

WayScience

5th International Scientific
and Practical Internet Conference

«Integration of Education, Science and Business
in Modern Environment: Summer Debates»

ISBN 978-617-8293-07-9

**5th International Scientific
and Practical Internet Conference**

**«Integration of Education, Science and Business
in Modern Environment: Summer Debates»**

ISBN 978-617-8293-07-9

Editorial board of International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience»
(ISSN 2664-4819 (Online))

The editorial board of the Journal is not responsible for the content of the papers and may not share the author's opinion.

**Integration of Education, Science and Business in Modern Environment:
Summer Debates: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical
Internet Conference, August 3-4, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro,
Ukraine, 570 p.**

ISBN 978-617-8293-07-9

5th International Scientific and Practical Internet Conference "Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates" devoted to the search for latest ideas for development at international, national and regional levels.

Topics cover all sections of the International Electronic Scientific and Practical Journal "WayScience", namely:

- public administration sciences;
- philosophical sciences;
- economic sciences;
- historical sciences;
- legal sciences;
- agricultural sciences;
- geographic sciences;
- pedagogical sciences;
- psychological sciences;
- sociological sciences;
- political sciences;
- philological sciences;
- technical sciences;
- medical sciences;
- chemical sciences;
- biological sciences;
- physical and mathematical sciences;
- other professional sciences.

Dnipro, Ukraine – 2023

INTEGRATED APPROACH TO TEACHING HEBREW IN SCHOOLS OF UKRAINE: IMPLEMENTATION OF THE EDUCATION CONTENT IN CURRICULA, TEXTBOOKS AND MANUALS (ELEMENTARY SCHOOL)

Bakulina Nataliia V.

PhD in Education

Independent scholar

Kyiv, Ukraine

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8970-2660>

m.tel.: +380633404904 (Viber, WhatsApp)

e-mail: natusya29@ukr.net

Global challenges and tendencies in changing of value orientations, openness and pluralism of the contemporary turbulent world significantly influence the development of the new philosophy and methodology of the system of education.

Conceptual fundamentals of the development of the New Ukrainian School are an ideological triad of the modern paradigm of education: competence-based, integrative and culture-congruent. In this regard, modernization of education is considered on the basis of integration of the leading approaches to teaching – personality-oriented, activity and competence-based. It preconditions further upgrading of all the components of the system of education, in particular contemporary textbook-writing. Besides, improvement of technologies of development, analysis and assessment of textbooks are becoming especially topical.

The reinvention of the textbook functions takes place in the context of innovative processes in education and growing diversity of modern textbooks. Apart from traditional – *informative, enrichment, pedagogic and motivational components*, the general core functions of the textbook include the *functions of teaching* and *functions of interaction with daily reality and professional future life*. At that, the first group includes the functions of giving knowledge, development, revision of the acquired information and assessment of knowledge, while the second group presumes assistance in integration of knowledge (or Integrative function), the reference book and resource guide, as well as social and cultural upbringing [8, p. 64-73].

One of the most important functions of contemporary textbooks is *Integrative*, as it promotes formation of the core and subject-based competences in pupils/ students. Playing the role of the key component (the core) of teaching methodical support kit (TMSK) or being the element of didactic complex (DC), subordinated to one or the other technology of learning, a textbook may provide the main interconnected *factors of integration* such as: development of metacognition in terms of every subject (or vertical/ internal disciplinary integration), interdisciplinary connection with other subjects (or horizontal/ interdisciplinary integration) and transdisciplinary connection uniting the cognitive skills and behavioral norms common for all subjects (or diagonal integration) [9, p. 219], [8, c. 65]. This also concerns the other didactic literature, in particular manuals, workbooks, etc.

Implementation of the integrative function in textbooks and manuals is a complex multi-component process. It is both a thorough selection of the integrated learning content and development of corresponding methods and means for providing the various kinds of integration.

One of the possible ways of providing integration may be, for example, organization of *Integrative situations* – complex situations containing both necessary information for problem-solving and extra data for activation of the earlier acquired knowledge.

Creating Integrative situations in textbooks and manuals will allow a student/ pupil to accumulate earlier acquired knowledge and skills not mechanically but rather motivating them to integration and independent application of their knowledge in new conditions. While Integrative situation is defined in such features as *maximal proximity to reality*, which a student/ pupil may face

(the social function), *comprehensiveness* (contains both significant data and extra information not important information), *the need in applying the earlier acquired knowledge, correspondence to the level of pupils' skills* [10, p. 100], it will promote the development of Integrative skills, due to which it is possible to provide integration and eventually to acquire critical thinking and sustainable development of personality.

Integrative fundamentals provide the basics for contemporary content of teaching Hebrew at the elementary level, which is defined in the actual curricula for 1st - 2nd and 3rd - 4th forms of comprehensive educational institutions of Ukraine [1], [2].

The corresponding content of teaching Hebrew is implemented via the curriculum content lines in textbooks and manuals for elementary classes, which above all presumes the *vertical/interdisciplinary integration content* and defines the specificities of the taught subject according to the cycles of learning. It manifests in formation of integral communicative competence (integration of all its components – speech, linguistic, social and cultural, etc.), in interconnected learning of all kinds of speech activity (listening, speaking, reading, writing), in mastering the language on all language levels (in the 1st - 4th forms only on the practical level), in integration of the speech and literature content, etc.

Thus, in the 1st form it is represented with «The Practical Oral Course» (I semester) and «Learning Literacy» (II semester); in the 2nd it is the integrated course «Learning Literacy»; in the 3rd and 4th it is the integrated course of school subjects «Hebrew» and «Reading». For this in the actual textbooks in Hebrew for 1st - 4th forms for secondary education institutions of Ukraine [3], [4], [5], [6] there is selected corresponding speech, vocabulary, social and cultural didactic material – texts of various genres and styles, questions, illustrative material, well-developed exercises and tasks, special ways of presentation and orientation. Along with implementation of the internal disciplinary integration of education content, there was selected didactic material for implementation of *horizontal integration of teaching content via interdisciplinary connections*. It manifests in integration of the content of teaching Hebrew as well as tradition, literature, history and culture of Jewish people along with other languages and culture, in particular Ukrainian, natural sciences and modern information technologies, etc.

The first attempt of creating the integrated curriculum in practice teaching writing in Hebrew at the elementary level as well as the Jewish traditional culture was implemented during the development of a special workbook [7].

Working with the material of this workbook is aimed on one hand at forming penmanship and graphic skills of writing at the elementary level of teaching Hebrew, while on the other hand – on acquiring multilingual and intercultural competences.

For implementation of the *internal disciplinary integration* and taking into account linguo-didactic specificities of teaching Hebrew, the workbook is based on *the principle of calligraphy writing*. It is manifested in integration and structuring the group of letters according to the level of complexity of writing their forms and elements. Every next letter is introduced on the basis of the ones learnt before. Besides, the selected vocabulary is based on the graphic elements already learnt and motivates pupils to apply the acquired skills in new conditions.

The interdisciplinary integration is implemented via original culturological texts, written in Ukrainian, the drawings and illustrations revealing the main symbols and value of the fundamentals of Jewish traditional culture, as well as via cognitive material about every letter, its name, sound, symbolic and digital meaning.

The diagonal integration in textbooks and manuals of teaching Hebrew at elementary level is provided by means of mastering basic cognitive skills penetrating all the disciplines, i.e. aimed at formation of the key competences.

In this way, implementation of the Integrative function in textbooks and manuals with elementary level of teaching Hebrew provides formation of key and disciplinary competences in pupils, promotes successful achievement of the results of disciplinary content and enhancing the quality of education regarding Integrative approach to multilingual education in general.

Keywords: *Hebrew language; integration; Integrative function, Integrative situations; curriculum; textbooks; manuals.*

References:

1. Bakulina N. V., Falesa I. Yu. Typical Curriculum of Teaching Hebrew for 1st -2nd Forms of the Institutions of Comprehensive Secondary Education: Curriculum of the New Ukrainian School. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713374/1/18tipova-navchalna-programa-z-movi-ivrit.pdf> (the date of reference 23.07.2023).
2. Bakulina N. V., Falesa I. Yu. Didactic Curriculum of Hebrew and Reading for 3rd - 4th Forms of the Institutions of Comprehensive Secondary Education with the Ukrainian language of Learning: Curriculum of the New Ukrainian School. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717428/1/%21%21%2125mova-ivrit-ta-chitannya-dlya-zzso-z-ukrainskoyu-movoyu-navchannya3_4%D0%BA%D0%BB.pdf (the date of reference 23.07.2023).
3. Bakulina N., Falesa I. Hebrew: Textbook for 1st Form of Institutions of Comprehensive Secondary Education with the Ukrainian language of Learning. Chernivtsi: Bukrek Publishing House, 2018. p.88: ill. URL: https://lib.iitta.gov.ua/712064/1/Ivryt_2018_%D0%9C%D0%9E%D0%9D_%D0%9D%D0%91.pdf (the date of reference 23.07.2023).
4. Bakulina N. V. Hebrew: Textbook for 2nd Form of Institutions of Comprehensive Secondary Education. Chernivtsi: Bukrek Publishing House, 2019. p. 144: ill. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717034/2/ivryt_22pv.pdf; https://lib.iitta.gov.ua/717034/1/ivryt_new_x.pdf (the date of reference 23.07.2023).
5. Bakulina N. V., Yakovleva O. M. Hebrew : Hebrew: Textbook for 3rd Form of Institutions of Comprehensive Secondary Education. Chernivtsi: Bukrek Publishing House, 2020. p. 144: ill. URL: https://lib.iitta.gov.ua/721667/1/IVRIT_3_Bakulina.pdf (the date of reference 23.07.2023).
6. Bakulina N. V., Yakovleva O. M. Hebrew: Hebrew: Textbook for 4th Form of Institutions of Comprehensive Secondary Education. Chernivtsi: Bukrek Publishing House, 2021. p. 128: ill. URL: https://lib.iitta.gov.ua/726134/1/Ivrit-4kl_Bakulina_Yakovleva.pdf (the date of reference 23.07.2023).
7. Bakulina N., Gekhtman R. The Codes of Jewish Culture for Children: Jewish Calligraphy. Workbook for Learning and Improvement of Calligraphy Competence. Chernivtsi: «ANT Ltd», 2020. p. 68: ill. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724601/2/The%20Jewish%20Calligraphy_Book_Bakulina_compressed.pdf ; https://lib.iitta.gov.ua/724601/1/The%20Jewish%20Calligraphy_COVER_Bakulina_compressed.pdf (the date of reference 23.07.2023).
8. Zasekina T. Integrative Approach to the Natural Science Education at School. Ukrainian Pedagogical Journal. 2020. № 4. p. 61-68. URL: <http://uej.undip.org.ua/Zhurnal/2020/4/Statti/%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0%D1%81%D1%94%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf> (the date of reference 23.07.2023).
9. Francois Marie-Gerard, Xavier Rogier. How to Develop and Assess School Textbooks / translated from French by M. Marchenko K.: K.I.C., 2001. 352 p.
10. De Ketele, J. M., Chastrette, M., Cros, D., Mettelin, P. & Thomas, J. Guide du formateur. Bruxelles : De Boeck Université. 1988. p. 100.

SOFT MOZART TRAINING FOR FUTURE MUSIC TEACHERS: A NEW APPROACH TO TEACHING MUSIC

Beisembayeva Altynay Abdikhanovna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Leader of the educational program of the Department of Music
Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
e-mail: altynai.beisembaeva@mail.ru

In modern education, there are numerous methods of teaching music; however, some stand out for their innovative approach and effectiveness. One such alternative method is the Soft Mozart program. It offers unique opportunities for music education that could help teachers achieve significant results among their students. In this article, we will explore the principles and advantages of training future music teachers through the Soft Mozart program.

What is the Soft Mozart program? Soft Mozart is an innovative music teaching method developed by a team of professional musicians and educators. The main principle of this program is learning based on musical ear. Unlike traditional methods, Soft Mozart builds training around developing musical ear and improvisation skills. The program provides students and teachers with access to a unique platform that integrates technology and music activities to make learning fun and effective.

The principles of preparing future teachers through the Soft Mozart program revolve around developing students' music ear training. Music ear training plays a crucial role in shaping musical thinking, enabling students to understand and reproduce music without constantly relying on sheet music. Additionally, the individualized approach of Soft Mozart offers teachers the opportunity to tailor their instruction to each student's level of knowledge and abilities, facilitating more effective learning.

To make music education more interactive and engaging, Soft Mozart leverages modern technologies. Students have the opportunity to work with musical assignments on tablets and computers, making the learning process more accessible and convenient.

It is possible to use a game approach, because. Soft Mozart is built around a game that would make learning music fun and satisfying. The game approach contributes to a more active participation of students in the learning process and increases their motivation. The advantages of this Soft Mozart program are the rapid acquisition of skills, thanks to the unique teaching methods used in the Soft Mozart program, students quickly develop musical skills and improve their musical ear.

A fun learning process through a playful approach and the use of technology makes learning music fun and interesting for children, which contributes to the active work on learning tasks. Soft Mozart provides teachers with a wide range of tools and resources to work effectively with students. This includes automatic generation of individual assignments, progress tracking and the ability to monitor student progress. Soft Mozart allows teachers to tailor learning materials to suit the needs and abilities of each student, making learning more effective.

The Soft Mozart program is an innovative approach to teaching music that actively develops students' musical abilities. Its use gives music teachers the opportunity to effectively teach and inspire their students, building their musical foundations and self-confidence. This methodology provides educators with unique opportunities to develop the learning process and inspire work with students. Let's take a closer look at what makes Soft Mozart so special and why it's becoming more and more popular with teachers and students.

Individualized approach: Soft Mozart recognizes that each student is unique and offers teachers a flexible approach to instruction. The Soft Mozart system is capable of adapting to each student's level of knowledge and musical needs, allowing for the development of their musical

abilities at their own pace and learning style. Ear training is a key element of music education, and the Soft Mozart program places a strong emphasis on its development. Students learn to recognize musical notes and chords by ear, which fosters a deeper understanding of music and makes playing instruments easier.

Stimulating creativity Soft Mozart encourages the development of musical creativity in students. The technique provides an opportunity for improvisation and creating their own music, which allows children to reveal their creative potential and form a unique musical style. This program provides teachers with comprehensive support and feedback. The program provides teachers with the ability to track each student's progress, assess their progress, and identify areas that need more work. It helps teachers create individualized learning plans and motivate students for continuous development. In addition to developing musical abilities, the program contributes to the formation of learning skills, perseverance, concentration and logical thinking.

Soft Mozart not only develops students' musical abilities but also contributes to the popularization of music in society. Through effective learning and the opportunity to create their own music, the program inspires children to actively engage in musical culture and increases their interest in the arts.

As a result, the training of future music teachers through the Soft Mozart program is an excellent opportunity to inspire students to explore the world of music and help them unleash their creative potential. This innovative approach to education opens new horizons for music education and contributes to the development of talents among the younger generation of musicians.

One of the key learning methods in Soft Mozart are game lessons. The program offers exciting and interactive tasks that students complete using modern technology. This can be playing virtual instruments, recognizing musical symbols, musical puzzles, etc. The game approach makes the lessons more attractive and contributes to better assimilation of the material.

The novelty of the Soft Mozart teaching method lies in several key aspects that make this program unique and innovative. The concept of developing learning is also important: the program is not limited to the mechanical repetition of exercises, but stimulates creative thinking and independent study of music. Musical creativity and improvisation Soft Mozart actively stimulates the musical creativity of students. The ability to create their own music and improvise allows children to express themselves through music, developing their unique musical identity. Flexibility and accessibility: Soft Mozart is not limited to a particular musical instrument and is applicable for both beginners and advanced students. This makes the program universal and accessible to a wide audience, allowing many children to receive a high-quality musical education. Constant development and updates Soft Mozart is actively developing and improving thanks to constant research and feedback from teachers and students. This allows the program to remain relevant and in line with current trends in education and music. All these aspects combined make the Soft Mozart teaching method innovative and in demand among teachers and students who strive to achieve high results in learning music and reach their full musical potential.

Soft Mozart allows you to adapt the learning process to the level of knowledge, abilities and interests of each student. An individual approach contributes to more effective learning and development of the potential of each child. The program provides teachers with tools to track student progress and provide feedback. This allows you to evaluate learning outcomes and adjust the curriculum to achieve better results. **Teacher Support and Resources:** Soft Mozart provides extensive resources and support to educators, including training in the methodology and tools for creating individualized learning plans. This helps teachers become more competent and confident in working with the Soft Mozart program. However, it is necessary to analyze if there are any drawbacks to this teaching method using the Soft Mozart program. We believe that one potential limitation of the Soft Mozart program is the possibility of material limitations despite the wide range of tasks and resources provided. Soft Mozart may have restrictions in certain musical genres or styles. This could be a significant aspect for students who are interested in specific musical directions. **Dependency on Technology:** Soft Mozart relies on the use of modern technologies, which makes the learning process more interactive. However, some teachers and students may need

time to adapt to working with the program on tablets or computers. But it does not replace live communication, although the Soft Mozart program provides opportunities for group classes, it is still focused on learning through technology. Some students may lack live interaction with the teacher and other students. Need for computer support: The program requires a computer or tablet, which may not be available to some students due to financial or other restrictions.

In general, the Soft Mozart teaching method has a number of significant advantages, such as an emphasis on the development of musical ear, interactive lessons and support for teachers. However, like any educational method, it has its limitations and needs, which may differ from student to teacher.

References:

1. Rags Yu.N. Prospects for the development of the informatics course in musical educational institutions // Modern Musical Education - 2003: Materials of the Int. scientific and practical. conf. (October 9-11, 2003) - St. Petersburg: Publishing House of the Russian State Pedagogical University im. A.I. Herzen, 2003. - S. 200 - 203.
2. URL: www.softmozart.com / www.softmozart.ru
3. Gorbunova I.B. Music and computer technologies as a new educational creative environment // Topical issues of modern university education: Proceedings of the XI Russian-American scientific and practical. conf. May 13-15, 2008 - St. Petersburg: Publishing House of the Russian State Pedagogical University im. A.I. Herzen, 2008. - S. 163-167.

The article was written as part of the project.

This research has been/was/is funded by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP19678793)

COASTAL BARRIERS OF NON-TIDAL SEAS: NATURE PROTECTION, ECONOMIC AND STRATEGIC SIGNIFICANCE (ON THE EXAMPLE OF THE BLACK SEA)

Davydov Oleksiy

Associate Professor, Department Geography and Ecology

Kherson State University, Kherson, Ukraine

Leading researcher

National Park «Biloberezhzhia Svyatoslava», Ochakiv, Ukraine

Junior Researcher

Nature Research Centre, Vilnius, Lithuania

svobodny.polet2012@gmail.com

Shvets Oksana

Master of Earth Sciences, Kherson State University

shvetsksiu@gmail.com

At the current stage of the development of our planet, global climate changes are very actively manifested, causing the intensification of hydrodynamic and coastal processes in the coastal zone of the World Ocean. In the presented conditions, the greatest dynamic changes occur within the coastal barriers, which occupy about 13% of the length of the world coastline.

Coastal barriers are widely distributed within the internal isolated sea basins (Baltic, Black, and Azov Seas), connected to the World Ocean through narrow and shallow straits. The isolation of the presented seas determines the dominant importance in the development of coastal processes of sea waves and wave-driven oscillations. In this context, the presented seas are defined as non-tidal and, in terms of their development, are significantly different from ocean coasts where tides of a planetary nature take place.

Coastal barriers of non-tidal seas have important environmental, economic and strategic importance. The intensification of their development, namely the manifestation of destructive and retrogradational processes, can lead to their significant change and, as a result, to a decrease in their importance. That is why determining the peculiarities of the formation and development of coastal barriers, not-tidal barriers, is important.

Within the Black Sea, the length of coastal barriers is 990 km (22.3% of the total length of the coast). Most of the barriers are located within Ukraine; their length is about 703 km. Coastal barriers include spits (Tendra, Dzharylgach, Kinburnskaya, Suhaya) and Zagreb's underwater bar, as well as spillways of estuaries on the Odessa coast.

This barriers of the Black Sea have important environmental significance. Separated from the sea by barrier water areas, they belong to wetlands of international importance and are included in the "Ramsar list". Specific and highly productive water ecosystems are located within the presented water areas, which are the basis for the food base of migratory birds.

In economic terms, the barrier sea coast is a very popular recreational facility, which is an important source of income for the seaside territories of Ukraine. In the conditions of hostilities on the territory of Ukraine, the coastal barriers proved to be strategically important natural objects, preventing the enemy from carrying out a safe landing of troops.

Most of the coastal barriers develop in the conditions of active wave and anthropogenic pressure, which in most cases contributes to their degradation and retreat towards the land. In the conditions of climatic changes, such a trend can, in principle, lead to the complete disappearance of these natural objects. As a result of the degradation and subsequent disappearance of coastal barriers, irreparable damage will be caused to the environment, and significant economic and strategic losses to the coastal territories of Ukraine.

To avoid the presented consequences, we conduct studies of coastal barriers within Ukraine, in the context of their resistance to changes in the environment and anthropogenic impact.

BUSINESS PLANNING OF ENTERPRISE ACTIVITIES

Dereza B.V.

master student

Zaporizhzhia National University

Zaporizhzhia, Ukraine

der.bv@ukr.net

Effective management of the organization, aimed at increasing labor productivity, increasing its image in the external environment, preventing costs and reducing risk, is impossible without planning. In modern conditions of competition, it is very difficult for an enterprise to survive without deep calculations, justification and definition of prospects, anticipation of various kinds of deep calculations, anticipation of various kinds of changes. Planning involves the development of goals and objectives, determining the best methods and ways to implement plans to achieve goals. This approach has gained relevance and spread in the modern business world.

Planning the activities of domestic enterprises is becoming increasingly important due to rapid changes in the environment of the enterprise, which over time becomes more dynamic, uncertain and aggressive towards the enterprise. A possible tool to counteract the adverse effects of the environment is business planning as a process of constant and systematic streamlining of the functioning of the enterprise, by developing strategies, tactical and operational actions for their implementation. The business plan should define the goals of the enterprise and explain how and when they will be achieved, what resources will be needed for this and what confirms the assumptions made [1, p. 79].

A business plan is a carefully prepared document that reveals all aspects of any business event that begins. This is a document that reflects the main ways to solve the problem due to a thorough analysis of it to justify the profitability of the proposed project, as well as to attract possible counterparties, potential financial partners and highly qualified specialists [2, p. 24].

The business plan describes a specific business idea and possible ways to implement it [1, p. 78]. Business plan - a plan, a program for the implementation of business operations, actions of the company, containing information about the enterprise, product, its production, markets, marketing, organization of operations and their effectiveness. A business plan is a brief, accurate, accessible and understandable description of the proposed business, the most important tool in the study of various situations, allowing you to choose the most promising desired result and determine the means to achieve it.

A business plan is a document containing a system of activities and actions related in time and space, coordinated with resources, aimed at maximizing profits due to the implementation of an entrepreneurial idea [3, p. 153-154]. A business plan is one of the steps in implementing an enterprise strategy. The business plan has two users – internal (initiator of the business idea, founders and personnel of the enterprise) and external (potential investors, creditors, partners). Thus, when developing a business plan, it is necessary to take into account and balance the interests of all parties involved. Business planning activities are quite diverse and may include the following business planning results [4, p. 119-120]:

1. The business concept is intended to evaluate the effectiveness and feasibility of one of the areas or business as a whole. The concept, as a rule, is developed on the basis of aggregated indicators, as a result of which the financial and economic assessment is also performed in general terms. The purpose of developing a business concept is the initial presentation to stakeholders of the project or enterprise development strategy submitted for implementation. The structure of the concept is close to the structure of the business plan, but is more aimed at identifying the fundamental points of business organization and ways to solve key problems.

2. Business plan – the main result of business planning. The complexity of developing a business plan depends on the amount of information included in it and the level of its detail, the availability and quality of initial information, business features and the scale of the project, the need to calculate several options for implementing the project (strategies), as well as the presence of any specific requirements for the business plan.

3. Business project – a preliminary document for the preparation of a business plan, which is intended for the initial evaluation of the project. The following issues are worked out in the business project: project implementation strategy, marketing strategy, sales organization, solving organizational issues and legal support, staffing, production technology, equipment, accommodation, raw materials, logistics and other mandatory aspects of project implementation.

4. Financial and economic evaluation of the project includes tables of economic calculations (financial model), as well as a text part, which presents the calculation mechanism and accepted assumptions, identifies the initial data and prerequisites for calculations, as well as characterizes and visualizes the results obtained.

5. Examination of the business plan is carried out to make a decision on the implementation of the project and can be presented in the form of an assessment of the methodology for developing a business plan and assessing the feasibility of implementing the project. A business plan is developed in conditions of uncertainty, so there is always the likelihood of adverse conditions that may cause additional costs or losses.

The main task of enterprises is to develop methods that will identify possible options and describe development strategies, and ways to implement the project in different situations. A well-developed business plan reveals for enterprises the main issues of their activities in the future, determines the need for resources, predicts possible positive and negative development options. The development of a business plan can be carried out according to the following approaches: 1) on the basis of standardized tables with an established structure of sections of a business plan or an answer to a certain list of questions. 2) individual creative approach to the development and writing of business plans that fully meets the requirements of its authors – owners or managers of the enterprise [3, p. 154].

It is possible to single out the principal composition of the sections and objectives of the business plan (Table 1):

Table 1. The principal composition of the sections and objectives of the business plan

Section name	The composition of the section	Purpose of the section
Summary	The main results and conclusions of the business plan	Objective assessment of products, activities of the enterprise
Characteristics of the enterprise	General description of the enterprise and business, analysis of market stability, description of products and services	The basis for analysis and calculations
Marketing plan	Marketing situation, analysis of competitors' activities, strategy implementation program, analysis of the level of competitiveness	The influence of positive and negative factors of demand, purchasing power, justification of the possible level of sales, the formation of pricing policy
Production plan	Description of the production cycle	Identification of the need for production capacity and labor resources, calculation of the level of production costs
Management and organizational section	Description of enterprise management	Calculation of capital requirements and estimates of overhead costs

Financial plan	Analysis of project efficiency, cash flow design	Calculation of financial indicators, justification of break-even conditions
Risk assessment and insurance	Analysis of types of risks, the possibility of their occurrence, assessment of the level of possible losses	Development of risk prevention measures, forms and conditions of insurance

A business plan is needed by everyone who is going to invest in the implementation of a business idea. At the same time, all users (consumers) of the business plan can be divided into two target groups: external and internal: – external consumers are interested parties who only invest and do not participate in the implementation of an innovative project; – internal users – interested persons who invest their own funds in the implementation of an innovative project and are participants in its implementation. It follows that the business plan has two fundamental directions: internal – is a prepared informative program for the implementation of an innovative project with an assessment of the results at each stage of its implementation and external – informing the external investor and other interested parties in the technical, marketing, organizational, economic, financial, legal and other advantages of the innovative project. The business plan of the enterprise is a collective work of specialists and heads of departments. It is it who acts as an effective means of increasing the financial stability of the enterprise.

Список літератури:

1. Діденко Є.О. Бізнес-планування та його роль у стратегічному управлінні підприємством. / Є.О.Діденко, Б.С. Нянчур // Економіка та держава. 2016. № 12. С. 78- 81.
2. Осовська Г.В. Економічний словник: наук. видання / Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. К.: Кондор, 2007. 358 с.
3. Колісник-Гуменюк Ю. Бізнес-планування діяльності підприємств як передумова їх стратегічного розвитку / Ю. Колісник-Гуменюк, І. Гурська, І.Федуняк, Д. Скурський // Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць. Київ–Львів–Бережани–Ломза. 2022. Випуск 11. С 150- 153.
4. Череп А. В. Необхідність бізнес-планування. / А.В.Череп, О.А. Лисенко // Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 6, Т. 1. С. 119-122.

References:

1. Didenko E.O. & Nyanchur B.S. (2016) Biznes-planuvannya ta yogo rol y strategichnomy upravlinni pydpryemstvom. [Business planning and its role in strategic enterprise management]. / E.O. Didenko, // Ekonomika i derzhava. No. 12. Pp. 78- 81.
2. Osovs'ka, H. V. (2007) Ekonomichnyj slovnyk: nauk. vydannia [Economic Dictionary], Kondor, Kyiv, Ukraine.
3. Kolisnyk-Gumenyuk, Yu. & Gurska I. & Fedunyak I. & Skursky D. (2022) Biznes-planuvannya diyalnosti pydpryemstv yak peredymova yogo strategichnogo rozvytky [Business planning of the activities of enterprises as a result of their strategic development]. Modern trends in the development of science: problems and prospects. Zbirnik naukovykh prats. Kyiv–Lviv–Berezhani–Lomza.. Release 11. Pp. 150-153.
4. Cherep A. V. & Lysenko O.A. (2009) Neobkhodnist biznes-planuvannya. [Need for business planning] Visnik of the Khmelnytsky National University. No.6, V. 1. Pp. 119-122.

COMPOSITE MATERIALS WITH ADDED OF STABILISED ZIRCONIUM DIOXIDE NANOPOWDERS FOR INSTRUMENTAL APPLICATION

Gevorkyan E.S.

Doctor of Technical Sciences, Professor
Ukrainian State University of Railway Transport

Morozova O.M.

PhD student
Ukrainian State University of Railway Transport

Chyshkala V.O.

PhD
Associate Professor
V. N. Karazin Kharkiv National University

Trishch R.M.

Doctor of Technical Sciences, Professor

Al_2O_3 - 20 wt.% ZrO_2 - 10 wt.% SiO_2 composites are widely used as refractory systems due to their high melting point, high strength and crack resistance, good wear resistance, chemical stability, high creep and crack resistance, and thermal shock resistance.

One of the main types of transformational hardening of materials is the use of materials in which dispersed ZrO_2 particles are uniformly distributed. The first studies in this direction were undertaken by Claussen on the Al_2O_3 - ZrO_2 system, demonstrating the change of M_s (martensitic transformation) temperature for ZrO_2 particles in the alumina matrix depending on the size of these particles. Materials in the Al_2O_3 - ZrO_2 system are characterised by a combination of high strength (600...1200 MPa) and crack resistance (up to 12 MPa·m^{1/2}). To achieve high strength and especially crack resistance for ceramic composite materials, the effect of polymorphic transformation of unstable tetragonal phase of zirconium dioxide ZrO_2 into stable monoclinic phase is used.

The technical properties of alumina, mullite and zirconia based refractories, especially mechanical properties and corrosion resistance, can be improved by varying the amount and particle size distribution of the starting materials. The appropriate choice of matrix phase and combination of different grains to form ZrO_2 -based ceramic composites with improved strength and impact resistance has been widely recognised as a method of producing materials suitable for high-temperature and technical applications.

Ceramic composites Al_2O_3 - ZrO_2 - SiO_2 can be obtained both by traditional methods of powder metallurgy and by an alternative method of high-density combustion synthesis. Thus, in ceramic composites in the system Al_2O_3 - ZrO_2 - SiO_2 2 obtained by high-gravity combustion consist of ultradisperse eutectics with submicron interfacial distances, which are sometimes accompanied by large primary crystals [1].

The study of mechanical behaviour of mullite-zirconia composites synthesized by reaction sintering of Algerian kaolin, α - Al_2O_3 and ZrO_2 showed that increasing the ZrO_2 content (from 0 to 32 wt%) decreased the microhardness of the composites from 14 to 10.8 GPa. However, increase in ZrO_2 content (from 0 to 24 wt%) increased the flexural strength of the composites from 142 to 390 MPa and then decreased with further increase in ZrO_2 content. The fracture toughness increased from 1.8 to 2.9 MPa·m^{1/2} when the ZrO_2 content was increased from 0 to 32 wt%, with the rate of increase decreasing at higher fractions of ZrO_2 . [2]

The study of the sintering process, elemental and phase analysis of Al_2O_3 - SiO_2 - ZrO_2 ceramics formed by electroconsolidation with direct electric current showed that the fracture toughness of ceramics after electroconsolidation was higher than after conventional sintering. A fracture toughness K_{IC} of 5.5 MPa·m^{1/2} was obtained with electroconsolidation at 1300 °C, whereas

with traditional sintering this is the maximum possible value achieved at 1500 °C. However, in both cases the maximum crack resistance is reached at 1500 °C and its value decreases at higher sintering temperatures, but the K_{IC} of the samples obtained by electroconsolidation is always higher by 20-30 %. Similar trends are also fulfilled for hardness, with a shift of the maximum value towards 1600 °C in the case of the traditional sintering method.

The phase analysis showed that the electroconsolidation process resulted in the formation of dense mullite sections that differed significantly from the typical prism-like shape. The difference consisted in the presence of pin-shaped grains at the boundaries with mullite grains, as well as monoclinic inclusions of zirconium dioxide. It can be concluded that these effects contributed to the improvement of the composite properties after electroconsolidation. Electroconsolidation allowed the samples to reach a density of 4.1 g/cm³ at 1300 °C, which is comparable to the samples prepared by the conventional sintering method at 1700 °C. Studies have shown that a material with high mechanical properties suitable for use in cutting tools can be obtained at 1300 °C [3].

Some physical and mechanical properties for sintered composite Al₂O₃-ZrO₂-SiO₂

Parameter	Electroconsolidation	Conventional sintering
Density ρ	4,1 g/cm ³ at 1300 °C	4,1 g/cm ³ at 1700 °C
Fracture toughness K_{IC}	5,5 MPa·m ^{1/2} at 1300 °C	5,5 MPa·m ^{1/2} at 1500 °C
Elastic modulus E at 6 thermal load cycles	185 GPa	143 GPa

Thus, it was found that during hot pressing under field conditions, the formation of dense mullite sections occurred, which differ significantly from the typical prism-like structure. The difference was the presence of pin-shaped grains at the boundaries with mullite grains, as well as the presence of monoclinic inclusions of zirconium dioxide. These effects contributed to the improvement of the composite properties after electroconsolidation. In particular, the fracture resistance was 20-30 % higher and the hardness 15-20 % higher than that of the samples produced by conventional air sintering. Similarly, the modulus of elasticity E after large thermocyclic loads was higher by 15-20 % for the specimens produced by electroconsolidation.

References:

1. Liu, Guanghua; Wang, Quansheng; Li, Jiangtao; Chen, Yixiang; He, Bin (2013). Preparation of Al₂O₃-ZrO₂-SiO₂ ceramic composites by high-gravity combustion synthesis. International Journal of Refractory Metals and Hard Materials, 41(4), 622–626. doi:10.1016/j.ijrmhm.2013.04.015
2. Sahnoune, F., & Saheb, N. (2010). Mechanical behavior of mullite-zirconia composites. EPJ Web of Conferences, 6, 20005. doi:10.1051/epjconf/20100620005
3. Krzysiak, Z.; Gevorkyan, E.; Nerubatskyi, V.; Rucki, M.; Chyshkala, V.; Caban, J.; Mazur, T. Peculiarities of the Phase Formation during Electroconsolidation of Al₂O₃-SiO₂-ZrO₂ Powders Mixtures. Materials 2022, 15, 6073. (6) (PDF) Peculiarities of the Phase Formation during Electroconsolidation of Al₂O₃-SiO₂-ZrO₂ Powders Mixtures. doi: 10.3390/ma15176073

THE IMPORTANCE OF CAREER MANAGEMENT

Greiciute A.

Master's degree, Business Management

ausrine.greiciutedeu@gmail.com

phone: +37068558969

Mykolas Romeris University

Vilnius, Lithuania

Careers and career management are becoming an increasingly important area of interest for both employees and organisations. Organisations are struggling to retain their talent and are increasingly concerned about the human resources of the organisation. "Organisations are changing the way they view employees' careers and are beginning to see them as an area of employee relations development, where career decisions leave sufficient room for employees' own initiative, aspirations, values and interests" [1]. The role of organisations in career management is to help employees to develop their career potential, thereby enhancing the competitiveness of organisations [2].

A career is a long-term process of opportunities for employment, experience, and lifelong learning. It is not just defined as a profession or a job, but as a continuous process of self-improvement and the development of knowledge and skills at all stages of life. The literature refers to organisational and personal career models. The key difference is that a personal career is not confined to a single organisation and can last a lifetime. Organisational careers are more restricted and usually planned within a specific organisation and are characterised by a career ladder structure.

Career management is a lifelong process of learning about ourselves and our organisations. Career management involves setting career goals, developing strategies, experiences and analysing results. Career management is the process of planning, coordinating, implementing and controlling employees' careers [3]. It is a purposeful process that involves engaging individuals in a variety of activities that influence their high level of performance and professional growth [4]. Employees gather appropriate information for their work, create goals based on their values and beliefs, develop strategies and wait for feedback. Career management helps employees to stay in their organisations, develop their existing skills and seek promotion.

Cooperation between the organisation and the employees is essential in career management. It would be difficult for employees to realise their career plans without the support of the organisation and the organisation needs to maintain its talents. Organisations create the tools and employees need to use them to implement their career plans. In many organisations, processes are continuously improved, Lean methodologies are introduced, and organisations give employees more responsibilities and roles. Personal achievements, self-development, upskilling, acquiring new competences and responsibilities become the measure of a career. Career success is measured individually. Employees' sense of fulfilment, self-esteem and job satisfaction are increasingly important. Organisational careers encompasses career management in organisations and looks at the programmes or activities that an organisation uses to help employees. This includes training and development opportunities, performance appraisal, planning and monitoring programmes. This is how the organisation secures competent employees [5]. This allows the employee's career plans to be linked to the organisation's objectives and goals.

Career management is driven by constant environmental changes and factors. Career management is influenced by external factors such as social and family influence as well as economic and organisational factors. Internal factors such as education and qualifications, employee goals, expectations and personal attitudes also influence the career management process. Individuals who are able to observe, understand and respond appropriately to these environmental factors can build successful careers. Having a career plan in place allows you to take advantage of

the constant changes and opportunities that arise. Otherwise, there is a risk of becoming a victim of the ongoing changes in organisations.

References

1. Raudeliūnas R., Valickas A. (2018). Karininkų karjeros valdymas krašto apsaugos sistemoje: problemos ir tobulinimo perspektyvos. *Viešoji politika ir administravimas*. 2018, T. 17, Nr. 2 / 2018, Vol. 17, No 2, p. 298–310. DOI:10.13165/VPA-18-17-2-11
2. Rapuano, V., Valickas A. (2021). Application of Complexity Theory to Organizational Career Management System's Development. *Sciendo*. ISSN 1392-1142 (Print), ISSN 2335-8750 (Online). 48-64. DOI: <https://doi.org/10.1515/mosr-2021-0004>
3. Adamonienė R., Kuveika K., Petkevičiūtė N. (2022). Career Management Challenged: Case of Statutory Organizations. *Research Journal. Public Security and Public Order* 2022(31) p 1-20. DOI: 10.13165/PSPO-22-31-09.
4. Paichadze N., Kharadze N., Giorgobiani M., Nikvashvili M. (2019). Career Management Trends in Terms of Gender. *European Journal of Economics and Business Studies*. Vol.5, issue 1, 225- DOI: <https://doi.org/10.26417/ejes.v5i1.p225-257>
5. Uchejeso, O., Baguma, J., Egodi, E. (2020). Career Management for Educational Organization Success; The Human Resources Perspectives. *Journal of Advances in Education and Philosophy*, ISSN 2523-2666 (Print), ISSN 2523-2223 (online), 306-312. United Arab Emirates, Dubai, Scholars Middle East Publishers. DOI:10.36348/jaep.2020.v04i06.011

A SYLLABUS AS “RULES OF THE GAME” BETWEEN THE TEACHER AND THE STUDENT (THE CASE STUDY OF THE PROVISION ON THE SYLLABUS OF KHERSON STATE AGRARIAN AND ECONOMIC UNIVERSITY)

Hlavatska Yu.L.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant
and Tourist Business and Foreign Languages
<https://orcid.org/0000-0002-1162-0251>
+38 (095) 40-784-46, yuliia_glavatskaya17@ukr.net
Kherson State Agrarian and Economic University

The introduction of the credit-module system for the organization of the educational process has led to the necessity of developing the theoretical and practical foundations of scientific and methodological support, taking into account the new specifics, including the introduction of syllabi of educational components [1, c. 39]. The academic programme and the syllabus are the primary documents that must be presented during the accreditation of any educational programme.

An analytical review of Internet sources allows us to state that a syllabus is “a plan showing the subjects or books to be studied in a particular course, especially a course that leads to an exam” [2]. “A syllabus is a document that outlines everything that will be covered in a class” [3]. The word *syllabus* originates from the Latin word *syllabus*, meaning “list”. The teacher of any educational establishment is required to draw up an outline of what he/she will expect the students to do in the classroom. “A syllabus could vaguely mention the topics that will be covered each week or it can be a detailed synopsis of every reading assignment, homework expectation, and exam question. Syllabus style is the teacher’s choice” [3].

I. Boichuk, V. Bolukh and H. Kozachenko consider a syllabus to be a concise description of the educational component (discipline: mandatory or elective), which is developed and provided for students to explain the content of the educational discipline, learning outcomes, requirements for acquiring relevant competencies [1, c. 40].

The provision on the syllabus of Kherson State Agrarian and Economic University states that a syllabus is a short programme of a discipline including its description, the goal and objectives, content parts and the lesson topics, programme competencies and the learning outcomes acquired by the student, the duration of each class, assignments for independent work, consultation time, the teacher’s requirements, the assessment system, and the recommended sources of information as well [4].

A syllabus is a teacher’s personalized programme for teaching students each discipline. It is updated at the beginning of each academic year.

A syllabus is developed and approved before the beginning of the academic year or semester. It is an integral part of educational and methodological software of the particular subject. It is kept at the department and is made public on the official page of the university website.

A syllabus is developed by scientific and pedagogical staff of the department. It is created in accordance with the curriculum training of higher education applicants [4].

A syllabus is a document that is given to the student for him/her to understand what he/she will be taught and what he/she will learn. A syllabus should inform the student about certain “rules of the game”; it reflects the mutual responsibility of the teacher and the student [5].

While compiling a syllabus, one can use tabular placement of the information, coloured headings, logos, links to Internet sources to update the information and the necessary accents as students perceive visually attractive printed information better [1, c. 41].

The general structure of a syllabus in Kherson State Agrarian and Economic University includes the following constituents:

1. General information (the information about the faculty, department, surname, first name, patronymic, academic degree, academic rank, position, contact information, scientific school and scientific interests of the teacher or teachers who will teach the discipline in the current academic year);

2. Annotation of the discipline (the teacher justifies the necessity to study the subject, answering the question: “Why is it necessary for a future specialist to study this very subject?”. A web link to the educational and informational portal of the university where the syllabus is posted, tasks for practical, laboratory independent work with methodological recommendations, questions for the credit (exam), references (basic and optional), lecture texts with indication of topic names and lecture plans in compliance with the educational programme, tasks for the final control of the content part, a test set for the subject with a glossary are provided);

3. Goal and learning objectives of the discipline (a purpose is an expected learning outcome; objectives are a kind of sub-goals, the implementation of which makes it possible to achieve the stated goal);

4. Programme competencies and learning outcomes (general and special (professional) competences are indicated; they are formulated according to the higher education standard of the speciality and the corresponding educational programme);

5. The place of the academic discipline in the structure of the educational programme (the teacher informs the student about the year and semester the discipline is taught; to which component of the educational programme it belongs (mandatory or elective));

6. Course volume for the current academic year (the number of credits and hours is indicated; the student is informed about different types of classes (lectures, practical/laboratory classes/seminars, and independent work); the final control form must be specified);

7. Technical and software equipment (the teacher notes the list of technical, software, equipment necessary for high-quality teaching of the discipline);

8. Discipline policy (it is determined by the system of requirements the teacher poses to the student including academic integrity policy; requirements may relate to attending classes, rules of behaviour in classes (active participation, performance of the necessary minimum educational work, etc.), incentives and penalties);

9. Structure of the discipline (it is provided in the form of a table with an indication of the list of topics, duration of classes and assessment for each component of the educational process);

10. Forms and methods of education (traditional and innovative teaching methods are noted);

11. Assessment system and requirements (the current monitoring of the students’ success is a systematic examination of their knowledge, which is carried out by the teacher in current classes in accordance with the academic programme; the current control methods are indicated; final control is the control of the students’ educational achievements to assess the quality of their assimilation of the programme of the discipline; a credit, an exam or a comprehensive exam are the forms of the final control; policy of absence and late task performance);

12. Rating scale (each academic discipline, regardless of the total number of hours and modules, evaluated due to the 100-point scale);

13. Recommended sources of information (the list of recommended literature must include 10 main textbooks which, as a rule, were issued no later than 5 years ago from the current year, and in the teacher’s opinion, reveal the content of the discipline; information resources (if necessary) must contain normative database, Internet sources, links to the website of the department, educational information portal of the university, addresses of libraries, etc.) [4].

You can find the developed and approved syllabi of all disciplines on the website of Kherson State Agrarian and Economic University in the tab “Quality of Education”, “Accreditation of Educational Programmes” [6] and in the system “Moodle” as well. Both the student and the teacher have access to the syllabus of any discipline. Thus, in the process of communication between the teacher and the student, a syllabus is almost the best way to convey the necessary

information about the course content, control methods and results in a short and understandable form.

Future research could examine the structure of syllabi in European universities, on the one hand, and the comparative analysis of syllabi of Ukrainian and English or American universities, on the other hand.

Список літератури:

1. Бойчук І., Болух В., Козаченко Г. Силабус як реалізація права здобувача освіти на інформацію про освітній компонент. Нові технології навчання. 2020. Вип. 94. С. 38–43.
2. Syllabus. Cambridge Dictionary.
URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/syllabus> (дата звернення: 19.07.2023).
3. Syllabus. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/syllabus> (дата звернення: 19.07.2023).
4. Положення про силабус навчальної дисципліни Херсонського державного аграрно-економічного університету. URL: <http://www.ksau.kherson.ua> (дата звернення: 20.07.2023).
5. Силабус чи робоча програма: чи є обов'язковим наявність силабусу з дисципліни під час акредитації ЗВО? URL: <https://chmnu.edu.ua/silabus-chi-robocha-programa-chi-ye-obov-yazkovim-nayavnist-silabusu-z-distsiplini-pid-chas-akreditatsiyi-zvo/> (дата звернення: 18.07.2023).
6. Акредитація освітніх програм. URL: <http://www.ksau.kherson.ua/yakosv> (дата звернення: 21.07.2023).

THE USES OF LIMESTONE CARBONATE WASTE IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY

Khodetskyi Oleksandr

master's degree student

Ocheretnyi Volodymyr

Ph.D., Associate Professor

Vinnitsia National Technical University

One of the directions of utilization of industrial waste is their use in the production of construction materials and products, which makes it possible to satisfy the need for raw materials by approximately 40% [1-3]. The processing of industrial waste contributes to the reduction of production costs by approximately 10-30% compared to production from natural raw materials, while saving capital investments is 35-40% [4-6].

During the development of carbonate rocks, due to rock fissures, as well as technological losses associated with stone cutting, the product yield is 30-70% of the volume of the developed rock. Including in the production of small cut blocks, the volume of sand (0-5 mm) is 20-25% of the volume of the developed rock mass. The rest of it is waste, which in most cases is not used and accumulates in landfills. Therefore, the possibility of using stone cutting waste as aggregates for concrete is a great reserve of the construction industry.

The use of limestone carbonate waste in the production of building materials is due to a number of objective factors, the main of which is the rather wide distribution of natural limestone, large reserves of substandard limestone waste in dumps, high technical and environmental and economic indicators of the properties of products from it [7-9].

The works of various authors are devoted to studying the effect of carbonate fillers on the properties of cement composites [10–14]. The results of their research showed that, despite the low strength of the rock (on average from 1.5 to 10 MPa), aggregates from porous limestone's and shell limestone's, thanks to the peculiarities of the structure and chemical and mineralogical composition, ensure the production of structural concrete on their basis at normal consumption of cement with a strength of 15-30 MPa and higher.

Carbonate waste is characterized by the following complex of physical properties: a certain ionization potential, surface activity, a certain granularity. A feature of dispersed carbonate systems is the presence of adsorption-bound water in them, which plays an important role in the process of polar electrostatic interaction — it contributes to the conditions of movement of particles, which improves the formation of contacts [15-17]. Thanks to this, dispersed carbonate waste is a natural surface modifier, with the application of which the strength of chemisorption bonds increases and the adhesion of the negatively charged binder to the positively charged aggregate particles improves.

It was also found that this filler contributes to the compaction of the microstructure, increasing the strength of the concrete matrix, and also has a positive effect on the hardening of the binder composition. Finely dispersed limestone, having a significant specific surface, in a system with a low degree of filling of 5–10% acts as a plasticizer, reducing the water demand of the binder. With a higher degree of filling, the water demand increases slightly, and the strength characteristics on the 28th day of hardening of the binder filled with limestone are higher than those of the base cement.

The improvement in cement slurry ductility achieved with lower water content is due to the fact that the fine limestone particles fill the voids between the coarser grains of the cement particles, which can also be filled with water. The addition of chalk, having a much lower specific surface value than that of limestone, increases the water demand of the cement paste quite significantly, but at the same time, the strength characteristics of the binder filled with chalk are higher.

The mechanism of increasing strength is the "micro filler effect", according to the authors [18-22], due to chemical and physicochemical factors. At the same time, for additives with low chemical activity, the main role is played by the surface energy of the particles due to their high dispersion. The influence of this factor on the cementing ability of the additive increases with an increase in its specific surface area.

The Laboratory of Soil Mechanics, Building Materials and Products of VNTU has developed the optimal composition and technological factors (activation time and moisture content of press powder) for the production of carbonate press concrete, with a minimum consumption of cement – 6-8%. Also, studies have been carried out to study the dependence of the strength of cement-carbonate press concrete on the content of red mud in it, which shows that press concrete with 5...15% bauxite mud has the maximum strength.

A technology for the utilization of industrial waste by the method of manufacturing building materials is proposed. With the help of experiment planning, the optimal composition of the press mixture was selected and the physical and mechanical properties of slurry-ash-carbonate press concrete were studied.

The modern concept of the formation of hardening structures based on mixtures of carbonate rocks with Portland cement also indicates that when C_3S and C_2S are hydrated in the presence of calcium carbonates, an insignificant content of scoutite ($6CaO \cdot SiO_2 \cdot CaCO_3 \cdot nH_2O$) is formed. In the presence of free lime, the formation of basic calcium carbonates is possible, the role of which in the formation of strength has not been fully identified.

With the hydration of aluminum-containing clinker minerals - C_3A and C_4AF , cubic calcium hydro aluminate $3CaO \cdot Al_2O_3 \cdot 6H_2O$ is formed. Hydrocarboaluminates coalesce with each other and with the surface of carbonate fillers into a dense crystalline conglomerate. These reactions proceed with less intensity, but lead to the formation of strong calcium carboaluminate on the contact surface of the cement with the carbonate filler.

Список літератури:

1. O. Bereziuk, M. Lemeshev, V. Bogachuk, W. Wójcik, K. Nurseitova, and A. Bugubayeva, «Ultrasonic microcontroller device for distance measuring between dustcart and container of municipal solid wastes», *Przeglad Elektrotechniczny*, No. 4, 2019, p. 146-150.
2. Ковальський В. П. Комплексне золоцементне в'язуче, модифіковане лужною алюмоферитною добавкою [Текст] : монографія / В. П. Ковальський, В. П. Очеретний. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 98 с. - ISBN 978-966-641-338-6.
3. Очеретний В. П. Мінерально-фазовий склад новоутворень золошламового в'язучого [Текст] / В. П. Ковальський, В. П. Очеретний, М. П. Машницький // *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві*. - 2006. - No 3. – С. 41–45.
4. Бондар А. В., Ковальський В. П., Очеретний В. П. Использование карбонатных пород как микронаполнителей в сухих строительных смесях пористой структуры // *Актуальные проблемы архитектуры, строительства, энергоэффективности и экологии–2016*, Тюмень, 27-29 апреля 2016 г. Т. I: 207-213. – 2016.
5. Ковальський В. П. и др. Использование минеральных заполнителей, наполнителей и микронаполнителей в сухих строительных смесях для поризованных растворов // *Technical research and development: collective monograph*. 8.9: 360–366. – 2021.
4. Kalafat, K., L. Vakhitova, and V. Drizhd. "Technical research and development." *International Science Group*. – Boston : Primedia eLaunch, 616 p. (2021).
5. Ковальський В. П. Композиційні в'язучі речовини на основі відходів промисловості [Електронний ресурс] / В. П. Ковальський, Т. Г. Шулік, В. П. Бурлаков // *Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14–23 березня 2018 р.* – Електрон. текст. дані. – 2018. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp-2018/paper/view/5035/4128>
6. Drukovanyy M. Activation of gold-cement binding systems [Електронний ресурс] / М. Drukovanyy, V. Ocheretnyi, V. Kovalskiy // *Матеріали L науково-технічної конференції*

підрозділів ВНТУ, Вінниця, 10-12 березня 2021 р. – Електрон. текст. дані. – 2021. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp-2021/paper/view/12714>.

7. В. П. Ковальський, та А. В. Бондарь, «Шламозолокарбонатний прес-бетон на основі відходів промисловості», на XXIV міжнар. наук.-практ. конф. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я, Харків, 2015, с. 209.

8. Ковальський В.П. Застосування червоного бокситового шламу у виробництві будівельних матеріалів // Вісник Донбаської державної академії будівництва і архітектури. – 2005. – No 1 (49). – С. 55-60.

9. Bereziuk, O., M. Lemeshev, and A. Cherepakha. "Ukrainian prospects for landfill gas production at landfills." *Theoretical aspects of modern engineering*: 58- 65. (2020).

10. Бондар, А. В., et al. "Утилізація відходів промисловості шляхом виготовлення на їх основі сухих будівельних сумішей." *Екологічні науки*. № 3: 21-24. (2018).

11. Очеретний В. П. Комплексна активна мінеральна добавка на основі відходів промисловості [Текст] / В. П. Очеретний, В. П. Ковальський, М. П. Машницький // Сборник научных трудов по материалам IV международной научно-практической Интернет-конференции „Состояние современной строительной науки – 2006”. – Полтава : Полтавский ЦНТЭИ, 2006. – С. 116-121.

12. Очеретний В. П., Ковальський В. П. Определение факторного пространства для построения математической модели карбонатного пресс-бетона // Тр. Международного семинара по моделированию и оптимизации композитов. —Одесса, «Астропринт». — 2004. — С. 149

13. Ковальський В. П. Оптимизация состава карбонатного бетона / В. П. Ковальський // Моделирование и оптимизация в материаловедении : 44 междунар. семинар по моделированию и оптимизации композитов, 21 –22 апр. 2005 г : тезисы докл. – 2005. – С. 134

14. Друкований М. Ф. Комплексне золошламове в'язуче / М. Ф. Друкований, В. П. Очеретний, В. П. Ковальський // Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. – Одеса, 2006. – No 21. – С. 94–100.

15. Очеретний В. П. Дрібноштучні стінові матеріали з використанням відходів промисловості / В. П. Очеретний, В. П. Ковальський // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2005. – No 1. – С. 16 – 21.

16. Очеретний В. П. Нове в технології виробництва цементно-карбонатних будівельних виробів з використанням промислових відходів [Текст] / В. П. Очеретний, В. П. Ковальський, М. П. Машницький // Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. - 2008. - № 5. - С. 33-36.

17. Очеретний В. П., Ковальський В. П., Машницький М. П. Вплив карбонатної добавки на властивості малоклінкерного карбонатно-золяного в'язучого : дис. – Publishing House «Education and Science», 2010.

18. Ocheretnyi, V. P., V. P. Kovalskiy, and Guo Mingjun. METHODS OF PREPARATION OF PHOSPHOGYPSE FOR THE MANUFACTURE OF BINDER. Diss. Інституту проблем природокористування та екології НАН України, 2021.

19. Ковальський В. П. Вплив мінеральних мікронаповнювачів на властивості поризованих сухих будівельних сумішей. [Текст] / В. П. Ковальський , В. П. Очеретний, А. В. Бондар // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2014. – № 10(18). – С. 44-47.

20. Очеретний, В. П., et al. "Використання відходів промисловості для виробництва ефективних будівельних матеріалів." *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві* 9.2 (2010): 53-55.

21. Ковальський В. П. Звукоизоляционные сухие строительные смеси на основании отходов производства [Текст] / В. П. Ковальський, В. П. Очеретний, А. В. Бондарь // Инновационное развитие территорий: Материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., 26 февраля 2016 г. – Череповец, 2016. – С. 73– 78.

22. Postolatii M., Yakivchuk S., Kovalskiy V. Building products using industrial waste : дис. – ВНТУ, 2020.

FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Kosheleva Marina Volodymyrivna

Senior Teacher of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

+38 067 388 87 86

ktp_l_kmv@ztu.edu.ua

Zhytomyr Polytechnic State University

Kravchenko Anastasiia Oleksandrivna

Assistant of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Yeni Iryna Serhiivna

Assistant of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Learning a foreign language helps students in higher education develop the ability to use it as a communication tool in the modern world's dialogue between cultures and civilizations. Language is considered a means of interpersonal interaction in a multinational and multicultural space.

The study of the process of formation of sociocultural competence in students and the justification of its scientific foundations involves studying the essence of the concept of "sociocultural competence", its features, and its development.

The main goal of this research is to trace the formation of sociocultural competence among students in classes in the foreign language of English.

In the large explanatory dictionary of the Ukrainian language, "competence" is indicated as "property by meaning". Such adjectives as "competent, understanding, and qualified" are also indicated. [2, p. 225].

There is no common opinion among scientists on this issue. Some of them define competence as an integral ability of an individual, which is manifested in his general ability and readiness for activity, which is based on knowledge and experience acquired in the process of learning and socialization and is oriented towards independent and successful participation in activities; the ability to successfully satisfy individual and social needs, act and fulfill assigned tasks; possession of knowledge, skills and abilities; degree or level of abilities officially considered sufficient; property or way of being of a person" [1]; an objective category that captures a socially recognized set of knowledge, abilities, skills, relationships, etc., of a certain level, which can be applied in a wide area of human activity [9, p. 16].

In the Encyclopedia of Education, the concept of "competence" is defined as "an acquired personality characteristic that contributes to the successful entry of a young person into the life of society. It is considered an integrated result, which involves a shift of emphasis from the accumulation of normatively determined knowledge, abilities, and skills to the formation and development of students' ability to act practically, to apply the experience of successful activity in a certain field". [7, p. 408].

Thus, it can be concluded that competence is the ability of an individual to possess competencies manifested through professional or educational activities.

One of the most urgent problems in foreign language methodology is sociocultural competence and ways to achieve it. A modern young person should possess the skills of a tolerant attitude towards speakers from different countries, cultures, and lifestyles. It is especially difficult to acquire sociocultural competence outside the linguistic environment. Therefore, for the teacher, an important task in English language classes in institutions of higher education is to simulate real-life situations of communication, even during distance learning.

The analysis of psychological and pedagogical literature shows that foreign and domestic scientists researching the concept of "sociocultural competence", pay special attention to the joint

study of languages, cultures, and civilizations, the relationship between language and society, and language and culture.

There are several interpretations of this phenomenon and ways of interpreting its essence and structure. But currently, there is no single definition of sociocultural competence.

According to pan-European foreign language competencies, socio-cultural competence covers the following aspects of life: everyday life; living conditions; interpersonal relationships; a system of values and beliefs about concepts and phenomena; sign language; and the performance of rituals. [5, p. 104-105].

In modern pedagogical studies, sociocultural competence is defined as knowledge of elements of national culture, national-cultural specifics of language behavior of speakers of the corresponding language, and the ability to use such elements of the sociocultural context as customs, rules, norms, and country knowledge of the native speaker. T. Varyanko and L. Ivanchenko believe that sociocultural competence is knowledge of the cultural characteristics of native speakers, their habits, traditions, norms of behavior, and etiquette, and the ability to understand their communicative behavior and adequately use the acquired knowledge in the process of communication, while at the same time being a carrier of another culture. [3].

Sociocultural competence is considered the ability and willingness to apply a set of socio-pedagogical, sociolinguistic, sociopsychological, country studies, and intercultural knowledge to achieve understanding between individuals or groups who are representatives of different societies through linguistic means and within the sociocultural context of one of the parties. Also, sociocultural competence is considered the ability of an individual, through adequate understanding and respect for other languages, cultures, and religions, to manifest an active and responsible life in society on the basis of democracy, humanism, and tolerance. [4, p. 94].

Most researchers define sociocultural competence as a set of knowledge, abilities, and skills, and also consider it an individual's ability to communicate as a complex, multi-component speech activity, the nature of which is influenced by various factors. It should be noted that all definitions complement each other.

So, as you can see, there are many definitions of this concept. However, we agree with V. Kylyvnyk, who defines sociocultural competence as a quality that makes it possible to successfully communicate with representatives of a foreign-speaking culture and to feel confident and comfortable in a foreign-language sociocultural environment; characterizes theoretical and practical readiness for socio-cultural activities; determines the relevant value orientations of the individual and contributes to their formation; is an important factor in personality development, its socialization in modern society, self-realization, and cultural self-determination. [6, p. 50].

Scientists believe that competence can be considered a productive and functional characteristic of learning. The implementation of the competence approach in the conditions of training a future teacher of a foreign language contributes to the training of a qualified, professional mobile specialist capable of working at the level of modern requirements. Thus, M. Shilovska believes that sociocultural competence is a set of relevant competencies, a complex characteristic that reflects the integration of professional and theoretical knowledge, value orientations, personal qualities, and practical skills of a teacher. [10].

In our opinion, the formation of socio-cultural norms takes place by modeling communicative situations in selected language and speech material. At the same time, various texts, exercises, tasks, and audio and video material play a big role. Such materials can be found in such authentic textbooks as "Speakout", "New Language Leader", "Market Leader", "Focus", "Choices", and others. The convenience of such textbooks is that they have a full spectrum of levels, from elementary to advanced, which allows the teacher to choose the necessary textbook for one or another group.

The analysis of the psychological and pedagogical literature proved that there are a number of definitions of the concepts of "competence" and "socio-cultural competence". However, scientists agree that the main thing in defining the concept of "sociocultural competence" is the joint

study of languages, cultures, and civilizations, the relationship between language and society, and language and culture.

References:

1. Short E. The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education. *Journal of Teacher Education*. 1995. № 2. P. 22-24.
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. С. 445.
3. Варянюк Т., Іванченко Л. Формування соціокультурної компетентності у студентів на заняттях з іноземної мови [online] *Молодь і ринок*. 2018. № 1. С. 103-107. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2018_1_20
4. Жорнова О.І. Соціокультурна компетентність студентів в контексті оминання “слабких ланок” сучасного освітнього процесу. *Вища освіта України. Тематичний випуск “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського простору”*. 2006. Додаток 3. Т. 3. С. 93–100.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Страсбург. К.: Ленвіт, 2003.
6. Киливник В.В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу. Дис... канд. пед. наук. Вінниця, 2019. 290 с.
7. Кремень В.Г. *Енциклопедія освіти*. Київ, 2008. С. 408.
8. Морозов С.М., Шкарапута Л.М. *Словник іншомовних слів*. Київ: Наук. думка. 2000. С. 282.
9. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Заг. ред. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*. Київ: «К.І.С.». 2004. С. 16.
10. Шиловська М.О. Соціокультурна компетенція майбутніх учителів іноземних мов: методологія та перспективи [online] Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/62.pdf.pdf.

THE CLIL METHOD OF TEACHING: 4 WAYS TO IMPLEMENT THIS METHOD IN CLASS

Kosheleva Marina Volodymyrivna

Senior Teacher of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Mykhaylovska Olena Volodymyrivna

Assistant of the Department of Theoretical and Applied Linguistics

+38 067 110 65 67

ktpl_mov@ztu.edu.ua

Zhytomyr Politechnic State University

CLIL (Content and Language Integrated Learning) is an innovative methodology focusing on the learning of language whilst simultaneously teaching content from a subject area such as humanistic or scientific area. CLIL methodology is flexible and adjustable to the learners' needs, level of language competence and level of academic achievement.

The use of the language in a CLIL pathway is the following:

- LANGUAGE OF LEARNING (content), essential vocabulary and grammar associated with the topic for a communicative approach. The language is used in authentic interactive contexts in order to develop communicative skills, rather than focusing exclusively on grammar;
- LANGUAGE FOR LEARNING (meta-cognition and grammar system) the kind of language needed to operate in a foreign language environment. Learners need skills for pair work, cooperative group work, asking questions, debating, enquiring, thinking, memorizing, etc.
- LANGUAGE THROUGH LEARNING (cognition) new meanings would require new language. It needs to be captured during the learning process, then recycled and developed later.

There are seven principles for language practice in CLIL:

1. "Mediate" language between the learner and new knowledge
2. Develop subject language awareness
3. Plan with language in mind
4. Carry out a curriculum language audit
5. Make general academic language explicit
6. Create initial talk time
7. Sequence activities from "private" through to "public".

CLIL methodology is aimed at building bridges: between language and content; between the language teacher and the subject teacher, etc. CLIL approach is action-oriented, task-based and student-centered. It aims at combining language practice and specific content delivery and fosters foreign language and intercultural competence acquisition.

Teaching strategies and techniques for CLIL in STEAM

Among the other teaching strategies to be used for CLIL activities debate is becoming more and more popular : it is an effective technique for language learning and CLIL. Students are divided into two teams (Proposition Team and Opposition Team) and will defend their position in favour or against a motion given by the teacher. In order to do so, they need to find resources, facts and figures as supporting evidence.

Another useful methodology for CLIL in STEAM is TEAL (Technology Enhanced Active Learning). It is based on the use of technology to activate discussions, research and cooperative learning, as groups of students are supposed to discuss and find a possible solution to a problem, to be shared and discussed with the teacher and the rest of the class.

Guidelines on CLIL4STEAM materials

The aim of the CLIL4STEAM project is to combine the study of STEM subjects and English as a second language. The virtual video library consists of a database of video lessons in English on specific scientific topics . Each video consists of 3 parts:

- The introduction: the speaker will briefly introduce the topic and pre-teach the new vocabulary which is necessary to understand the video
- The main body: the topic will be presented and discussed in detail
- The conclusion: the topic will be summarized in order to ensure that all the ideas have been communicated clearly.

The videos included in the CLIL4STEAM repositories can be used in different ways, planning and suggesting a wide range of activities:

- KWL

The first activity of a CLIL pathway is typically a KWL exercise:

K: What I know

W: What I want to learn

L: What I learnt.

This three-step activity could be facilitated by the videos as the students will be encouraged to reflect on their learning needs and progress. At the beginning a brainstorming activity on vocabulary combining visual aids and words would be encouraged in order to provide with the lexicon needed for the learning unit: the first part of a CLIL4STEAM video can be used for brainstorming.

There are some activities which can be planned before/during/after the delivery of the video:

Before the video:

- Asking questions to activate curiosity and motivation, such as:
- What do you think it will be about? What do you know about this topic? Have you ever heard of this?
- Recalling previous knowledge “what do you already know about...?”
- Use ‘slow reveal’ technique: select a picture representing the main idea of the lesson, reveal it to students slowly and invite them to guess what it is.

During the video:

- Set moments of pause/waiting
- Support resources
- Note-taking, Sketches, mind maps

After the video:

- Reflection moments
- Reviewing content and language
- Connecting previous and new knowledge
- Comments from others
- Think/ Pair/ Share activities
- Brainstorming
- Role Play

The aim of using CLIL activities is to enhance the students’ motivation and participation and further opportunity to place the topic in a context close to the students' daily life and therefore of interest to them.

References:

1. Ball P., Kelly, K., & Clegg J. (2015). Putting CLIL into Practice. Oxford: Oxford University Press.
2. Cinganotto, L., & Cuccurullo, D. (2015). The role of videos in the teaching and learning of content in a foreign language. Journal of E-Learning and Knowledge Society, 11(2).

3. Genesee F., Hamayan E. (2016). CLIL in Context, Cambridge, Cambridge, University Press.
4. Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J. (2008). Uncovering CLIL, Macmillan.
5. Cinganotto L., Panzavolta S., Garista P., Guasti L., Dourmashkin P., TEAL as an innovative teaching model Insights from “Educational Avant-Garde” Movement in Italy , Journal of e-Learning and Knowledge Society: Vol 12 No 2 (2016): Big Data, Cognitive Computing and Innovative Teaching Models.

THE ACQUISITION OF ARTICLES BY SLOVAK UNIVERSITY STUDENTS WITH THE HELP OF CORPUS-BASED EXERCISES

Lacková M.

PaedDr., PhD

Tel: 00421-41-513 6174

marta.lackova@fhv.uniza.sk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5784-7523>

Faculty of Humanities, University of Žilina, Žilina, Slovakia

Teachers with the experience in the field of English as a foreign language consider definite/indefinite/zero articles to be a source of problems for pupils/students, especially if articles as formal signals of the grammatical category of determination are not represented in their mother tongue, in our case, the Slovak language.

The thesis deals with the ways of acquiring English grammar, namely articles, in the Slovak university surroundings; what is more, the role of corpus-based exercises and activities is emphasized. The mastering of English articles is of evident practical importance to students who are prospective teachers, students who will communicate their ideas on a daily basis, and students who will advance their knowledge to pupils.

Corpus linguistics and its tools have been effecting the teaching processes of the English language for more than fifty years. Linguistic corpora have been utilized to generate syllabuses, usage manuals, reference grammars, self-study grammar practice books, and learner dictionaries. Simultaneously, teachers apply linguistic corpora to create supplementary teaching materials [1; 2; 3; 4; 5].

The corpus-driven exercises and activities can be executed in primary and secondary schools for teaching language subjects [6]; they are also integrated within university English language courses [7], eventually, specialised corpora can be implemented into teacher training programmes [8].

In spite of all the enumerated learning benefits, English language learners do not have sufficient direct experience with textual corpora, which is regrettable since English language learners can take advantage from the direct corpora use.

Using corpora in the teaching process brings with itself also some limitations; first of all, a lot of time and effort is required from the teacher to edit and create activities and exercises for the given area of grammar. Some students understand work with linguistic corpora as something challenging and demanding because when manipulating with corpus software, they need to acquaint with appropriate technical skills [1].

Eventually, [9] stresses that the role of textual corpora in the process of teaching languages should not be overemphasized since they cannot replace a teacher or a natural communication in the classroom. To conclude, the application of corpora should be in concord with language acquisition principles, and with effective learning procedures within didactics.

The preliminary stage of the corpus-driven exercises preparation focuses on word concordances, word combinations, and collocations, and in which definite/indefinite/zero articles regularly appear; the first lemma to the left and the first lemma to the right from the studied grammar words represent the main positions of our interest.

The whole linguistic material is investigated within the textual corpus English Web 2020 (enTenTen20); we apply the search tool Sketch Engine for the needs of our research. As a thesis arising from a linguistic corpus, we state the aim to elicit repetitive patterns where the keywords (definite/indefinite/zero articles) occur, and to study their semantic and lexical features. The results of the corpus analysis indicate that the lexical and semantic properties of the articles reflect extralinguistic factors (psychological, social) within individual speech acts. Therefore it is natural

that the outcomes from the corpus investigation have practical relevance for students and their language educators.

Moving to the real-classroom utilization of the linguistic corpus, we managed to create a series of corpus-based exercises/activities and brought them to the classroom. When doing so, we followed the principles of coining corpus materials as introduced by [10]. To be more precise, we adhered to these concepts of elaborating hands-on activities:

- we had a clear idea that these are articles what we wanted to practice;
- we chose the British National Corpus as the best source for our exercises/activities;
- we reassured that the examples concentrated on the point we wanted to teach – the utilization of the definite/indefinite/zero articles;
- we took advantage of a range of 10 exercises/activities;
- we made it clear that the directions for the students were easy to follow.

The range of exercises/activities covered the subsequent types:

- pair work,
- a listening activity;
- a reading activity;
- matching words connected with the articles from the corpus with their definitions;
- choosing the correct word;
- guessing the meaning of a word connected with the articles;
- gap filling;
- completing the concordances with a suitable article;
- accuracy-focused exercises.

When speaking about the topic of the exercises/activities, the whole grammar material is related to 50 phrases typical of the youth slang which is a theme close to the life of students. Below we illustrate a part of one of the exercises:

Fill in the articles in the sentences taken from the British National Corpus and match the slang phrase with its definition.

1. *Grab your coat, Jimmy. We're going on pull tonight.*
 2. *Laura's a bit of scrubber, int she? That's her fifth bloke this month.*
 3. *Shake leg, darlin! I'm dying for a pee.*
 4. *Alright! One for road and then we'll make tracks.*
 5. *My granny worked as skivvy all her life down the local factory.*
- a) *a cleaner*
 - b) *last alcoholic drink for the evening*
 - c) *hurry up*
 - d) *the intention of getting together with a member of the opposite sex*
 - e) *a lady of ill repute*

One of the suggestions arising from our experience with corpus-based exercises is that future teachers trained at Slovak universities need more experience and training within corpus linguistics so that they would gain knowledge and skills that they would implement directly into their teaching practice. Moreover, in-depth interviews or questionnaires with students would contribute to the uncovering of their attitudes to the corpus-based activities.

References:

1. Leńko-Szymańska, A. & Boulton, A. (eds.) 2005. Multiple Affordances of Language Corpora for Data-driven Learning. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
2. Hidalgo, E., Quereda, L. & Santana, J. (eds.) 2007. Corpora in the Foreign Language Classroom. Amsterdam/New York: Rodopi.
3. Frankengerg-Garcia, A., Flowerdew, L. & Aston, G. 2011. New Trends in Corpora and Language Learning. London: Continuum.

4. Campoy-Cubillo, M. C., Bellés-Fortuño, B. & Gea-Valor, M. L. (eds.) 2010. Corpus-Based Approaches to English Language Teaching. London: Continuum.
5. Lelakova, E. & Toman, M. 2023. A Corpus Based Study of Commas Use in EFL Written Performance. *International Journal of Instruction*, 16(1), 1-20. <https://doi.org/10.29333/iji.2023.1611a>
6. Posavec, K. 2020. Computer Corpora and Open Source Software for Language Learning. IGI Global.
7. Torsello, T. C., Ackerley, K. & Castello, E. (eds.) 2008. Corpora for University Language Teachers. Peter Lang.
8. Flowerdew, L. 2012. Corpora and Language Education. New York: Palgrave Macmillan.
9. Ajmer, K. (ed.) 2009. Corpora and Language Teaching. Amsterdam/Liverpool: John Benjamins Publishing Company.
10. Reppen, R. 2010. Using Corpora in the Language Classroom. Cambridge: Cambridge University Press.

Sources

English Web 2020 (en TenTen20). [Online] Available from: <https://app.sketchengine.eu/>. [last accessed: 4 July 2023]

THE ROLE OF AWARENESS IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE: WAYS TO INCREASE THE LEVEL OF LANGUAGE PROFICIENCY

Levkivska Krystyna Valeriivna

Senior Teacher of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Candidate of Pedagogical Sciences

+38 093 184 3105

kim_lkv@ztu.edu.ua

Zhytomyr Polytechnic State University

Kosheleva Marina Volodymyrivna

Senior Teacher of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

+38 067 388 87 86

ktpl_kmv@ztu.edu.ua

Zhytomyr Polytechnic State University

Yeni Iryna Serhiivna

Assistant of the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

+38 096 908 68 85

yeniira11a@gmail.com

Zhytomyr Polytechnic State University

Learning a second language is a dynamic process that involves various cognitive and linguistic skills. Among the factors that affect language acquisition, consciousness plays a vital role in facilitating effective and efficient second language learning. Mindfulness in language learning means a state of heightened awareness, attentiveness, and intentional involvement in the language-learning process. In this article, we look at the important role that awareness plays in learning a second language and how it helps learners achieve language proficiency.

Conscious learning of a foreign language is often the object of research by scientists, including V. Kalush, H.M. Kozub, T.V. Tukova, P.S. Fedorova, V. Chornii, O.M. Shcherban, and others. Features of intercultural awareness and communication are explored by O.M. Bordakova.

Scientists believe that the linguistic awareness of students is formed gradually, starting at the initial level A1, where the student acquires the concept of the speech process, the peculiarities of communication, and the phonetic, graphic, and grammatical norms of a foreign language. The further formation of linguistic awareness takes place at the B2 stage when studying professional vocabulary [3, p. 109]. Researchers talk about the important role of motivation in learning foreign languages, which is closely related to conscious learning [4].

Learning a foreign language is the basis of intercultural awareness and communication. Yes, O.M. Bordakova, in her scientific works, reveals the need to learn a foreign language as a condition for the education of intercultural competence, which contributes to the development of a holistic personality, affects self-awareness by enriching experiences and understanding the common and differences between different languages and cultures [1, p. 94].

V. Kalush believes that the effectiveness of pedagogical influence depends not only on the psychological qualities of those who study. A foreign language cannot be taught; it can only be learned by oneself, and the teacher must be close to the student in order to direct his activities and activate the inner qualities on which success in education depends. Among strong motivating interests, according to the researcher, cognitive interests occupy not the last place [2].

O.M. Shcherban believes that a foreign language cannot be taught, it can only be learned by oneself. And the teacher must be close to the student in order to direct his activities and activate those internal qualities of his, the level of which depends on success in education. Therefore, it is necessary to know the inner world of students and to look for ways and opportunities for the

formation of their motivational sphere, a conscious, interested attitude toward learning a foreign language, and the need for it [5, p. 9].

The purpose of this research is to investigate and systematize ways of learning a foreign language based on conscious approaches.

Let's consider some ways of learning a foreign language that we managed to single out during English classes.

Development of awareness. Attention is a key aspect of conscious second-language learning. By being fully present and attentive, students can focus their attention on language structures, vocabulary, and cultural nuances. Mindfulness practices such as meditation, deep breathing, and reflective exercises can improve students' ability to observe and understand language. Mindfulness helps students become more immersed in the language and improves their ability to retain and recall information, which ultimately improves overall language proficiency.

Increased self-awareness. Conscious language learners have a heightened sense of self-awareness about their own learning process. They are aware of their strengths and weaknesses and their preferred learning styles. This awareness allows students to select appropriate strategies and resources that meet their individual needs, thereby enhancing their learning experience. Self-awareness also encourages students to actively monitor their progress, set realistic goals, and adapt their learning methods accordingly, leading to continuous improvement.

Active involvement. Consciousness in language learning involves active interaction with the language. Students are actively involved in listening, speaking, reading, and writing, providing constant exposure and practice. They seek opportunities to interact with native speakers, participate in conversations, and effectively use language learning resources. Active engagement helps develop language skills, builds confidence, and improves language fluency.

Error analysis and reflection. Conscious language learners view mistakes as valuable learning opportunities rather than failures. They analyze their own language mistakes, identify patterns, and reflect on the reasons behind these mistakes. Such reflective practice helps students better understand the language learning process and make the necessary adjustments to improve accuracy and fluency. Receiving feedback from teachers, language partners, or online communities further improves error analysis and accelerates language acquisition.

Cultural awareness. Conscious language learning includes cultural awareness. Language and culture are interconnected, and understanding the cultural context is essential for effective communication. Conscious learners delve into the cultural aspects associated with the language they are learning, including customs, traditions, and social norms. They recognize the influence of cultural differences on communication styles and adapt their language use accordingly, promoting intercultural understanding and language competence.

Conclusion. Awareness plays a key role in second language learning, enabling learners to achieve language proficiency and effective communication. By developing attentiveness, self-awareness, engagement, error analysis, and cultural awareness, students are given the opportunity to make significant progress in language learning. Conscious students approach language learning purposefully, perceiving this process as an opportunity for growth and personal development. Beginners must use the power of consciousness to unlock their potential and take advantage of second language fluency.

References:

1. Бордакова О. М. Вивчення іноземних мов як основа міжкультурної комунікації. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Випуск 47. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 94-98.
2. Калуш В. Як навчати сучасного учня іноземних мов? [online] <https://osvita.ua/school/method/technol/46231/>
3. Козуб Г.М., Тукова Т.В. Формування мовної свідомості студентів-інофонів (усне мовлення). Молодий вчений. № 5.1 (69.1), травень, 2019. С. 109-11.

4. Чорній В. Проблема підвищення свідомості студентів до навчання (мотивації) у процесі викладання іноземних мов. № 9(77) (2020): Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія».
5. Щербань О.М. До уваги вчителів іноземних мов. Освіта. 1997. № 82-83. С. 9.

IMPLICATIONS OF FUZZY SET THEORY FOR THE ALLOCATION OF INDIRECT COSTS USING THE ACTIVITY BASED COSTING METHOD

Liubinaitė Ermina

Bachelor graduate, Faculty of Economics and Business Administration
Vilnius University, Lithuania

Lipskytė Ieva

Bachelor student, Faculty of Economics and Business Administration
Vilnius University, Lithuania

Scientific supervisor

Tamulevičienė Daiva

Associate Professor, Faculty of Economics and Business Administration
Vilnius University, Lithuania
daiva.tamuleviciene@evaf.vu.lt

The main purpose of cost accounting and production costing is to determine as accurately as possible the cost of goods or services produced, which includes both direct and indirect costs. The allocation of direct costs to production cost is a straightforward process. Calculating and allocating indirect costs to production cost is much more complex. This is a process to which every company must pay particular attention, since the accuracy of the allocation of indirect costs determines the amount of costs to cost of goods or services produced and hence the financial results. In recent decades, the traditional method of allocating indirect costs has come under criticism for its inability to meet the increasing and changing needs of the organisation caused by the globalisation of the economy and technological developments. These reasons have led to the development of a new method - Activity Based Costing. This method ensures a more accurate allocation of costs. However, a growing amount of research has identified certain disadvantages in the application of ABC, which have led to the development of new versions of this method.

The main shortcomings of the ABC method are: it is expensive, time-consuming to implement, requires a high level of involvement of managers and employees, is less adaptable to small enterprises, is complex and inflexible, carries the risk of uncertainty in the conditions of data collection, and inaccurate cost allocation (Reyhanoglu, 2004; Klimaitienė, Rudžionienė, Verbliugevičiūtė, 2014; Tamulevičienė, Mackevičius, 2021). Some shortcomings can be eliminated or their impact reduced through training and smooth communication. And some shortcomings can be avoided by choosing to implement newer versions of the ABC method. Several refined versions of the ABC method have been proposed in the scientific literature: Fuzzy Activity Based Costing (FABC), Monte Carlo Activity Based Costing (MCABC), Time-Driven Activity Based Costing (TDABC), Fuzzy Time-Driven Activity Based Costing (FTDABC), Performance-Focused Activity Based Costing (PFABC), and Fuzzy Performance-Focused Activity Based Costing (FPFABC).

The new versions of the Activity Based Costing eliminate some of the shortcomings: the second generation method (TDABC) reduces the amount of data to be collected, and the third generation method (PFABC) adds the missing cost accounting information to assess and control the company's performance. However, both the ABC, the TDABC and PFABC versions have shortcomings in terms of the risks arising from the uncertainty of the data collection conditions and the inaccuracy of the data. These shortcomings can be eliminated by integrating fuzzy sets calculation procedures into the aforementioned indirect cost allocation methods.

Fuzzy Activity Based Costing and its further modifications reduce the risks of the conventional Activity Based Costing approach due to the uncertainty of the data collection conditions and the inaccuracy of the data. The fuzzy sets version of the method proposed by H. Nachtmann and K. Needy (2001) was based on L. Zadeh's (1965) Fuzzy Sets Theory, which

allows for the quantification of uncertainty and vagueness. The fuzzy sets approach collects three types of data on the costs and cost drivers of activities: the lowest possible value, the most probable value and the highest possible value. The mathematical functions are then used to model the rates of the cost and cost drivers of activities, which are expressed as triangular fuzzy numbers. These rates allow a more accurate allocation of costs to the cost of goods or services produced. Nachtmann, Needy (2001) identify the following advantages of the Fuzzy Activity Based Costing approach: provides the system user with additional information for making decisions involving product costs; empowers the system user with information regarding inherent system error and uncertainty; performs an immediate ABC sensitivity analysis by providing the best and worst case results. The authors also identified three characteristics of companies that would particularly benefit from FABC: 1) operate in an uncertain environment; 2) do not have accurate and/or adequate historical costing information available; 3) do not have confidence in the accuracy of their estimated costing data.

As mentioned above, the Time-Driven Activity Based Costing method has the advantage of reducing the amount of data to be collected and processed, as well as simplifying costing procedures. However, the risk of inaccurate cost allocation due to the uncertainty of the data collection conditions and the inaccuracy of the data still remains. To reduce the risk, researchers (Chansaad et al., 2012; Mortaji, Bagherpour, Mazdeh, 2013; Sarokolaei et al., 2013) have proposed to extend this approach by integrating the calculation procedures of TDABC and fuzzy sets. The extended approach is presented in the literature as Fuzzy Time-Driven Activity Based Costing (FTDABC), and its main advantage is considered to be the ability to avoid significant cost allocation variances and to allow more accurate management decisions.

For companies using the Performance-Focused Activity Based Costing approach, as in the case of the first and second generation versions of ABC, there is also the issue of data uncertainty and inaccuracy risk. Sarokolaei, Bahreini, Bezenjani (2013) propose to address it with Fuzzy Performance-Focused Activity Based Costing, which, like the FABC and FTDABC methods presented before, is based on fuzzy sets theory.

In concluding, Fuzzy Activity Based Costing and its expansions, such as FTDBS ir FPFABC have been specifically designed for companies operating in an uncertain market with uncertain information. The implementation procedures for these methods are similar to those for their basic versions, except that it is additionally necessary to determine the lowest possible, the most probable value and the highest possible values in order to obtain the most accurate membership dependency.

References:

1. Chansaad, A.P.; Rattanamanee, W.; Chaiprapat, S.; Yenradee, P., 2012. A fuzzy time-driven activity-based costing model in an uncertain manufacturing environment. *Proceedings of the Asia Pacific Industrial Engineering & Management Systems Conference*. 1949–1959.
2. Klimaitienė, R.; Rudžionienė, K.; Verbliugevičiūtė, A., 2014. ABC metodo taikymo efektyvumas mažose įmonėse. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*. 16, 40–54. <https://doi.org/10.15388/batp.2014.No16.4>.
3. Mortaji, S.T.H.; Bagherpour, M.; Mazdeh, M.M., 2013. Fuzzy time-driven activity-based costing. *Engineering Management Journal*. 25(3), 63–73. <https://doi.org/10.1080/10429247.2013.11431983>.
4. Nachtmann, H.; Needy, K.L., 2001. Fuzzy activity based costing: a methodology for handling uncertainty in activity based costing system. *The Engineering Economist*. 46(4), 245–273. <https://doi.org/10.1080/00137910108967577>.
5. Reyhanoglu, M., 2004. Activity-based costing system advantages and disadvantages. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.644561>.
6. Sarokolaei, M.A.; Bahreini, M.; Bezenjani, F.P., 2013. Fuzzy performance focused activity based costing (PFABC). *Social and Behavioral Sciences*. 75(3), 346–352. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.039>.

7. Sarokolaie, M.A.; Saviz, M.; Moradloo, M.F.; Dahaj, N.S., 2013. Time driven activity based costing by using fuzzy logics. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 75, 338–345. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.038>.
8. Tamulevičienė, D.; Mackevičius, J., 2021. Išlaidų apskaitos ir produkcijos savikainos kalkuliavimo problemos: retrospektyvus ir perspektyvus kontekstas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
9. Zadeh, L. A., 1965. Fuzzy sets. *Information and control*. 8(3), 338–353.

SOFT CAPSULES ASSORTMENT IN LITHUANIA: ANALYSIS OF MEDICAL INDICATIONS, EXCIPIENTS AND ORIGIN COUNTRIES

**Mačiulskaitė A.
Zasimauskaitė R.**

Department of Drug Technology and Social Pharmacy, Faculty of Pharmacy, Lithuanian University of Health Sciences

Pudžiuvėlytė L.

Department of Drug Technology and Social Pharmacy, Faculty of Pharmacy, Institute of Pharmaceutical Technologies, Lithuanian University of Health Sciences

Introduction

Soft capsules are a popular oral dosage form used for a variety of medical indications. This dosage form is used for the drugs, food supplements, and cosmetics. Soft capsules offer several benefits: easy to swallow, quick absorption, precise dosing, enhanced stability, versatility, masking taste and odor, customization [1]. For this reason a preferred choice for both patients and healthcare professionals.

The softgel were invented early in the 19th century to mask the unpleasant taste of many drugs that were used at the time. A number of unsuccessful attempts have been made to overcome this issue. The first successful solution to this problem was the invention of the capsule, which encases a single dose in a mild, odorless gelatin film that is easy to swallow without compromising its effectiveness. Firstly, the softgel spread in western and eastern Europe, North and South America, and then they reach Central Europe, including Lithuania [2].

Due to their advantages have contributed to the high demand in various industries, making them a good choice for delivering medications and food supplements effectively. In this regard, we conducted a study on the assortment of softgels in the Lithuanian market to understand how the soft capsules are distributed by indication, country of origin and excipients.

Materials and methods

In this work 36 names of soft capsules registered in Lithuania were analyzed. Websites such as vaistai.lt, didmena.limedika.lt were used as sources of information. Data were analyzed using *Microsoft Excel 365* (Microsoft Office, Washington State, USA).

Results and discussion

1) Assortment of softgels according to indications. From 36 analyzed soft capsules, 12 registered as prescription only medicines, including *Milgamma N* (benfotiamine, pyridoxine hydrochloride cyanocobalamin; hypovitaminosis), *Avodart*, *Dortilla* and *Dutasteride Teva*, *Dutasteride Actiofarma*, *Dutasteride ELVIM*, *Dutasteride Inteli* (dutasteride; benign prostatic hyperplasia), *Alfacalcidol Zentiva* and *One-Alpha*, (alfacalcidol; calcium deficiency caused by 1,25-dihydroxyvitamin D3 deficiency), *Gepretix* (progesterone; progesterone deficiency), *Roaccutane* and *Isotretinoin Bijon*, *Isotretinoin Sandoz* (isotretinoin; acne), *Equoral* (cyclosporine, immunosuppressants), *Navelbine* (vinorelbine or vinorelbine tartrate; used to treat cancer (antitumor)), *Omacor* (Omega-3-acid ethyl esters 90; for high cholesterol), *Ofev* (nintedanib; used to treat cancer (antitumor)), *Convulex* (valproic acid; epilepsy), *Xtandi* (enzalutamide, used to treat cancer (antitumor)), *Rowatinex* (α -pinene, β -pinene, camphene, borneol, anethol, fenchone, cineole; kidney stones), *Vyndaqel* (tafamidis; transthyretin amyloidosis), *ViliDin* (colecalfiferol; hypovitaminosis), *Vargatef* (nintedanib; used to treat cancer (antitumor)), *Senebra* (colecalfiferol; hypovitaminosis), *Sandimmun Neoral* (ciclosporin; immunosuppressants). Other soft capsules registered as non-prescription medicaments.

According to the chart, the most drugs are used for benign prostatic hyperplasia (19%) and for NSAID (non-steroidal anti-inflammatory drugs) or to treat cancer (antitumor) (11%) (Figure 1).

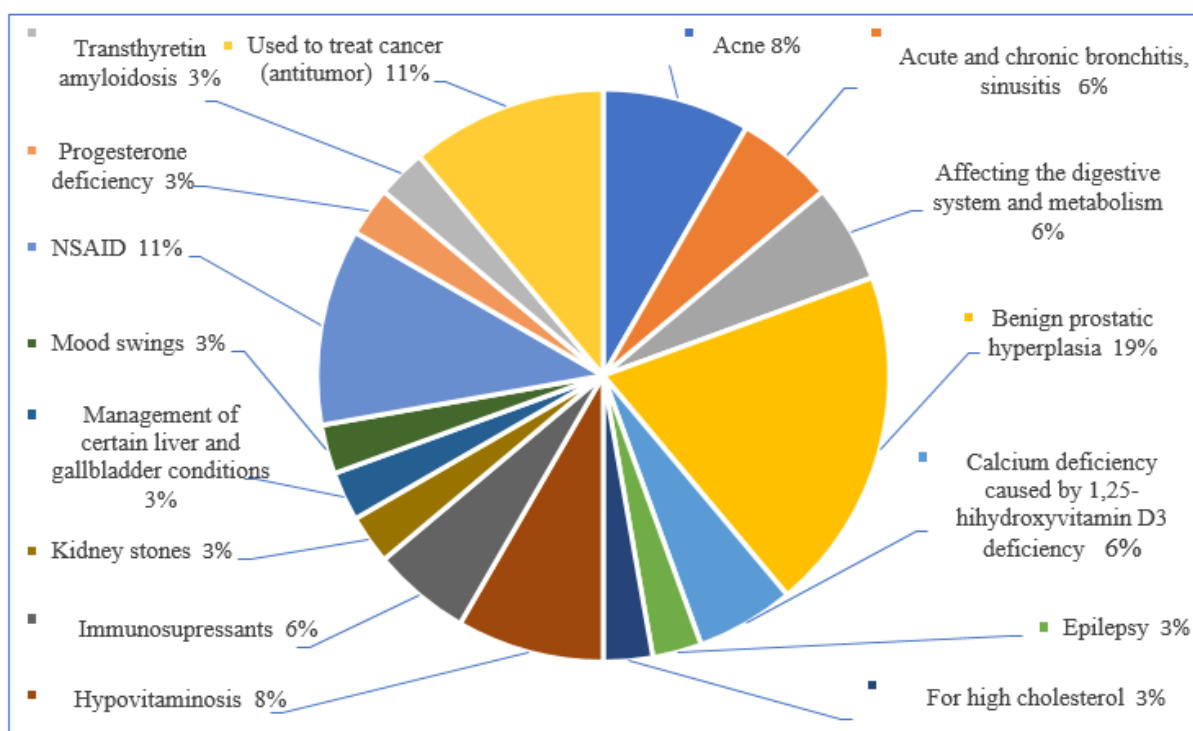

Figure 1. Soft capsules distribution on pharmacy of Lithuania according to use

2) Excipient content were analysed for 36 different soft capsules. Excipients play a huge role maintaining stability and effectiveness of pharmaceutical preparations. There were 20 separate categories of excipients (Figure 2) which are important in making qualitative soft capsules. Those categories include: fillers, colourants, coat-forming agents, diluents, antioxidants, emulsifiers, solvents, preservatives, dissolution enhancers, flavoring agents, pH control agents, humectants, sweetening agents, chelating agents, disintegrants, plasticizers, stiffening agents, lubricants, surfactants, and suspending agents.

Amount of different excipients in each category

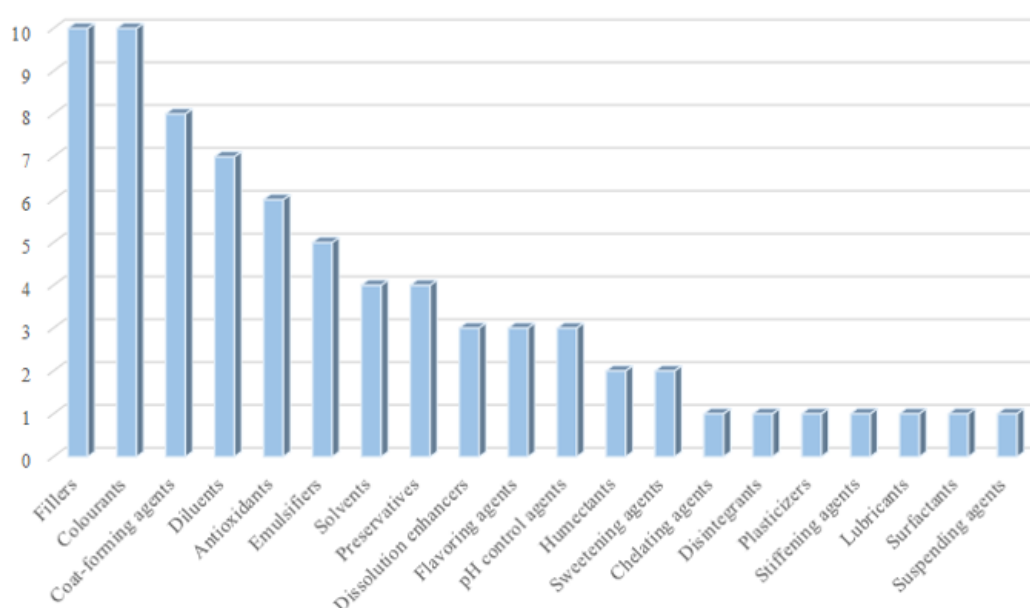

Figure 2. Amount of different excipients in each category detected in analysed pharmaceuticals

There were 10 different types of fillers, including medium-chain triglycerides and vegetable oils (sesame, peanut, olive, corn, safflower, rapeseed, and soybean oil) and the same amount of

colourants marked out, including titanium dioxide, iron oxide, Sunset yellow FCF, Quinoline Yellow, Patent blue V. Coat-forming agents play an important role in soft capsule formulations as they shape the capsule itself and contain the medication. This group of excipients includes gelatin, shellac, polyvinyl acetate phthalate, hypromellose acetate-succinate, glucose, sucrose, HPMC2910/hypromellose 3cP, carboxymethyl starch sodium salt. Most commonly used diluents are mannitol, cornstarch, and talc. Antioxidants reduce the probability of drug disintegration by preventing oxidation [3], some of them used in analysed capsules are α -tocopherol, butylated hydroxytoluene, butylated hydroxyanisole.

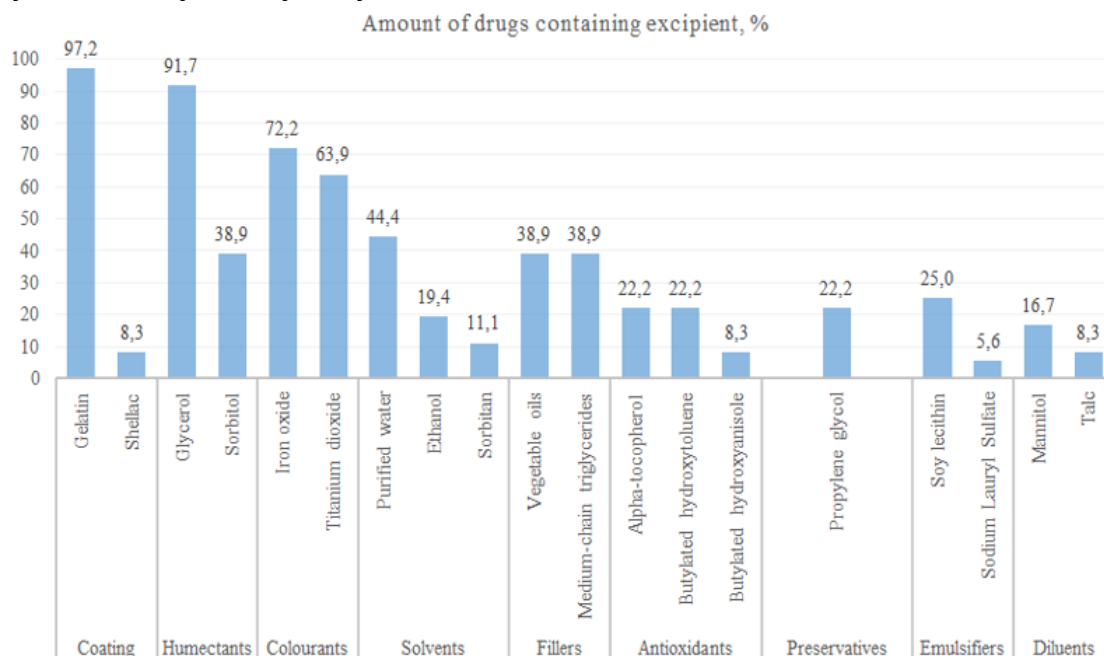

Figure 3. Frequency of most commonly used excipients in analysed soft capsules

One of the most important ingredient in soft capsules is gelatin, which is a coat-forming agent and is present in 97,2% of the analysed capsules. Shellac is another ingredient in this category, but it has only been used in 8,3% of analysed products.

Humectants, for example glycerol or sorbitol, are used to plasticize the gelatin mixture and make it more flexible. Glycerol is used frequently as it increases moisture and makes quality gelatin films, as sorbitol is not that common and is likely to crystalize [4].

For fillers, the most popular are vegetable oil and medium-chain triglycerides, both of them were used in 38,9% of analyzed soft capsule formulations. Vegetable oils are great fillers as they are relatively inexpensive and beneficial for health, for example, soybean oil has antioxidant activity and provides essential fatty-acids [5]. Soybean oil is a good filler to use in soft capsules as it is, but its stability and antioxidant activity is increased when blended with other vegetable oils (peanut oil, sesame oil etc.) [6].

Most common colourant used in 72,2% analysed pharmaceutical preparations is iron oxide with titanium dioxide similar in amount at 63,9%. Iron oxides are commonly used as they offer a large selection of different colors, including black, brown, red, yellow. Different iron oxides are relatively safe to use and do not increase iron concentration when consumed as the iron absorption from these oxides is very low [7].

3) According to country of manufacturer, 36 names of soft capsules were analyzed. The main group are distributed from Germany, with the Netherlands in second place (Figure 4). In Germany are produced 8 prescription and 5 non-prescription drugs. In Netherlands only prescription medicines. The following pharmaceutical companies are involved in the production of medicines in Germany: *G.Pohl-Boskamp*, *Berlin-Chemie*, *Dr. Willmar Schwabe GmbH&Co*, *Boehringer Ingelheim*, *Worwag pharma*.

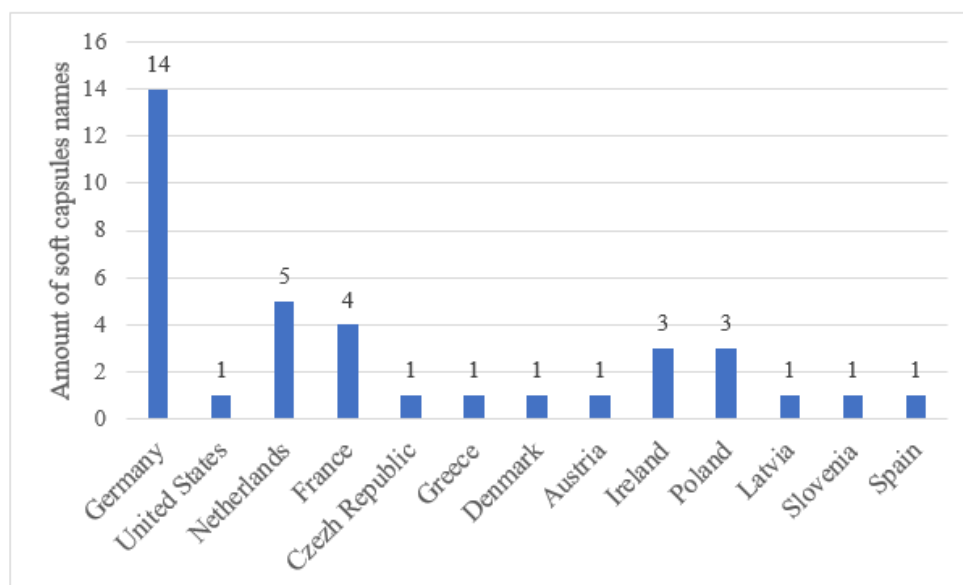

Figure 4. The number of soft capsules registered in Lithuania according to the country of manufacturer

Conclusion

From the data presented it can be concluded that soft capsules are common in the Lithuanian drugstore. One third of all registered drugs are medications that can only be obtained with a prescription from a licensed healthcare professional. The major group is benign prostatic hyperplasia, NSAID and used to treat cancer. Most excipients used in soft capsules are fillers, colourants, coat-forming agents, and diluents. All excipients play an important role in capsule shell and content. This study helps to develop soft capsules with a new softgel formulation, understanding trends, improve Lithuania's position in medicine production compared to other countries. Additionally, it would be useful for patients and healthcare professionals understanding softgel benefits and side effects.

References:

1. Benza H.I. , Munyendo W.L.L. A review of progress and challenges in soft gelatin capsules formulations for oral administration. 2011.
2. Podczek F., Jones B. E. Pharmaceutical Capsules 2nd. 2004.
3. Celestino MT, Magalhaes UO, Fraga AGM, do Carmo FA, Lione V, Castro HC, Sousa VP, Rodrigues CR, Cabral LM. Rational use of antioxidants in solid oral pharmaceutical preparations. Brazilian Journal of Pharmaceutical Sciences, 2012.
4. Gullapalli RP, Mazzitelli CL. Gelatin and Non-Gelatin Capsule Dosage Forms. Journal of Pharmaceutical Sciences, 2017.
5. Teh SS, Mah SH. Stability Evaluations of Different Types of Vegetable Oil-based Emulsions. Journal of Oleo Science, 2018.
6. Yang L, Wen-Jun M, Bao-Kun Q, Rokayya S, Dan L, Jing W, Hong-Xia F, Xiao-Nan S, Lian-Zhou J. Blending of Soybean Oil with Selected Vegetable Oils: Impact on Oxidative Stability and Radical Scavenging Activity. Asian Pacific journal of cancer prevention, 2014.
7. EFSA FEEDAP Panel (EFSA Panel on Additives and Products or Substances used in Animal Feed), Scientific opinion on the safety and efficacy of iron oxide black, red and yellow for all animal species. EFSA Journal, 2016.

«UKRAINIAN LIBERATION UNION» CASE (1929) AND HUMAN RIGHTS

Petik I.O.

MA

senior research fellow

ORCID 0000-0002-6127-5943

iaroslav.petik@gmail.com

Museum of the Outstanding Figures of Ukrainian Culture

“Ukrainian Liberation Union” case was a series of court sessions persecuting a large group of Ukrainian intellectuals in 1929 [1]. ULU itself was claimed by CheKa to be an illegal organization of Ukrainian nationalists who plotted against the Soviet rule and planned to return the Ukrainian People’s Republic using all means necessary including the foreign military intervention.

It is debatable whether this organization existed in reality. CheKa even in the phase preceding mass repressions of the 30ies tended to give no or very little evidence and turn the legal criminal case into a political tool - both for direct persecutions of the targeted group and for building “public image” of the process. The same happened to the ULU case. Most of the accused were the representatives of the Ukrainian national intellectual elite - writers, artists, priests, scholars.

Historians often emphasize that ULU case did not use the torture at least not in the scale they were used later. The verdict of the course was also very “mild” - no death penalties and some of the participants were pardoned later. The possible reasons for that were Stalin being still at the beginning of his policy in 1929 (though he was in full power at that time already after destroying the opposition) and collectivization only starting with fresh memories of the NEP (New Economic Policy) and freedoms associated with it.

The concept of human rights in its contemporary form was formed only after 1945 and was profoundly influenced by the events of the Second World War. So it is impossible to assess the ULU case from a purely legal point of view as the required legal context was not formed at that time.

However, it is possible to use the basic philosophical foundations of the very concept of human rights to assess this series of trials. Though officially declared and codified only in the middle of XX century, human rights have their historical roots in Ancient Greek democracy, French Revolution and the Founding of the United States of America.

The facts are next. It is evident that the suspects on the trial were the figures of political interest and not purely criminal-affiliated persons. It is also evident that the public image of the process was created so all the participants were the center of public ridicule and shaming which is in direct contradiction with their rights and even with the very laws of the Soviet Union.

No matter if the ULU really existed or not, the process was built in such a way that even if the suspects were insurgents, their basic rights as human persons were violated. This historical study is not a mere speculation, it is the picturing of the context of creating the concept of human rights as well as the historical research of the studied topic from a different point of view.

References:

1. Khorunzhyi, Yu. (1992). Opera SVU – muzyka HPU: Spohady svdkiv [Opera SVU - music HPU: Witness memories]. Kamiansk-Shakhtynskyi.

THE BEHAVIORAL ECONOMICS PRINCIPLES WITHIN THE FRAMEWORK OF PROJECT MANAGEMENT

Petrenko S.V.

PhD student

Sumy State University

s.petrenko@biem.sumdu.edu.ua

Management of both scientific and business projects involves the use of various tools and methods, as well as experience and a wide range of knowledge, in particular, in behavioral economics. As expected, the manager evaluates himself, his team and project stakeholders as rational economic subjects. However, for the successful implementation of the project, avoiding gross mistakes and financial losses, an experienced manager takes into account not only economic and political factors that can affect the implementation process, but also foresees the possibility of inconsistent behavior of individuals associated with the project.

Dr. De Baets suggests starting by rethinking the approach to the project. Economic models studied by managers assume that all participants in project activities behave rationally. But studies prove that classic models are not as effective as is commonly believed. Of course, accurate calculations are necessary, but the final decision is made by the manager, whose perception can also be influenced by false beliefs or limited information. It is well documented in the project management literature that process models and guidelines help project participants, but success and failure will depend on whether people can recognize their cognitive biases and make decisions based on analysis and evaluation. [4]

Since the emergence and popularization of behavioral economics, behavioral scientists have identified more than 200 types of behavioral biases that influence the decisions of managers and other economic agents. However, Bent Flyvbjerg singled out the main ten behavioral biases that can have the greatest negative impact on project implementation if not identified and worked on at the planning stage. [3] These include:

1. Strategic bias (expressed in the deliberate and constant distortion of information for strategic purposes).
2. Optimism bias (expressed in excessive concentration of managers on positive events and underestimation of negative ones).
3. Uniqueness bias (tendency to view your project as more unique than it actually is).
4. Overconfidence bias (tendency to overconfidence in one's actions and decisions).
5. Planning fallacy (expressed in underestimation of costs, faults in creating schedules, underestimation of risks and overestimation of benefits).
6. Hindsight bias (the tendency to view past events as predictable at a time when they have already occurred).
7. Availability bias (tendency to evaluate an event as more likely by associating it with an event that is quicker and easier to recall).
8. Base rate fallacy (tendency to ignore general information about the base rate and focus on specific information relevant to a particular case).
9. Anchoring or anchoring (tendency to rely heavily on a certain feature or part of information when making a decision, most often on the first part received).
10. Escalation of commitment (tendency to justify increased investment in a solution based on cumulative prior investment, regardless of new facts that indicate that the decision may be wrong).

Considering the project as a clear structure of sequential activities, the manager should focus on the planning stage as a basis, namely, on the management of personnel risks. Such risks are associated with the selection and organization of the project team, the inclusion of individuals in

various activities, motivation, and conflict resolution. [6] Behavioral scientists believe that by analyzing the psychological component of decision-making, it is possible to prevent the irrational behavior of managers and positively influence the adoption of important management decisions. [1]

Besides, the factors of behavioral economics can be used as a tool to influence the target audience of the project with the goal necessary for the company. So, for example, the managers of one of the departments of the Walt Disney Company had to identify areas of possible cost reduction and analyze methods of improving the situation. As part of one of the projects, they conducted a randomized experiment involving hotel guests. The goal was to encourage visitors to reuse towels, which would be in line with modern environmental policy and would also help reduce the company's costs. Organizers randomly gave guests badges with appeals to be more careful with nature. The result of the experiment was that 25% more visitors who were given badges started to reuse towels compared to those who were not given badges. [2]

This experiment is based on the creation of the "anchor" effect. "Anchor - reminds, stimulates implementation and situationally influences decision-making". [5]

Thus, project management is closely intertwined with behavioral economics. A project manager should have knowledge of the psychological aspect of working with people. After all, the implementation of the project takes place due to the productive cooperation of all participants and, among other things, is also based on the ability of managers to determine influencing factors and correct the behavior of their team and themselves.

References:

1. Bedrii D. (2020). Application of Models and Methods of Integrated Risk Management of Stakeholders of Scientific Projects in Conditions of Uncertainty and Behavioral Economics. ECONIS - Online Catalogue of the ZBW. Application of Models and Methods of Integrated Risk Management of Stakeholders of Scientific Projects in Conditions of Uncertainty and Behavioral Economics - EconBiz
2. Beshears J. & Gino F. (2014). Experiment with Organizational Change Before Going All In. Harvard Business Review. Experiment with Organizational Change Before Going All In (hbr.org)
3. Flyvbjerg B. (2021). Top Ten Behavioral Biases in Project Management: An Overview. Project Management Journal. Top Ten Behavioral Biases in Project Management: An Overview - Bent Flyvbjerg, 2021 (sagepub.com)
4. Frankle K. (2021). Combining Behavioral Science with Project Management. The Road to Improvement. Project Management Center for Excellence. Combining Behavioral Science with Project Management | University of Maryland Project Management (umd.edu)
5. Kuzhel M. & Linovytska S. (2018). Using the principles of behavioral economics in the process of implementing the concept of continuous improvement. <4D6963726F736F667420576F7264202D20CAEEEDF4E5F0E5EDF6B3FF20E2E5F0F1F2EAE02028353334382931312E646F63> (kneu.edu.ua)
6. Thamhain, H. (2013). Managing Risks in Complex Projects. Project Management Journal, 44 (2). Managing Risks in Complex Projects - Hans Thamhain, 2013 (sagepub.com)

EDUTAINMENT: LEARNING AS ENTERTAINMENT

Shapoval Yuliia

Candidate of Pedagogic Sciences

Balakliia Pedagogical Professional College

<https://orcid.org/0000-0003-2033-5652>

yuliashapoval@ukr.net

In today's fast-paced and technology-driven world, traditional educational approaches are evolving to meet the needs of modern learners. One such innovative approach is edutainment, a term formed by blending “education” and “entertainment”. Edutainment aims to create engaging and interactive learning experiences that seamlessly integrate educational content with entertainment elements. This article explores the concept of edutainment and its benefits in fostering effective English language learning.

Edutainment refers to the use of entertaining and interactive media, such as games, videos, simulations, and multimedia applications, to deliver educational content in an engaging manner. It leverages the power of storytelling, gamification, and interactive technologies to make learning enjoyable and effective. By combining education and entertainment, edutainment seeks to enhance learner motivation, retention, and overall learning outcomes.

There are a lot of benefits of Edutainment in English Language Learning. They are increased engagement, enhanced retention, personalized learning, contextual language use, collaboration and social learning, motivation and fun, etc.

Edutainment captures learners' attention by immersing them in interactive and captivating activities. Engaging narratives, compelling characters, and challenging tasks make learning English enjoyable and encourage active participation. When learners are emotionally involved and entertained, they are more likely to remember the language concepts and vocabulary they encounter. Edutainment leverages storytelling techniques to create memorable learning experiences, making language retention more effective. Edutainment offers opportunities for learners to explore English language skills at their own pace and according to their interests. Adaptive technologies can tailor content based on learners' proficiency levels, ensuring a personalized and targeted learning experience. Edutainment provides a simulated or real-world context for English language learning. Learners can practice language skills in authentic scenarios, such as conversations, virtual environments, or problem-solving situations, promoting practical language application and fluency development. A lot of edutainment platforms incorporate social features that allow learners to collaborate, compete, or interact with peers. Engaging in collaborative activities fosters communication skills, encourages teamwork, and provides opportunities for language practice in a social context. By infusing fun and entertainment into the learning process, edutainment sparks learners' intrinsic motivation to engage with English language content. Games, challenges, rewards, and progress tracking create a sense of achievement, fostering a positive learning experience.

There are a number of language learning apps which provide Edutainment in English Language Learning: Mobile apps like Duolingo, Memrise, and Babbel incorporate game-like elements, progress tracking, and interactive exercises to make language learning enjoyable and engaging; gamified language platforms like Kahoot! and Quizlet use gamification techniques to create interactive quizzes, flashcards, and language games that facilitate vocabulary acquisition and reinforce language skills; interactive language learning software programs like Rosetta Stone and FluentU utilize multimedia content, interactive exercises, and speech recognition technology to provide an immersive language learning experience; language learning platforms such as LinguaLeo and FluentKey offer story-based lessons, where learners engage with narratives, dialogues, and interactive exercises to improve language comprehension and communication skills.

As technology continues to advance, the potential for edutainment in language education expands, offering exciting possibilities for language learners worldwide. Embracing edutainment can revolutionize the way we learn English and make language acquisition an enjoyable journey of discovery and growth.

OPTIMIZATION OF SPRAY-DRYING CONDITIONS FOR MICROENCAPSULATION OF *CITRUS X PARADISI* L PHENOLICS USING MALTODEXTRIN AND SKIM MILK AS WALL MATERIALS

Stabrauskienė Jolita^{1,2*}

Bernatoniene Jurga^{1,2}

Pudžiuvėlytė Lauryna^{1,2}

¹Department of Drug Technology and Social Pharmacy
Lithuanian University of Health Sciences, LT-50161 Kaunas, Lithuania

²Institute of Pharmaceutical Technologies
Lithuanian University of Health Sciences, LT-50161 Kaunas, Lithuania.

* Corresponding author's e-mail: jolita.stabrauskiene@lsmu.lt

Introduction: Spray drying is widely utilized for encapsulating biologically active compounds to enhance their stability and protection against environmental factors [1]. In this study, we aimed to investigate the effects of various conditions and optimize the composition of wall materials for the microencapsulation of phenolics extracted from *Citrus x paradisi* L fruit peels [2]. Maltodextrin and skim milk were employed as wall materials to encapsulate grapefruit extracts and naringin.

Keywords: Spray drying, Microencapsulation, *Citrus x paradisi* L, Maltodextrin, Skim milk, Phenolics

Methods: The preparation of the ethanolic extract from *Citrus x paradisi* L fruit peels involved the drying and grinding of peels, followed by extraction with 50% v/v ethanol. After centrifugation and filtration, the resulting flavanone extracts were used for further encapsulation.

The wall material solution of maltodextrin and skim milk was mixed with the ethanolic extract to prepare the liquid for spray drying. The wall material solutions were designed by wetting the required amounts of maltodextrin 10 g and skim milk 10 g in purified water at 22–25°C for 12 hours, then dissolved using a magnetic stirrer hotplate for 30 minutes.

Spray-drying was carried out using a Buchi B-291 Mini Spray-Dryer under varying experimental conditions, including inlet temperatures of 90, 120, and 160°C, outlet temperatures ranging from 25 to 80°C, a spray flow feed rate of 30 mL/min, air pressure in the range of 6-8 bar. The resulting spray-dried powders were collected and stored in a refrigerator at +4–7°C to prevent undesirable changes in material properties.

Results: The analysis of the spray-dried powders revealed different yield percentages and moisture content under distinct spray-drying conditions. The following table summarizes the results: Table 1.

Table 1. Spray-Drying Conditions and Microencapsulation Results for *Citrus x paradisi* L Phenolics Using Maltodextrin and Skim Milk as Wall Materials

Inlet t °C	Outlet t °C	Flow Rate (mL/min)	Air Pressure	Yield (%)	Moisture Content (%)
90	25	30	6-8 bar	48.1 ± 2.4	7.6 ± 0.38
120	65	30	6-8 bar	51.65 ± 2.58	6.57 ± 0.32
160	80	30	6-8 bar	52.95 ± 2.64	5.97 ± 0.298
170	116	30	6-8 bar	48 ± 2.4	5.31 ± 0.265

Conclusion: Among the tested conditions, the spray-drying process conducted at an inlet temperature of 160°C, an outlet temperature of 80°C, a flow rate of 30 mL/min, and an air pressure of 6-8 bar yielded the highest percentage (52.95%) of microcapsules loaded with phenolics. Furthermore, this condition resulted in the lowest moisture content (5.97%) within the spray-dried product. Hence, these specific conditions are considered the most optimal for achieving successful microencapsulation of *Citrus x paradisi* L phenolics using maltodextrin and skim milk as wall materials.

References:

1. L. Pudziuvelyte, M. Marksa, V. Jakstas, L. Ivanauskas, D. M. Kopustinskiene, and J. Bernatoniene, "Microencapsulation of Elsholtzia ciliata Herb Ethanolic Extract by Spray-Drying: Impact of Resistant-Maltodextrin Complemented with Sodium Caseinate, Skim Milk, and Beta-Cyclodextrin on the Quality of Spray-Dried Powders," *Molecules*, vol. 24, no. 8, p. 1461, Apr. 2019, doi: 10.3390/molecules24081461.
2. N. Binesh, H. Babaloo, and N. Farhadian, "Chapter 14 - Microencapsulation: Spray drying," in *Principles of Biomaterials Encapsulation: Volume One*, F. Sefat, G. Farzi, and M. Mozafari, Eds., Woodhead Publishing, 2023, pp. 271–296. doi: 10.1016/B978-0-323-85947-9.00010-8.

THE SOCIAL ASPECT OF VALUE ADDED TAX ON GOODS AND SERVICES

Steleżuk Łukasz Miłosz

MA

Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

e-mail: lukasz.stelezuk@interia.pl

Orcid: 0000-0001-6426-6607

1. Introduction

VAT, also known as value added tax, was first introduced in France in 1954. Its proliferation was due to the need for tax harmonisation of the countries belonging to the European Union and was established by means of 1967 directives [1, p. 4].

However, some sales tax solutions existed earlier in history and were similar in nature to VAT. Already in ancient Rome, there was the so-called centesima rerum venalium tax, which consisted of levying 1% of the value on the gross sales price of goods, land, houses and food and in the case of the sale of slaves it was even 4 percentage [2]. It did not matter whether the sale was made by a professional trader or a non-professional, on a private basis.

In later times there was a turnover tax, called the Castilian alcabala, which was introduced in Castile in 1342 and was levied on the sale of movable goods [3, p. 41].

In Poland, the goods and services tax has been in force since 1993 and replaced the turnover tax [4, s. 212]. It is currently regulated by the Value Added Tax Act of 11 March 2004. Often the terms 'value added tax' and 'value added tax' are treated as synonyms with the result that, in the minds of taxpayers, value added tax is perceived precisely as value added tax and is commonly referred to as VAT [5, p. 333].

Leaving aside the doubts about the adopted name of this tax, which appear in the literature, let us assume that the tax on goods and services is the Polish variant of the value added tax (VAT), which belongs to the harmonised taxes in the European Union [6].

2. Characteristics and functions of VAT

Value added tax is a levy that applies to both sellers and buyers, as its value is added to the net value of the purchase-sale transaction [7, p. 370]. VAT is classified as an indirect tax and its name is derived from its mode of supply. It is not paid directly at the tax office, but at the time of purchase of goods or services [8, p. 113]. The mechanism of accounting for VAT means that the amount of tax is in fact passed on to the consumer. On the product or service purchased, each customer pays the gross value, which is increased by the indirect tax.

In principle, VAT should be economically invisible (neutral) for the entrepreneur, who after all is not the ultimate consumer of goods or services. Accordingly, there are two types of VAT, namely output VAT and input VAT. VAT due is the amount of liability that arises when a sales invoice is issued. The value of output VAT is payable to the tax authorities. Input VAT is the amount by which the purchaser is allowed to reduce output VAT in the tax return submitted.

There are different VAT rates in Poland, depending on the type of product or service being taxed. The standard VAT rate in Poland is 23% and is applied to most goods and services. 8% applies to, inter alia, construction and assembly works, all types of renovation services, etc., while 5% is the basic VAT rate for books and magazines, as well as agricultural products. In addition, there is the so-called zero VAT rate, which is for intra-Community supplies and exports of goods.

Like any tax, the value added tax is characterised by several functions. Thus, a distinction is made between:

- multi-phase, i.e. the tax is charged, one by one, to all participants in the transaction process,

- single-phase, i.e. the tax is charged in successive phases of the economic process on the so-called net turnover,
- universality, i.e. all goods and services provided in the economic system are subject to the tax,
- neutrality, i.e. the assumption that the tax should not distort the factor structure, the distribution chain or international trade [10, p. 29-31].

As regards the last mentioned function, it is problematic and controversial because the tax is often treated in the literature not as a neutral feature of the tax with respect to consumer choices. The effect of VAT on limiting the taxpayer's consumption is important and gives rise to feelings of dissatisfaction [11, p. 87].

3. The social aspect of VAT

Taxes are analysed on either an economic or a social level. Both approaches to taxes are a consequence of their function and their egalitarian nature. Simply put, no one and nothing escapes from them. Obviously, the economic aspect in VAT is of greater interest to those who depend on them to manage budgets based on the effective and efficient enforcement of tribute from society.

The efficiency of the tax system boils down to securing the fiscal needs of the state while maintaining the highest economic growth and ensuring adequate living conditions for the population. This compromise is achieved by differentiating the subject of taxation (consumption, income or wealth) and the design of the taxes themselves, including the adoption of specific rates, deductions and tax exemptions.

The social aspect, i.e. the use of low rates and various preferences, which weakens the fiscal function and strengthens the stimulative function. Incentives are created to increase efficiency, exports, investment, employment growth and changes in production structures. The important thing in this case is to maintain the maximum revenue to the budget without limiting the realisation with these revenues of the social aspects [12, p. 308-309].

The economic aspect of the tax means that the state takes over part of the income or assets of taxpayers. Particularly important is the preservation of the taxpayers' tax capacity, so that not only the existing tax sources are maintained, but also the conditions are created for the emergence of new tax sources, by which the public law association, the state or the local authority increases its own revenues [13, p. 359].

As a result, the effects of taxation have very clear microeconomic consequences for taxpayers - reducing their income or assets, and macroeconomic consequences - enabling the state to carry out not only its day-to-day tasks of administration, but also to create the economic process, e.g. the implementation of infrastructure investments or the promotion of innovation.

However, when viewing the goods and services tax from the side of the society directly burdened with a tribute hidden in the price of purchased goods and services, this is not so important, the social aspect of this tax is more important. In particular, the degree of impact on the realisation of consumption needs and preferences by households, consequently the state of 'wallets', i.e. accumulated savings by the social stakeholder.

The effect of globalisation trends [14] and 'economic Darwinism' [9, p. 204] in the economy and social relations is that big business is increasingly detaching itself from 'national belonging' in its business activities. The goal is becoming not to support indigenous communities but to maximise corporate profit. Therefore, to become competitive in attracting international and retaining indigenous investment capital [15]. Thus, the social aspect of VAT loses importance in favour of the economic aspect.

4. The pandemic situation and the VAT approach

The question is whether in a pandemic situation, which has resulted in a regression of the national economy due to another lockdown and numerous restrictions for economic stakeholders, the social aspect of VAT should be given greater consideration.

The effect of the regression of the economy is a decrease in the sense of security among citizens and a decrease in household consumption demand. In the current situation, such a measure will increase the internal demand caused by the increase in consumption of social stakeholders especially in the case of goods and services of a lower or normal level, which should maintain the aggregate value of VAT payments received by the state. The application of such a mechanism will improve the financial situation of enterprises in the short term.

However, in order to achieve sustainable and continuous economic growth in the long term, a temporary reduction in VAT of 2-3 percentage points should be achieved. On the other hand, vulnerable industries should provide services at a zero VAT rate. The indirect effect will be to maintain jobs in companies in these industries, which will also have a positive impact on the recovery of the economy and slow but steady economic growth.

References:

1. Arak P., Michalski K., Piechula T., Sarnowski J., Selera P. (2019), Krótka historia VAT w Polsce, Polski Instytut Ekonomiczny, 3/2019 Policy Paper, Warszawa.
2. Historia podatku VAT – Exor Group.
3. Grapperhaus F. H. M. (2010), Podatki przez wieki. Historia wizualna, Dom organizatora, Warszawa.
4. Dolata S. (2013), Podstawy wiedzy o polskim systemie podatkowym, Wolters Kluwer, Warszawa.
5. Bartosiewicz A. (2014), VAT. Komentarz 2014, Wolters Kluwer, Warszawa.
6. Szulc M. (2020), Podatek od wartości dodanej jest tym samym, co nasz VAT, Gazeta Prawna.
7. Frymark I. (2006), Rachunkowość przedsiębiorcy, WSiP, Warszawa.
8. Dębski D. (2006), Ekonomia i organizacja przedsiębiorstw cz. 2, WSiP, Warszawa.
9. Janik B. (2006), Kapitalizm w ujęciu dynamicznym. Od państwa dobrobytu do globalizacji, Wyd. AŚ, Kielce.
10. Litwińczuk H. (red.) (2013), Prawo podatkowe przedsiębiorców, Wolters Kluwer, Warszawa.
11. Pasternak-Malicka M. (2013), Mentalność i moralność podatkowa a reakcje gospodarstw domowych na obowiązek podatkowy, [w:] red. Grzegorz OSTASZ, Modern Management Review, vol. XVIII, 20 (1/2013), Rzeszów.
12. Tratkiewicz T. (2014), Podatek od towarów i usług jako narzędzie polityki fiskalnej w latach 2004-2013, Studia Ekonomiczne, Wyd. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
13. Szymański W. (2019), Budżetowe, społeczne i gospodarcze znaczenie podatku od towarów i usług w Polsce, Studia Prawno-ekonomiczne, t. CXIII.
14. Stiglitz J. E. (2006), Szalone lata dziewięćdziesiąte. Nowa historia najświętszej dekady w dziejach świata, PWN, Warszawa.
15. Tittenbrun J. (2007), Z deszczu pod rynnę. Meandry polskiej prywatyzacji, t. 1-4, Poznań.

THE GENESIS OF PERSONAL INCOME TAX. CASE STUDY

Steleżuk Andrzej

MA

Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

email: astel.bus@op.pl

Orcid: 0000-0001-6626-1252

1. Conceptual analysis of tax

Many definitions of tax appear in the literature, which, due to the high formalisation of the concept, the fact that the definition is included in legislation makes them generally identical, differing only in the detail of the description. Thus, a distinction is made between definitions with a general, specific approach.

A tax is a monetary benefit collected by the state, under compulsion, without a specific, direct reciprocal benefit. The taxes collected are used for the needs established by the collecting authority [1].

It is assumed that a tax is a public law, gratuitous, coercive and non-refundable monetary benefit to the State Treasury, province, district or municipality, resulting from the tax law. A tax is a public levy, resulting from state authority, and therefore based on public law. The opposite of a tax, as a public law benefit, are monetary benefits arising from civil law relations.

A tax is a public law, coercive, pecuniary, gratuitous and non-refundable benefit to the State Treasury or other local government units. Taxes are public revenue from which tasks of a general social character are realised. The legal bases that are the source of tax regulations include: The Constitution (article 217), the Tax Ordinance, the Polish tax law and separate laws on each tax. Taxes can generally be divided into direct and indirect taxes.

2. What is income tax

In the definitional area, as opposed to the concept of tax, there are no formal and legal arrangements for income tax. However, in the literature on the subject, income tax is defined as a type of public levy, the object of which is income, i.e. from the tax point of view, income minus the costs of its acquisition.

The criterion for distinguishing income taxes is the criterion of the source of tax collection, according to which the following can be distinguished: income taxes, i.e. those, the subject of taxation of which is revenue, i.e. the amount due or received on account of income taxes, i.e. those whose subject of taxation is revenue, i.e. the amount due or received for services rendered, income taxes, i.e. those whose subject of taxation is revenue less the costs incurred in order to obtain it, property taxes, whose subject of taxation is the ownership of property, the acquisition or disposal of property or increase in the value of property, consumption taxes, the essence of which is the taxation of consumption, i.e. the manner in which the taxpayer disposes of his/her income (consumption of earned income or accumulated property) [2, 3, 4, 5, 6].

Taking into account the subject of taxation, income tax is divided into personal income tax, also referred to as PIT, and corporate income tax, referred to as CIT.

Subjectivity in Polish personal income tax is based primarily on the so-called residence principle, i.e. it depends on the place of residence of the natural person and is connected with the so-called unlimited tax liability. When there are no premises to attribute tax liability to the residence criteria, attribution according to the source principle, i.e. according to the place of earning income, and the construction of the so-called limited tax liability are applied [7, p. 103-113].

Taxpayers of CIT include all legal persons, irrespective of the manner in which they acquired such a personality, as well as capital companies in organisation and limited joint-stock

partnerships. Organisational units without legal personality (e.g. partnerships, limited partnerships) may also be subject to this tax, with the exception of companies without legal capacity [8].

3. The origin of the personal income tax

Due to the nature of economies today, taxes are monetary benefits, but other types of taxes are known throughout history.

Thus, it should be noted that the concept of taxes existed as early as 4,000 B.C. They originated from personal benefits and donations to the ruler. They were initially voluntary, then customary, and finally became law. Taxes evolved from benefits to the ruler to benefits to the state. The nature also changed, i.e. from taxes collected in kind as and when needed and possible to monetary taxes collected on a regular basis.

The experience of income tax compared to other taxes is not so rich. The analysis will cite three countries where the tax has appeared at different times.

Income tax was first introduced in the UK in 1799. The purpose was to fund the ongoing warfare between England and France. The tax covered only the wealthier section of British society and was set at 10% on incomes over £200 per year. Income in the £60-200 range was taxed on a variable rate basis and income less than £60 was exempt from taxation altogether. At the time, the average income of a UK citizen was around £20 hence the conclusion that the largest part of the population was not subject to PIT [9]. In the early years, there was a widespread view, writes Alvin Rabushka, "that income tax was a burden too hideous to impose on a person, since it reveals the state of his finances to the tax officer" [10, p. 59].

In the following years, due to the prolonged conflict with France, the tax was maintained, with a short break, until 1816, after the victory of the Battle of Waterloo, the PIT was abolished until 1842. Initially relatively low, the tax increased over the years, reaching 25% during the First World War, 30% in 1918, after the war the tax was no longer abolished but only reduced to a value of 20%. Between the wars there was a minimal increase in the tax rate, but the bigger change was in the eligibility of individuals subject to the tax, which was becoming an egalitarian tax, covering an increasing proportion of the British population. The Second World War period saw a further increase in PIT up to 50%, and after 1945 there was a reduction of 5%, to 45%.

The United States is the country where the idea of income tax emerged in 1812, and of course had to do with the war conflict, in this case with England. Rates were even set at 8% for income over £60 and 10% for income over £200. Work was already nearing completion in 1814 but after the signing of the Peace of Ghent in 1815, the need for this tax disappeared and it was abandoned [11]. From 1862, the period of the Civil War, also known as the Civil War, income taxation was introduced to raise the funds needed for warfare, the purchase of arms and ammunition. The process of introducing income taxes in the United States began in 1862. The tax threshold was set at \$600 - in those years, only 10% of citizens earned more than this amount. A 3% tax was paid on this amount, above \$10000 at 5%. Also in its initial version, the PIT tax was elitist in nature and applied to a narrow section of American society.

From 1912, as a result of the enactment of the Sixteenth Amendment to the Constitution, the income tax was made permanent. By the end of the First World War, as many as 80% of American households were already paying the tax.

In Poland, on the other hand, the income tax appeared in 1993, after the economic and political transformation; it was not the result of the ongoing conflict, but also resulted from the state's need to inject money into the budget in order to properly function and carry out the economic transformation. Initially, PIT functioned in three tax brackets (20%, 30% and 40%), later in two 18% and 32%. Since 2004, the possibility of writing off 1% of income tax to a selected public benefit organisation has been introduced.

4. Conclusions

The personal income tax does not have a long and rich history behind it - known for just over 200 years, it was initially only an exceptional and temporary solution to the state's current budgetary problems.

Initially, the income tax can be described as a tax of a temporary nature, resulting from so-called necessary and unforeseen expenditures, which the state could not plan for but are necessary in the current situation. Usually, in history, this had to do with the participation of the state in a conflict that devastated and impoverished the state treasury, which had to be replenished with funds from the public. It was recognised that the wealthier section of society in particular would not be opportunistic about the tax because they might lose privileges and positions in society if the war was lost. Therefore, initially only the wealthier paid income tax. It was only over time, as society became richer, that it was extended to other social groups by lowering the tax threshold.

This atypical history of the income tax can also be an argument for its abolition. Other frequently used arguments for the abolition of the income tax are its low share of total state revenue (around 30 to 40 per cent of total state revenue) and the possibility of significantly reducing the cost of tax collection.

This is an issue that often arises in political and economic considerations and relates to reducing the cost of maintaining the state in favour of increasing the money available to society, especially so important in so-called 'acquisitive' societies.

References:

1. Podatki w Polsce. Podstawy wiedzy o podatkach, podatki.gov.pl, 15.01.2021r.
2. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 869 ze zmian.).
3. Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 865 ze zmian.; dalej: u.p.d.p.).
4. Ustawa z dnia 26 lipca 1991r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.jedn. Dz.U. z 2019r. poz. 1387 ze zmian.; dalej: u.p.d.f.).
5. Gomułowicz A., Małecki J., Podatki i prawo podatkowe, Wyd. LexisNexis, Warszawa 2004.
6. Encyklopedia podatkowa pod red. C.Kosikowskiego, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 1998.
7. Jamróży M., Ograniczony obowiązek podatkowy osób fizycznych, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2018, Nr 358, s. 103-113.
8. Czym jest podatek dochodowy od osób prawnych? Business Insider Polska, <https://businessinsider.com.pl/>.
9. Kwaśnicki W., Doświadczenia brytyjskie z XIX wieku a współczesna polityka gospodarcza w okresie transformacji, Prace Naukowe Instytutu Nauk Ekonomiczno-Społecznych Politechniki Wrocławskiej. Studia i Materiały, Wrocław 1998.
10. Rabushka A., Od Adama Smitha do bogactwa Ameryki, CAS, Warszawa 1996.
11. Gwiazdowski R., Krótka historia podatku dochodowego, Polsko-Amerykańska Fundacja Edukacji i rozwoju ekonomicznego.

THE ORIGINS OF TAXATION. ANALYSIS OF THE ANCIENT PERIOD

Strykowski Tomasz

MA

Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

email: strykowski_tomasz@op.pl

Orcid: 0009-0007-1669-6275

1. Introduction

The tax system [1], which is currently in place, is a complex phenomenon in which there are many taxes relating to various levels of human activity and functioning in the economic environment.

The evolution of the tax system [2, p. 5] has been gradual, along with technical and organisational progress, making the process of collecting tribute from the public or economic entities more and more effective and efficient. These factors, of course, have made it possible to tax various areas of life, but the main reason why taxes are part of our lives, whether we like it or not, is because of the growing needs of the state, related to the maintenance of the administration, the educational or health system, the bodies responsible for the internal security of the state and the army, or the national debt. If state expenditures are rising, the executive has to look for new sources of revenue and these are most often taxes. In order to implement them, the Council of Ministers must receive the approval of the Polish Sejm, the Polish Senate and the President.

Currently, there are many taxes in Poland, which are divided into two groups: direct and indirect. Most of the taxes fall into the first group, these are: PIT and CIT, inheritance and donation tax, tax on civil law transactions, agricultural tax, forestry tax, real estate tax, tax on means of transport, tonnage tax, tax on the extraction of certain minerals and tax on shipbuilding. The group of indirect taxes, on the other hand, includes Vat tax, excise tax or gaming tax.

The primary source of state revenue is primarily tax in nature, in particular VAT, excise duty and income tax PIT or CIT.

2. The cause of taxes

Of course, the reason for the need to collect taxes is always the needs of the state. In ancient times, this was usually linked to military needs or the creation of the infrastructure necessary for the proper functioning of the state.

The politician Cicero, a member of the Republican party, used to say that 'taxes are the spring of the state' [3]. They provide revenue for the state so that it can fulfil the tasks entrusted to it by its citizens.

It should be noted that as the state apparatus grows and the area under the administrative control of the state expands, there is a parallel financial expenditure that is necessary to maintain administrative efficiency.

Modern tax systems have emerged as a result of the development of civilisation. The historical background of taxation is not always properly appreciated. Public tributes and taxes are among the oldest financial institutions. The institution of tax has played an important role in the process of building a democratic system, so it is worth remembering the experience of both the distant millennia or centuries ago, but also more recent ones from the period of increased development of societies, especially the century that is coming to an end [2, p. 6].

3. The evolution of taxation in antiquity

In ancient Egypt, farmers donated a portion of their crops, craftsmen donated a portion of their wares to the military and administration, and merchants paid tribute. In the Old Testament, the Israelites gave a tithe of all their property to the law.

Taxes (known as Zakat) [4, 230-239] and basically almsgiving in the Islamic religion were initially voluntary and included all adult citizens. The entire amount was given to the religious community and spent according to the Qur'anic prescriptions (e.g. on the poor, travellers, slaves, warfare). The amount of this tax ranged from 2.5% to 10%, depending on the subject matter.

Any other type of assistance, whether financial or 'material' (beyond the 'obligatory' mentioned above), to the needy was Sadaqa, i.e. super-obligatory 'charity' [5, p. 47–56]. The overriding value of the management of public resources in Islam is the welfare of the local community. This is grounded in both the religious pillars of the Qur'an and Sharia law [6, p. 12].

In the Greek philosophers of antiquity, it is difficult to find a presentation of general fiscal theories, but there are some reflections that evolved into major economic theories in the future. Pythagoras was referred to by the authors of the theory of price and economic equilibrium, and Heraclitus, who developed the principle of universal variation [7, p. 24], can be considered the forerunner of free-market ideas. Democritus, on the other hand, spoke of the varying individual needs of each person and the subjective evaluation of goods [8, p. 130-139].

Taxes were a very old institution in Rome. Initially, it was not a very onerous affair, as they amounted to about 1% of the value of the taxed object [9]. They were levied on the property of the citizen, in that slaves, who were included in this category, were also included in a special group (*instrumentum vocale*). In times of war, or other situations requiring greater expenditures, they could rise to 3% of the value of the taxable good.

Public finances were based on revenue from the public domains, supplemented where necessary by revenue from *tributum ex censu* - tribute paid by citizens. By this time, there was also a *portorium* - a type of transport levy, today commonly identified with customs [10].

One of the oldest was the land tax paid by citizens, which was in place until 167 BC, still during the Republic. It was only reinstated by Emperor Diocletian in the 3rd century AD, obviously due to falling state revenues, the advent of this tax was to boost the state coffers.

It should be noted that in the Roman state, tax rules during the imperial period were set by the sovereign, who was the ruler [10, p. 15]. The sovereign was free to change his previous decisions, without regard to social or economic welfare.

Generally speaking, a distinction was made between ordinary taxes (*tributum ordinarium*) [11] and extraordinary taxes (*tributum extraordinarium*), which were imposed in specific situations such as to cover war costs. They were generally paid in money, although in times of crises it was decided to collect them in kind.

Taxes in ancient Rome amounted to about 10 per cent of a citizen's total income, increasing slightly in times of war, but not exceeding 20 per cent. Roman citizens, numbering about 6 million, had special rights as they did not pay taxes.

A land tax (*tributum soli*) was levied in all provinces. In addition, a personal tax (*tributum capitis*) was also levied.

A tax reform was not carried out until the reign of Diocletian. A so-called poll tax (*capitatio*) was introduced for the weaker, less well-off layers of society. However, the value of this levy was not the same for everyone. The basis for the calculation was the so-called *caput*, which determined the value of the labour of one colonic. Depending on the value of the labour of those cultivating the land, the *caput* included a different number of heads (*capitatio humana*) Cattle owners paid the tax according to the number of animals (*capitatio animalium*). The poor plebeian population, on the other hand, were charged a head tax in a levy set annually (*capitatio plebeia*). Certain categories of people were entitled to exemptions from taxes, e.g. widows, children.

Land tax was calculated in relation to the value of the land. The basis was the *iugum*, i.e. the area that could be maintained and worked by one man with a harness.

Among the special taxes, inheritance tax should be singled out. Its value was set at 5 per cent of the inheritance value. However, there were exemptions from this as well, particularly in the case of inheritance from the closest relatives and for small inheritances up to a value of 100,000 sesterces.

In addition to taxes, the treasury profited from customs (portorium). All items were subject to it. Only items needed for travel and personal use were exempted from such duties, and these could not, in the opinion of the official, be intended for commercial purposes. In order not to create ambiguity, there was a legal obligation to declare these items. Failure to do so could result in the seizure of the goods.

Customs duty was levied as a percentage of the value of the goods, and not only did it vary for a certain type of item, but its value could vary from one corner of the country to another.

It is also worth mentioning contribution (contributio), a type of tribute levied on enemies defeated in war during the early republic and probably during the royal period. This tribute was not necessarily the only financial burden imposed on the defeated, but its separation from the other wealth obtained from victory was important, as the sole purpose of the contributio was to reimburse the Roman people for additional special taxes imposed to finance the costs of war. These taxes, known as tributum, were levied on the individual tribus (hence the name of the tax) - the 'families' (of a tribal nature) of Rome, in proportion to their wealth and importance, and then further distributed by the chiefs to the individual curia, then to the families proper, and finally to the individual citizens, according to wealth and importance. After any victory, the money thus collected was returned in full, which is what the institution of tribute served.

In the later period, when the tributum lost its loan character and became a simple tax, the name 'contribution' simply meant a tribute imposed on the defeated opponent.

Whether the revenue was sufficient to sustain the Roman state, yes and no. Because, during the Republic, corruption was very far-reaching, so that a large part of the public funds were irretrievably lost. In the Imperial period, on the other hand, only under a few Emperors were budgets balanced, but more often than not money was squandered on the sublime needs of the ruler and his court.

It should be noted that more than half of the state budget was spent on the maintenance of the army in peacetime, which was not only of a military nature, deterring potential enemies, but mainly engineering activities, related to the construction of the state's infrastructure. About 20 per cent went to the needs of the Roman people, who, especially in the late Republic and early Empire, influenced the destiny of the Roman state. The remaining resources were directed towards social welfare, administration.

4. Conclusions

The foundation for the functioning of the tax system in Roman times was the growing need for expenditure to maintain the attributes of statehood, namely the poorest sections of society, the administration and, of course, the military. Times change, the number of taxes increases, but fundamentally the reasons for which tax revenues are collected do not change. Particularly in democratic states where the social sector is developed, these needs are much greater, often being realised at the expense of other areas maintained with public funds.

References:

1. Wolański R., System podatkowy w Polsce, profinfo.pl księgarnia internetowa, Warszawa 2016.
2. Owsiak S., Z historii daniny publicznej i podatku, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Nr 542, Kraków 2000.
3. Pomaskow J., Podejście ekonomistów do roli podatku w ekonomii, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 349, Katowice 2018.
4. Kociemska H., Zakat w heteroodoksyjnym ujęciu partnerstwa publiczno-prywatnego, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Nr 485, Wrocław 2017, s. 230-239.
5. Sadowski M., Elementy prawa cywilnego, ze szczególnym uwzględnieniem prawa własności, w: światło prawa islamskiego, [w:] Problemy własności w ujęciu historyczno-prawnym, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Opole 2008, s. 47-56

6. Amanat A., Griffel F., Shari'a: Islamic law in the contemporary context, Stanford University Press, Stanford 2007
7. Pokruszyński W., Filozofia bezpieczeństwa, Wyd. Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi, Józefów 2013.
8. Niećko-Bukowska B., Perspektywa ujęcia odpowiedzialności, *Investigationes Linguisticae*, Vol. XVI, Poznań 2008.
9. Sawicki P., Służby skarbowe w starożytnym Rzymie w okresie dominatu (praca doktorska), Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2018.
10. Pikulska-Radomska A., *Fiscus non Erubescit*. O niektórych italskich podatkach rzymskiego pryncypału, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
11. Polityka monetarna starożytnego Rzymu, <https://italomania.org/>, 12.01.2021r.

ROLES OF SMALLHOLDER AGRICULTURE IN ACHIEVING FOOD SECURITY AND SUSTAINABLE FOOD PRODUCTION IN EBONYI STATE, NIGERIA

¹**Utobo O.**

²**Nwibo M.O.**

¹National Horticultural Research Institute, Mbato Outstation, Okigwe, IMO State, Nigeria

²Ebonyi State University Abakaliki

Utobo1984@gmail.com +2347031683225

1.0 INTRODUCTION

Agriculture in Nigeria as in most other developing countries is dominated by small farm producers. Smallholder farmers constitute about 80% of the farming population in Nigeria (HLPE,(2013)). These smallholder farmers although individually look insignificant but collectively form an important foundation upon which the Ebonyi state agriculture rests. Several constraints and barriers, which appear insurmountable, limit the overall farming activities and if this is anything to go by, the destiny of the state heavily rests on the shoulder of the small producers. Smallholder farmers are farmers whose production capacity falls between 0.1 and 4.99 hectare holding (Federal office of statistics, 1999). Smallholder farmers are those farmers who produce on small scale, not involved in commercial agriculture but produce at subsistence level, and cultivate less than five hectares of land annually on the average. Nigeria is being enlisted as one of the most food insecure and poverty stricken countries in the world (Food and agricultural organization, 2011). There is, throughout the world (both in developed and in developing countries), a growing concern for smallholder agriculture. This is strongly related to the rediscovery of its various roles. At the international level, establishment by the UN of 2014 as the international year of family farming is also a recognition that smallholder agriculture deserves specific attention. Ebonyi state, having no mechanization in its agenda as a result of the nature of land tenure system practiced, invests in smallholder agriculture rapidly.

1.1 Key roles of smallholder agriculture in Ebonyi state

In Ebonyi state, smallholder farmers are too often in a permanent state of food insecurity (including issues of quality of diet and nutrition), through insufficient self-provision of food and lack of access to purchased food because of limited income and deficient markets. Self-provision of food plays an important role of safety net for the household, and as an insurance against economic uncertainty. Smallholder food insecurity is sometimes aggravated within the family because of unfair repartition of food among members linked to cultural norms and practices. The majority of smallholder farmers in the state live in poverty, which in turn acts as a constraint on economic development by reducing the size of the internal market owing to limited demand. In other words, it is important to take into account the various ways by which smallholder farmers contribute to food security and how investments could improve these contributions. This implies considering the roles of smallholder farmers as providers of food not only for themselves and their rural communities but also globally, taking into account the growing urban population and growing demand for more livestock products. It also implies in mind that the majority of the hungry and malnourished are smallholder farmers and, in general, rural populations engaged in agriculture. However, the contribution of smallholder farmers to food security has to be examined in relation to the four dimensions of food security: Food production (availability), providing livelihood and income (access), as a way to diversify diets (utilization, which also includes absorption of nutrients, water quality and sanitation) and as a buffer to price volatility, market related and other shocks (stability).

1.1.1 Food production

Smallholder agriculture often shows an impressive productivity in some developed and developing economies. Many high-value crops, for example rubber, and fruit and vegetables that require labour-intensive farming, perform better in well-developed smallholder agriculture than in

other types of farming (HLPE, 2011) because of the favorable incentive structure in self-employed farming and the significant transaction and monitoring cost of hired labour. China has close to 200 million smallholdings, and according to Dan (2006), it has at least 250 million small family farms; they cover only 10 percent of the total amount of agricultural land that is globally available, and they produce 20 percent of all food in the world (Dan, 2006). This is an important indication of the productivity that might be achieved in smallholder agriculture but Nigeria, Ebonyi state to be precise is variously constrained for such achievement. Smallholder agriculture is strategically contributing to food security. In Brazil, 58 percent of all milk is produced by “household agriculture”; for chicken and pork, this is respectively 50 percent and 59 percent. For coffee, the contribution of smallholders is 38 percent, for maize 46 percent, for beans, the contribution of smallholders reaches 70 percent and for cassava this is as high as 87 percent (data from IGBE, 2009). In Benin, the traditional sector, consisting of small-scale family-run units, provides 80 percent of the production of palm oil. This craft industry has always been able to adapt to changes in the upstream sector (variations in the volumes of raw materials offered by planters) and downstream (changes in demand), and covers most of the local market. New techniques have secured the stability of the sector. For palm oil, similar situations can be found in Nigeria and other West and central African countries. Other products can also be mentioned, in so many ways, by craft industries often run by women: making farinha out of cassava in Brazil, or tempe from soybeans in Indonesia (CGPRT, 1988), with tens of thousands of production units. The capacity of smallholders to achieve high production levels per unit of land has been amply documented for different places and times (see, for example, the comite Interamericano de Desarrollo Agrícola (CIDA) for Latin America in the 1960s (Netting, 1993), a recent world Bank paper (Larson et al., 2012) and Vander ploeg (2008) for a similar analysis applied to European agriculture). The opposite situation might also be encountered, due to limited or restricted access to production factors and inputs. This led to some observers contesting that smallholder agriculture might be the answer to food security for a growing population. However, the fact that smallholder agriculture is able in some cases to outperform large scale agriculture in terms of yield should be enough reason for Ebonyi state to concentrate on the question of overcoming the problem of limited or restricted access to factors and inputs to production, rather than to focus on the change of model/ scale of production.

1.1.2 Income

Although smallholder farmers are partly producing to feed their families, they are also profoundly part of the market economy. Subsistence-oriented smallholder farmers are often referred to in the literature but we may consider here that they are almost a “vanishing” type (and an “ideal type” that no longer exists in most places). In nearly all parts of the world, income is important for smallholders to access food, manufacture goods and services of all kinds. The value of the production per hectare is therefore an important parameter, all the more so when exploitations are “small”. The intensive of employment is also an important contributing factor, as smallholder agriculture is labour-intensive. Income generation is considerably strengthened when small-and medium-sized farms expand activities and integrate production and processing. This is often the case with products that are important in local food markets and cultures. Despite their size, these production systems occupy a significant cultural, social, and economic place in many countries: the number of jobs created, particularly in rural areas, is far from negligible. The values produced per unit of land in smallholder agriculture can outweigh those of large-scale agriculture. It is true in Asia, notably in rice systems (stoop, 2011; Jaffee et al., 2012). It is also true in regions in which the large and small systems co-exist and can be compared. In Brazil, for instance, according to the latest census, agricultura familiar only take up 24.3 percent of the total agricultural area, but generate 74 percent of all agricultural employment and produce 38 percent of the total value of production (IBGE, 2009). Expressed in absolute terms: Corporate agriculture produces, on average, 358 Reais/ha/year while smallholder agriculture produces on average 677 Reais/ha/year. In Argentina-well known for large-scale agriculture and its more recent expansion in the pampa region, and where large-scale holdings dominate the production in absolute value-the value per unit

area of smallholder production is on average 1.5 times (add up to five times in some regions) greater than that of large-scale producers

1.1.3 Diversification of Diets

Smallholder agriculture can play a key role in improving dietary patterns, both for smallholders themselves and for urban populations, with an enabling infrastructure, market and policies at broader level. The “white revolution” provides an outstanding example of a successful development pathway combining technical, organizational and institutional dimensions within an inclusive, policy oriented scheme, which made it possible to keep up with quality market-driven demand and income generation for poor and less poor farmers including landless or marginal farmers (owning at least a low). It is also a remarkable achievement in terms of improving nutrition in urban and rural areas.

1.1.4 Stability

Smallholder agriculture’s asset in terms of the stability dimension of food security is clear from the fact that they produce for themselves. Smallholders keep a variable but widespread share of their production to feed the family and engage in reciprocal relations within the kinship or neighborhood. Doing this is not a backward attitude; it is also a means for being protected from market volatility. This share of self-provision is a key component of the smallholders’ risk management strategies, towards a certain level of autonomy regarding access to food and managing scarcities and risks in the face of imperfect and volatile markets. The same observation can be made in developed countries where farming for subsistence is a strategy for low-income or vulnerable households that have access to and can find a way to escape from market expenditures, especially in times of crisis. This is especially true in those developed countries where the linkages between the population and rural farmland are still important, which often goes with the fact that there remain a significant number of smallholdings, for instance in Eastern or South Europe (Eurostat, 2012). In smallholder households’ strategies, the farm therefore plays an important role of economic refuge in case of crisis: household members having left the farm could eventually come back to the farm if they have lost employment in other sectors. This contributes to the stability dimension of food security, and also to the resilience of the economy as a whole.

1.2 Conclusion

Agriculture belongs to the real sector of Nigerian economy and the only means of livelihood in Ebonyi state. It is characterized by: a multitude of smallholder farmers scattered over wide expanse of land area, with smallholding ranging from 0.05 to 3.0 hectares per farmland, rudimentary farming systems, low capitalization and low yield per hectare. Smallholder farmers constitute about 80% of the farming population in Nigeria. These smallholder farmers although individually look insignificant but collectively form an important foundation upon which the Nigerian agriculture rests.

References:

1. CIA World Fact book (2013). Facts on Food Security and Poverty Stricken Countries in the World, Nigeria a Case Study.
2. Eurostat, (2012). Agriculture, Fishery and Forestry Statistics. Main Result-2010-11 Eurostat Pocket Book.
3. Gitz. V. and Meybeck .A. (2013). Risks, Vulnerability and Resilience in a Context of Climate Change. In FAO/OECD. Building Resilience for Adaptation to Climate Change in the Agricultural Sector. Proceedings of a Joint FAO/OECD Workshop. 23-24 April 2012 Rome.
4. HLPE (2012). Food Security and Climate Change. A Report by the High Level of Panel of Experts on Food security and Nutrition of the Committee of World Food Security. Rome.
5. HLPE (2013). Investing in Smallholder Agriculture for Food Security. A report by the High level Panel of Experts on Food Security and Nutrition.
6. Jaffee, S. Nguyen V.S. Dao: The anh and Nguyen Do, A.T. et al. 2012). Vietnam rice farmer and rural Development: from successful growth to Prosperity. World Bank. 160p.

7. Jayne, T.S., Mather, D. and Mghenyi, E. (2010). Principal Challenges confronting Smallholder Agriculture in Sub-Sahara Africa. *World Development*, 38(10):1384-1398.
8. Larson, D.F., Otsuka, K., Matsumoto, T. and Kilic, T., (2012). Should African rural Development Strategies depend on Smallholder farms? An Exploration of the inverse productivity Hypothesis. Washington DC. World Bank.

COMPOSITION AND QUALITY STUDY OF LIPOSOMAL VITAMIN C SUPPLEMENTS FOUND IN LITHUANIAN MARKET

Vaicekauskaitė A.

Department of Drug Technology and Social Pharmacy, Faculty of Pharmacy
Lithuanian University of Health Sciences

Stabrauskienė J.

Department of Drug Technology and Social Pharmacy, Faculty of Pharmacy
Lithuanian University of Health Sciences

Pudžiuvėlytė L.

Department of Drug Technology and Social Pharmacy, Faculty of Pharmacy
Institute of Pharmaceutical Technologies, Lithuanian University of Health Sciences

Introduction

Vitamin C is one of the most popular and used food supplement all around the world. During evolution humans have lost the ability to synthesize this vitamin and must acquire vitamin C from a diet that supplies 100 to 200 mg of vitamin C per day. It is well known that vitamin C is important for humans' immune system. Additionally, the vitamin is necessary for healthy bone growth and wound healing, both of which are connected to ascorbic acid's function in the synthesis of collagen [1].

Liposomal food supplements draw more attention in pharmaceutical field every day due to its technology. Liposomal vitamin C supplements are no exception. Liposomes are a very efficient way to distribute drugs and supplements because a lipid bilayer makes up the small, hollow, spherical vesicles that has a great bioavailability. When consumed, the pharmacokinetic characteristics of liposome absorption take precedence over the supplement's typical absorption pattern. That instance, when a medicine or supplement is enclosed inside a liposome, its delivery can be sped up even though it normally has a slower or controlled pattern of absorption, like vitamin C [2]. Studies have shown that taking liposomal vitamin C orally increased this vitamin levels in the blood more than taking a traditional form of oral vitamin C [3]. Following this interesting information we decided to perform quality and quantity study of liposomal vitamin C supplements in Lithuania market, to determine the quality of these products.

Materials and methods

Seven Lithuanian market liposomal vitamin C food supplements were used. Table 1 provides the active components compositions of food supplements that are listed on the packagings. Quality of ascorbic acid was determined by the European Pharmacopoeia monograph (01/2017: 0807) and scientific literature. Two techniques—spectrophotometry and the titrimetric method were used to determine the quantity of vitamin C in each supplement and compared to the information on the packaging.

Table 1. Liposomal vitamin C food supplements composition

Liposomal vitamin C food supplement	Active ingredients	Excipients
No.1	Vitamin C 250 mg Quercetin 20 mg	Microcrystalline cellulose, corn maltodextrin, sunflower lecithin, magnesium salts, potato maltodextrine, glycerol, titanium dioxide, silicon dioxide
No.2	Vitamin C 250 mg	Acacia resin, soy lecithin, microcrystalline cellulose

	Zinc 12 mg	
No.3	Vitamin C 608 mg Quercetin 20 mg	Phosfatidilcholine, microcrystalline cellulose, magnesium salts, sunflower lecithin, silicon dioxide, maltodextrin, titanium dioxide
No.4	Vitamin C 1000 mg	Glycerol, sodium ascorbate, soy and rape lecithin phospholipids, natural aromatic lemon and orange substance, pectin, citric acid
No.5	Vitamin C 1116 mg	Soy lecithin (without GMO), glycerol, ethanol <2.8 %, potassium sorbate, alpha-tocopherol
No.6	Vitamin C 1000 mg	Sunflower lecithin, glycerol, potassium sorbate, xanthan resin, mango fragrance, steviol glycosides obtained from stevia, antioxidant D-alpha-tocopherol
No.7	Vitamin C 1000mg	Acacia resin (gumirabic) and hydroxypropylmethylcellulose, microcrystalline cellulose, soy lecithin (phospholipids).

Results and discussion

1) Quality of liposomal vitamin C was evaluated knowing that ascorbic acid is characterized by reductive properties and is oxidized into dehydroascorbic acid. Gray Ag sediment developed in all samples after being exposed to 0.4 ml of diluted nitric acid and 0.4 ml of silver nitrate solution. The identity of vitamin C has been established in all samples.

2.1) The amount of liposomal vitamin C in each of the seven products was first determined using the titrimetric method, which was then repeated three times. Figure 1 shows the quantitative averages of the liposomal vitamin C data that was obtained using this method in comparison with the quantity written on the product label.

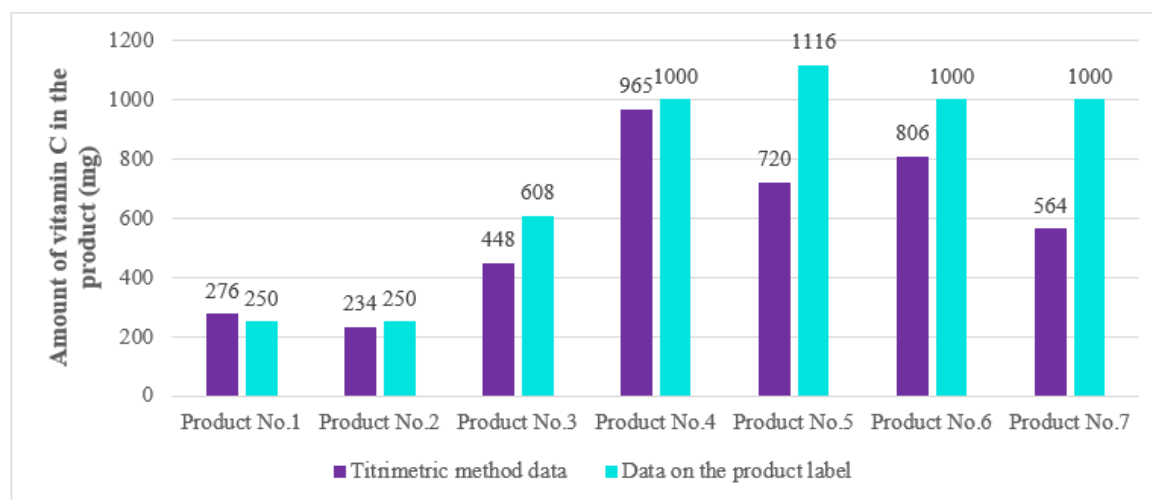

Figure 1. Titrimetric analysis data compared to the data on the product label

The results show that usually the amount of ascorbic acid indicated on the package is higher than calculated by the titrimetric method. The exception was dietary supplement No.1, in which the amount — 276 mg of vitamin C exceeded the amount — 250 mg indicated on the package. The significance of these findings suggests that the amount listed on the label of a food supplement may not necessarily correspond to the amount actually obtained.

2.2) Second method used to measure quantity of liposomal vitamin C in food supplements was spectrophotometry. To get more accurate results, it was also carried out three times. The data was calculated using calibration curve of ascorbic acid. Figure 2 shows the quantitative averages of the liposomal vitamin C data that was obtained with spectrophotometer in comparison with the quantity written on the product label.

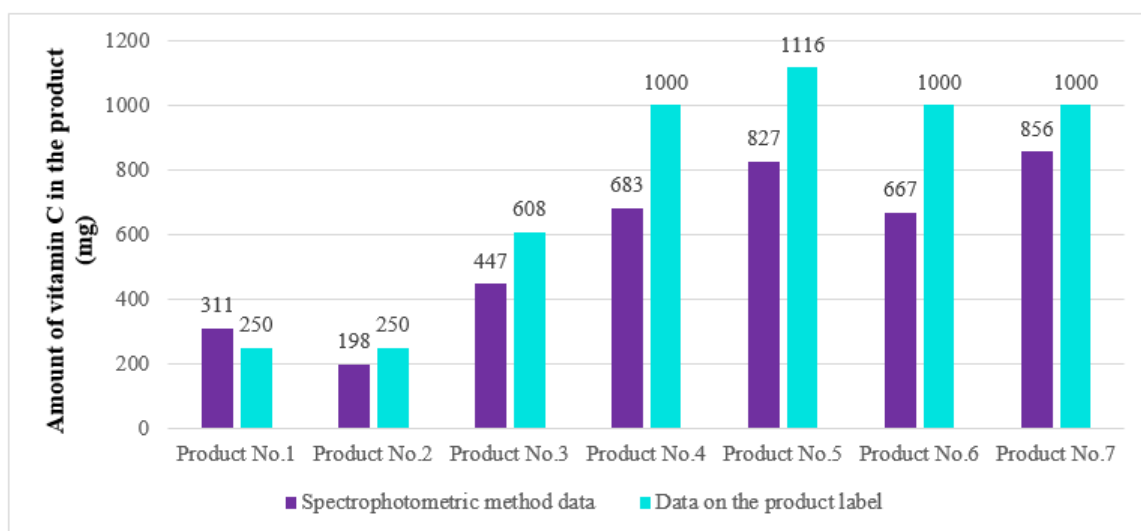

Figure 2. Spectrophotometric analysis data compared to the data on the product label

These findings also demonstrate that almost all samples contained more ascorbic acid than was estimated using the spectrophotometric method. As previous the exception was dietary supplement No.1, in which the amount — 311 mg of vitamin C exceeded the amount — 250 mg indicated on the package. Results differ from titrimetric analysis because spectrophotometry is more accurate, the absorption is calculated by the machine thus there is less room for human eye error. These results indicate that liposomal vitamin C is present in the food supplements, although the amount is not exactly as stated on the label and are significantly lower.

Conclusion

In conclusion, qualitative analysis of the studied liposomal vitamin C food supplements showed a reaction with silver nitrate and the formation of a gray precipitate, indicating the presence of researched substance in the preparations. The amount of liposomal vitamin C in the titrimetric method ranged from 43.6 % deficiency to 10.4 % excess. The results determined by the spectrophotometric method were slightly different and the amount of liposomal vitamin C in food supplements varied from 33.3 % deficiency to 24.4 % excess. These findings demonstrated that the amount of liposomal vitamin C present in food supplements sold on the Lithuanian market differs from the amount stated on the label, resulting in a lower-quality product.

References:

1. Mousavi, S., Bereswill, S., Heimesaat, M. M. (2019). Immunomodulatory and antimicrobial effects of vitamin C. *European Journal of Microbiology and Immunology*, 9(3), 73-79
2. Davis, J. L., Paris, H. L., Beals, J. W., Binns, S. E., Giordano, G. R., Scalzo, R. L., Bell, C. (2016). Liposomal-encapsulated ascorbic acid: Influence on vitamin C bioavailability and capacity to protect against ischemia–reperfusion injury. *Nutrition and metabolic insights*, 9, NMI-S39764.
3. Davis, J. L., Paris, H. L., Beals, J. W., Binns, S. E., Giordano, G. R., Scalzo, R. L., Bell, C. (2016). Liposomal-encapsulated ascorbic acid: Influence on vitamin C bioavailability and capacity to protect against ischemia–reperfusion injury. *Nutrition and metabolic insights*, 9, NMI-S39764.

TEACHERS ATTITUDES TOWARD FLIPPED CLASSROOMS IN UKRAINIAN UNIVERSITIES

Zamaratskaia G.

PhD, Associate Professor at the Department of Molecular Science, Lecturer
(<https://orcid.org/0000-0003-0926-4849>, galia.zamaratskaia@slu.se), Swedish University of
Agricultural Sciences

Kravchenko O.

PhD, Professor at the Department of Technology of Livestock Products Production,
(<https://orcid.org/0000-0001-8076-6070>, oksana.kravchenko@pdau.edu.ua), Poltava State Agrarian
University

Usenko S.

Dr., Professor at the Department of Biology of Animal Productivity named after
Academician O.V. Kvasnytskyi, (<https://orcid.org/0000-0001-9263-5625>,
svetlana.usenko@pdau.edu.ua), Poltava State Agrarian University

Getya A.

Prof. Dr., Professor at the Department of Genetics, Breeding and Animal Biotechnology
(<https://orcid.org/0000-0002-4747-9261>, getya@ukr.net), National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine

Flipped learning is an approach that can be used by teachers to provide students with direct access to video lectures and other learning material to be viewed outside of class prior to active learning during class time [1]. The use of this approach in educational practices to enhance academic performance in higher education is definitely helpful in countries where traditional education experiences difficulties because of war, such as Ukraine. Already during the COVID-19 pandemic, pedagogical digital competence became a necessity in education. Nowadays, the need of such competence dramatically increased in Ukraine. Damage and of educational facilities in Ukraine resulted in destruction of opportunity to continue education for many students. Additionally, according to the World Bank statistics, in Ukraine, 1 in 7 persons became refugees in 2022. This includes approximately both students and teachers. Another large portion of Ukrainians were displaced internally. The long-term effect could be substantial, as disruptions in education due to war might have persistent negative effects on learning.

A dramatic in technological tools such as interactive videos and educational platforms can facilitate the use of flipped classrooms and other similar approaches. Previous investigations on the flipped classroom demonstrated that students where flipped classroom approach was used, had higher academic achievement and lower stress [2]. Our own previous study demonstrated that the students at high schools were satisfied with video lectures and flipped classroom [3]. In their course evaluations, they expressed appreciation to pre-recorded lectures, the tutor's ability to engage the students in the following up session and suggested that more flipped section will increase their learning and understanding of difficult concepts.

The majority of studies on different pedagogical approaches were focused on student achievements and attitudes. Less is known about the attitudes of tutors. However, in order to perform flipped classrooms of high quality, tutors' knowledge, professionalism and enthusiasm play an essential role. Thus, more studies are needed to investigate tutors' desire and list needed skills to shift from traditional to flipped classrooms.

The aim of the present study was to evaluate the attitudes and existing knowledge about flipped classroom approach at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and Poltava State Agrarian University.

In total 48 participants from both universities agreed to participate in the flipped class activities. A pre-recorded lecture on the topic "Flipped class" were distributed to the participants.

The lecture included brief theoretical knowledge on the flipped classroom and short examples. The lectures were recorded at the Swedish University of Agricultural Sciences (SLU), Sweden, by an experienced tutor. The tutor was not previously recorded lectures on pedagogical methods, but recorded lectures in the area of agriculture, animal and food sciences. Instructions for the homework were included in the last part of the pre-recorded lecture but were not provided separately. The participants were not informed about the homework in advance and were supposed to watch a whole video to reach these instructions. The lecture was recorded in English. None of the teachers had a previous experience with flipped classrooms.

After 3 days, the participants were invited to a webinar. During the webinar, the tutor from the Swedish University of Agricultural Sciences provided a summary of the theoretical part with examples from her own university and explained the results of the study, in which high school Ukrainian students participated. The teachers from the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and Poltava State Agrarian University had opportunities to ask questions and suggest which topics in agriculture can be flipped and which topics cannot be flipped. Then, the advantages and disadvantages of the flipped classroom were discussed in smaller groups followed by a summary in the whole group.

Finally, the participants were invited to participate in a role-playing game, where one of the participants (playing a highly experienced professor) was against flipped class and another participant (playing a young enthusiastic teacher) was pro flipped class. The aim of this game was to further summarize the advantages and disadvantages of the flipped classroom and motivate the own opinion using polite argumentation. During the role-playing game, it was noted that the participants had more arguments against the flipped classroom compared to the arguments pro flipped class. As for the arguments against, the majority of participants stated a lack of time due to other duties. Indeed, redesigning the traditional lectures to the flipped classroom activities is time-consuming. As one of the participants, playing anti-flipped class professor indicated, if a young teacher has free time, he needs to take over activities from other overloaded with work teachers instead of spending time on designing a flipped class, which might or might not be an effective pedagogic approach. Thus, many participants were sceptical of the effectiveness of the flipped classroom. Flipped classroom approach relies on the self-motivation of the students. The students, who are less motivated than others, will not be active in the follow-up sections and learn less. Interestingly, the students in our previous study [3] also listed the same argument. Other authors emphasised that teachers might not know the before-class learning status of the students, which might complicate the preparation of effective following-up in-class activities [4]. The second most often-mentioned argument against the flipped classroom approach was a lack of resources and knowledge. The participants underlined that pre-recording lectures require access to the recording software and devices as well as knowledge of using them. Pre-recording lectures also require knowledge of copyright issues, data protection and other legal considerations. It is obvious that all rights in the lecture content must be cleared before recording lectures. Thus, teachers should be educated in many different aspects in order to record their own teaching material. This brings us back to the first most often-mentioned argument – lack of time. Other arguments against the flipped class included i) the eventual lack of access to computer/internet by some students and ii) conservatism/scepticism to innovations (“why should we change to something new if old is good enough”).

The strengths of the flipped classroom, listed by the participants included i) probably, easy memorising new material if the students have a possibility to watch or listen to material several times; ii) saving time in future; and iii) possibilities to use free online lectures pre-recorded by the leading international experts. Many participants express desire to try flipped class approach in their teaching in future.

The present study demonstrated that nowadays the motivation of teachers at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and Poltava State Agrarian University towards flipped classroom is not very high, and there are many logical reasons and clear explanations for this. Various barriers exist; the major of them is ongoing Russian aggression

against Ukraine, which makes individuals of all professions busy with other thoughts and duties. However, in future, flipped classrooms can be an attractive supplement to traditional teaching in building skills and abilities necessary for agricultural students in Ukraine.

Acknowledgements

The study was financially supported by the Swedish Institute, Baltic Sea Cooperation, number 01877/2021, Happy animals for Sustainable Production And Consumption, and by the Education, Audiovisual and Culture Agency (EACEA), European Commission, under Grant "Sustainable Livestock Production and Animal Welfare (SULawe)", number 101083023 — SULawe — ERASMUS-EDU-2022-CBHE. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union nor the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

References:

1. Nja, C.O., Orim, R.E., Neji, H.A., Ukwetang, J.O., Uwe, U.E. & Ideba, M.A. (2022). Students' attitude and academic achievement in a flipped classroom. *Heliyon*, 8, e08792.
2. Marlowe, C.A. (2012). The Effect of the flipped classroom on student achievement and stress. Unpublished master thesis. Montana State University, Bozeman, MT.
3. Zamaratskaia, G., Ruban, S., & Getya, A. (2022). Flipped class: a pilot study at the n National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. 1st International Scientific and Practical Internet Conference "Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges" devoted to modern problems, tasks and innovations in pedagogical activity and education. October 27-28, 2022. Dnipro, Ukraine (online). Conference Proceedings, ISBN 978-617-95229-7-0, pp 14-16.
4. Mohamed, H. & Lamia, M. (2018). Implementing flipped classroom that used an intelligent tutoring system into learning process. *Computers & Education*, 124, 62-76.

THE NATIONAL RECONSTRUCTION PLAN AND THE MANAGEMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMIC AND SOCIAL SECURITY

Zawada Sławomir

MA

Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

email: biuro@sasz.pl

Orcid: 0000-0003-2625-7632

1. Introduction

The pathogenic microbe or pathogen that will cause the world's next pandemic is lurking among us today. We do not know its name or where it comes from. For the time being, therefore, let us call it a 'cholera descendant', because we know at least that it is likely to follow in its footsteps [1, p. 8-11].

For pandemic experts, the current socio-economic situation is a carbon copy of the 1918-1920 pandemic [2, p. 460]. Some note some common similarities with the 1957-1958 [3, p. 41] situation known as the Asian flu pandemic, which incidentally began in Hong Kong. However, the lower mobility of the population, the operation of two political blocs, had the effect of minimising the impact of the negative effects, with 2 million people dying.

2. Current state

The current situation has similar consequences to the Spanish flu pandemic. The 20th century pandemic lasted 12 months, started in Kansas in the US, then there were three outbreaks: Brest in France, Boston in the US and Freetown in Sierra Leone, then there were dozens, hundreds and even thousands of these outbreaks. It is estimated that between 21 and even 100 million people died from Spanish flu.

The Covid-19 pandemic, to which we are direct witnesses and even active participants, started at the end of 2019, lasted throughout 2020, it is now April 2021 and we are in the final phase of the pandemic. Mass vaccination is the action that will bring the pandemic under control in most countries by the end of 2021. During this period, more than 3 million people have died worldwide and more than 100 million people have been infected. These figures can be dizzying.

Disease threats have appeared in various corners of the world throughout human history, but were limited to a region or country. However, the development of civilisation has brought changes such as the networking of relationships not only within a region or country, but at an international level, where continents are no barrier to pandemics. The artefacts of civilisation that have been created allow people to move quickly and easily, which affects the limited possibilities of controlling the spread of viruses.

Do we no longer need to worry? Once we control the pandemic, will we return to normality, to life before the pandemic?

It is reasonable to think that this is the kind of question each of us asks ourselves every day or almost every day. Getting the pandemic under control is actually the first stage in the fight against its effects; there is a second stage ahead, in which the negative impact on the socio-economic sphere must be dealt with.

3. Pro-investment measures

The basis of any healthy society is a healthy economy in which there is a smooth turnover of financial resources and goods and services. Currently, the transaction process on a macro level has been shaken. Many industries are frozen, companies have suspended or closed business operations. Most of us have lost our savings to survive this difficult time for entrepreneurs.

Now is the time to improve the economic situation, to strengthen positive incentives for consumers, to increase turnover in the economy by improving liquidity and creditworthiness of enterprises, especially in industries at risk.

A special financial tool is to be the EU's Marshall plan for the European Union, the European Recovery Plan [4], which targets the 27 EU countries and is concerned with combating the effects of pandemics and improving economic and social prosperity. It is assumed that this will lay the foundations for a modern and sustainable Europe. It is assumed that funds under the Recovery Plan will be spent by 2026.

The phenomena that emerged as a result of the COVID-19 pandemic should be seen against the background of other structural weaknesses in the Polish economy, which have a negative impact on the level of competitiveness and productivity and indirectly, in the longer term, determine the prospects for growth in the level and quality of life of the population. These include low demand and inadequacies of the innovation implementation system, high energy intensity of the economy, dependence on fossil fuels, environmental threats, the infrastructure gap in terms of transport and digital infrastructure, territorial disparities in access to basic public services and good quality of work [5].

Each country creates its own document based on EU guidelines. In Poland, the so-called National Plan for Reconstruction and Increasing Resilience is being created, with the following as the main strategic objectives:

- repairing the direct economic and social damage caused by the coronavirus pandemic,
- restoring the resilience of the national economy
- preparing the country for future contingencies.

Money under the NIP will be invested in five areas:

- resilience and competitiveness of the economy - PLN 18.6 billion,
- green energy and reduction of energy intensity - PLN 28.6 billion,
- digital transformation - PLN 13.7 billion,
- accessibility and quality of healthcare - PLN 19.2 billion,
- green and intelligent mobility - PLN 27.4 billion [5].

In total, Poland will have EUR 58 billion under the NIP (which is approximately PLN 263 billion at the exchange rate of 25.04.2021).

The financial instruments created will support national economies, as well as improve the economic situation within the EU. It will be the foundation for building the European Union's competitive advantage over other global economies.

At the same time, it is planned to create solutions and safeguards for the governance of the state and its sectors. Of particular importance is the transformation of the Polish economy through the creation of so-called quality jobs in innovative industries. Poland is currently ranked 38th out of 131 countries in the world according to the Global Innovation Index for 2020.

The transition of the economy to a low-carbon model, based on development on so-called green technology, is assumed to increase the resilience and independence of the economy while limiting the socio-economic impact of the pandemic. Incidentally, in Poland, according to a WHO report, out of the 50 most polluted cities, as many as 36 are located in Poland.

Another important aspect is building e-society, i.e. the development of digital communication infrastructure and solutions for providing e-services. According to the Digital Economy and Society Index, Poland ranks 23 out of 27 EU countries in 2020 in terms of the digital economy and society.

4. Conclusions

The National Recovery and Resilience Plan is an opportunity to build the foundations of Poland's socio-economic security against the possibility of another pandemic. The awareness of the public and politicians has increased to such an extent that the post-pandemic state should be described as an inter-pandemic period, i.e. we will be in a state of waiting for the next virus to "try to affect" national economies and societies as a whole.

The solutions adopted in the European Recovery Plan will act as a 'fuse' for possible variables that will arise in the future. And the question is not whether the future Covid-19 will appear? Just when.

References:

1. Shah S., Epidemia. Od Dżumy, przez HIV, po Ebolę, Czy przetrwamy następną pandemię? Znak Horyzont, Kraków 2019.
2. Castleden R., Wydarzenia, które zmieniły losy świata, Wyd. Bellona, Warszawa 2008.
3. Smil V., Global Catastrophes and Trends. The next fifty years, MIT Press, Cambridge 2012.
4. Plan Odbudowy Europy, <https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe.pl>.
5. Projekt Krajowego Plan Odbudowy, <https://www.gov.pl>.

REVIEW OF THE STATE OF DIGITALIZATION OF THE EU ECONOMY AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIES

Zhuvahina I.

PhD, associate professor

Dean of the Faculty of Engineering and Economics

Orcid ID 0000-0002-6701-7750

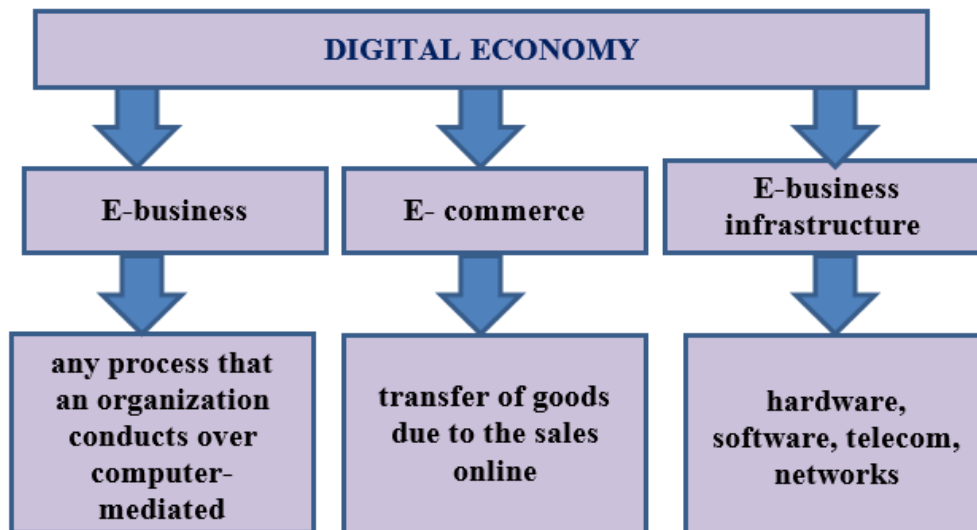
Iryna.zhuvahina@nuos.edu.ua

Pervomaisk Educational and Scientific Institute of
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Digital restructuring of the economic environment is a modern reality and a process that corresponds to the general economic dynamics. The COVID-19 pandemic has accelerated these processes and brought them to the fore. An important issue is the study of the place of EU countries in the flow of this trend, because the state and role in achieving high rates of economic growth of digitalization of the economy is an important reference point for Ukraine.

Using Data Coverage Analysis Mitrović Đ. (2020) tracks the trends in the efficiency of the digital economy in European countries. Using the two-sided Malmquist index to compare production technologies in the two countries, the author shows that Central and Eastern European countries are characterized by compliance with the average level of development of the digital economy. The countries of the Western Balkans, in contrast, lag far behind the average level of digital economy development in the EU.[1]

Investigating the expansion of the digital economy, it is important to establish its characteristics and components, which makes it possible to track which components of the economy it transforms (Fig. 1).

Source: Developed by author using Mesenbourg, T.L. (2000)

Fig. 1. Components of the digital economy

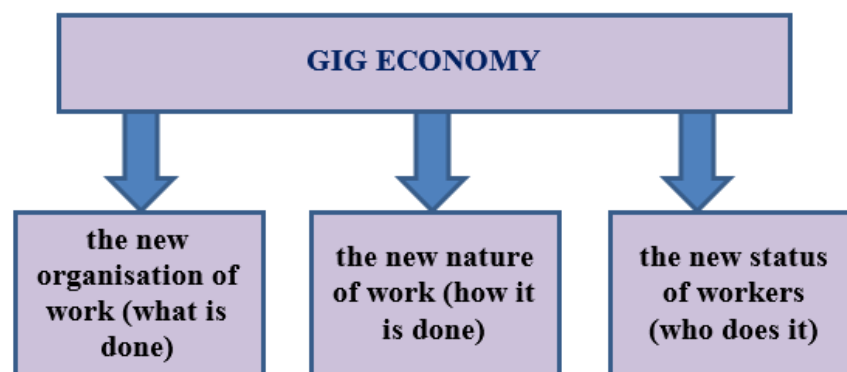
The emergence of the digital economy is changing the role of agility of firms, for which the introduction of technological progress and innovation becomes a condition for the possibility of functioning in the market. M. Škare, D. R. Soriano (2021) based on long-term statistics of fifteen EU countries established a statistically reliable and significant relationship between the level of digitalization of the industry or sector of the national economy and the agility of firms. Depending on the type of ownership of firms and the national level of digitalization of the relevant industry,

investment takes place in intangible assets in family businesses and human capital and the creation of new products in non-family firms. At the microeconomic level, the actions of managers aimed at investing in intangible assets increase the agility of companies, and at the macroeconomic level, policies aimed at increasing the level of digitalization of the national economy, promote economic growth. [2]

In addition to markets for goods and services not only from an economic but also from social position, it is necessary to identify the labor market, the effectiveness of which is reflected in the level of productivity and affects the living standards of the population. Under today's socio-economic conditions of development, the problem of young specialists' employment has become particularly relevant, Gerasymova, I., Maksymchuk, B., Bilozerova, M., Chernetska, Yu., Matviichuk, T., Solovyov, V., & Maksymchuk, I. (2019). Nerubasska, A., Maksymchuk, B. (2020) consider creativity, talent and genius in human beings, identify their grounds for subordination and manifestation and justify the content of their demarcation in a systemic aspect. [3]

Yashchuk, O., Shevchenko, V., Kiptenko, V., Razumova, O., Khilchevska, I., & Yermolaieva, M. (2021) emphasize that the foundations of the digital economy are knowledge, talents and intellectual abilities of man, and therefore human capital is crucial for innovation and development. Among the metamorphoses of the modern labor market is the spread of remote work and various forms of freelance work, which led to the uprising of the gig economy.

Tan Z. M., Aggarwal N., Cowls J., Morley J., Taddeo M., Floridi L. (2021) review the expansion of the gig economy in the EU due to avalanche-like changes in the nature of work organization. The authors note that this extension is not without problems and highlight the ethical issues associated with the main categories of the gig economy. [4]

Source: Developed by author by Tan Z. M., Aggarwal N., Cowls J., Morley J., Taddeo M., Floridi L. (2021)

Fig. 2. The main categories of gig economy

According to the EU initiative to address the problems posed by the proliferation of the gig economy under the influence of digital transformation in the labor market, there is a positive trend. [5] The experience of EU countries shows that the digitalization of the labor market is a step in the right direction that meets current requirements and needs. [6] The introduction of technology is the basis for the future development of the labor market by increasing productivity and creating comfortable conditions for employers and employees. [7]

References:

1. Murashko, O., Havrylyuk, R., Operuk, V., Iryna Zhuvahina..Chornovol, A., Andriyenko, M. Economic and legal aspects of EU insurance market development : Journal of Management Information and Decision Sciencethis link is disabled "WSEAS Transactions on Business and Economics". World Scientific and Engineering Academy and Society (WSEAS) Press (Greece), 2021, 24 (6), p. 1–9.
2. Жувагіна, І. О. "Диджиталізація економіки в контексті цифрової трансформації світових бізнес-процесів." Головний редактор д. т. н., проф. Петренко В.О. (2021): 81.

3. Zhuvahina, Iryna "Роль світової пандемії у становленні цифрової економіки як майбутнього технологічного прогресу." *Modern engineering and innovative technologies* 21-02 (2022): 30-35.

4. Iryna Taranenko, Valentyna Chychun, Olha Korolenko, Iryna Zhuvahina, Iryna Honcharenko (2021) Management of the Process of E-Commerce Development in Business on the Example of the European Union. / *Journal: Estudios de Economa Aplicada : Monograph Special Issue : Innovations in the Economy and Society of the Digital Age*, Volumen:39-5 // ISSN: 1133-3197.

5. Жувагіна, І.О., Флакей М.Д. "Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України" The 6 th International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world"(March 2-4, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA. 2023. 663 p.. 2023.

6. Жувагіна, І. О., & Химорода, І. І. СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. In The 10 th International scientific and practical conference "Eurasian scientific discussions"(October 23-25, 2022) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 474 p. (p. 405).

7. Жувагіна, І. О., & Флакей, М. Д. Визначення пріоритетів у промисловості України. In The 3 rd International scientific and practical conference "Innovations and prospects in modern science"(March 13-15, 2023) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2023. 350 p. (p. 331).

LANGUAGE POLICY IN UKRAINE: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM

Zinchenko Viktoriia

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate Professor of the Department
of Social Humanities and Legal Disciplines
Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute
Donetsk State University of Internal Affairs., Kryvyi Rih, Ukraine

The study of language policy in Ukraine is very relevant, since language is an important component of the culture and identity of the country and it is also important for the development of society, economy, education and other spheres of life.

Ukraine is a multilingual country where people speak different languages, including Ukrainian, Russian, as well as various minority languages such as Hungarian, Romanian, Polish and others. However, for many years, there has been a debate in Ukraine regarding language policy, which is related to the preservation and development of the Ukrainian language, the protection of the linguistic rights of national minorities, and other issues [6].

The Ukrainian language became the official language of the state after gaining independence in 1991, however, compliance with language legislation and the protection of linguistic rights of national minorities remains an important task for the government and the public. In addition, there is an issue regarding the use of language in various spheres of life in Ukraine, such as education, media, public service, etc.

In our opinion, the following are the main problems of language policy:

1. Bilingualism and linguistic discrimination: Ukrainian and Russian are official languages in Ukraine, but discrimination on the basis of language may occur, particularly in the eastern regions of the country, where a significant number of Russian-speaking citizens live. Also, some countries sometimes perceive the Ukrainian language as less important or less developed, which can lead to linguistic discrimination [2].

2. The role of the Ukrainian language in state institutions and mass media: although Ukrainian is the official language in Ukraine, some state institutions and mass media still use Russian as the language of communication. This can undermine the role of the Ukrainian language as a language of national unity and cause division between national groups [4].

3. Language standardization: the Ukrainian language has many dialects and regional differences, which can lead to difficulties in the standardization and teaching of the language. For example, there are various options for transliterating the Ukrainian language into Latin, which can create problems when interacting with other countries and using the Ukrainian language in international projects [1].

4. Insufficient use of the Ukrainian language in technology: the Ukrainian language does not yet have sufficient support in many technological products, such as machine translation, voice assistants and other innovative technologies. This may lead to insufficient development of the Ukrainian language in the digital era and decrease its importance in the future [5].

One of the possible comprehensive solutions to the problem of bilingualism and linguistic discrimination in Ukraine may be the development and implementation of a national language strategy, which will include support for bilingualism as a positive phenomenon: the national language policy should promote the development of bilingualism and support the cultural characteristics of different ethnic groups in Ukraine. In particular, it is important to support the diversity of language options and dialects used in the country. Another solution to the problem of language discrimination in Ukraine is to ensure equal opportunities for users of both languages: the state should provide equal opportunities for users of the Ukrainian and Russian languages, in particular, in the spheres of education, culture and mass information. It is important to ensure the

availability of government and commercial information in both languages. Also, in order to prevent linguistic discrimination, it is necessary to establish clear norms and standards to prevent linguistic discrimination in all spheres of life, in particular, in the workplace, in public space and in the sphere of public services. It is also necessary to ensure appropriate implementation of the legislation on language rights and freedoms in Ukraine.

The problem of the role of the Ukrainian language in state institutions and the mass media is important for ensuring national unity and the development of Ukraine's cultural identity. To solve this problem, the following ways can be suggested:

1. Legislative support for the use of the Ukrainian language as a mandatory language of communication in state institutions and mass media, but it should be noted that the mandatory use of the Ukrainian language in state institutions should not limit the use of other languages of national minorities in other cases. One of the means is to create subtitles in the language of national minorities.

2. Development of training programs for employees of state institutions and journalists, aimed at improving the level of knowledge of the Ukrainian language.

3. Encouraging employees of state institutions and mass media to use the Ukrainian language by establishing bonuses for using the Ukrainian language at the workplace.

4. Development of information campaigns aimed at increasing education and understanding of the importance of using the Ukrainian language for national unity.

The third problem we identified is regional dialects. Regional dialects can also become a problem, as there is a high chance that citizens from Donetsk, Luhansk, Kharkiv Regions and AR Crimea, where Russian-speaking citizens live, may not understand their compatriots from Zakarpattia, Chernivtsi, Lviv or Ivano-Frankivsk Regions, due to the integration of words from other languages into their regional dialects. This may cause problems in communication between Ukrainians, but taking into account Art. 10 and Art. 31 of the Constitution of Ukraine, the state has no right to prohibit the use of regional dialects. In this case, the way to ensure communication is the use of Ukrainian language, which is defined as a single language-of-state in Art. 10 of the Constitution of Ukraine, and the promotion of development of the Ukrainian language in regions, where the dialects have nothing in common with each other, will form a linguistic “bridge” between a Russian-speaking citizen from the east of Ukraine and a user of a regional dialect from the western part of the country [3].

The fourth problem identified by us is also very important, since there are products in Ukraine that do not contain the Ukrainian language. According to our observation, the most common product without the use of the Ukrainian language is software and computer programs. In this case, most Ukrainians are forced to use the Russian version of the programs, which is a big problem, because after the aggression of the Russian Federation in early 2014, as well as after the full-scale invasion, many people voluntarily give up the Russian language, and Ukrainians do not know other languages such as English, French, Spanish, Portuguese, which are present in most programs, so they are forced to use Russian versions of programs. The way to solve such problems is the communication of the government with the manufacturing companies, the creation of preferential terms for them in the Ukrainian market on the condition that the Ukrainian language is integrated into their programs.

Thus, it can be stated that Ukraine has significant problems in its language policy, the problem of language discrimination is especially acute now, but these problems can be solved through the state's assistance in this matter.

References:

1. Chetverta dopovid Ukrainy pro vykonannya Ramkovoi konventsii Rady Yevropy pro zakhyst natsionalnykh menshyn : Detektor media. URL: [//detector.media/](https://detector.media/) (data zvernennia: 12.07.2023).

2. Danylevska O. M. Movna sytuatsiia v ukrainskii shkilnii osviti na pochatku KhKhI stolittia: dys. ... dok. fil. nauk: 10.02.01 / Natsionalna akademiia nauk Ukrainy instytut ukrainskoi movy. Kyiv, 2020. 525 s.
3. Stratehichni komunikatsii v umovakh hibrydnoi viiny: pohliad vid volontera do naukovtsia : monohrafiia. K. : NA SB Ukrainy, 2018. 517 s.
4. Halchak, B. Problemy natsionalnoi identychnosti lemkiiv v Polshchi. Etnichna istoriia narodiv Yevropy. 2008, № 26. S. 21–28
5. Suchasni zasoby IKT pidtrymky inkliuzyvnoho navchannia: navch. posib. / za zah. red. Yu. H. Nosenko. Poltava : PUET, 2018. 261 s.
6. Konstytutsiia Ukrainy : ofits. tekst. Kyiv : KM, 2013. 96 s.

ANALYSIS OF POSSIBLE RISKS IN HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN IT COMPANIES

Ziuziun V.

PhD in Technical Sciences

Associate Professor at the Department of Management Technologies

Taras Shevchenko National University of Kyiv

vadym.ziuziun@knu.ua

orcid.org/0000-0001-6566-8798

In modern economic conditions, the success of any organization, including IT, directly depends on the activities of its employees, on the degree and level of team management, and therefore on the human resources (HR) management policy of the IT organization.

Risks in HR management can be defined as potential losses or threats to the IT organization's financial and economic activity associated with the activities of the IT organization's own personnel.

Risks in working with personnel are an integral part of the IT organization's activities, they cannot be 100% calculated in advance, since the «human factor» is subject to change, and people's actions, motives for their activities are determined both by the sphere of conscious thinking and the unconscious.

Considering the technology of the process of working with personnel, it would be advisable to divide the types of risks over time into the following groups:

- 1) when hiring employees for work;
- 2) in the course of work within the IT organization;
- 3) after the dismissal of people from the IT organization.

Let's consider each group of risks separately.

1. Risks in hiring employees.

This type of risk arises when employees enter the IT organization. The main damage can be done to the IT organization's image in the eyes of the public if the hired employee does not meet your requirements, and the IT organization may also suffer financial losses.

The source of the risk of selecting an unsuitable candidate may be the following reasons:

- inaccurate statement of the terms of reference, the lack of an accurate description of the position, or vice versa, an overly detailed description of the position requiring a creative approach;
- wrong choice of the source of candidates: another field of activity, positions not of the level for which the candidate is selected;

- incorrect assessment of candidates at the stage of selection of candidates: overestimation of the professional level of the candidate, underestimation of the candidate's previous work experience, incompatibility with the already established team, low motivation of the candidate to work in the IT organization, discrepancy between the goals of the IT organization and the personal goals of the person, etc.;

- the absence in the selection procedure of the stage of verification of the candidate for the security of the IT organization. Here, there is a risk of psychological deviations, the presence of negative actions on the part of the employee in relation to the IT organization at the previous place of work. The main tool for ensuring security is the verification of recommendations, as well as the presence of certain tests for the moral and psychological stability of the candidate. Human resources management involves determining for each position a list of professionally significant and personal qualities that are necessary not only for effective work, but also for ensuring the safety of the organization, and the choice of methods for checking them. In the practice of a number of organizations, along with traditional selection methods (analysis of application documents,

interviews, recommendations), they use psychological testing, tests for «honesty», for identifying bad habits, «lie detector», graphological analysis, the method of «brain preferences» and others. At the stage of hiring, when concluding an employment contract in a number of countries, not only secrecy clauses are provided, but also measures to protect against competition after the end of the contract. Non-disclosure of secrets and loyalty to the IT organization is becoming one of the basic rules of the labor schedule adopted in countries with a market economy.

The risk of creating a negative image of the IT organization may arise already at the stage of searching for a candidate, for example, due to the illiterate content and form of announcing a vacancy or due to untrained personnel already working in the IT organization. For example, an employee of an IT organization in the course of a telephone conversation with a potential candidate may be impolite towards him or incorrectly end the conversation if the candidate is not suitable for the IT organization. In such a case, a person will have negative emotions in relation to the organization, which he will share with his relatives, friends, acquaintances.

2. Risks in the course of work within the IT organization.

The main risk in working with personnel for the IT organization at this stage is the risk of not becoming a «training organization» that trains professionals for its competitors. The reason for this situation may be insufficiently well-developed career planning systems for employees, as well as the lack of work to create and maintain staff motivation to work at the IT organization, the lack of a single team spirit, ignorance by employees of the goals of the IT organization and their specific participation in achieving these goals, and more.

The IT organization should provide staff training. When developing and implementing a personnel training system, possible errors should be taken into account:

- wrong order of subjects. It is better to start training at the stage of an employee's entry into the IT organization with the corporate culture of the IT organization, and then move on to professional topics. Consequently, the employee will facilitate the process of his interaction with the organizational environment, as well as increase employee loyalty to the IT organization and reduce the likelihood that, having received professional knowledge and skills, someone from personnel will go to competitors;
- inconsistency of learning objectives with the goals of the IT organization;
- wrong choice of employees for training. Training should be given to employees who are enterprising and dedicated to the IT organization, who have survived the turning points of the IT organization and have proven their commitment to the IT organization through their actions;
- lack of preparation of new working conditions, career growth for an initiative or trained employee. As a result, the qualification of the trained employee has become higher than the requirements for the position. Motivation to work in this case usually falls, and the person leaves the IT organization.

Considering the absence of a personnel development system or career planning in an IT organization, the following reasons can be determined: a conscious policy of the IT organization or the fact that the IT organization management is simply not interested in this issue. In this state of affairs, the following scenarios for the development of events undesirable for the IT organization are possible:

- an employee of the IT organization can «outgrow» his position, he will become bored and uninteresting, and he will work worse, and then go to competitors;
- the employee has not yet reached the threshold of his competence, and the management offers him a promotion. The result will be that the IT organization loses a good employee in the previous position and acquires an insufficiently professional employee for another.
- the employee has reached all the heights of his position, and he has nowhere to grow further, since the career is not registered, and his immediate supervisor is not going to «vacate» the place. In such cases, a horizontal career can be developed.

3. Risks after the dismissal of people from the IT organization.

With an incorrect procedure for dismissing employees, both moral damage to the IT organization in the form of anti-advertising and financial damage are possible if the offended employee goes to court.

In foreign practice, the risks associated with the «human factor» are classified into two groups: risks of a quantitative and qualitative nature. The risks of the quantitative nature of human resources management are associated with a shortage or excess of labor resources in a particular IT organization. They can manifest themselves in the form of various losses due to the discrepancy between the actual number of employees and the current needs of the IT organization and include:

- risks of untimely replacement of newly created or released jobs;
- risks of untimely reduction in the number of personnel of not fully loaded structural divisions of the IT organization or occupying jobs that have become unnecessary;
- risks of disproportions in the number of personnel of various departments, characterized by an excess number of personnel in one group of departments and the presence of vacancies in another (similarly for corporations – in particular, their regional branches and departments).

Risks in working with personnel of a qualitative nature are associated with a discrepancy between the actual characteristics of the personnel available to the IT organization and the requirements for it.

In turn, they include:

- risks of insufficient qualification of employees;
- risks of personnel disloyalty;
- risks of specific employees not having other necessary professional qualities (for example, work experience in this position, responsibility, diligence, business activity, personal abilities, creativity, professionalism, etc.);
- the risks of the absence of the necessary personal qualities in specific employees (for example, intellectual potential, psychological stability, sociability of a general culture, etc.) in addition to loyalty to the interests of the employer.

The development of risks in working with personnel, first of all, negatively affects the production and technological activities of the IT organization and, as a result, its financial results, to confirm this, it is enough to consider the types of personnel risks of a qualitative nature typical for most industries and their possible consequences. Classification of risks in work with personnel, possible consequences of their manifestation, as well as indicators of the occurrence of risk events are presented in Table 1.

Development for each group of employees of personnel technologies for selection, selection and hiring, evaluation, training, dismissal, taking into account the prevention of threats to economic security, as well as tracking risk groups using the proposed indicators of the onset of risk will ensure the safety of the IT organization and minimize the risks associated with the activities of the IT organization in the human resources management.

Table 1. Classification of risks in work with personnel

Name of risk	Characteristic
Lack of personnel	The impossibility of full-scale customer service, respectively – lost profits, deterioration of competitive positions in this market segment.
Excess personnel	Additional costs for its maintenance.
Disloyalty in the form of corruption or embezzlement	Direct financial losses.
Disloyalty in the form of disclosure of information	Disclosure of industrial or commercial secrets – associated financial losses and deterioration of the image.
Low responsibility	Violations in the process of performing specific operations with collateral losses.
Insufficient qualification	Errors in ongoing financial transactions with corresponding losses.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Абушов Т.А.

аспірант

Хмельницький національний університет

Сучасний світ характеризується ключовою роллю інформації та технологій, що займаються її накопиченням, обробкою та зберіганням. Як наслідок у виробничих процесах відбулися зміни, що проявляються у необхідності розгляду поруч із матеріальними ресурсами ще й інформаційних. Інформаційні потоки обов'язково супроводжують потоки матеріальних ресурсів, однак можуть існувати й відокремлено. В першому випадку інформація виступає елементом управління матеріальними потоками. Та водночас інформаційні ресурси є самостійним об'єктом управління.

Поруч із найбільш розповсюдженими завданнями інформаційних процесів доцільно звернути увагу на важливість розгляду їх у контексті управління безперервністю діяльності підприємства.

Оскільки діяльність будь-якого підприємства перебуває під впливом багатьох загроз, завжди існує ймовірність зупинки його роботи із різноманітних причин. У цьому випадку дуже важливо як найшвидше відновити роботу, щоб мінімізувати фінансові збитки та інші негативні наслідки, у тому числі репутаційні. Після настання аварій або інших збоїв у роботі, частина підприємств не може відновити роботу, ще інша частина навіть після відновлення невдовзі стає банкрутом.

Під управлінням безперервністю діяльності розуміють цілісний процес управління, в рамках якого ідентифікуються потенційні загрози діяльності організації, оцінюється можливий вплив на операції у разі реалізації цих загроз, а також створюються приписи для забезпечення здатності організації відновлювати свою діяльність і ефективно реагувати на інциденти, що дає змогу гарантувати дотримання інтересів зацікавлених сторін, забезпечити захист репутації, бренду й операцій, що мають цінність [1].

Для запобігання таким ситуаціям у світі було напрацьовано численну кількість стандартів, як національних, так і міжнародних. У 2012 році також опубліковано міжнародний стандарт ISO/IEC 27031:2011 «Інформаційні технології. Методи захисту. Настанови щодо готовності інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення безперервності діяльності». Як зазначається в анотації, «Стандарт ISO/IEC 27031:2011 описує концепції і принципи готовності інформаційно-комунікаційних технологій до забезпечення безперервності діяльності, і забезпечує систему методів і процесів для виявлення і визначення всіх аспектів, з метою підвищення готовності інформаційно-комунікаційних технологій організації до забезпечення безперервності діяльності» [1].

З огляду на все зазначене, потрібно розглядати інформаційні процеси на підприємстві у рамках цілісної системи, що спрямована на забезпечення безперервності роботи підприємства. Завданнями цієї системи є:

- запобігання появі кризових явищ;
- нейтралізація наслідків різноманітних негативних явищ вони відбулися.

Відповідно інформаційно-комунікаційні процеси у межах вказаної системи виступають у вигляді окремого бізнес-процесу, що потребує детального аналізу поруч із іншими процесами щодо можливості виникнення в них аварійних ситуацій за певною методологією.

Проте одним із завдань, що ставляться перед управлінням безперервністю діяльності є формування готовності підприємства, зокрема його персоналу до можливості виникнення таких ситуацій та знання правильного алгоритму дій. У такому випадку, елементом системи

управління є інформаційні потоки, що виступають свого роду зв'язком між суб'єктами і мають на меті забезпечити загальну координацію у разі виникнення потреб.

Ще одним аспектом розгляду інформаційних процесів у контексті забезпечення безперервності його діяльності є те, що інформаційні потоки, які характеризують стан внутрішнього та зовнішнього середовища є основою прийняття управлінських рішень. Це дає можливість стверджувати, що інформаційні процеси на підприємстві потрібно розглядати у контексті запобігання появі кризових/аварійних ситуацій або ж мінімізації їх наслідків.

В той же час потрібно наголосити, що виокремлення даної підсистеми у загальному менеджменті підприємств вказує на необхідність врахування вимог до інформаційних процесів, інформаційного забезпечення, інформаційно-комунікаційних технологій з точки зору безпеки та безперервності роботи. Отже, вимоги вказаних стандартів є важливими при формулюванні інтеграційного підходу в управлінні ресурсними можливостями підприємств.

Список літератури:

1. Кухарська Н., Полотай О. Аспекти інформаційної безпеки в управлінні безперервністю діяльності організації. *Information Technology and Security*. 2019. Vol. 7. July-December Iss. 2 (13). С. 126-136.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ І ЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ КЕРАМІКИ

Аврамчук Світлана

к.т.н., с.н.с.

Волкогон Володимир

д.т.н., проф.

Кравчук Андрій

к.т.н.

Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України, м. Київ

Серед сучасних матеріалів кераміка відіграє помітну роль, що обумовлено широким діапазоном різновидів її фізичних і хімічних властивостей. Одними з найважливіших компонентів сучасної конструкційної кераміки є оксиди кремнію, цирконію, титану, алюмінію та магнію, а також карбіди кремнію та бору, їх тверді розчини та композити на їх основі.

Кераміка у порівнянні з іншими типами матеріалів характеризується багатофункціональністю, що в ряді випадків дає можливість ефективно застосовувати її замість металів і полімерів. Перевагою кераміки є також доступність сировини, наприклад, безкисневої кераміки типу карбідів і нітридів кремнію, цирконію або алюмінію, яка може замінити дефіцитні метали.

Використання кераміки дає можливість створювати різні за можливостями матеріали в межах однієї хімічної композиції. Останнім часом цікавість до конструкційної та функціональної кераміки значно виросла, про що свідчить тенденція розвитку досліджень спрямованих на створення нових матеріалів з потрібними наперед заданими властивостями.

Високотехнологічна кераміка є порівняно новий вид матеріалів, об'єми виробництва яких у всіх розвинених країнах світу стрімко зростають. Кераміка являє собою полікристалічний матеріал, який отримують спіканням неметалевих порошків. Зважаючи на те, що кількість керамічних матеріалів дуже велика це обумовлює можливість створювати матеріали які відрізняються складом, структурою, властивостями і областями застосування.

Умовно кераміку можна класифікувати за такими основними характеристиками:

- за складом (киснева та безкиснева);
- за структурою (композити, кристалічна);
- функцією або властивостями (механічні, електричні);
- галузі застосування (металообробна промисловість, енергетика).

Максимальні темпи росту виробництва має кераміка конструкційного призначення. Зважаючи на те, що кераміка схильна до крихкого руйнування, обумовленого іонно-ковалентним характером зв'язків в керамічних структурах, основні зусилля при дослідженнях спрямовані на запобігання виникненню мікроскопічних дефектів кераміки, які є центрами зародження тріщин. Для мінімізації впливу цього фактору на міцність кераміки потрібно забезпечити максимальну очистку від шкідливих домішок і мінімальний розмір порошків та максимальну щільність їх упаковки перед спіканням в процесі консолідації.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Азман Ханна

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Переяслав, Київська область, Україна

<https://orcid.org/0000-001-9035-9022>

Сьогодні існує необхідність побудови освітнього процесу на гуманістичній (культурологічній) парадигмі Нової української школи, яка є цілісною за своїм змістом і напрямками виховної роботи, має ціннісно-орієнтоване спрямування на самоактуалізацію й самодетермінацію особистості учня. Такий підхід в умовах реформування національного освітнього простору має забезпечити ефективне формування морально-ціннісних орієнтацій молоді, основою яких є особистісні потреби, мотиви, інтереси, переконання. Формування моральних цінностей у шкільній освіті сьогодні є актуальним і своєчасним, особливо, коли країна потерпає від військової агресії, бореться за свою незалежність і свободу. Відродження національної культури, припинення соціальної деградації, пробудження таких моральних якостей, як совість, патріотизм, людяність, почуття власної гідності, творча ініціатива, відповідальність за власні вчинки і дії має бути в пріоритеті шкільної освіти.

Про сутнісне значення моральної філософії у світобудові людини спираємося на аналіз сучасних парадигм моральної філософії, а також моральної психології, що є дотичними одна до одної. Встановлено, що світобудова сприяє виявленню моральних цінностей, їх прийняття у внутрішній план дій людини. Результати проведеного наукового пошуку дали змогу окреслити авторську концепцію досліджуваного феномену і визначити його основні компоненти. Основа світобудови в її значенні для людини забезпечує процес взаємодії, що безпосередньо відображається на формуванні моральної свідомості, підґрунтя якої складає моральна філософія із системою моральних цінностей. Своєю чергою це впливає на становлення моральної самосвідомості людини, що вміщує такі конструкти – моральну інтуїцію, моральні судження і моральну поведінку. Таким чином, людина як частина єдиного цілого світу виступає будівничим власного морального буття, створюючи своє моральне «Я» і продукуючи його всесвіту [4, с.101]

В умовах Нової української школи принципи організації і здійснення освітньої і виховної роботи спрямовані на формування морально ціннісних орієнтацій учнів. Провідними принципами конструювання змісту освітнього процесу з формування моральних цінностей учнів є наступні загальні принципи: *гуманізації, демократизації, систематичності, поступовості, неперервності*. Сьогодні головною тенденцією в освіті є гармонійне поєднання інтересів учасників освітнього процесу, суспільства і держави: учні, які прагнуть до вільного саморозвитку і збереження своєї індивідуальності; суспільство, зусилля якого спрямовані на моральний саморозвиток особистості; держава, зацікавлена у тому, щоб формувати в молоді громадян–патріотів, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі. Саме тому виділяємо провідні специфічні принципи конструювання змісту освітнього процесу з формування моральних цінностей в закладах загальної середньої освіти: *природовідповідності, культуровідповідності, дитиноцентризму, самостійності та активності особистості як громадянина і патріота, життєвої смислотворчої самодіяльності, позитивної мотивації і наслідування, технологізації*.

Враховуючи специфіку організації і здійснення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, спрямованої на формування моральних цінностей учнів, особливої актуальності набуває визначення й обґрунтування педагогічних умов, що реалізуються комплексно, взаємозалежно та взаємопов'язано. До таких педагогічних умов відносимо: *стимулювання позитивної мотивації учнів на формування моральних цінностей; насичення пізнавально-розвивальним моральним контентом освітнього процесу шкільної*

освіти (з урахуванням вікових особливостей учнів); організація в шкільному середовищі систематичних форм активності учнів, спрямованих на формування моральних цінностей.

Важливим етапом у процесі розробки моделі формування моральних цінностей в шкільній освіті є врахування специфіки конструювання змісту освітнього процесу, форм і методів класної і позакласної роботи (гуртків, секцій, клубів, тощо). Характерною ознакою освітнього змісту є інтегрування та його обов'язкова диференціація у відповідності до віку й індивідуальних можливостей учнів. Підбір форм і методів здійснювався на основі виокремлення і конструювання особистісно орієнтованого підходу до змісту, відповідних форм, методів і засобів освітньої і виховної діяльності. Найбільш ефективні форми формування досліджуваного феномена є традиційні, інтерактивні і масові. Серед методів перевагу надаємо мотиваційно-виховним, комунікативно-пізнавальним, активно-діяльним.

У моделі формування моральних цінностей в шкільній освіті значна увага приділяється ролі педагога в досліджуваному феномені. Як стверджують науковці, якість духовно-морального розвитку школярів обумовлюється якістю вдосконалення готовності майбутніх учителів. Сьогодні особливого значення набуває підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності і формування готовності студентів педагогічних закладів освіти до розвитку, навчання та виховання нових поколінь. Готовність педагога розглядається як інтегративна якість особистості, що характеризується високим рівнем знань про ціннісну сферу соціальної дійсності [2].

Баррі Чазан, в книзі «Принципи та педагогіка єврейської освіти» зосереджується не тільки на особистості учня, а й вчителя та розкриває радикальне твердження у світі, де освіта часто вважається ні більше, ніж шлях до економічного успіху. Коммодифікація освіти і тих, кого ми навчаємо є однією з причин багатьох наших проблем, стверджує Б. Чазан. У професійному дискурсі про підготовку вчителів до формування моральних цінностей в учнів вчений розкриває особистість вчителя, який повинен «мислити розумом, що спустився в серце». Тільки тоді сила інтелекту може бути поставлена на службу людській можливості, тільки з цього місця серця ми можемо стати вихователями які допомагають нашим студентам стати більш повноцінними людьми [3, с.7.].

Отже, дослідження формування моральних цінностей в шкільній освіті складають положення філософії, культурології, психології та педагогіки про мораль, моральні цінності, про особистісно орієнтований, ціннісно мотиваційний, компетентнісний, системний, соціально адаптаційний і діяльнісний підходи. Моделі формування моральних цінностей в шкільній освіті розглядається як складна, динамічна система, що реалізується поетапно.

Список літератури:

1. Поліщук О. П. Методика та педагогічні умови формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Умань: Візаві, 2019. Вип. 4. С. 127- 134.
2. Шевченко Ю.М. Готовність студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів у крос-культурному просторі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2017. №1 (65). С. 194–205.
3. Barry Chazan (2022) Principles and Pedagogies in Jewish Education. 2022. 97 p. 030-83925-3 (eBook) URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-83925-3>
4. Lohvytska L., Rozsokha A., Azman C. Nature of Moral Philosophy in the Human Universe: Retrospective Analysis and Modern Paradigms. Philosophy and Cosmology. 2021. Vol. 26. P. 100–113. URL: <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/26/8>

ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: РОЛЬ ЕТИЧНИХ ПРАКТИК У ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКУ

Алексєєнко-Лемовська Л.В.

кандидат педагогічних наук, доцент
професор кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін
Міжнародний європейський університет
lyudmilalemovska@ieu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5391-0719

Туристична індустрія у сучасному світі все більше спрямовується на відповідальне ставлення до впливу на оточуюче середовище та врахування соціокультурних аспектів розвитку регіонів. Інформовані туристи цікавляться етичними практиками та сталим розвитком, а туристичні підприємства приділяють увагу розробці етичних стандартів, впровадженню екологічно відповідальних практик та підвищенню свідомості працівників і туристів щодо етичних проблем. Проблема соціальної відповідальності туристичного бізнесу є не просто одним з аспектів управління туристичними підприємствами, а визначається як центральний елемент їх діяльності. Зростання свідомості щодо екологічних, етичних та соціальних проблем спонукає туристичний бізнес до впровадження соціальної відповідальності та етичних практик у свою діяльність.

Наукові дослідження українських і зарубіжних вчених розкривають сутність та особливості етики в бізнесі, яку розуміють як систему цінностей, норм та правил поведінки, що врегульовують взаємовідносини у внутрішньому середовищі підприємства, а також комунікацію із зовнішніми стейкхолдерами та вважають інструментарієм для реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності [1]. Етика у сфері туризму (ділова етика у сфері туристичної діяльності) визначається як встановлений порядок поведінки співробітників туристського підприємства по відношенню до клієнтів та є основою взаємовідносин усього персоналу між собою: керівників та підлеглих, а також рівних за посадами [2]. Туризм розглядається не лише як економічний чинник – він є сукупністю людської діяльності та взаємодії, яка впливає на повсякденне життя кожного. Дотримання етичних стандартів у туристичній галузі дозволяє з більш високим ступенем об'єктивності, обачності та професіоналізму виконувати функціональні обов'язки; зберігати баланс інтересів зацікавлених сторін законним шляхом; підвищувати рівень задоволеності працівників; підвищувати кваліфікацію та рівень професійної компетентності; співставляти цілі з необхідними для їх досягнення навичками й знаннями; максимально підвищувати якість послуг, що надаються та мінімізувати шкоду, яка завдається екології, історичній спадщині, культурним цінностям тощо [3]. Дослідження основних принципів етики бізнесу в умовах євроінтеграції доводять, що в сучасних умовах світ функціонує завдяки існуючим особливим правилам, нормам і моральним цінностям, які притаманні кожній країні/державі. Їх врахування є важливим чинником формування ефективних взаємовідносин не тільки в бізнес-середовищі, але і в повсякденному житті. Саме тому етика бізнесу як система, що направлена на встановлення та врегулювання відносин суб'єктів бізнес-ринку, вимагає врахування цінностей всіх учасників [4]. Впровадження етичного «комплексу» в практику туристичного бізнесу допоможе спрямувати діяльність відповідно до соціально-орієнтованої концепції, що вирішує питання, пов'язані із покращенням соціальної відповідальності в бізнесі та репутації бізнесу, регулювання соціально-трудових відносин, посиленні трудової мотивації співробітників підприємств галузі туризму, покращення вимог до сфери охорони навколишнього середовища тощо. Ділова етика в туристичному бізнесі таким чином забезпечує потенційну аналітичну основу, за допомогою якої можна оцінити практику соціального управління в цілому та сталість зокрема [5].

Етичні принципи в туристичній галузі є невід'ємною складовою корпоративної культури та підпорядковані створенню етичного середовища, що взаємодіє з туристами, співробітниками, громадами та природним середовищем. Ці принципи впливають на поведінку туристичних підприємств і сприяють відповідальному та сталому розвитку туризму. Розкриємо декілька ключових етичних принципів у туризмі: 1) *Повага до культур і традицій*. Туристичні підприємства повинні проявляти повагу та розуміння до місцевих культур, традицій і звичаїв. Вони повинні підтримувати та сприяти збереженню культурної спадщини, не знищуючи аутентичності та унікальності місцевого населення. 2) *Екологічна відповідальність*. Туристичні підприємства повинні діяти з урахуванням екологічних аспектів та зберігати природні ресурси. Вони мають впроваджувати зелені практики, енергоефективні технології та дбати про зменшення впливу на довкілля. 3) *Підтримка місцевих громад*. Туристичні підприємства мають здійснювати свою діяльність з урахуванням інтересів місцевих громад. Вони повинні сприяти соціальному розвитку, створювати робочі місця та вкладати в соціальні проекти, що покращують якість життя місцевого населення. 4) *Чесність та прозорість*. Туристичні підприємства повинні діяти чесно та прозоро, надавати правдиву інформацію та уникати некоректної реклами. Чесність та відкритість є ключовими елементами довіри між підприємством і туристами. 5) *Повага до прав людини*. Туристичні підприємства повинні дотримуватися всіх принципів та норм, що стосуються прав людини, не підтримувати та не сприяти порушенням прав людини у будь-яких обставинах. 6) *Соціальна відповідальність*. Туристичні підприємства повинні враховувати свій вплив на суспільство та приймати відповідні рішення для забезпечення соціальної відповідальності. Вони повинні сприяти розвитку та збереженню місцевих культур і традицій, а також забезпечувати соціальну підтримку громадам.

Загалом, етичні принципи у туризмі є основою для здійснення відповідального та сталого розвитку туристичного бізнесу. Вони сприяють підтримці культурної спадщини та соціокультурного розвитку регіонів, створюють довіру між туристами та підприємствами, а також сприяють сталості туризму у тривалій перспективі.

Впровадження етичних стандартів у туристичний бізнес може стикатися з рядом викликів і перешкод, які ускладнюють процес і вимагають уважного підходу до їх розв'язання. Деякі з них включають: *конфлікт інтересів* – туристичні підприємства можуть зіткнутися з ситуаціями, коли етичні стандарти суперечать їхнім комерційним інтересам (наприклад, залучення до співпраці партнерів, які не відповідають етичним принципам, може бути привабливим з економічної точки зору, але не відповідатиме етичним стандартам); *фінансові ризики* – впровадження етичних стандартів може вимагати додаткових витрат і зусиль з боку туристичних підприємств, зокрема для розвитку екологічної інфраструктури або забезпечення соціальної відповідальності; *відсутність стандартів* – у багатьох випадках відсутні чіткі та однозначні етичні стандарти для туристичної галузі, що може створювати незручності для підприємств, які прагнуть діяти етично, але не мають для цього достатньої нормативно-правової бази; *відмінності у культурних підходах* – у галузі туризму зустрічаються туристи з різних культур, де етичні стандарти можуть варіюватися, а вирішення етичних питань вимагає прояву толерантності та розуміння культурної різниці; *відсутність мотивації* – деякі туристичні підприємства можуть не розуміти важливості етичних стандартів і, відповідно, не мають мотивації впроваджувати їх, що ускладнює даний процес; *зміна поведінки споживачів* – часто споживачі приймають рішення на основі ціни та зручності, при цьому не завжди беруть до уваги етичні аспекти, що може змушувати туристичні підприємства шукати компроміси щодо етичних стандартів для забезпечення популярності та збуту своїх послуг.

Незважаючи на ці виклики, впровадження етичних стандартів у туристичний бізнес є дуже важливим для забезпечення сталого та відповідального розвитку галузі. За допомогою свідомих дій і співпраці усіх стейкхолдерів, туризм може стати справжнім механізмом збереження культурної спадщини та сприяти сталому розвитку регіонів, забезпечуючи благополуччя туристів, місцевого населення та навколишнього середовища.

Проведені дослідження підтверджують, що етичні практики в туризмі та гостинності відіграють критичну роль у збереженні природних ресурсів та оточуючого середовища.

Оскільки туризм часто приводить до інтенсивного використання природних ресурсів і може впливати на навколишнє середовище, етичні практики допомагають збалансувати економічний розвиток туристичної галузі зі збереженням природних та культурних цінностей. Так, етичні підходи в туризмі сприяють: *збереженню біорізноманіття та екосистем*, що можуть бути під загрозою через туристичну діяльність (туристичні підприємства та організації, які діють етично, прагнуть мінімізувати негативний вплив на природне середовище та забезпечувати його відновлення); *впровадженню сталих технологій та енергоефективних рішень*, що дозволяє раціонально використовувати природні ресурси (туристичні підприємства прагнуть до раціонального використання водних, енергетичних та інших ресурсів); *розумінню та підтримці місцевих спільнот, культури й традицій* (туристичні підприємства, що діють етично, залучають місцеве населення до процесу прийняття рішень та розвитку туризму, сприяють розвитку місцевих підприємств і стимулюють економічний розвиток регіонів); *забезпеченню рівня освіти населення та підвищенню свідомості туристів* щодо важливості збереження природи та оточуючого середовища (цей напрям може включати проведення інформаційних кампаній, екологічних екскурсій та інших освітніх заходів); *інвестуванню у розвиток екологічної інфраструктури* (наприклад, системи утилізації відходів, зелені зони тощо), що допомагає зменшити негативний вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище); *використанню екологічно чистих практик*, що дозволяє знизити споживання ресурсів та забезпечити мінімальне забруднення природи (до таких практик можуть входити переробка відходів, екологічна обробка поверхонь, ефективне використання води тощо); *збереженню культурної спадщини та підтримці традицій місцевих спільнот* (туристичні підприємства, зокрема, пропагують етнічний туризм та інші форми туризму), що впливає на збереження історичних та культурних цінностей).

Отже, туристичний бізнес у сучасному світі стикається з багатьма викликами, пов'язаними з екологічними проблемами, збереженням культурної спадщини та підтримкою соціокультурного розвитку регіонів. Етичні практики у туристичному бізнесі грають важливу роль у збереженні природних ресурсів та оточуючого середовища, забезпечують сталий розвиток туризму та гостинності, а також сприяють збереженню культурної спадщини та регіональному розвитку. Впровадження етичних практик є важливим інструментом для забезпечення збалансованого розвитку туризму, який враховує інтереси всіх сторін – туристів, господарств та місцевих спільнот. Соціальна відповідальність та етичні принципи стають фундаментальними принципами успішної туристичної діяльності, сприяючи збереженню природи, культурної спадщини та підтримці розвитку регіонів у тривалій перспективі.

Список літератури

1. Орлова К.Є., Бірюченко С.Ю. (2022). Етика бізнесу як об'єкт наукового дослідження. Економіка, управління та адміністрування, Вип. 1 (99). С. 76–82. [https://doi.org/10.26642/ema-2022-1\(99\)-76-82](https://doi.org/10.26642/ema-2022-1(99)-76-82).
2. Александрова В.О., Стригуль Л.С. (2022). Втілення принципів бізнес-етики в міжнародному туризмі. Вісник НТУ «ХПІ». Економічні науки. No 3. С. 53-57. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.3.53>.
3. Крупський О.П. (2014). Професійна етика як фактор становлення й розвитку соціально-відповідальної організаційної культури туристичного підприємства. Вісник Дніпропетровського університету. Вип. 6. С. 23-30.
4. Зарічна О.В., Зеліч В.В. (2022). Етика бізнесу в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 44. С. 36-40. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-6>.

5. Lashley C. (2016). Business ethics and sustainability Research in Hospitality Management. *Guests on Earth, Sustainability in Hospitality*. № 6 (1). P. 1–7. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2989>.

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ТА ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ТУРИСТИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ

Алексєєнко-Лемовська Л.В.

кандидат педагогічних наук, доцент
професор кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін
lyudmilalemovska@ieu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5391-0719

Рудь О.М.

кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін
olehrud@ieu.edu.ua
Міжнародний європейський університет

Туризм є однією з найшвидше зростаючих галузей в світі, а його розвиток залежить від комплексного підходу до організації та впровадження інноваційних практик у туристично-екскурсійну сферу, що відіграє важливу роль в сучасному суспільстві та має значення на різних рівнях, від економічних до соціокультурних аспектів. Так, туризм та екскурсійна діяльність мають значний економічний вплив у різних країнах і регіонах, стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечують зайнятість місцевого населення, сприяють зростанню доходів від туристичної індустрії й податків до бюджету. Туристичні та екскурсійні маршрути допомагають зберегти та популяризувати культурну спадщину різних регіонів, адже вони дозволяють туристам побачити й дослідити історичні та культурні пам'ятки, традиції, мистецтво і національну кухню, що сприяє збереженню індивідуальної та національної ідентичності. Туризм та екскурсії зближують людей різних культур і націй, сприяють міжкультурній взаємодії та взаєморозумінню, оскільки вони підтримують розвиток соціальної толерантності, сприяють мирному співіснуванню й стимулюють інтерес до вивчення інших культур. Розвиток туристичної та екскурсійної сфери сприяє розвитку транспортної, готельної, ресторанної та іншої інфраструктури, що, у свою чергу, забезпечує зручність та комфорт для туристів і місцевого населення. Управління туристичними ресурсами вимагає збалансованого підходу до збереження природи та довкілля, а туристична та екскурсійна діяльність може стимулювати природоохоронні заходи, впливає на збереження біорізноманіття та допомагає привернути увагу до проблеми й зрозуміти важливість збереження природних ресурсів.

Інтегрований підхід в туризмі є комплексною та системною стратегією, що передбачає поєднання різних аспектів, напрямків і факторів для досягнення більш ефективних результатів у туристичній галузі. Він ґрунтується на взаємодії та координації різних галузей, підходів, стейкхолдерів і ресурсів з метою оптимізації туристичного потенціалу регіону й забезпечення сталого розвитку. Головні риси та характеристики інтегрованого підходу в туризмі: 1) комплексність – даний підхід враховує всі аспекти та складові туристичного процесу, такі як гостинність, транспорт, культурна спадщина, природні ресурси, інфраструктура, рекреаційні можливості та інші фактори; 2) системність – туризм розглядається як складна система, взаємопов'язана та взаємодіюча; зокрема, враховується вплив туризму на економіку, соціальну сферу, культуру та навколишнє середовище; 3) синергія – забезпечує взаємодію різних галузей та стейкхолдерів із метою підсилення позитивних ефектів і мінімізації негативних на розвиток туризму; 4) стратегічність – визначає довгострокові цілі та завдання розвитку туризму, спрямовані на сталість та збалансований розвиток; 5) кооперація – залучає до співпраці різні організації, підприємства, громадські організації, місцеву владу та інших стейкхолдерів для спільного

розв'язання туристичних завдань; 6) сталість – враховує потребу збереження природних ресурсів, культурної спадщини та забезпечення рівноваги між соціальним, економічним та екологічним розвитком. Загалом інтегрований підхід до організації туристичної та екскурсійної діяльності в галузі туризму дозволяє створювати сприятливі умови для туристів, зберігати природні та культурні цінності, покращувати якість послуг та розвивати туристичну інфраструктуру. Він є ключовим інструментом для досягнення сталого розвитку туризму та забезпечення задоволення потреб сучасних туристів.

Проблематика функціонування інтегрованих формувань покладається в основу забезпечення дієвого механізму управління інтегрованими утвореннями та формування концепції інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання в галузі туризму, а врахування специфічних особливостей інтеграційних процесів вважається передумовою їх успішної реалізації у туристичній діяльності [1]. Вивчаючи процеси інтеграції в туристичній галузі, вчені визначають ключові умови для реалізації завдань сталого туризму, що є складним завданням як у національному, так і в глобальному контексті. Особлива увага приділяється стимулам національної різнорівневої інтеграції, підготовленою інституційними змінами, участю громадськості та активним використанням системи планування [2]. У сучасних дослідженнях фокус уваги зосереджується на питаннях взаємодії різних туристичних секторів, що сприяє виникненню космополітики як інструменту деконструкції соціокультурних бар'єрів, які існують у сучасних суспільствах. Організована туристична діяльність і, безпосередньо, екскурсії на основі туристичного краєзнавства, відображають динамізм ідентичностей, дозволяючи створити спільну нематеріальну культурну спадщину країни та регіону. Однак, таке втручання у глобальний туристичний процес, як екскурсії, може бути ефективним лише в тому випадку, якщо вони є частиною довгострокового динамічного процесу [3].

Реалізація інтегрованого підходу в туристичному краєзнавстві полягає в тому, що він забезпечує комплексне та системне вивчення та аналіз туристичного потенціалу регіону. Туристичне краєзнавство включає історичний, географічний, культурологічний, етнографічний та інші аспекти дослідження території з метою виявлення та вивчення її туристичних ресурсів. Ключова роль інтегрованого підходу в туристичному краєзнавстві полягає в тому, що він дозволяє збагачувати знання про туристичні об'єкти та ресурси регіону шляхом врахування різних аспектів і факторів, які впливають на їх привабливість й потенціал для розвитку туризму. Інтегрований підхід дозволяє збирати та аналізувати інформацію з різних джерел та дисциплін, що допомагає сформувати комплексне уявлення про регіон як туристичну дестинацію. Він сприяє розумінню туристичного потенціалу регіону у всій його повноті та мінімізує ризики знецінення чи неефективного використання туристичних ресурсів. При врахуванні різноманітних аспектів та показників, що характеризують регіон як туристичну дестинацію, можна забезпечити раціональне та ефективне планування розвитку туризму, а також розробку та впровадження стратегій залучення та задоволення потреб туристів. Саме інтегрований підхід дозволяє взаємодіяти та співпрацювати представникам різних галузей та професій, таких як: географи, історики, туризмологи, культурологи, архітектори, соціологи, економісти тощо, що сприяє збагаченню та поглибленню знань про конкретний регіон та його можливості в контексті розвитку світового туризму. Такий підхід підсилює роль туризму як стратегічної галузі економіки та сприяє збереженню та примноженню культурної спадщини регіонів, забезпечуючи сталий та збалансований розвиток туристичної індустрії. У світовій практиці є успішні приклади впровадження інтегрованого підходу до туристичної та екскурсійної діяльності (Panyik E., Costa C. & Ratz T., 2011; Jelinčić D.A., Tišma S., Lantos Z., Lantos Z. & Tolić I., 2019; Li T., Liao C., Law R. & Zhang M., 2023 та ін.).

Інноваційні технології сприяють популяризації регіонів та залученню більшої кількості туристів. Сучасні тенденції впровадження новітніх практик у туристично-екскурсійну сферу обумовлена кількома ключовими факторами, які впливають на розвиток туризму та екскурсійної діяльності: зміна потреб та очікувань туристів (туристи у реаліях сьогодення стають все більш вимогливими та шукають нових і нестандартних вражень, а

інноваційні практики дозволяють вдосконалити туристичні послуги, створюючи нові інтерактивні та персоналізовані пропозиції); конкурентний тиск (туристична індустрія є висококонкурентною, і підприємства, що діють у цьому секторі, постійно шукають способи покращити свої послуги та продукти, щоб залучити більше клієнтів, а інновації допомагають вирізнятися на ринку та залучати нові аудиторії); розвиток технологій (постійний прогрес у галузі технологій надає багато нових можливостей для вдосконалення туристичного бізнесу, при цьому впровадження цифрових технологій, штучного інтелекту, віртуальної реальності та інших інноваційних рішень дозволяє покращити ефективність і якість обслуговування туристів); сталість та екологічна урбанізація (світові тенденції спрямовуються на сталий розвиток, екологічну урбанізацію та збереження природних ресурсів, відповідно, інновації у туристично-екскурсійній сфері можуть сприяти зниженню впливу туризму на навколишнє середовище та розробці сталого туризму); соціальні трансформації (зміна соціокультурних та економічних умов вимагає адаптації туристичного бізнесу до нових реалій, а інновації допомагають забезпечити відповідність туристичних послуг і пропозицій потребам сучасних туристів). Сучасні соціальні трансформації викликають значні зміни в туристичній сфері, такі як: перетворення туристичних маршрутів, зростання популярності внутрішнього туризму та варіювання поведінки туристів. Інновації дозволяють адаптуватися до нових умов та забезпечити безпеку туристів. Таким чином, інноваційні практики в туристично-екскурсійній сфері є ключовим інструментом для досягнення конкурентної переваги, сталого розвитку та задоволення мінливих потреб сучасних туристів. Впровадження інновацій допомагає забезпечити високу якість послуг, зберегти природні ресурси та сприяти розвитку туризму та екскурсійної діяльності як важливої галузі світової економіки.

Однією з ключових тенденцій у туристичній та екскурсійній діяльності є розвиток цифрових технологій. Використання інтерактивних медіа, віртуальних турів та розширеної реальності дозволяє створювати унікальні туристичні екскурсії та збагачує досвід подорожей. Також значущим аспектом є екологічна та соціальна відповідальність у туризмі. Інтегрований підхід дозволяє збалансувати розвиток туризму зі збереженням природних ресурсів і культурної спадщини регіонів, що сприяє сталому розвитку та позитивним соціокультурним наслідкам.

Отже, туристично-екскурсійна сфера впливає на розвиток економіки, культури, соціальних відносин та природного середовища. Інтегрований підхід до її організації, заснований на туристичному краєзнавстві, дозволяє досягти більш збалансованого та сталого розвитку в туризмі та екскурсійній діяльності. Реалізація інтегрованого підходу в туристичному краєзнавстві забезпечує поєднання різноманітних знань і досліджень щодо історії, культури, географії та етнографії регіонів, що сприяє створенню цілісних та багатогранних туристичних продуктів. Як важливий інструмент для створення привабливих та унікальних туристичних маршрутів, інтегрований підхід до організації туристичної та екскурсійної діяльності на основі туристичного краєзнавства сприяє збереженню культурної спадщини та впливає на стимулювання регіонального розвитку. Використання інтегрованого підходу дає змогу розкрити унікальні особливості різних туристичних напрямів і створити цікаві та насичені програми для туристів.

Список літератури:

1. Босовська М.В. (2014). Особливості інтеграційних процесів у туризмі. Ефективна економіка. № 6. <http://www.economy.nayka.com.ua/1.3155>.
2. Brendehaug E., Aall C., Dodds R. (2017). Environmental policy integration as a strategy for sustainable tourism planning: issues in implementation. *Journal of Sustainable Tourism*. Volume 25. P. 1257-1274. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1259319>.
3. Burrai E, Buda D.-M., Stevenson E. (2022). Tourism and refugee-crisis intersections: co-creating tour guide experiences. *Journal of Sustainable Tourism*. P. 1-18. <https://doi.org/10.1080/09669582.2022.2072851>.

РЕСУРСИ ДЛЯ ЛІДЕРСТВА У НЕСТАБІЛЬНОМУ СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Алтіндаг Яілмаз

аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Змінний світ нашого часу вимагає від лідерства адаптації та пошуку нових підходів. Незважаючи на кадрові проблеми, які стали актуальними після пандемії, такі як: плинність кадрів, визнання та відчуження людей, зміна способів роботи, інноваційні лідери створюють ефективні команди. Такі лідери вміють впоратися зі складними викликами і досягати значущих результатів. Вони не лише реагують на зміни, але й активно ними керують, забезпечуючи стійкість та інноваційність своїх організацій.

Інноваційне лідерство виявляє вплив не тільки на культуру на робочому місці, але і на всю спільноту та навіть світ в цілому. Такі лідери прагнуть не тільки досягти успіху для себе, але й створити позитивний вплив на навколишнє середовище та зробити світ кращим.

Отже, в умовах зміни стійкості світу інноваційне лідерство є незамінним фактором у створенні ефективних, підтримуючих та інноваційних організацій і формуванні позитивного впливу на спільноту та світ у цілому.

Співробітники (CCL) Центру креативного лідерства [1] на основі досліджень дійшли до висновку, що кращі ресурси з лідерства сьогодні – це зосередитися на лідерстві зі співчуттям, благополуччям і приналежністю.

На їх думку, краще лідерство починається зі співчуття. Хороший лідер співпереживає, але кращий лідер йде далі, створюючи комфортні умови для своєї команди. Лідер повинен зрозуміти ресурс, виклики і, навіть, труднощі, що виникли у співробітників. Лідери можуть діяти продуктивно, підтримуючи свою команду, допомагаючи їм почуватися психологічно безпечними та усуваючи перешкоди на їхньому шляху.

Краще лідерство включає в себе увагу до благополуччя співробітників, особливо у зв'язку зі зростанням ізоляції співробітників. Кращі лідери створюють середовище, де кожен може відчувати себе добре. Є кроки, яких лідери можуть вжити для підтримки добробуту – як для себе, так і для інших.

І, нарешті, завданням кращого лідерства є формування приналежності до роботи. Коли співробітники відчують постійне включення, вони віддають більше. Вони більш готові йти на ризик і просити про допомогу. Коли співробітник відчуває свою цінність, його талант краще залучається, а організації стають більш інноваційними та стійкими.

Виходячи з вищевикладеного, можемо констатувати, що лідерство – це соціальний процес, тому завдання лідерів – створення спільного спрямування, узгодженості та приналежності. Потрібна команда людей, які можуть працювати з максимальною віддачею. Це гідна і невідкладна мета, але потенційно «крихка», тому що зміни – чи то глобальна криза, чи просто кінець контракту – завжди будуть загрозою для співробітників та організації.

Співчуття включає створення психологічної безпеки. Коли на роботі є психологічна безпека, співробітники почуваються комфортно, говорячи відкрито, ставлячи питання, ділячись побоюваннями та шанобливо не погоджуючись. Різноманітність думок веде до більшого ризику, великих інновацій та співпраці. Коли люди почуваються комфортно, розповідаючи про свої помилки, не боячись негативу, вони заряджаються енергією. Ставлення та поведінка лідерів дуже впливають на те, наскільки психологічно безпечно почуваються їхні люди. Ввічливість і доброта справді важливі як безпосередньо залученої людини, так і для всього колективу. Керівники повинні помічати проблеми, з якими

стикаються колеги та безпосередні підлеглі, та ставити питання, щоб дізнатися більше. Але емпатія без осмислених дій може завдати шкоди як окремим особам, і організації.

Керівники відповідають за благополуччя співробітників. Співробітники прагнуть складних завдань, тому благополуччя співробітників покращується, коли вони відчують, що ростуть та навчаються.

Найкраще лідерство також включає в себе акцент на добробуті. Це стає все більш важливим зі зростанням вигоряння та ізоляції співробітників. Коли люди почуваються позбавленими підтримки, невірноваженими та відірваними від сенсу та мети, вони почуваються менш мотивованими. Універсального рішення не існує, є чіткі кроки, які ми можемо зробити, щоб підтримувати почуття добробуту для себе та інших. І, нарешті, найкраще лідерство – це побудова причетності. Коли всі почуваються постійно включеними, вони віддаються більше. Лідери повинні міркувати про те, як вони реагують на нові ідеї, і використовувати зустрічі, створюючи простір для людей, щоб ділитися новим.

Здоров'я є важливим компонентом доброго самопочуття, оскільки здорові уми та тіла покращують мислення, вирішення проблем, навчання та творчість. Якщо ви вважаєте своє здоров'я одним із ключів до благополуччя – у вихідні відключіться від роботи та посправжньому відпочивайте (і заохочуйте це робити й інших); встановіть межі щодо того, як пізно ви відповідаєте на електронні листи; і зробіть навмисні кроки, такі як планування «прогулянок та розмов», щоб збільшити вашу активність протягом дня – все це посиляє сильний сигнал про підтримку благополуччя співробітників вашим безпосереднім підлеглим, які спостерігають і навчаються на поведінці.

Керівники організацій також можуть підтримувати благополуччя співробітників, надаючи їм якнайбільше вибору в тому, де і як їм працювати. Гнучкість на робочому місці приносить користь організаціям, тому що це підвищує залученість, лояльність та утримання співробітників. Люди працюють на вищому рівні, коли мають можливість планувати свій робочий день і розставляти пріоритети в роботі та особистому житті. Мета керівників та організацій – сприяти благополуччю співробітників шляхом створення довірчого середовища, в якому люди почуваються комфортно, можуть бути самими собою, ділитися своїми почуттями та знати, що знайдуть підтримку. Лідери можуть розпочати з інклюзивних методів лідерства.

Приналежність – віра в те, що ми пов'язані, підтримуємо та поважаємо – це основна людська потреба. Це також важливий компонент створення культури справедливості, різноманітності та залучення до роботи. Приналежність до робочого місця може прокласти шлях до більшої продуктивності, інновацій, задоволеності та наполегливості у подоланні труднощів.

Коли лідери закликають людей до відповідальності, вони демонструють, що довіряють їм у виконанні своїх зобов'язань. Лідери можуть використати свою владу та вплив, щоб забезпечити спрямування та структуру замість того, щоб втручатися для вирішення проблем. В результаті наділені повноваженнями співробітники отримують інструменти, необхідні їм для подолання труднощів і стають сильнішими у вирішенні проблем.

Отже, інноваційне лідерство – це лідерство зі співчуттям, благополуччям і приналежністю. Враховуючи ці аспекти можна створити організацію, яка цінує різні точки зору, сприяє психологічній безпеці співробітників, їх здоровому способу життя, їх приналежності та включеності у розвиток організації.

Список літератури:

1. Moving Towards (Better) Leadership: Resources for Leading With Compassion, Wellbeing & Belonging. Center for Creative Leadership (CCL). 2023. URL: <https://www.ccl.org/articles/white-papers/towards-better-leadership-resources-for-compassion-wellbeing-belonging/>

СУТНІСТЬ ТА ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Андрій Н.М.

кандидат економічних наук, доцент
Ужгородський національний університет
ORCID ID: 0000-0002-5014-4016

В межах четвертої промислової революції інформація набула якостей одного із найбільш важливих ресурсів, застосування якого сприяє генеруванню нових знань, що забезпечує більш раціональне використання природних ресурсів для задоволення потреб людства. Цифрові технології суттєво полегшують доступ до інформаційних ресурсів, їх опрацювання й застосування, але ці ж процеси вимагають перебудови системи управління, зокрема обліково-аналітичного забезпечення стосовно кожного підприємства. В умовах України, така потреба ще й стимулюється реаліями ведення господарської діяльності під час війни, коли виживання кожного підприємства визначається отриманням інформації для своєчасної протидії раніше існуючим та новим загрозам. Відтак актуальним є поглиблення розуміння обліково-аналітичного забезпечення як складової системи економічної безпеки підприємства із уточненням ключових моментів практичного застосування в умовах збільшення інформаційних потоків та впливу загроз, викликаних військовими діями.

Проведене узагальнення дозволило сформулювати уявлення про існування доволі узгодженої позиції щодо суті обліково-аналітичного забезпечення, яке виконує інформаційну, облікову, організаційну та контрольну функцію в межах системи управління підприємством. Певні відмінності виникають в контексті уточнення інформаційної основи та структурних складових такої системи. Першу позицію можна проілюструвати шляхом цитування кількох трактувань цього терміну. Р. Бруханський вважає, що обліково-аналітичне забезпечення являє собою «...раціональну модель, яка повинна враховувати внутрішні і зовнішні інформаційні сфери, відображаючи комплексну консолідовану інформацію про діяльність суб'єкта підприємництва та його стратегічний розвиток» [1, с. 22], при цьому не уточнюючи зміст базових процедур інформаційного обміну, а лише констатуючи, що функціонування такої системи повинно задовольнити інформаційні потреби для продовження діяльності певного підприємства. Суттєво вищим рівнем деталізації відрізняється погляд Л. Гангал, згідно з яким йдеться про «...систему, котра складається з низки підсистем, на вході якої є дані, зокрема, оперативного, статистичного, фінансового й управлінського обліку, відносно яких здійснюються процеси обробки (узагальнення, класифікації, перевірки, аналізу), а на виході – аналітичні звіти для застосування певними суб'єктами в процесі прийняття управлінських рішень» [2, с. 125]. Окрім спроби подання обліково-аналітичного забезпечення як класичної системи із визначенням вхідних потоків, внутрішніх процесів та вихідного результату, важливим є те, що науковець розглядає виключно внутрішнє інформаційне поле. Тобто, перша позиція полягає у відмінності поглядів науковців щодо інформаційного поля. Вважаємо, що другий підхід є більш вірним, оскільки спирається на розуміння того, що у звітності відображаються лише факти, що стосуються діяльності підприємства. Частково уявлення про зміни у зовнішньому середовищі можна прослідкувати через активність контрагентів щодо обсягів закупівлі продукції та динаміки цін на матеріали й сировину, а також внесення коректив у систему оподаткування й коливання курсу національної грошової одиниці, але така інформація є недостатньою для відстеження моментів виникнення й проявів основних зовнішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства. Ці аргументи є підставою все таки вважати, що обліково-аналітичне забезпечення дозволяє працювати із внутрішнім інформаційним полем.

Друга позиція, що викликає дискусії серед науковців, пов'язана із структуризацією обліково-аналітичного забезпечення як системи. С. Барановська, як і А. Загородній, вважає за необхідне виділяти дві складові, тобто така система «...ґрунтується на даних оперативного, статичного, фінансового і управлінського обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації» [6, с. 9]. Інша точка зору, якої дотримується не менша кількість дослідників, полягає у виділенні, окрім підсистем обліку й аналізу, ще й аудиту та/або внутрішнього контролю, які у розумінні Н. Голянчук «...забезпечують перевірку облікових даних для формування достовірного підґрунтя прийняття управлінських рішень» [3, с. 409]. З позиції управління підприємством така структура є виправданою виходячи із необхідності узагальнення облікової інформації, подальшої її перевірки із наступним опрацюванням за допомогою відповідних методів аналізу. На нашу точку зору, безпекова діяльність потребує окрім облікової інформації ще й іншої, що відображає внутрішні процеси, яку можна умовно назвати «позаобліковою». Перевірці підлягають обидва види первинної інформації з внутрішнього інформаційного поля, зокрема й на предмет підтвердження або спростування, що дає змогу суб'єктам безпеки формувати цілісне уявлення про стан та характер змін в діяльності підприємства. Цей момент важливий, хоча йому й не приділяється належна увага, оскільки не всі факти, що засвідчують можливий фактичний або потенційний вплив на безпеку підприємства, фіксуються документально, або ж це відбувається із запізненням та виявленням на момент, коли можливою є реалізація лише заходів для ліквідації загрози, але не її попередження.

Поруч із з'ясованими вище положеннями не менш важливими є й окремі організаційні моменти. Перш за все доцільно дослухатися до думки В. Леня щодо продукту обліково-аналітичного забезпечення, який повинен мати форму «...звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів у необхідному для них форматі» [5, с. 287]. Ця думка повинна бути реалізована не лише шляхом індивідуалізації запитів, але систематичності й безперервності процедури отримання інформації, її перевірки та подальшого аналізування, із можливістю уточнення окремих позицій. Зазначене реальне у випадку створення відповідних інформаційних каналів та розроблення внутрішньої форми обміну даними на основі максимально широкого застосування інформаційних технологій. В. Євдокимов у своїх розвідках акцентує увагу на важливості «...проведення облікових та аналітичних процедур в режимі реального часу, виявлення відхилень від запланованих показників і використання отриманих результатів для прийняття управлінських рішень» [4, с. 258]. Сучасні системи обліку дозволяють миттєво формувати звіти із відображенням реального стану активів і пасивів, зокрема в частині взаєморозрахунків із кожним контрагентом. Цифровізація облікових процесів як створює нові можливості, так й вимагає поступу в ефективному їх використанні, що перш за все проявляється у встановленні й систематичному перегляді індикаторів інформаційного поля. Йдеться про необхідність визначення системи індикаторів, які будуть систематично визначатися за результатами опрацювання облікових даних із формулюванням критеріїв, що дають змогу встановити реальний або ймовірний факт зміни рівня безпеки. Традиційно такі індикатори встановлюються щодо результатів розрахунку фінансової звітності, тобто квартальної чи річної. На нашу думку, такі кроки не відповідають як поточній високій динаміці внутрішніх процесів, так й технологічним можливостям сучасних інформаційних систем, що застосовуються для обліку. Важливо означити індикатори за кожною функціональною складовою економічної безпеки підприємства із визначенням їх в реальному часі, що забезпечить вищий рівень оперативності в діях суб'єктів безпеки.

Список літератури:

1. Бруханський Р.Ф. Модернізація обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств : монографія. Дніпропетровськ : Герда, 2013. 220 с.

2. Гангал Л.С. Механізм обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2016. №1–2. С. 124–130.
3. Голячук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством. Економічний аналіз. 2010. № 6. С. 408–410.
4. Євдокимов В.В., Дикий А.П. Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2009. Вип. 24. С. 255–264.
5. Лень В.С. Обліково-аналітична система підприємства: обґрунтування, визначення, модель. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2016. № 1 (5). С. 281–290.
6. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку / відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. Львів: Львівська політехніка, 2012. 280 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА ЕЛЕКТРОВОЗАХ ЗМІННОГО СТРУМУ

Андрущенко С.О.

б/ст, б/зв, здобувач освіти другого (магістерського) рівня, група ЕТ2221
Український державний університет науки та технологій

Васильєв В.Є.

б/ст, б/зв, ст. викладач кафедри «Електрорухомий склад залізниць»
Український державний університет науки і технологій

Однією з цілей програми Енергетичної стратегії залізничного транспорту на період до 2030 року є корінне поліпшення структури управління енергетичним комплексом галузі на основі сучасних автоматизованих технологій, систем обліку і моніторингу витрачання енергоресурсів, взаємовигідних систем взаємодії виробників і споживачів енергоресурсів галузі. Правильна організація системи обліку електроенергії необхідна, оскільки її виробництво і споживання практично співпадають в часі і допущена помилка в обліку електроенергії при її виробництві або споживанні може бути виправлена тільки розрахунковим шляхом. У основі такого розрахунку лежить непрямий шлях обліку електроенергії і тому спричиняє за собою погрішність. Реалізація цієї мети зводиться до необхідності розробки і впровадження автоматизованих систем обліку витрати електричної енергії, що забезпечить оперативність і достовірність інформації про спожиту кількість електричної енергії, для кожного учасника перевізного процесу в процесі виконаної роботи.

Електронні лічильники електричної енергії типу Ф440 і Ф442, які використовуються на електровозах змінного струму, допускають істотні неточності у вимірюваннях, оскільки в основі їх роботи застосовується подвійна модуляція, що перетворює вимірювану енергію в імпульсний код з подальшою інтеграцією і запам'ятовуванням числа імпульсів, відповідних кількості активної енергії. Вони також не дозволяють вести облік одним лічильником електроенергії споживаною в тязі і при рекуперації.

Витрата електричної енергії на тягу поїздів складає понад 33 млрд. кВт·год в рік або 83 % від загальної її витрати залізничним транспортом. У зв'язку з цим постійно проводяться роботи по пошуку раціональних методів використання електричної енергії і економії енергетичних ресурсів. У таких умовах правильний облік витрати і контроль якості електричної енергії надасть серйозний вплив на пошук раціональних режимів роботи електроустаткування системи тягового електропостачання і електрорухомого складу, а також шляхів економії електричної енергії.

Проведено дослідження впливу чинників експлуатації електрорухомого складу на точність обліку електричної енергії і контролю її якості. Показано, що несинусоїдальна форма кривих первинного струму і напруги дійсно впливає на похибки трансформаторів струму і трансформаторів напруги із-за нелінійних магнітних властивостей матеріалу, а недооцінка важливих чинників може призводити до зменшення похибки вимірів електричної енергії в 2-5 разів і більше.

Розроблена математична модель автоматизованої системи обліку електричної енергії і контролю її якості на електровозах змінного струму за допомогою ЕОМ. Математична модель включає в себе математичну модель ділянки контактної мережі і математичну модель електровоза змінного струму. Запропонований для використання на електровозах спосіб визначення витрати і показників якості електричної енергії, заснований на ресстрації миттєвих значень струмів і напруги і подальшим застосуванням алгоритму швидкого перетворення Фур'є в інтервалі часу, кратному періоду напруги живлення, що дозволить визначити по гармонійних складових витрату і основні показники якості електричної енергії, які характеризують ступінь спотворення синусоїдальності кривої напруги.

Економічний ефект за умови застосування розробленої автоматизованої системи обліку витрати та контролю якості електричної енергії, споживаної електровозами змінного струму на тягу поїздів в грошовому еквіваленті складає на один електровоз ВЛ80Р більше 78 тис. грн. при терміні окупності близько одного року.

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЙ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Барабаш Анастасія

молодший науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса Національної академії правових наук України
Україна, м. Харків

Актуальність законодавчого вирішення питання розширення можливостей використання дистанційного судового розгляду справ значною мірою зросла з огляду на екстраординарність ситуації та необхідність забезпечення безпеки працівників судів, учасників кримінального провадження або інших осіб, а також належного рівня доступу до судочинства в умовах війни, оперативного судового розгляду питань щодо захисту прав та інтересів учасників провадження (*Публікацію підготовлено у межах виконання фундаментальної теми дослідження «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401)*).

У зв'язку із введенням воєнного стану та повномасштабної збройної агресії на території України питання доступу до правосуддя – загострилося, а тому судові органи змінили підхід щодо можливостей проведення дистанційного судового провадження.

На початку березня 2022 р. Верховний Суд надіслав до апеляційних судів лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 1/0/2-22 від 03 березня 2022 р., в якому, серед іншого, зазначалось про те, що якщо через об'єктивні обставини учасник кримінального провадження не може брати участь у засіданні в режимі відеоконференцзв'язку (далі - ВКЗ) за допомогою технічних засобів, визначених КПК України, як виняток можна допускати участь такого учасника в режимі ВКЗ за допомогою інших засобів, при цьому треба звернути увагу на роз'яснення такому учаснику його процесуальних прав та обов'язків (п. 7) [1]. Аналогічні рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану оприлюднила і Рада суддів України (п. 10) [2].

Статтею 336 КПК встановлений чіткий порядок та основні умови проведення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження. Водночас норми кримінального процесуального законодавства потребують уніфікації з положення статті 336 КПК. Так виходячи із аналізу ч.1 ст. 336 КПК судове провадження може здійснюватись: 1) у режимі відеоконференції, під час трансляції з іншого спеціально обладнаного приміщення суду; 2) у порядку дистанційного судового провадження, при якому йде трансляція з іншого приміщення, у тому числі, яке знаходиться поза межами приміщення суду. Разом із цим Закон України «Про судоустрій і статус суддів» не оперує таким поняттям як «дистанційне судове провадження», термін «дистанційно» використовується один раз у ч. 1 ст. 128 як уточнення до «відеоконференції»: «... збори суддів можуть проводитися дистанційно, у режимі відео конференції» Таким чином, можемо констатувати відсутність у нормах кримінального процесуального законодавства єдиного розуміння «іншого приміщення», «іншого приміщення розташованого поза межами приміщення суду» та «дистанційного судового провадження».

2. У контексті доступу до правосуддя важливим є питання щодо можливості брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції та здійснення дистанційного судового провадження.

Відповідно до змін внесених у квітні 2022 р. до ч. 2 ст. 336 КПК України проведення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану віднесено виключно на

розсуд суду: «...суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану».

Варто відмітити, що положення ч. 2 ст. 336 КПК України, що обмежує право суду прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження в якому: «... **поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений**, ...» суперечить частині 9 цієї ж статті відповідно до якої «дистанційне судове провадження може здійснюватись в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Верховному суді України та під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду».

Дослідження змісту нормативної конструкції частини другої статті 336 КПК дозволяє стверджувати, що її застосування у кожному випадку залежить від волевиявлення обвинуваченого (засудженого), котрий перебуває «...поза межами приміщення суду». Як влучно зауважують І.В. Гловюк та О.М. Дроздов, що з метою запобігання зловживання судами повноваженнями щодо формального застосування наведених положень ч. 2 ст. 336 КПК України це положення доречно тлумачити так, що дистанційне судове провадження здійснюється не у будь-якому випадку в умовах воєнного стану, а лише тоді коли в конкретному провадженні відповідні умови воєнного стану виключають можливість безпосередньої участі обвинуваченого в судовому провадженні[3, с. 440].

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у цілому гарантує право обвинуваченого не лише його або її право бути присутнім, але й заслуховувати та спостерігати за провадженням. Такі права мають на увазі в самому понятті змагальної процедури і також можуть впливати з гарантій, які містяться в підпунктах (с), (d) і (e) пункту 3 статті 6 («Стенфорд проти Сполученого Королівства» (Stanford v. the United Kingdom), § 26)... з огляду на важливість прав на захист, будь-які заходи, які обмежують участь підсудного у провадженні або накладають обмеження на його або її спілкування з адвокатами, повинні вживатися лише у необхідному обсязі і повинні бути пропорційними ризикам в конкретній справі (Svinarenko and Slyadnev v. Russia), § 134, § 150) [3, с. 440].

Ухвалення судом рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, який заявив клопотання про безпосередню участь у судовому розгляді, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану, згідно з приписами ст. 412 КПК - є **істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону**. Такого висновку дійшла Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у Постанові від 21 листопада 2022 р. у справі № 415/1698/12-к[4].

В обґрунтуванні своєї позиції судді ККС ВС зазначають, що кримінальний процесуальний закон надає важливого значення волевиявленню обвинуваченого, від якого залежить рішення суду. Зокрема, залежно від впливу на прийняття процесуального рішення волевиявлення обвинуваченого може бути: а) правозобов'язуючим; б) умовно зобов'язуючим; в) рекомендаційним.

Волевиявлення правозобов'язуючого характеру містить у собі обов'язкову для виконання волю обвинуваченого. Виражене у встановленому законом порядку обвинуваченим волевиявлення, безумовно зобов'язує правозастосовника до прийняття конкретного процесуального рішення, обмежуючи судову дискрецію. До таких зобов'язуючих належить і положення ч. 2 ст. 336 КПК. Уся нормативна конструкція вказує на те, що саме суду надається дискреційне право під час ухвалення рішення про здійснення

судового провадження дистанційно вирішувати питання про форму судового засідання. Такий висновок випливає з ч. 2 ст. 336 КПК, яка передбачає, що у разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Отже, в цьому випадку бажання сторін та потерпілого є умовно зобов'язуючим та не породжують обов'язкового врахування з боку суду.

На відміну від інших учасників судового провадження, волевиявленню обвинуваченого при вирішенні питання про форму проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження, надається правозобов'язуючого значення: «Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану». Вимог, у якій формі може або має бути викладене заперечення, КПК не містить».

Таким чином, лише після вжиття заходів для знешкодження загроз для здоров'я обвинуваченого та учасників кримінального провадження та/або перерви на строк, об'єктивно необхідний для їх усунення, з урахуванням непереборності виниклих загроз, у відповідності до норм міжнародного права та національного законодавства суд повинен приймати рішення про здійснення дистанційного судового провадження в режимі відеоконференції за участю обвинуваченого з відповідним його обґрунтуванням[4].

Отже прийняття судом рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, який заявив клопотання про безпосередню участь у судовому розгляді, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану, згідно приписів ст. 412 КПК є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Список літератури:

1. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду № 1/0/2-22 від 03.03.2023 р.. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/aktyal_pytan_kks/6777 (дата звернення: 15.06.2023)
2. Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану 02.03.2022. [Веб-сайт]: URL : <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> Заголовок з екрану (дата звернення: 15.06.2023)
3. Глов'юк І.В., Дроздов О.М. Проведення судового засідання у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні: доктринальні та практичні проблеми. Юридичний науковий електронний журнал. № 1, 2023. С. 438-444. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/104>.
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 листопада 2022 р., справа № 415/1698/12-к. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533687> (дата звернення: 20.06.2023)

ПОНЯТТЯ «ХАРИЗМАТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО»: ОСНОВНІ ПОНЯТІЙНІ ГРУПИ ТА ПІДХОДИ

Баюрчак Н.В.

аспірант кафедри політичних інститутів та процесів
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Основний текст

У ХХІ ст. все більше зростає роль харизматичного лідерства як фактору успішності політичних кампаній як в Україні так і загалом у світі. Одним із ключових контекстів приходу до влади лідерів-харизматиків є кризові явища, які потребують швидких рішень та дій. Тому зростання впливу харизматичних лідерів є закономірним наслідком зростання кризових явищ у сучасному світі.

Якщо порівнювати наскільки сильно варіюється значення слова харизма в сучасних текстах, то виявляється що слово харизма має більше 30 значень, які можна об'єднати в 4 понятійні групи.

I. Основну групу складають визначення, що трактують харизму як вроджені якості та здатності особистості, її обдарованість : 1) чарівність, шарм; 2) здатність до дій, до творчості; 3) здатність лідера залучати прихильників і керувати ними (здатність повести маси за собою, взяти керівництво в свої руки); 4) здатність привертати увагу оточуючих на себе і підтримувати її (здатність притягувати до себе людей; природний магнетизм, приваблююча сила); 5) наявність нетипової енергії та витривалості; 6) незбагненне відчуття впевненості; 7) особливості нестандартного мислення і т.д. В ряді випадків ці здатності сприймаються як божий дар [1, с. 17].

II. Другу групу складають значення, що називають якості, надбані особистістю в процесі громадської діяльності. Серед них основний блок складають різні вміння: 1) вміння вести за собою; 2) вміння складати певне враження; 3) уміння викликати до себе довіру і симпатію; 4) уміння підпорядковувати людей своїй волі; 5) здатність впливати на людей через позитивну соціальну мотивацію. В цілому ряді контекстів превалює загальне визначення харизми як суми цілеспрямовано набутих професійних навичок, що роблять із людини лідера і спрямованих на розширення його спектру впливу. Таким чином, харизма визначається як наполовину вроджена риса (особлива обдарованість), наполовину — набута [2, с. 140].

Однак семантика слова цими значеннями не вичерпується. Визначення контекстів показує, що харизма отримує в сучасному використанні ще додаткові тлумачення.

III. Харизмою називають способи впливу на інших людей: способи управління людьми; способи донесення ідеології; акторство або лицедійство; форма лідерства; особливий вплив на людей; емоційний вплив на інших за допомогою своїх особистих якостей; влада, побудована на силі особистих якостей або здібностей лідера; чарівна поведінка [3, с. 740].

IV. В останній, найменш використовуваній групі уявлення про харизму засновано з точки зору сприйняття харизматичної особистості іншими людьми: враження, яке ви складаєте на оточуючих; наділення особистості властивостями, що викликають преклоніння перед нею і безапеляційну віру в її можливості; особливу рису особистості, завдяки якій, люди оцінюють харизматика як обдарованого надзвичайними якостями, і який здатен здійснювати ефективний вплив на інших [2, с. 142].

Як бачимо, незважаючи на те, що значення слова в основному розподілені по 4 понятійним групам, вони досить різноманітні. Співпадаючи в частині тлумачень харизми як особливої обдарованості, в інших випадках вони дають інші тлумачення цього слова і, що головне, по-різному розставляють семантичні акценти.

Але механізм дії харизми пізнається через міфологічні моделі: унікальності, винятковості, компетентності, обраності, освіченості та ін. Другим аспектом є поведінкові моделі. Сюди входить: манера спілкування, тембр голосу, зовнішній вигляд, мова тіла, імпровізація та ін. Обоє складників як міфологічні так і поведінкові не є абсолютними, а відносними. Ми можемо зробити висновок про винятковість харизматика на основі усталених посередніх норм, які прийняті в суспільстві. Для того ж щоб бути харизматиком треба ретранслювати затребувані у суспільстві моделі харизматичності: ті специфічні риси, що цінуються саме у цій культурі, країні, середовищі та ін. До того ж харизма є глибоко ірраціональне явище, тому що за маскою винятковості завжди ховається проста людина зі своїми слабкостями.

Важливим виявляється те, що харизму можна надбати, «напрацювати», орієнтуючись на враження, яке ви складаєте на оточуючих, а значить, харизмою у сприйнятті інших людей може виявитися сукупність впливу на них.

Станом на сьогодні явно відбувається «рутинізація» (перехід до повсякденності) слова харизма. З'явившись в ХХ столітті в політичній сфері, воно поширилось і на сферу бізнесу, а в останній час використовується й щодо відомих людей загалом.

Список літератури

1. Blondel J. Political Leadership: Towards a general analysis. – London – Beverly-Hill – New Delhi, 1987. – P. 17.
2. McGraw K.M. Political impressions: Formation and Management // Oxford Hand-book of Political Psychology, 2003.
3. Tucker R. The Theory of Charismatic Leadership / R. Tucker // Daedalus. – 1968. – № 3. – P. 731–756.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВОДНОГО ОБ'ЄКТУ

Безсонний В.Л.

канд. техн. наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8089-7724>

Некос А.Н.

д-р географ. наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1852-0234>

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Екологічна оцінка поверхневих водойм допомагає встановити рівень забруднення та визначити потенційні джерела надходження цього забруднення. Водойми, що використовуються для водопостачання, є важливою складовою сталого функціонування території, що включає в себе розвиток промисловості, сільського господарства та благополуччя населення, особливо це важливо для промислово навантажених регіонів. Оцінка поверхневих вододжерел допомагає визначити їх потенційну водопостачальну здатність та ресурси, які можуть бути використані для забезпечення питної води. Забруднення поверхневих вододжерел стає все більшою проблемою через зростання промислового та сільськогосподарського навантаження, а також надмірну експлуатацію водних ресурсів.

Відмінна якість води є незамінним елементом у забезпеченні сталого розвитку водних ресурсів. Це тісно пов'язано з пунктами 3 (міцне здоров'я та благополуччя), 6 (чиста вода та належні санітарні умови) та 14-го (збереження морських ресурсів) переліку Цілей сталого розвитку ООН [1]. Оцінка поверхневих вододжерел є дуже важливою для забезпечення доступу до безпечної питної води, охорони довкілля та сталого використання водних ресурсів. Поверхневі водойми є основним джерелом питної води, тому проблема оцінки екологічного стану поверхневої водойми є актуальною.

Комплексне оцінювання екологічного стану водойм дозволяє отримати велику кількість фізичних, хімічних і біологічних показників, багато з яких інтегровані в показники якості води (ІЯВ, англomовна абревіатура – WQI). У 1965 році перший сучасний індекс якості води, розроблений Хортоном, ініціював численні дослідження в області дослідження індексів якості води [2]. Однак найважливішими етапами, що беруть участь в розробці таких індексів, є вибір параметрів, зважування факторів, що відображають важливість кожного параметра і остаточна агрегація в числовий бал шляхом встановлення рейтингової шкали за кожним параметром. Останніми роками набуває поширення використання ентропійних підходів до оцінки якості води [3]. Ваги на основі ентропії стали корисним методом, що використовує інформаційну ентропію для присвоєння ваг параметрам якості води. Інформаційна ентропія займається виявленням невизначеності або хаосу в рамках випадкового процесу. Присвоєння ваг тому чи іншому параметру в конкретному місці залежить від невизначеності його виникнення в цьому місці. Більш висока невизначеність виникнення в будь-якому місці означає меншу вагу параметрів у цьому місці. Агрегація ваг і шкали оцінки якості всіх параметрів в сукупно виведений числовий бал називається ентропійним-зваженим індексом якості води (EWQI).

В процесі розрахунку ІЯВ вага кожного параметра зазвичай або не враховується, і параметри вважаються рівнозначними, або ж надається експертами відповідно до їхнього практичного досвіду що є суб'єктивним і багато корисної та цінної інформації про якість води може втрачатися. Застосування ентропійних ваг дозволить підвищити об'єктивність індексу якості води.

Гідроекологічні системи можуть характеризуватися процесами, що збільшують, так і процесами, що знижують ентропію. Поняття ентропії є багатозначним. Поряд з ентропією

Клаузіуса з'явилися статистичні, інформаційні, математичні, лінгвістичні, інтелектуальні та інші ентропії. Ентропія стала базисним поняттям теорії інформації і стала виступати мірилом невизначеності якоїсь ситуації. Для характеристики міри складності системи У. Ешбі [4] вперше запропонував використовувати поняття ентропії. В цілому, система не втрачає своєї організованості або високої впорядкованості. Щоб екологічна система могла діяти і взаємодіяти з навколишнім середовищем, вона повинна споживати інформацію з навколишнього середовища і доносити інформацію до навколишнього середовища. Цей процес називається інформаційним метаболізмом, який спільно з речовинним та матеріальним метаболізмом утворює повний метаболізм. Вперше пов'язав поняття ентропії та інформації К. Шеннон [5]. З його подачі ентропія – це кількість інформації, що припадає на одне елементарне повідомлення джерела, яке виробляє статистично незалежні повідомлення. Отримання будь-якого обсягу інформації дорівнює втраченій ентропії.

Розробка ентропійно-зваженого індексу якості води (ЕІЯВ) передбачає наступні етапи:

Перший крок передбачає побудову вихідної матриці проб води і оцінюваних параметрів (1) [6].

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

де x_{ij} – концентрація i -ї речовини для j -го створу, мг/дм³.

Другий крок передбачає побудову нормованої матриці, що містить нормовані значення кожного оцінюваного параметра в конкретному зразку з метою усунення похибок, викликаних різними розмірами та одиницями виміру.

Третій крок передбачає обчислення інформаційної ентропії (Е) кожного оцінюваного параметра за формулою, введеної Клодом Шенноном [13] (5):

$$E_n = -\left(\frac{1}{\ln n}\right) \sum_{i=1}^m V_{ij} \ln V_{ij} \quad (3)$$

де n – кількість точок відбору проб, а V_{ij} – ймовірність появи нормалізованого значення (v_{ij}) оцінюваного параметра j у i -й вибірці, що визначається наступним чином:

$$V_{ij} = \frac{v_{ij}}{\sum v_{ij}}. \quad (4)$$

Четвертий крок включає обчислення ентропійних ваг (W), щоб параметрам з нижчою ентропією або мірою безпорядку присвоювалася таким чином більша вага:

$$W_j = (1 - E_j) / \sum_{j=1}^t (1 - E_j). \quad (5)$$

Параметрам з меншою ентропією присвоюється більша вага, оскільки вони вказують на наявність більш структурованої системи, яка є більш організованою і менш випадковою, а тому може бути більш інформативною для оцінки якості води.

Нарешті, агрегація ваг ентропії та шкали оцінки якості в індекс ЕІЯВ виражається наступним чином:

$$EWQI = \sum_{j=1}^n W_j U_j, \quad (6)$$

де EWQI – ентропійнозважений індекс якості води; U_j для кожного параметра задається як відношення контрольованого значення j -го параметра (I_j) до його стандартного значення (S_j):

$$U_j = \left(\frac{I_j}{S_j} \right) \times 100. \quad (7)$$

Відповідно до шкали класифікації якості води, якість води визначається за п'ятьма класами: від «відмінна якість вода» до «надзвичайно погана якість вода». Стандарти класифікації наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Шкала якості води [7]

EWQI	Клас	Якість води
<50	1	Відмінна якість води
50~100	2	Хороша якість води
100~150	3	Середня або середня якість води
150~200	4	Погана якість води
>200	5	Надзвичайно погана якість води

Список літератури:

1. Безсонний В.Л., Пляцук Л.Д., Третьяков О. В. Засоби математичного прогнозування оцінки екологічного стан поверхневих водних об'єктів. Екологічні науки : науково-практичний журнал. 2022. № 5(44). С. 64-68 DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.eco.5-44.9>
2. Sutadian A.D., Muttill N., Yilmaz A.G., Perera B.J.C. () Development of river water quality indices—a review. Environ Monit Assess. 2016. 188(1):58.
3. Безсонний В. Л., Третьяков О. В., Пляцук Л. Д., Некос А. Н. Ентропійний підхід до оцінки екологічного стану водотоку. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Екологія». 2022. Вип. 28. С. 6-19.
4. Ashby W. Introduction to cybernetics. 1959. М.: ІЛ. 432 p.
5. Shannon C. Works on information theory and cybernetics. 1963. М.: ІЛ. 830 p.
6. Безсонний В.Л. Методика оцінки екологічного стану водойми на основі ентропійно зваженого індексу якості води. Екологічні науки : науково-практичний журнал, 2023. – № 2(47). – С. 44–48. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2023.eco.2-47.7>
7. Wu J., Li P., Qian H. Groundwater quality in Jingyuan County, a semi-humid area in Northwest China. J Chem. 2011. 8(2):787–793.

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Білас Андрій Андрійович

ORCID ID: 0000-0003-4359-1149

кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької філології
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна
+380957040089

bilas_andriy@ukr.net

Andriy Bilas

ID ORCID : 0000-0003-4359-1149

На сьогодні інтенсивність і значущість міжнародного спілкування в різних видах людської діяльності постають надто очевидними, тому його успіх видається неможливим без фахових перекладацьких студій. Отже, зростають вимоги й до тексту перекладу, оскільки від його якості залежить співпраця між різномовними комунікантами за прямої чи опосередкованої участі перекладача.

У нашій розвідці розглянемо проблематику перекладу технічних текстів. У нашій концепції беремо до уваги значення терміну «технічний переклад», запропонованого Лораном Лагардом, який вважає «технічний переклад» перекладом текстів, що вимагає спеціальних знань, незалежно від розглянутої дисципліни [5, с.13] та спеціальних видів діяльності людини.

Технічний переклад дуже важливий, оскільки він вважається мостом між різними культурами, що дозволяє їм ділитися своїми знаннями. Такий переклад зазвичай стикається з різними типами проблем, головним чином лексичними та синтаксичними [1, с. 322], які не є остаточними.

Технічний переклад, мабуть, є тим типом перекладу, який змушує перекладача бути на максимальній відстані від тексту та постійно переключатися між текстом і реальністю. Крім того, технічний перекладач має орієнтуватися на екстралінгвістичний контекст свого читача [4, с. 19]. Отже, текст перекладу має відповідати й зовнішнім елементам реальної дійсності.

Крім того, технічні тексти мають і суто утилітарну дистинктивну характеристику. Чи не основна функція таких текстів полягає в задоволенні потреби в інформації та вказівках, породжену потребою читача виконати певне технічне завдання [4, с. 19]. Звідси випливає, що ці потреби мають добре збігатися завдяки результатам фахового перекладацтва.

Фаховими технічними перекладачами можна вважати тих, хто ніколи не покладається на ймовірність чи інтуїцію, а продовжує сумніватися у своїх власних переконаннях і припущеннях. Ми впевнені, що чим ґрунтовнішими і об'єктивно маркованими знаннями вони володіють, тим швидшим буде процес перекладу [4, с.20], тому що на з'ясування істини в технічному перекладі тоді необхідно менше часу.

Ми часто неправильно розуміємо труднощі, властиві технічному перекладу, які ми схильні інколи зводити до проблеми термінологічного рівня, тоді як це частіше можна здійснити з меншими труднощами [3, с.6].

Натомість, позатекстові та екстралінгвістичні аспекти технічного перекладу також заслуговують на увагу. Знання технічної галузі, до якої належить текст, наприклад, також є необхідною умовою для правильного термінологічного тлумачення, розуміння та перекладу [2, с.75] вихідного тексту.

Технічний переклад вимагає формулювання комунікативно адекватних технічних текстів цільовою мовою. Процес перекладу повинен включати ясність, точність і лінгвістичну економію мовних засобів, тобто використати мінімально достатню кількість слів. Водночас культурні елементи завжди відбиваються в текстах, навіть якщо вони можуть

вважатися зайвими. Проте їхню іноді імплікативну форму не варто відкидати. Регундіс Штольце [6, с.126] впевнений, що в міжнародно стандартизованій термінології не переважає культурна складова. Але в процесі перекладу технічного тексту необхідно ретельно звіряти міжмовну термінологію, не нехтуючи культурним компонентом.

Іноді технічні терміни створюються за допомогою метафоричних засобів, які за схожістю у функціях, формі чи положенні об'єкта перекладу. Але навіть незважаючи на те, що конкретна форма об'єкта може привести до подібної когнітивної концепції в різних культурах та це не завжди виявляється обов'язковим елементом. Проблеми з перекладом можуть виникнути, коли метафоричність не вирізняється ідентичністю між двома мовами і перекладачі можуть не знати про таку ймовірність [6, с.127].

Слід зазначити, що систематизація створення термінології, аналіз тексту та архівування інформації є дуже важливими для перекладачів технічних текстів. Лоран Лагард вважає, що спеціалізований перекладач надає менше значення технічності вихідного тексту, ніж неспеціалізований перекладач [5, с.13].

Отже, порівняно з мовами літератури, які демонструють широкий спектр творчих мовних форм, технічна комунікація використовує навмисне скорочення стилістичних форм, де орієнтований на зміст характер технічної комунікації означає, що короткі, ствердні речення, організація лінійної теми-реми і щільна синтаксична компресія є досить поширені [6, с.129].

Зрештою, у професійному перекладі перекладач має зобов'язання перед клієнтом. Останній визначає специфікації, яких перекладач зобов'язаний дотримуватися з етичних і правових норм. Такі специфікації можуть мати форму рекомендацій або вимог (усних чи письмових) щодо термінів виконання, винагороди, термінології, фразеології чи представлення результату роботи. Перекладач може узгодити з клієнтом ще й такі пункти специфікації, як вартість і термін виконання перекладацького завдання [5, с.15].

Можна зробити висновок, що перекладач технічних текстів стає професіоналом завдяки, зокрема, оволодінню спеціалізованою лексикою технічної документації, а також набору специфічних термінів і знань з різних галузей, пов'язаних з діяльністю в контексті різних рівнів (соціальний та економічний). Переконані, що знання технічних термінів дозволяє професійному перекладачеві правильно відтворювати вихідні тексти технічного дискурсу в цільовому просторі. Таким чином, перекладачі допомагають налагодити співпрацю між фахівцями-українцями в різних сферах технічної діяльності з іноземними колегами.

Список літератури:

1. A Mujahed Al-Muhiesen E., Al Haj Saleh Al-Ajrami M. (2019). Challenges in Translating Technical Texts, *Dirasat, Human and Social Sciences*, 46, 1, DAR Publishers/University of Jordan, 322-328.
2. Ezeyi, J. (2020). Dealing With Extra-Textual and Extra-Linguistic Problems in Scientific and Technical Translations, URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3675014.
3. Fontanet, M. (2006). La traduction des textes techniques : le texte sous l'empire de l'extratextuel. D. Blampain, Ph. Thoirion et M. Van Campenhoudt, *Mots, termes et contexte*, Paris : Ed. des Archives contemporaines, 309-316.
4. Fontanet, M. (2013). The Technical Translator: the Sherlock Holmes of Translation? *ATA Chronicle*, 42, 7, 18-26, URL: https://www.ata-chronicle.online/wp-content/uploads/4207_18_mathilde_fontanet.pdf.
5. Lagarde L. (2009). Le traducteur professionnel face aux textes techniques et à la recherche documentaire. Linguistique. Thèse de doctorat en Traductologie. Sous la direction de Daniel Gile. Université de la Sorbonne nouvelle, Paris III, URL : <https://www.theses.fr/2009PA030085>.
6. Stolze, R. D. (2009). Dealing with cultural Elements in Technical texts for Translation, *The Journal of Specialised Translation*, 11, 124-145.

ЕЛЕКТРОННЕ УПРАВЛІННЯ ЯК МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Білик Олег Олександрович

кандидат технічних наук, доцент, проректор

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницька академія безперервної освіти», Україна

bilyk.oleg2012@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5088-1115>

Жаровська Олена Петрівна

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницька академія безперервної освіти»

кандидат педагогічних наук, старший викладач, Україна

e-mail: mova_m@ukr.net

ORCID: orcid.org/0000-0002-4154-1458

Домінуючою тенденцією розвитку сучасної цивілізації є її перехід до інформаційного суспільства, в якому об'єктами і результатами праці переважної частини населення стануть інформаційні ресурси та знання, що відповідно вимагає ґрунтовної підготовки всіх членів соціуму до використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності [4].

Розвиток інформаційних технологій (ІТ), істотні досягнення в цьому напрямі створили об'єктивні передумови щодо розвитку професійних знань та навичок використання цих технологій в сучасному суспільстві загалом та в управлінській діяльності зокрема. Інформаційні технології розглядаються як засіб здійснення навчальної, наукової та професійної діяльності фахівця, який виконує свої обов'язки у сучасних умовах. Інформаційна освіта відрізняється безперервним і швидким зростанням вимог до кваліфікації спеціалістів, тому особливо актуальним стає створення ефективної методики навчання в галузі ІТ. Висока швидкість оновлення цих технологій потребує перетворення підготовки до використання інформаційних технологій в постійний процес, який не повинен перериватися впродовж професійної діяльності фахівця з управління. Саме тому інформаційна підготовка займає одне з пріоритетних місць у процесі визначення його професійної компетентності та здатності до здійснення фахової діяльності [7, с. 216].

Важливим елементом інформаційної системи є ІТ-інфраструктура. Вона є єдиним комплексом програмних, технічних, комунікаційних, інформаційних та організаційно-технологічних засобів забезпечення функціонування закладу, а також засобів управління ними [2, с. 177].

Ще у 1997 року було впроваджено проект Government eLink, що покликаний забезпечити надійний і безпечний обмін інформацією між урядовими структурами. Першою країною у світі, що прийняла Закон про електронні послуги, була Фінляндія (2001 р.). Закон містить положення про права, обов'язки та відповідальність органів державного управління та їх клієнтів у сфері електронних послуг, про ключові вимоги щодо електронної ідентифікації особи громадян. Офіційний веб-портал електронного урядування Фінляндії (www.om.fi), на якому зосереджено більшість електронних ресурсів країни, надає велику кількість спеціалізованих послуг [1].

Використання інформаційних технологій на підприємствах та установах здійснюється за такими класами: автоматизована обробка даних, автоматизація функцій управління, електронний офіс, підтримка прийняття рішень та мережевий зв'язок. Оскільки більшість завдань діяльності передбачає використання ІТ з різних класів та одна технологія допомагає при здійсненні різних завдань діяльності, то науковці [7] були виділені вузли для кожного

класу. На кожному вузлі (для кожного класу ІТ) є декілька входів з блоку „Уміння, що здійснюються з використанням ІТ”: автоматизована обробка даних – 5; автоматизація функцій управління – 7; електронний офіс – 11; підтримки прийняття рішення – 5; мережевий зв'язок – 5.

Кількість зв'язків для кожного класу інформаційних технологій від 5 до 11, тому в цілому навички використання всіх класів ІТ однаково необхідні (за виключенням технології електронного офісу) у роботі менеджера, тому в розробці моделі та методики підготовки менеджерів слід зважати на цю кількісну характеристику та приділити більше уваги формуванню навичок роботи з технологією електронного офісу.

Блок „Системи реалізації ІТ” складається з програмних засобів інформаційних технологій, але він не охоплює всі існуючі сьогодні програми. Галузь інформаційних технологій динамічно розвивається і кожний рік з'являються нові програмні продукти, тому необхідно виявити умови та принципи навчання на перспективу, що дозволять фахівцю після закінчення ВНЗ ефективно застосовувати в професійній діяльності свої знання, уміння та навички. Однією з них є умова послідовності та поетапності процесу навчання, другою – усвідомлення та розуміння можливостей ІТ як важливих засобів управління [7, с.216].

Автоматизація управління людськими ресурсами в умовах глобалізації потребує створення такого програмного забезпечення, яке здатне інтегрувати команду, працювати над спільними завданнями, незважаючи на фізичну відстань між членами команди, а також пришвидшувати пошук та відбір персоналу. Сучасне програмне забезпечення пропонує корисний інструментарій для вдосконалення процесу рекрутингу, а саме ATS – систему автоматизації підбору персоналу. Різні сервіси мають різний функціонал. Одні спрощують саме процес пошуку, такі як “Friend Work Recruiter” або “Amazing Hiring”. Ці (та інші аналогічні) сервіси здатні не тільки здійснювати глибокий пошук кандидатів на вакансію за заданими параметрами, але й інтегрувати інформацію про кожного спеціаліста з різних ресурсів. Для відбору персоналу є корисними й інші ресурси, які здебільшого зорієнтовані на тестування. Для конструкторів тестів існує багато безкоштовних варіантів, зокрема “SurveyMonkey”, “Google-форми”, “Kwiksurveys”, “Zoho”, «ЛетсТест». Більш того, тестування з використанням “Googleформ” інтегрує всі результати в Excel-таблицю. Для того щоб спростити процес обговорення будь-якої теми, є віртуальні дошки “Mural.ly” та “CanvasDrop”. Можливість прикріплювати різні матеріали з “YouTube”, “Flickr”, “Google Drive”, “Dropbox”, змінювати масштаб прикріплених файлів та розташування на дошці, коментувати та обговорювати у спеціально створеному чаті, спостерігати за змінами, які внесли запрошені до редагування члени колективу у реальному часі, – все це робить такі ресурси корисними.

Новим напрямом розробки сучасного ERP-забезпечення є розробка зручних мобільних додатків, які допомагають в мобільному обліку фінансів та веденні документації. До інформаційних систем цього типу відносяться такі програмні інструменти, як “Mint.com” (забезпечує не тільки фінансовий облік, але й потужну систему безпеки), “Financisto”, “Toshl”. Специфікою “Toshl” є його оформлення: у гумористичному стилі додаток нагадує про перевищення бюджету та надає поради для оптимізації власних витрат. Для того щоб була можливість підписувати документацію уповноваженою особою навіть за відсутності на робочому місці, створено додатки “SignEasy” та “Adobe Fill & Sign”. Вони дають змогу не тільки ставити підпис за допомогою стилуса чи пальців руки, але й зберігати у пам'яті додатку зображення підпису і печатки з миттєвим їх розміщенням у документі за виникнення такої необхідності. А “CamScanner” та “Office Lens” дають змогу сканувати документи безпосередньо за допомогою смартфона.

Для автоматизації збору звітності щодо персоналу підприємства розроблено додаток “Weekdone”. Він не тільки нагадує про необхідність надсилання звітів, але й формує їх у вигляді графіків для наочності, а також має таскменеджер (від англ. “task” – «завдання») [6, с.136].

Висновок. Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі публічного управління й адміністрування пов'язане із реалізацією проєкту електронного уряду [8]. Електронний уряд – це запровадження такого методу управління, коли органи державної влади за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечують якісно новий рівень надання державних послуг громадянам й організаціям, доступ до інформації щодо результатів своєї діяльності та створюють нові канали для політичної участі з метою підвищення ефективності функціональних можливостей держави, конкурентоспроможності національної економіки й участі громадян у політичних процесах ухвалення рішень [3].

Список літератури:

1. Андрєєва О.М. Електронне урядування країн Скандинавії : становлення та розвиток. <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk9/11.pdf>
2. Байкарова О. Інформаційні технології – засіб оптимізації діяльності підприємств. Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. 2013. № 11. С. 177–182.
3. Барікова А. А. Електронна держава : нова ефективність урядування : [монографія]. Київ : Юрінком Інтер. 2016. 235 с.
4. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання : інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Гуревича Р.С. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.
5. Клименко І.В. Линьов К.О. Технології електронного урядування: Навчальний посібник. Київ : Вид-во ДУС, 2006. 225 с.
6. Кравець В. І. Використання інформаційних технологій для підвищення ефективності управління підприємством [Текст] / В. І. Кравець, Т. В. Слісаренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород : Гельветика, 2017. Вип. 13. Ч.1. С. 136-140. Бібліогр.: с. 139-140 (28 назв).
7. Пшенична О.С. Використання інформаційних технологій у майбутній діяльності менеджера: функціональна структура та професійна підготовка. Вісник Запорізького національного університету. № 1, 2008. С. 216-222.
8. Рашид Юсіфбейлі. Комунікативні технології у взаємодії суспільства й органів публічного управління та адміністрування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління, 2 (14), С. 29-31.

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-РЕСУРСІВ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Білоусько Т.М.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу

ORCID ID: 0000-0001-6414-3009

Полтавський університет економіки і торгівлі

В сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційного середовища відбувається процес безперервного зростання технологічних можливостей всіх сфер людської діяльності. Глобальна криза вплинула на суспільство та економічний стан, що спонукає суб'єктів господарської діяльності до прийняття кардинальних рішень щодо вирішення питань стосовно ефективного ведення господарської діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможності та прибутковості. Підприємствам доводиться відшукувати нові ефективні форми і методи комунікації для просування власної продукції на ринку, які передбачають оптимізацію маркетингової діяльності. Найбільш популярним та ефективним засобом є перехід бізнесу в інтернет-середовище та інтеграція веб-ресурсів у маркетингову діяльність, що забезпечить реалізацію та просування товарів та послуг скорочуючи ланцюг «виробник – кінцевий споживач».

У сучасних економічних умовах дуже важливим є формування лояльних взаємовідносин із потенційними споживачами, котрого можна досягти завдяки ефективному управлінню маркетинговою діяльністю.

Для забезпечення конкурентоспроможності та досягнення максимальних результатів діяльності підприємства необхідні зведені підходи до формування маркетингової діяльності, котрі можливо отримати за допомогою застосування спеціалізованого програмного забезпечення, автоматизації комерційних процесів задля оперативного прийняття рішень стосовно поточних задач. Саме тому ефективним інструментом для вирішення таких питань є впровадження та використання CRM-систем, котрі дозволяють формувати інформаційну базу клієнтів, постачальників, підрядників та інших контрагентів.

Визначення CRM розшифровується як Customer Relationship Management, що означає «управління взаємовідносинами з клієнтами» і відноситься до всіх стратегій, методів, інструментів і технологій, які використовує бізнес для розвитку, утримання і залучення клієнтів. Customer Relationship Management – це особливий підхід до ведення бізнесу, при якому на перше місце діяльності компанії ставиться клієнт.

Основна мета впровадження CRM-стратегії – створення єдиної екосистеми по залученню нових і розвитку існуючих клієнтів. Управляти взаєминами означає залучати нових клієнтів, нейтральних покупців перетворювати в лояльних клієнтів, з постійних клієнтів формувати бізнес-партнерів. [1] Зокрема, CRM-система забезпечує процес управління взаємодією з клієнтами, який можна розглядати як цикл дій з управління маркетингом, продажами та обслуговуванням.

За даними дослідників CRM-системи поділяються на такі види, як:

- стратегічний, котрий орієнтований безпосередньо на клієнта та утримання прибуткових клієнтів;
- оперативний, який в основному зосереджений на автоматизації процесів стосовно продажів, маркетингу та обслуговування клієнтів;
- аналітичний, передбачає інтелектуальний видобуток даних стосовно клієнтів, а також визначення стратегічних або тактичних цілей;
- колабораційний, котрий передбачає надання доступу до клієнтської бази командам з продажу, маркетингу та інформаційно-технічної підтримки.

Для залучення та збільшення клієнтської бази, підвищення уваги до бренду, покращення продажів та забезпечення більш ефективної комунікації з метою досягнення маркетингових цілей існує великий перелік веб-ресурсів.

На сьогоднішній день ринок IT-послуг надає широкий вибір з використання програмних продуктів щодо ефективного ведення бізнесу, котрі передбачають їх застосування через інтернет-середовище, тим самим дозволяючи економити бюджетні кошти та гнучкість в управлінні діяльністю підприємства. Нижче наведено огляд найбільш популярних веб-ресурсів, які дозволяють компаніям ефективно взаємодіяти зі своїми клієнтами та ринком, а також отримувати важливу інформацію щодо їхньої поведінки та вимог.

HubSpot – це CRM-платформа з усім програмним забезпеченням, інтеграціями та ресурсами, необхідними для підключення маркетингу, продажів, управління контентом і обслуговування клієнтів.

NetHunt – для продажу для користувачів Google Workspace. Зручне рішення для великих та малих бізнесів, яке вирішує завдання організації бази даних, воронку продажів, автоматизацію бізнес-процесів, задачі та контроль за ефективністю команди.

SendPulse – безкоштовна CRM-система від вітчизняного розробника, яка включає інструменти багатоканального маркетингу та продажів для збільшення прибутку, покращення робочих процесів і задоволення потреб клієнтів.

Creatio – CRM-система представляє собою єдину платформу для автоматизації бізнес-процесів для маркетингу, продажу та сервісу.

В умовах сьогодення значна чисельність потенційних клієнтів шукають продукти та послуги в інтернеті, тому використання веб-ресурсів набуває надзвичайної важливості у маркетинговому плануванні.

Цілі планування спрямовані на зменшення підприємницького ризику. Особливе значення для організації підприємницької діяльності має маркетингове планування, яке являє собою важливий фактор підвищення ефективності її комерційної діяльності.

Маркетингове планування – це управлінський процес створення і підтримки відповідності між цілями фірми та її можливостями в процесі ринкової діяльності. [2]

Значущість використання веб-ресурсів у маркетинговому плануванні має кілька причин:

- доступність до інформації про клієнтів, конкурентів та ринок;
- аналітика даних стосовно поведінки користувачів сайту компанії;
- проведення рекламних кампаній;
- залучення потенційних клієнтів;
- взаємодія з клієнтами та збільшення їх лояльності.

Веб-ресурси можуть бути великим помічником в маркетинговому плануванні, однак вони мають свої переваги та недоліки, які сформовано у таблиці 1.

Таблиця 1. Переваги та недоліки використання веб-ресурсів у маркетинговому плануванні

Переваги	Недоліки
Доступність та швидкий доступ до інформації	Обмежена або нестабільна функціональність
Можливість моніторингу та аналізу даних	Потребує витрат на підтримку та розробку
Можливість проведення А/В-тестів	Можливість виникнення проблем безпеки даних
Широкий вибір інструментів для різних цілей	Потребує тренування та кваліфікації співробітників
Можливість автоматизації процесів	Відсутність повного контролю над процесами

Слід звернути увагу, що під час вибору веб-ресурсу для використання у маркетинговому плануванні важливо збалансувати переваги та недоліки в залежності від потреб компанії та її бізнес-метрик.

Завдяки використанню різних веб-ресурсів маркетологи мають доступ до великої кількості інструментів, що дозволяють їм ефективніше планувати свої маркетингові кампанії.

Нижче представлено переваги та недоліки трьох популярних веб-ресурсів для використання у маркетинговому плануванні, таких як Before After Image Slider WP, Miro та Monday (табл. 2).

Таблиця 2. Переваги та недоліки веб-ресурсів Before After Image Slider WP, Miro та Monday

Ресурс	Переваги	Недоліки
Before After Image Slider WP	Дозволяє легко демонструвати зміни перед та після. Може бути корисним для візуалізації результатів. Допомагає залучити увагу аудиторії.	Обмежені можливості налаштування. Не відповідає всім потребам маркетологів. Не має вбудованих аналітичних інструментів.
Miro	Дозволяє створювати та відслідковувати різні проекти. Може бути корисним для колективної роботи. Допомагає створювати мапи мислення та інші візуальні матеріали.	Обмежені можливості безкоштовної версії. Потребує певного часу для навчання та адаптації під час використання. Може бути складним для користування для деяких користувачів.
Monday	Дозволяє легко організовувати та відстежувати завдання. Може бути корисним для планування та спілкування з командою. Має багато інтеграцій з іншими інструментами.	Обмежені можливості безкоштовної версії. Не підходить для детальної аналітики. Може бути недостатньо гнучким для певних завдань.

Таким чином, під час вибору певного веб-ресурсу для використання задля забезпечення ефективності ведення маркетингової діяльності слід ретельно ознайомлюватись з їх функціональними можливостями відповідно до поставлених цілей і завдань компанії.

Отже, з огляду на сучасний надскладний стан, який вплинув на всі сфери людської діяльності, важливу роль у формуванні успіху та підвищенні ефективної діяльності будь-якої компанії є перехід до сучасних форм ведення бізнесу з використанням веб-ресурсів, котрі дозволяють вивчати та аналізувати цільовий ринок і оперативно коригувати комплекс маркетингових дій спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності та отримання бажаних результатів.

Список літератури:

1. Що таке CRM-система та як вона працює?

URL: <https://www.creatio.com/page/uk/definition-crm>

2. Ляшко І.І. Маркетингове планування як фактор підвищення ефективності комерційної діяльності підприємства.

URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/5_05_uk/31.pdf

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСНИХ ІННОВАЦІЙ В ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

Благун С.І.

старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Традиційні дослідження у фінансовому секторі частково потрапили до категорії алгоритмічної роботи. З цієї причини інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) змогли внести багато змін, які в сукупності варто назвати процесними інноваціями.

Економічний світ по-різному відреагував на світову фінансову кризу 2007–2008 років. Одним із заходів захисту майбутнього від виявленої на той момент недосконалості фінансової системи було впровадження рішень, що підвищують платоспроможність банків і їхню здатність «виживати» в конкретній ситуації, їх «стресостійкість», а саме тоді, коли зовнішні умови їхньої діяльності значно погіршилися.

Традиційні дослідження у фінансовому секторі частково потрапили до категорії алгоритмічної роботи. З цієї причини інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) змогли внести багато змін, які в сукупності варто назвати процесними інноваціями.

Економічний світ по-різному відреагував на світову фінансову кризу 2007–2008 років [Одним із заходів захисту майбутнього від виявленої на той момент недосконалості фінансової системи було впровадження рішень, що підвищують платоспроможність банків і їхню здатність «виживати» в конкретній ситуації, їх «стресостійкість», а саме тоді, коли зовнішні умови їхньої діяльності значно погіршилися.

Ще до початку кризи набули чинності угоди, відомі під короткими назвами Базель I (Базельська угода 1988 року – «угода про капітал») і Базель II (Базельська угода 2004 року – «нова угода про капітал»). Обидві укладено в Базельському комітеті з фінансового нагляду, створеному при Банку міжнародних розрахунків в однойменному місті.

Реакцією міжнародного співтовариства на світову фінансову кризу 2007–2008 років стало укладення в 2010 документа Базель III (Basel III) – «глобальної добровільної регуляторної угоди, спрямованої на підвищення безпеки, платоспроможності та стабільності банків».

Угода визначала регуляторні правила капіталізації банків стосовно власних активів, тобто кредитної діяльності. На шляху до цього утворено регуляторний числовий індекс, у якому активи розраховують із акцентацією на відповідному ризикові. Крім того, вищезгаданим документом обумовлені певні впорядкування щодо здатності банку функціонувати в несприятливому середовищі, наприклад, при високому рівні безробіття, падінні цін на акції чи нерухомість.

Інший важливий аспект угоди стосується регуляції співвідношення між грошовими коштами банку, швидко реалізованими активами та його поточними зобов'язаннями. Договір Базель III мав набути чинності в 2013–2015 роках і мав на меті посилення злагоджених дій і правил співвідносно до попереднього договору.

Наразі деякі положення впровадження Базеля III відкладаються. Багато критиків цього договору (Базеля III) відзначають надлишкову зарегульованість діяльності фінансових суб'єктів відповідно до положень угоди. Власне, рішення, які підвищуватимуть безпеку банків, а відтак і всієї світової фінансової системи, чекають на введення. Такий стан супроводжує багато причин. Як відзначають фахівці, головною є адаптація до змінених нормативних актів, котра, відповідно, вимагатиме значних додаткових витрат. Більша частина фінансових установ не відповідає вказаним нормативам, тому суб'єкти діяльності намагатимуться їх уникати. Якщо в критичний момент не всі фінансові установи будуть підпорядковані новим правилам, такий стан «заморожуватиме» проблему й може стати загрозою роботи світового фінансового ринку.

Варто зацентувати: незважаючи на комп'ютеризацію, суть сучасної банківської діяльності не змінювали протягом багатьох років. Однак важко заперечити, що за останні десятиліття інформаційні технології спричинили помітну еволюцію в роботі банків.

Із-поміж організаційних і технічних інноваційних заходів банківської сфери відзначимо «проривну» роль стосовно появи банкоматів. Наразі неможливо уявити життєдіяльність людини без них. Перші банкомати було розроблено ще до початку Першої світової війни, але і клієнти ними зовсім не послуговувалися. Спочатку приладів було небагато, і депозитарії не виявляли до них жодного зацікавлення. Згодом їх усе ж почали використовувати для підтримки карток із магнітною смугою, а також було запроваджено новий режим роботи в онлайн-системі. Тільки наприкінці століття банкомати стали невід'ємним елементом повсякденного життя. Такий досить тривалий розвиток можна пояснити тим, що окремим клієнтам знадобився деякий час, щоб вони нарешті усвідомили суть створеної системи, яка полегшує для них прямі дії, довірчі фінансові операції тощо.

Так, активізація використання банкоматів сприяла появі електронного банкінгу. При цьому важливою стала його варіація – «інтернет-банкінг». Упровадження вищезгаданої інновації мало неабиякі наслідки у функціонуванні банків: зникло явище необхідності особистого відвідування відділень, черги клієнтів відійшли в минуле; втратили значення великі операційні зали в будівлях фінансових установ; клієнти почали використовувати нові форми обслуговування з великими коштами, вкладеними в банках, змінилася форма міжбанківських трансфертів. Таким чином, докорінно змінилася структура зайнятості у фінансових установах.

Важливим у цій інновації є і те, що це було не лише введення в повсякденну практику нового технічного й організаційного рішення, а й можливість проаналізувати конкретні переваги від упровадження. Серед них визначимо таке: витрати на банківські операції знизилися, послуги стали більш доступними та підконтрольними для клієнтів.

Крім того, зацентуємо: інтернет-банкінг – це розширення електронного банкінгу, початковим компонентом якого було впровадження банкоматів. Обидва види фінансової діяльності дозволяють пришвидшити операції і обіг інформації, а також підготувати банківські звіти для подальшого аналізу.

Деякі фахівці попереджають, що багато ефектів, доступних завдяки новим технічним можливостям банківської сфери, уже реалізовано, а отже, подальший прогрес через комп'ютеризацію може виявитися не таким суттєвим, як раніше.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Бойко Ю.П.

доктор філол.наук, професор
зав.кафедри германської філології та перекладознавства
097-712-53-18

julia_boyko_perekklad@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0998-5657>

Хмельницький національний університет

Ємець О.В.

канд. філол.наук
професор кафедри германської філології та перекладознавства
097-40-48-129

yemetsov@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6332-2830>

Хмельницький національний університет

Великий український футбольний тренер Валерій Лобановський завжди підкреслював значення мотивації для успіхів у спорті. Навчальна діяльність студентів вищих закладів освіти не лише в Україні, але й в інших країнах також базується на мотивації. І хоча мотивація у спорті і вищій освіті може відрізнятися підходами (матеріальними, моральними, патріотичними), важливість мотивів для навчальної діяльності ніхто не може заперечувати.

Мотивація як поняття розглядалась у численних роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема у статтях і підручниках таких фахівців, як М. М. Заброцький, С. С. Занюк, Н. І. Бурмас, Н. П. Коваленко, О. О. Малінка, С. Drew, С. В. Yarborough та Н. N. Fedesko. Серед багатьох дефініцій поняття мотивації наведемо визначення Н. І. Бурмас: «Мотивація для студента – це бажання вчитися не тільки заради досягнення академічної мети, а для професійного росту» [2, с. 31]. Більш розгорнута характеристика мотивації міститься у роботі Л. В. Бондар: «Мотивація – це сукупність зовнішніх і внутрішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності та надають їй спрямованість на досягнення певної мети» [1, с. 23-24]

У вищій освіті мотивація стає суттєвою умовою ефективності навчального процесу, оскільки негативне або байдуже ставлення студентів до навчання може бути причиною низької успішності. О. О. Малінка наводить перелік мотивів навчальної діяльності, зокрема, соціальні мотиви, пізнавальні мотиви, комунікативні мотиви, мотиви соціальної ідентифікації (авторитет серед однолітків, повага батьків та педагогів), мотиви професійного розвитку, мотиви успіху, самоствердження [5]. Цей змістовний список мотивів можна доповнити поняттями зовнішньої (extrinsic) та внутрішньої (intrinsic) мотивації, які виділяють вітчизняні та зарубіжні фахівці. Зовнішні мотиви базуються на успіхах у навчанні та фінансових перевагах, а внутрішні – на особистому інтересі студентів до навчанні [2; 4, с. 44]. Американські вчені виділяють три фактори мотивації: expectancy (навчальні досягнення), value (важливість навчання для професійного росту), cost (труднощі, бар'єри у навчанні) [7]. **Мета** нашої роботи – визначити певні стратегії мотивації студентів-перекладачів до навчання, використовуючи досвід нашої кафедри.

Кафедра германської філології та перекладознавства у Хмельницькому національному університеті досить молода, вона створена 25 років тому. Відповідно, у перші роки роботи проблема мотивації не була на першому плані. Наша кафедра була першою і єдиною кафедрою перекладу у місті та області, тому не було проблем з працевлаштуванням. Але через 5 років студенти старших курсів стали втрачати мотивацію до навчання, оскільки не

розуміли, де будуть працювати після закінчення університету. У деяких студентів, які мали гарну успішність, з'явилась певна депресія, про що вони самі говорили.

Після певних роздумів і обговорення на кафедрі ми використали зовнішні чинники мотивації. За пропозицією одного з авторів цього есе, зав. кафедри Ю. П. Бойко, було введено таку дисципліну, як «Інтерпретація і переклад художніх текстів, оскільки» ми бачили значний інтерес студентів старших курсів до художнього перекладу, зокрема, до перекладу поезії. Автор цього есе О.В.Ємець побачив, що ряд поетичних перекладів виконано на досить високому рівні. Певним стимулом було знайомство студентів з поезією авторів, які ще не перекладались в Україні, таких як Сара Тіздейл, Крістіна Россетті, Една Міллей. Також студенти з великим задоволенням перекладали гумористичну поезію, лімерики. Як вони потім писали в анкетах, ці заняття були серед найцікавіших за 5 років навчання. Практичні заняття стали інтерактивними, студенти колективно перекладали вірші. Але перший важливий стимул з'явився, коли переклади наших студенток було надруковано у журналі «Всесвіт», єдиному в Україні журналі іноземної літератури, у 2012 році. Це були перші престижні публікації наших студентів.

Надалі наша співпраця з головним редактором «Всесвіту» Дмитром Дроздовським тривала. У 2013 році ми вперше в Україні переклали оповідання американської письменниці Кейт Шопен, які були надруковані у журналі. А у 2016 році Д. І. Дроздовський оцінив і надрукував переклади оповідань flash fiction з нашою статтею. У ході навчання і ми, і студенти консультувались з відомими українськими перекладачами, зокрема з М. В. Стріхою, О. О. Кальниченком. Такі публікації були частиною дипломних робіт. Надалі деякі переклади прозових творів, виконані нашими студентами, було надруковано у журналі «Березіль» у 2015-2020 роках.

Іншим чинником зовнішньої мотивації стала участь студентів кафедри у Всеукраїнських (Миколаїв, Житомир, Київ) і особливо у Всеукраїнських конкурсах наукових робіт у галузі «Переклад». За період з 2010 по 2021 рік студенти нашої кафедри 10 разів ставали переможцями і призерами Всеукраїнського конкурсу наукових робіт у Донецьку (2010), Луганську (2013), Херсоні, Львові, Києві. Зовнішні чинники мотивації сприяли внутрішній мотивації, реалізації тих мотивів, які названі у роботі О. О. Малінки [5] – самоствердженню, вірі у власні сили, поваги від викладачів і батьків. Вони зрозуміли, що студенти провінційного університету можуть на рівних змагатися зі студентами престижних університетів Києва, Львова, Харкова. Важливим результатом стало успішне працевлаштування студентів-переможців конкурсів та олімпіад і перекладачів художньої літератури у бюро перекладів нашого місту, Торгова-промисловій палаті, куди їх приймали за нашою рекомендацією, але з урахуванням професійних і навчальних досягнень.

Таким чином, об'єднання зовнішніх і внутрішніх чинників мотивації, допомога викладачів, стимулювання і заохочення навчальної перекладацької діяльності сприяло покращенню навчального процесу, задоволенню студентів від занять, професійному росту випускників. На жаль, пандемія 2020-2021 років і особливо російська агресія 2022 року, навчання он-лайн дещо зменшили навчальну активність студентів. Сподіваємось, що після перемоги у війні наведені та інші чинники мотивації будуть розвиватись, особливо якщо наша країна стане членом ЄС та НАТО. Потреба у перекладачах при розширенні міжнародних контактів буде також гарним мотивом для майбутніх фахівців.

Список літератури:

1. Бондар Л. В. Особливості мотивації навчальної діяльності майбутніх психологів. Вісник Національного авіаційного університету. Серія Психологія. Педагогіка. 2017. № 10. С. 23-27.
2. Бурмас Н. І. Дослідження навчальної мотивації у студентів 1 курсу. Медична освіта. 2016. №4. С. 31-33.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації. К.: Либідь. 2002.

4. Коваленко Н. П., Боброва Н. О., Ганчо О. В., Зачепило С. В. Мотивація студентів як запорука успішного професійного розвитку. Медична освіта. № 3. С. 43-48.
5. Малінка О. О. Психологічні проблеми мотивації навчально-професійної діяльності у сучасних умовах. Режим доступу: www.psyh.kiev.ua.
6. Drew C. Intrinsic and Extrinsic Motivation. Helpful professor.com. April 10, 2023.
7. Yarborough C. B. & Fedesco Н

МУЛЬТИМЕДІЙНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**Бондаренко Н.А.**

аспірантка

Київська державна академія декоративно-прикладного

мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука

orcid.org/0000-0001-6749-4349

nataliabondarenko098@gmail.com

Пасько О.М.

к.п.н., доцент, декан факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну

orcid.org/0000-0002-0729-5521

byslenkoo@ukr.net

Глобальні зміни, що відбуваються у різних сферах суспільства протягом ХХІ століття, викликали переосмислення ролі освіти в соціально-економічних трансформаціях та у формуванні людського капіталу. Однією з ключових метою цих змін є розвиток і реалізація освітнього потенціалу особистості, а також підвищення рівня інтелектуальної культури людей. Це пояснюється тим, що успішний розвиток сучасного суспільства базується на його всебічному розвитку, інноваційності та креативності, що виявляється у здатності застосовувати проектну діяльність. Проектна діяльність полягає в продуктивній уяві, творчому та вільному перетворенні реальності на основі моделі бажаного майбутнього. Проект виступає як реакція на потреби суспільства та здатність генерувати нові ідеї та продукти.

Сьогодні в сфері педагогічної науки поширене поняття "проекткування", яке використовується для передбачення основних деталей майбутньої діяльності студентів і педагогів, іншими словами, для структурування педагогічної діяльності. Проекткування в освіті – це одночасно і традиційне, і нове явище в дидактиці та методиці викладання.

У своїх педагогічних працях концепцію "проекткування" розглядали дослідники, такі як А. А. Бодальов, В. В. Краєвський, Н. В. Кузьміна, М. В. Кухарев, В. А. Сластьонін, А. І. Щербаков, В. А. Канкалик, І. А. Зязюн, В. Т. Куценко, Л. Ф. Спірін, І. В. Бестужев-Лада, Б. Н. Гершунський, Ф. Р. Філіппов, Б. Т. Юдін та інші дослідники.

На початку ХХ століття сформувалося поняття проектування, яке почало свою історію в контексті виробничої діяльності, а згодом поширилося на науку, мистецтво, політику та інші аспекти суспільного життя людини.

Для більш точного розуміння сутності поняття проектування, варто дослідити визначення слова "проект". "Проект" (projectus) має значення "кинутий уперед". Коріння цього поняття можна відшукати в давньогрецькій культурі, де воно означало "перепону, задачу, питання".

О. Безпалько вносить до списку тлумачень проекту означення, що визначає його як окремий захід з визначеними завданнями, обмеженими вимогами щодо часу, ресурсів та очікуваних результатів [1, с. 12].

Ю. Бондаренко розглядає проект у двох різновидах. По-перше, як складову частину програми економічного та соціального розвитку, яка визначає основні цілі та завдання, пов'язані з соціальною сферою, та мають бути виконані в певний період. По-друге, як самостійний варіант вирішення локальної проблеми для конкретного соціального середовища [2, с. 56].

С. Гончаренко зауважує, що основною діяльністю, яка властива людині за природою, є трансформаційна (проектувальна та практична) діяльність [3, с. 81].

У літературі можна зустріти наступні найпоширеніші визначення проектування:

- Проектування представляє собою комплекс робіт, що включає пошук, дослідження, розрахунки та розрахування з метою отримання опису, достатнього для створення нового об'єкту або виробу, його реконструкції, або модернізації, що відповідає заданим вимогам.

- Проектування - це процес створення проєкту, прототипу або концепції майбутнього об'єкта, а також розробки способів його виготовлення. У проектуванні застосовується системний підхід, який полягає в установленні структури системи, типу зв'язків, визначенні атрибутів та аналізі впливів зовнішнього середовища.

- Проектування є послідовними діями від постановки проблеми до розробки рішення, яке задовольняє суспільні та індивідуальні потреби, а також виробничі можливості.

Кожне з цих визначень наголошує на важливості процесу проектування, який включає різні аспекти від досліджень і аналізу до створення оптимальних рішень, що задовольняють конкретні потреби та вимоги.

Проектування з використанням мультимедіа – це процес створення проєктів або продуктів, які включають елементи мультимедіа технологій.

Мультимедійне проектування – це процес розробки та створення інтерактивних медіа-продуктів, які об'єднують різні медіа-елементи для передачі інформації. Ці елементи можуть включати текст, зображення, аудіо та відео, а також анімацію та інші медіа-компоненти. Основним завданням мультимедійного проектування є створення захоплюючих та ефективних засобів комунікації для користувачів. Розвиток мультимедійного проектування має значний вплив на суспільство. Ця технологія змінює спосіб сприйняття та обробки інформації, забезпечуючи більш глибокий і емоційний досвід для користувачів.

Основні аспекти мультимедійного проектування як науково-педагогічної проблеми:

1. Забезпечення доступу до якісної освіти: мультимедійні засоби дозволяють створювати інтерактивний, цікавий і доступний навчальний контент для студентів різних рівнів. Це може допомогти залучити до навчання дітей з різними типами сприйняття і забезпечити їм можливість засвоєння знань на найкращому рівні.

2. Інтеграція сучасних технологій: мультимедійне проектування використовує сучасні технології для створення інтерактивних навчальних матеріалів, віртуальних лабораторій, тренажерів тощо. Це дозволяє педагогам створювати навчальні програми, які забезпечують активну участь студентів у навчальному процесі.

3. Формування критичного мислення: мультимедійні засоби можуть викликати у студентів критичне мислення і здатність аналізувати інформацію з різних джерел. Важливо навчити молодь критично оцінювати інформацію, що надходить до них з мультимедійних джерел, та розрізняти правдиву інформацію від недостовірної.

4. Підтримка творчості: мультимедійні технології дозволяють студентам розвивати свою творчість шляхом створення власних проєктів, відео, презентацій, графічних робіт тощо. Це сприяє розвитку самовираження та творчих здібностей студентів.

5. Розвиток комунікативних навичок: мультимедійне проектування може сприяти розвитку комунікативних навичок студентів, оскільки вони активно взаємодіють з інформацією та іншими учасниками навчального процесу.

6. Підвищення мотивації до навчання: цікаво оформлений та інтерактивний навчальний контент заохочує студентів до більш активного інтересу до навчання, допомагаючи підвищити їхню мотивацію до засвоєння знань і досягнення успіхів у навчанні.

Мультимедійне проектування є важливою науково-педагогічною проблемою, яка спрямована на покращення освітнього процесу. Впровадження мультимедіа у навчальні програми може сприяти підвищенню якості знань, розвитку творчих здібностей студентів, активізації навчально-пізнавальної діяльності та створенню сприятливого навчального середовища. Перспективи мультимедійного проектування пов'язані з постійним розвитком інформаційних технологій та удосконаленням підходів до навчання.

Список літератури:

1. Безпалько О. В. Соціальне проектування. Навчальний посібник. Київ, 2010. 127 с.

2. Бондаренко Ю. В. Оцінка соціальних проєктів та програм як інструмент ефективного управління недержавною некомерційною організацією. Київ, 2006. 127 с.

3. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за заг. ред. І. А. Зязюна. Київ, Віпол. 2000. 636 с.

СТРАТЕГІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Бондарчук О.М.

к.т.н., доцент кафедри економіки організації та управління підприємствами КНУ
ORSID: 0000-0001-9366-2019

Гайдай К.В.

магістрант 2-го курсу спеціальності 051 Економіка

Фармацевтичний ринок України є складною структурою з високим рівнем конкуренції, і успіх фармацевтичних підприємств значною мірою залежить від ефективного управління оборотним капіталом. Оптимальне управління оборотними активами і пасивами стає ключовим фактором для забезпечення стійкого розвитку компаній в цій галузі. Соціальний аспект фармацевтичних засобів та виробів лікувального призначення як товару демонструє інтенсивні вимоги до відповідності пропозиції медикаментозних товарів попиту на них, а отже, до дійових стратегій та методів управління оборотним капіталом.

У ринковій економіці, коли фірми мають можливість вибирати постачальників і покупців, надавати й отримувати кредити іншим фірмам, а також вкладати власні кошти в капітали інших фірм, потрібна повна система взаємодії. Метою процесу є стрімке зростання показників фінансового стану підприємства, які виступають інформаційною основою управління за цілями, оборотності капіталу, продуктивності, оцінка ризику, рентабельності того чи іншого фінансового ресурсу. Особливо з огляду на такі тенденції, як недостатність оборотних коштів у фінансово-господарській діяльності фармацевтичних компаній, велика частка низьколіквідних оборотних активів, обмеженість вільних коштів, використання товарного кредиту як важливого джерела формування оборотних коштів для промислових компаній; зловживання короткостроковими джерелами фінансування; дефіцит власних коштів дана проблема є актуальною. Позикові ж кошти становили значну частку в загальних джерелах фінансування цих суб'єктів та досягли небезпечної межі [1].

Динаміка показників оборотних активів розглядається у розрізі змін збутового потенціалу фармацевтичних підприємств, або динаміки темпів приросту активів і прибутку.

При цьому ефективність використання оборотних активів визначає не тільки ефективність господарської діяльності кожного конкретного підприємства, а й визначає ефективність господарської діяльності всієї галузі. Водночас процес досягнення стратегічного прибутку може бути ефективним лише за умови забезпечення достатньої фінансової стійкості, платоспроможності та оптимального співвідношення прибутковості та ризику [2].

В основі підвищення ефективності функціонування аптек лежить оптимізація джерел фінансування оборотних активів підприємств, оцінку яких необхідно здійснювати за рахунок використання системи органічно взаємодіючих груп показників достатності (динаміка обсягу оборотного капіталу, коефіцієнта забезпеченості матеріальних запасів власним оборотним капіталом, коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власним капіталом, коефіцієнта чистого оборотного капіталу), рентабельності (динаміка коефіцієнту рентабельності власного оборотного капіталу, коефіцієнту оборотності оборотного капіталу), ризику (динаміка обсягів власного та чистого оборотного капіталу, коефіцієнта маневреності власного оборотного капіталу) [3].

Фінансово-господарська діяльність фармацевтичних підприємств в ринкових умовах спрямована на раціональне використання власних і позикових коштів для досягнення максимального ефекту (рентабельності). А фінансовий аналіз на основі вивчення залежностей та динаміки показників за групами достатності, рентабельності та ризику у

сфері управління оборотними активами суб'єктів господарювання можна оцінити поточний та майбутній фінансовий стан бізнесу, можливі та доцільні темпи зростання, визначити доступні джерела капіталу та можливості і зручність мобілізації капіталу в умовах невизначеності зовнішнього середовища. Оцінюючи співвідношення власного капіталу та позикових коштів компанії та зміни в напрямку його розподілу можна зрозуміти, які джерела фінансування використовує компанія, наскільки фінансово ризикованою є ця структура джерел формування оборотних активів та як вона фінансується. Це і впливає на ефективність господарської діяльності [4].

Першим кроком в системі ефективного управління оборотним активами варто виділити їх структурний аналіз та динаміку, що дозволить визначити, яка тенденція: зменшення чи збільшення оборотних активів, спостерігалася на підприємстві за попередні роки та визначити їх оптимальний обсяг і структуру. Адже збалансованість та правильність розміщення оборотних активів має свої особливості, як у окремих галузях, так і на окремих підприємствах, що зумовлено видом діяльності, технічною оснащеністю підприємств, організацією роботи, поповненням сировини для виробництва та пошуком ринків збуту [1].

Наступним кроком є аналіз показників ефективності використання оборотних активів (коефіцієнта оборотності оборотних коштів, що характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їх залучення; терміну оборотності оборотного капіталу, який застосовується для оцінки ефективності використання оборотного капіталу і показує швидкість обертання оборотних коштів; коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, який показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується (розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством); коефіцієнта маневреності, який показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто характеризує ступінь мобілізації власного капіталу; коефіцієнта рентабельності, який характеризує ефективність забезпечення фінансового відтворення оборотних коштів), а також чинників, які впливають на них [4].

Грунтовний аналіз показників ефективності використання оборотних коштів дозволить визначити, який рівень оборотних коштів потрібен підприємству, тобто дасть змогу здійснити нормування, визначити їх мінімальну кількість, при використанні якої підприємству буде забезпечена безперервність процесу виробництва, виконання плану реалізації продукції, і, як наслідок, отримання прибутку. Не варто залишати поза увагою той факт, що саме завдяки нормуванню відбувається значна економія ресурсів, що призводить до зменшення витрат та ризиків [2].

Отже, сформована система управління оборотними коштами дозволить здійснювати ефективний аналіз та визначати оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання оборотних коштів розрахувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування підприємства за мінімального обсягу оборотних коштів. Аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів оборотності, полегшить формування оптимальної системи управління оборотними коштами.

Значну увагу варто приділяти прискоренню оборотності оборотних активів, яке можливе за рахунок різного роду заохочень для клієнта купувати продукцію та залучення на підприємство комерційного кредиту.

Врахування особливостей управління оборотними коштами на підприємстві сприятиме підвищенню ефективності його функціонування, збільшенню рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Список літератури:

1. Мартиненко В.П. Прогресивні підходи до управління оборотними активами підприємств. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. № 18, 2016. С. 225–229.

2. Швець Ю. О. Управління оборотними активами підприємств. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. № 13. С. 127–130.

3. Економіка підприємства: підручник; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : КНЕУ, 2018. 551 с.

4. Мордань Є. Ю., Сумченко А. О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2019. № 4. С. 24-34.

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Василенко Ольга

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянський державний педагогічний університет

Науковий керівник:

Донченко Ольга

к.психол.н., доцент

Бердянський державний педагогічний університет

Актуальність дослідження. Перед кожним педагогом стоїть величезна місія: навчаючи, розвиваючи, виховуючи формувати особистість дитини. Педагогічна діяльність є не просто професією, вона є покликанням душі, яке допомагає бути мотивованим до роботи з дітьми і сприяє запобіганню професійному та особистісному вигоранню. Вихователям закладів дошкільної освіти належить особлива роль у процесі розвитку особистості дитини, адже саме вони закладають фундамент подальшої навчальної діяльності та особистісного розвитку дітей. Тому, важливим є питання як професійного, так і особистісного розвитку вихователя.

Питання про особистісний розвиток є предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, питання про особистісний і професійний розвиток вихователів розглянуто у роботах А. Аніщук, К. Баляєвої, М. Батьо, І. Демченко, О. Кошіль, О. Кравчишиної, І. Мельник, С. Нечай, Т. Скалозуб, С. Слюсарук-Літвін, Т. Теличко та ін. Роботи цих дослідників становлять методологічну основу нашого дослідження. Проте, не зважаючи на численні дослідження, питання особистісного розвитку вихователів ЗДО є недостатньо дослідженим.

Для нашого дослідження важливим є поняття про психологічний та соціальний розвиток, оскільки вони є елементами особистісного розвитку вихователя ЗДО та визначають напрями підвищення його ефективності.

Під розвитком особистості педагога розуміють здатність до самореалізації, самовдосконалення, до вивільнення внутрішніх ресурсів і усвідомленого подолання труднощів (зовнішніх і внутрішніх); можливість бути суб'єктом свого власного розвитку. Актуальність досягнення особистістю її вищих рівнів, яких вона може досягнути, досліджується новою наукою – акмеологією. В якості закономірностей і особливостей розвитку особистості педагога з позицій акмеологічного підходу виділяють здатність до самореалізації, самовдосконалення, до вивільнення внутрішніх ресурсів і усвідомленого подолання труднощів (зовнішніх і внутрішніх); можливість бути суб'єктом свого власного розвитку. В основі даного підходу лежать ідеї цілісності, єдності особистісного і професійного розвитку людини, а його суть полягає у виявленні умов мобілізації у людини установки на свої найвищі досягнення, на найбільш повну самореалізацію особистості, що збігається з вимогами до педагога в умовах модернізації освіти.

Дослідники розглядають психологічні механізми саморозвитку професіонала як ключові аспекти, що впливають на його вдосконалення. Педагог є активним агентом, який сприяє трансформації внутрішнього світу професіонала та його самореалізації. Внутрішні суперечності особистості виступають як рушійні сили, що стимулюють саморозвиток.

Динаміка процесу самопроєктування особистості включає три інтегральні характеристики педагога: спрямованість, компетентність та гнучкість. Спрямованість вказує на цілеспрямованість педагога, його бажання досягнути певних результатів у своїй

професійній діяльності. Компетентність означає наявність необхідних знань, вмінь і навичок для успішного виконання професійних завдань. Гнучкість передбачає здатність адаптуватися до змін і нових вимог у сфері педагогіки.

Залежно від рівня самосвідомості, виділяють дві моделі праці педагога. Перша модель – це модель адаптивної поведінки, коли педагог орієнтується на зовнішні обставини та відповідає на них реактивно. Друга модель - це модель професійного розвитку, де педагог активно працює над самовдосконаленням, постійно розширює свої знання та навички і розвивається як професіонал.

Ці характеристики та механізми сприяють саморозвитку педагога та покращують його професійну діяльність, дозволяючи пристосовуватись до змін, вдосконалювати свої компетенції та досягати нових професійних висот.

Методична робота є важливою складовою професійно-педагогічної діяльності. Вона включає в себе планування, розробку, впровадження та оцінку методичних матеріалів і засобів, які сприяють покращенню процесу навчання та виховання. Методична робота спрямована на систематизацію, узагальнення та поширення педагогічного досвіду, розвиток творчих ініціатив педагогів, а також на підтримку впровадження інноваційних педагогічних підходів та методик. У рамках методичної роботи педагоги розробляють різноманітні матеріали, такі як конспекти уроків, методичні посібники, навчальні програми, методичні рекомендації тощо. Ці матеріали стають основою для педагогічних і управлінських дій, спрямованих на підвищення якості освітнього процесу і досягнення поставлених цілей. Методична робота також включає в себе участь у методичних об'єднаннях, семінарах, тренінгах, конференціях, де педагоги обмінюються досвідом, вивчають нові педагогічні підходи та вдосконалюють свої професійні навички. Вона сприяє постійному професійному розвитку педагогів і підвищенню якості освіти.

Серед форм методичної роботи ефективними, на нашу думку, є консультації, лекції та семінари, курси підвищення кваліфікації, вебінари, конференції та інші. Систематична методична робота сприяє як професійному, так і особистісному розвитку вихователів ЗДО. Різі форми методичної роботи можуть поєднуватися та чергуватися, що є елементом освіти впродовж життя.

Основною формою проведення занять з вихователями для їх особистісного розвитку є тренінг, який може відбуватися у формі тренінгу природного особистісного зростання та тренінгу активного особистісного зростання. Під час проведення тренінгів застосовуються різноманітні методи навчання, включаючи групові та індивідуальні інтерактивні методи, коучинг та методи арт-терапії.

Програма особистісного розвитку вихователів ЗДО, на яку ми орієнтувалися містить такі розділи:

- Ціннісно-смысловий розділ – спрямований на розкриття ціннісних орієнтацій та осмислення життєвих цілей вихователя. Він допомагає зрозуміти власні цінності і важливість їх втілення у професійній діяльності.

- Актуалізація і розвиток особистісних психологічних ресурсів – акцентується увага на розвитку особистісних якостей та психологічних ресурсів вихователя. Він сприяє розвитку самооцінки, емоційної стабільності, мотивації та саморегуляції.

- Втілення ціннісно-смыслові спрямованості – спрямований на засвоєння та реалізацію ціннісних орієнтацій у практичній діяльності вихователя. Він допомагає знаходити способи втілення цінностей у взаєминах з дітьми, колегами та батьками.

- Проєктування професійних успіхів – акцентується на розвитку професійних навичок та досягнення успіху в професійній діяльності. Він допомагає вихователю впроваджувати нові методи та підходи у роботі з дітьми та вдосконалювати свої професійні компетенції.

Ця програма особистісного розвитку вихователів ЗДО сприяє їхньому професійному зростанню, розширенню особистісного потенціалу та підвищенню якості освітнього процесу в ЗДО. Таким чином, злагоджена методична робота є ефективним засобом особистісного розвитку вихователя.

Список літератури:

1. Булах І. С. Особистісний розвиток людини в контексті наукових позицій українських психологів. Психологія та психосоціальні інтервенції. 2019. Том 2. С. 13–19. DOI: 10.18523/2617-2348.2019.2.13-19
2. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості : дис. ... док. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Умань, 2016. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/dysertatsiya-36/>
3. Демченко І., Мельникова О. Підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти – ключове завдання у побудові власної траєкторії професійного розвитку. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2020. Вип. 2. Ч. 2. 49–58.
4. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», затверджений Наказом Міністерства економіки України 19.10.2021 № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ
(НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДИТЯЧОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ЛІКАРНІ
«ОХМАТДИТ» МОЗ УКРАЇНИ): ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ**

Васюк Н.О.

кандидат наук з державного управління, доцент
докторант кафедри національної економіки та публічного управління
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Чернишук С.С.

медичний директор
Національної дитячої спеціалізованої лікарні «ОХМАТДИТ» МОЗ України
здобувач заочної форми навчання кафедри національної економіки
та публічного управління
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Державне управління охороною здоров'я направлене на формування сприятливих умов розвитку сфери, а також забезпечення доступності та якості медичної допомоги, запровадження загальнообов'язкового медичного страхування тощо. Саме тому, на сучасному етапі розвитку України в період реформування сфери охорони здоров'я, враховуючи загрози і виклики (російська військова агресія, демографічна, соціальна та економічна криза та ін.) надзвичайної актуальності набувають питання щодо вдосконалення механізмів публічного управління закладами охорони здоров'я.

Об'єктом державного управління у сфері охорони здоров'я вважають стан здоров'я населення, фактори ризику, що на нього впливають, і заходи, спрямовані на його збереження та зміцнення [3].

В контексті нашого дослідження важливим є визначення поняття «заклад охорони здоров'я». Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають це поняття як «юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що забезпечує медичне обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників і фахівців з реабілітації» [4].

Конституція України [2] гарантує кожному громадянину право на охорону здоров'я та його захист, у разі порушення цього права. Законодавством також визначено право на безоплатне отримання медичної допомоги у державних та комунальних закладах охорони здоров'я [4].

За організаційно-правовою формою заклади охорони здоров'я державної власності можуть утворюватися та функціонувати як казенні підприємства або державні установи [4].

Погоджуємось, що основним завданням держави є питання, пов'язані із станом здоров'я дитячого населення [8]. В зв'язку з цим, необхідно проаналізувати організаційно-правові засади діяльності державного закладу охорони здоров'я – Національної дитячої спеціалізованої лікарні «ОХМАТДИТ» МОЗ України (НДСЛ «Охматдит»).

Українську дитячу спеціалізовану лікарню за підпорядкуванням Міністерству охорони здоров'я України було створено у 1996 році на базі Українського консультативно-діагностичного центру матері та дитини Міністерства охорони здоров'я України і Київського дитячого науково-лікувального об'єднання «Охматдит» [7]. У 2008 році медичному закладу надано статусу «національної» (Указ Президента України № 484 від 30 травня 2008 року) [6].

Правовою основою діяльності НДСЛ «Охматдит», окрім Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, є Статут, який затверджений Наказом МОЗ України № 1441 від 23 червня 2020 року [5].

НДСЛ «Охматдит» утворений з метою реалізації державної політики у сфері охорони

здоров'я, що передбачає задоволення потреб населення у медичних послугах, зокрема реалізацію права на життя та охорону здоров'я, забезпечення рівного доступу до високоякісної медичної допомоги незалежно від місця проживання та соціального статусу.

До предмету діяльності НДСЛ «Охматдит» належать: діяльність лікарняних закладів; загальна медична практика; спеціалізована медична практика; медична та стоматологічна практика; інша діяльність у сфері охорони здоров'я; допоміжна діяльність у сфері освіти.

НДСЛ «Охматдит» є головним закладом охорони здоров'я, який створений з метою надання спеціалізованої багатопрофільної стаціонарної та консультативної медичної допомоги, екстреної (невідкладної) медичної допомоги при гострих і раптових станах, незалежно від місця проживання і віку дитини, у відповідності до стандартів медичної допомоги та клінічних протоколів.

НДСЛ «Охматдит» має вищу акредитаційну категорію, що має безпосередній вплив на забезпечення якості надання медичної допомоги дитячому населенню, що надається в медичному закладі.

Важливим напрямом діяльності медичного закладу є удосконалення доступності та якості надання медичної допомоги дитячому населенню. Тому, основною метою діяльності НДСЛ «Охматдит» є надання якісної, доступної та безпечної медичної допомоги дітям. Оцінка ефективності та якості організаційної структури, лікувального процесу і результату медичної діяльності включає моніторинг та контроль якості надання медичної допомоги дитячому населенню.

Зокрема, основним завданням методично-організаційного навчально-ресурсного центру НДСЛ «Охматдит» і є організаційно-методичний супровід системи управління якістю ISO 9001:2015 в медичному закладі; проведення внутрішніх аудитів; розробка заходів щодо удосконалення системи управління якістю, а також здійснення аналізу думки пацієнтів щодо рівня надання медичної допомоги та комунікації (на основі анкетування).

Для всіх організацій (установ, закладів), в тому числі й охорони здоров'я, притаманні такі загальні характеристики [1]: наявність мети; кадрове забезпечення; наявність організаційної структури.

Отже, виникає необхідність проаналізувати організаційну структуру НДСЛ «Охматдит», що має значний вплив на якість надання медичної допомоги дітям. Організаційна структура, затверджений штатний розпис на певний бюджетний рік та інші документи Закладу затверджуються МОЗ за поданням Генерального директора Лікарні [5].

Так, в структурі НДСЛ «Охматдит» здійснюють свою діяльність такі основні структурні підрозділи, зокрема: адміністративно-господарська частина налічує 20 структурних одиниць; стаціонар представлено 37 відділеннями; лабораторно-діагностична служба представлена такими структурними одиницями як спеціалізований медико-генетичний центр, український Референс-центр з клінічної лабораторної діагностики та метрології. Структура медичного закладу включає такі Центри: радіології; орфанних захворювань; служби крові; медико-психологічної, соціально-реабілітаційної допомоги дітям, а також Центральне стерилізаційне відділення та Консультативно-діагностична поліклініка, яка включає 18 структурних підрозділів.

В зв'язку з цим, із наведеної мети діяльності та представленої організаційної структури НДСЛ «Охматдит» ми можемо виокремити основні комплексні види медичних послуг, які надає медичний заклад (рис. 1).

Проведений аналіз стану функціонування державного медичного закладу НДСЛ «Охматдит», дозволив виокремити деякі особливості діяльності, зокрема основні завдання та діяльність медичного закладу направлені в основному на надання безкоштовної спеціалізованої медичної допомоги, тобто має місце соціальний характер медичних послуг.

В зв'язку з цим, необхідно здійснити заходи щодо удосконалення організаційно-правового забезпечення публічного управління закладами охорони здоров'я, в тому числі НДСЛ «Охматдит», зокрема внесення змін до організаційної структури закладу в частині здійснення належного стратегічного керівництва, а також здійснити заходи щодо розвитку

корпоративної культури в медичному закладі з метою удосконалення системи якості надання спеціалізованої медичної допомоги дитячому населенню.

Таким чином, в основу державного управління закладами охорони здоров'я покладено принципи реформування системи охорони здоров'я, пов'язані із децентралізацією управління та автономізацією медичних закладів, в тому числі і державних.

Рис. 1. Перелік основного комплексу медичних послуг НДСЛ «Охматдит»

Список літератури:

1. Баєва О. В. Менеджмент в галузі охорони здоров'я: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 640 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення: 18.07.2023).
3. Лазоришинець В. В., Слабкий Г. О., Ярош Н. П., Чепелевська Л. А. та ін. Державне управління охороною здоров'я України: монографія. К., 2014. 312 с.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (Дата звернення: 18.07.2023).
5. Про затвердження Статуту НДСЛ «ОХМАТДИТ»: Наказ МОЗ України від 11 березня 2021 року № 433.
6. Про надання Українській дитячій спеціалізованій лікарні «Охматдит» статусу національної: Указ Президента України від 30 травня 2008 року № 484/2008 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484/2008#Text> (Дата звернення: 18.07.2023).
7. Про Українську дитячу спеціалізовану лікарню: Указ Президента України від 2 липня 1996 року № 494/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/494/96#Text> (Дата звернення: 18.07.2023).
8. Сучасні проблеми та перспективи розвитку педіатрії в Україні. Портал health-ua.com. 2015. № 19/1. URL: <http://health-ua.com/article/17940-suchasn-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-pedatr-v-ukran> (Дата звернення: 18.07.2023).

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОСВІТЛЕННЯ БУДИНКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОЕКТУ MegaD

Винаков О.Ф.

кандидат технічних наук, доцент кафедри електромеханічної інженерії
Національний університет «Одеська політехніка»
afvinakov@op.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6630-8986>

Савьолова Е.В.

старший викладач кафедри електромеханічної інженерії
Національний університет «Одеська політехніка»
savolova.ev@op.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9266-9323>

Автоматизація - один із напрямів науково-технічного прогресу, що використовує саморегулюючі технічні засоби і математичні методи з метою звільнення людини від участі в процесах отримання, перетворення, передачі і використання енергії, матеріалів, виробів чи інформації, або істотного зменшення ступеня цієї участі чи трудомісткості операцій, які виконуються [1].

Пришвидження повсякденного темпу життя обумовило актуальність застосування автоматизації для виконання завдань домашнього побуту. Така система «розумного будинку» може забезпечувати управління опаленням і вентиляцією, освітленням, аудіо та відео обладнанням, системами безпеки і т. д. так, щоб вони працювали злагоджено і максимально ефективно.

На наш погляд, елементи системи автоматизації можуть бути також впроваджені для покращення ефективності споживання електроенергії в закладах освіти за рахунок економічного використання електричних пристроїв [2, 3].

В даній роботі розглядається розроблена нами система автоматизації освітленням коридору третього поверху учбового корпусу на пристроях проекту MegaD [4].

Основною метою автоматизації освітлення учбового корпусу є оптимізація електроспоживання та покращення умов навчального процесу.

Дротова система автоматизації освітлення складається з:

- контролера MegaD - 2561;
- виконавчого модуля MegaD - 8I7O_R;
- модульного лічильника електроенергії NIKING DDS 238 -1;
- блока живлення HDR – 60 -12;
- датчиків руху SRP - 600;
- автоматичних вимикачів;
- проміжного реле MER2 - 012DC.

При автоматизації освітлення система реалізує наступний сценарій:

- під час відчинення входних дверей (дивись Рис. 1) відбувається включення чергового (аварійного) освітлення (три лампочки Д.1, Д.2, Д.3);
- коридор поділений на дві зони, кожна з яких контролюється датчиком руху (дивись Рис. 2), тому при появі людини в коридорі спрацьовує перший датчик руху і відбувається включення першої групи світильників (1.2 - 1.7);
- якщо людина пройшла до середини коридору, то його "бачить" другий датчик і вмикається друга група світильників (2.9 - 2.13);
- для комфортної роботи технічного персоналу (прибирання приміщень) при натисканні на кнопку вимикача (В1), розташованого при вході в коридор, контролер виконує команду, при якій включається все освітлення з затримкою часу (наприклад, 30 хвилин).

Після закінчення навчального процесу реалізується наступний алгоритм роботи: при закритті входних дверей замикаються контакти датчика відкриття і контролер, з огляду на відсутність руху в коридорі, повністю виключає освітлення.

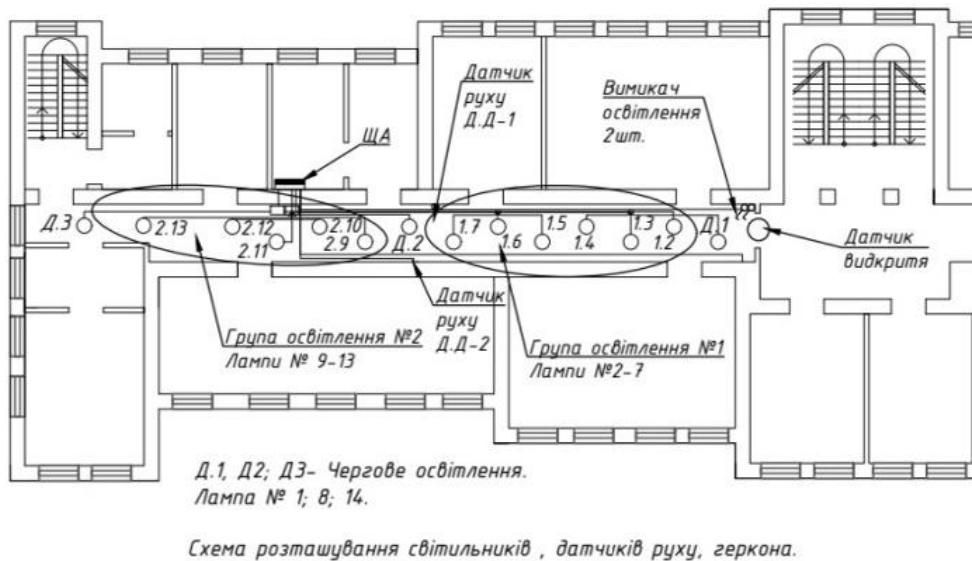

Рис. 1. Схема розташування обладнання

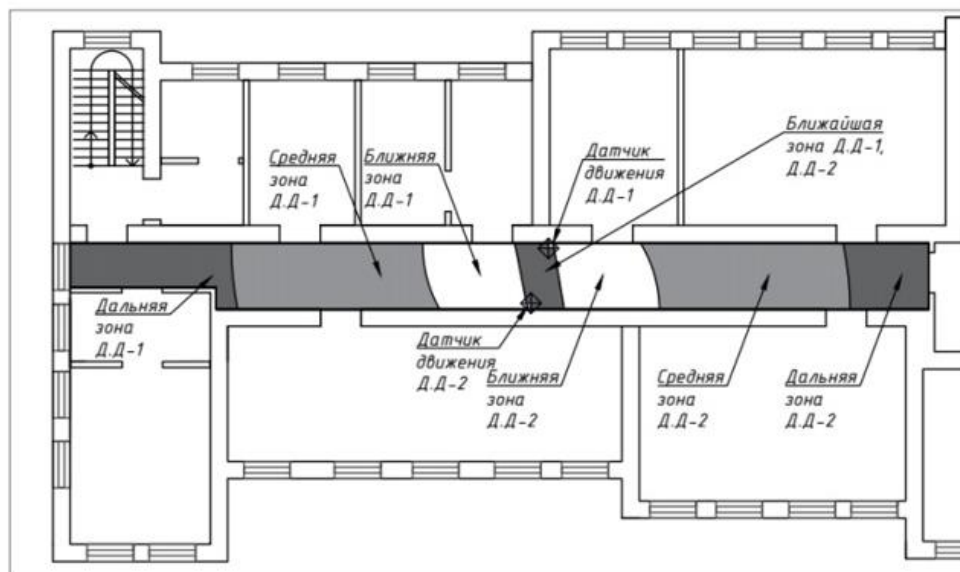

Рис. 2. Зони контролю датчиків

Для забезпечення освітлення при аварійній ситуації (вихід з ладу апаратури автоматики), передбачений наступний сценарій. На пульті управління перемикається перемикач з положення «Автомат» в положення «Ручне», що забезпечує включення аварійного освітлення і першої групи світильників, при включенні вимикача (В2), який знаходиться біля входних дверей (Рис. 3).

В даній роботі була розглянута система автоматизації освітленням учбового корпусу. Проаналізовано та досліджено схемотехнічні рішення управління освітленням на пристроях проекту MegaD.

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ КЕРУВАННЯ ГІДРОЕКОБЕЗПЕКОЮ ШАХТНИХ ПОЛІВ

Власов Владислав Сергійович

здобувач наукового ступеня

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

ORCID: 0000-0003-2011-1085

До 2030 року урядом України планується скорочення кількості шахт Західного Донбасу до шести. Так, 2021 року було завершено роботу шахт «Благодатна» та «ім. Сташкова», також у 2024 – 2025 рр. планується завершити роботу таких шахт як «Степова» та «Ювілейна» ПрАТ «ДЕТК Павлоградвугілля».

Ліквідація шахт супроводжується значними негативними гідро-екологічними наслідками, основними з яких є: деформація земної поверхні, підтоплення, заболочування земель, погіршення якості водних ресурсів та ін. З огляду на те, що 11 шахт ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» займають понад 500 км², масштаб екологічних наслідків після їх закриття може бути катастрофічним. Тому створення автоматизованої системи прогнозування гідро-екологічних ризиків при закритті шахт Західного Донбасу для прийняття рішень з їх мінімізації є актуальним завданням.

Виходячи з цього було виконано аналітичні, експериментальні та фізико-математичні обґрунтування для використання існуючих програмних продуктів з чисельного моделювання геофільтрації у порушеному гірничими роботами масиві шахтного поля, а також визначили підстави для вдосконалення і розробки оновленого програмного забезпечення з відображенням динаміки змін тривимірної комп'ютерної моделі сукупності шахтопластів, що виймаються довгими стовпами.

Найбільш показові результати цього етапу роботи є такі:

- Обґрунтована й апробована методика моделювання опускання земної поверхні при її підробці очисними роботами в умовах шахт Західного Донбасу, при цьому запропоновано оптимальні моделі побудови поверхонь з регулярною мережею – інтерполяційна і поліноміальна, які дозволяють отримати адекватне уявлення поверхонь, а також є базисом для підрахунку об'ємів, поданих у вигляді суми елементарних призм по кожному вузлу мережі;

- Просторова інтерполяція точкових даних ґрунтується на виборі аналітичної моделі поверхні, і в зв'язку з неможливістю опису усієї поверхні однією функцією для просторової інтерполяції поверхонь з регулярним розміщенням опорних точок використано методи локальної інтерполяції, при цьому для визначення значення показника у вузлі використовуються не вся сукупність наявних даних, а тільки виміри, що знаходяться навколо цієї точки;

- Розроблене програмне забезпечення дозволяє автоматизувати прогнозування гідро-екологічних ризиків на площах, де формуються мульди осідання денної поверхні в прибережних зонах річок (Програмне забезпечення моделювання поверхонь виконано на мові Visual C++ під операційну систему Windows з використанням інструментальних засобів відкритої графічної бібліотеки OpenGL);

- Розроблений графічний інтерфейс враховує аналіз поведінки цільового користувача й останні тенденції в сфері User Experience;

- Програмне забезпечення вирішує завдання оптимізації та спрощення збору, зберігання й обробки даних за допомогою розробленої бази даних свердловин, а також дозволяє розрахувати площу поверхні й об'єм масиву між поверхнями, що осідають в різні періоди, за допомогою модуля «Калькулятор осідань». При цьому різниця значень показників осідань поверхні складає не більше 5 % у порівнянні з результатами

маркшейдерських вимірів і розрахунків при послідовному вийманні вугільних пластів, що є параметричним регулятором планування програм гірничих робіт з мінімізацією ризиків гідроекобезпеки поряд з використанням аналогічної залежності за поліномом третього ступеня між зміною об'ємів затоплення поверхні при послідовному вийманні чотирьох пластів.

СПЕЦИФІКА РОЗПОДІЛУ ПОВЕДІНКОВИХ РОЛЕЙ У НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУПАХ**Волинець Микола Васильович**

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

академічна група 1-4м ФЕМП

Державний торговельно-економічний університет

Поведінкові ролі є важливим аспектом діяльності будь-якої організації, особливо з урахуванням контекстуальної обумовленості й диференційованості. Насправді, розподіл поведінкових ролей у групі може бути однією з найскладніших частин створення організаційної структури, адже організації повинні повністю відповідати швидкозмінності соціально-інформаційного простору сучасності. У переважній більшості сучасних компаній характер виконання службових обов'язків стає дедалі гнучкішим, тоді як кількість співробітників – меншою, аніж 15–20 років тому.

За дослідженнями В. Шведа, О. Омельченко, О. Шеремети та ряду інших науковців, під неформальними групами слід розуміти спонтанно утворені спільності людей, які вступають у регулярне взаємодію для досягнення певної мети. Трудове середовище для утворення таких груп є максимально сприятливим: завдяки формальній структурі організації та її завданням одні й ті самі працівники зазвичай збираються разом щодня, а завдання, які вони вирішують, сприяють їх регулярній комунікативній взаємодії. Природним результатом такої інтенсивної соціальної взаємодії є спонтанне виникнення неформальних груп. У великій формальній організації може існувати не одна неформальна група — більшість із них вільно об'єднані у свого роду мережі (неформальну організацію). При цьому носієві кожної поведінкової ролі у такій неформальній групі доцільно мати чітке уявлення про те, які завдання вона має виконувати. Для того, щоб успішно працювати з означеними ролями, необхідно розуміти контекст, в якому така роль виникла й активно існує [1, с. 22–30].

Важливо наголосити, що поведінкові ролі ототожнюються передусім із завданнями, виконання яких вони уможливають. Намір «призначити» певному фахівцеві організації поведінкову роль передбачає обов'язкове уточнення комплексу завдань, які носій цієї ролі виконує. Окрім того, для різних за фаховою спрямованістю типів неформальних груп характерне домінування різних конфігурацій поведінкових ролей.

Одним із найважливіших кроків у процесі ідентифікації поведінкової ролі особистості у неформальній групі є превентивне визначення ядра її структури — комплексу завдань, які має виконувати носій цієї ролі. По мірі зростання організації означене ядро також змінюється. Втім, воно залишається відносно стабільним для різних поведінкових ролей в одному відділі організації.

Чільне місце в існуванні неформальних груп посідає процес формування брендів їх учасників. За дослідженнями І. Юника, «... однією з провідних детермінант успішного брендингу учасника неформальної групи є вдалий вибір та синхронізація з програмою відповідних стратегіко-тактичних брендингових дій однієї з шести ролей у колективі, в складі якого він комунікує з цільовою аудиторією, а саме: лідера, активіста, виконавця, одинака, бунтаря або пригніченого. Кожна із зазначених ролей наділена рядом постійних та ситуативних преференцій і антипреференцій, однак для брендингу максимально неприйнятною є роль пригніченого, тоді як однією з найефективніших — роль лідера в колективі. Особа-бренд виконує більшість функцій, покладених на лідера відносно лояльної цільової аудиторії — прогностичну, проектувальну, координаційну, орієнтувальну, комунікативну тощо» [2, с. 215].

Багато організацій надають перевагу помилковій ідентифікації надто простих поведінкових ролей, таких як «менеджер» або «тренер». Натомість, видається доцільнішим розпочинати з визначення «локально конкретизованіших» поведінкових ролей. Наприклад,

роль «менеджер» не визначає, що конкретно робить менеджер у певній соціальній групі. Однак, додавання атрибуту «підтримка носіїв інших поведінкових ролей» надає змогу уточнити, що менеджери відповідають за керівництво іншими, встановлення очікувань та створення організаційних структур.

В ході «призначення» поведінкових ролей у неформальній групі необхідно виявляти максимальну гнучкість. Ідеальної конфігурації поведінкових ролей не існує, тому потрібно враховувати контекст. Наприклад, коли ви призначаєте роль «менеджер» у неформальній групі, ви не знаєте наперед, буде ця група неформальною чи формальною. Якщо група залишиться неформальною, роль менеджера буде надто «докладною» (вона повинна бути достатньо «гнучкою», щоб її можна було використовувати як у неформальній, так і у формальній обстановці). Уникненню цієї проблеми сприяє «призначення» поведінкових ролей, які можуть використовуватись у різних контекстах (це здійснюється визначенням ядра поведінкової ролі та додаванням контексту її використання [1, с. 22–30]).

Таким чином, ідентифікація і розподіл поведінкових ролей у неформальній групі є складними контекстуально обумовленими диференційованими процесами, які вимагають обов'язкового превентивного визначення ядра кожної ролі з усвідомленням перспективи його структурно-функціональних трансформацій у відповідності до соціальних змін.

Список літератури:

1. Переверзєв М. П. Менеджмент : підручник / М. П. Переверзєв, Н. А. Шайденко, Л. Е. Басовський // під заг. ред. проф. М. П. Переверзєва. М. : ИНФРА-М. 2003. 288 с.
2. Юник І. Д. Алгоритми формування бренду викладача вишу як носія певної поведінкової ролі в ієрархічній структурі колективу. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2022. Вип. 86. С. 215–221.

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ворона Жанна

магістрантка ННІ Педагогіки і психології
ГНПУ ім. О. Довженка

Стан сучасного суспільного життя України – це функціонування країни в умовах страшною кривавою загарбницької війни, розв'язаної росією. Складність всіх соціально-економічних процесів, пов'язаних із воєнними діями, окрім надболісних людських втрат і руйнувань мирної інфраструктури має похідний характер від надважливих еволюційних явищ становлення по-справжньому громадянсько свідомого українського суспільства, що не можливо без національної складової, особливо в частині формування відповідних якостей в підростаючої особистості, зокрема молодшого школяра.

У цьому зв'язку перед Україною постає низка надскладних світоглядних проблем, зокрема – формування справжнього патріотично зорієнтованого громадянина нашого суспільства, особистісним концентром якого є високий рівень національної свідомості.

Зауважимо, що проблемам національної свідомості особистості присвячено цілий спектр наукових досліджень. Питання українського національного менталітету висвітлювали в своїх працях М. Грушевський, М. Максимович, О. Потебня, Г. Сковорода, П. Чубинський, П. Юркевич. На особливостях розвитку національної свідомості та самосвідомості учнів акцентували увагу такі вітчизняні педагоги, як Г. Ващенко, О. Дорошкевич, О. Духнович, П. Куліш, С. Русова, К. Ушинський. У контексті нашого дослідження є важливим науковий доробок І. Дзюби, В. Дончика, М. Євтуха, М. Стельмаховича, Д. Тхоржевського та ін. у сфері розвитку теорії формування національної свідомості громадян України загалом.

Наявні сучасні дослідження в царині актуальних соціально-гуманітарних проблем, щодо причиново-наслідкових зв'язків і зокрема факторів, що тією чи іншою мірою сприяли відкритій військовій агресії росії проти України частково присвячені аналізу стану сформованості в українських громадян національно-патріотичних рис. Очевидно, що наявні проблеми в цій царині є тими передумовами фрагментарного характеру які дали країні-агресору підстави для впевненості, що Україна «за три дні» буде завойована. Такий стан речей окреслює світоглядну проблему щодо невідповідності рівня сформованості національної свідомості українців таким нагальним соціально-економічним і військово-політичним викликам як особливості військового часу і прогнозів повоєнного відновлення країни.

Тому національне виховання особистості декларується на державному рівні як головний пріоритетний освітній складник (Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція педагогічної освіти, Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (Наказ № 527 МОН України) тощо).

У контексті нашого дослідження звернемо увагу на ідейний центр Концепції який фокусується на процесі формування національної свідомості особистості у вітчизняній системі освіти.

Зокрема серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його

історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [1].

Своєю чергою, актуальність досліджуваної проблеми підкреслена задекларованими положеннями в Державному стандарті початкової освіти, що стосуються ціннісних орієнтирів реалізації мети початкової освіти, зокрема щодо: утвердження людської гідності шляхом виховання чесності, відваги, наполегливості, доброти, здатності до співчуття і співпереживання, справедливості, поваги до прав людини (зокрема, права на життя, здоров'я, власність, свободу слова тощо); плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави; формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу [2].

Особливо національно зорієнтовані риси молодших школярів чітко виписані в змісті громадянської та соціальної компетентностей особистості учнів, що свідчить про безпосередній зв'язок цих здатностей з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають спроможність дитини діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, зокрема школи та класу, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять та сталого розвитку, критичне оцінювання основних подій національної, європейської та світової історії, а також повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України [2].

З огляду на зазначене вище постає нагальним практичне завдання щодо формування у здобувачів освіти національних ціннісних орієнтирів на особистісному рівні, що вимагає цілеспрямованого створення умов для розвитку національної свідомості та самосвідомості особистості кожного з них, починаючи з молодшого шкільного віку.

Ефективному вирішенню такого завдання сприятиме також системне впровадження етнорегіонального підходу в підготовку сучасного вчителя початкової школи, який є носієм і транслятором власної національної свідомості і, своєю чергою, є відповідальним за створення культуровідповідного та патріотичного освітнього середовища в класі зокрема і навчальному закладі загалом.

Тож формування національної свідомості молодших школярів повинне реалізовуватись у: формуванні ціннісних орієнтацій, що сприяють культурній і етнічній ідентифікації й самореалізації особистості в полікультурному середовищі; систематизації етнорегіональних знань, умінь і навичок відповідно до специфіки освітнього контенту навчальних програм; опануванні етнорегіональною інформацією, що забезпечує етнорегіональну обізнаність і дає змогу вести діалог і полілог культур. Як результат ефективної реалізації етнорегіонального підходу у вихованні національно свідомих молодших школярів – це прийняття дітьми того, що кожна культура має право на існування й може бути оцінена тільки з позиції її культурних цінностей, норм, традицій, звичаїв; усвідомлення себе суб'єктом національної культури, носієм і транслятором її унікальних цінностей; ідентифікація себе в спектрі регіональних культур [3].

З огляду на вище зазначене потужний потенціал для сприйняття й усвідомлення учнями комплексу національних цінностей має сприяти активне застосування в освітній практиці історично-культурного досвіду української нації в гармонічному поєднанні з конкретними реальними прикладами. Тож стратегічне соціальне замовлення на залучення дітей до вивчення глибоких пластів національної культури й духовності освітні заклади мають розв'язувати з оперттям на актуальний виховний ідеал сьогоденної України, зокрема на приклад військової доблесті конкретних особистостей, громадянської і національної свідомості представників волонтерського руху та інших соціальних сфер активного протистояння російській агресії.

Отже, аналіз окремих сегментів наукового дискурсу в межах означеної проблеми дозволяє стверджувати, що концептуально-стратегічним ядром процесу формування національної свідомості та самосвідомості здобувачів освіти є вчення про націю як форму збереження національної самоідентифікації та історичної пам'яті, засіб історичного поступу саморефлексії нації, а методологічне підґрунтя вивчення проблеми цілеспрямованого педагогічного супроводу розвитку національної свідомості молодшого школяра – це гармонійне поєднання системного, культурологічного й особистісно орієнтованих підходів. Розв'язання цієї проблеми вимагає системного підходу на філософському, теоретичному й технологічному рівнях з урахуванням психо-фізіологічних особливостей учнів початкової школи. Ключовим її аспектом є висвітлення комплексу умов опанування молодшими школярами цінностей національної культури та їх трансформації в особистісні.

Таким чином, з огляду на вищезазначене можемо припустити, що розвиток національної свідомості особистості достатньо досліджена в загальному контексті і може слугувати концептуально-стратегічними основами в дослідженні теоретичного і прикладного супроводу щодо формування означеної характеристики молодших школярів у реаліях функціонування НУШ під час українсько-російської війни і післявоєнної України.

Список літератури:

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641: Наказ МОН від 06.06.2022 № 527.

URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy>

2. Державний стандарт початкової освіти

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

3. Гречаник Н. І. Етнорегіональні засади у формуванні культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 71. С. 7–12.

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ, НАУКИ, БІЗНЕСУ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО СТОЛІТТЯ

Воронкова В.Г.

доктор філософських наук, професор, академік академії наук вищої освіти України
завідувач кафедри управління та адміністрування
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

Череп А.В.

доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки
Заслужений діяч науки і техніки України,
Академік академії наук вищої освіти України
E-mail: cherep.av.znu@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5253-7481>

Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)

Нікітенко В.О.

доктор філософських наук, професор
професор кафедри управління та адміністрування
E-mail: vitalina2006@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9588-7836>

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

Інтеграція цифрової освіти, науки, бізнесу – необхідність розвитку інтелектуального століття. Людина завжди відповідає за кожен виток технологічної революції поліпшенням освіти. Країни та міжнародні організації по всьому світу одну за одною впроваджують стратегії цифрового розвитку. У 2021 році ЮНЕСКО закликала реформувати навчальні програми та методи навчання у відповідь на глобалізацію, кліматичні проблеми та цифрову революцію. Інтеграція цифрової освіти, науки, бізнесу є важливим двигуном модернізації в епоху цифрових технологій, з якою пов'язана цифрова екологія концепція розвитку. Прискорення темпів цифрового розвитку є важливим напрямком технологічних змін, так як фокус конкуренції підприємств акцентується на змінах в освіті, управлінні і програмному забезпеченні. На інтеграцію цифрової освіти, науки, бізнесу впливає глобальна конкуренція за лідерство у цифрових технологіях, а також конкуренція у законодавстві, політиці та м'якій силі на ринку. З точки зору регулятивного мислення США віддають перевагу ринковим рішенням, орієнтованим на ринок, приділяють більшу увагу ефективності, тому в США технології розвиваються дуже швидко. Щоб досягти інтеграції освіти, науки, бізнесу, необхідно, щоб розвивалися інновації з високою потужністю, більшими даними та алгоритмами, з використанням мультисенсорних технологій та сумісних інновацій. Цифрова освіта України у післявоєнному відродженні матиме всі існуючі можливості розвитку за допомогою державних інновацій, які повинні сформувати як мінімум три новітні технології: 1) екологія нових технологій; 2) екологія нової освіти; 3) екологія нового бізнесу. Завдяки цифровій трансформації ефективність економічного розвитку, а також потенційні темпи зростання та ефективність виробництва повинні бути покращені.

Сприяння інтеграції та інноваціям великих та середніх підприємств за допомогою цифровізації також є важливою відправною точкою для просування стратегії інноваційного розвитку. Розробка їх нових форматів та створення нових моделей може підштовхнути підприємства до формування більш інтегрованої тенденції розвитку. На практиці різних

галузей видно, що цифрові технології та реальна економіка досягли глибокої інтеграції у суспільне виробництво та життя, а індустріальна трансформація, викликана цифровою та реальною інтеграцією, стала новою рушійною силою, яка привела до якісного розвитку. Цифрові технології перейшли від кількісного накопичення до якісного стрибка, вносячи зміни до соціальних та культурних форм. Тому на даному етапі необхідно створити хорошу культурну екологію та регулювати її розвиток, щоб вона могла розвиватися стійкіше. Сприяння процвітанню та розвитку цифрової культури має ґрунтуватися на людському розвитку, використовувати цінності для управління раціональністю інструментів, для чого переглянути розвиток культури даних, викликаний прогресом цифрових технологій, щоб просувати «науку та техніку». Інтеграція цифрової освіти, науки, бізнесу полягає у використанні оцифрування, мереж, інтелекту та інших технологічних засобів для систематичної зміни освіти та створення нової освітньої екології, яка може забезпечити більш справедливую освіту, високу якість освіти, безперервну освіту, інклюзивну освіту. Сприяння цифровізації освіти є системним проєктом, тому слід не лише прискорити розробку висококласних конкуруючих продуктів з локалізованими характеристиками, а й провести поглиблене дослідження законів інтелектуальної педагогіки. взаємодії людини та комп'ютер та, належним чином реагувати на зміни в освіті. Новий виток науково-технічної революції знаходиться на підйомі, цифрова трансформація докорінно змінює спосіб мислення на системний, експертний, рефлексивний, змінює спосіб виробництва, життя та навчання людей. Прискорення будівництва сильної освітньої парадигми та просування цифровізації освіти є важливою частиною інтеграції освіти, науки та бізнесу, впроваджуючи освітні концепції, змінюючи освітні процеси, реконструюючи зміст освіти, реорганізуючи освітню структуру та впроваджуючи інновації у моделі, методи навчання.

Цінність та значимість інтеграція цифрової освіти, науки, бізнесу можна зрозуміти за такими аспектами: 1) Цифровізація освіти може зламати межі часу та простору, сприяти створенню та спільному використанню високоякісних освітніх ресурсів у ширших масштабах, розширити охоплення різноманітних освітніх ресурсів, щоб реалізувати інтелектуальну організацію, управління та обслуговування ресурсів для розвитку цифрової науки та цифрового бізнесу; 2) Вища якість освіти та науки: в епоху цифрових технологій університети повинні здійснювати освітню, викладацьку та наукову діяльність, орієнтовану на розвиток учнів, за допомогою інтеграції науки та освіти, виробництва та освіти, щоб готувати спеціалістів, які більше підходять для потреб інноваційного розвитку бізнесу; 3) Цифровізація освіти розширює можливості освіти протягом усього життя та може задовольнити різноманітні та індивідуальні потреби у навчанні, такі як професійні навички, навчання людей похилого віку та безперервна освіта, тому університети повинні створити систему навчання протягом усього життя з більш гнучкими методами, багатими ресурсами і зручнішим навчанням у будь-який час. 4) Цифровізація може надати потужну підтримку для реалізації рівних освітніх послуг для всіх, формуючи інклюзивну освіту, цифрові технології можуть бути використані для прийняття та задоволення особливих освітніх потреб людей з обмеженими можливостями, щоб вони не піддавалися дискримінації та виключенню через фізичні та психологічні дефекти; надавати адаптивні навчальні програми для задоволення їхніх потреб в освітніх цілях, щоб люди з обмеженими можливостями могли здобути якісну освіту, не виходячи з дому, здобуваючи новий іммерсивний досвід навчання. 5) Заснована на великих даних та технологіях штучного інтелекту, цифрова освіта може надати ефективну та надійну цифровізацію даних, уможливлуючи більш точне управління та прийняття наукових рішень.

Отже, інтеграція цифрової освіти, науки, бізнесу – це загальний процес реформ, який використовує великі дані для навчання студентів відповідно до їх здібностей. Завдяки аналізу великих даних студентів виявляються їх сильні сторони та особливості, щоб забезпечити точну підготовку та сприяти розвитку науки та бізнесу. Наука та технології є основними продуктивними силами, а продуктивність визначає відносини виробництва. Коли цифрові технології застосовуються у сфері освіти, необхідно належним чином враховувати

взаємозв'язок між технологіями, специфічними для освіти та технологіями загального призначення. Спеціалізовані технології - це технології, розроблені спеціально для освітніх цілей, такі як система управління навчанням, додаток для домашніх завдань або інструмент віртуального експерименту, які полегшують освітнє навчання. Хоча технологія загального призначення не призначена для освітніх цілей, її також можна використовувати в освітніх сценаріях, таких як пошукові системи, соціальні мережі або засоби зв'язку, які можуть забезпечити більш зручний досвід. Університети повинні надавати великого значення інноваціям, виходити за «стіни» освіти, досліджувати та вводити нововведення на шляху розвитку освіти та встановлювати нову парадигму освіти в епоху цифрових технологій та інтелектуальну епоху.

Цифровізація означає комплексне об'єднання у мережу всіх сфер економіки та суспільства, а також можливість збирати відповідну інформацію, аналізувати її та перетворювати на дії. Зміни приносять переваги та можливості, але вони також створюють нові проблеми. Головні цілі цифровізації: 1) підвищення конкурентоспроможності (наприклад, інноваційної спроможності підприємства); 2) відкриття нових областей бізнесу чи цифрових бізнес-моделей; 3) здатність розвивати цифрові навички за допомогою освіти; 4) освіта наполягає на справедливості, інклюзивності, якісному розвитку, реформах та інноваціях. В даний час нова форма освіти, породжена інтелектуальними технологіями, висунула новіші та вищі вимоги до освітньої реформи, надає великого значення впливу нових технологій на освіту, активно просуває цифрову трансформацію та інтелектуальну модернізацію освіти, створює національну платформу державних послуг «розумної освіти», розширює охоплення високоякісних освітніх ресурсів, поглиблює застосування освітніх великих даних та активно створює цифрову систему управління освітою. Все це націлене на те, щоб прискорити вдосконалення інформаційної інфраструктури освіти та створити високоякісну систему підтримки освіти; змінити цілі освіти в інтелектуальну епоху, активно просувати цифрову трансформацію освіти у галузі розумної освіти для досягнення мети сталого розвитку освіти.

Таким чином, інновації та розвиток інформатизації освіти – це систематичний проєкт. Ключовим моментом є використання можливостей нової освітньої інфраструктури, надання цифрового навчального контенту, платформ та інструментів для навчання вчителів та учнів. Щоб краще сприяти розвитку глобальної смарт-освіти та ефективно просувати цифрову трансформацію освіти: 1) визнати важливу роль смарт-освіти на основі стратегічних важелів; 2) формувати відповідну національну політику в галузі освіти з погляду інформаційної інфраструктури; 3) проєктувати розумні кампуси та зміцнювати співпрацю в рамках стратегії розумної освіти. Цифрова трансформація освіти, науки і бізнесу – це не тільки важлива частина побудови цифрового суспільства, а й стратегічний вибір для захоплення командних висот розвитку, навіть внутрішня вимога якісного розвитку. Для поєднання освіти, науки та бізнесу необхідно: 1) інтегрувати перетворення знань у міждисциплінарні галузі; 2) поєднувати викладання з технічними та соціальними атрибутами та просувати навчання через практику; 3) розвивати команду кваліфікованих педагогів, які мають як професійні знання, так і почуття відповідальності. Швидкий розвиток цифрової економіки спричинив важливі пропозиції щодо управління цифровою трансформацією освіти, для чого необхідно змінити концепцію освіти, спосіб навчання, посилити командоутворення та оптимізувати систему управління. Нове покоління інформаційних технологій, представлене штучним інтелектом, швидко каталізує Четверту промислову революцію та запускає новий раунд промислового розвитку; вимагає активно використовувати штучний інтелект та інші технології для розширення освітніх інновацій та розвитку. Підприємства відіграють важливу роль у цифровому перетворенні освіти, у результаті чого постійно з'являються нові бізнес-моделі та моделі обслуговування, технологічні інновації мають вирішальне значення для розвитку цифрового бізнесу, який потребує високопрофесійних спеціалістів, які готує цифрова освіта [1].

Список літератури:

1. Кивлюк О.П., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Інтеграція віртуальної реальності та освіти в контексті креативності та сучасних тенденції цифрового розвитку. / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С.47-63.

АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ СТУДЕНТІВ**Гагарін О.О.**

к.т.н., доцент

доцент кафедри ПЗЕ

Національного технічного університету України імені Ігоря Сікорського

gagarin.info@gmail.com

Титенко С.В.

к.т.н, доцент

доцент кафедри ПЗЕ

Національного технічного університету України імені Ігоря Сікорського

st@setlab.net

Поленова В.А.

магістр кафедри ПЗЕ

Національного технічного університету України імені Ігоря Сікорського

valentina@gmail.com

Феденко В.А.

магістр кафедри ПЗЕ

Національного технічного університету України імені Ігоря Сікорського

fedenko_78@gmail.com

Abstract. *The article reveals problems distance learning. The use of semantic web spaces in online learning is becoming increasingly popular. Concept maps are a powerful visualization tool in learning systems for improving information retention. The growing popularity of using mobile applications for education necessitates the creation of concept mapping tools on mobile devices. The developed software product can be used in scientific and educational fields for visualization of scientific knowledge and improved assimilation of information during training.*

Keywords: *concept map, online learning system, knowledge visualization, concept, thesis, top, edge, concept map visualization software tools, information and learning system, didactic communication, mobile application.*

Актуальним трендом вищої освіти сьогодні стає персоналізація навчання. Як наслідок виникає необхідність формування індивідуальної навчальних траєкторії (ІНТ) з активною участю студента. Такий підхід до навчання дозволяє здобути не лише основну спеціальність, а й компетенції в інших галузях, які іноді протилежні основному треку.

Індивідуальна освітня траєкторія - це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті. Як синоніми використовуються «варіативне навчання», «індивідуальний освітній маршрут» та ін.

Концепція побудови ІНТ для навчальних систем націлена на індивідуальний підхід у навчанні та спрощення представлення візуального контенту адаптивної навчальної системи, а також його покрокову побудову.

Генерація ІНТ не вимагає значних трудових витрат але забезпечує оптимізацію навчального процесу. Викладачі можуть упорядковувати послідовність викладання, а також тривалість викладання відповідно до навчальної траєкторії. У кожній навчальній групі методи навчання можуть змінюватися в разі потреби

Практичним кроком створення навчальних систем може слугувати алгоритми автоматичної побудови ІНТ. Такі алгоритми за звичай використовують так звані карти понять та базуються на створенні графу переходів тем навчання від початкової до інших за методами кластеризації, або за допомогою топологічного сортування Алгоритми базується на рівні оволодіння студентами. концепціями навчальної області, різних особливостях

навчання та використовує топологічне сортування для автоматичної побудови лінійної карти понять, яка відповідає характеристикам адаптивної навчальної системи. На основі існуючої карти понять предметної області автоматично генерується декілька різних лінійних навчальних шляхів

Карти понять є важливим інструментом для обміну інформацією, представлення ідей і організації думок. Вони створені завдяки участі в дослідженнях когнітивної психології. Для створення карти понять потрібно з'єднати слова лініями, щоб створити текстові вузли. Карти понять є більш компактним способом представлення інформації порівняно з текстовими блоками такого ж змісту. Вони корисні в багатьох галузях промисловості, оскільки використовують вузли та дуги для з'єднання понять. Вузол - це деяке поняття, а дуга означає зв'язок між двома поняттями [1].

Карти понять розроблені на базі понятійно-тезисної моделі (ПТМ) [2] та наведені на рисунку. Карти понять позитивно впливають на якість засвоєння інформації та покращують навігацію предметною областю. Вузли графа – це самі поняття, а ребра виступають у ролі зв'язків між ними. При вивченні та дослідженні нової інформації про конкретне поняття користувачам пропонується вивчити вузли-тези.

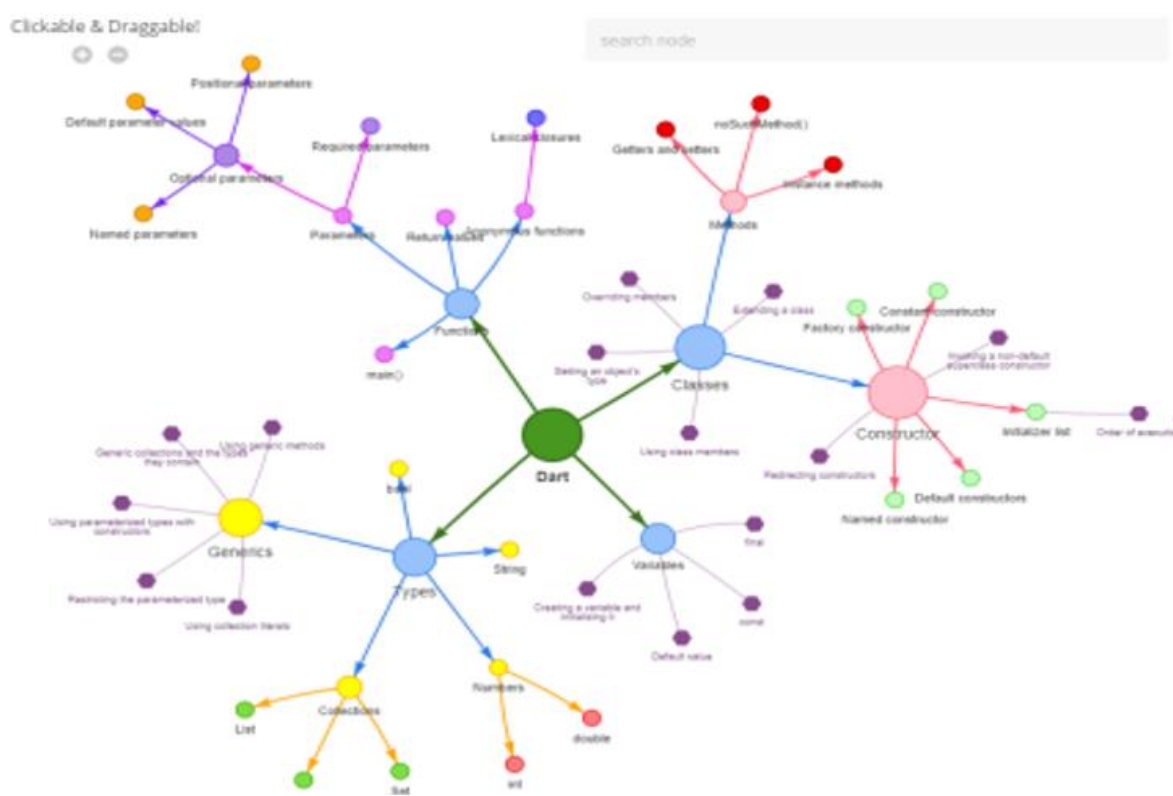

Рисунок 1. Карта понять на базі понятійно-тезової моделі

Автоматична побудова індивідуального навчального шляху є можливим вирішенням проблеми створення ІНТ та в значній мірі залежить від методів побудови та візуалізації графа ІНТ.

Існує багато різних способів візуалізації графів. Серед них можна розрізнити прямолінійні, довільні, полігональні, ортогональні, сіткові тощо.

Метод кругового макетування працює по такому принципу: елементи графу розміщуються на колі, при цьому вершини ретельно впорядковуються для зменшення кількості перетинів і розміщення вузлів близько один до одного.

Методи композиції з використанням матриць суміжності графів використовують координати, отримані з власних векторів матриці, створених із заголовків стовпців точки даних [3]

Метод багат шарового малювання використовується у алгоритмі Кофмана-Грема, який створює граф із системою горизонтальних шарів. Цей процес використовує кілька методів для накладання вузлів один на одного в певному порядку. Після цього вузли розташовуються у шаблони, які усувають непотрібні перетини, наприклад, шляхом накладання їх один на одного кількома шарами [4].

Силові алгоритм візуалізації графа використовує фізичні концепції, пов'язані з пружинними системами або молекулярною механікою. Метою даного алгоритму є розташування вершини графа у просторі таким чином, щоб все зв'язки мали пропорційну довжину.

Аналіз існуючих алгоритмів побудови графу та методів їх візуалізації виявив низку недоліків в тому числі і для обраного алгоритму Фрухтермана-Рейнгольда [5] Цей алгоритм не виключає застрягання вершин у локальних мінімумах, має довгий час виконання і наявність ситуацій перетину ребер. Тому були внесені зміни до обраного алгоритму, які зводилися до наступного

Алгоритм спочатку ініціалізує ідеальну константу попарної відстані, радіус сили відштовхування, сторони фрейму тощо. Після завершення всієї ініціалізації основний цикл починає працювати і триває задану кількість ітерацій. Обчислює силу відштовхування для кожної вершини. Для цього кожна вершина зіставляється з іншою вершиною та перевіряється відстань від однієї вершини до іншої. Якщо відстань менше максимального радіуса дії сили відштовхування, розраховується взаємодія вершин. Крім того, параметр вершини `.isHot` має значення `true`, якщо відстань менша за `hotDistance`.

Щоб знайти вектор переміщення, спочатку знаходиться вектор різниці двох вершин. Потім цей вектор форматується як одиниця та множиться на значення сили відштовхування. Результуючий вектор додається до параметра вершини `.displacement`. Процедура розрахунку сил відштовхування у верхньому та середньому ребрах аналогічна. Після цього потрібно обчислити положення середини ребра і виконати описані вище дії. Потім обчислюється сила притягання. Для кожної пари вершин для кожного ребра існує вектор різниці. Далі цей одиничний вектор множиться на значення притягання. Цей вектор додається до параметра `.displacement` кожної з вершин ребра. Останньою дією кожної ітерації є коригування положення кожної вершини відповідно до вектора `.displacement`. Оскільки векторний модуль `.displacement` іноді може мати дуже великі значення, спочатку це значення формується за допомогою функції `displacement()`. Ця функція нормалізує значення переміщення, параметра `.isHot`, радіуса тяжіння, постійної ідеальної попарної відстані тощо. Значення `.position` змінюється, щоб уникнути подальших помилок, беручи до уваги максимально доступний розмір інтерфейсу. Після цього виконується нова ітерація, поки значення індексу не досягне значення максимальної кількості ітерацій, і алгоритм завершує роботу

Алгоритм описує зміну довжини вектора зміщення вершини та запобігає застрягання вершини в локальному мінімумі. Також були проведені експерименти з оцінювання ефективності модифікацій. Результат порівняння деяких властивостей наведено на рисунку 2.

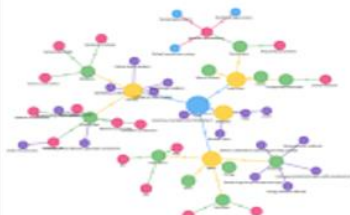
	Оригінальний алгоритм Фрухтермана-Рейнгольда	Модифікований алгоритм Фрухтермана-Рейнгольда
Середній час виконання для 50 ітерацій (мс)	82.8	72.4
Середній час виконання для 200 ітерацій (мс)	394.1	352.6
Середній час виконання для 500 ітерацій (мс)	1349.3	1266.5
Приклад карти понять при 50 ітераціях		
Приклад карти понять при 200 ітераціях		

Рисунок 2. Порівняння властивостей оригінального та модифікованого алгоритму Фрухтермана-Рейнгольда

Експерименти проведені на порталі [6] показують, що алгоритм побудови ІНТ може мати гарну адаптивність до студентських груп і може генерувати різні навчальні шляхи, відповідно до навчальної діяльності учнів.

Список літератури:

1. Tytenko S. V. Interactive concept maps in ontology-oriented information and learning web-systems. KPI Science News, 2019. pp. 24–36
2. Tytenko S.V. Construction of didactic ontology based on the analysis of concept-thesis model elements, Naukovi Visti NTUU KPI, no. 1, 2010. pp. 82—87
3. Beckman, Brian. Theory of Spectral Graph Layout: Tech. Report MSR-TR-94-04, Microsoft Research, 1994. pp. 105-107.
4. Bastert O., Matuszewski C. Layered drawings of digraphs: Kaufmann M., Wagner D. Drawing Graphs: Methods and Models, Lecture Notes in Computer Science, 2001. pp. 322-224.
5. Fruchterman T. M. J., Reingold E. M. Graph drawing by force-directed placement, 1991. pp. 3-7
6. Semantic Portal [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://semantic-portal.net>

РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Гедзик А.А.

аспірант

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
andriihedzyk@gmail.com

У зв'язку зі зростаючими темпами інформатизації суспільства, проблема інформатичної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання залишається актуальною. Успішне вирішення цієї проблеми обов'язково веде до необхідності формування інформатичної компетентності майбутнього фахівця, яка базується на теоретичних знаннях цілого ряду наук, таких як кібернетика, інформатика та інші. Ця компетентність передбачає вміння користуватись засобами комп'ютерних технологій та найбільш поширеними програмними продуктами, знання особливостей передачі інформації та вміння ефективно її використовувати в професійній діяльності.

Питання інформатичної компетентності досліджували М. Головань, Є. Долинський, Г. Нітченко, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Спирін, Л. Петухова та ін.

Комп'ютерні технології є головним засобом формування інформатичної компетентності і охоплюють технології, що забезпечують збір, обробку, зберігання та передачу інформації за допомогою електронних обчислювальних машин. Основу сучасних комп'ютерних технологій складають три технологічних досягнення: здатність зберігання інформації на машинних носіях, розвиток засобів зв'язку та автоматизація обробки інформації за допомогою комп'ютерної техніки. На практиці комп'ютерні технології реалізуються в застосуванні програмно-технічних комплексів, що складаються з персональних комп'ютерів або робочих станцій з необхідним набором периферійних пристроїв, підключених до локальних і глобальних обчислювальних мереж та оснащених необхідним програмним забезпеченням. Використання цих елементів збільшує ступінь автоматизації як наукових досліджень, так і навчальних процесів, що є основою для їх удосконалення.

На основі аналізу досліджень літератури в психолого-педагогічній та технологічній сферах (з визначенням основних етапів зародження, розвитку та впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес, з врахуванням важливих подій та досягнень вчених, програмістів і педагогів-практиків), можна виділити чотири основних етапи становлення та еволюції комп'ютерних технологій в освітньому процесі:

1. Перший етап - Зародження та введення в експлуатацію: Початок використання комп'ютерних технологій у освітньому процесі пов'язаний з появою перших комп'ютерів у середині ХХ століття. У цей період комп'ютери були великі та дорогі, і їх використання обмежувалося деякими спеціалізованими дослідженнями та проектами.

2. Другий етап - Поширення та демократизація: У 1980-х роках з'явилися персональні комп'ютери, що зробило їх більш доступними для широкої аудиторії. Комп'ютери стали використовуватися в освіті, спрощуючи процес навчання та надаючи можливості для інтерактивного навчання.

3. Третій етап - Інтеграція в навчальні програми: У 1990-х та на початку 2000-х років комп'ютерні технології стали інтегрованими в навчальні програми різних рівнів навчання. Багато шкіл та університетів забезпечили студентів доступом до комп'ютерів, а навчальні матеріали та ресурси стали доступними в електронному форматі.

4. Четвертий етап - Інновації та розвиток: Зараз ми перебуваємо на етапі інноваційного розвитку комп'ютерних технологій у освітньому процесі. З'являються нові

підходи до використання технологій у навчанні, такі як використання штучного інтелекту, віртуальної реальності та інших передових інструментів. Важливим аспектом цього етапу є поєднання педагогічних знань з технологічними можливостями для досягнення максимальної ефективності навчання.

Практика використання комп'ютерів сприяє появі нового покоління комп'ютерних технологій, що дозволяють підвищити якість навчання, ефективніше взаємодіяти педагогам і студентам з обчислювальною технікою, а також розвивати інформатичну компетентність. Впровадження комп'ютерних технологій в сферу освіти можна розглядати як початок революційного перетворення традиційних методів і технологій навчання і всієї освітньої галузі. Сутність інформатизації освіти з одного боку визначається як комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних із насиченням освітніх систем інформаційними продуктами, засобами та технологіями; з іншого боку - впровадження у ЗВО інформаційних засобів, заснованих на обчислювальній техніці, а також інформаційної продукції та педагогічних технологій, що базуються на цих засобах. Комп'ютерні технології в навчанні спрямовані на досягнення цілей інформатизації освіти на основі застосування комплексу функціонально-залежних педагогічних, інформаційних, методологічних, психофізіологічних та ергономічних засобів та методик.

Однак, в системі освіти часто виникають невідповідності між можливостями комп'ютерних технологій і їх реальним використанням. Наприклад, часто комп'ютери використовуються лише як інструменти для набору і друку текстів, і таке обмежене застосування не використовує повний потенціал комп'ютерних технологій у навчанні. Однією з причин такої невідповідності є недостатня сформованість інформатичної компетенції, викладачів та студентів, які відповідають вимогам для ефективного використання комп'ютерних технологій. Школярі і студенти можуть також відчувати нестачу необхідних знань і навичок для продуктивного використання КТ.

Також, швидкий розвиток інформаційних технологій може ускладнювати ситуацію. Постійно з'являються нові, більш ефективні та складні технології, такі як штучний інтелект, віртуальна реальність, геоінформаційні системи тощо. Відсутність методичної бази для їх використання в освіті та нечітке уявлення про формування інформатичної компетентності студентів ускладнюють процес впровадження КТ в освітній процес.

Ці труднощі можуть призвести до того, що педагоги в процесі освоєння КТ орієнтуються на особистий досвід та емпірично шукають шляхи ефективного їх використання, але не завжди мають доступ до науково обґрунтованих підходів і стратегій. Для вирішення цієї проблеми важливо забезпечити викладачів та студентів необхідними комп'ютерними навичками та інформатичними компетенціями. Також необхідно активно розробляти та впроваджувати науково-методичні рекомендації для ефективного використання КТ в освіті, зокрема, з орієнтацією на розвиток інформатичної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

В освітньому просторі на сьогоднішній день склалися об'єктивні передумови для системного використання комп'ютерних технологій у організації навчального процесу на заняттях. Оскільки зміст підготовки майбутніх педагогів професійного навчання педагогічного ЗВО має складну і багатокомпонентну структуру, характеризується великим різноманіттям вивчених об'єктів, явищ і процесів, важливо забезпечити розвиток у них професійних компетенцій, зокрема, інформатичної компетентності, що дозволить творчо використовувати отримані знання у професійній діяльності. Дидактичні завдання, що вирішуються під час підготовки студентів за кожною дисципліною навчального плану, різноманітні і глибоко специфічні, мають професійну теоретичну та практичну спрямованість і характеризуються цілісністю і завершеністю. Все це вимагає використання комплексу інформаційних ресурсів освітнього закладу з метою комплексного формування їх інформаційної компетентності з урахуванням досягнень сучасної педагогічної науки.

Таким чином, використання комп'ютерних технологій і інформаційних ресурсів є важливим аспектом професійної підготовки студентів педагогічних ЗВО, що дозволяє

забезпечити більш ефективне опанування навчального матеріалу та розвиток професійних навичок, необхідних для успішної роботи в сучасних умовах освітнього процесу.

Список літератури:

1. Головань М.С. Інформатична компетентність. Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Збірник наукових праць. 2007. № 16. С. 314–324.
2. Петухова Л.Є. Інформатичні компетентності майбутнього вчителя початкових класів (в моделі трисуб'єктної дидактики): навч.-метод. посіб. Херсонський державний університет. Херсон. 2010. 524 с.
3. Ребенок В.М, Рубець М.М. Використання сучасних комп'ютерних технологій в процесі професійного навчання. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. С. 238–240.
4. Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. №5. URL: [http://www.ime.edu-ua.net/em13/content/09somt10.htm](http://www.ime.edu.ua.net/em13/content/09somt10.htm). (дата звернення: 11.06.2023).

РОЗВИТОК СПОРТИВНО-ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Гіричук С.М.

магістр спеціальності «Туризм»

Вінницького національного аграрного університету

Спортивний туризм є однією зі швидкозростаючих галузей туризму в світі. Інтерес до активного способу життя, фітнесу, участі у спортивних подіях та змаганнях привертає все більше туристів. Основними тенденціями розвитку спортивно-подієвого туризму є:

1. Зростання популярності масових спортивних подій: Марафони, триатлони, велогонки, мотоспорт, гірськолижні та інші спортивні заходи привертають увагу туристів з усього світу, що стимулює розвиток спортивного туризму.

2. Збільшення кількості спортивних об'єктів та інфраструктури: Багато країн і міста інвестують у розвиток спортивної інфраструктури для приваблення туристів, а також для покращення життя місцевого населення.

3. Поширення активних форм відпочинку: Зростає популярність екотуризму, гірського туризму, водних видів спорту, альпінізму та інших активних форм відпочинку.

4. Розвиток спеціалізованих туроператорів: З'являються туроператори та турагентства, які спеціалізуються на спортивно-подієвому туризмі, пропонуючи пакети для участі в спортивних заходах та тренуваннях.

5. Сприяння з боку держав: Багато країн активно підтримують розвиток спортивного туризму, оскільки це може сприяти збільшенню туристичного потоку та приносити значний дохід у державний бюджет.

Велике економічне значення мають заходи подієвого туризму, так як в період їх проведення діяльність всього сектора туристичної індустрії активізується. Пропозиція є значно нижчою за споживчий попит. Під час підготовки до заходу можна спостерігати відродження місцевих культурних традицій і звичаїв, підвищення патріотизму, розвиток народної творчості.

На даний момент туроператори готові запропонувати своїм клієнтам відвідування найбільш захоплюючих подій світової культури, до яких можна віднести наступні:

- гастрономічні фестивалі – на таких можна спробувати найрізноманітніші смаколики та напої та, що є найголовнішим, - познайомитися із місцевою культурою харчування. Досить часто процес споживання їжі не менш цікавий, ніж її смакові якості. На таких заходах можна відкрити для себе незвичний бік найбільш тривіальних блюд. Також на таких заходах часто можна спостерігати і проведення майстер-класів з приготування їжі, що ще більше приваблює туристів;

- музичні фестивалі та конкурси поглинуть гостя країни в захоплюючу атмосферу живого звуку та виконавчої майстерності. Тут завжди можна почути улюблені композиції в найбільш незвичному їх звучанні та поспілкуватися із прихильниками жанру;

- національні свята та фестивалі – чудовий привід дослідити культуру країни, яку турист відвідує. Адже саме через народну культуру легше всього зрозуміти менталітет народу, їх традиційні цінності. Такі заходи – можливість детальніше вивчити міфологію та місцеві обряди. Окрім цього, з таких фестивалів завжди турист може привезти додому велику кількість етнічних сувенірів;

- квіткові виставки – частіше за все проводяться в тих країнах, де вони вирощуються, тобто там, де ця галузь сприймається як та, що історично склалася для країни [35, с. 67]. Не дивлячись на те, що такі виставки мають досить вузьку тематичну спрямованість, вони приваблюють не лише любителів флористики. Такі заходи супроводжуються різноманітними парадами, інсталяціями, великою кількістю майстер-класів. Також любителі квітів можуть придбати для себе цікаві та екзотичні саджанці тощо;

- театральні та кінематографічні фестивалі – даний вид відпочинку нині вважається найбільш престижним як напрямок ділового туризму. Туристи цінують можливість побачити постановки за участі визнаних майстрів жанрів до масової прем'єри. Відвідування даних заходів вважається атрибутом елітного вжитку, саме тому даний напрямок має високий попит серед заможних туристів. Окрім цього, такі заходи завжди супроводжуються проведенням різних злетів фанатів масової культури, де можна зустрітися із з діячами певної індустрії, заглибитися в гік-культуру тощо;

- спортивні змагання – що нині вважається особливим напрямком подієвого туризму. Гість завжди отримує можливість повболівати за рідну чи таку, вболівачем якої є, команду та побачити кращих атлетів, відвідати найкращі світові арени тощо.

Розвиток спортивно-подієвого туризму в Україні: В Україні також спостерігається певний розвиток спортивного туризму, але в порівнянні з розвинутими країнами він може бути менш інтенсивним. Проте, у країні є потенціал для подальшого розвитку цієї галузі, зокрема:

1. Масові спортивні події: Україна проводить різноманітні спортивні заходи, такі як марафони, велогонки, триатлони та інші. Наприклад, Київський міжнародний марафон та Велотур Чорнобиль. Ці заходи привертають увагу іноземних учасників та туристів.

2. Гірськолижний туризм: Карпати та Кримські гори пропонують можливості для зимового спортивного відпочинку, що може привертати туристів із сусідніх країн.

3. Активний відпочинок: Україна має потенціал для розвитку екотуризму, рафтингу, велотуризму та інших видів активного відпочинку.

4. Розвиток спортивної інфраструктури: Певні міста України, зокрема Київ, Львів, Харків та Одеса, активно інвестують у розвиток спортивної інфраструктури, включаючи стадіони, спортивні комплекси та бази для занять спортом.

Щоб сприяти розвитку спортивно-подієвого туризму в Україні, важливо продовжувати підтримувати масові спортивні заходи, залучати іноземних учасників та рекламувати українські природні та спортивні ресурси серед міжнародної аудиторії. Також інвестування у розвиток спортивної інфраструктури буде сприяти збільшенню кількості спортивних заходів і привертати більше туристів до країни.

ГЕРМЕТИЧНІ ХВИЛЕВОДНО-МІКРОСМУЖКОВІ З'ЄДНУВАЧІ ЯК КОМПОНЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ НВЧ АПАРАТУРИ

Глушеченко Е.М.

к.т.н.

095-849-52-74, gen-nto@ukr.net

Приватне акціонерне товариство «Науково-виробниче підприємство «Сатурн»

Вступ

В існуючий час багато зусиль приділяється відновленню шляхом модернізації працездатності НВЧ систем та пристроїв, створених у минулі 30-40 років. Така модернізація у більшості випадків пов'язана з заміною морально або фізично неідеальних функціональних елементів фідерних трактів сучасними зразками виробів у планарному (інтегральному) конструктивному виконанні.

Але у своїй більшості хвильоводні елементи антенно-фідерних трактів модернізації не потребують. В той же час для під'єднання до них інтегральних функціональних НВЧ пристроїв потрібні герметичні хвильоводно-мікросмужкові з'єднувачі, розгляд особливостей яких є метою цієї роботи.

Основна частина

З інформаційних джерел [1] відомий хвильоводно-мікросмужковий з'єднувач, зовнішній вигляд якого зображений на рис. 1.

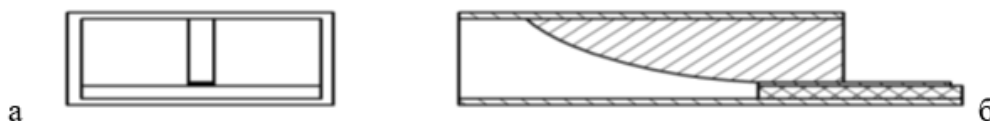

Рисунок 1. Хвильоводно-мікросмужковий з'єднувач, де а – вигляд з відкритого торця хвильоводу; б – вигляд поздовжньо-вісьового розрізу хвильоводу

З зображення на рис. 1 очевидно, що з'єднувач реалізований на базі низькоомного (у порівнянні з прямокутним) П-подібного хвильоводу. Він не тільки простий конструктивно, але й може мати хороші електричні характеристики – коефіцієнт стоячої хвилі за напругою (ВСХН) та власні втрати. Але його неможливо реалізувати герметичним і тому можна використати тільки у якості прототипа.

Саме цей прототип дозволив сформулювати вимоги для створення герметичного хвильоводно-мікросмужкового з'єднувача: у якості базового елемента необхідно використати відрізок низькоомного П- або Н-подібного хвильоводу; низькоомний [2] Н-подібний хвильовід повинен мати не менше двох конструктивних елементів, які у хвильовому опорі (імпедансі) з'єднувача дозволять коригувати реактивну компоненту як індуктивного, так і ємнісного характеру; для забезпечення з'єднувача герметичністю необхідно використати коаксіал з імпедансом $Z_0=50$ Ом та діаметром центрального струмопровідного провідника коаксіала, що відповідає ширині мікросмужкової лінії (МСЛ) з імпедансом $Z_0=50$ Ом.

Зазначеним вимогам відповідає Н-подібний хвильовід, який містить два ребра, що розміщені вертикально один над одним в поздовжньо-осьовій площині хвильоводу. При цьому вони являтимуть собою узгоджувальний та коригувальний елементи з'єднувача, які забезпечують перетворення електромагнітної хвилі (ЕМХ) типу H_{10} хвильоводу на квазіхвилю ТЕМ-типу коаксіалу. Саме в зоні вертикальної щілини між їхніми торцями знаходиться перпендикулярно орієнтований до них максимум вектора E напруженості електромагнітного поля.

В результаті виконання означених вище вимог і був створений герметичний поздовжньо-співвісний хвильоводно-мікросмушковий з'єднувач (ПСХМЗ) [3], вигляд поздовжнього розрізу якого та з відкритого торця хвильовода зображений на рис. 2. При цьому використані наступні позначення: 1 – корпус хвильовода; 2 – закорочуюча торцева стінка; 3 – узгоджувальний елемент; 4 – широка нижня стінка хвильовода; 5 – поздовжній отвір у стінці узгоджувального елемента; 6 – корпус герметичної коаксимальної вставки; 7 – скляна ізолююча втулка; 8 – центральний струмопровідний провідник; 9 – зовнішня екрануюча поверхня коаксимальної вставки; 10 – зовнішній вільний кінець центрального провідника; 12 – внутрішній вільний кінець центрального провідника; 13 – коригувальний елемент; 14 – широка верхня стінка хвильовода.

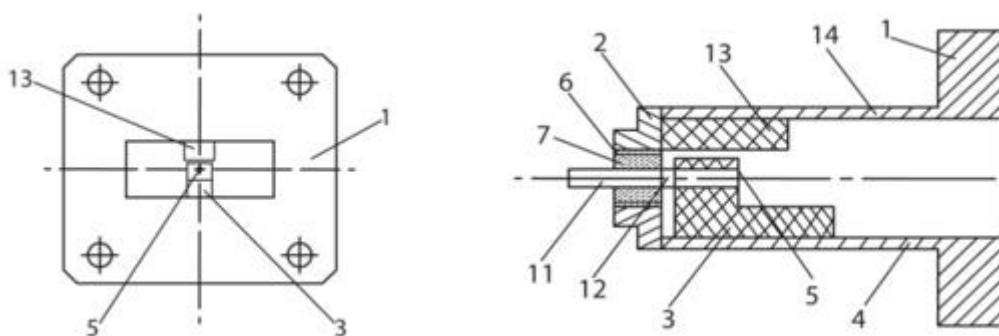

Рисунок 2. Вигляд з'єднувача: а – з тоця хвильовода, б – поздовжній розріз

Індуктивно-ємнісна система елементів, розташованих та орієнтованих у поздовжньо-осьовій площині хвильовода, забезпечує перетворення основного типу H_{10} ЕМХ регулярного хвильовода у ТЕМ-хвилю МСЛ з імпедансом $Z_0 = 50$ Ом.

Зображений на рис. 2 з'єднувач утворений на базі корпусу 1, що є відрізком прямокутного Н-подібного хвильовода, закороченого торцевою стінкою 2, у геометричному центрі якої виконаний отвір для можливості підключення з'єднувача до МСЛ функціональних НВЧ пристроїв у інтегральному виконанні. Узгоджувальний елемент 3 реалізований у формі ребристо-сходинчастої структури, що розміщується на певній відстані від закорочувальної стінки 2. Нижня поверхня узгоджувального елемента 3 нерозривно з'єднана з широкою нижньою стінкою 4 хвильовода, а у стінці верхньої сходинки узгоджувального елемента 3 співвісно з геометричним центром у закорочувальній стінці 2 виконано отвір 5 для можливості з'єднання з мікросмушковою лінією.

Коригувальний елемент 13 має вигляд паралелепіпеда, розміщеного симетрично у поздовжньо-вісьовій площині корпусу 1 хвильовода і рівновіддалено від його вузьких бічних стінок. Він розташовується перпендикулярно як до торцевої закорочувальної стінки 2, так і до широкої верхньої стінки 4 хвильовода. Торець коригувального елемента 13 з боку закорочувальної стінки 2 нерозривно з'єднано з торцевою стінкою 2, а його верхня поверхня – з широкою верхньою стінкою 14 хвильовода. При цьому нижня поверхня коригувального елемента 13 знаходиться на певній відстані від верхньої поверхні ребристо-сходинчастої структури узгоджувального елемента 3, утворюючи при цьому (як це видно з рис. 2) щілину між ребрами Н-подібного хвильовода, в якій спостерігається максимум напруженості електромагнітного поля.

Хвильовий опір індуктивно-ємнісної перетворювальної системи з'єднувача формується з допомогою ребристо-сходинчастої структури узгоджувального елемента 3 (індуктивна складова імпедансу) та прямокутного коригувального елемента 13, відповідального за ємнісну складову імпеданса. А з метою приєднання цієї перетворювальної системи до МСЛ герметизованих НВЧ пристроїв у інтегральному виконанні використаний центральний струмопровідний провідник 8 герметичної коаксимальної вставки 6 з імпедансом

$Z_0 = 50$ Ом. При цьому один вільний кінець 11 центрального провідника 8 об'єднаний з МСЛ, а другий вільний кінець 12 закріплений у отворі 5 узгоджувального елемента 3.

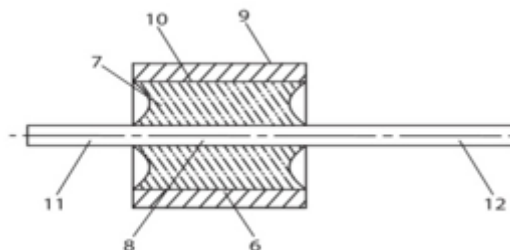

Рисунок 3. Герметична коаксіальна вставка

Герметична вставка 6, поздовжньо-осьовий розріз якої зображено на рис. 3, має такий самий імпеданс, як і згадана вище МСЛ. Вона має металевий корпус 9, об'єднаний металоскляним спаєм з ізолювальною втулкою 7, до якої через її геометричний центр співвісно впаєно центральний струмопровідний провідник 8 коаксіальної вставки 6. Його вільний кінець 11 може виконувати дві функції: або забезпечує підключення до МСЛ функціональних пристроїв АФТ, або є елементом коаксіального з'єднувача типу МЗРГ (мікроз'єднувач радіочастотний герметичний). Тому діаметр провідника 8 заздалегідь визначається шириною регулярної МСЛ або конструкцією МЗРГ. Водночас вільний кінець 12 провідника 8 надійно забезпечує можливість підключення коаксіальної вставки 6 до узгоджувальної структури 3.

Довжина корпусу 9 коаксіальної вставки 6 дорівнює товщині торцевої закорочувальної стінки 2 відрізка 1 хвилеводу. При цьому зовнішня поверхня 13 корпусу 9 коаксіальної вставки 6 нерозривно з'єднується з торцевою закорочувальною стінкою 2, а діаметр внутрішньої поверхні 14 коаксіальної вставки 6 (при величині її імпедансу $Z_0 = 50$ Ом) дорівнює діаметру її зовнішнього екрануючого провідника 10.

Товщина ребристо-сходинчастої структури узгоджувального елемента 3 має бути більше діаметра отвору 5, виконаного в ній, і тому безпосередньо визначається величиною діаметра центрального провідника 10 використовуваної коаксіальної вставки 3. Саме параметри ребристо-сходинчастої структури узгоджувального елемента 3 і коригувального елемента 13 перетворювальної системи визначають рівень узгодження імпедансів відрізків хвилеводу та коаксіальної лінії поздовжньо-співвісного з'єднувача.

Перетворення імпедансів від високоомного регулярного прямокутного хвилеводу до низькоомної коаксіальної лінії здійснюється завдяки запропонованій оригінальній конструкції з'єднувача. При цьому електромагнітна хвиля основного типу H_{10} регулярного прямокутного хвилеводу, перетворюючись на ТЕМ-хвилю коаксіальної лінії, послідовно проходить через ділянки з різним хвильовим опором, а саме: регулярний прямокутний хвилевід, П-подібний хвилевід, Н-подібний хвилевід з коротким нижнім гребенем, Н-подібний хвилевід з високим нижнім гребенем і, нарешті, коаксіал з імпедансом $Z_0 = 50$ Ом.

Лінійні розміри узгоджувального елемента, а саме довжину його нижньої $L_{1узг}$ і верхньої $L_{2узг}$ сходинок, а також, його загальну довжину $L_{узг}$ слід визначати через λ_c — довжину ЕМХ на центральній частоті робочої смуги частот з'єднувача, тобто: $L_{1узг} = \lambda_c/4$; $L_{2узг} = \lambda_c/8$; $L_{узг} = L_{1узг} + L_{2узг} = \lambda_c/4 + \lambda_c/8 = 3\lambda_c/8$.

Коригувальний елемент ПСХМЗ має форму прямокутного паралелепіпеда з лінійною довжиною $L_{кор}$, висотою $h_{кор}$ і шириною $t_{кор}$. З урахуванням функціонального призначення, габаритні розміри автономного коригувального елемента з'єднувача будуть визначаються таким чином: $L_{кор} = \lambda_c/4$; $t_{кор} \geq D_{гв}$; $h_{кор} \geq b - b/2 - D_{гв}/2 = b/2 - D_{гв}/2 = (b - D_{гв})/2$, де b — висота хвилеводу, а $D_{гв}$ — діаметр герметичної коаксіальної вставки.

Але якщо коригувальний елемент розглядати у просторовому об'ємі з'єднувача, наприклад відносно нижньої широкої стінки відрізка хвилеводу, то нижня поверхня

коригувального елемента повинна знаходитися на висоті, яка дорівнює або більша за величину $b/2 + D_{ГВ}/2 = (b + D_{ГВ})/2$.

Висновок

Розглянутий варіант технічного рішення герметичного ПСХМЗ був реалізований та експериментально апробований у широкому частотному діапазоні (для низки типорозмірів хвильоводів), що підтверджено показники узгодження та рівня втрат у смугах частот. Отримані параметри підтверджують ефективність створеного герметичного ПСХМЗ.

Таблиця 1. Параметри герметичних хвильоводно-мікросмужкових з'єднувачів різних типорозмірів

Переріз хвильовода, мм	Смуга частот, МГц	КСХН, не більше	Втрати, дБ, не більше
58×25	400	1,06	0,1
48×24	500	1,10	0,1
23×10	1200	1,15	0,2
23×5	600	1,15	0,2

Аналіз результатів проведених випробувань та вимірювань параметрів дозволяє стверджувати, що представлене технічне рішення надійне відтворюване та серійнопридатне і його можна рекомендувати для застосування в сучасних радіоелектронних системах.

Список літератури:

1. Соболев Д.П., Бушкин С.С., Немирич Д.М. Волноводно-микрополосковый переход Х-диапазона.- Электронная техника. Сер.1 – СВЧ-техника, 2016, № 2, с. 40-44.
2. Шабунин С.Н., Соловьянова И.Н. Волноводы и объемные резонаторы, Оренбург, Уральский ГТУ, 1998, 38 с.
3. Глушеченко Е.М. Герметичний поздовжньо-співвісний хвильоводно-мікросмужковий з'єднувач, патент України № 151222, кл. H01P 5/103, 26.05.2021, бюл. № 25, 22.06.2022.

USING AUTHENTIC VIDEO CONTENT IN THE ESL CLASSROOM

Гнатюк Н.В.

студентка 2 курсу

спеціальність Середня освіта. Мова і література (англійська)

Бучацька С.М.

кандидат психологічних наук

доцент кафедри методики навчання іноземних мов

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ESL teachers and learners have access to a diversity of authentic English language input such as online videos, social media, and podcasts. Most online resources provide free learning content for all ages offering different exercises and instructional videos that empower the students to study at their own pace inside the classroom or outside. One should admit that videos as educational content give learners a truly authentic learning experience and allow the learners to hear multiple speakers using the language in natural contexts [2].

Using authentic materials is highly beneficial in EL teaching as the resources can capture and hold learners' attention, and motivate them to improve their competences [1].

N. G. Mathew and A. O. H. Alidmat in their studies prove that using videos is an effective way to enhance listening to comprehension. Audio-visual materials could make lessons easy to understand and using visuals during language lessons was always helpful for the learners [4].

According to J. Sherman, using video materials provides different types of learners with multiple methods of simultaneous learning that also extends their language experience. Being introduced to a wide array of real life language experiences learners may enrich their learning environment, and contextualize their learning process [6]. Moreover, using such educational videos is a commonly used tool since it provides background knowledge and specific examples that focus on learning activities.

Meanwhile, some researchers and language experts claim that teachers may face some challenges introducing video materials, filtering and grading content for classroom use. For example, Khaniya argues that authentic materials could be demotivating to students as they might find it too hard to understand the content, especially if the content is delivered at rapid speed [3]. However, others believe that the level of difficulty is controlled by the activities that are created based on the material. Mishan states that language instructors should adapt the task or the activity that is created around the materials in order to meet student's linguistic level and competence instead of attempting to simplify the materials being used [5].

As a teacher you will realize the educational value of SchoolTube (<https://www.schooltube.com>) and TeacherTube (<https://www.teachertube.com/>) which are suitable for teachers and students since they let students contribute or make their own movies that encourage more interactive learning in a secure digital setting. The choices available on the SchoolTube website include the ability to submit movies, screenshot a device's display, record video inside the application, add attachments to films, and add a video quiz. Providing diversity of topics for all ages from Science, Math, History, Social Studies, Language & Arts, TeacherTube is a safe venue for teachers, schools, and students to access educationally focused videos.

Highly valued among educators are the videos and courses on TED-Ed (<https://www.ed.ted.com/>) which may be used to supplement practically any topic by adding video learning, knowledge tests, and conversation prompts. Teachers can exploit TED-Ed videos for group viewing or use in flipped classrooms since students are likely to get immediately engaged with the content because it is outstanding and comes from some of the top brains in the world.

Those educators who are eager to alter the traditional textbook model by presenting information in a fast-paced format to enhance students' learning experience Crash Course (<https://thecrashcourse.com/>) is an appropriate choice. It can provide a free high-quality educational video on various subjects for high school and college learners.

The students will also enjoy playing games with simple instructions and a range of difficulties and frequently practice memory, logic, and other skills with National Geographic Kids (<https://kids.nationalgeographic.com/>) which offers educational videos, games, and other activities, especially on animals and the natural world.

To enhance their existing curriculum from the Grade School Level up to High School Level teachers can use the free resources on Discovery Education (<https://www.discoveryeducation.com/>) since it has made a name for itself as the top supplier of digital content, curriculum resources, and professional development for grades K–12. Discovery Education is suitable for learning for both students and teachers as the items aimed at students are straightforward and uninspiring.

Using authentic video as listening material in the classroom is a very effective way to engage learners and develop their skills. The teacher's job is to set a task that is challenging enough to provide a learning opportunity, but not so difficult that learners fail at it, therefore giving learners the satisfaction of dealing with authentic materials, while also successfully taking part in the lesson.

References:

1. Dantas-Whitney, M., & Rilling, S. Authenticity and the sociocultural context of children and adolescent language learners. In M. Dantas-Whitney & S. Rilling (Eds.), *Authenticity in the language classroom and beyond: Children and adolescent learners* (pp. 1-7). Alexandria, VA: TESOL. 2010.
2. Franklin, J. The diverse challenges of multiculturalism. *Educational Updates* 43(2). 2001.
Retrieved from:
<http://www.ascd.org/publications/newsletters/educationupdate/mar01/vol43/num02/The-Diverse-Challenges-of-Multiculturalism.aspx>
3. Khaniya, T. R. Use of authentic materials in EFL classrooms. *Journal of NELTA*, 11(2), 17-23. 2006.
4. Mathew, N. G. & Alidmat, A. O. H. A study on the usefulness of audio-visual aids in EFL classroom: Implications for effective instruction. *International Journal of Higher Education*, vol. 2, no. 2, 2013. pp. 86-91.
5. Mishan, F. *Designing authenticity into language learning materials*. Bristol, UK: Intellect Books. 2005.
6. Sherman, J. *Using authentic video in the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
Retrieved from:
https://www.researchgate.net/publication/265028375_Using_Authentic_Video_in_the_Language_Classroom.

ПРОГНОЗ ЗМІН СКЛАДУ ТА МІНЕРАЛІЗАЦІЇ ПІДЗЕМНИХ ВОД ЧЕТВЕРТИННОГО ВОДОНОСНОГО ГОРИЗОНТУ В ПЕРІОД РОБОТИ ІРШАНСЬКОГО ХВОСТОСХОВИЩА

Говоруха О.В.

ст. гр. 103м–22–1

hovorukha.o.v@ukr.net

Інкін О.В.

д.т.н., проф., проф. каф. гідрогеології та інженерної геології

inkin.o.v@ntmu.one

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Вступ. Згідно з планом реконструкції Іршанського гірничозбагачувального комплексу, якій знаходиться в межах Хорошівського району Житомирської області між селищами Забране та Буки, планується будівництво нового хвостосховища з абсолютною відміткою рівня заповнення +190,00 м та висотою огорожувальних дамб 10,5 м. Внаслідок можливих витоків з даного об'єкта та розповсюджень ореолів мінералізованих підземних вод з підвищеним вмістом сульфат-іону його експлуатація може призвести до катастрофічних змін геохімічного режиму прилеглих територій. У зв'язку з чим **метою даної роботи** є виконання прогнозу гідрогеохімічного режиму ділянки хвостосховища в умовах його роботи шляхом узагальнення даних про гідрогеологічні умови досліджуваної території та чисельного моделювання геоміграційних процесів в програмному комплексі MODFLOW.

Виклад основного матеріалу. Досліджувана територія характеризується хвилястою формою рельєфу з загальним зниженням на північний схід. Рівнинність рельєфу порушується тільки річковими долинами з їх терасами, заболоченими низинами та невеликими горбами. Горбистість обумовлена виходами кристалічних порід, а також акумулятивними процесами (еолового та моренного походження). Згідно з геоморфологічною картою України досліджувана територія за своїм структурно-генетичним типом відноситься до денудаційно-акумулятивного типу рельєфу та приурочена до моренно-зандрової рівнини.

Ділянка будівництва приурочена до межиріччя річок Ріхта, Добринка та Тростяниця. Найближчий великий гідрологічний об'єкт, річка Добринка, знаходиться на відстані 2 км у південно-східному напрямку з положенням рівня води на відмітці +168 м над рівнем моря. Місцевий базис ерозії складає +139 м та відповідає положенню рівня поверхневих вод в Малинському водосховищі. Рельєф ділянки хвилястий, не забудований. Територія вкрита рослинністю, характеризується наявністю заболочених ділянок. Абсолютні відмітки поверхні землі коливаються в межах +177,38...+182,88 м у Балтійській системі висот.

До глибини буріння 18,0 м в геологічній будові ділянки вишукувань беруть участь інтрузивні кристалічні породи протерозою, осадові породи крейдової системи, представлені алювіально-делювіальними відкладами іршанської світи та морськими відкладами мощно-руднянської світи (не виражені в розрізах, проте поширені на ділянці у вигляді окремих стяжін і тонких прошарків кременя), осадові породи четвертинної системи, представлені флювіогляціальними відкладами середнього неоплейстоцену, еолово-делювіальними відкладами верхнього неоплейстоцену, та алювіальними відкладами голоцену.

Згідно з гідрологічним режимом в районі вишукувань максимальний рівень ґрунтових вод припадає на квітень та травень, мінімальний – на серпень та вересень. Коливання рівня ґрунтових вод, в залежності від природних чинників (річні коливання рівня води в водотоках) та техногенного впливу (втрати з водонесучих комунікацій), без урахування катастрофічних техногенних та природних явищ, може досягати 0,5...1,0 м. Живлення водоносного комплексу змішане та здійснюється за рахунок підпору поверхневих вод в

період паводків зі сторони поверхневих водоймищ та водотоків, а також за рахунок інфільтрації атмосферних опадів та втрат із водонесучих підземних комунікацій. Режим ґрунтових вод не постійний, залежить від пори року і кількості опадів, та напряду пов'язаний з гідрологічним режимом поверхневих водоймищ.

Основним об'єктом досліджень в геофільтраційній моделі є зона вільного водообміну, до якої відноситься товща обводнених еолово-делювіальних четвертинних і нижньокрейдових відкладень, що залягають на еродованій поверхні інтрузивних кристалічних порід верхнього протерозою [1]. Відповідно до основних режимоутворюючих факторів, що в природних умовах представлені розподіленням по площі інфільтраційним живленням та дренуючим впливом поверхневих водотоків, модельована область визначена в контурах основних геоморфологічних елементів і складових гідрографічної мережі.

Розміри розрахункових блоків прийняті рівними від 100 x 100 м до 50 x 50 м на ділянці їх згущення в межах території будівництва хвостосховища, що дозволило з достатньою детальністю відобразити конфігурацію секцій хвостосховища та огорожувальних споруд, а також гіпсометрію поверхонь окремих модельованих породних шарів, контури внутрішніх гідродинамічних границь та рівневі поверхні водоносних горизонтів [2, 3]. Структура моделі відповідно до геологічної будови території та характеру залягання розвинених в її межах водоносних горизонтів приведена до п'ятишарової товщі з урахуванням проєктованого наросування огорожувальних дамб хвостосховища (рис. 1). У якості нижньої границі в моделі прийнята умовна поверхня, що відповідає підосві 5-ти метрового інтервалу тріщинуватих кристалічних порід верхнього протерозою.

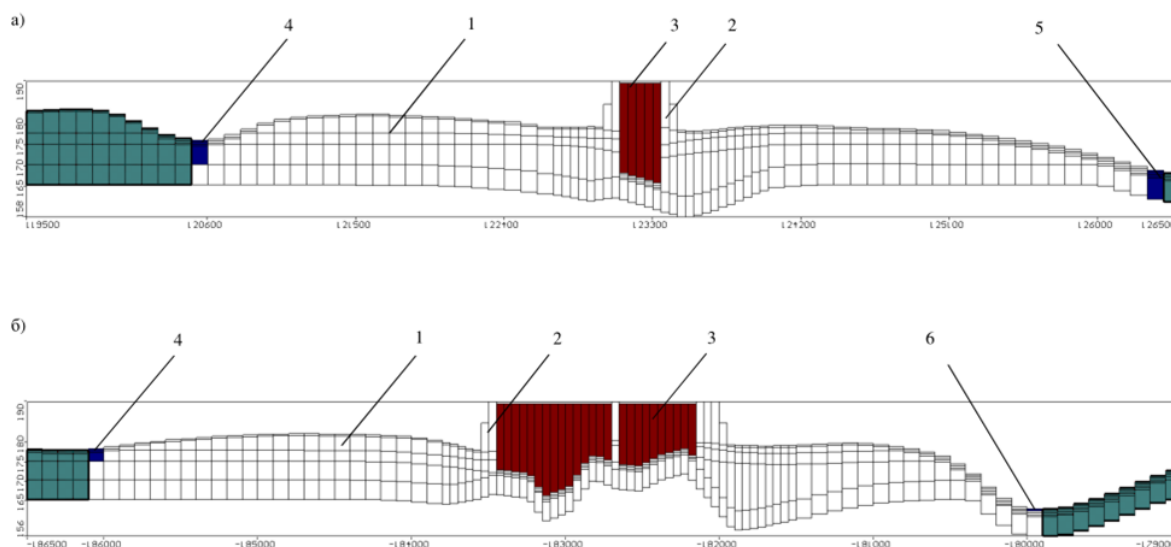

Рисунок 1. Структура модельованої області у вертикальному перерізі – меридіональний (а) та широтний (б) напрямки: 1 – ґрунтова основа; 2 – тіло дамби; 3 – хвостосховище, границя з забезпеченим живленням ($H = \text{Const}$); 4 – р. Ріхта ($Q = f(H)$); 5 – р. Добринка ($Q = f(H)$); 6 – р. Тростяниця ($Q = f(H)$)

При оцінці впливу експлуатації хвостосховища на гідрогеохімічний режим водоносних горизонтів показником їх стану є загальний вміст розчинених речовин, представлений переважно макрокомпонентами. Крім того, у якості показника, що характеризує техногенний вигляд досліджуваної території з урахуванням специфіки досліджуваного об'єкта, прийнятий вміст в підземних водах сульфат-іону. За даними інженерно-геологічних вишукувань мінералізація підземних вод на ділянці хвостосховища знаходиться в межах 270,0...382,0 мг/л, вміст сульфат-іону – 108,8...160,0 м/л. Вміст аналогічних показників для водної компоненти відходів рудозбагачення (хвостів) становить відповідно 1080,0...1116 мг/л і 770,0...788,6 мг/л.

За даними калібрування, виконаного за результатами рішення оберненої задачі станом на серпень – листопад 2018 р., відхилення розрахункових відміток рівнів води в четвертинному і нижньокрейдовому горизонтах від фактично встановлених не перевищує 1,59 м. При значенні коефіцієнта кореляції 0,845 встановлена за результатами розрахунків стандартна похибка оцінки складає 0,093 м. Значущість статистичних оцінок характеризується значенням $R^2 = 0,546$ м і її нормованою величиною 14,492%.

За результатами міграційних розрахунків встановлено, що формування зон з підвищеним вмістом розчинених речовин і сульфат-іонів в техногенно порушених умовах відбувається безпосередньо під хвостосховищем і в межах контуру розсіювання на прилеглих до хвостосховища ділянках згідно з загальним напрямком руху підземних вод в напрямку р. Добринка, Тростяниця та правого притоку р. Ріхта (рис. 2).

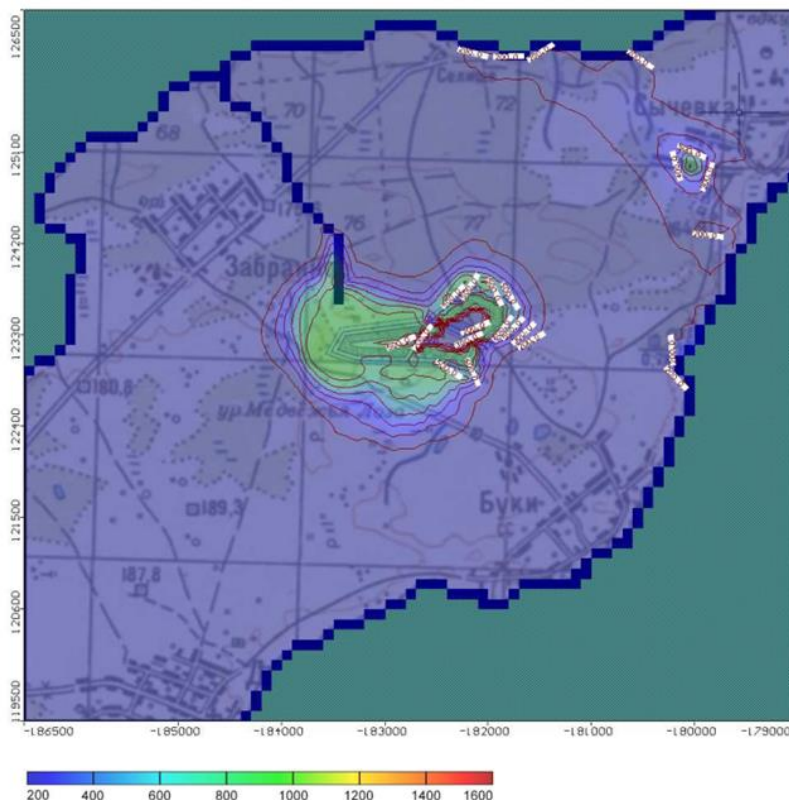

Рисунок 2. Вміст сульфат-іону в підземних водах четвертинного водоносного горизонту за даними розрахунків на період експлуатації хвостосховища 50 років, мг/л

При середній мінералізації водної компоненти відходів рудозбагачення, рівній встановленій за даними лабораторних визначень 1108,7 мг/л, в четвертинних еолово-делювіальних відкладеннях формування ореолу з підвищеною мінералізацією підземних вод протягом всього періоду експлуатації хвостосховища (50 років) відбувається безпосередньо навколо огорожувальних споруд в межах смуги шириною 300...1000 м з перевагою в напрямку річок Добринка, Тростяниця та притоку р. Ріхта. Аналогічний ореол в четвертинних відкладеннях формується і для сульфат-іону, вміст якого в пробах водної компоненти становить 780,7 мг/л, і який входить до макрокомпонентного складу підземних вод в межах ореолу з підвищеною мінералізацією. При цьому контури з підвищеною мінералізацією і вмістом сульфат-іону в четвертинному водоносному горизонті за результатами міграційних розрахунків не досягають річок Ріхта, Добринка і Тростяниця, захоплюючи лише верхів'я правого притоку річки Ріхта.

Висновки. За умови експлуатації хвостосховища очікувані зміни в гідрогеохімічному стані прилеглої території характеризуються розвитком ореолів підземних вод з підвищеними мінералізацією і вмістом сульфат-іону, які характеризуються просуванням їх контурів в

напрямку річкової мережі переважно в межах тріщинуватої зони кристалічних порід. При цьому сукупний вміст розчинених речовин і сульфат-іону на контурі річок Добринка, Тростяниця та правого притоку річки Ріхта в абсолютному вираженні не перевищують значень відповідно 500,0 і 300,0 мг/л і знаходяться близько до діапазону концентрацій, встановлених для існуючого стану ділянки будівництва. Для зниження фільтраційних втрат із чаші проєктованого хвостосховища і запобігання потрапляння води з підвищеною мінералізацією і високим вмістом сульфат-іону до розвинених в межах досліджуваної території водоносних горизонтів доцільно збереження у якості протифільтраційного екрана шару глин і суглинків, а також застосування їх у якості матеріалу верхових укосів огорожувальних дамб.

Список літератури:

1. Рудаков Д.В. Математичні моделі в охороні навколишнього середовища.. Д. : ДНУ, 2004. 160 с.
2. Дробноход М.І. Оцінка запасів підземних вод К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 384 с.
3. Удалов І.В., Решетов І.К. Еколого-геологічне картографування та моніторинг геологічного середовища. Х. : ХНУ ім В.Н. Каразіна, 2012. 152 с.

ШЛЯХИ РОЗМІНУВАННЯ УКРАЇНИ

Годлюк В.В.

аспірант Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України

Рибачок Д.О.

аспірант Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України

Україна, як країна, що стикнулася зі збройним конфліктом та військовими діями, сьогодні зі стурбованістю звертається до одного з найактуальніших питань - розмінування територій. Згідно інформації словацького аналітичного центру на сьогодні заміновано понад 170 тис. квадратних кілометрів Українських земель, це майже третина території країни.

Розмінування території - це процес пошуку, ідентифікації та знешкодження вибухових пристроїв, таких як міни, бомби, снаряди, які залишилися після воєнних дій. Під час очистки території від вибухонебезпечних предметів в основному використовують: металошукачі, ручний саперний інструментарій, роботи для розмінування, мінерозтяжки, механічні транспортні засоби, дрони.

На запитання скільки коштує розмінувати 1 квадратний метр важко відповісти, так як це залежить від різних факторів, таких як тип мін та вибухових пристроїв, глибина їх закладення, ступінь забруднення території, складність доступу до місця, де потрібно розмінування, тип і ефективність використаної техніки та технічних засобів, рівень ризику для саперів та інші. Так за даними Світового Банку вартість розмінування українських земель коштуватиме від 2 до 8 доларів США за 1 квадратний метр і обійдеться орієнтовно в 37,4 млрд. доларів США. Час який для цього потрібен - 10 років.

Згідно даних від Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), станом на сьогодні маємо обстеження 91748,15 гектарів території та знешкодження 415251 вибухонебезпечних предметів [1].

В основному є три типи розмінування:

Воєнне - розмінування під час бойових дій (наприклад, після відступу ворога). Ним займаються військові сапери.

Оперативне - невідкладне виявлення та знищення боєприпасів. Ним можуть займатися військові, ДСНС, сапери Національної поліції, Державної спеціальної служби транспорту.

Гуманітарне - це якраз поступове розмінування території поза межами зони бойових дій (понад 20 км від лінії зіткнення), наприклад сільськогосподарських полів. Ним фактично займаються міжнародні неприбуткові фонди та вітчизняні комерційні організації. Для аналізу робіт та схем по розмінування розглянемо саме його.

Наразі керівництво гуманітарним розмінуванням покладено на Національний орган з протимінної діяльності, який очолює міністр оборони. Його головне завдання - розробка річного плану дій щодо гуманітарного розмінування, а також забезпечення координації, встановлення пріоритетів та розподіл ділянок, які потребують розмінування.

Проведення розмінування на місцевості виконують оператори протимінної діяльності, що представляють собою компанії або неприбуткові організації, що отримали відповідний сертифікат та володіють необхідними навичками для виконання такої роботи. Міністерство оборони затверджує перелік таких операторів, (зараз їх 14, але з них 4 мають право лише на інформаційні заходи). Зауважимо, що урядовим оператором є лише одна організація - Центр гуманітарного розмінування Укроборонсервісу.

Сам процес розмінування ділиться на два етапи:

Перший етап розмінування полягає у проведенні нетехнічного обстеження. Це, по суті, візуальний огляд ділянки, включаючи перегляд з повітря за допомогою дронів, опитування місцевих жителів та збір інформації з відкритих джерел для виявлення підозрілих об'єктів, які можуть бути пов'язані з мінуванням.

Другий етап - це технічне обстеження, що передбачає більш детальний огляд ділянки з використанням металошукачів, рамок і подібних пристроїв. Далі може відбуватися розмінування вручну або із застосуванням спеціальної техніки.

Держава не забезпечує фінансування гуманітарного розмінування, що є звичайною практикою для країн, які підпали під мінування території. Фінансування всіх проектів, які були реалізовані з моменту початку війни в 2014 році на Донбасі та після повномасштабного вторгнення, надходить від міжнародних донорів. Основними джерелами фінансування є структури ООН, такі як Управління ООН з координації гуманітарних справ, Продовольча програма ООН, Державний департамент США, а також уряди Нідерландів, Німеччини, Австрії, Швейцарії, Норвегії, Канади та інші, а також приватні інвестори, такі як фундація Говарда Баффета. Однак, існує певна невпевненість щодо майбутнього фінансування, оскільки повна залежність від інвесторів може створювати проблеми, в зв'язку з цим є необхідність розробки та впровадження альтернативних джерел фінансування програм розмінування, такі як наприклад направлення частини «заморожених» коштів держави агресора, які отримає Україна після закінчення війни.

Традиційний підхід до нетехнічного обстеження займає багато часу, ресурсів і потребує досвідчених фахівців у сфері протимінної діяльності. Поява нових технологій штучного інтелекту (AI) і методів аналізу даних, відкриває можливість революціонізувати загальний процес гуманітарного розмінування шляхом значного підвищення його ефективності, точності та швидкості [2]. Такий підхід вимагає наявності сховищ даних та ресурсів для їх обробки. Сховища даних - це організовані централізовані платформи, призначені для збору, зберігання, обробки та аналізу величезних обсягів даних із багатьох джерел [3]. Основна передумова будь-якого сховища даних полягає в тому, щоб надати зацікавленим сторонам доступ до вичерпної, актуальної та дієвої інформації, яка може бути використана для вдосконалення процесів прийняття рішень, допомоги в аналізі даних і виявленні нової прихованої інформації в існуючих наборах даних, а також підвищення загальної ефективності в різних сферах, включаючи гуманітарне розмінування [4]. Сховища даних можуть бути використані для зберігання та обробки різноманітних типів даних, таких як текстові описи, скановані документи, мультиспектральні та гіперспектральні зображення супутників або дронів, а також геопросторової інформації. Впровадивши конвеєр прийому даних в сховище даних, зусилля з гуманітарного розмінування можуть використовувати це масштабоване, економічно ефективне рішення для зберігання даних, щоб пристосуватись до постійно зростаючого обсягу та різноманітності даних.

Неструктуровані дані про підозрювану небезпечну зону (SHA), такі як різні супутникові зображення, зображення, зроблені дроном, або польові звіти, можуть бути складними для обробки та аналізу через притаманну їм комплексність і відсутність стандартизації. Методи перетворення даних, включаючи алгоритми обробки природної мови (NLP), комп'ютерного бачення та машинного навчання (ML), необхідні для перетворення цих необроблених даних у більш структурований і зручний формат.

Концепція сховищ даних протимінної діяльності (MADO) складається з чотирьох основних компонентів:

1. Компонент для прийому, обробки та перетворення неструктурованих, нетехнічних даних обстеження місця розмінування.
2. Компонент бази знань із формальним словником для опису семантики мінної сцени за допомогою онтологій і графів знань.
3. Компонент із сервісом автоматичного виведення з бази знань, пошукового запиту в базі знань та генерації нових знань.
4. Компонент обробки зображень для локалізації та класифікації об'єктів мінування за допомогою моделей DL.

Конвеєр прийому даних - це серія процесів, які полегшують збір, попередню обробку та зберігання необроблених даних із різних джерел. У контексті гуманітарного розмінування це може включати дані з повітряних і наземних датчиків, супутникові зображення, історичні

записи та експертні знання. Конвеєри прийому даних спрощують процес отримання та інтеграції даних, гарантуючи, що вони легко доступні для аналізу. Постійна розробка алгоритмів AI та ML сприятиме більш досконалим методам перетворення даних, що дозволить зацікавленим сторонам отримувати ще більше розуміння з різноманітних джерел, зібраних конвеєром прийому даних. Це може допомогти виявити закономірності, тенденції та взаємозв'язки, які інакше можна було б проігнорувати, сприяючи більш ефективним стратегіям розмінування. Інтеграція пристроїв Інтернету та інструментів обробки даних у режимі реального часу, в конвеєр прийому даних, дозволить безперервно збирати та аналізувати дані з районів уражених мінами, в контексті обробки даних у режимі реального часу. Це може надати зацікавленим сторонам актуальну інформацію про мінні події, дозволяючи їм швидше та ефективніше реагувати на нові ризики. Зі зростанням обсягу та різноманітності даних, пов'язаних із гуманітарним розмінуванням, забезпечення безпеки та належне керування даними, що зберігаються в базах даних, ставатиме все більш важливим. Впровадження надійних заходів безпеки даних і розробка політики управління ними буде важливим для захисту конфіденційної інформації та підтримки довіри зацікавлених сторін, залучених до зусиль з розмінування.

Пропозиція автоматизації збору, зберігання та обробки даних у галузі гуманітарного розмінування через створення системи спостереження за даними та сховища даних пропонує ряд ключових переваг порівняно з традиційним підходом:

Підвищена ефективність операцій: Автоматизація завдань збору, зберігання та обробки даних у системі спостереження за даними гуманітарного розмінування дозволяє значно скоротити час і засоби, необхідні для аналізу та вжиття заходів у зв'язку з даними, пов'язаними із мінами, що призводить до більш ефективних операцій з розмінування.

Підвищення рівня прийняття рішень: Система спостереження за даними гуманітарного розмінування надає центрам з розмінування та іншим зацікавленим сторонам доступ до комплексної та актуальної інформації про мінні поля.

Підвищена точність: Завдяки використанню передових технік аналізу даних та алгоритмів AI, система спостереження за даними гуманітарного розмінування може допомогти виявляти міни та вибухонебезпечні предмети з вищою точністю.

Інтеграція систем збору та моніторингу даних, сховищ даних і передових технологій аналізу даних [5] може суттєво впливати на гуманітарне розмінування, надаючи більш ефективну, точну й безпечну альтернативу традиційним методам. Розробка та впровадження Системи моніторингу даних України та навколо України може значно сприяти загальним цілям післявоєнного відновлення України, сусідніх країн і територій, реабілітування Чорного й Азовського морів, що в кінцевому підсумку гарантуватиме безпеку життєдіяльності та забезпечуватиме глобальний сталий розвиток.

Список літератури:

1. <https://dsns.gov.ua/map-demining>
2. Horvat, M., Krtalić, A., Bajić, M., Muštra, M., Laura, D., & Gold, H. MINEONT: A proposal for a core ontology in the aerial non-technical survey domain. In Book of Papers of 18th International Symposium Mine Action 2022, pp. 47-51.
3. Imperial College London, Data Observatory, Available: 01-March-2023, <https://www.imperial.ac.uk/datascience/facilities/data-observatory/>
4. Miloslavskaya, N., Tolstoy A. Big data, fast data and data lake concepts. *Procedia Computer Science*, 88, 2016, 300-305.
5. Горбачук В., Годлюк В., Рибачок Д. Від сигналів, мов, письма, бібліотек, 2D-друку, Інтернету до ноосфери, клонування, 3D-друку, ChatGPT, N-комп'ютеризації та технологічної сингулярності. Інтелектуальне надбання академіка Володимира Вернадського і світова фізико-економічна думка. В.В. Небрат (ред.). Київ: КНЕУ, 2023. С. 39–43.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ОДНОРІЧНИХ КОРМОВИХ АГРОЦЕНОЗІВ РАННІХ ЯРИХ ЗЕРНОВИХ І ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ СКЛАДУ І СПОСОБУ ВИКОРИСТАННЯ В ПІВДЕННОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ

Голобородько С.П.

доктор сільськогосподарських наук, професор, головний науковий співробітник
<http://orcid.org/0000-0002-6968-985X>
goloborodko1939@gmail.com

Дубинська О.Д.

доктор філософії, старший науковий співробітник
<http://orcid.org/0000-0002-5572-0094>
klenova-dubinskaelena76@ukr.net

Сидоров Сергій

аспірант
[http:// orcid.org/0000-0003-4745-9532](http://orcid.org/0000-0003-4745-9532)
serggesid@gmail.com

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН України
вул. Омеляновича-Павленка Михайла, 9, м. Київ, 01010, Україна

Сучасний стан виробництва продукції тваринницької галузі в умовах природного зволоження (без зрошення) південної частини зони Степу значно відстає від його попиту на продукти харчування населення, що пов'язано з недостатньою забезпеченістю кормами наявної худоби, особливо в зимовий період годівлі тварин. Останнє суттєво залежить від застосування науково обґрунтованої системи кормовиробництва, як комплексу організаційно-господарських, агротехнічних й зоотехнічних заходів, спрямованих на отримання максимального обсягу виробництва високоякісних кормів при найменших затратах праці та засобів виробництва на одиницю вироблених кормів. Існуючі виробничі умови в неполивному землеробстві південної частини зони Степу в сучасний період у регіоні дуже складні, оскільки в умовах перехідного періоду до кліматично орієнтованого сільського господарства вони ще недостатньо вивчені. Вказаний недолік пов'язаний з основним напрямом розвитку сільського господарства України, який супроводжувався суттєвою зміною співвідношення виробництва продукції рослинництва і тваринництва на користь першої протягом тривалого періоду (1991–2020 рр.). Внаслідок цього відбулося масштабне скорочення поголів'я великої рогатої худоби, а також свиней, овець і кіз, що спричинило у даний час значне падіння продуктивності вказаних видів тварин, а отже, і обсягів виробництва продуктів харчування.

Метою наукових досліджень було визначення кормової продуктивності одновидових посівів ранніх ярих зернофуражних культур – ячменю ярого й вівса посівного – та бінарних вказаних агроценозів з олійними культурами – ріпаку ярого та гірчиці білої за різних способів їх використання в умовах природного зволоження (без поливу) Південного Степу України. Встановлено також суттєву залежність кормової продуктивності й хімічного складу культур агроценозів від гідротермічних умов вегетаційного періоду та змін клімату регіону в цілому. Останнє впливатиме на підвищення продуктивності кормових агроценозів польового кормовиробництва та економії матеріальних й енергетичних витрат на одиницю виробленої продукції.

Польовий дослід проводили в умовах природного зволоження (без зрошення) на темно-каштановому ґрунті Інституту тваринництва степових регіонів “Асканія-Нова” НААН України. Облік прямих витрат при оцінці ефективності вирощування ранніх ярих зернових і олійних культур, вирощуваних на кормові цілі, здійснювався за зональними нормами виробітку і тарифними ставками, рекомендованими для механізаторів і працівників різного

профілю, прийнятими в ДП ДГ «Асканія-Нова» Інституту тваринництва степових регіонів НААН України. Статистичну обробку отриманих даних урожайності двофакторного польового дослідження проводили методом дисперсійного аналізу за наявними методами польових досліджень у кормовиробництві.

Продуктивність одновидових посівів ячменю ярого й вівса посівного та бінарних сумішок вказаних культур з ріпаком ярим та гірчицею білою в умовах природного зволоження Південного Степу в найбільшій мірі залежала від видового складу агроценозу й способу його використання та кількості атмосферних опадів протягом вегетаційного періоду.

Урожайність абсолютно сухої речовини одновидових посівів ячменю ярого при використанні на зелену масу складала 3,53 т/га і, відповідно, вівса посівного – 4,02 т/га. Вихід абсолютно сухої речовини з сумісних посівів ячмінь ярий + ріпак ярий та ячмінь ярий + гірчиця біла при використанні на зелену масу, порівняно з монотиповими посівами ячменю ярого, істотно зростає і складає 3,64-3,84 т/га. Урожайність абсолютно сухої речовини бінарних посівів овес посівний + ріпак ярий та овес посівний + гірчиця біла також був достатньо високим і досягав 4,18-4,54 т/га. Поряд з впливом видового складу й способу використання на формування продуктивності агроценозів в умовах природного зволоження, враховували й залежність їх від гідротермічних умов вегетаційного періоду, що склалися у роки проведення польових дослідів.

Урожайність абсолютно сухої речовини одновидових посівів ячменю ярого й вівса посівного при використанні агроценозів на сінаж, порівняно з використанням на зелену масу, суттєво зростає і, незалежно від складу агроценозу, досягала 4,01-5,25 т/га. Збір кормових одиниць з одновидових посівів ячменю ярого й вівса посівного при використанні на зелену масу складає 2,61-2,81 т/га й, відповідно, 2,92-3,71 т/га на сінаж. Продуктивність бінарних посівів ячмінь ярий + ріпак ярий та ячмінь ярий + гірчиця біла була достатньо високою і, за елімінування способу використання агроценозів, зростає до 2,88-3,61 і 2,54-3,49 т/га корм. од., відповідно, а продуктивність бінарних посівів овес + ріпак ярий та овес + гірчиця біла – до 2,95-4,31 і 3,23-4,22 т/га корм. од.

Достатньо високий вихід поживних речовин отримано за вирощування бінарного агроценозу овес посівний + ріпак ярий, який за використання на зелену масу складає: абсолютно сухої речовини – 4,18 т/га, корм. од. – 2,95 т/га; валової енергії – 75,3 ГДж/га й обмінної енергії – 43,1 ГДж/га; за використання вказаного агроценозу на сінаж вихід поживних речовин, відповідно, досягав 6,19 т/га; 4,31 т/га та 115,7 ГДж/га і 66,1 ГДж/га.

В цілому, у варіанті з використанням двокомпонентного складу агроценозу овес посівний + ріпак на сінаж показники виходу поживних речовин суттєво перевищували такі варіанту з використанням його на зелену масу: абсолютно сухої речовини – на 32,8%, кормових одиниць – на 25,3%; валової енергії – на 32,6% і обмінної енергії – на 32,5%.

Загалом у двокомпонентному агроценозі овес посівний + ріпак за використання на сінаж вихід поживних речовин був суттєво вищим, ніж за вирощування на зелену масу: абсолютно сухої речовини – на 32,8%, кормових одиниць – на 25,3%; валової енергії – на 32,6% і обмінної енергії – на 32,5%.

Важливим показником якості кормів, вирощуваних у південній частині зони Степу на неполивних землях, є хімічний склад, від якого залежить вміст рослинного білка, а також стійкість врожаю кормових культур при його формуванні в умовах регіональної зміни клімату. За вмістом основних поживних речовин якості вирощених кормів за роки досліджень суттєво залежала від року забезпеченості опадами і була достатньо високою. Встановлено, що вміст сирого протеїну в одновидових посівах ячменю ярого, вирощуваного на кормові цілі, за елімінування способу використання, не перевищував 10,53-10,69%, у вівса посівного 12,17-12,37% до абсолютно сухої речовини.

Висновок. Створення в умовах регіональної зміни клімату високопродуктивних одновидових агроценозів ячменю ярого, вівса посівного, ріпаку ярого та гірчиці білої, а також бінарних зернофуражних посівів при використанні на кормові цілі у поєднанні з впровадженням енергоощадних технологій вирощування вказаних сільськогосподарських

культур, за різних способів їх використання, істотно сприятиме підвищенню ефективності галузі кормовиробництва в умовах неполивного землеробства південної частини зони Степу.

Ключові слова: агроценози, продуктивність, травостій, силос, ячмінь ярий, овес посівний, ріпак ярий, гірчиця біла, хімічний склад, економічна ефективність.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЛЮВАННЯ

Горбунова Катерина Вікторівна

викладач кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1120-2682>

Електронна пошта: ilyxagorbunov9@gmail.com

Відповідно до Закону України від 13 грудня 2001 року «Про тваринний світ» зазначено, що всі громадяни мають право на загальне і спеціальне використання об'єктів тваринного світу та зобов'язані використовувати їх лише відповідно до закону [1]. Однак, базовим питанням у сфері екологічної політики в Україні являється дослідження навколишнього середовища серед яких насамперед, тваринний світ та проблемні питання щодо притягування осіб за вчинення незаконного полювання до кримінальної відповідальності, вдосконалення нормотворчої діяльності та подальша розробка рекомендацій застосування чинного законодавства з розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля.

Дослідженню проблематики протидії екологічним правопорушенням приділяли увагу такі науковці: М.Й. Коржанський, С.А. Голуб, М.В. Господарець, В.Д. Пакутін, В.К. Матвійчук, О.М. Костенко, С.В. Трофімов, В.А. Широков, П.А. Воробей, В.Я. Тацій та інші.

Правовий нігілізм, недотримання приписів законів, що регулюють порядок полювання, зухвале знищення звірів та птахів призводить до повільної поступової екологічної катастрофи та ставлять під загрозу знищення тваринного світу. Зазначене, надає підстави стверджувати, що перш за все необхідно дослідити обставини притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне полювання також, встановити основні проблемні питання зазначеної категорії кримінальних правопорушень для подальшого внесення у розробку комплексу питань, пов'язаних із розслідуванням протиправних діянь проти довкілля, усунення недоліків у розробці відповідних методик розслідування.

Відповідно до чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що являється невідворотним видом юридичної відповідальності та містить ґрунтовний перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, однією з головних елементів об'єктивної сторони складу злочину незаконного полювання являється подія, що характеризується певним часом, місцем та способом [2]. З'ясування суті та правильного тлумачення визначених обставин дають підстави для створення реалізації принципів законності та притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення незаконного полювання, передбаченого ст. 248 Кримінального кодексу України.

Не можна не погодитися з думкою В.І. Гора, який вважає, що спосіб вчинення кримінального правопорушення являється однією з найважливіших характеристик діяльності злочинця та має тісний взаємозв'язок з іншими не менш важливими елементами такими, як мотив, мета [3]. Т.А. Литвиненко вважає, що спосіб вчинення кримінального правопорушення визначається як певний метод, порядок та послідовність прийомів і рухів, що застосовує особа для здійснення протиправного діяння [4] тобто, це розумова діяльність особи що включає в себе формулювання в його розумінні прийомів, методів, послідовності реалізації злочинного наміру.

На думку І.Ю. Наголової спосіб вчинення кримінального правопорушення набуває свого значення у трьох випадках: 1) якщо спосіб являється основним критерієм розмежування різних складів кримінальних правопорушень; 2) якщо спосіб кримінального правопорушення вказує на межі кримінальної відповідальності; 3) якщо спосіб вчинення

кримінального правопорушення являється кваліфікуючою ознакою [5].

Відповідно до ст. 248 Кримінального кодексу України, об'єктивною стороною незаконного полювання являється полювання на звірів, птахів чи тварин, що занесені до Червоної книги України; незаконне полювання в заповідниках чи інших територіях природно-заповідного фонду; порушення правил полювання, що заподіяло істотну шкоду (істотною шкодою вважається така шкода, що перевищує у двісті п'ятдесят і більше разів неоподаткований мінімум доходів громадян).

Згідно з ч.4 ст. 20 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» до заборонених знарядь та способів відноситься: 1) клеї, петлі, капкани, підрізи, закоти, гачки, самостріли, ловчі ями; 2) отруйні та анестезуючі принади; 3) звуковідтворювальні прилади та пристрої; 4) електричне обладнання для здобування тварин; 5) штучні світлові джерела, прилади та пристрої для підсвічування мішеней, у тому числі приладів нічного бачення; 6) дзеркала та інші пристрої, що засліплюють тварин; 7) вибухові речовини; 8) немисливської у тому числі (військової) вогнепальної зброї, а також нарізних вкладок напівавтоматичної або автоматичної зброї з магазинами більш як на два патрони та інші [6].

Визначення типових способів та найбільш поширених засобів вчинення незаконного полювання, механізму його реалізації в умовах певної обстановки, дозволяє систематизувати їх та використовувати під час розробки рекомендацій з розслідування кримінальних проваджень проти довілля. Водночас, в умовах динамічного розвитку суспільних відносин, виникнення нових способів вчинення та знарядь незаконного полювання, виникає ґрунтовна потреба у перегляді змісту кримінально-правових норм та вироблення рекомендацій для їх застосування, що свідчить про необхідність подальшого вивчення та внесення пропозицій щодо даної проблематики.

Список літератури:

1. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р.// Офіційний Вісник України. – 2002. - №2 – Ст.47.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651- VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення:01.02.2023).
3. Гора В.І. Поняття спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні 2012, с. 35-36. URL: <http://legeasviata.in.ua/archive/2012/9/08.pdf>
4. Литвиненко Т.А. Кримінальне право України в поняттях і термінах: словник-довідник для ВНЗ / Т.А. Литвиненко. – Х.: Видавництво «Форт», 2013 – 109 с.
5. Наголова І.Ю. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення під час досудового розслідування. Науково-інформаційний вісник «Право». 2016. Вип. 1(13). С. 247-252. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/13-37-16.pdf>
6. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» від 10.03.2017 № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Tex>

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Готич В.О.

здобувач третього рівня вищої освіти

зі спеціальності 053 Психологія

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

E-mail: victoria.hotych@pnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1295-6467>

Психологічна стійкість багатовимірний феномен, який складається із численних складових. Можемо виділити основні компоненти психологічної стійкості студентів в умовах війни: когнітивний, поведінковий, емоційний, екзистенційний.

Зокрема, екзистенційний компонент включає в себе такі фактори як: відсутність почуття ізольованості, відсутність відчуття самотності, зміцнення віри та підвищення рівня духовності, наявність чіткої мети подальшого життя.

Розглядаючи дані фактори детальніше, то можемо говорити про те, що альтруїстична поведінка (або інша поведінка), яка дає відчуття спільності та зв'язку, також сприяє усвідомленню сенсу та мети життя.

Дослідники Т. Alim, А. Feder, R. Graves, Y. Wang, J. Weaver, M. Westphal при дослідженні факторів, пов'язаних із психологічною стійкістю та відновленням після досвіду травматичної події у пацієнтів первинної медичної допомоги виявили, що мета життя є ключовим фактором, який пов'язаний як із стійкістю, та і з відновленням [2].

Для багатьох віра в поєднанні з релігією чи духовністю являється також, як важливий екзистенційний компонент психологічної стійкості. Релігія та духовність надають людям можливість поставити та отримати певне розуміння питань про життя та особисте значення смислів, коли вони стикаються з травматичними ситуаціями. Це може допомогти при побудові особистих наративів із залученням здорових перспектив травматичних ситуацій і сприяти психологічній стійкості перед обличчям травми.

Позитивне релігійне подолання асоціюється з кращими фізичними та психічними результатами у відповідь на ситуації, у тих, хто пережив катастрофу: наприклад, люди, які постраждали від великомасштабних повеней [4], пацієнти із захворюваннями [3].

Список літератури:

1. Ahmadi, R., Sharifi, P. Investigating the Effectiveness of Resiliency Education on the Mental Health of People Affected by Materials in the Tuscany Center of Tehran. *Quarterly Journal of Clinical Psychology*. 2014. №16. P. 2-4.
2. Alim T.N., Feder A., Graves R.E., Wang Y., Weaver J., Westphal M. Trauma, resilience and recovery in a high-risk African-American population. *American Journal of Psychiatry*. 2008. №165. P. 1566–1575.
3. Pargament K. I., Koenig H. G., Tarakeshwar N., Hahn J. Religious coping methods as predictors of psychological, physical and spiritual outcomes among medically ill elderly patients: A two-year longitudinal study. *Journal of Health Psychology*. 2004. № 9. P. 713–730.
4. Smith B. W., Pargament K. I., Brant C., Oliver J. M. Noah revisited: Religious coping and the impact of a flood. *Journal of Community Psychology*. 2000. №28. P. 169–186.

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ВПЛИВ І ЗМІНИ У СПРИЙНЯТТІ ДИТЯЧИХ КНИГ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Гресько Марина Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-9836-056X

аспірантка

Київський національний університет культури і мистецтв

Науковий керівник: Каракоз Олена Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-7772-1530

канд. іст. наук, доцент, професор кафедри інформаційних технологій

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Сучасне покоління XXI століття має унікальну можливість жити в інформаційно насиченому світі, що безперервно зазнає динамічних змін. З цієї причини новому поколінню потрібно мати не лише необхідні знання, але й високий рівень життєвої компетентності, що дозволить їм адаптуватися до сучасного світу та повноцінно себе в ньому реалізувати. Для досягнення цих цілей важливо мати не лише глибокі професійні знання, але й широкий світогляд, розвинений інтелект та комунікативні здібності.

Один із ключових інструментів для досягнення цих цілей - читання. Читання сприяє розвитку когнітивних процесів, включаючи креативність, пам'ять, уяву та аналітичні здібності, адже «читання – це віконце, через яке діти бачать, пізнають світ і самих себе» [3]. Відчутним наслідком цифрових трансформацій є зміна у ставленні до звичайних паперових книг, які вважаються менш привабливими порівняно з інтерактивними технологіями. У зв'язку з цим традиційна книга також еволюціонує, стає інноваційною та більш привабливою для сучасних дітей.

Метою дослідження є аналіз впливу цифрових технологій на дитячу літературу, зосереджений на змінах у сприйнятті дитячих книг. Дослідження спрямоване на виявлення позитивних та негативних наслідків цифрової трансформації, включаючи зміни у структурі та форматі книги, вплив на читацький досвід, активність та зацікавленість дітей у читанні, а також можливі виклики, пов'язані з використанням цифрових пристроїв..

Сучасний асортимент дитячої літератури представлений різноманітними виданнями, включаючи як традиційні паперові книги, так і їх електронні заміники. Серед електронних видань можна знайти інтерактивні книги, які дозволяють читачам з ними взаємодіяти, рухати елементи та гратись із зображеннями. Окрім цього, все більш популярними стають дитячі книжки, в яких використовуються AR та VR технології. Принцип роботи перших достатньо зрозумілий, а от останні вимагають більш детального пояснення. Віртуальна та доповнена реальність мають принципові відмінності.

AR – доповнена реальність – використовує існуючий світ та збагачує його додатковою інформацією. Наприклад, глядач дивиться на експонат музею через відповідне обладнання (окуляри, смартфон, планшет), а поряд з'являється віртуальна інформація про даний об'єкт, або дитина роздивляється книгу, а плоскі ілюстрації на сторінках перетворюються на об'ємні зображення, оживають та рухаються [1]. Доповнення можуть бути як візуальні, так і звукові. Термін запропонував у 1990 р. Томас Престон Коделл, інженер дослідницької лабораторії «Boeing». У 1992 р. він застосував принципи AR у системі, створеній для надання допомоги робочим у монтажі електричних кабелів у літаках. За словами голови Apple Тіма Кука, технологія доповненої реальності – це «настільки ж велика ідея, здатна змінити світ, як свого часу – смартфон [4]. VR – віртуальна реальність натомість повністю ізолює глядача від реального світу, занурює у штучно створений простір за допомогою спеціального обладнання, наприклад, шолом віртуальної реальності [2].

Дослідження показують, що AR та VR технології мають значний вплив на юного читача, використання цих інноваційних методів сприяє розвитку розумових здібностей, емоційного сприйняття та комунікативних навичок дітей, забезпечуючи їм більш захопливий та інтерактивний досвід читання. Ось кілька прикладів книг, які за допомогою таких технологій суттєво змінили ставлення дітей до книги:

"The Magic School Bus: Virtual Solar System" (Дивовижний автобус шкільного маршруту: Віртуальна сонячна система) - ця AR книга розроблена компанією Scholastic Inc. (США). Вона дозволяє дітям піднятися у віртуальний космос і досліджувати планети, зорі та космічні явища. Це надає їм можливість опинитись у середині космічних пригод, розширюючи знання про сонячну систему та космос.

"The Very Hungry Caterpillar: AR Pop-Up Book" - ця AR книга розроблена компанією StoryToys Entertainment Limited (Великобританія). Вона перетворює класичну історію на захопливу пригоду, в якій гусінь може виринати з книги та взаємодіяти з читачем.

"The Adventures of Robin Hood: VR Edition" (Пригоди Робін Гуда: VR-видання) - ця VR книга розроблена студією VitruviusVR (Іспанія). Вона переносить дітей в середньовічний світ до Шервудського лісу, де вони можуть брати участь у захоплюючих пригодах разом з Робін Гудом. Діти мають змогу взаємодіяти з персонажами, вирішувати головоломки та допомагати Робін Гуду врятувати світ.

"Dinosaurs Alive: Augmented Reality Book" (Живі динозаври: Книга з доповненою реальністю) - ця AR книга розроблена компанією Octagon Studio (Індонезія). Вона дозволяє дітям побачити прямо перед своїми очима динозаврів, що оживають. Вони можуть спостерігати, як тиранозавр блукає серед джунглів або як стегозавр рухає хвостом.

В Україні також є книги з використанням AR та VR технологій.

Проект "AR-пригоди Аліси" (ARUA Studio, 2020) - це книжково-ігровий додаток, що переносить дітей у чарівний світ казки "Аліса в Країні Чудес". За допомогою AR технологій читач може оживити персонажів, що допомагає розвитку уяви та логічного мислення. За перші два тижні було продано майже весь тираж книги. За 10 днів кількість завантажень програми перевищила 258 000, вона увійшла в топ Play Market і Google Play [5].

Ще однією цікавою книгою є "Скринька чарівника" (ARUA Studio, 2021), яка відкриває дітям двері до світу магії та пригод. Застосування AR технологій дозволяє дитині стати активним учасником історії, взаємодіяти з героями та розгадувати таємниці, що стимулює увагу та інтерес до читання.

Також в Україні активно розвивається сфера дитячих підручників з AR та VR елементами для навчальних закладів. Наприклад, інтерактивний підручник "Географія: AR Віртуальна реальність" (ІНТЕЛЕКТБУК, 2022) дозволяє дітям досліджувати географічні об'єкти та явища у віртуальній реальності, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Однак, разом із перевагами AR та VR книг постають і виклики. Необхідно збалансувати використання технологій з підтримкою традиційного читання та забезпечити відповідну якість контенту. Також важливо враховувати вікові особливості дітей та впевнитися, що використання AR та VR допомагає збільшити інтерактивність та освітній потенціал книги, а не стає перешкодою для усвідомленого сприйняття тексту. З цим удосконаленням і підходом дитячі книги з AR та VR технологіями можуть продовжити свій розвиток та знайти свою аудиторію в Україні та за її межами.

Висновки: Проаналізувавши дослідження, можна відзначити, що вплив AR та VR технологій на дитячу аудиторію має значний потенціал. Проте, дослідники повинні продовжувати досліджувати можливості впровадження AR та VR технологій у книговидавництво, а також їхній вплив на розвиток культури читання. Дослідження цього питання допоможе зрозуміти потенціал AR та VR технологій у створенні інноваційних та захоплюючих читацьких досвідів для дітей в Україні.

Список літератури:

1. Бесараб А. Технології доповненої реальності як новий тренд у культурі читання. Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. 2016. № 4. С. 4–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2016_4_3
2. Доповнена, віртуальна та інші реальності. IT-Enterprise: веб-сайт. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/dopolnennajavirtualnaja-i-prochie-realnosti>
3. Сухомлинський В. О. (1976). Серце віддаю дітям. (Т. 3, с. 9 – 278.); Київ : Рад. школа.
4. Сорока А. Що таке доповнена реальність: історія української дослідниці. BBC Україна. 28 лютого 2017: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-39057896>
5. У Франківську покажуть, як оживають персонажі книг «Аліса в країні див» та «Аліса в задзеркаллі». (2018). Вилучено з: <https://report.if.ua/kultura/u-frankivsku-pokazhut-yak-ozhyvayut-personazhi-knyg-alisa-v-krayini-dyv-ta-alisa-v-zadzerkalli/>

ПОВЕДІНКОВІ РЕАКЦІЇ ЩУРІВ НА ТЛІ ІНТОКСИКАЦІЇ ХЛОРИДОМ АЛЮМІНІЮ

Давидова А.С.

магістр

e-mail: nastadvydova@gmail.com

Кириленко Н.А.

к.б.н., доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2612-4656>

e-mail: kiril-ko@ukr.net, 0972913317

Биканова О.Н.

магістр

e-mail: asyabykanova2001@gmail.com

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, кафедра фізіології, здоров'я і безпеки людини та природничої освіти, вул. Дворянська 2, Одеса, 65082, Україна

Алюміній є одним із хімічних елементів, який широко розповсюджений в природі. Джерелами надходження алюмінію до організму людини є атмосферне повітря, лікарські препарати, косметичні засоби, вироби побутової хімії, вода. Проте вважається, що основним джерелом є харчові продукти, що обумовлено використанням алюмінієвого посуду, пакувальних матеріалів і виробничого обладнання на основі алюмінію, а також деяких харчових добавок [1].

Найважливішим аспектом життя ссавців є когнітивна активність та дослідницька діяльність. Відомо, що накопичення алюмінію в тканинах мозку має негативний вплив на нервову систему та викликає енцефалопатію, атрофію гіпокампу. Це призводить до погіршення пам'яті, емоційної нестабільності, зниження рухової активності і, зрештою, до різних нейро-дегенеративних захворювань [5, 7]. Тому, дослідження просторового навчання і пам'яті у гризунів корисно для вивчення когнітивних порушень при моделюванні патологій за допомогою різних хімічних речовин [9].

Метою роботи було оцінити поведінкові реакції щурів на тлі інтоксикації хлоридом алюмінію та за профілактики.

Дослідження поведінкової активності щурів було проведено згідно з правилами утримання експериментальних тварин, встановлених Директивою Європейського парламенту та Ради (2010/63/EU) та наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.03.2012 р. № 249 [3].

Експеримент був проведений на 24 самцях білих щурів з масою від 144 до 254 г, що були поділені на три групи: 1 група – інтактні тварини ($n = 8$); 2 група – введення водного розчину $AlCl_3$ ($n = 8$); 3 група – введення профілактичного комплексу ($n = 8$) на тлі інтоксикації хлоридом алюмінію. З метою інтоксикації щурам 2-ї та 3-ї груп пероральним шляхом вводили 0,5 мл 12% розчину $AlCl_3 \times 6H_2O$ (80 мг Al/кг) протягом двох місяців. В якості профілактики тваринам 3-ї групи давали наступний комплекс: цитрат Ca (1500 мг), аскорбінова к-та (500 мг), кверцетин (150 мг), вітамін D (5,8 мг); мікроелементи магній (1550 мг), цинк (750 мг), мідь (750 мг), марганець (750 мг), селен (250 мг); лецитин у дозі 500 мг/кг. Усі компоненти змішували та додавали з їжею. Нейропротекторна дія комплексу на правлена на попередження розвитку патологічних процесів головного мозку завдяки його складовим.

На 60 добу алюмінієвої інтоксикації вивчали особливості поведінкових реакцій щурів усіх груп у лабіринті Барнса [8].

Дослідження проходило в два етапи: тренувальний (4 дні) та експериментальний (4 дні). На 6, 8, 10 та 13 добу з початку експерименту проводили реєстрацію показників

(кількість помилок, час проходження лабіринту) та визначали стратегію пошуку «рятівної» лунки (пряма, випадкова, послідовна, лунка не знайдена).

Перевірку існування статистично значимої різниці між рівнями ознаки у двох вибірках здійснювали, використовуючи критерій Стюдента, при рівні значущості 0,05 [2].

Так на шостий день експерименту у контрольних щурів було в середньому 4,38 помилкових занурювання, у щурів з алюмінієвою інтоксикацією – 6,63, а у щурів, які отримували профілактику – 7,13. (рис. 1). Протягом періоду дослідження середня кількість помилок у контрольних щурів від 6-го до 10-го дня експерименту різко знижувалась від 4,38 до 1-ї ($p \leq 0,05$). Проте на 13-й день дещо зросла до 2,50, що може свідчити про процеси забування, бо між останніми дослідженнями пройшло 2 дні. Щурам 2-ї групи навчання давалось важко – середня кількість помилок знижувалась протягом експерименту незначно (від 6,63 до 4,50) та була вищою, ніж у контролі. Середня кількість помилок 3-ї групи, в якій застосовували профілактику, зменшувалася від 7,13 до 3,63, що вказує на ефективність комплексу препаратів.

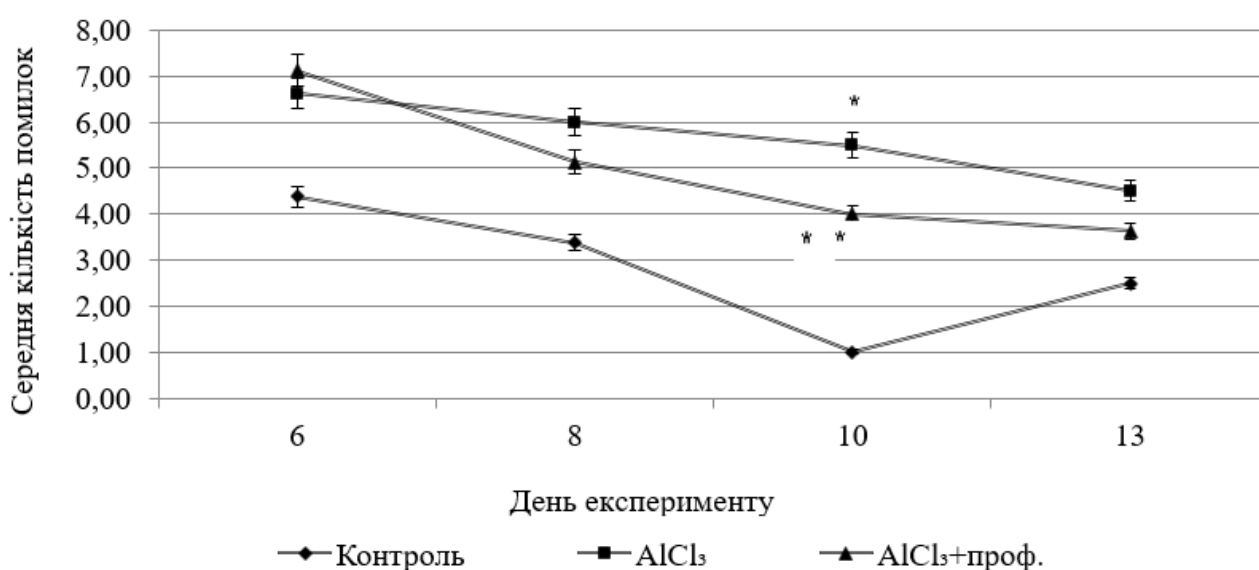

Рис. 1. Середня кількість помилок, які здійснили щури протягом експерименту
* – достовірність відмінностей по відношенню до значень групи «контроль»

Одночасно ми реєстрували час пошуку «рятівної лунки». За нашими спостереженнями, на 6-й день експерименту середній час пошуку «рятівної» лунки (рис. 2) щурами контрольної групи становив 55,25 с, а протягом наступних днів зменшився до 26,75 с.

У щурів 2-ї групи час пошуку «рятівної» лунки на 6-й день експерименту був значно більшим за контрольні показники (у 2,3 рази) ($p \leq 0,05$) і становив в середньому 129,88 с. Протягом наступних днів експерименту час пошуку зменшувався, але незначно, та все одно був більшим за контрольні значення. З даних літератури, відомо, що алюміній здатен підсилювати окисно-відновні реакції в організмі, які призводять до пошкодження тканин, і сприяти прогресуванню дегенеративних процесів ЦНС [4, 6]. У щурів 3-ї групи середній час пошуку «рятівної» лунки протягом всього експериментального етапу був меншим, ніж у групи з алюмінієвою інтоксикацією, але більшим, ніж у контрольної групи щурів ($p \leq 0,05$).

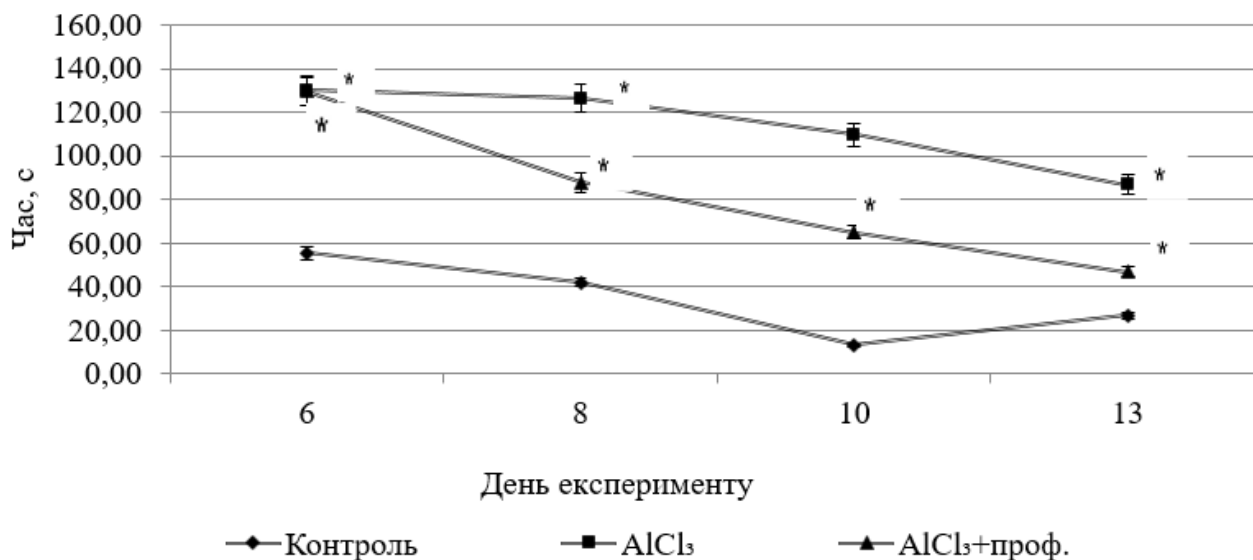

Рис. 2. Середній час пошуку «рятивної» лунки щурами протягом експерименту
 * – достовірність відмінностей по відношенню до значень групи «контроль»

Слід відмітити, що у щурів контрольної групи пряма стратегія пошуку «рятивної» лунки була домінуючою протягом усіх днів експериментального етапу досліджень, причому відсоток її зростав від 37,5 на 6-й день до 75% на 13-й день. У щурів з інтоксикацією протягом дослідження спостерігали перехід від випадкової (25% на 6-й день) до послідовної стратегії пошуку (62,5% на 13-й день). У 12,5% випадків фіксували навіть відмову від пошуку «рятивної» лунки (8-й день експерименту). Щури 3-ї групи протягом дослідження використовували усі види стратегій: спостерігався перехід від випадкової та послідовної стратегії пошуку «рятивної» лунки (по 25% відповідно на 6-й день експерименту) до прямої (50% на 13-й день).

Висновки

1. Інтоксикація хлоридом алюмінію у щурів наприкінці експерименту призвела до збільшення кількості помилок у 1,8 рази та часу проходження лабіринту у 3,2 рази порівняно з контролем. Протягом дослідження спостерігали перехід від випадкової до послідовної стратегії пошуку «рятивної» лунки.

2. Вживання профілактичного комплексу позитивно вплинуло на характер поведінкових реакцій щурів: кількість помилок знизилась у 1,2 рази, час пошуку «рятивної» лунки скоротився у 1,8 рази, порівняно з групою з інтоксикацією. Протягом дослідження спостерігався перехід від випадкової та послідовної стратегії пошуку «рятивної» лунки до прямої.

Список літератури:

1. Архіпова Г. І. Вплив надлишкового вмісту важких металів на організм людини / Г. І. Архіпова, Т. О. Мудрак, Д. В. Завертана // Національний університет харчових технологій. – 2009 – № 3-4. С. 1-4.
2. Атраментова Л. А. Статистичні методи в біології: Підручник. / Л. А. Атраментова, О. М. Утевська. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 288 с.
3. Наказ України «Про затвердження Порядку проведення науковими установами дослідів, експериментів на тваринах» // Міністерство освіти і науки України. – 2012. – № 249.
4. Abbott L. Effects of Aluminium Contamination on the Nervous System of Freshwater Aquatic Vertebrates. / L. Abbott, M. Closset, K. Cailliau [et al.] // National Library of Medicine. – 2021. – V. 23(1). – P. 29-30.

5. Al-Hazmi M. A. Biochemical, histological, and neuro-physiological effects of long-term aluminum chloride exposure in rats / V. A. Al-Hazmi, S. M. Rawi, R. Z. Hamza // *Metabolic Brain Disease*. – 2021. – № 36. – P. 429-436.
6. Aluminium and tauin neuro-fibrillary tangles in familial Alzheimer's disease / M. J. Mold, A. O. Farrell, B. Morris [et al.] // *J. of Alzheimer's Disease Reports*. – 2021. – V.5.–P. 283-294.
7. Aluminium in brain tissue in multiple sclerosis / M. J. Mold, A. Chmielecka, M. R. Rodriguez [et al.] // *Int. J. Environ. Res. Public Health* – 2018. – V. 15. – Article 1777.
8. Motoki Yamada. An observational learning task using Barnes maze in rats *Cognitive Neurodynamics* / Motoki Yamada, Yoshio Sakurai. – 2018. – № 12 – P. 519-523.
9. Rahimzadeh M. R. The effect of aluminium chlorhyd rate / M. R. Rahimzadeh, S. Kazemi // *National Library of Medicine*. – 2022. – V. 10. – P. 528-530.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ВЗАЄМОДІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Данілова Д.Е.

Гунбіна А.І.

Сумський державний університет

Стрімке зростання рівня загрози для життя і здоров'я населення через повномасштабне вторгнення призвели до появи нових викликів та загострення існуючих проблем у системі надання соціальних послуг в Україні. Соціальні працівники у своїй професійній діяльності часто вимушені працювати з людьми, які перебувають у стресі, відчувають емоційну напругу або потребують негайної психологічної підтримки. Саме тому соціальний працівник повинен володіти знаннями в галузі психології, уміти надавати психологічну підтримку та, за необхідності, співпрацювати з іншими фахівцями (психолог, психотерапевт, психіатр) для надання комплексної допомоги [3].

Маючи відповідну підготовку та необхідні знання та навички соціальні працівники можуть надати негайну відповідь на деякі основні потреби психічного здоров'я (включаючи невідкладну психологічну допомогу) та надати підтримку щодо різних виявлених потреб. Такий погляд відповідає підходу з перерозподілу завдань, який підтримується Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Основна ідея цього підходу — перерозподіл завдань у такий спосіб, щоб кваліфіковані фахівці були задіяні лише на вузьких специфічних ділянках роботи, які не можуть бути делеговані іншим [2].

Обов'язковим елементом продуктивної співпраці соціального працівника з клієнтом є встановлення ефективного комунікаційного процесу. Надзвичайно важливою також є емоційна підтримка, тобто створення безпечного простору, атмосфери довіри та прояв розуміння до емоцій та досвіду людини.

Соціальні працівники у своїй діяльності можуть сприяти розвитку ресурсів та навичок у клієнтів, надавати інформацію, поради та підтримку, щоб допомогти клієнтам розвивати стратегії подолання труднощів та забезпечити позитивні зміни в їхньому житті.

З метою надання ефективної підтримки соціальні працівники повинні знати та використовувати різні методики та техніки, такі як активне слухання, використання відкритих та закритих запитань, рефлексія та переосмислення власного досвіду, визначення цілей та планування дій, щоб сприяти позитивній зміні у житті клієнта.

Британська дослідниця та викладач соціальної роботи Лена Домінеллі вважає, що головними компетенціями та навичками соціальних працівників при роботі із людьми, що зіштовхнулися із проблемою, є наступні [4]:

- бути ввічливими, емпатичними та співчутливими;
- володіти навичками активного слухання;
- залучати до вирішення соціальних проблем інших кваліфікованих спеціалістів згідно карти оцінювання потреб.

Дотримання вищезгаданих позицій дозволяє створити сприятливу та безпечну атмосферу, в якій клієнти можуть відкрито спілкуватися, висловлювати свої емоції та отримувати психологічну підтримку, необхідну для задоволення їх потреб та вирішення актуальних труднощів.

Варто згадати також про використання дистанційних ресурсів у наданні психологічної допомоги соціальними працівниками. За допомогою дистанційних технологій людина може звернутися до соціального працівника та отримати необхідну підтримку у надзвичайно короткі терміни. Найбільш поширеними каналами віртуального спілкування було використання ресурсів WhatsApp, FaceTime, Skype, Zoom, які є доступними і в Україні. Особливо відзначають ефективність віртуальної комунікації в роботі з молоддю, для якої таке середовище є більш звичним. Виявлено, що віртуальна взаємодія через соціальні мережі

між соціальними працівниками й молоддю є більш тривалою і продуктивною, ніж під час разової реальної зустрічі з фахівцем. Виходячи з вищезазначеної інформації, варто згадати про важливість формування у соціальних працівників навичок надання психологічної допомоги за допомогою дистанційних ресурсів [1].

Психологічна підтримка громадян є одним з ключових аспектів діяльності соціального педагога в умовах сьогодення. Тому питання підготовки соціальних працівників, формування у них навичок надання базової психологічної допомоги та підтримки є надзвичайно актуальним.

Список літератури:

1. Васильєва М. П., Романова І. А. Практики надання соціальних послуг у дистанційному режимі. 2021.

URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7410dd5d-7dde-47ab-aef9-4e8b162a091a/content> (дата звернення 16.07.2023)

2. Горбунова В., Савиченко О., Тичина І., Портницька М. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я. 2022. с. 61.

URL: <http://eprints.zu.edu.ua/34828/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2%28%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%29%28%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA%29.pdf> (дата звернення 20.07.2023)

3. Кравцова Т. Г. Психологічна підтримка та навчання працівників соціальної сфери як ключових надавачів послуг догляду літнім людям в умовах пандемії COVID-19. Психологічна підтримка літніх осіб в період карантину: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 2021. с. 149-155.

4. Солнишкіна А. А. Актуальні напрямки соціальної роботи в період пандемії коронавірусу: виклики та шляхи вирішення проблем. Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Україна як суспільство ризику». Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+». 2021. с. 136-138.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Денисюк С.І.

аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування

Самолук Н.М.

к.е.н., доцент

Національний університет водного господарства та природокористування

На сьогодні, компетентісний підхід посів чільне місце у теорії та практиці управління персоналом. Вперше він почав розроблятися і впроваджуватися в Англії у відповідь на конкретне замовлення професійної сфери. Деякі вчені вважають засновником компетентісного підходу Арістотеля, який вивчав стан можливостей людини, а саме «атере» – «силу, яка розвивалась і удосконалювалась до такого ступеню, що набула характерної риси особистості» [1].

За результатами контент-аналізу проведеного Сімченко Н. О., Довгань Л. Є. визначено, що «компетентність» як комплексне поняття включає систему компетенцій особистості, а також її здатність реалізувати на практиці ті компетенції, які безпосередньо призведуть до успішних показників в діяльності. Відтак, компетентність можна визначити як набір властивостей і характеристик працівника, які дозволяють йому досягти успіху в конкретній ситуації або при виконанні певної роботи [2]. Отже, компетентісний підхід не заперечує значення знань, але він акцентує увагу на здатності використовувати здобуті знання [3]. Що впливає також із ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», де зазначено, що компетентність характеризує здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [4].

Впровадження компетентісного підходу в компанії має розпочинатися із виявлення вимог до необхідних компетенцій працівника, на основі яких буде формуватися модель професійної компетентності працівника та розроблятися методика формування його професійної компетентності як фахівця. На думку Карюка В.І., котру ми поділяємо, саме завдяки даному алгоритму впровадження компетентісного підходу можна досягти такого рівня компетентності фахівців, що сприятиме ефективному функціонуванню компанії та її конкурентоспроможності на відповідному ринку [3].

Для застосування компетентісного підходу на практиці можна використовувати моделі компетентностей, авторами яких є Р. Бояцис, Л. М. Спенсер та С. М. Спенсер, Дж. Бургойн та Р. Стюарт, Дж. Равен, С. Сангі, Х. Шродер, С. Холліфорд та С. Уїддет. Варто відмітити, що кількість компетенцій у цих авторських моделей суттєво відрізняється, зокрема, модель компетенцій Р. Бояциса містить 19 елементів, а Дж. Равена – аж 37 [5].

Однак, у зв'язку із специфікою діяльності окремих компаній будь-яка універсальна модель компетентностей має бути відкоригована відповідно до потреб компанії. Насамперед корпоративна модель компетентностей потребуватиме логічного опису функції та елементів компетентностей, важливих для конкретної компанії. В корпоративній моделі має бути змістовно та детально відображено стандарти поведінки працівників за певними рівнями ієрархії та конкретними посадами/робочими місцями.

Крім того, при формуванні моделі компетентностей потрібно дотримуватися певних правил [6]: 1) до розроблення моделі компетентностей залучати усіх працівників, для яких вони призначені; 2) максимально інформувати персонал про цілі, завдання, технології формування і використання даних моделей; 3) забезпечувати, відповідність стандартів поведінки, уведених в моделі, вимогам користувачів.

Імплементація моделей компетентностей в систему управління персоналом: по-перше, посилює здатність компанії вчасно та гнучко реагувати на зміни зовнішнього та

внутрішнього середовища, відповідати на нові виклики, ризики та загрози; по-друге, забезпечує можливості щодо підвищення рівня ефективності управління персоналом, оскільки дозволяє стандартизувати кількісні та якісні характеристики кандидатів на заміщення вакантних посад, проводити оцінювання потенціалу та визначити ключові показники діяльності. Таким чином, посилюється об'єктивність у виявленні сильних і слабких сторін працівників, з'являється можливість визначення реальної потреби в навчанні, забезпеченні ефективного управління діловою кар'єрою, удосконаленні мотиваційних систем та програм, організації ефективної роботи в команді, запровадженні нових корпоративних традицій та цінностей [5].

У більшості наукових досліджень до компетенцій відносять усі характеристики працівника, які впливають на його поведінку в процесі професійної діяльності й визначають успішність роботи. Відповідно до Рекомендація 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради ЄС, ключовими компетентностями для навчання впродовж життя є [7]: грамотність; мовна компетентність; математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії; цифрова компетентність; особиста, соціальна та навчальна компетентність; громадянська компетентність; підприємницька компетентність; компетентність культурної обізнаності та самовираження.

Про актуальність даних ключових компетентностей свідчать також результати періодичних опитувань роботодавців та наукових досліджень проведених як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Зокрема, фахівців МОП у World Employment and Social Outlook наголошують, що цифрові навички залишаються першим компонентом професійних компетентностей практично в усіх сферах. Розуміння важливості таких навичок призвело до того, що багато урядів у країнах, що розвиваються, інвестують у цифрову інфраструктуру та підтримують навчальні програми, розроблені приватним сектором, щоб «озброїти» робочу силу цифровими навичками. Без сумніву, вагомим чинником, що вплинув на розуміння ролі цифрових навичок, стала пандемія та викликані нею обмеження традиційних можливостей комунікацій та зайнятості [8].

Отож, компетентнісний підхід, являючись базовою складовою системи управління персоналом, дає чітке визначення професійних і поведінкових вимог, що висувуються до конкретного працівника залежно від його ієрархічного рівня, професії, посади і виконуваних завдань. При цьому, лише конкретна корпоративна модель компетентностей може стати універсальним інструментом управління персоналом, що дозволить скоординувати всі кадрові процеси в певній компанії задля своєчасного формування у працівників нових затребуваних компетенцій майбутнього.

Список літератури:

1. Батченко Л.В., Гончар Л.О. Розвиток професійних компетенцій персоналу як основа економічного зростання. Актуальні проблеми економіки. 2019. № 11 (221). С. 22–37.
2. Сімченко Н. О., Довгань Л. Є. Застосування компетенційного підходу до управління людськими ресурсами організації. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2010. № 4 (21). С. 226–231.
3. Карюк В.І. Компетентнісний підхід до управління розвитком кадрового потенціалу підприємства. Вчені записки Університету «КРОК». 2018. № 3 (51). С. 112–118.
4. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення 20.06.2023).
5. Герасименко О. О. Компетентнісний підхід як концептуально-прикладна платформа розвитку персоналу: інституціональне середовище та практичний інструментарій. Інноваційна економіка. 2019. № 3-4. С. 45–49.
6. Прохоровська С. Компетентнісний підхід в управлінні персоналом. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2018. № 23. С. 86–90.
7. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation->

onkey-competences-for-lifelong-learning_en

8. Bilan Y., Mishchuk H., Samoliuk N. Digital skills of public servants: assessing the readiness for successful interaction in e-society. *Acta Polytechnica Hungarica*. 2023. Vol. 20. No.3. 155–174. DOI: 10.12700/APH.20.3.2023.3.10.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ КЛІНІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЛЯ МЕДИЧНИХ ВИРОБІВ

Дмитренко А.М.

технік першої категорії

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Луценко Т.М.

кандидат технічних наук, доцент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Рівень ефективності медичної допомоги значною мірою визначається рівнем відповідного технічного медичного забезпечення [1]. В Україні застосування медичних виробів регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2013 року № 753 [2], по затвердженню Технічного регламенту щодо медичних виробів, Технічного регламенту щодо медичних виробів для діагностики *in vitro*, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2013 року № 754 [2] та Технічного регламенту щодо активних медичних виробів, які імплантують, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2013 року № 755 [4].

Одним з ключових елементів у визначенні медичного виробу для імплантації є поняття «процедури». Тобто медичні вироби мають залишатися в організмі людини після закінчення процедури. В даному контексті «процедура»-оперативне втручання, в результаті якого імплантат поміщається в тіло людини, і негайний післяопераційний догляд. Поняття «процедури» не поширюється на завершення терапевтичного лікування, наприклад, видалення імплантату має розглядатися як інша процедура. Вироби, що імплантують частково, також є імплантатами. Наприклад, якщо здійснюються операції для введення порту для внутрішньовенних вливань, то такий порт буде залишатися в тілі протягом як мінімум 30 днів і, отже, буде імплантатом. Однак, без тунельний центральний венозний катетер, який застосовується для тимчасового доступу до судин і призначений для видалення після 7-10 днів – не є довготерміновим імплантатом. Також і шов для закриття шкірних ран, який витягується протягом 30 днів, не вважається імплантатом [4].

Критерій ефективності експлуатації: медичного виробу базується на оцінці проміжних та кінцевих результатів використання виробу. До проміжних результатів можуть належати визначення технічних характеристик виробу на етапах поточного та планового контролю технічного стану. Кінцевим результатом є отримання фізіологічних показників пацієнта або дія медичних виробів на організм.

Якщо узагальнити сутність критерію ефективності експлуатації, то це обумовлено Концепцією ефективності та безпечності [5]. Це передбачає поділ ефективності використання медичних виробів на технічну (відповідає за працездатність приладу) та клінічну (відповідає за безпечність приладу). Якщо технічна ефективність складається з параметрів блоків та самого виробу, які можна визначити за допомогою засобів вимірювання, то методика визначення клінічної ефективності є різною для діагностичного обладнання та терапевтичної: апаратури. У першому випадку це порівняння отримання діаграм, знімків з еталонними, у другому випадку – це збирання статистичних даних дії апарату на організм.

Підтвердження відповідності медичного виробу вимогам щодо характеристик та експлуатаційних показників, зазначених у пунктах 1 і 3 розділу I додатка 1 до Технічного регламенту щодо медичних виробів, за нормальних умов використання цього медичного виробу, а також оцінювання побічних ефектів і прийнятності співвідношення переваг/ризиків повинні ґрунтуватися на клінічних даних. Оцінювання зазначених даних (далі - клінічне оцінювання) з урахуванням у разі потреби положень відповідних стандартів проводиться за визначеною і методологічно обґрунтованою процедурою, що ґрунтується на

оцінці сучасних наукових даних щодо безпеки, експлуатаційних показників, конструкційних характеристик і застосування медичного виробу за призначенням, якщо:

1. можливо продемонструвати еквівалентність медичного виробу іншому медичному виробу, до якого відносяться такі дані;
2. дані демонструють відповідність медичного виробу відповідним встановленим вимогам Технічного регламенту щодо медичних виробів;
3. було проведено оцінку результатів всіх клінічних досліджень;
4. було проведено оцінку об'єднаних клінічних даних, зазначених у підпунктах 1 і 2 пункту 1 додатка 10 до Технічного регламенту щодо медичних виробів № 753.

Для медичних виробів, які імплантують, і медичних виробів клінічні дослідження проводяться, якщо належним чином не обґрунтовано достатність існуючих клінічних даних. Клінічне оцінювання та його результати документуються. Відповідна документація включається до складу технічної документації щодо медичного виробу. Клінічне оцінювання та відповідну документацію необхідно постійно оновлювати даними, отриманими внаслідок постмаркетингового нагляду. Якщо постмаркетингове клінічне спостереження як частина постмаркетингового нагляду за медичним виробом не вважається необхідним, надається обґрунтування відсутності потреби в його проведенні, що документується. Якщо демонстрація відповідності медичного виробу встановленим вимогам Технічного регламенту щодо медичних виробів на основі клінічних даних вважається недоцільною, необхідно надати належне обґрунтування відсутності потреби в такій демонстрації на підставі результатів аналізу ризиків і з урахуванням специфіки взаємодії медичного виробу та організму людини, а також запланованих клінічних показників і заяв виробника [2]

Використання середовищ моделювання для оцінки клінічної ефективності медичних виробів є рішенням проблеми неетичності клінічних випробувань, а також можливістю проводити швидку оцінку без довготривалого збирання даних. Навіть попри задовільні показники технічної: ефективності, клінічна може бути незадовільною, тому варто мати повне уявлення про ефективність експлуатації медичного виробу для забезпечення її надійності.

Список літератури:

1. Картавцев Р.Л. Вплив забезпеченості медичним обладнанням на рівень летальності у відділеннях інтенсивної терапії / Г.О. Слабкий, Р.Л. Картавцев // Україна. Здоров'я нації. – 2014. – №4. – С. 25-27.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2013 року № 753 «Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2013-%D0%BF#Text>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2013 року № 754 «Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів для діагностики in vitro»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/754-2013-%D0%BF#Text>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2013 року № 755 «Про затвердження Технічного регламенту щодо активних медичних виробів, які імплантують»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-2013-%D0%BF#Text>.
5. Altayyar SS. "The Essential Principles of Safety and Effectiveness for Medical Devices and the Role of Standards". Med Devices (Auckl), 2020 Feb 13;13:49-55. DOI: 10.2147/MDER.S235467.

МОДЕРНІЗАЦІЯ АПАРАТУ ДЛЯ ВЛОВЛЮВАННЯ ДВОФАЗНИХ ВКЛЮЧЕНЬ

Дмитрук А.В.¹

Степанюк А.Р.²

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
просп. Берестейський, 37, м. Київ, 03056, Україна
тел. +38096576-08-30, e-mail: endry01234567@gmail.com
+38096-218-35-02, arstepaniuk@gmail.com
ORCID: 0009-0004-0308-7911

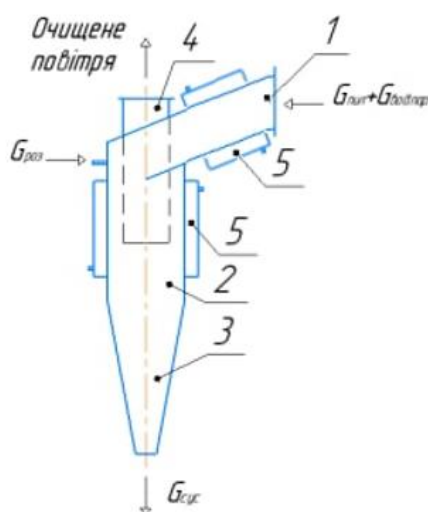
Ключові слова: циклон, високодисперсні частинки. Водяна пара, модернізація циклон, симуляційний експеримент.

При виробництві органо-мінеральних добрив, що складаються з 50% води та 50% твердих компонентів, використовують гранулятори псевдозрідженого шару. У процесі грануляції утворюється до 10% маси пилу та водяна пара. Для вирішення проблеми вловлювання викидів було розглянуто різні конструкції та принципи дії.

Один з підходів полягає в збільшенні швидкості входу повітря в циклон, що підвищує ефективність збору частинок, але при цьому збільшує гідравлічний опір [1]. Інший підхід включає використання додаткового пристрою, яким є "камера зіткнень струменя", що покращує ефективність циклонів [2]. Ці методи мають свої недоліки, такі як висока вартість та складність обслуговування.

Також було запропоновано метод підвищення ефективності відокремлення часток розміром менше 2,5 мікрметрів шляхом комбінації ультразвукової агломерації та вихрюючого потоку [3]. Однак, цей метод також має свої обмеження, такі як залежність від параметрів, які не завжди можуть бути точно виміряні в реальних умовах.

Запропоновані апарати і методи не забезпечують повне вирішення проблеми вловлювання твердих частинок та водяної пари. Тому було запропоновано використовувати модернізований циклон, зображено на рисунку 1, який дозволяє встановити оболонку для подачі охолоджуючої води та покращує ефективність роботи циклону [4].

1 – тангенціальний входний патрубок; 2 – корпус; 3 – конічна частина; 4 – осьовий вихідний патрубок; 5 – оболонка

Рисунок 1. Модернізований циклон

Одна з цікавих особливостей даної конструкції полягає в можливості встановлення оболонки на вхідному патрубку та корпусі циклону для подачі охолоджуючої води. Це має велике значення в контексті оптимізації роботи циклону. Під час проходження газового потоку через систему виникає процес нагрівання, що може призводити до підвищення температури газу до недопустимих значень. Шляхом подачі охолоджуючої води до циклону, можна знизити температуру газового потоку і забезпечити оптимальні умови для роботи пристрою.

Традиційні експериментальні дослідження мають високі витрати, тому автори запропонували використовувати симуляційні експерименти, що дозволяють проводити дослідження на комп'ютері з використанням математичних моделей та програмного забезпечення [5]. Це дозволяє оцінити різні параметри процесів, включаючи ефективність вловлювання та розробити оптимальні умови роботи пристроїв.

Список літератури:

1. Performance evaluation of a new micro gas cyclone using simulation and experimental studies to capture indoor fine particles.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921883119300627>
2. Numerical simulation of submicron particle removal using magnetic field in inner vortex electrostatic cyclone for flue gas purification.
<https://www.eeer.org/journal/view.php?number=1442#>
3. Improving the separation efficient of particles smaller than 2.5 micrometer by combining ultrasonic agglomeration and swirling flow techniques.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC751550>
4. Dmtruk A.V., Stepaniuk A.R. // Process of combined capture of highly dispersed particles and water vapor. Збірник тез доповідей XXIII міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених "Ресурсоенергозберігаючі технології та обладнання" (5-7 грудня 2022 р. м. Київ) / Укладач Я.М. Корнієнко. – К.: «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. – с. 29
5. Features of near gravitational material tracers in a dense medium cyclone from PEPT.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0032591022009767>

МЕХАНІЗМ ВРЕГУЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЕНЕРГЕТИЧНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Домбровська Т.М.

аспірант кафедри Міжнародного обліку та аудиту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

На превеликий жаль катастрофічні наслідки російсько-української війни найбільшою мірою відчула наша держава, зазнавши величезних матеріальних збитків у формі руйнування вітчизняної промисловості і житлових будівель, об'єктів комерційної і соціальної інфраструктури, транспортної й енергетичної систем, а також безпрецедентному знищенні родючих ґрунтів, лісів та унікальних екосистем природно-заповідних зон у результаті проникнення токсичних сполук від вибухів ракет, боєприпасів, мін, артилерійських снарядів, авіа- і «вакуумних» бомб.

При цьому одним з найбільш постраждалих від російської військової агресії секторів економіки України є енергетика, яка станом на грудень 2022 р. зазнала прямих задокументованих втрат на суму 6,8 млрд дол. США (що становить 4,5% загальних втрат української економіки). За рік війни у результаті постійних атак російських окупантів наша держава тимчасово втратила 44% атомної електрогенерації, 75% потужностей теплоелектростанцій (ТЕС) та 33% блочних теплоелектроцентралей (ТЕЦ). Зокрема, було повністю чи частково зруйновано вісім вітчизняних ТЕС; уражені понад 350 об'єктів критичної інфраструктури сфери теплопостачання; зруйновані 5,5 тис км газопроводів (зі збитками у 9,9 млрд грн.). Крім того, Кременчуцький нафтопереробний завод – лідер національного енергосектору – взагалі призупинив свою роботу; на 10-15% зменшився вітчизняний видобуток природного газу з причин втрати родовищ у Харківській області; а також тривалий час не працювали пошкоджені теплоелектростанції у Чернігові, Охтирці, Кременчуці та інших українських містах.

Не можемо скидати з рахунків і руйнування близько 30% потужностей сонячних електростанцій, виведення з експлуатації 90% вітроенергетичного обладнання, а також масштабне викрадення російськими окупантами значної кількості вітрових та сонячних електрогенеруючих комплексів. Підтвердженням катастрофічних руйнуючих наслідків російсько-української війни для енергетики України є також результати опитування, проведеного серед власників і виконавчих директорів українських компаній малого і середнього бізнесу у вересні 2022 р. Згідно даних опитування, індекс активності бізнесу вітчизняних підприємств і організацій сектору постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря становив у звітному місяці лише 22,92 (зі 100 можливих). Настільки низький показник оцінки стану бізнес-середовища в Україні свідчить як про загальну невпевненість вітчизняного енергетичного сектору щодо швидкого покращення економічної ситуації в державі, так і загалом низьку його активність у царині нарощування обсягів товарообігу, диверсифікації бізнес-операцій та створення нових робочих місць. І це не враховуючи 40%-ного зменшення виробництва ВВП, руйнування постачальницьких і збутових ланцюгів, масштабного виїзду працездатного населення за кордон та згортання виробничо-інвестицій, комерційної і фінансової діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Нарешті, значні перебої у постачанні російською федерацією енергетичних ресурсів справила украй негативний вплив на цінову кон'юнктуру глобального енергетичного ринку. Це не тільки спричинило різке підвищення цін на енергоносії, але й поставило під загрозу реалізацію європейськими країнами програм і проєктів декарбонізації своїх національних економік та їх переведення на сталу траєкторію конкурентного розвитку. Йдеться, зокрема, про відновлення багатьма державами Європи вугільної генерації з метою забезпечення

енергетичної безпеки, структурного збалансування національних енергосистем та недопущення їх колапсу.

Таким чином, з урахуванням масштабів (151,8 млрд дол. США станом на грудень 2022 р.) і структурних вимірів прямих збитків економіки нашої держави від військової агресії російської федерації загальні фінансові потреби України на відбудову народногосподарського комплексу ще у серпні 2022 р. оцінювались на рівні понад 349 млрд дол. США (у тому числі на 2022-2024 рр. – більше 105 млрд) на відбудову інфраструктурних об'єктів, післявоєнне екологічне очищення території, людський розвиток, закупівлю газу, підтримку аграрного сектора. Своєю чергою, на міжнародній конференції з питань післявоєнного економічного відновлення України, яка пройшла у м. Лугано 4-5 липня 2022 р., було представлено план відбудови нашої держави загальним обсягом фінансування у понад 750 млрд дол. США. Зазначене фінансування має бути освоєне до 2032 р. (у тому числі більше 300 млрд – у 2023-2025 рр. та понад 400 млрд у 2026-2032 рр.) у рамках реалізації п'ятнадцяти загальнонаціональних програм, котрі включають, зокрема, відновлення фінансової стабільності, розбудову інфраструктури та структурну модернізацію вітчизняної економіки. При цьому сам механізм фінансування об'єднує принципово різні джерела надходження в Україну грошових коштів, за яких від 250 до 300 млрд дол. США становитимуть партнерські грантові ресурси, 200-300 млрд – позикові кошти та акціонерний капітал, а 250 млрд – приватне інвестиційне фінансування. Подібна диверсифікована структура джерел надходження фінансових коштів гарантуватиме, на нашу думку, їх стабільне надходження та убезпечить від загрози недофінансування у випадку виникнення тимчасових проблем у тому чи іншому джерелі капіталовкладень.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ РІЗНИХ ЗА СКОРОСТИГЛІСТЮ СОРТІВ СОЇ ЗА ЕНДОФІТНО-РИЗОБІАЛЬНОЇ ІНОКУЛЯЦІЇ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Дубинська О.Д.

доктор філософії, старший науковий співробітник

<http://orcid.org/0000-0002-5572-0094> klenova-dubinskaelena76@ukr.net

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН України

вул. Омеляновича-Павленка Михайла, 9, Київ, 01010, Україна

Титова Л.В.

кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник

<http://orcid.org/0000-0003-3131-4355>

Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України

вул. Академіка Заболотного, 154, Київ, 03143, Україна.

Голобородько С.П.

доктор сільськогосподарських наук, професор, головний науковий співробітник

<http://orcid.org/0000-0002-6968-985X>, goloborodko1939@gmail.com

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН України

вул. Омеляновича-Павленка Михайла, 9, Київ, 01010, Україна

Іутинська Г.О.

доктор біологічних наук, чл.-кор. НАН України, головний науковий співробітник

<http://orcid.org/0000-0001-6692-294>

Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України

вул. Академіка Заболотного, 154, Київ, 03143, Україна

Со́я – головна зернобобова білково-олійна культура, яка характеризується високою адаптаційною здатністю до умов регіонів, універсальністю використання, збалансованістю амінокислотного складу білка, його функціональною активністю. Як і багатьом сільськогосподарським культурам, со́ї для формування високої урожайності насіння необхідна оптимальна вологість ґрунту. Найменше вологи рослини використовують у період від сходів до початку цвітіння, найбільше – під час цвітіння та росту бобів. Нестача води призводить до опадання бутонів, квіток, плодів, зменшення маси насіння і врожаю.

Польові досліді проведено в умовах зрошення Південного Степу України на Асканійській державній сільськогосподарській дослідній станції Інституту зрошуваного землеробства НААН України. Ґрунт – темно-каштановий середньосуглинковий. Двофакторний польовий дослід закладено методом розщеплених ділянок, де головні ділянки (ділянки першого порядку, фактор А) – сорти со́ї: ультраскоростиглий Діона і середньоранній Аратта. Ділянки другого порядку (субділянки, фактор В) – передпосівна інокуляція насіння різними штамми бульбочкових й ендofітних бактерій. Як інокулянти використано препарат Ризобін^К (асоціація 3-х штамів бульбочкових бактерій *Bradyrhizobium japonicum* УКМ В-6018, УКМ В-6023 й УКМ В-6035) окремо або сумісно з одним із ендofітів, виділених з бульбочок со́ї – *Paenibacillus* sp.1, *Bacillus* sp.4, *Brevibacillus* sp.5, *Pseudomonas* sp. 6 або з фосформобілізувальним штамом *Bacillus megaterium* УКМ В-5724. Вегетаційні поливи проводили дощувальною машиною “Reinke”.

Агрокліматичні умови підзони Південного Степу за роки проведення наукових досліджень характеризувалися помірно жарким і дуже посушливим кліматом. Зниженню негативних наслідків екстремальних погодних умов, які домінували при проходженні продукційних процесів і формуванні урожаю обох сортів со́ї протягом літнього й осіннього періодів їх вегетації, сприяло своєчасне проведення вегетаційних поливів. Сумарне водоспоживання різних за скоростиглістю сортів со́ї визначали методом водного балансу,

який базується на обліку вмісту вологи в ґрунті на початку й у кінці вегетаційного періоду, витрат води на формування врожаю за міжфазними періодами та в цілому за вегетаційний період з урахуванням кількості атмосферних опадів та зрошення. Сумарне водоспоживання ультраскоростиглого сорту сої Діона із 0-70 см шару ґрунту в цілому за вегетаційний період складало 5600 м³/га, відповідно, сорту Аратта – 6084 м³/га. У середньому за три роки досліджень (2018-2020 рр.) при вирощуванні ультраскоростиглого сорту Діона було проведено 10 вегетаційних поливів з нормою зрошення 3716 м³/га, а при вирощуванні середньораннього сорту Аратта – 12 поливів з нормою зрошення 4117 м³/га.

Проведення вегетаційних поливів, а також інокуляції насіння різних за скоростиглістю сортів сої бульбочковими та ендofітними бактеріями суттєво впливало на ріст і розвиток рослин обох сортів сої й, передусім, сприяло формуванню більшої кількості вузлів і бобів на рослинах, а також насінин в одному бобі й вищому закладанню нижніх бобів, що забезпечило значне зростання врожаю та його якості. За комплексної інокуляції насіння рослини сої сорту Діона, порівняно з контролем, були вищими на 7,2-9,3 см й 9,9-12,0 см, а сорту Аратта – на 8,1-10,2 см та 15,8-17,9 см. Найбільш високими рослини сорту Діона формувалися у варіанті Ризобін^K + *Bacillus* sp.4 – 84,6 см, а сорту Аратта – у варіантах Ризобін^K + *Bacillus* sp.4 та Ризобін^K + *Brevibacillus* sp.5 – 132,7 см (табл. 2).

У сорту Аратта боби формувалися суттєво вище, ніж у сорту Діона. В цілому структура урожаю сої істотно залежала від біологічних особливостей сортів, що вивчалися, та проведення комплексної передпосівної інокуляції насіння. В середньому за 2018–2020 рр. найменша кількість бобів у обох сортів сої формувалась у контрольних варіантах, яка у сорту Діона не перевищувала 24 шт./рослину, а у сорту Аратта – 33 шт./рослину. У дослідних варіантах приріст кількості насінин з однієї рослини порівняно з контрольними показниками складав: Ризобін^K – 19-29 шт./рослину, Ризобін^K + *Paenibacillus* sp.1 – 21-28; Ризобін^K + *Bacillus* sp.4 – 33-39; Ризобін^K + *Brevibacillus* sp.5 – 13-23; Ризобін^K + *Pseudomonas* sp.6 – 15-20 й Ризобін^K + *B. megaterium* УКМ В-5724 – 9-18 шт./рослину. Кількість бобів, що формувались у варіанті Ризобін^K + *Bacillus* sp.4 за комплексної ендofітно-ризобіальної інокуляції у сорту Діона збільшувалась на 11 шт./рослину й у сорту Аратта на 17 шт./рослину. Маса насіння з 1 рослини досліджуваних сортів за сумісної інокуляції насіння бульбочковими й ендofітними бактеріями, порівняно з контрольними варіантами, також формувалась суттєво більшою. Так, збільшення маси насіння з 1 рослини сортів Діона та Аратта за інокуляції бактеріальним препаратом Ризобін^K порівняно з контролем 1 без обробки складало 2,3 та 6,1 г, відповідно; з композицією Ризобін^K + *Paenibacillus* sp.1 – 4,0 та 4,7; Ризобін^K + *Bacillus* sp.4 – 5,2 та 7,6; Ризобін^K + *Brevibacillus* sp.5 – 3,9 та 2,2; Ризобін^K + *Pseudomonas* sp.6 – 1,6 та 4,5 й Ризобін^K + *B. megaterium* УКМ В-5724 – 2,1 г на обох сортах.

Встановлено також, що формування маси 1000 насінин істотно залежало від сорту й комплексної інокуляції насіння бульбочковими й ендofітними бактеріями. Якщо маса 1000 насінин у контрольних варіантах сорту Діона в середньому за три роки досліджень (2018-2020 рр.) складала 130,7 та 132,7 г й, відповідно, сорту Аратта 122,0 та 126,7 г, то у варіантах, де проводилася інокуляція, вона зростала за використання Ризобіну^K до 141,0 та 138,0 г, а за сумісної ендofітно-ризобіальної інокуляції – до 134,3-147,3 г.

За інокуляції насіння бульбочковими й ендofітними бактеріями приріст врожайності сорту Діона різних варіантів польового досліду, порівняно з Контролем 1, складав 0,31-0,45 т/га, а за інокуляції Ризобіном^K + *Bacillus* sp. 4 – 0,61 т/га. Приріст урожайності сорту Аратта досягав 0,26-0,42 т/га, і найбільший приріст був у варіанті Ризобін^K + *Bacillus* sp. 4 – 0,80 т/га.

Отримані результати засвідчили перспективність розробки нових підходів на основі застосування новітніх ендofітно-ризобіальних інокулянтів для підвищення продуктивності бобових і стабілізації розвитку агрофітоценозів за сучасних екстремальних змін клімату.

ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ, АНІМАЦІЙНИХ ТА EVENT ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Дудка Тетяна Юріївна

доктор педагогічних наук

Алексєєнко-Лемовська Людмила Владиславівна

кандидат педагогічних наук

Соломчак Христина Орестівна

доктор філософії

Рекреаційно-розважальні, анімаційні та event-технології в туризмі сьогодні є важливим інструментарієм підвищення привабливості туристичних послуг, оскільки націлюються на відновлення фізичних, психоемоційних та духовних сил споживача послуг. Найбільш повною мірою ефективність зазначених технологій розкривається крізь призму їх імплементації у рамки проведення тематичних заходів, відзначення події та урізноманітнення рекреаційного компоненту цікавими проєктами «для душі». В основу реалізації усіх вищезазначених технологій покладено завдання відвідування барвистих та найчастіше унікальних подій культурного, спортивного, ділового чи іншого спрямування у масштабах однієї території чи всього світу. Неможливо недооцінити значущість перелічених технологій у контексті реалізації завдань сімейного та дитячого туризму, оскільки вони відіграють доволі важливу роль у формуванні туристичної дестинації.

Своєрідна унікальність зазначених технологій приховується у їх невичерпному за змістом потенціалі. Реалізація різних за змістом на напрямом заходів покликана активізувати діяльність суб'єктів пізнання різновікової категорії. Імплементація кожної із зазначених технологій у практичні умови надання туристичних послуг сприяє відродженню місцевої культури та звичаїв, а також розвиває народну творчість.

Проте, сьогоденні реалії воєнного часу позначилися на суттєвому зниженні попиту на зазначені технології і розвитку ринку туристичних послуг у цілому. Нині у нашій країні не проводяться масові публічні проєкти з використанням досліджуваних технологій, що найбільшою мірою пов'язане із необхідністю дотримання безпекового режиму та глибокої поваги до подій, які переживає сьогодні усе українське суспільство. Проте, маємо надію що по завершенню умов воєнного часу ці технології будуть доволі ефективно використовуватися у рамках реалізації туристичних проєктів різного рівня.

Передбачаємо, що в умовах повоєнної відбудови нашої країни актуалізується питання створенні подієво-орієнтованих туристично-розважальних кластерів на території тих чи інших регіонів нашої Батьківщини. Серед них найбільшою мірою – південний, столичний та західний регіони, які мають усі необхідні ресурси для повноцінної реалізації календаря подій на визначених географічних широтах. Переконані у тому, що такі умови уможливають залучення великого туристичного потоку, що позитивно позначиться на економіці країни та регіонів у цілому. Передбачається, що за таких умов вдасться активізувати діяльність усіх об'єктів туристичної галузі, а сам споживчий попит на них значно перевищить пропозицію. Такі твердження засновані на тому, що родзинкою усіх перелічених туристичних технологій є надання можливості: яскраво та якісно відпочити; урізноманітнити спектр розваг, які запам'ятаються надовго і залишать незабутні враження; відвідати незвичні заходи, присвячені унікальним подіям, яких більше ніде не зустрінеш, окрім тієї чи іншої території.

По-суті, усі вищеперелічені технології у туризмі нині є дієвим інструментом для популяризації брендингу території, оскільки усі подієві заходи тією чи іншою мірою формують канву найпривабливіших розваг для будь-яких туристів. Залучення кожної із зазначених технологій активізує процес ознайомлення потенційних туристів із культурно-історичною та природною спадщиною того чи іншого регіону.

Позитивний імідж, висока репутація та привабливість регіону – це запорука і водночас передумова розвитку території у туристичному фокусі, що передбачає необхідність залучення спонсорів та місцевого населення для формування потоку зацікавлених туристів з різних куточків земної кулі.

ВПЛИВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА РЕАЛІЗАЦІЮ ЗАВДАНЬ АНТИКРИЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ЛОГІСТИКИ

Дудка Тетяна Юріївна

доктор педагогічних наук

завідувач кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін

Міжнародного європейського університету

Алексєєнко-Лемовська Людмила Владиславівна

кандидат педагогічних наук

професор кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін

Міжнародного європейського університету

Соломчак Христина Орестівна

доктор філософії

доцент кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін

Міжнародного європейського університету

Башинська Марина Ігорівна

кандидат економічних наук

доцент кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін

Міжнародного європейського університету

Сучасна туристична практика засвідчила, що трансформація економіки нашої країни в інтелектуальну економіку без залучення інноваційних технологій неможлива. Зазначена тенденційність актуалізована ще й тим фактом, що туризм у сучасних ринкових умовах набуває характеру потужної індустрії подорожей, яка забезпечує вивчення історії, культури, побуту свого народу та народів світу, завдяки чому підвищується інтелект мандрівників та суспільства у цілому. Окрім заявленого соціокультурного ефекту, діяльність кожного без винятку туристичного підприємства націлюється на підвищення прибутковості, розширення спектру робочих місць, що з успіхом досягається лише за умов виваженого стратегічного управління інтелектуальною власністю туристичного підприємства у напрямку досягнення ним завдань антикризової діяльності та туристичної логістики.

Реалізація таких не простих, але водночас життєзабезпечуючих для туристичного підприємства завдань актуалізує на порядку денному завдання якісного оцінювання діючих механізмів стратегічного управління інтелектуальною власністю турпідприємства з метою предметного виявлення недоліків та формулювання ефективних підходи до підвищення рівня його прибутковості шляхом нарощування показників формування туристичних потоків, які розглядаються нині у якості системоутворюючих елементів туристичної логістики. У теоретико-методологічному ключі, феномен логістика туризму ґрунтується на практичному використанні процесно-системного підходу до формування нерозривної єдності потоків туристів та туристичного продукту за законами ринкового попиту та підприємницьким принципом «максимізації прибутку».

Закономірності імплементації завдань стратегічного управління інтелектуальною власністю туристичного підприємства, на основі урахування вимог антикризової діяльності та туристичної логістики, передбачає необхідність урахування існуючих механізмів циркулювання туристичних потоків на принципах життєвого циклу турпродукту. Як показує практичний досвід, жорсткі реалії воєнного часу суттєво позначилися на життєвому циклі сучасного туристського продукту нашої держави, який сьогодні перебуває на екстенсивній стадії свого розвитку. Вищенаведений факт засвідчує, що в умовах післявоєнної відбудови нашої держави підприємствам туристичної індустрії необхідно буде звернути увагу на потребу нарощування туристичного потенціалу держави за рахунок залучення зовнішніх

фінансових донорів з метою поповнення переліку привабливих для туристів DESTINAЦІЙ різної спрямованості на території тих, чи інших регіонів нашої держави. Глибоко переконані у тому, що у післявоєнний період розквіту нашої держави вітчизняний туристичний продукт матиме повноцінні передумови для розгортання інтенсивної стадії, а існуючі наразі перешкоди, пов'язані з умовами воєнного часу будуть успішно подолані.

На нашу думку, такий експлікаційний шлях переходу туристичного продукту до вищої (інтенсивної) стадії уможливиться лише за рахунок: всебічної ефективної державної політики по відношенню до туристичних підприємств, вдосконалення туристичної логістики, запровадження механізмів антикризової діяльності підприємств на засадах високоякісного стратегічного управління інтелектуальною власністю підприємства.

DIGITAL-MАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дяченко Валентин Сергійович

кандидат економічних наук, доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-0055-9256
dyachenko v@ukr.net

Дяченко Наталія Павлівна

кандидат наук з державного управління
доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-4306-7665
n.diachenko@ukr.net

Кочегаров Владислав Сергійович

здобувач вищої освіти Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Трігуніченко Максим Олександрович

здобувач вищої освіти Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Глобалізаційні трансформаційні процеси обумовлюють потребу в оперативному доступі до актуальної інформації. В умовах воєнного стану в Україні гостро постає потреба доступу населення до правдивої, неупередженої інформації, отриманої з першоджерел. З урахуванням сучасних тенденцій глобалізації інформаційного простору, динамічної трансформації інформаційних ризиків, гібридних загроз, кібернетичних атак і нападів гостро постає потреба забезпечення ефективності управлінської діяльності. У сучасних умовах діджиталізації всіх сфер суспільної діяльності гостро постає потреба аналізу ефективності та захищеності інформаційної діяльності. Саме цими питаннями опікується аналітика цифрового маркетингу, адже саме аналіз digital-маркетингу, який, зазвичай, поділяють на екзогенний та ендогенний, шляхом детального аналізу цілого спектру характеристик з урахуванням нюансів, формує підґрунтя для удосконалення діяльності та розробці стратегій подальшого розвитку.

Застосування інструментів цифрового маркетингу сприяє підвищенню ефективності управлінської діяльності на підприємстві, в установі чи організації. Цифровий маркетинг передбачає використання різних цифрових каналів та технологій для просування товарів або послуг. До таких каналів відносяться платформи соціальних мереж, пошукові системи.

Серед основних методів digital-маркетингу варто виокремити контекстну рекламу, мобільний маркетинг та ін. (рис. 1).

Цифровий маркетинг базується на аналітиці даних про користувачів, їх поведінці, проникає в традиційні види комунікацій, щоб захопити увагу аудиторії та зосередити її у віртуальному середовищі власного сайту. Цифровий маркетинг передбачає персоніфікацію, що підсилює вплив маркетингових інструментів на цільову аудиторію.

Упровадження digital-маркетингу передбачає здійснення системного неперервного аналізу екзогенного та ендогенного середовищ, базується на аналітиці даних про користувачів, передбачає персоніфікацію, яка підсилює вплив маркетингових інструментів

на цільову аудиторію. Ендогенна аналітика включає збір, аналіз та інтерпретацію даних, отриманих з різних джерел всередині підприємства, установи чи організації. Отримана інформація стане підґрунтям для оцінки ефективності діяльності. Аналіз показників відвідування сайту користувачами сприятиме розробці стратегії його удосконалення.

Одним з інтернет-ресурсів, які допомагають оперативно моніторити таку інформацію є, наприклад, зручний та багатофункціональний сервіс від компанії Google – Google Analytics [1], за допомогою зручно здійснювати моніторинг статистики користувачів, кількості сеансів, нових користувачів, показник відмов, середню тривалість сеансу тощо.

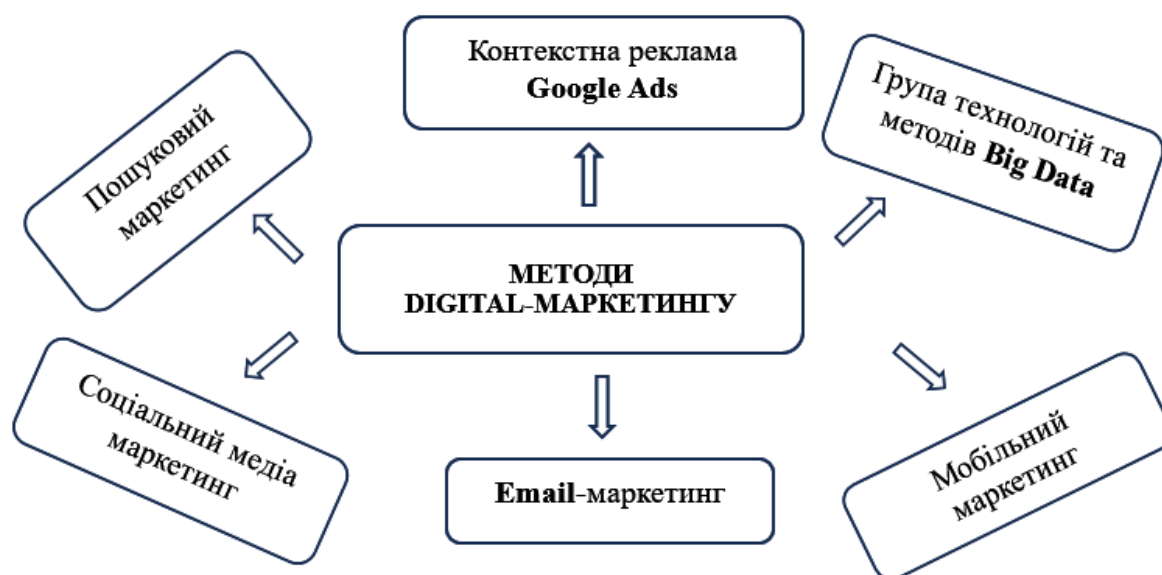

Рис. 1. Методи digital-маркетингу

Такий аналіз дозволяє відчувати зацікавленість аудиторії, сприяє розумінню її потреб, а відтак, задає вектор коригування власних маркетингових стратегій. Серед переваг digital-маркетингу варто виокремити оперативність, можливість розширення аудиторії як онлайн-так і офлайн-користувачів та динамічність процесів коригування управлінських рішень з урахуванням потреб як підприємства, установи чи організації, так і користувачів й споживачів.

Список літератури:

1. Google Analytics. URL: <https://analytics.google.com/analytics/web/provision/#/provision>.
2. Марчук О. О. Цифровий маркетинг як інноваційний інструмент управління. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/43.pdf.
3. Diachenko, V., Diachenko, N., Suray, I., Novachenko, T., & Vasiurenko, O. (2022). Modern trends of innovative activity ensuring growth and sustainable development of the economy of Ukraine. *Scientific Horizons*, 25(7), 31-42. DOI: 10.48077/scihor.25(7).2022.31-42.

СКЛАДОВІ РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТОРА ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Слесіна М.О.

викладач кафедри соціальної психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова

На ряду з актуальними теоретичними дослідженнями питань ефективності професійної діяльності операторів транспортних засобів виникає необхідність конкретизувати особливості розробки програми емпіричного дослідження з урахуванням її обов'язкових складових, що виступають ключовим фактором при діагностиці проблеми. Серед ключових завдань емпіричного дослідження в першу чергу виступає розробка програми емпіричного дослідження та створення комплексу психодіагностичних процедур, спрямованих на діагностику показників ефективності професійної діяльності операторів транспортних засобів.

В першу чергу необхідно звернути увагу на ключові поняття, які мають бути розкриті в конкретному дослідженні, а також доцільно описувати комплекс методів, методик та процедур, спрямованих на діагностику показників ефективності професійної діяльності оператора. Окремо слід підкреслити при цьому важливість дослідження особистісних рис та індивідуально-типологічних особливостей, що супроводжують її прояви. Зазначимо, що необхідно обґрунтовано продемонструвати репрезентативність вибірки основного емпіричного дослідження та вибірку стандартизації для апробації оригінальних методик (за наявності). Ключовими виступають етапи створення психодіагностичного інструментарію, який охоплює перелік тестів, опитувальників та стандартизованих методик.

При науковому підході до вивчення даної проблеми слід також провести аналіз та добір методик, спрямованих на конкретизацію розуміння поняття, що розглядається, а також виявити характер взаємозв'язку професійної діяльності оператора транспортних засобів з індивідуально-типологічними особливостями особистості, які зумовлюють її прояви та супроводжують. Отже, емпіричне дослідження індивідуально-типологічних особливостей оператора транспортних засобів може проводитися в чотири етапи, серед яких: підготовчий, діагностичний, математично-статистичний та аналітико-інтерпретаційний.

Підготовчий етап включає в себе теоретичне вивчення проблеми і основних понять дослідження, визначення мети як кінцевого результату дослідження, предмету та об'єкту дослідження, формування задач. Також можуть бути проаналізовані дослідницькі результати наукових психологічних надбань, виокремлено методологічну основу та виконаний підбір відповідних методів дослідження. Таким чином, підготовчий етап виступає основою визначення актуальних проблем професійної діяльності операторів транспортних засобів, надання визначення професійної діяльності, виокремлення чинників ефективності як психологічного феномену та визначення характеристик індивідуально-типологічних особливостей, що впливають на формування ефективності роботи оператора.[1]

Діагностичний етап дослідження передбачає створення батареї психодіагностичного інструментарію, який охоплює перелік тестів, опитувальників та стандартизованих методик, що передбачені створеною програмою. Власне, даний етап є ключовим в діагностиці показників ефективності професійної діяльності та пов'язаних з нею індивідуально-типологічних особливостей та властивостей особистості. При відборі психодіагностичного інструментарію враховувалися наступні вимоги: по-перше, відповідність методики меті й предмету дослідження; по-друге, заданість процедури проведення у вигляді однозначного набору дій; по-третє, достатня репрезентативність, надійність, валідність і об'єктивність тесту; по-четверте, чіткість і однозначність інструкцій до проведення конкретного дослідження.

Щодо ключових аспектів дослідження професійної діяльності операторів, Наказом МОЗ України №263/121 від 23.09.94 затверджено Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі, під п.9 окремо виділений вид робіт, пов'язаних з управлінням наземним, підземним, повітряним та водним транспортом, а також психофізіологічні показники для професійного добору, а саме: дослідження сенсомоторних реакцій; реакції на об'єкт, який рухається; уваги; швидкості переключення уваги; пам'яті зорової та слухової; емоційної стійкості та почутті тривоги; стійкості до впливу стресів; орієнтації у просторі; втоми; здатності приймати рішення та дії в екстремальних умовах; стійкості до монотонії.[2]

У зв'язку з цим, виникає необхідність у детальному підборі психодіагностичного інструментарію для повної картини дослідження вимог, що пред'являються до людини, яка претендує на посаду оператора транспортного засобу та здатності виконувати відповідні посадові обов'язки, тому в даному випадку слід також звернути увагу на індивідуально-типологічні особливості особистості, адже вони можуть відігравати ключову роль в ефективності професійної діяльності.

Важливим питанням програми дослідження постає база проведення дослідження, де розкривається вивчення взаємозв'язків різних аспектів професійної діяльності, зокрема її ефективності, при різних варіантах індивідуально-типологічних особливостей операторів, а також визначення модератора, що достовірно впливає на виявлені взаємозв'язки. Використання всіх обраних методик дослідження відбувається із застосуванням статистичного пакета та математичних методів для оцінки результатів, що розглядаються на наступному етапі.

Ключовою складовою розробки програми дослідження на цьому етапі прийнято вважати помилки, пов'язані з організацією наукового дослідження. Серед них найбільш розповсюдженими є: недостатній розмір вибірки, неправильний добір, порушення умов тестування, некоректне застосування статистики та математичних методів, а також відсутність результатів від психокорекційних заходів із зовнішніх (неможливість набрати групу, негативізм учасників) та внутрішніх (некоректно розроблений план та протокол тестування, помилки дослідника) причин та невстановлені випадкові фактори. [3]

На математично-статистичному етапі дослідження можна проводити роботу з обробки та систематизації даних, отриманих у ході проведення опитувань, а також здійснювати різні види аналізу: для виявлення зв'язків між досліджуваними показниками - кореляційний аналіз; для виявлення особливостей угруповання простору показників психологічних властивостей - факторний аналіз; якісний аналіз; для визначення достовірних відмінностей в межах якісного аналізу параметричний t-критерій Ст'юдента та контент-аналіз. Також даний етап включає обробку та аналіз отриманих даних, що проводиться за допомогою пакету математично-статистичних програм (напр. IBM SPSS Statistics, STATISTICA). У таких комп'ютерних програмах реалізована можливість здійснювати аналіз даних, визначення кореляцій, побудови діаграм розсіювання, обчислення T-критерію, створення таблиць частот та заголовків. Слід зазначити, що на даному етапі розробки програми дослідження можуть виникати такі помилки, пов'язані з науковим дослідженням: некоректне застосування статистики та математичних методів, яких слід уникати або вчасно розпізнати та виправити, якщо вони допущені.

Відповідно, аналітико-інтерпретаційний етап складається з диференціального аналізу та інтерпретації результатів емпіричного дослідження, визначення основних взаємозв'язків дослідження та їх тлумачення, формується загальний висновок та виконується оформлення емпіричного дослідження згідно чинних методичних вимог. Також даний етап програми виступає ключовим в розробці та впровадженні психокорекційних заходів, створених задля визначення, виявлення, динаміки і змін професійно важливих якостей, ефективності роботи, професійних деформацій і патологій за різних варіантах психологічної діагностики, профвідбору і профпідбору, враховуючи модератор, що впливає на ці взаємозв'язки, тобто, індивідуально-типологічні особливості особистості.[4]

Резюмуючи, можна стверджувати, що емпіричне дослідження вивчення ролі індивідуально-типологічних особливостей у ефективності діяльності операторів транспортних засобів та створення відповідної програми дослідження дозволить доповнити існуючі знання про проблеми представників цієї категорії професійної діяльності, а також додати нові цінні відомості про особливості психологічного професійного відбору та підбору, у тимчасовій перспективі до наукового дискурсу. Окрема цінність полягає у акцентуванні уваги на особливих умовах і характері праці, необхідності швидкої адаптації оператора до нових високотехнологічних засобів, зростаючій ціні помилки оператора, який керує складною ергатичною системою.

Перспективність подібних наукових досліджень та розробки відповідних програм з урахуванням отриманих даних дозволить розробити та впровадити заходи, спрямовані на підвищення ефективності професійної діяльності до корекційних програм, попередньо перевіряючи їх ефективність на репрезентативній вибірці піддослідних у рамках дослідження.

Список літератури:

1. Волков Д.М. ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТОРНИХ КОМПОНЕНТІВ У МНЕМІЧНІЙ ПЕРЕРОБЦІ ІНФОРМАЦІЇ. Буковинський медичний вісник. 2009. Т. 13, № 4. С. 66–76. URL: <http://e-bmv.bsmu.edu.ua/article/view/250730>.
2. Наказ Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі [Електронний ресурс] // МОЗ України. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95#Text>.
3. Псядло Э. М. Психофизиологический профессиональный отбор: учебно-методическое пособие. - Одесса : Наука и техника, 2015. - 183 с.
4. Psyadlo E.M., Panov B.V., Garyushkin D.S. Engineering-psychological expertise of professionally important qualities of drivers injured in road accidents // New Forensic-Medical approaches for solving the Mechanic trauma problems: Materials of Intern. Practical-Scientific Conference (Odessa, 15-16. 06.17). – Одеса: Екологія, 2017.- С. 18-20.

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО ГЛИБОКОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ СУТНОСТЕЙ

Єнгаличев С.О.

аспірант, кафедри Кібербезпеки та інформаційних технологій
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця
email: engalichev.sergiy@hneu.net
ORCID ID: 0000-0001-5298-2251

Семенов С.Г.

доктор технічних наук
Інститут безпеки та комп'ютерних наук Педагогічного університету Кракова
email: serhii.semenov@up.krakow.pl
ORCID ID: 0000-0003-4472-9234

У звіті представлено результати використання машинного глибокого навчання із застосуванням робастних М-оцінок [1] у системах аналізу та розпізнавання сутностей. У таких системах, через гетерогенність структур сутностей і систем оброблення даних [2], а також вплив зовнішніх чинників, дані, зібрані для прогнозування, можуть містити як гауссовський шум, так і випадкові викиди. У зв'язку з цим, для задач прогнозування характеристик трафіку, необхідно дослідити можливість та ефективність використання робастних оцінок максимальної правдоподібності – М-оцінок.

У рамках дослідження було запропоновано новий алгоритм, заснований на глибокому навчанні, для оцінювання продуктивності мережі (втрати пакетів) з використанням робастних М-оцінок замість традиційної оцінки середньоквадратичної помилки (MSE – Mean Square Error) у разі наявності викидів, які можуть спотворювати дані навчання. У цьому алгоритмі використовують тришарову нейронну мережу прямого поширення, де прихований шар складається з 50 прихованих нейронів.

Було створено набір даних гетерогенного трафіку, заснований на різних сутностях, з використанням стандартних інструментів сніфінгу. Цей набір даних було розділено на навчальну, тестову і перевіірочну підмножини у співвідношенні 80%, 10% і 10% відповідно. Для оцінки продуктивності було розроблено модель глибокої нейронної мережі (DNN – Deep Neural Network).

Навчання DNN було проведено з використанням робастного алгоритму зворотного поширення. У рамках дослідження було порівняно характеристики продуктивності робастної та традиційної DNN за метриками RMSE (корінь із середньоквадратичної помилки) [3] і MAPE (середня абсолютна відсоткова помилка) [4] для кожної моделі.

Для трьох випадків із різними рівнями викидів було досліджено вплив глибокого навчання та відповідної нейронної мережі DNN на продуктивність мережі. Ці випадки позначаються таким чином:

Набір А: DNN навчена на даних без шуму.

Набір В: мережа навчена на даних із включенням гаусівського шуму (GN), $G \sim N(0, 0.1)$.

Набір С: DNN навчена на даних із включенням гаусівського шуму GN, $G \sim N(0, 0.1)$, а також випадкових викидів $H1 \sim N(+15, 2)$, $H2 \sim N(-20, 3)$, $H3 \sim N(+30, 1.5)$, $H4 \sim N(-12, 3)$.

Зміна даних, що використовується в цьому випадку, визначається таким чином:

Дані = $(1-\varepsilon) G + \varepsilon(H1+H2+H3+H4)$, де ε становить 10% від даних.

Для цього експерименту було згенеровано набір даних на основі моделі мережі банківської установи. Потім, точки даних у координатах x і y були піддані спотворенню за допомогою гауссовського шуму з нульовим середнім значенням і стандартним відхиленням 0.1, $G \sim N(0, 0.1)$. Змінна ε точок даних була випадково обрана, а потім замінена з імовірністю ε фоновим шумом, рівномірно розподіленим у заданому діапазоні.

DNN-архітектура являє собою багатошарову нейронну мережу прямого поширення MFNN, що складається з трьох шарів, включно з одним прихованим шаром зі 100 прихованими нейронами. Навчання мережі здійснювалося з використанням робастного алгоритму зворотного поширення BP (Back Propagation) [5] і застосуванням функцій втрат, згаданих раніше. У моделі глибокого навчання DL (Deep Learning) було обрано найбільш підходящі архітектурні параметри, як-от розмір пакета, кількість епох, функція активації, функція втрат, швидкість навчання і мінімальні втрати.

У цьому дослідженні використовували розмір пакета 32, 5000 епох, функцію навчання Traincgrf, швидкість навчання 10^{-2} і мінімальні втрати 10^{-2} . Для всіх нейронів у прихованих шарах було обрано сигмоїдну функцію активації (Tansig), а для нейрона у вихідному шарі було обрано лінійну функцію активації.

Для забезпечення оптимальної продуктивності DNN необхідно нормалізувати вхідні дані, щоб вони перебували в інтервалі $[-1, 1]$, що відповідає фактичним мінімальним і максимальним значенням. DNN використовує пропускну спроможність як вхідні дані і втрати пакетів як вихідні дані (прогнозований результат) для оцінки оптимальної продуктивності мережі на основі зібраного набору даних. Основна мета полягає в розробці робастної нейронної мережі DNN, яка здатна оцінювати продуктивність мережі за умов впливу зовнішніх факторів і різноманітних умов.

Для досягнення цієї мети було проведено порівняльне дослідження робастних і традиційних DNN з використанням метрик середньоквадратичної помилки RMSE і середньої абсолютної помилки у відсотках MAPE. Метою дослідження було визначити, які оцінки демонструють найкращі результати для аналізованого додатка.

$$RMSE = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (t_i - y_i)^2}{N}}$$

$$MAPE = \frac{50}{n} \sum_{i=1}^N \left| \frac{(t_i - y_i)}{t_i} \right|$$

Дослідження показали, що використання робастної оцінки та робастної оцінки Коші призводить до збільшення середньоквадратичної помилки більш ніж у п'ять разів, тоді як абсолютна помилка є приблизно в 1,5 рази меншою у порівнянні з використанням методу найменших квадратів.

Список літератури:

1. D.Q.F. de Menezes, D.M. Prata, A.R. Secchi, J.C. Pinto, A review on robust M-estimators for regression analysis, *Computers & Chemical Engineering*, Volume 147, 2021, 107254, ISSN 0098-1354, <https://doi.org/10.1016/j.compchemeng.2021.107254>.
2. S. Semenov, V. Lymarenko, S. Yenhalychev and S. Gavrilenko, "The Data Dissemination Planning Tasks Process Model Into Account the Entities Differentity," 2022 12th International Conference on Dependable Systems, Services and Technologies (DESSERT), Athens, Greece, 2022, pp. 1-6, doi: 10.1109/DESSERT58054.2022.10018695.
3. Ossai, Chinedu. (2019). A Data-Driven Machine Learning Approach for Corrosion Risk Assessment – A Comparative Study. *Big Data and Cognitive Computing*. 3. 28. 10.3390/bdcc3020028.
4. Anagnostis, Athanasios & Papageorgiou, Elpiniki & Bochtis, Dionysis. (2020). Application of Artificial Neural Networks for Natural Gas Consumption Forecasting. *Sustainability*. 12. 6409. 10.3390/su12166409.
5. Li, J., Cheng, Jh., Shi, Jy., Huang, F. (2012). Brief Introduction of Back Propagation (BP) Neural Network Algorithm and Its Improvement. In: Jin, D., Lin, S. (eds) *Advances in Computer Science and Information Engineering. Advances in Intelligent and Soft Computing*, vol 169. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-30223-7_87

ОЦІНКА МЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Живага О.В.

к.і.н., докторант, старший науковий співробітник
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки
ім. Г.М. Доброва НАН України»
oks_zhyvaga@ukr.net

У зв'язку з тим, що в останні кілька десятиліть велика кількість медичних технологій стала доступною для використання в клінічній практиці, підвищивши ефективність профілактичних, діагностичних та лікувальних заходів, виникла необхідність оцінки соціального значення медичних технологій, можливих соціальних наслідків для ухвалення рішень щодо застосування та/або відшкодування. Оцінка медичних технологій (ОМТ) є міждисциплінарним процесом, у ході якого узагальнюється інформація про медичні, соціальні, економічні та етичні наслідки застосування медичної технології на систематичній, відкритій, неупередженій, стабільній основі [1; 2]. Основна мета ОМТ – надати директивним органам інформацію, що ґрунтується на доказах, для формування ними безпечної, ефективної, пацієнтоорієнтованої політики охорони здоров'я. Прикладами медичних технологій є лікарські засоби, медичне обладнання для діагностики та лікування, методи профілактики.

Термін «оцінка технологій» вперше використано у 1967 р. в Конгресі США при обговоренні питання про фінансування нових дорого вартісних проєктів. У 1972 р. створено Бюро з оцінки технологій (The Office of Technology Assessment) при Конгресі США. Обґрунтування необхідності оцінки медичних технологій було опубліковано у 1976 р., де під оцінкою розумілася «всесбічна форма досліджень політики, яка розглядає короткострокові та довгострокові соціальні наслідки (напр., соціальні, економічні, етичні, юридичні) застосування та/або використання технології» [3].

Отже, термін «оцінка медичних технологій» бере початок як окремий напрям діяльності з 70-х рр. в США; в ці роки ОМТ починає поширюватися у європейських країнах. Зокрема, у Швеції розпочалася ініціативна програма з оцінки медичних технологій, а у Франції, Великобританії та Нідерландах почав використовуватися науковий підхід для прийняття рішень про використання технологій в медицині. Розпочалося створення спеціалізованих інститутів, функції яких полягають у проведенні наукової оцінки застосування різних медичних технологій. Нині ці організації функціонують більш ніж у 60 країнах, зокрема у всіх економічно розвинутих країнах, та багатьох країнах, що розвиваються. ОМТ функціонує на різних рівнях: федеральному, регіональному та рівні окремого лікувального закладу.

З 1985 р. створено Міжнародну асоціацію з оцінки технологій в сфері охорони здоров'я (International Society for Technology Assessment in Health Care (ISTAHC)) (з 2003 р. – Міжнародна організація з оцінки медичних технологій (Health Technology Assessment international (HTAi)), яка об'єднує організації, що виконують ОМТ, а з 1993 р. функціонує мережа агентств, які займаються ОМТ, серед яких Міжнародна мережа агентств з оцінки медичних технологій (International Network of Agencies for Health Technology Assessment (ІНАНТА)), яка налічує 50 агентств з ОМТ, що підтримують прийняття рішень в 33 країнах світу та включає більш, ніж 2100 співробітників, а також Європейська мережа з оцінки технологій охорони здоров'я (European network for Health Technology Assessment (EUnetHTA)), яка включає 81 організацію з 29 країн. Серед друкованих видань з ОМТ варто виділити журнали "Оцінка технологій охорони здоров'я" («Health Technology Assessment»), який видається з 1997 р. під егідою Національного інституту досліджень у галузі охорони

здоров'я Великобританії (National Institute for Health Research — NIHR) та "Міжнародний журнал оцінки медичних технологій в галузі охорони здоров'я" («International Journal of Technology Assessment in Health Care»). Діяльність з ОМТ активно підтримується Європейським союзом, Світовим банком та Всесвітньою організацією з охорони здоров'я.

В Україні ОМТ була спочатку представлена переважно фармакоекономічними дослідженнями, які проводились Національним фармацевтичним університетом (Харків), Львівським медичним університетом ім. Д.Галицького, та у вузьких напрямках інших медичних закладів. Більшість результатів фармакоекономічних досліджень презентувалися у фармацевтичних наукових друкованих виданнях. Лише у 2019 р. було створено Департамент оцінки медичних технологій та раціональної фармакотерапії при ДП «Державний експертний центр МОЗ України» для впровадження інструменту оцінки медичних технологій в Україні відповідно до кращої міжнародної практики на національному рівні.

У 2020 р. Експертний центр разом з МОЗ України ініціювали повномасштабне впровадження підходів ОМТ в систему охорони здоров'я України. В результаті чого Урядом у 2020 р. затверджено Порядок проведення державної оцінки медичних технологій (постанова КМУ від 23.12.2020 р. № 1300), а у 2021 р. — першу керівну настанову з державної оцінки медичних технологій для лікарських засобів (наказ МОЗ України від 29.03.2021 р. № 593). Метою державної ОМТ стало забезпечення органів влади України даними та доказовою базою для прийняття інформованих рішень в сфері охорони здоров'я, ефективного використання обмеженого бюджету та раціонального вибору медичних технологій для закупівель.

Виконання функцій з проведення державної ОМТ покладено саме на уповноважений орган – Департамент ОМТ. До структури Департаменту ОМТ входять: 1. Управління оцінки медичних технологій, що складається із підрозділів: відділ оцінки клінічної ефективності та безпеки медичних технологій; відділ оцінки економічної доцільності медичних технологій; відділ організаційного забезпечення та координації експертних процедур; 2) Відділ раціональної фармакотерапії та моніторингу цін на лікарські засоби.

Основними завданнями Департаменту є: експертиза медичних технологій щодо клінічної ефективності, економічної доцільності, організаційних проблем та проблем безпеки для громадян у зв'язку із застосуванням лікарських засобів; забезпечення застосування інструменту оцінки медичних технологій з метою практичного впровадження системи оцінки медичних технологій для інформування рішень щодо покриття/фінансування лікарських засобів та інших медичних технологій в Україні та ін [4]. Одним із пріоритетних напрямів діяльності Департаменту є забезпечення навчальних програм та тренінгів за різними темами для зацікавлених сторін.

Станом на 31 травня 2023 р. Державний експертний центр отримав 104 заявки на проведення ОМТ, 80 лікарських засобів отримали висновки (30% препарати для лікування онкології), 24 – ще в роботі. За оцінками МОЗ, минулого року оцінка медичних технологій дозволила зекономити державному бюджету близько \$10 млн [5].

У рамках міжнародної співпраці Департамент продовжує бути асоційованим членом Європейської мережі агентств з оцінки медичних технологій (European Network for Health Technology Assessment — EUnetHTA), глобального некомерційного наукового та професійного товариства з міжнародної ОМТ (Health Technology Assessment international — HTAi) та Міжнародної мережі агентств з ОМТ (The International Network of Agencies for Health Technology Assessment — INAHTA). Крім того, Департамент співпрацює з Міжнародним товариством фармакоекономічних досліджень (International Society for Pharmacoeconomics and Outcomes Research — ISPOR), Міжнародною мережею клінічних настанов (The Guidelines International Network (G-I-N), та співпрацює з проєктом міжнародної технічної допомоги «Безпечні та доступні ліки для українців» (Safe, Affordable and Efficient Medicines — SAFEMed) Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

У зв'язку з активним розвитком технологій ОМТ актуальності набуває питання підготовки фахівців-спеціалістів у цій сфері. Спеціалісти з ОМТ користуються попитом в урядових організаціях, вітчизняних та міжнародних агенціях, експертних групах, вищих навчальних закладах, науково-дослідних інститутах, лабораторіях, закладах охорони здоров'я, фондах медичного страхування тощо.

За результатами аналізу даних ВООЗ щодо професійної підготовки фахівців з ОМТ, академічні програми з ОМТ (вища освіта, магістратура) «мають 27 країн світу, з них 13 – європейських. Курси, тренінги та семінари з ОМТ проводять у 61 країні, у т. ч. у 26 країнах Європи. Внутрішнє навчання персоналу (тренінги або семінари) проводять у 52 країнах (зокрема, 21 належить до Європейського регіону ВООЗ)» [6;7;8]. В Україні також є широкий вибір навчальних закладів, які пропонують навчання у напрямі ОМТ. Зокрема, ОМТ як окрема дисципліна у магістерській програмі пропонується Інститутом бізнес-освіти Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, де впроваджено програму «Бізнес-адміністрування (МБА) у галузі охорони здоров'я». У Львівському національному медичному університеті ім. Д. Галицького з 2001 р. є значний практичний досвід впровадження навчальних програм з ОМТ та фармакоекономіки в освітньому процесі для провізорів на етапі додипломної та післядипломної освіти. Тематичні цикли для фармацевтів у системі післядипломної освіти, навчальні програми яких включають тематику з ОМТ впроваджено також в Національному університеті охорони здоров'я ім. П. Л. Шупика (Київ). У 2019 р. у Харкові вперше в Україні Національний фармацевтичний університет розпочав навчання спеціалістів з оцінки технологій охорони здоров'я, де забезпечувалося комплексне незалежне вивчення ефективності застосування цих технологій в контексті медичних, економічних, соціальних та етичних питань. Окрім цього, тренінги проводяться Департаментом ОМТ (ДП «Державний експертний центр МОЗ України»).

Отже, ОМТ є надійним та перспективним інструментом для органів, які приймають рішення в системі охорони здоров'я України. Використовуючи лише ті медичні технології, що мають найвищу цінність для пацієнта та держави, можна досягти раціонального використання фінансових ресурсів. Завдяки оцінці медичних технологій українським пацієнтам стає доступно більше безпечних, ефективних, економічно доцільних ліків та схем лікування. За ці кілька років ОМТ швидко та результативно розвинулася в Україні як новий інструмент в системі охорони здоров'я. Для безперервного розвитку експертного потенціалу та впровадження кращих міжнародних практик в Україні необхідним є розробка тренінгових програм та післядипломна освіта для виконавців та користувачів ОМТ.

Список літератури:

1. EUnetHTA: Common questions. URL: <http://www.eunetha.eu/faq/Category%201-0#t287n73>.
2. Ефремова Т.А., Коробов Н.В., Лошаков Л.А., Яворский А.Н. Организация оценки медицинских технологий в учреждении здравоохранения: международный опыт // Ремедиум. – 2016. - №5. – С. 46-50. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-otsenki-meditsinskih-tehnologiy-v-uchrezhdenii-zdravoohraneniya-mezhdunarodnyy-opyt/viewer>.
3. Development of medical technology: opportunities for assessment. Washington DC: U.S. Government Printing Office, 1976.
4. Департамент оцінки медичних технологій та раціональної фармакотерапії. URL: <https://www.dec.gov.ua/ua/departament-omt/>.
5. В Україні оцінку медичних технологій пройшли 80 лікарських засобів. 31.05.2023. URL: <https://ліки.укр/news/310523-9.html>.
6. Назаркіна В.М. Аналіз стану підготовки фахівців з оцінки технологій охорони здоров'я в країнах світу // Фармацевтичний журнал. – 2020. – Т. 75, № 2. – С. 12–25. DOI: 10.32352/0367-3057.2.20.02 22.

7. Немченко А.С., Назаркіна В.М., Косяченко К.Л. Сучасні засади підготовки фахівців галузі за напрямком оцінки технологій охорони здоров'я. HTA Review // Оцінка технологій охорони здоров'я. – 2019. – Т. 1, № 1. URL: <https://hta.ua/dijalnist/zhurnal-hta/zhurnal.html> 23.
8. Kotvitska A.A., Nemchenko A.S., Nazarkina V.N. The relevance of training specialists in the Health Technology Assessment in the world and Ukraine // Pharmacia. – 2020. – V. 67, N 4. – P. 295–301. DOI: 10.3897/pharmacia.67.e54777.

МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ ОСВІТИ

Животова Світлана Геннадіївна

аспірантка Дніпровської академії неперервної освіти

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8048-7466>

моб.тел.: +380672802103, email: Svetlana_san@ua.fm

заступник директора з навчально-виробничої роботи
ДПТНЗ «Дніпровський центр професійно-технічної освіти»

В даний час потреба економіки держави у висококваліфікованих кадрах динамічно зростає і очевидно вказує на необхідність отримання якісно нового рівня освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. У цьому відношенні важливе місце приділяється підготовці кваліфікованих робітників за дуальною формою освіти.

Одним з найважливіших елементів, що забезпечують якісне оновлення і розвиток професійної підготовки здобувачів освіти в закладі професійної (професійно-технічної) освіти в цілому і дуальної системи цільової професійної підготовки зокрема, є її методичне забезпечення, що передбачає теоретичне обґрунтування навчальних і методичних матеріалів, що розробляються і реалізуються в педагогічній практиці.

Одним з напрямків ефективної модернізації системи професійної освіти, гарантом успішного вирішення поставлених завдань може стати державно-приватне партнерство сучасного формату, яке дозволяє закладам освіти максимально тісно взаємодіяти з замовниками для отримання зворотного зв'язку, виявляти реальні потреби у формуванні тих чи інших компетенцій випускників, оперативно коригувати зміст освітніх програм і окремих дисциплін, з'єднувати навчання і виробничу діяльність в період практики на конкретному підприємстві, спільно обговорювати шляхи вдосконалення підготовки фахівців, об'єднувати зусилля в процесі підвищення кваліфікації працівників підприємств і організацій і т.ін.

В закладах професійної (професійно-технічної) освіти в даний час все активніше застосовується метод проектного навчання, який підвищує мотивацію учнів до отриманню знань. Хоча проектне навчання, як випливає з назви, передбачає розробку проектів, ці проекти є суто навчального характеру, в рамках якого інтеграційно поєднуються знання і вміння з різних предметів, а також беруться з потреб соціального життя, можливо, навіть з особистого життя і досвіду проектувальника і виконуються як в ході навчальної діяльності, так і за допомогою навчальної діяльності.

Цінністю проектною освіти стає розвиток особистості в процесі оволодіння новими способами вирішення проблем і породження нових знань.

Робота над проектом являє собою комплексну систему послідовно збудованих особливим чином педагогічних прийомів і методів індивідуальної та командної роботи [14, с. 1281].

При реалізації методу проектів в навчальному процесі здобувачі освіти досліджують проблему і пропонують шляхи вирішення. Подібний підхід вимагає активної роботи кожного учасника, кожен робить свій внесок і відповідає за кінцевий результат. У порівнянні з традиційними методиками забезпечується високий рівень залученості всіх учасників в освітній процес.

В ході роботи над проектом учням пропонувалося самостійно або в командах виконати строго регламентовані по часу завдання, спрямовані на опис і аналіз проблемної ситуації, проведення оцінки стану (рівня, глибини) проблеми, проведення оцінки ознак і індикаторів стану проблеми, уточнений аналіз стану проблеми відповідно до актуальних даних, визначення викликів і шляхів вирішення проблеми. [11, с. 60].

Впровадження навчання за допомогою методу проектів реалізує принципи інтерактивності, результативності, самостійності та залучення учнів в навчальний процес, що сприяє формуванню ключових компетенцій майбутніх робітників, істотно активізує розумову діяльність учнів незалежно від рівня їх попередньої підготовки і мотивації. Відчуваючи необхідність і маючи реальну можливість застосування сформованих компетенцій, здобувачі освіти усвідомлюють, чому важливі ті чи інші теорії, концепції і правила і сприймають їх не як абстрактні моделі, а як корисні інструменти в освітній і професійній діяльності. На всіх етапах навчання з'являється необхідність активної взаємодії і встановлення партнерських взаємин з педагогами, однокласниками, експертами в області вирішуваної проблеми для обміну думками, обговорення гіпотез і отриманих результатів [12, с. 428].

Ефективності навчального процесу сприяють інформаційні технології, нестандартні уроки, з елементами ділової гри. Наприклад, імітація виробничого цеху, призначення бригадира, інженера-технолога, робочих, перед учнями ставиться виробнича задача. Потрапляючи в умови конкретної виробничої діяльності, кожен учень несе відповідальність за доручену справу, навчаючись через власний досвід.

Одним з методичних прийомів розвитку технологічного мислення є рішення технологічних задач через постановку виробничого завдання. Практикується методика аналізу виробничих ситуацій і вирішення професійних завдань: навчаються від уроку до уроку виконують професійні завдання, в тому числі неординарні, швидше, точніше, іноді навіть оригінальніше.

Метод постановки виробничого завдання, якщо йти за визначенням розробників методу, це метод навчання, при якому учні і педагоги беруть участь у безпосередньому обговоренні виробничих ситуацій або завдань. Варіанти виробничих завдань, підготовлені зазвичай у письмовій формі і складені виходячи з реальних фактів, вивчаються і обговорюються учнями, після чого відбувається виконання їх в умовах реального виробництва або навчальних майстерень навчального закладу. Комплекти виробничих завдань складають основу роботи педагога і учнів, так як дозволяють максимально наблизити майбутніх робітників до виконання їх професійних обов'язків. Тому метод постановки виробничих завдань включає одночасно і особливий вид навчального матеріалу, і особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі.

В цілому метод постановки виробничих завдань дозволяє:

- приймати правильні рішення в умовах невизначеності;
- розробляти алгоритм прийняття рішення;
- оволодіти навичками виконання виробничих завдань;
- розробляти план дій;
- застосовувати знання на практиці;
- враховувати точки зору інших фахівців.

Головне, цей метод сприяє розвитку вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, прищеплює навички розв'язання практичних завдань. Метод аналізу конкретної виробничої ситуації (ситуаційний аналіз, аналіз конкретних ситуацій) - це педагогічна технологія, заснована на моделюванні ситуації або використання реальної ситуації в цілях аналізу даного випадку, виявлення проблем, пошуку альтернативних рішень і прийняття оптимального рішення проблем.

Розроблено загальну технологію роботи при використанні методу аналізу конкретної виробничої ситуації. До початку занять викладач: підбирає комплект завдань; визначає основні і допоміжні матеріали; розробляє план роботи, готує технологічне обладнання. Обов'язки учня - отримати комплект завдань і список рекомендованої літератури, готуватися до заняття. Під час занять викладач: організовує попереднє обговорення виробничих ситуацій; ділить групу на бригади; керує обговоренням завдання. Учень: задає питання; пропонує варіанти рішень; приймає рішення; самостійно або в складі бригади приступає до виконання завдання, по закінченню робіт звітує керівнику, складає письмовий звіт з аналізом

про виконану роботу. Завдання викладача в цьому контексті - необхідність максимально наблизити дії учня до реальної виробничої ситуації, передати учню певний практичний навик рішення виробничих завдань, розвиток принципів самостійного прийняття шляхів вирішення завдань з якими учень зіткнеться на виробництві. У зв'язку з цим виникають нові бачення шляхів успішного формування професійних компетенцій у сучасних учнів.

Практикуються уроки з елементами конкурсів професійної майстерності, які сприяють розвитку творчих здібностей учнів, дозволяють пробудити у учнів інтерес до навчання, поглибити їх знання, підвести до усвідомлення гордості за свою професію.

Згідно ДСПТО формування в учнів професійних компетенцій неможливо без формування загальних компетенцій, спрямованих на розвиток особистості майбутнього кваліфікованого робітника, тому в своїй роботі велику увагу приділяємо виховному напрямку: класні години з патріотичного, естетичного виховання, професійної спрямованості; зустрічі з фахівцями, під час яких підлітки черпають інформацію про здоровий спосіб життя; спортивні заходи; декади за професією та конкурси фахової майстерності.

Таким чином, використання на уроках виробничого навчання діяльнісних технологій навчання, методу аналізу виробничих ситуацій і вирішення професійних завдань сприяє формуванню у здобувачів освіти початкового професійного досвіду, професійних компетенцій, а значить, підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Список літератури:

1. Глушенко О.В. Формування енергоефективної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. 2017. PhD Thesis. Інститут професійно-технічної освіти.
2. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. 410 с.
3. Дегтярьова Г. С. Принципи педагогічної взаємодії у професійній підготовці. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. № 6. С. 9–17.
4. Кулалаєва Н. В. Готовність учнів професійно-технічних навчальних закладів до проектної діяльності. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України. К. : ПТО НАПН України. С. 148–151.
5. Лузан, П. Г., Манько, В. М., Нестерова, Л. В, Романова, Г. М. (2014). Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: монографія. К. : ТОВ «НВП Поліграфсервіс». 216 с.
6. Паржницький О. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх токарів у фахово-орієнтованому освітньому середовищі. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки, 2016, 1: 127-141.
7. Петренко Л. М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2013. 456 с.
8. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти. Професійно-техн. освіта. 2012. № 3 (56). С. 8–10.
9. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до професійного навчання персоналу підприємств. Професійна освіта: педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Київ, 2012. С. 277–287.
10. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови» / Т. А. Шмоніна, І. Г. Глухов // Пед. науки : зб. наук. пр. - 2011. - Вип. 59. - С. 66-70. - Бібліогр.: 12 назв. - укр.
11. PhillipA. Sanger, Irina V. Pavlova «Applying Andragogy and PBL Approaches to Enhance Continuing Professional Education in Russia», International Journal of Engineering Pedagogy. eISSN: 2192-4880 Vol 6, № 4, pp. 6079-6085. (2016).

12. Sanger P., «Integrating Project Management, Product Design with Industry Sponsored Projects provides Stimulating Senior Capstone Experiences», *International Journal of Engineering Pedagogy*, Vol. 1 (2), № 1, (2011)
13. Rideout, E. and Carpio, B., «The Problem Based Learning Model of Nursing Education», Rideout, E. (Ed.), *Transforming Nursing Education through PBL*. Boston: Jones and Bartlett Publishers, pp. 139-144, (2001)
14. Woods, D.R., «Problem-Based Learning: How to Gain the Most from PBL», Waterdown: Donald R. Woods Publisher, (1994).

ЭТО ПРАВИЛЬНЫЙ И НЕОБХОДИМЫЙ ШАГ В ДЕЛЕ СОХРАНЕНИЯ МИРА В КАЗАХСТАНЕ И СНГ

Жубатканов Керимсал

доцент Казахско-Русского Международного Университета
кандидат исторических наук

Генеральная прокуратура Казахстана направила в правительство законодательную инициативу запретить на государственном уровне символику, которую использует Россия в рамках специальной военной операции на Украине. Речь идет в том числе о литеррах «Z» и «V».

Надзорное ведомство призывает представителей законодательной власти закрепить использование российских символов специальной военной операции на Украине, а также обозначений, связанных с Группой «Вагнера».

Предложение от Генпрокуратуры страны исходит, в частности, от прокурора отдела защиты общественных интересов города Семей в Абайской области Куата Бапинова. По его словам, производители одежды и других вещей стали популяризировать символику украинского конфликта, что «негативно влияет на общество». [/https://glavny.tv/last-news/politics-news/ukrainskiy-rezhisser-lopatenok-nazval-vsu-morskimi-piratami-s-dronami/](https://glavny.tv/last-news/politics-news/ukrainskiy-rezhisser-lopatenok-nazval-vsu-morskimi-piratami-s-dronami/)

К сожалению, Путин за свои более двадцати лет правления современной Россией стал прямым наследником советского диктатора Сталина, который останавливал немецко-фашистские танки телами советских солдат. В сталинском СССР ценность человеческой жизни была нулевой и, поэтому, никакой генсек и глава Советского государства никогда не отменял бы военный парад, поскольку он был тогда и есть сейчас демонстрацией военного величия и сверхдержавности СССР и путинской России.

Нужно признать, что все советские, а теперь и путинские торжественные заседания, парады, демонстрации имеют в своей основе церковные обряды христианства. Самым главным в этих так сказать мероприятиях – промаршировать перед своим «великим» лидером-вождем.

Необходимо отметить, что в горбачевское перестроечное время были установлены общечеловеческие ценности, где главным являлось понимание ценности человеческой жизни. Именно тогда началось излечение еще тогда советского общества от сталинизма. Именно тогда сформировалось четкое понимание того, что Первомайская демонстрация во время Чернобыля – это преступление, а не доблесть.

Ежегодно в путинской России в День Победы проводится масштабный военный парад с участием элитных российских воинских частей и самой современной военной техники, который стоит очень дорого. С каждым годом количество ветеранов Великой Отечественной войны в России уменьшается. Не секрет, что большинству из них 90 лет и выше, и они живут в невыносимых условиях: кто-то из той самой хибары уходил на фронт, в которой живет сейчас. Кто-то ждет до сих пор газ и воду. С сортиром на улице.

К сожалению, современное российское государство во главе с Путиным, при полной поддержке российских родителей, занимается романтизацией войны. Не успел малыш родиться и начать учиться взаимодействию с другими детьми, а на него сразу цепляют чёрно-оранжевую ленту и заставляют гордиться тем, что «мы победили немцев».

Вместо того, чтобы объяснять, какое это страшное и мерзкое явление в жизни человечества – война, ребенка наряжают в военную форму и заставляют маршировать с автоматами, напевая «Мы – русские, с нами Бог!». Везде ветеранов войны принято благодарить за «мирное небо над головой», но российские чиновники и родители занимаются подготовкой маленьких милитаристов, для которых война – это высшее достижение и радость!

И последнее, российские войска, которые принимают участие в т. н. «специальной военной операции» используют латинскую букву «Z», гитлеровские эсминцы в годы Второй мировой войны также обозначались буквой «Z».

Очень жаль, что Путин оказался самым лучшим учеником Сталина, приветствовавшего участников победного парада 1945 года и никогда не задумывавшегося о цене своих побед. И преуспевшего в этом настолько, что до сих пор «мы за ценой не постоим» витает среди некоторых жителей современной России.

Современная Россия на войну с Украиной тратит огромное количество денежных средств и материальных ресурсов. Тут уж не до стариков. Более 20 лет слоган «Спасибо деду за победу!» широко известен в России, но, как видим, сами деды — ветераны Великой Отечественной войны так в РФ никому и не нужны!

РОЛЬ ВПЛИВУ ВІЗУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА БЕЗПЕКУ РОБІТ ВИСОКОЇ ЗОРОВОЇ СКЛАДНОСТІ

Журбенко В.М.

ORCID: 0000-0001-9607-8205

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро

На сьогоднішній день серед ряду негативних факторів, дію яких потрібно враховувати при атестації робочих місць та при проектуванні, будівництві, відбудові та реконструкції виробництв та розробці нових технологічних процесів дослідження якості візуального середовища займає особливе місце.

Проведений нами аналіз нормативних документів України, що регламентують стан візуального середовища на постійних робочих місцях [1,2], статистики виробничого травматизму та набутих хвороб в Україні і світі [3,4], та аналіз сучасних вітчизняних та закордонних досліджень в області безпеки на робочих місцях за критерієм оцінки візуального середовища показав, що до нинішнього часу при оцінці умов праці роль світлового оточення на людський організм розкривається у сучасному нормуванні умов праці лише в дуже вузькому напрямку.

Основна увага акцентується на ролі освітленості робочої поверхні, яскравості, інтенсивності, частоті пульсації виробничого освітлення, та блискості. Незважаючи на те, що видиме світло забезпечує не тільки зорову діяльність, але й регуляцію багатьох систем людського організму, і цей факт досліджується протягом декількох десятиліть [5-7], дотепер у нормах гігієни освітлення робочих місць виділяється лише вплив світла на циркадні ритми людини.

У той же час, з підвищенням рівня автоматизації виробництв та комп'ютеризації робочих процесів, зростає доля робіт, невід'ємною частиною вимог до яких є якість візуального середовища. Зростає доля робітників, що підпадають під дію небезпечних факторів візуального оточення середовища. У перше чергу це працівники, що виконують роботи, пов'язані з високим візуальним навантаженням.

Освітлення є одним з основних факторів, що визначають умови праці і безпеки виробничих процесів і впливає не тільки на зорову працездатність, але і на весь організм людини. Невідповідність освітлення умовам роботи сприяє швидкої стомлюваності людини, знижується продуктивність праці, зростає напруженість нервової системи, виникає небезпека помилкових дій. Згідно статистичним даним, до 5% травм пов'язано з недостатнім і нераціональним освітленням, а в 20% зменшення освітлення сприяв виникненню важких травм і загибелі. Погане висвітлення є причиною професійних захворювань працівників, таких як робоча міопія, спазм акомодатії, головні болі, порушення кровообігу мозку, нервові розлади і т.д.

Згідно аналізу дослідницьких робіт присвячених дослідженню впливу освітлення на безпеку життєдіяльності людини в умовах виробництва, для забезпечення сприятливих умов праці, системи освітлення повинні бути адаптовані до функціональних можливостей людини. Це вирішується дослідженнями впливу освітлення на показники працездатності людей у системі „людина – техніка – середовище” з урахуванням особливостей технологічних процесів і видів діяльності людини.

Оцінка умов праці за фактором освітлення на постійних робочих місцях є недосконалою, оскільки не враховує функціональний стан людини в комплексі психофізіологічних функцій, що визначаються показниками працездатності в системі „людина – техніка – середовище”.

Для поліпшення умов праці на постійних робочих місцях за фактором візуального середовища необхідно враховувати комплексну дію природного та штучного освітлення, та

його перерозподілу у приміщенні. Урахування факторів візуального середовища при проєктуванні та реконструкції приміщень для виконання робіт високої хорової складності, розробці їх систем освітлення, розташуванні робочих місць та їх оздобленні відіграє істотну роль у зниженні виробничого травматизму, зменшення потенційної небезпеки багатьох виробничих факторів, створює нормальні умови роботи, підвищує загальну працездатність.

Список літератури:

1. ДБН В.2.5-28:2018 Природне і штучне освітлення. [Чинний від 2019-03-01]. Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2018. 133 с.
2. ДСТУ EN 12464-1:2016 Світло та освітлення. Освітлення робочих місць. Частина 1. Внутрішні робочі місця (EN 12464-1:2011, IDT). [Чинний від 2017-12-01]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2018. 47 с.
3. Global strategy on occupational safety and health. Conclusions adopted by the international labour conference at its 91st session, 2003. International Labour Organization. URL: <http://www.ilo.org> (last access: 7.02.2023).
4. Повч З. В. Динаміка та регіональні особливості захворюваності населення України на хвороби ока та його придаткового апарату. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2014. – № 3(61) – С. 35-41.
5. Boyce P. R. Lightinng research for interiors: the beginning of the end, or the end of the beginning // Lighting Res. Technol. – 2004. – Vol. 36. – P. 283-294.
6. Van Bommel W.J.M., Van den Beld G.J. Lighting for work: a review of visual and biological effects. Lighting Research & Technology – 2004. – Vol. 36. – No.4. – pp. 255-266.
7. Журбенко, В.М., Саньков, П.М., Нажа, П.М.: Актуальність вивчення вплив візуальних чинників на здоров'я жителів індустриальних міст. Scientific Collection «InterConf+» : INTERNATIONAL SCIENTIFIC DISCUSSION: PROBLEMS, TASKS AND PROSPECTS (October 21-22, 2021). (in Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.10.2021.034>.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РІПАКІВНИЦТВА НА ВІННИЧЧИНІ

Забарний О.С.

канд. с.-г. наук

Вінницький національний аграрний університет, Вінниця, Україна

тел. 0972801800

e-mail: zabarna-tanja@ukr.net

ORCID: 0009-0007-3337-9386

Нові трансформаційні процеси останнім часом в аграрному секторі України сприяють розвитку сільського господарства, однак не повністю забезпечують продуктивність ріпаку озимого на високому рівні. Все частіше аграрії обирають більш конкурентоспроможні культури із високим та стабільним потенціалом урожаю, тим самим збільшуючи доходи сільгоспвиробників. Кліматичні умови Вінницької області є цілком сприятливими саме для вирощування ріпаку озимого. В умовах Поділля, ріпак озимий не є новою культурою, але площі посіву його щороку зростають, особливо з огляду на високу потребу з боку ЄС.

Хоча збирання ріпаку озимого на Вінниччині ще триває, проте вже й так зрозуміло, що цього року показники врожаю будуть кращі, ніж минулого року. Аналітики прогнозують, що цьогоріч на Вінниччині, як і в цілому в Україні аграрії отримають рекордні показники врожайності ріпаку озимого. Проте важливим резервом підвищення ефективності виробництва ріпаку є ріст урожайності за рахунок підбору сортового та гібридного складу. Оптимальний підбір гібриду або сорту це запорука забезпечення підвищення урожайності культури на рівні 20-30%.

Розвиток ріпаківництва напряду пов'язаний із розвитком галузі бджільництва, адже з 1 гектару посівів ріпаку озимого можна отримати біля 100 кг меду.

Високі та стабільні врожаї ріпак озимий може забезпечувати на ґрунтах з реакцією ґрунтового розчину близькою до нейтральної, з показником рівня рН в межах 6,5-6,8. Краще росте і розвивається ріпак на ділянках із глибоким заляганням підґрунтових вод, на перезволожених та глинистих ділянках росте погано. За повідомленнями науковців, по енергетичній цінності насіння ріпаку в 1,5-1,8 разів перевищує насіння гороху та ячменю і в 1,8-2 рази овес. Характеристика вмісту перетравного протеїну ріпаку прирівнюється до гороху і майже удвічі перевищує ячмінь та овес. У результаті переробки насіння ріпаку утворюється шрот, як побічна продукція. Це високоцінний корм та джерело протеїну для сільськогосподарських тварин, що містить до 40% білка і біля 10% олії. Ріпаківий шрот значно підвищує продуктивність сільськогосподарських тварин.

Ріпак озимий активно використовують для сидерації ґрунтів. Крім того вирощування ріпаку озимого сприяє накопиченню органічної речовини в ґрунті та поліпшує фізичні та агрохімічні властивості ґрунту. Добре розвинена коренева система, здатна забезпечити саму рослину поживними речовинами з глибших шарів горизонту. Після вирощування ріпаку значно покращується структура ґрунту, а після збирання врожаю залишається у ґрунті в межах 40-60 ц/га післяжнивних та кореневих решток, що дорівнює внесенню 12 т/га гною. До того ж ці рештки негативно впливають на розвиток корневих гнилей у ґрунтах, будучи при цьому найліпшим попередником для озимої пшениці та багатьох інших кормових культур. Ріпак озимий є прекрасним «фітосанітаром», та надзвичайно потужна надземна маса повністю закриває поверхню ґрунту та унеможливає проростання бур'янової рослинності. Посіви ріпаку протягом майже 11 місяців запобігають розвитку ерозійних процесів на ґрунтах, захищаючи їх від вітрової та водної ерозії, не потребуючи при цьому додаткових затрат.

Українські аграрії використовують ріпак в якості основної стратегічної культури для свого розвитку, однак технологічні підходи до культивування цієї культури мають бути

сформовані для кожного регіону окремо. Зважаючи на сьогоднішній високий попит на зовнішньому ринку стосовно насіння ріпаку, мотивація щодо його вирощування у аграріїв має бути на найвищому рівні, забезпечуючи продовольчу та енергетичну безпеку.

ФЕНОМЕН МОДИ

Забора Володимир

старший викладач, КНУКіМ

<https://orcid.org/0000-0001-6273-5430>

0632303549, vladimause@ukr.net

Мода – це процес соціального конструювання кордону між модною і немодною частинами соціального простору і, між модними і немодними людьми, зосереджених у них. У модній частині соціального простору розвивається швидкоплинний процес зміни споживчих моделей, що виконують роль символів сучасності та престижності. У немодній частині процеси споживання йдуть набагато повільніше. Тут немає нестримних перегонів. Тут діє зовсім інша логіка вибору. Ці частини соціального простору ідентифікуються їх учасниками з допомогою категорій «ми» й «вони». Самоідентифікація «Я модна людина» тягне за собою відповідну динамічну споживчу практику: моніторинг модних процесів (наприклад, читання модних журналів, перегляд відповідних телепередач, відстеження стану вулиці або свого середовища), адаптацію модних новинок стосовно власних тілесних, інтелектуальних, культурних можливостей, управління власним бюджетом і т.д. Самоідентифікація «Я з тих, хто пліє на моду» спричиняє практику ігнорування модних процесів, орієнтацію на інші цінності: функціональність, корисність, довговічність тощо. Немає змістовних ознак, за якими можна впізнати модні об'єкти. Порівняйте модні речі цього року, минулого десятиліття, століття. Що спільного в їхній формі, матеріалі - нічого! Мода не має субстанції. Але на всіх етапах її існування їй притаманне прагнення позначити межу між "нами" (модними) і "ними" (немодними). Мода - це процес, який має тенденцію до поступової інституціоналізації. Вона включає в себе насамперед появу різноманітних професіоналів у галузі моди (кутьюр'є, оглядачів, репортерів, манекенниць, фотомodelей, майстрів швацької справи тощо). Чим відрізняється модне поле від немодної частини соціального простору? У модному полі домінують дві цінності - сучасність і престижність. Вони тісно переплетені в єдине ціле, тому змістом модного поля є престижна сучасність. Модний процес - це виробництво символів престижної сучасності. Процес просування модних товарів у маси натикається на опір людського матеріалу (нове сприймається різними людьми з різною швидкістю), на відмінність матеріальних можливостей слідування модним течіям.

Мода - це процес, який має кілька фаз. У принципі це ті самі фази, які характерні для будь-якого іншого товару й описують його життєвий цикл. Перша фаза - виробництво моди. Вона включає низку етапів. Ідеальне (духовне) виробництво - розробка нових моделей, які спочатку можуть існувати лише у формі малюнків, креслень, описів. Цю функцію виконують модельєри, конструктори, архітектори, композитори, поети тощо. Матеріалізація моделей. Ця функція виконується або індивідами, або спеціалізованими організаціями: будинками моделей, дослідними майстернями тощо.

Друга фаза - поширення модних речей і стандартів поведінки. Цей процес передбачає доведення модних моделей до максимально широкої публіки. Цей процес також включає низку етапів. Поширення іміджу об'єкта моди і стандарту споживання. Це здійснюється через пряму і приховану рекламу. Поширення матеріальних об'єктів моди, які з'являються у вигляді товарів у магазинах, у вигляді послуг, доступних у більшості населених пунктів. Пропозиція породжує попит.

Третя фаза - споживання модних речей. На цій фазі люди, які купили об'єкти моди, використовують їх для демонстрації своєї приналежності до модного процесу.

Модний процес визначається лише за наявності іншого процесу споживання, що протистоїть йому. Опір моді проявляється в різних формах.

Немодні об'єкти характеризуються несприйнятливістю до впливу моди. До цієї категорії належить насамперед традиційна, особливо фольклорна культура. У будь-якому суспільстві значна частина населення є байдужою до моди, не помічає її, віддаючи перевагу класичним або традиційним об'єктам споживання. Антимода - це різновид контркультури, що являє собою виклик моді, який виникає в прямому діалозі з нею, є реакцією на неї. Прихильники антимоди конструюють свою ідентичність, публічно відкидаючи панівну моду: "Ми не такі, як усі" або "Ми можемо собі дозволити бути іншими!".

Утилітаризм - це найпоширеніший варіант антимоди, що являє собою її гостру критику з позицій економічної раціональності. Ця течія акцентує увагу на тому, що мода непрактична, веде до безглуздої витрати як національних, так і індивідуальних ресурсів.

Натуралізм - це різновид опору моді з позицій захисту здоров'я і природності. Його прихильники критикують моду за те, що вона штовхає до споживання товарів або шкідливих для здоров'я, або таких, що породжують протиприродну поведінку.

Фемінізм - це опір моді з позицій ідеології жіночого руху за рівноправність. За змістом феміністська критика багато в чому збігається з утилітаристською та натуралістською, проте відрізняється своєю ідеологічною базою. З погляду фемінізму, панівна патріархатна система за допомогою моди підтримує одвічне панування чоловіків, змушує жінок витрачати свої ресурси та здоров'я, слідуючи на поведи чоловічих смаків.

Консервативний скептицизм - це опір натиску нової моди з позицій прихильності моді, що минає. Характерний аргумент консерватизму: "Ця мода не для мене".

Субкультура меншин - це механізм протидії моді з метою відтворення особливої ідентичності членів цих груп. Для цього типу характерне культивування особливих форм споживання, які забезпечують відтворення соціального кордону, що відокремлює їх від більшості. Це характерно для частини національних і релігійних та сексуальних меншин.

Контркультура - це опір моді з позицій заперечення найширшого спектра елементів панівної культури (її норм, цінностей, мови знаків і символів). Серед об'єктів заперечення опиняється і "велика мода".

Мода як мистецтво і масова культура. Haute Couture - у перекладі з французької "високе шиття" або більш вільний переклад - "висока мода". Це по суті справи частина мистецтва. І розвивається вона за законами мистецтва, а її творці - це художники. Мода ж - це частина масової культури. Споживачами оригінальних творів мистецтва завжди були найбагатші люди, які вважають себе елітою суспільства. Вони перебувають і в перших рядах споживачів творів високої моди. Наприклад, голландський модельєр Едуард ван Рейн довгий час одягав сім'ю Онассісів, королівську сім'ю Нідерландів, створив у Голландії свій Будинок Haute couture. Створювані такими художниками моделі унікальні, виконуються в єдиному екземплярі, викрійки під час виготовлення не використовуються, майже немає швів, що виконуються на швейних машинках. Для цих моделей використовуються надякісні тканини. Такі моделі оцінюються за критеріями образотворчого мистецтва, де цінується тільки оригінал, а копія викликає почуття, що варіюються від презирства до обурення. Це чисте мистецтво для мистецтва. Багато моделей призначені лише для показу, навіть не передбачається, що їх носитимуть у масовій кількості або взагалі хтось вийде в таких сукнях на вулицю. Споживання частини цих моделей багатими верствами демонструє лише можливість утилітарного мистецтва. Аналогічні процеси ми спостерігаємо в живописі, скульптурі: є твори, що цікаві лише для перегляду на виставках, а є ті, що використовуються для прикрашання будинків та офісів. Однак висока мода - це і лабораторні екземпляри, які за наявності сприятливих умов можуть піти з певними корективами в серію, це джерела натхнення і поштовх для роздумів для маси модельєрів, які працюють на потік, які виробляють моделі класу pret-a-porter, тобто вже призначені для носіння в реальному житті, а не тільки на подіумі. Зовсім інший характер має мода. Це процес масового споживання і масового конструювання межі між "модними" і "немодними". У фізичному просторі висока

мода концентрується на подіумі, а мода - на вулиці, в різних громадських місцях - театрах, фірмах, університетах тощо. Це те, що часом називають "вуличною модою". Висока мода і мода співвідносяться як мистецтво й утилітарна масова культура. Мода починається там, де з'являється масовість моделей. Висока мода, як і будь-яке мистецтво, прагне свободи творчості як від влади, так і від натовпу. Мода навпаки є частиною масової культури, основа якої - масовий смак. Сила високої моди в тому, щоб якомога далі вирватися вперед, позначити тенденції майбутнього з ризиком бути не зрозумілим сьогодні. У кутюр'є ті самі амбіції, що й у художника. Сила тих, хто робить бізнес на моді, - у здатності вловити й осідлати поворот у смаках мас, що дає шанс на велику кількість продажів і, отже, на високі прибутки - головний критерій успіху. Висока мода і мода мають розмиту межу, на якій знаходиться *pret-a-porter* (буквально "готові до того, щоб носити") - моделі, що пропонуються для споживання в реальному житті. Це ще не мода, а пропозиції дизайнерів, спрямовані до маси споживачів. Амбіції їхніх авторів пов'язані з перетворенням на королів натовпу, що формують його смак і споживання. А щоб ефективно правити натовпом, треба бути дуже чутливим до його слабкостей, треба відчувати його сподівання, заботи, страхи і надії. Художник, який працює в галузі високої моди, навпаки, прагне відірватися від натовпу, здійнятися над ним. Він може шокувати його своєю сміливістю, грою навколо моральної межі, у моді ж це небезпечний експеримент. На подіум манекенниця вийде в тому, що їй запропонує модельєр. Останній доб'ється більшого привернення до себе уваги, якщо зробить щось, що сильно відрізняється від того, що прийнято, що приковує увагу. Тому рисою високої моди є екзотичність, екстравагантність. Модна людина може дозволити це лише в дуже обмеженій мірі, оскільки мода виключає бажання бути білою вороною. Модний той, хто є найсучаснішим серед "звичайних чорних ворон"

Список літератури:

1. Гофман А. Б. Мода й люди. Нова теорія моди й модної поведінки. КДУ, 2016, 228с.
2. Марина Лосєва Теорія моди. Концепції та практики. Київ, Талант, 2021, 176с.

АНАЛІЗ ГРАФІЧНИХ ДВИГУНІВ

Завальнюк Є.К.

аспірант

Вінницький національний технічний університет

Романюк О.Н.

д.т.н., професор

Вінницький національний технічний університет

Коробейнікова Т.І.

к.т.н., доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

Вступ. Процес рендерингу [1-3] застосовується для візуалізації тривимірних об'єктів і полягає у визначенні кольорів і адрес пікселів зображення. Для рендерингу тривимірних сцен використовуються графічні двигуни [4] (графічні рушії, рендерери). Графічні двигуни поділяються на упереджені (англ. *biased*) і неупереджені (англ. *unbiased*) [4]. Упереджені графічні двигуни надають переваги швидкості над точністю візуалізації. Для цього використовується оптимізація етапів рендерингу. Метою застосування неупереджених графічних двигунів є максимально точне відтворення властивостей об'єктів сцени (тобто не використовуються оптимізаційні допущення). Упереджені рушії використовуються, якщо необхідне швидке формування достатньо реалістичного зображення (наприклад, в ігровій індустрії). Якщо необхідно здійснити високоточну наукову або мистецьку візуалізацію об'єкта, використовуються неупереджені рушії.

Мета. Проаналізувати особливості найбільш поширених графічних двигунів.

Основна частина. До графічних двигунів, що широко використовуються, належать Cycles [5], V-Ray [6], RenderMan [7].

Cycles [5] – безкоштовний неупереджений фотореалістичний графічний двигун для програмного пакету Blender. Використовує трасування променів. Підтримуються багатоядерний рендеринг на основі CPU і рендеринг на основі багатьох GPU. Геометричні інструменти двигуна дозволяють подавати об'єкти за допомогою мереж примітив і воксельних об'ємів. Використовується адаптивний поділ поверхні на примітиви залежно від відстані до об'єкта. При зафарбовуванні поверхні об'єкта забезпечується використання вузлового редактора. Підтримуються використання мови Open Shading Language спільно з CPU і фреймворку для трасування променів OptiX спільно з GPU. Засоби подання освітлення забезпечують моделювання глобального та точкового освітлення. Можливе використання камер з перспективною та ортографічною проекціями. Доступна можливість подання міжповерхневого розсіювання світла. Забезпечуються накладання текстур на основі зображень і процедур, накладання карт нормалей.

Перевагами [8] Cycles є інтерактивність, легкість вивчення, розгорнута документація. Недоліком [8] є недостатній рівень оптимізації.

V-Ray [6] – комерційний упереджений фотореалістичний графічний двигун від Chaos, особливістю якого є забезпечення трасування променів у режимі реального часу. Можлива інтеграція двигуна з усіма основними засобами 3D моделювання, серед яких 3ds Max, Maya, Blender, Cinema4D, SketchUp. Розглянемо характеристики версії двигуна, що інтегрується зі SketchUp. Залежно від особливостей завдання візуалізації використовується рендеринг на основі CPU, на основі GPU або гібридний рендеринг. Підтримується інтегрована бібліотека моделей і матеріалів Chaos Cosmos. Для видалення шуму із зображення використовується інструмент V-Ray Denoiser. Технологія Chaos Cloud Collaboration забезпечує інтеграцію процесу візуалізації об'єктів із хмарними технологіями. Інструменти подання освітлення

включають моделювання глобального освітлення, змішування світла, процедурних хмар, сонячного світла. Підтримується використання камери віртуальної реальності. Під час зафарбовування поверхонь забезпечується фізично-коректний рендеринг. Використовуються вбудовані процедурні текстури та відскановані матеріали, інструменти рандомізації текстур. Сформовані зображення вдосконалюються за допомогою інструментів накладання об'ємних і атмосферних ефектів.

Перевагами [8] V-Ray є значна поширеність, розвинена технологія оптимізації рендерингу об'єктів. Недоліками [8] V-Ray є складність вивчення, недосконала документація.

RenderMan [7] – упереджений графічний двигун від Pixar, призначений для фізично-коректного рендерингу. Для цього використовуються одностороннє, двостороннє або уніфіковане трасування шляху світла. Також застосовується технологія видалення шуму Denoiser, що базується на методах машинного навчання. Підтримується гібридний рендеринг на основі CPU та GPU. Доступне використання багатопарових матеріалів від компанії Industrial Light & Magic. Використовуються моделювання денного світла, глобального освітлення, міжповерхневого відбиття світла. Можливе написання шейдерів мовою Open Shading Language. Рушій сумісний із засобами Blender, Maya, Houdini, Katana. Наявні платна та пробна версії.

Перевагами RenderMan є гнучкість, висока продуктивність. Основним недоліком RenderMan є складність вивчення.

Особливості реалізації обчислювального процесу при використанні графічних двигунів розглянуто в [9-11].

Висновок. Вибір графічного рушія для візуалізації тривимірної графічної сцени залежить від контексту задачі. Якщо високоточна візуалізація об'єкта не є основною метою рендерингу, використовуються упереджені рушії. Інакше використовуються неупереджені рушії.

Список літератури:

1. О. Н. Романюк, Комп'ютерна графіка. Навчальний посібник. Вінниця: ВДТУ, 1999.
2. О. Н. Романюк, та А. В. Чорний, Високопродуктивні методи та засоби зафарбовування. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006.
3. Ye. K. Zavalniuk, O. N. Romanyuk, T. I. Korobeinikova, N. V. Titova, and S. O. Romanyuk, “The Overview of Neural Rendering”, Modern Engineering And Innovative Technologies, Issue №27, Part 1, pp. 129 – 134, 2023.
4. “Biased and Unbiased Rendering algorithms. Which is better?” iRendering.net. <https://irendering.net/biased-and-unbiased-rendering-algorithms-which-is-better/> (accessed July 21, 2023).
5. “Rendering and Beyond”. Blender.org. <https://www.blender.org/features/rendering/#real-time> (accessed July 21, 2023).
6. “V-Ray for SketchUp — Key features”. Chaos.com. <https://www.chaos.com/vray/sketchup/features> (accessed July 21, 2023).
7. “Modern Physically-Based Rendering”. RenderMan.Pixar.com. <https://renderman.pixar.com/tech-specs> (accessed July 21, 2023).
8. “Render Engine Comparison: Cycles vs The Rest”. BlenderGuru.com. <https://www.blenderguru.com/articles/render-engine-comparison-cycles-vs-giants> (accessed July 21, 2023).
9. О.Н Романюк, В.П Майданюк., та Д.О. Трухан, “Особливості графічного 3D-конвеєра”, на XXXIII-ій Міжнародній наук.-практ.конференції Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку/, м. Паола (Мальта). 2023, с.359-364.
10. О. Н. Романюк, М. Д. Обідник, О. В. Романюк, та Н. С. Костюкова, “Особливості архітектурної побудови систем формування тривимірних зображень“, Наукові праці ДонНТУ, Вип. 12 (165). С. 87-93, 2010.

11. О.Н.Романюк, В.В Вінтонюк, Р. Ю. Чехместрук, О.В Романюк, С.В Котлик, та С.О. Романюк “Особливості формування тривимірних графічних сцен“, на XXII Всеукр. наук.-техніч. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів , Одеса, 2022, с.158-160.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІТРОВОЇ ЕНЕРГІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ

Заверюха М.М.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0002-3111-1921

Енергія вітру має ключове значення для глобального виробництва електроенергії та для досягнення майбутніх важливих енергетичних потреб і цілей. Протягом усього існування незалежної України відбуваються постійні зміни в правовому регулюванні відносин у цій сфері, проте й досі не збудована комплексна правова база, яка б змогла врегулювати всі види альтернативної енергетики в нашій державі. Базовий Закон України «Про альтернативні джерела енергії» [1] визначення енергії вітру не дає, а лише відносить вітрову енергію до відновлювальних джерел енергії як одного з видів альтернативних джерел енергії.

До переваг вітрової енергії перш за все відноситься доступність, повсюдне поширення і практична невичерпність ресурсів. Крім того, для вітроенергетики, як високо потенційної галузі сфери альтернативних джерел енергії, характерною є порівняно низька вартість встановленої потужності (від 1200 до 1700 євро на 1 кВт), значно менші ніж для традиційної енергетики терміни будівництва об'єктів та окупності, високий ступінь екологічної чистоти. Разом з цим, перетворення енергії альтернативних джерел на електричну має «природні» та супровідні обмеження, пов'язані з властивостями енергії вітру – це змінний потенціал, щільність вітру, потужність вітрової установки, обмеженість відповідного цільового земельного ресурсу [2, с. 120]. Не зважаючи на це, вітрову енергію (так як і енергію Сонця) ми можемо назвати «екологічно нейтральним природним ресурсом». І ось чому: слід вітрової енергії майже нульовий, на відміну від більшості інших форм виробництва електроенергії; хоча існують викиди CO₂, пов'язані з будівництвом, транспортуванням, експлуатацією та демонтажем вітрових турбін, ці викиди окупаються менш ніж за один рік експлуатації; вітрові турбіни виготовляються зі стандартних матеріалів, таких як бетон, сталь і композитні матеріали для лопатей. Цемент, який використовується для фундаментів турбін, є інертним матеріалом, який не забруднює ґрунт; вітроіндустрія та її ланцюг постачання працюють над розробкою ресурсозберігаючих та екологічно чистих матеріалів, таких як низьковуглецева сталь і придатні для переробки композити для лопатей [3].

Головними технологічними і економічними перевагами ВЕС над атомними і тепловими станціями є:

- немає дефіцитних матеріалів для спорудження вітроелектричних агрегатів, у той час як для зведення атомних станцій самотужки Україна не має виробничої бази;
- вітроелектричним агрегатам не потрібне паливо, тоді як паливна складова на атомних станціях сягає 65 %, а на теплових – вже 90-93 %;
- малі одиничні потужності вітроелектричних агрегатів стають перевагою в умовах перехідної економіки: скорочуються обсяги кредиту і відповідні нарахування, проекти ВЕС стають доступними для малих підприємств;
- термін будівництва ВЕС не перевищує одного кварталу (блоки АЕС будуються 8-10 років);
- ферми ВЕС та окремі вітроелектричні агрегати можуть бути розташовані у безпосередній близькості до споживача, що значно зменшує транспортні витрати та втрати електроенергії [4, С. 150].

- вітер стає все більш стабільним джерелом енергії. Нові наземні вітроелектростанції зараз працюють із коефіцієнтами потужності 30-45%, а нові морські вітряні електростанції – понад 50%;

- технологічний прогрес полегшує управління енергетичними системами з великою часткою енергії вітру. Вітрові турбіни стають дедалі гнучкішими: здатні працювати при нижчих швидкостях вітру та краще відповідати попиту на енергію. І вони допомагають контролювати частоту та напругу в мережі;

- цифровізація оптимізує виробництво вітрової енергії та покращує конструкцію турбін і вітрових електростанцій. Це полегшує технічне обслуговування обладнання та подовжує термін його служби;

- вітроіндустрія постійно вдосконалює матеріали, які використовує, 85-90% турбіни можна переробити;

- працюючі вітрові турбіни не викидають парникових газів, таких як вуглекислий газ, або будь-яких інших забруднювачів повітря, зокрема оксид азоту, оксид сірки або тверді частинки;

- вітрові електростанції можуть мати позитивний вплив на біорізноманіття, допомагаючи зберегти середовища існування та екосистеми. Після того, як вітрові електростанції були побудовані, їх місця залишаються непорушними протягом багатьох років. Багато наземних вітроелектростанцій містять зони, сприятливі для запилювачів [5].

Потрібно згадати й про наявні недоліки вітроенергетики, до яких відносять: акустичний вплив (шум від роботи вітряків), вібрацію, небезпеку для птахів, кажанів тощо. Окрім того, при близькому розташуванні вітроустановок до осель людей у багатьох жителів проявляється «віротурбінний синдром» – хвороби серця, дзвін у вухах, запаморочення, напади паніки і мігрені. Генерований віротурбінами інфразвук викликає вібрації кісток, що може супроводжуватися вищеназваними проявами, електромагнітний вплив, що впливає на роботу телебачення, радарних систем, установок в аеропортах. Ще одним недоліком ВЕС є зміни якості пейзажу, особливо, якщо станції розташовувати в гірській місцевості, на пасмі пагорбів, поблизу узбережжя з курортними зонами. Однак, досвід країн з розвинутою вітроенергетикою показує, що переважна більшість людей схвалює розвиток вітроенергетики і готові миритися з вторгненням вітроустановок в звичний пейзаж. При цьому рекомендується застосовувати такі підходи до проектування ВЕС: виконувати комплектацію ВЕС установками одного типу і розміру, що дає можливість встановлювати вітроустановки через однакові проміжки, задовольняючи тим самим основні естетичні запити; проведення комп'ютерного моделювання з різними варіантами розташування вітроустановок до початку будівництва дозволяє вибрати варіант найбільш приємний для огляду. Тобто з розвитком технологій і конструкцій вітроустановок, а також при дотриманні вимог щодо їх розташування всі ці негативні фактори можуть бути усунуті чи мінімізовані й переваги вітроенергетики значно переважатимуть її недоліки. Незважаючи на всі переваги та великий потенціал, вітроенергетика може розвиватися лише за умови відповідної державної політики й підтримки, в тому числі через механізм правового регулювання.

Список літератури:

1. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року. Офіційний вісник України. 2003. № 12. Ст. 522.
2. Голенко В. Е. Правовий вимір вітроенергетики як тенденції розвитку сфери відновлюваних джерел енергії. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2015. № 5. С. 119-124.
3. Wind energy and the environment. URL: <https://windeurope.org/about-wind/wind-energy-and-the-environment>. (дата звернення 21.07.2023)
4. Адаменко Я. О. Обґрунтування найкращих технологій використання вітрової енергії доступних для впровадження у Карпатському регіоні. Науково-технічний журнал. № 1 (13). 2016. С. 149-157.

5. Wind delivers the energy society wants. URL: <https://windeurope.org/about-wind/wind-energy-today>. (дата звернення 21.07.2023)

Дослідження здійснене в межах виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (Договір про виконання наукового дослідження і розробки за рахунок грантової підтримки 74/0360 від 01.05.2023)

ДОЦІЛЬНІСТЬ ГІСТОХІМІЧНОГО ТА ІМУНОФЛУОРЕСЦЕНТНОГО МЕТОДІВ В ГІСТОЛОГІЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ СОЛІТАРНИХ НЕКРОТИЗОВАНИХ ВОГНИЩЕВИХ УРАЖЕНЬ ЛЕГЕНЬ

Загаба Л.М.

канд. мед. наук, наук. співроб. лабораторії патоморфології
ID ORCID 0000-0002-2593-8893

Ліскіна І.В.

д-р мед. наук, ст. наук. співроб., завідувач лабораторії патоморфології
ID ORCID 0000-0001-8879-2345

Кузовкова С.Д.

канд. мед. наук, ст. наук. співроб. лабораторії патоморфології
ID ORCID 0000-0002-3381-9085

Мельник О.О.

канд. біол. наук, мол. наук. співроб. лабораторії патоморфології
ID ORCID 0000-0002-6531-7637

ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України», м. Київ, Україна

Солітарний легеневий вузол – це відносно округлої форми утворення не більше за 3 см, з досить чіткими межами, та яке не поєднане з ателектазом, лімфаденопатією межистіння та плевральним випотом [1, 2]. Солітарні некротизовані вузли в легенях можуть бути як доброякісними, так і злоякісними. Етіологічними чинниками розвитку доброякісних солітарних легневих вузлів зазвичай є запальні процеси різної етіології, зокрема, інфекційні та паразитарні хвороби, не інфекційної природи – системні захворювання сполучної тканини, патологія серцево-судинної системи, вади розвитку, післязапальний пневмофіброз, тощо [3, 4]. З метою уточнення природи таких вузлів застосовують різні діагностичні клініко-лабораторні методи. У випадках підозри на туберкульозну етіологію легеневого вогнища, найбільш розповсюдженими та високочутливими методами діагностики вважають молекулярно-генетичне та мікробіологічне культуральне дослідження харкотиння та/або операційного матеріалу. При гістологічному дослідженні легеневої тканини з ураженням та підозрою на туберкульозний запальний процес можливо застосовувати низку гістохімічних та імуногістохімічних методів, які базуються на безпосередньому або опосередкованому виявленні *M. tuberculosis* в тканині. До них відносять метод Ціль-Нільсена (ЦН) та імунофлуоресцентний метод (ІФ). Зазначені методи дозволяють візуалізувати кислотостійкі бактерії, у тому числі мікобактерії в тканинному зрізі, однак уточнення виду бактерій залишається прерогативою мікробіологічного дослідження.

Мета дослідження – визначити рівень основних показників якості діагностики гістохімічного та імунофлуоресцентного методів у пацієнтів з одиночними доброякісними некротизованими вогнищевими утворами легень.

Матеріали та методи дослідження. В дослідження увійшов біопсійний та операційний матеріал 15 випадків солітарних некротизованих легневих утворів доброякісного характеру. В усіх випадках пацієнти були обстежені та проліковані в клініці ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України».

В першу чергу проводили традиційне гістологічне дослідження видаленого легеневого утвору із забарвленням гематоксиліном і еозином.

Додатково застосовано метод ЦН на виявлення кислотостійких бактерій у тканині та ІФ метод з поліклональним антитілом (PA1-73134), робоче розведення 1:20, виробництва Thermo Fisher Scientific (США). Мікроскопічне дослідження гістологічних препаратів при ІФ методі здійснювали на мікроскопі Olympus BX51 з флуоресцентною приставкою Olympus U-

RFL-T у діапазоні довжини хвиль збуджуючого світла 461–489 нм та випромінюючого світла 497-532,5 нм, збільшення x400.

Розраховані чутливість, специфічність та ефективність (результативність) кожного із додаткових методів, з урахуванням заключного клінічного діагнозу та результатів мікробіологічного та/або молекулярно-генетичного дослідження щодо виявлення *M. tuberculosis*.

Результати дослідження.

На етапі обстеження пацієнтів приблизно в половині випадків, 7 (46,6 %), за результатами рентгенологічних та клініко-лабораторних даних не було визначено характер патологічного процесу, попередній клінічний діагноз був «новоутворення легень невизначеної етіології». Ще в 6 (40,0 %) випадках було запідозрено туберкульозний запальний процес у формі туберкульозу легень. В одному випадку попередньо діагностовано гамартохондрому, та ще в одному – виникла необхідність проведення диференційної діагностики між туберкульозом та гамартохондромою легень.

Подальша медична тактика ведення таких пацієнтів полягала у хірургічному видаленні вогнищового легеневого утвору. В 10 (66,7 %) випадках виконано атипів резекції легень та в 5 (33,3 %) – типові резекції легень.

Мікробіологічне дослідження харкотиння, промивних вод та/або операційного матеріалу було застосовано в усіх випадках. Молекулярно-генетичне дослідження проводилося тільки в 4 (26,7 %) випадках, в 2-х із них отримано позитивний результат. Результат культурального дослідження харкотиння та промивних вод був негативним. З усіх 12 (80,0 %) випадків культурального дослідження операційного матеріалу мікобактерії туберкульозу було виявлено в 5 (41,7 %) випадках, серед яких лікарсько-резистентні форми бактерій були у 3-х випадках. Загалом, молекулярно-генетичним та/або культуральним методом *M. tuberculosis* було виявлено майже в половині випадків (7, 46,6 %).

При традиційному гістологічному дослідженні спостерігали некротизоване вогнище у легеневій паренхімі, розміри якого не перевищували 3,0 см. У переважній більшості випадків (11, 73,3 %) встановлено різні форми туберкульозного ураження легень: туберкульома-казеома (8 випадків), вогнищевий туберкульоз (2 випадки) та в одному випадку – вогнище Гона. По одному випадку (по 6,7 % відповідно) діагностовано інфаркт легень та паразитарну інфекцію. Ще в 2-х випадках (13,3 %) гістологічна картина відповідала інфекційному запальному процесу без чітких ознак його специфічності, тобто була необхідність диференційної діагностики, перш за все, мікобактеріальної та грибової інфекції.

Наступним етапом гістологічного дослідження було додаткове застосування двох методів з виявлення мікобактерій туберкульозу – методу ЦН та ІФ. Зіставлення гістологічних висновків, результатів мікробіологічного дослідження та морфологічних методів відображено в таблиці 1.

Таблиця 1. Гістологічні висновки за традиційним дослідженням та кількість позитивних результатів молекулярно-генетичного, мікробіологічного, гістохімічного та імунофлуоресцентного методів дослідження, абс.

Гістологічний висновок за традиційним забарвленням гематоксиліном та еозином	Загальна кількість випадків	Молекулярно-генетичне та/або культуральне дослідження	Методи гістологічного дослідження	
			ЦН (n=15)	ІФ (n=15)
Різні форми туберкульозу легень	11	6	5	7
Інфаркт легень	1	–	–	–
Паразитарна інфекція	1	–	–	–
Інфекційний запальний процес невизначеного генезу	2	1	1	1
Загалом	15	7	6	8

Згідно отриманих даних, найбільша кількість позитивних результатів виявлення мікобактерій туберкульозу була при ІФ методі, 8 випадків, 53,3 %. Збіг позитивних результатів при забарвленні методами ЦН та ІФ було визначено в 5 з 15 випадків (33,3 %), а всіх трьох методів – лише у 2-х (13,3 %) випадках.

При різних формах туберкульозу легень ІФ метод продемонстрував дещо більшу кількість позитивних результатів виявлення мікобактерій туберкульозу ніж метод ЦН.

У разі гістологічних висновків – інфаркт легені та паразитарна інфекція результати застосування усіх досліджень з виявлення мікобактерій туберкульозу були негативні.

В 1-му випадку гістологічного висновку «інфекційний запальний процес» застосування методу ЦН показало наявність мікобактерій, тоді як ІФ метод та результати мікробіологічного дослідження були негативні, при іншому подібному висновку, навпаки – отримано позитивні результати мікробіологічного дослідження та ІФ методу, забарвлення за ЦН продемонструвало негативну реакцію.

Розраховані чутливість, специфічність та ефективність спеціальних гістологічних методів, отримані показники наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Основні показники якості діагностики гістологічних методів з виявлення *M. tuberculosis*, %

Спосіб забарвлення	Діагностичні показники		
	Чутливість	Специфічність	Ефективність (результативність)
За Ціль-Нільсеном	54,5	100,0	66,7
Імунофлуоресцентний	63,6	87,5	66,7

Як видно з таблиці 2, більша чутливість встановлена для ІФ методу – 63,6 % проти 54,5 % при методі ЦН, тоді як специфічність методу ЦН склала 100,0 %. Результативність обох методів була однаковою. Загальна результативність застосування обох методів щодо виявлення мікобактерій туберкульозу склала 66,7 %.

В результаті комплексного мікробіологічного та морфологічного дослідження з додатковим застосуванням двох гістологічних методів були встановлені наступні заключні клінічні діагнози: різні форми туберкульозу легень (11 випадків, 73,3 %), грибкова інфекція (2 випадки, 13,3 %) та по одному випадку інфаркту легені та паразитарної інфекції (по 6,7 % відповідно).

Висновки.

Застосування додаткових спеціальних гістологічних методів щодо виявлення мікобактерій туберкульозу сприяє об'єктивізації попереднього гістологічного висновку щодо мікобактеріальної інфекції та загалом дозволяє підвищити рівень ефективності гістологічної діагностики цієї інфекції.

Список літератури:

1. Khan T, Usman Y, Abdo T, Chaudry F, Keddissi JI, Youness HA. Diagnosis and management of peripheral lung nodule. Ann Transl Med. 2019 Aug;7(15):348. doi: 10.21037/atm.2019.03.59.
2. Harzheim D, Eberhardt R, Hoffmann H, Herth FJF. The solitary pulmonary nodule. Respiration. 2015;90(2):160-172. doi: 10.1159/000430996.
3. Ost D, Fein AM, Feinsilver SH. Clinical practice. The solitary pulmonary nodule. New England Journal of Medicine. 2003;348(25):2535-2542. doi: 10.1056/NEJMcp012290.
4. Urer HN, Gunluoglu MZ, Unver N et al. Benign solitary pulmonary necrotic nodules: how effectively does pathological examination explain the cause? Can Respir J. 2020;7850750:1-6. doi: 10.1155/2020/7850750.

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИМІРЮВАНЬ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РІВНЯ ДИМНОСТІ ВІДПРАЦЬОВАНИХ ГАЗІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Захаров О.І.

студент ХНУРЕ

+38067-578-39-81, oleksandr.zakharov4@nure.ua

Харківський національний університет радіоелектроніки

61166, Харків, пр. Науки, 14, кафедра інформаційно-вимірювальних технологій

Оцінка шкідливості відпрацьованих газів автомобілів з дизельними двигунами проводиться у разі їх димності. П. 59 а глави III Міжнародної конвенції про дорожній рух [1], наказує, що механізми та пристрої автомобіля по можливості не повинні становити небезпеки пожежі або вибуху; вони не повинні також виділяти у надмірній кількості шкідливі гази, щільний дим, видавати неприємний запах і чинити шум. Рівень димності встановлюється ДСТУ 4276:2004 Норми і методи вимірювань димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газодизелями [2]. Параметром димності є натуральний показник ослаблення світлового потоку, що зчитується з індикатора димоміру. Вимірювання проводять у режимі вільного прискорення та максимальної частоти обертання валу дизеля.

У доповіді розглянуто особливості обробки результатів вимірювань димності відпрацьованих газів автотранспортних засобів з дизельними двигунами з оцінюванням їхньої невизначеності в процесі їх випробувань в обох режимах із застосуванням приладу ІНФРАКАР-Д.

Стандарт [2] встановлює вимоги до проведення випробувань: прилад слід підключити до випускної системи автомобіля та натисканням педалі подачі палива встановити максимальну частоту обертання дизельного валу. Тривалість роботи на даному режимі повинна забезпечувати температуру відпрацьованих газів, що входять до приладу, яка відповідає вимогам інструкції з експлуатації приладу. Після цього відпустити педаль.

Вимірювання на режимі вільного прискорення слід проводити при 10-кратному повторенні циклу частоти обертання валу дизеля від мінімальної до максимальної швидкої, але плавним натисканням педалі подачі палива до упору з інтервалом не більше 15 секунд. Вимірювання показників слід проводити при останніх чотирьох циклах з максимального відхилення стрілки приладу. За результат вимірювання димності приймають середнє арифметичне значення за чотирма циклами.

Вимірювання в режимі максимальної частоти обертання слід проводити при стабілізації показань приладу, не пізніше ніж через 60 секунд після вимірювання в режимі вільного прискорення. За результат вимірювання слід набувати середнього арифметичного значення від крайніх значень діапазону допустимих коливань.

Відповідно до стандарту ISO/TS 16949: 2009 [3], свідченням прийнятності випробувальної лабораторії для споживача є її акредитація за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025:2017 [4]. Цей стандарт наказує на необхідність наявності процедур оцінювання невизначеності вимірювань, що проводяться в акредитованих випробувальних лабораторіях.

На основі Настанови [5] розроблена процедура оцінювання невизначеності вимірювання рівня димності, що включає наступні операції:

- 1) складання модельного рівняння;
- 2) оцінювання вхідних величин, внесення поправок на відомі систематичні ефекти до результатів їх вимірювань;
- 3) обчислення оцінки результату вимірювань;
- 4) оцінювання стандартних невизначеностей типу А: у режимі вільного прискорення проводять за чотирма спостереженнями, у режимі максимальної частоти обертання

колінчастого валу двигуна – по двох;

5) оцінювання стандартних невизначеностей типу В проводять з урахуванням меж наведеної основної невиключеної систематичної похибок приладу, а також похибок відліку показань, припущення їх рівномірного розподілу всередині границь.

6) оцінювання сумарної стандартної невизначеності – проводиться з урахуванням відсутності попарної кореляції між оцінками вхідних величин.

7) оцінювання розширеної невизначеності результату вимірювань отримують як добуток сумарної стандартної невизначеності на коефіцієнт охоплення, що розраховується як коефіцієнт Стюдента для ефективного числа ступенів свободи, що визначається за формулою Велча-Саттерсвейта.

Список літератури:

1. Convention on Road Traffic. – Vienna, 1968.
2. ДСТУ 4276:2004 Норми і методи вимірювань димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газодизелями.
3. ISO/TS 16949:2009 Quality management systems – Particular requirements for the application of ISO 9001:2008 for automotive production and relevant service part organizations
4. ISO/IEC 17025:20017. General requirement for the competence of testing and calibration laboratories
5. Guide to the Expression of Uncertainty in Measurement. ISO, Geneva, First Edition. – 1995 – 101 p.

ПИТАННЯ АВТОКЕФАЛЬНОГО СТАТУСУ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ВСЕПРАВОСЛАВНОЇ ЄДНОСТІ

Збанко О.В.

аспірант кафедри релігієзнавства
КНУ імені Тараса Шевченка

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що на сьогоднішній день тематика автокефалії не обмежується питаннями її надання/набуття (як і скасування), а включає й такі питання, як можливість втручання у внутрішні справи автокефальної помісної церкви; управління парафіями за межами канонічних територій автокефальних церков (тобто в православній діаспорі); функціонування всеправославних (надавтокефальних) інституцій та їх необхідність у міжправославних відносинах.

Питання автокефалії стало джерелом суперечок і конфліктів у Православній Церкві: одні церкви звинувачували Вселенський патріархат у перевищенні повноважень, інші прагнули більшої автономії. Тому, історично склалося дві моделі у розумінні процесу надання автокефалії – грецька (візантійська) та московська (слов'янська).

Грецька модель вирішення питання автокефального статусу базується на визнанні Вселенського патріархату «першим серед рівних» серед православних церков і просуванні соборного підходу до прийняття рішень. Згідно з цією моделлю, Вселенський патріархат має повноваження надавати автокефальний статус новим православним церквам після консультації з іншими автокефальними церквами та за згодою відповідної помісної церкви. Такий підхід підкреслює важливість єдності та консенсусу всередині Православної Церкви та прагне уникнути створення нових автокефальних церков без схвалення ширшої православної спільноти. Водночас ця модель визнає важливу роль Вселенського Патріархату в історії Православної Церкви та підтверджує його статус як духовного центру Православ'я [3, с.89].

Загалом грецька модель вирішення питання автокефального статусу прагне збалансувати необхідність єдності та консенсусу з необхідністю місцевої автономії та самоврядування всередині Православної Церкви. Примат честі в цій моделі стає основою для різноманітних владних прерогатив, що виходять за межі управління Константинопольською Церквою, серед яких: управління всією православною діаспорою (включаючи право в односторонньому порядку брати під свою юрисдикцію єпархії та парафії діаспори під юрисдикцію інших автокефальних Церков); надання та скасування автокефалії; вищий арбітраж у міжправославних суперечках; скликання всеправославних зборів, зборів глав і представників автокефальних помісних церков і, нарешті, всеправославного собору, а також головування на всіх скликаних ним зборах. Як головуючий, почесний предстоятель стає голосом очолюваних ним всеправославних зібрань і символом єдності Церкви. Усі перераховані вище додаткові повноваження ставлять Константинопольського Патріарха в абсолютно унікальне місце в системі загального церковного управління, роблячи його єдиним сувереном у Православній Церкві.

Друга, московська модель описує позицію Російської Церкви, до якої, як правило, приєднуються так звані нові патріархати. Такий підхід ґрунтується на ідеї принципової рівності всіх автокефальних помісних церков. Згідно з другою моделлю, кожна автокефальна помісна церква здійснює владу у своїх межах, що поширюється також на православну діаспору, оскільки віруючі в діаспорі хочуть мати прямий зв'язок з історичною матір'ю-церквою.

Отже, «прихильники цієї моделі, підкреслює П. Родопулос, вважають, що виключне право Константинопольського Патріарха одноосібно надавати автокефалію будь-якій церкві не має іншого джерела, крім його власної волі, підтвердженої Собором

Константинопольської Церкви. У канонічній традиції Православної Церкви немає «права надання автокефалії». Єдиним винятком є канон 8 Єфеського собору, який підтверджує автокефальний статус Кіпрської Церкви. Проте це правило не вводить жодних норм, що регулюють процедуру проголошення та визнання автокефалії, а також визначають критерії, за якими та чи інша церква може вважатися автокефальною» [5, с.19].

Натомість прихильники московської моделі наголошують, що автокефальна церква має право служити своїй пастві в діаспорі, тобто створювати в ній свої організаційні структури – парафії, єпархії, митрополії, екзархати тощо. Крім того, кожна автокефальна церква-матір самостійно приймає рішення про надання автокефалії своїй частині, і без її згоди легітимна автокефалія неможлива. Московська модель передбачає, що ніхто не має права втручатися у внутрішні справи автокефальної церкви. Скликання загальноцерковного собору, повноваження якого можуть перевищувати силу автокефалії, відбувається за згодою всіх автокефальних церков.

Вища влада загальноправославного собору в цьому випадку виникає через спільний вольовий акт усіх церковних автокефалій, представлених на соборі повноправними і повноважними церковними делегаціями. Голосом і символом єдності Православної Церкви в даному випадку є не її голова, а сам собор. Відсутність консенсусу дозволяє незгодним предстоятелям не визнавати прийнятих собором рішень, що позбавляє його авторитету загальноцерковної влади.

За відсутності системи правового регулювання на всеправославному рівні відносини між автокефальними церквами будуються на зовсім іншій основі. Джерелом організації церковного порядку є не загальне для всіх учасників право, а необмежена воля автокефальних церков, які виступають тут у ролі різних суверенів. Така сучасна роздробленість поглядів на устрій православ'я провокує різного роду конфлікти між різними помісними церквами.

Відповідно, «конфлікти, які виникають між церквами, не можуть бути вирішені в рамках загальноцерковного права, оскільки його не існує» [2]. Так, «Православна Церква в Америці, подвійна юрисдикція в Естонії, Критський Собор 2015, суперечки, пов'язані зі статусом Македонської Церкви, поява нової Автокефальної Православної Церкви України, злети і падіння Архієпархії Російських Православних Церков у Західній Європі, багато православних єпархій, що існують паралельно на одній території, переведення парафій з однієї юрисдикції в іншу. Усі ці ситуації та проблеми, пов'язані з цими та іншими подіями, свідчать про те, що є практично відсутні канонічні механізми вирішення таких конфліктів [4, с.182].

Ситуація застосування канонів у вирішенні церковних проблем виглядає наступним чином: «Деякі церкви можуть просто витягти з канонічної скарбнички правило, яке давно втратило історичне значення (але офіційно не скасоване, а тому діє для всієї церковної повноти), і застосувати його для вирішення певних проблем; у свою чергу, інші церкви, які не погоджуються з цим, також звертаються до множинного набору правил, з яких вони витягають формально дійсний, але по суті той самий мертвий канон, на основі якого вони будують свою аргументацію. Таким чином, ми отримуємо «канонічну дуель», в якій обидві сторони однаково праві і однаково неправі» [4, с.181].

«Варіанти вирішення двосторонніх конфліктів, як правило, укладаються в два сценарії. Перший сценарій передбачає перемогу одного предстоятеля над іншим (в політичному контексті: коли одна держава значно переважає іншу). У цьому випадку одна зі сторін втрачає суверенітет і визнає верховну владу іншої сторони. Другий – досягнення компромісу, що виражається в укладенні угоди між сторонами. Однак другий варіант не означає, що цю угоду не можна порушувати, оскільки органу, який контролює виконання домовленостей, немає. Таким чином, простір відносин між автокефальними церквами є простором зіткнення суверенних воľ, і він має бути відповідним чином описаний в еклезіологічній теорії» [1, с.67].

Проте слід зазначити, що конфлікт сучасного православ'я відбувається не лише між Москвою та Константинополем, а й усередині кожної з помісних церков (явно чи приховано). Наприклад, автокефалію Православної церкви України, надана Вселенським патріархатом у 2019 році, не визнає РПЦ і деякі інші православні церкви чи Православна церква в Америці яка отримала автокефалію від Російської православної церкви у 1970 році, але визнання її і досі неоднозначне у світовому православ'ї.

Таким чином, загалом питання автокефального статусу залишається важливою та постійною темою для обговорення в Православній Церкві, оскільки помісні Церкви продовжують прагнути до незалежності та орієнтуватися в складнощах православної церковної ієрархії. Наявність двох моделей надання автокефального статусу тій чи іншій помісній церкві – грецької та московської – неминуче тягне за собою виникнення різного роду протиріч і конфліктів поза межами цього питання, а саме права служіння своїй пастві в діаспорі, що означає створення власних організаційних структур – парафій, єпархій, митрополій, екзархатів, самостійне прийняття рішень про надання автокефалії зі свого боку, тощо. Тому для розв'язання та уникнення подальших розколів та суперечок, необхідно загальноправославного обговорення «міжнародного» церковного права, яке б унормовувало ці питання.

Список літератури:

1. Гергелюк М.М. (2014). Канонічні та еклезіологічні основи автокефальної системи церков у структурі Вселенського Православ'я: історичний контекст. рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича МОН України.
2. Шишков А. (2018). [Електронне джерело]. Православие и мир– <https://www.pravmir.ru/avtokefaliya-na-ukraine-kak-byit-esli-mezhtserkovnogo-prava-ne-sushhestvuet/> (19.12.2022)
3. Erickson, J. H. (1991). The challenge of our past : studies in Orthodox Canon law and Church history. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press.
4. Hartmann, W. & Pennington, K. (2012). The history of Byzantine and Eastern canon law to 1500. History of Medieval canon law, 4. Washington, D.C.: Catholic University of America Press.
5. Rodopoulos, P. (2007). An overview of Orthodox canon law. Translated by Lillie, W.J. Rollinsford, N.H.: Orthodox Research Institute.

ДО 95-ГО ЮВІЛЕЮ ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА ЯРМАЧЕНКА МИКОЛИ ДМИТРОВИЧА (1928-2010)

Золотаренко Т.О.

молодший науковий співробітник

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7533-4676>

+380966555538

zolotarenkotetiana@ukr.net

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

6-го вересня 2023 року виповнюється 95 років від дня народження відомого українського педагога, ученого, фахівця у галузі сурдопедагогіки та теорії й історії педагогіки, засновника та першого президента Академії педагогічних наук незалежної України Ярмаченка Миколи Дмитровича. Він є, без перебільшення, фундатором наукової школи сурдопедагогіки в Україні. Під керівництвом Миколи Дмитровича були здійснені ґрунтовні дослідження в галузі педагогіки, історії педагогіки, макаренкознавства та спеціальної педагогіки [2]. Проте постать цього науковця досліджена недостатньо, а інформація про його внесок у розвиток педагогіки нечасто оприлюднюється. Забуття досягнень минулого, неминуче призводить до зниження темпів розвитку у майбутньому. Тож, задля уникнення цього, важливо пам'ятати про досвід та на його основі будувати майбутнє.

Микола Дмитрович Ярмаченко народився 6 вересня 1928 року в невеликому селі Черемошні Вишгородського району Київської області, населення якого складається усього лише з 48 осіб. Навчання у школі було перервано Другою світовою війною, тому Микола Ярмаченко навчався не в одному закладі загальної середньої освіти, а у декількох, з перервою. Незважаючи на непрості умови здобуття освіти, школу вчений закінчив на відмінно.

Після завершення навчання у школі, Микола Дмитрович на довгі роки пов'язав своє життя з закладом вищої освіти, який нині носить назву Український державний університет імені Михайла Драгоманова (раніше, з 1933 до 1991, мав назву Київський педагогічний інститут імені О.М. Горького).

1947 року Микола Дмитрович вступає до цього закладу освіти на дефектологічний факультет. Після отримання диплому 1951 року продовжує навчатися в аспірантурі за спеціальністю «сурдопедагогіка», яку закінчує у 1954 році. Згодом захищає кандидатську (1954) та докторську (1969) дисертації за цією ж спеціальністю.

Після навчання залишається працювати у Київському державному педагогічному інституті імені О. М. Горького спочатку асистентом (1954–1956), потім старшим викладачем (1956–1959), завідувачем кафедри дефектології (1959–1965), завідувачем кафедри сурдопедагогіки (1965–1970) та проректором з навчальної роботи (1968–1973). Його колеги та учні пригадують, що Микола Дмитрович вмів об'єднувати довкола себе вчених та створювати сприятливі умови для наукових пошуків. Після поділу кафедри дефектології у 1965 році на кафедру олігофренопедагогіки та психопатології і кафедру сурдопедагогіки логопедії, М. Д. Ярмаченко очолює першу та формує цілу когорту вчених в галузі спеціальної педагогіки та психології, що в майбутньому досягнуть неабияких успіхів і створюють власні наукові школи.

З грудня 1973 року М. Д. Ярмаченка призначають директором Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. Пропрацювавши на цій посаді понад 21 рік, Микола Дмитрович дещо змінює власне коло наукових пошуків і починає досліджувати питання методології, теорії та історії педагогіки. Під його керівництвом Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР стрімко розвивається. Створюються нові лабораторії, кількість співробітників зі 120

зростає до 280 науковців, також збільшується кількість аспірантів. Микола Дмитрович тривалий час очолював інститутську вчену раду із захисту кандидатських і докторських дисертацій. У березні 1974 року, Ярмаченка М.Д. обирають членом-кореспондентом АПН СРСР, а в березні 1982 р. – дійсним членом цієї ж академії.

Після проголошення Незалежності України виникла потреба у пошуку великої кількості освітян, які би сприяли розбудові та відновленні української національної системи освіти. З'явилася потреба у створенні наукового педагогічного центру. Відповідно до цих потреб та за пропозиції групи провідних вчених, 4 березня 1992 року президентом України Леонідом Макаровичем Кравчуком було видано Наказ про створення Академії педагогічних наук України, як вищої галузевої наукової установи. Президентом-організатором було призначено Миколу Ярмаченка. Дійсними членами — засновниками Академії педагогічних наук України стали 15 відомих в Україні вчених (Арват Ф. С., Гончарук Є. Г., Захаренко О. А., Канищенко Л. О., Киричук О. В., Мадзігон В. М., Мокін Б. І., Прісняков В. Ф., Прокопенко І. Ф., Савченко О. Я., Скок В. І., Скопенко В. В., Таланчук П. М., Шкіль М. І., Ярмаченко М. Д.).

Помер Микола Дмитрович Ярмаченко 24 травня 2010 р. Похований у Києві на Берковецькому цвинтарі.

Творчий доробок ученого становить понад 300 праць у галузі педагогіки. Це і підручники, і навчальні посібники із сурдопедагогіки та педагогіки для вищих навчальних закладів і середніх шкіл, монографічні праці і численні статті, присвячені принципу поєднання навчання з вихованням, продуктивною працею в освітніх закладах України. Із частиною цих напрацювань Ви можете ознайомитися у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені Василя Олександровича Сухомлинського, яка знаходиться за адресою місто Київ вулиця Максима Берлінського 9 або на сайті цієї установи, відсканувавши QR-код, який поданий на Рис.1.

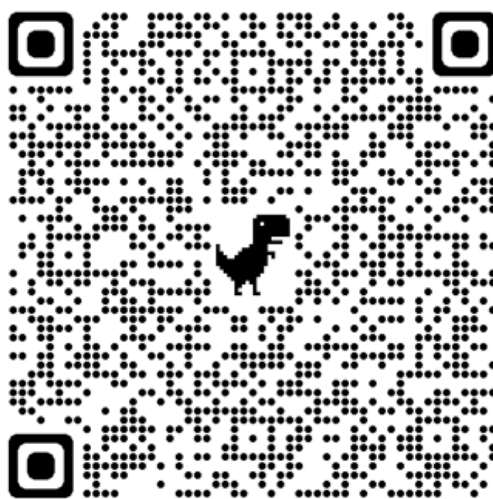

Рис. 1. QR-код, для переходу до матеріалів про Ярмаченка М.Д.

Микола Дмитрович Ярмаченко має звання заслуженого діяча науки і техніки (1991), нагороджений орденами Дружби народів (1986), «За заслуги» III ступеня (1998), знаком «Антон Макаренко» (2005), багатьма медалями, а також Почесною Грамотою Верховної Ради України (2003).

11 вересня 2013 року пам'яті великого педагога та першого президента Академії педагогічних наук України у стінах Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Гуманітарний корпус, аудиторія 13-8) було створено кімнату музей. Під час її відкриття були присутні ректор університету Віктор Андрущенко, Ольга Сухомлинська, Віктор Синьов та інші. Вагомий внесок у створення аудиторії імені Миколи Дмитровича доклала дослідниця його життя та творчості Наталія Климко. Науковця зібрала цікаві експонати для музею та провела екскурсію для перших її відвідувачів [1].

6 вересня 2018 року Національною академією педагогічних наук України, Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, Інститутом педагогіки НАПН України, Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського було організовано Всеукраїнський круглий стіл «Внесок Миколи Дмитровича Ярмаченка у розвиток української освіти та педагогічної науки (До 90-річчя від дня народження)» [1].

Список літератури:

1. Ушанування пам'яті М. Д. Ярмаченка. URL: <http://surl.li/hsfci>
2. Ярмаченко Микола Дмитрович. Сторінка на сайті Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського. URL: <http://surl.li/coqfg>

БІОЕКОНОМІКА АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Іваненко В.Ф.

к.е.н, завідувач НДВ інноваційних технологій
та цифрових трансформацій в галузях АПК
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу

Іваненко Ф.В.

к.с.-г.н, доцент, завідувач навчально-наукової лабораторії
інноваційних технологій в агробізнесі
доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Біоекономіка - економіка макроекономічних досліджень, що вивчає взаємовідносини людини і природи в процесі використання природних ресурсів, базується на технологічних інноваціях, інтегрує у собі системне використання знань з біотехнології спрямованих на вирішення нагальних проблем екології та економіки, широке використання поновлюваних біоресурсів землі, океану для виробництва високотехнологічних матеріалів, енергії, продуктів харчування, кормів для тварин.

Біоекономіка охоплює весь спектр виробництва та конверсію відновлюваних біологічних ресурсів (основного виробництва і переробки відходів виробництва у продукти з високою доданою вартістю): продукти харчування, корми для тварин, енергетичні ресурси.

У сфері біоекономіки зосереджено значний обсяг виробничих ресурсів, що обумовлює розширення масштабів виробництва та створення робочих місць. В цій галузі вже тепер налічується понад 2 млн. робочих місць, з яких близько половини у сфері виробництва біопалива. Біоекономіка виробництва біопрепаратів для потреб аграрного виробництва та фармацевтики займає за капіталізацією третє місце серед провідних секторів світової економіки, поступаючись лише банківському і нафтогазовому. У країнах ЄС обсяг сектору біоекономіки перевищили 3 трлн. євро, і в ньому було зайнято понад 10% працездатного населення. Головними передумовами для розвитку біоекономіки у світовому масштабі є зростання населення, його добробуту і освітнього рівня, насамперед, у країнах, що розвиваються. Збільшення попиту на енергоносії та необхідність заходів щодо зменшення парникового ефекту, розширення потреби в нових продуктах харчування, нових форм і видів лікарських препаратах потребує запровадження у виробництво досягнень генної інженерії.

Основними принципами розвитку галузей у сфері аграрної біоекономіки є:

- Залучення інвестицій і створення робочих місць у сфері виробництва біопродукції.
- Розробка дієвих заходів з енергоефективності виробництва.
- Розвиток органічного землеробства, законодавче регулювання виробництва органічної продукції.
- Вдосконалення законодавства у сфері ефективного використання і природних ресурсів (побічна продукція та відходи виробництва, повітря, вода, ґрунти).
- Запровадження у виробництво екологічних інновацій для пом'якшення наслідків зміни клімату та підтримки заходів з адаптації.

Біотехнології умовно поділяють на 5 груп:

1. червона біотехнологія - пов'язана з медициною і «лікуванням» генетичного коду.
2. зелена біотехнологія - генна інженерія, яка працює для сільського господарства;
3. біла біотехнологія - виробництво біопалива;
4. сіра біотехнологія - захист екології, боротьба з відходами;
5. синя біотехнологія - використання біологічних ресурсів океану.

Аграрна біоекономіка розвивається у декількох напрямках, рис.1.

Рис.1. Основні напрямки розвитку біотехнологій та біоекономіки аграрного виробництва

Зелена біоекономіка - модель економіки, в якій нарощування матеріального виробництва відбувається без збільшення екологічних ризиків і соціальної нерівності. В рамках Конференції Ріо + 20 країни погодилися створити концепцію «зеленої» економіки, як важливий інструмент сталого розвитку. Концепція “зеленої біоекономіки” - це модель, яка веде до поліпшення здоров'я і соціальної справедливості населення, а також до значного зниження небезпечних впливів на навколишнє середовище і до зниження екологічного дефіциту. Зелена біоекономіка можна розглядати як низьковуглецевої, ресурсозберігаюча і соціально інклюзивна модель економіки. Концепція “зеленої біоекономіки” не замінює концепцію сталого розвитку суспільства, але спостерігається широке визнання того, що досягнення екологічна стійкість і поступальний розвиток виробництва.

Основні принципи «зеленої» біоекономіки UNEP:

Справедливість і об'єктивність, як в рамках одного покоління, так і між поколіннями;

Узгодженість з принципами сталого розвитку;

Превентивні підхід до соціальних впливів і впливів на навколишнє середовище;

Оцінка природного і соціального капіталу, наприклад, інтернаціоналізації зовнішніх витрат, зеленого обліку, витрат у продовж всього терміну експлуатації і вдосконалення управління;

Сталий і ефективне використання ресурсів, споживання і виробництво;

Потреба в досягненні існуючих макроекономічних цілей за допомогою створення робочих місць, подолання бідності, підвищення конкурентоспроможності.

Основними рушійними силами розвитку біоекономіки аграрного виробництва є:

Екологічні проблеми довкілля;

Збільшення потреб промисловості та сільського господарства у енергетичних ресурсах;

Збільшення потреб галузей у сировинних ресурсах;

Енергетична безпека виробництва;

Забезпечення конкурентноздатності в умовах глобалізації;

Прогрес у наукових дослідженнях (нанотехнології, кріотехнології та ін.). Сучасні методи виробництва із застосуванням досягнень біотехнології сприяють зменшенню накопичення у середовищі токсичних речовин та економічному зростанню галузей.

ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ АНАЛІТИЧНИХ МЕТОДІВ

Іванков В.М.

к.е.н.

директор

Науково-дослідна судово-експертна установа

Судово-економічна експертиза займає вагоме місце в проведенні досудових розслідувань та судових процесів з питань економічних злочинів. В умовах досягнень інформаційних технологій та формування великих баз даних підприємства здійснюють безліч транзакцій, які відображені у масивах структурованих, напівструктурованих і неструктурованих даних. Бізнес-процеси супроводжуються великою за обсягом, високою швидкістю передачі та різноманітності інформації, яка може бути оброблена в електронному вигляді для полегшення прийняття рішень.

Разом з цим спостерігається тенденція впливу розвитку нових інформаційних технологій на збільшення фінансових злочинів в цьому середовищі [1, с. 41]. Складається ланцюгова залежність між створенням заходів проти цих злочинів, вжитих за допомогою програм і методів, що підтримуються інформаційними технологіями, і появами нових злочинів через підробки та підтасовки окремих елементів цих програм. Таким чином, очевидно, що методи, які використовуються для виявлення та запобігання шахрайству та корупції, ніколи не будуть на передових позиціях, адже первинним стають саме злочинні дії в мережі великих даних, а заходи протидії – вторинними. Тому, через швидкість змін і розвитку інформаційних технологій, необхідно постійно оновлювати методичний супровід діяльності судового експерта, ініціювати розроблення відповідних методик експертизи, які б передбачали застосування єдиних методів, засобів і прийомів для вирішення типових завдань досудового та судового розслідування. І джерелом практичного досвіду може стати сфера бізнесу, де проводиться велика аналітична робота щодо оцінки та протидії шахрайству в електронному середовищі.

Згідно проведених Ernst & Young опитувань щодо шахрайства, 39% респондентів заявили, що технології великих даних відіграють ключову роль у запобіганні та виявленні шахрайства на рівні підприємства [2, с. 2]. До інструментів виявлення шахрайства в електронному середовищі великих баз даних відносять програми безперервного моніторингу (SAP, інші фінансово-управлінські програми), які містять інструменти управління ризиками та вбудовані індикатори дотримання вимог, інструменти аналізу тексту або пошук за ключовими словами, програмне забезпечення для криміналістичної аналітики (ACL, IDEA), інструменти моніторингу соціальних мереж, інструменти візуалізації та звітності (Tableau, Spotfire), пакети статистичного аналізу та аналізу даних (SPSS, SAS). Разом з тим, 55% респондентів зазначили низьку результативність цих інструментів у викритті шахрайства [2, с. 37]. Підприємства, яким вдалося успішно застосовували інструменти криміналістичної аналітики даних, використовували соціальні медіа, інструменти веб- моніторингу та візуалізації у боротьбі з шахрайством, поширювали свої можливості аналітики криміналістичних даних за межі традиційних методів підробки на такі сфери, як право, управління інформацією та кібербезпека [2, с. 25–27].

В наступному опитуванні щодо протидії економічним злочинам і шахрайству в бізнесі, проведеному Ernst & Young у 2018 році, респонденти (745 опитаних компаній) відмітили розширення інструментів аналізу великих даних для бізнесу та боротьби з шахрайством, серед яких використані методи аналізу поведінки користувачів і аналітика соціальних медіа, інструменти аналізу судових даних. Ці інструменти часто використовуються для виявлення нетипових дій і підозрілих відносин [3, с. 12].

Зазначені інструменти криміналістичної аналітики даних, які використовуються проти внутрішніх корпоративних загроз, кіберризиків і ризиків шахрайства, доцільно використовувати судово-економічним експертам в оцінці середовища для цілей досудового слідства чи судового розслідування.

У нових умовах судово-економічна експертиза розширює традиційні методи вивчення матеріально фіксованих даних до досліджень аналітичними методами електронного середовища формування баз даних. Змінюється також і організація способів збирання, фіксування та збереження такої інформації. За таких обставин аналітичні методи в судово-економічній експертизі починають відігравати більш вагому роль у виявленні, аналізі та розслідуванні економічних злочинів та шахрайства. Нами визначено фактори, які впливають на формування нових методик роботи з доказами на етапах організації судово-економічної експертизи:

1. Збір і обробка доказів. Аналітичні методи дозволяють збирати та обробляти великі обсяги інформації, такі як фінансові дані, бухгалтерські записи, транзакційні дані тощо. Це допомагає експертам встановлювати зв'язки між різними факторами та подіями, що може виявити можливі ознаки шахрайства, відмивання коштів та інші злочини.

2. Виявлення відхилень. Аналітичні методи дозволяють виявляти незвичні або аномальні зміни у фінансових показниках, які можуть свідчити про фінансові махінації. Наприклад, вони можуть допомогти виявити неправдиві звіти, незаконні транзакції чи незаконне відчуження активів.

3. Моделювання прогнозних ситуацій. Застосування аналітичних методів дозволяє експертам створювати моделі різних сценаріїв для визначення можливих наслідків та впливу рішень на фінансовий стан компаній або осіб.

4. Пошук прихованих зв'язків. Аналітичні методи допомагають виявляти логістику зв'язків між особами, компаніями та транзакціями, що можуть свідчити про організовану злочинну діяльність.

5. Експертний висновок. Аналітичні методи допомагають експертам робити обґрунтовані висновки та рекомендації на підставі об'єктивних даних. Це є особливо важливим у судових процесах, де рішення може мати юридичні та фінансові наслідки.

Крім зазначених факторів організації роботи з електронними базами даних за допомогою аналітичних методів слід відмітити, що сучасні аналітичні інструменти дозволяють проводити аналіз та обробку великих обсягів даних значно швидше, ніж традиційні методи. Це дозволяє здійснювати більш ефективну та оперативну експертизу.

Таким чином, використання аналітичних методів в проведенні судово-економічних експертиз є нагальним питанням практичного впровадження, оскільки вони допомагають забезпечити об'єктивність, ефективність та надійність процесу виявлення та розслідування економічних порушень в електронному бізнес середовищі.

Список літератури:

1. Юхно, О. (2021). Генезис і проблемні питання використання новітніх технологій та штучного інтелекту в криміналістиці, експертній діяльності й досудовому розслідуванні. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики Вип. 3 (25). С. 40-59. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.04

2. Ernst and Young (EY) (2016), Global forensic data analytics survey 2016. Retrieved from: www.ey.com/gl/en/services/assurance/fraud-investigation-dispute-services/ey-shifting-into-high-gearmitigating-risks-and-demonstrating-returns (accessed 12 July 2023).

3. Ernst & Young. (2018). Global forensic data analytics survey 2018: How can you disrupt risk in an era of digital transformation 2018? Retrieved from <https://www.eycom.ch/en/Publications/20181203-Global-Forensic-Data-Analytics-Survey-2018/download> (accessed 12 July 2023).

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ллійчук Л.В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України призвело до тяжких наслідків для системи освіти, яка перетворилася на об'єкт військової агресії, коли мішенями стали учасники освітнього процесу та освітня інфраструктура. 24 лютого 2022 року в українських дітей і дорослих було забрано право на освіту, можливість навчатися й розвиватися в умовах гідності та безпеки. Так, за даними Офісу Генпрокурора України в період з 24 лютого 2022 року до 22 липня 2023 року через збройну агресію росії загинули 496 дітей та 1 068 – отримали поранення різного ступеня тяжкості, 19 592 дитини були депортовані чи примусово переміщені (без повного врахування інформації з місць активних військових дій і тимчасово окупованих територій). За даними Міністерства освіти і науки України за цей проміжок час 3 554 заклади освіти постраждали від бомбардувань і обстрілів, серед яких 339 – зруйновано повністю. Згідно з даними ЮНІСЕФ, починаючи з 2014 року, за вісім років агресії рф проти України на Донбасі, було пошкоджено або зруйновано 750 закладів освіти.

Порушивши базове право людини на освіту, війна спричинила появу суттєвих викликів у сфері її функціонування, які негативно вплинули на якість освіти та задоволення освітніх потреб громадян. Серед цих викликів занепокоєння викликають постійні загрози, пов'язані з небезпечними для життя і здоров'я учасників освітнього процесу умовами навчання та праці, масштабні руйнування освітньої інфраструктури, обмеження доступу дітей і молоді до освіти, масове переміщення здобувачів освіти й педагогічних працівників в межах України та за кордон, зменшення видатків державного й місцевих бюджетів на освіту, втрата управлінського контролю на тимчасово окупованих територіях або тих, що перебувають у зоні активних військових дій [3, с. 12].

Задля дослідження якості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, виявлення викликів і нагальних проблем, які мають місце на всіх рівнях функціонування системи освіти у цей складний для країни період, Міністерством освіти і науки України, Державною службою якості освіти України, Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за підтримки різних організацій та міжнародних фондів проводяться опитування керівників закладів освіти, освітянської спільноти, здобувачів освіти та їхніх батьків. Зокрема, Міністерством освіти і науки України спільно з Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики» та Освітнім кластером України, у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародною неурядовою організацією «Save the Children» з 06 травня до 24 червня 2022 року було проведено загальнонаціональне опитування задля виявлення потреб громад в освітній сфері. Онлайн-опитування охопило рівні дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти і дало представникам громади змогу оцінити й повідомити про проблеми і потреби за такими напрямками, як освітня інфраструктура та доступ до освіти, у т.ч. потреби в цифровому забезпеченні; внутрішньо переміщені особи (ВПО), які навчаються (після 24 лютого 2022 р.); вчителі із числа ВПО (після 24 лютого 2022 р.); професійні потреби вчителів; потреби вчителів і здобувачів освіти у підтриманні ментального здоров'я та психосоціальної підтримці; інклюзивна освіта; організація фінансів [5].

Цими ж установами і організаціями з 25 червня до 4 серпня 2022 року було проведено дослідження щодо виявлення стану закладів фахової перед вищої та вищої освіти, визначення їхніх поточних збитків і втрат, а також нагальних потреб викладачів і здобувачів, участь у якому взяли 252 ЗВО і 497 ЗФПО. Виявлення актуальних проблем і потреб

здійснювалося відповідно до таких напрямів: освітній процес; освітня інфраструктура; потреби внутрішньо переміщених осіб з числа здобувачів, педагогічних і науково-педагогічних працівників; професійні потреби викладачів для забезпечення якості організації освітнього процесу; психосоціальна допомога учасникам освітнього процесу та підтримка ментального здоров'я; фінансовий менеджмент [4].

Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти спільно з Державною службою якості освіти України з 5 до 14 вересня 2022 року було проведено опитування викладачів (2 529) і здобувачів (9 473) у 60 закладах фахової перед вищої та 50 закладах вищої освіти щодо з'ясування рівня їхньої задоволеності організацією освітнього процесу в умовах воєнного стану. Дослідження передбачало з'ясування формату організації освітнього процесу у ЗФПО і ЗВО, виявлення рівня якості надання освітніх послуг та залученості здобувачів до системи внутрішнього забезпечення якості освіти, установлення ступеня безпечності організації освітнього процесу в онлайн і офлайн форматі, виявлення рівня задоволеності учасників освітнього процесу станом організації навчання під час війни [1].

Державною службою якості освіти України за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти», що упроваджується проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) з 26 грудня 2022 року до 07 січня 2023 року було проведено дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, до якого залучено 150 закладів освіти з усіх областей України. Участь в онлайн-анкетуванні взяли керівники закладів освіти (150), вчителі (6 532), здобувачі освіти (4 324) та їхні батьки (10 899). Серед ключових завдань дослідження було вивчити моделі діяльності закладів загальної середньої освіти в умовах війни й виокремити чинники, які впливають на їх вибір; дослідити зміни у контингенті здобувачів освіти і педагогічних працівників; виявити рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в міській та сільській місцевості, а також у розрізі різних регіонів України; визначити освітні втрати й здобутки в умовах воєнного стану на різних рівнях освіти; виявити категорії здобувачів освіти, які мають найбільші освітні втрати й дослідити які компенсаторні заходи застосовувались для їх підтримки; дослідити професійні й організаційні виклики із якими зіткнулися заклади освіти та педагогічні працівники в умовах війни [2].

Слід зауважити, що це далеко не весь перелік проведених впродовж 2022-2023 років досліджень щодо якості організації освітнього процесу у закладах освіти різних типів і форм власності в умовах воєнного стану. Так, лише у 2022 році Державною службою якості освіти України було проведено шість моніторингових досліджень, у 2023 році організовано два онлайн-опитування із запланованих чотирьох досліджень з питань якості надання освітніх послуг та організації освітнього процесу під час війни. Окрім того, корисну інформацію щодо потреб і проблем, із якими зіштовхнулись заклади освіти можна отримати і з інших актуальних досліджень, проведених у закладах освіти в період війни.

Аналіз різних досліджень щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану показав, що першочергової уваги потребують проблемні питання, пов'язані з відновленням й розвитком інфраструктури закладів освіти різних типів і форм власності, які зазнали пошкодження і руйнувань внаслідок збройної агресії росії, поверненням кадрового потенціалу та контингенту здобувачів освіти через їхнє масове переселення за кордон або в інші регіони країни, забезпеченням безпечних умов для навчання і праці усім учасникам освітнього процесу, фінансуванню закладів освіти у зв'язку із зменшенням обсягів бюджетних видатків, пов'язаних із руйнуванням економіки країни.

З огляду на важливість розв'язання означених проблем для забезпечення сталості функціонування освітньої системи на всіх рівнях її функціонування державою сформовано перелік ключових пріоритетів освітньої політики, вчасне вирішення яких здатне мінімізувати освітні втрати й забезпечити стійкість української освіти. Серед них: забезпечення сталості й безперервності освіти; відновлення освітньої інфраструктури; створення безпечних умов для викладання й навчання; психологічна підтримка учасників освітнього процесу; впровадження реформ і якісних трансформацій в освіті. Досягнення цих цілей та вирішення

поставлених завдань можливі тільки за умови спільних зусиль і ресурсів органів державної влади, освітянської спільноти, громадськості й міжнародних партнерів.

Отже, знаходячись у полі виняткової відповідальності за збереження й подальший інноваційний розвиток країни, системі освіти в цілому вдалося подолати низку проблем і впоратись із суттєвими викликами, які постали перед нею в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України. Не зважаючи на цей складний період в історії нашої держави, заклади освіти змогли оперативно відреагувати на нові виклики, спричинені введенням воєнного стану, створити необхідні умови для якісного забезпечення освітнього процесу із урахуванням безпекової ситуації у різних регіонах України, потреб здобувачів освіти та їхніх батьків, освітянської і наукової спільноти, громадськості.

Список літератури:

1. Аналітична довідка щодо стану задоволеності педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти закладів фахової передвищої, вищої освіти організацією освітнього процесу на початку 2022/2023 навчального року (за результатами онлайн-анкетування). 2022. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Pochatok_2022-2023_navchalnogo_roku_IAD_VO_FPO_SQE.pdf.
2. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. 2022. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>.
3. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / за заг. ред. С. Шкарлета. Київ, 2022. 358 с.
4. Оцінювання потреб вищої освіти України: первинний аналіз. 2022. URL: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukraine_higher_education_initial_report_final_ua.pdf.
5. Оцінювання потреб України у сфері освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf>.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАНРА ПАРТИТИ У СУЧАСНОМУ БАЯННОМУ РЕПЕРТУАРІ

Калашник М.П.

доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичного мистецтва
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
заслужений діяч мистецтв України
ORCID 0000-0002-6432-2776

ASD_X@ukr.net

Айвазян Е.А.

магістрант Дніпропетровської академії музики ім. Глінки
ayvazyanyedik@gmail.com

Великою популярністю в творчості українських композиторів баяністів користуються жанри епохи бароко.

Першим зразком партитного жанру в українському баянному мистецтві є твір відомого українського композитора (творчість якого здебільшого орієнтується на дитячий репертуар) та педагога В. Подвали. Його Партита була написана у 1978 р. Вже через рік у 1979, В. Зубицький представив свій твір у жанрі партити («Partitaconcertante inmododijazzimprovisazione № 1»). В. Зубицький – відомий український композитор, баяніст, диригент та педагог. Як виконавець він навчався у професора Київської консерваторії В. Бесфамільнова, а по класу композиції у М. Скорика. Можливо зацікавленість жанром партити у В. Зубицького з'явилась саме завдяки його педагогу з композиції, який у своїй творчій спадщині має сім творів у даному жанрі. Свою другу партиту («Partitaconcertante inmododijazzimprovisazione № 2») В. Зубицький презентував у 1990 році. Найяскравішими прикладами виконання цих двох партит є авторські версії, а також надзвичайно потужне та яскраве виконання вітчизняного баяніста К. Жукова, який точно передав закладене у творі звучання джазового оркестру – міць його духових інструментів у місцях *tutti*, та темброву різноманітність сколюючих інструментів.

Ще одним показовим для баяністів твором у даному жанрі є «Partita-piccolo» українського композитора Ю. Шамо, написана у 1985 р.

Плідною є творча спадщина у жанрі партити відомого українського баяніста, композитора, диригента та педагога А. Білошицького. Він написав три твори у даному жанрі, а саме: Партита № 1 (1985), Партита № 2 (1987) та «Partitaconcertanta № 3 quasitradizionejazz-improvvisazione» (1988). Вони є часто виконуваними серед студентів музичних ВНЗ, а третя партита присутня і в репертуарі В. Куриленко. Одним з найяскравіших прикладів виконання другої партити є версія відомого київського баяніста та педагога П. Фенюка, яке характеризується камерністю та надзвичайно тонкою різнохарактерністю настроїв.

Першою партитою, що була написана на початку ХХІ ст. стала «Jazz-rockpartita» баяніста-композитора та педагога, заслуженого артиста України Б. Мирончука. Вона була створена у 2002 році (у цей час автор працював у Донецькій академії музики разом з А. Нижником). Авторські інтерпретаційні версії цього твору, який насичений розповсюдженими інтонаціями поп- та рок музики, характеризуються артистизмом та, навіть, присутністю оригінальних акробатичних рішень.

Слід відзначити, що твори у жанрі партити є популярними й серед учасників всеукраїнських та міжнародних конкурсів та фестивалів. До їх числа входить «Провесін», у програмах якого на протязі останніх восьми років баяністи та акордеоністи виконують партити, зокрема й твори А. Нижника. Не є виключенням і такі популярні міжнародні конкурси як «Арт-Домінанта», що проводиться у Харкові та «Perpetuummobile», який проходить у м. Дрогобич. На цих змаганнях також щорічно виконується велика кількість

партит вітчизняних та зарубіжних композиторів, серед яких твори А. Нижника користуються особливою популярністю. Її виконували С. Шамрай (студент П. Фенюка з Київської академії музики),

К. Глотова (студентка Саратовської консерваторії), М. Передрий (з Запорізького музичного училища), Д. Варфоломєєв (студент Одеської академії музики) та ін. Зазначимо, що творча увага виконавців концентрується лише на партиті «Masktoub», а перша спроба автора у даному жанрі ще і досі залишається поза межами сучасної конкурсної практики.

Про популярність партитних циклів в українському баянному мистецтві свідчить той факт, що цей жанр включено до навчальних програм по класу баяну та акордеону для студентів середніх та вищих навчальних музичних закладів. Так у робочих програмах Національної музичної академії України ім. П. Чайковського 2005 року (укладачі: «Спеціальний клас баяна» – доктор мистецтвознавства, професор Давидов М.А., в.о. професора Паньков В.С., кандидат мистецтвознавства, доцент Самітов В.З.; «Спеціальний клас акордеона» – старший викладач Черказова Є.І.) знаходимо як оригінальні баянні партити, так і переклади творів даного жанру таких композиторів: Й. С. Баха, Ю. Шамо, А. Ціполі, А. Білошицького, В. Зубицького, Т. Лундквіста, В. Подвали, І. Тамульоніса та С. Ханднеса.

Еволюція жанру партити є досить специфічною. Вона виражається в тому, що представники класико-романтичної епохи не зверталися до нього. Ренесанс партити в музичній практиці припадає на останню третину ХХ ст. Ще однією специфічною рисою розвитку партити є її спорідненість та нерозривний зв'язок з жанром сюїти (яка у кількісному відношенні значно домінує).

Першим українським науковцем, який комплексно розглянув проблеми розвитку жанрів партити та сюїти, є М. Калашник. У дисертації «Інтерпретація жанрів сюїти і партити у творчій практиці ХХ століття» та у монографії, створеній за матеріалами дослідження, музикознавець розглядає партиту як жанр, що відобразив реальну динаміку барокових процесів, складні метаморфози «старого – нового» та зафіксував історичний період, що був занурений у пізнання «самого себе» [1, 7]. У порівнянні зі спрямованою в майбутнє сюїтою, партита сприймається як спроба забезпечити зв'язок часів, втримати минуле в момент його морального старіння. Автор підкреслює, що у партитній багаточастинності відсутня стилістична вирівняність та тяжіння до лексичної однорідності структурних одиниць, що притаманне сюїті. Основоположним фактором організації партитного циклу є сполучення різних за напрямком жанрів: гомофонних (танцювальних) та поліфонічних, що уособлювали категорії «нового» і «старого» в епоху бароко та створювали «драматургические токи взаимного притяжения-отталкивания, что и обеспечивает противоречивую целостность партитного цикла, не давая ему распасться в ряд» [1, 8]. Остання властивість притаманна жанру сюїти, як одна із сторін її композиції, що фіксує послідовність подій у часі. Таким чином науковець констатує, що партита – це циклічний твір, у якому горизонтальний сюїтний принцип зміни структурних одиниць переосмислюється у «иерархическую вертикаль» [1, 8], що притаманна середньовічній просторово-логічній схемі. Але ціннісна відносність «верха» (поліфонічні жанри) та «низу» (гомофонні музичні жанри) в партиті «обращают эту вертикаль в рядополжность» [1, 9]. Автор відмічає показову тенденцію до зміни основної події партитного циклу з точки золотого перетину, що властиво для жанру сюїти, на його початок, що на думку науковця створює передумови для виникнення сонатно-симфонічної логіки «теза-антитеза». Таким чином основоположним принципом циклізації партити є діалогічність, що відображає характерну для епохи бароко картину світу. Це зближує даний жанр як з поліфонічними формами культури що «минає», так і з жанром інструментальної сонати, що у XVII-XVIII століттях переживає період свого становлення і на думку автора, партита займає положення між сюїтою та сонатою [1, 9]. Таким чином науковець повністю розмежовує жанри сюїти та партити, вводячи у користування термін «партитність». Порівнюючи дані циклічні форми, М. Калашник підкреслює такі відмінності:

- партита характеризується як інструментальний цикл, в той час як сюїта об'єднує в собі риси циклу і ряду;
- композиційною одиницею партити є номер, або низка номерів, об'єднаних певною стилістикою, у той час як у сюїті такий зв'язок не обов'язковий;
- за стилістикою номери партити різнонаправлені, а сюїти – однорідні;
- у партиті використовуються танцювальні жанрові моделі у поєднанні з нетанцювальними, а у сюїті регламентовані танцювальні жанри;
- контраст між структурними одиницями партитного циклу жанрово-стилістичний, у той час як у сюїтах лише жанровий;
- основна подія партитного циклу відбувається на місці зустрічі драматургічних планів (характерно для початкової та завершальної фази циклу), у той час як в сюїті вона проводиться в точці золотого перетину;
- партиті притаманний драматургічний принцип переключення-сполучення різнорідних жанрово-стилістичних планів, а сюїті – драматургічний принцип переключення у різні жанрові одиниці;
- у партиті відбувається рух в різнорідному векторному часі, у той час як у сюїті рух в одному лінійному часі;
- за способом висловлення у партиті переважає власне музичний (безсловесний), а сюїті притаманне тяжіння до конкретизуючої властивості слова (програми);
- партиті властивий опосередковано-оціночний аспект відображення у той час як у сюїті безпосередній «новелістичний» характер відображення;
- спільною рисою даних жанрів є відображення реальності в її різноманітті [1, 10].

У якості висновку зазначимо опору на епоху бароко, відокремлення партити від жанру сюїти та застосування принципів полістилістики.

Особливістю суто баянного різновиду є розробка та використання нових прийомів гри та звуковидобування, та звернення до джазової музичної мови. Серед знакових творів в жанрі баянної партити слід згадати ще дві джазові партити Володимира Зубицького, три партити Анатолія Білошицького, партиту Валерія Подвали, «Партиту-піколо» Юрія Шамо, а також «Балканський триптих», «Палеські замальовки» Анатолія Гайденко.

Список літератури:

1. Калашник М. П. Интерпретация жанров сюиты и партиты в творческой практике XX века: Автореф. дис... канд. искусствовед.: 17.00.02 / М. П. Калашник. Киев. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. – К., 1991. – 15 с.

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ, ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Каплієнко А.І.

кандидат педагогічних наук

старший викладач кафедри

загальної педагогіки та спеціальної освіти

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

akaplienko978@gmail.com

Командна взаємодія педагогічних працівників, батьків і громадського сектору – це не тільки запорука успіху виконання завдань, поставлених перед інклюзивною освітою, але й ресурс для її розвитку. Прикладом цього може слугувати діяльність студії мовленнєвого та психологічного супроводу в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, яка стартувала в межах проєкту «Створення логопедичного кабінету для дітей з особливими освітніми потребами м. Ізмаїл Одеська область». Проєкт реалізовано благодійним фондом «Агенція розвитку та інвестицій південного регіону» у партнерстві з ChildFund Deutschland (Німеччина) за фінансової підтримки Baden-Württemberg Stiftung у рамках програми фінансування Perspektive Donau на базі Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Студія логопедичної та психологічної підтримки «Розмовляйко» функціонує як лабораторія кафедри загальної педагогіки та спеціальної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Її діяльність базується на низці принципів:

- активне залучення здобувачів вищої освіти до практико-орієнтованої діяльності,
- дитиноцентризм,
- педагогічне партнерство з родиною дитини,
- командна робота та соціально-педагогічна взаємодія між усіма залученими учасниками та інституціями (в т.ч. з Інклюзивно-ресурсними центрами),
- поєднання традиційних та інноваційних технологій у роботі з дітьми.

У роботі з дітьми широко застосовується ігровий метод навчання. Він сприяє створенню позитивного мікроклімату, встановленню контакту з дітьми, знімає психологічну та фізичну напругу. Для цього студія оснащена сучасним дидактичним матеріалом. Особливо полюбився дітям ляльковий театр.

Студія логопедичної та психологічної підтримки «Розмовляйко» здійснює роботу у таких формах:

- індивідуальні заняття (корекція звуковимови, розвиток і вдосконалення артикуляційної моторики, постановка мовленнєвого дихання, розвиток дрібної моторики, розвиток фонематичних процесів, збагачення та активізація словникового запасу, формування та корекція граматичної сторони мови, формування мовленнєвих навичок, діалогічного мовлення, розвиток зв'язного мовлення);
- групові заняття;
- консультації для батьків/законних представників дитини з ООП;
- методична допомога педагогічним працівникам.

Завдяки проєкту вдалося випустити методичний посібник «Підвищуємо індекс інклюзії: методичні ресурси компетентнісного підходу», в якому висвітлена роль інклюзивної культури та представлені практичні кейси із досвіду роботи Студії логопедичної та психологічної підтримки «Розмовляйко».

Такі результати дала інтеграція діяльності благодійних фондів, некомерційних організацій, наукової думки, педагогічної практики та розумного менеджменту.

Список літератури:

1. Підвищуємо індекс інклюзії: методичні ресурси компетентнісного підходу : методичний посібник. Ізмаїл : РВВ ІДГУ. 2023. 68 с.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ БАГАТОШЛЯХОВОЇ МАРШРУТИЗАЦІЇ В ПРОГРАМНО-КОНФІГУРОВАНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖАХ

Кашкевич Світлана Олександрівна

старший викладач кафедри комп'ютеризованих систем управління
Національного авіаційного університету, м. Київ
svitlana.kashkevych@npp.nau.edu.ua

Вітрук Юлія Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент
кафедри комп'ютеризованих систем управління
Національного авіаційного університету, м. Київ

Тупота Євгеній Вікторович

асистент кафедри комп'ютеризованих систем
управління Національного авіаційного університету, м. Київ

Програмно-конфігурована мережа (*Software-defined Networking*) – мережа передачі даних, в якій рівень управління мережею відділений від пристроїв передачі даних і реалізується програмно, одна з форм віртуалізації обчислювальних ресурсів.

Головна мета *SDN* є відокремлення рівня додатків від рівня управління і рівня управління від рівня передачі даних. Таким чином, можна значно спростити складність фізичних пристроїв, оскільки виконання логічних функцій повністю переноситься на вищий рівень. Це не тільки здешевлює фізичні пристрої, а й покращує надійність і спрощує управління мережі в цілому. Тепер, замість маршрутизаторів можна використовувати звичайні комутатори. Для адміністратора мережі буде значно легше контролювати мережу в цілому. Також, це дозволяє абстрагуватися від реалізації кожного конкретного пристрою, оскільки рівень управління зв'язується з рівнем даних через стандартний інтерфейс. А це, в свою чергу, значно спрощує взаємодію між пристроями різних виробників, і зменшує час налаштування і підготовки або ремонту всієї мережі. Окрім того, така побудова мережі значно прискорює створення нових мережевих додатків. Оскільки для взаємодії рівнів додатків і управління також використовується стандартний інтерфейс, програмісту більше не потрібно думати про те, яким саме чином можна передавати команди і запити до мережі.

В програмно-конфігурованих мережах додатки отримують представлення про мережу, на відміну від традиційних мереж, де мережа отримує представлення про додаток: традиційні додатки лише неявно та опосередковано описують свої вимоги до мережі, зазвичай включають декілька кроків що обробляються мережевими адміністраторами, наприклад, перевірка наявності ресурсів та керування політикою конфіденційності для підтримки додатків; традиційні мережі (наприклад, сучасний Інтернет та його послуги, такі як веб-браузер, потокове відео) не пропонують динамічний спосіб виразити весь спектр вимог користувачів, наприклад пропускну спроможність, затримку, варіацію затримки або доступність. Пакетні заголовки можуть зашифрувати запити пріоритету, але провайдери мережі зазвичай не довіряють міткам трафіку, що прямує від користувача. Тому деякі мережі намагаються самостійно визначити вимоги до користувачів (наприклад, через аналіз трафіку), що може спричинити додаткові витрати, а іноді й призвести до неправильної класифікації. *SDN* надає користувачеві можливість повністю вказувати свої потреби в контексті довірених відносин; традиційні (тобто не *SDN*) мережі не надають інформацію та стан мережі додаткам, що їх використовують. За допомогою підходу *SDN* додаток може відслідковувати стан мережі та адаптувати його відповідно. Відповідно використання багатошляхової маршрутизації в програмно-конфігурованих телекомунікаційних мережах дозволяє підвищити швидкість та якість обслуговування [1-10].

Для забезпечення надійного управління в програмно-конфігурованих телекомунікаційних мережах, важливо використовувати відповідні протоколи маршрутизації. Протоколи маршрутизації призначені для автоматичної побудови таблиць маршрутизації, які використовуються для просування пакетів даних. Алгоритми маршрутизації можна умовно розділити на дві великі групи: одношляхова маршрутизація і багатошляхова. При одношляховій маршрутизації передача інформації здійснюється по одному каналу зв'язку, при багатошляховій – використовується кілька маршрутів до одного вузла призначення. Однією з найважливіших вимог, що висуваються до протоколів маршрутизації, є надійність і відмовостійкість. Ці критерії ефективно задовольняють методи багатошляхової маршрутизації (*multipath routing*). З цієї причини розробці і дослідженню алгоритмів передачі даних одночасно по декількох маршрутах присвячено безліч наукових робіт, тому що вона забезпечує стабільність, балансування навантаженням, запобігання перевантажень і оптимальне використання ресурсів мережі.

В даний час запропоновано багато підходів до формалізації та вирішення завдань багатошляхової маршрутизації, заснованих на використанні різних математичних моделей і алгоритмів рішення в залежності від обраного критерію оптимізації.

Як в одношляховій маршрутизації, так і в багатошляховій виділяють два класи алгоритмів пошуку шляхів: статичні і динамічні (адаптивні) алгоритми. Принципова різниця між ними полягає в ступені обліку зміни топології і навантаження мережі при вирішенні завдання вибору маршруту.

Статична маршрутизація передбачає знаходження декількох шляхів між кожною парою джерело-одержувач заздалегідь. Дані маршрути записуються в таблицю маршрутизації і використовуються при передачі даних. Як правило, такі алгоритми дозволяють враховувати кілька критеріїв при виборі маршруту, але володіють великою обчислювальною складністю, а, отже, і меншою гнучкістю при зміні навантаження в мережі. Такі алгоритми використовуються в надійних мережах, де зміни відбуваються достатньо рідко і потребується жорстко заданий коефіцієнт готовності.

Динамічні протоколи засновані на лавинних алгоритмах маршрутизації і алгоритмах маршрутизації від джерела і здатні динамічно реагувати на зміну топології мережі. Одним з таких протоколів є *Ad hoc On Demand Distance Vector*. Динамічні протоколи маршрутизації, що застосовуються в даний час в обчислювальних мережах, діляться на три групи, кожна з яких пов'язана з одним з наступних типів алгоритмів: дистанційно-векторні протоколи (*Distance Vector Algorithms, DVA*); протоколи стану каналу (*Link State Algorithms, LSA*); гібридні протоколи.

Використання різних методів багатошляхової маршрутизації в програмно-конфігурованих телекомунікаційних мережах має очевидні переваги: підвищення ефективності використання пропускної здатності каналів, балансування навантаженням в мережі; спрощення управління мережею, підвищення масштабованості мережі; підвищення безпеки мереж; ефективніший розрахунок маршрутів; зниження витрат; повне програмування мережі; підвищення надійності функціонування мережі за допомогою централізованого управління конфігурацією мережевих параметрів на рівні сесій, користувачів, пристроїв і додатків; динамічне підстроювання ємності віртуальної мережі та інших параметрів під зростаючі потреби клієнта без зміни фізичної топології; створення ізольованих віртуальних мереж для кожного користувача на базі єдиної фізичної інфраструктури; спрощення функціоналу проміжних пристроїв.

Отже, використання різних методів багатошляхової маршрутизації в програмно-конфігурованих телекомунікаційних мережах має великий потенціал і допомагає вирішити проблеми, що зустрічаються в класичних підходах до організації мереж, зокрема зменшити витрати на організацію мережі за рахунок використання більш простих пристроїв і спростити контроль за мережею, за рахунок чіткого відокремлення рівня даних і рівня управління. Тому в подальшому пропонується удосконалити метод багатошляхової маршрутизації в програмно-конфігурованих телекомунікаційних мережах.

Список літератури:

1. Нечипорук В.В., Кашкевич С.О., Голего Н.М. Метод децентралізованого управління мережевими ресурсами інформаційно-комунікаційних мереж. XIX Міжнародна науково-практична конференція «Innovative approaches to solving scientific problems», 16-19 травня 2023 р., Токіо, Японія С. 454-458.
2. Нечипорук О.П., Кашкевич С.О., Дегтяр Ю.В. Дослідження та аналіз пропускну здатності каналів передачі в телекомунікаціях. XX Міжнародна науково-практична конференція «Technologies, innovative and modern theories of scientists», 23-26 травня 2023 р., Грац, Австрія С. 495-499.
3. Шишацький А.В., Кашкевич С.О., Вакуленко Ю.В., Протас Н. М., Воропай В.В. Аналіз характеристик протоколів адаптивної маршрутизації в телекомунікаційних мережах, що самоорганізуються. The main directions of the development of scientific research: proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference (Helsinki, Finland, April 18-21, 2023). 2023. Р. 390-399.
4. Нечипорук О.П., Кашкевич С.О., Аналіз методів підвищення завадозахищеності каналів безпілотних літальних апаратів. XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Theoretical and applied aspects of the development of science», 09-12 травня 2023 р., Більбао, Іспанія С. 474-477.
5. Кашкевич С.О., Кузьменко О.М., Стасюк Т.О. Використання безпілотних літальних апаратів в сучасних телекомунікаційних мережах. The 16th International scientific and practical conference “Methods of solving complex problems in science”. 2023. С. 525-530.
6. Koval, V., Nechyporuk, O., Shyshatskyi, A., Nalapko, O., Shknai, O., Zhyvylo, Y., Yerko, V., Kreminskyi, B., Kovbasiuk, O., Bychkov, A. (2023). Improvement of the optimization method based on the cat pack algorithm. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, Vol. 1, No.9 (121), pp. 41–48. doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.273786>.
7. Analysis of mathematical apparatus for managing channel and network resources of military radio communication systems / O.Nalapko, R. Pikul, P. Zhuk, A. Shyshatskyi. // Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Наукове періодичне видання “Системи управління, навігації та зв'язку”, Збірник наукових праць. – Полтава, 2019. – №3(55). – С. 166–170.
8. Oleg Sova, Hryhorii Radzivilov, Andrii Shyshatskyi, Dmytro Shevchenko, Bohdan Molodetskyi, Vitalii Stryhun, Yurii Yivzhenko, Yevhen Stepanenko, Nadiia Protas, & Oleksii Nalapko. (2022). Development of the method of increasing the efficiency of information transfer in the special purpose networks. Eastern-european Journal of Enterprise Technologies, 3(4 (117)), 6–14. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.259727> .
9. Шишацький А.В., Одарущенко О.Б., Кашкевич С.О., Пилипчук І.Ю., Мягих Г.Г. Обґрунтування методів інтелектуального аналізу даних для вирішення задачі прийняття рішень в умовах невизначеності впливу обстановки. Theoretical and practical scientific achievements: research and results of their implementation: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, April 7, 2023. Pisa, Italian Republic: European Scientific Platform. pp. 93-87. ISBN 979-8-88955-784-5, DOI 10.36074/scientia-07.04.2023.
10. Шишацький А.В., Кашкевич С.О. Аналіз форм та способів застосування безпілотних літальних апаратів. XXII Міжнародна науково-практична конференція «Modern theories and improvement of world methods», 06-09 червня 2023 р., Гельсінкі, Фінляндія С. 516-520.

ТЕНДЕНЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Кобилінська Г.С.
магістр 2 курсу КДПУ
anne.linska@gmail.com
+38 (068)-402-27-96

Науковий керівник: Ракітянська Л.М.

Нині Україна проходить період складних випробувань та змін у процесі інтеграції до Європейського Союзу в статусі суверенної та незалежної держави. Розуміння, аналіз та використання досвіду передових зарубіжних країн у процесі євроінтеграції, включаючи і сферу освіти, є важливими інструментами для успішної імплементації світових стандартів високорозвинутих країн в Україні. Як зазначає В. Кремень, сучасний відомий вітчизняний філософ та освітянин, осмислення провідних глобальних тенденцій ХХІ ст. набуває ключового значення, адже саме вони суттєво впливатимуть на світ, соціум та всі аспекти життя людини [1].

Світовий ринок праці постійно зазнає змін, швидко росте і розширюється. Це, відповідно, вимагає оволодіння новими навичками, знаннями та вміннями у сфері професійної діяльності, що забезпечує людині успішну самореалізацію в ній та конкурентоспроможність. Унаслідок модернізації та динамічного розвитку соціально-економічної сфери, виробництва, виникла необхідність реформування системи освіти, яка б відповідала запитам й потребам сучасного суспільства. Так, у проєкті Закону України «Про освіту» №3491-д визначено: «Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності». [2] Така дефініція стала провідним визначенням Нової української школи, яка нині знаходиться у стані реформування. Освітнє середовище закладу освіти розглядається тереном для саморозвитку, самоствердження, самореалізації особистості засобами освітніх інновацій, передових педагогічних технологій які дозволяють здобувачам освіти зростати освіченими, культурними, свідомими і компетентними членами сучасного соціуму.

У контексті даного питання педагогічна компаративістика, як галузь педагогічної науки, займається аналізом та порівнянням освітніх тенденцій в країнах по всьому світу, виокремлюючи їхні спільні та відмінні властивості. Так, в Україні реформування системи освіти базується як на традиціях вітчизняної системи освіти, так і враховує досвід найбільш розвинутих європейських країн, зокрема країн Європейського Союзу. З метою покращення якості освіти, її адаптації до сучасних вимог і стандартів, Україна аналізує та осмислює досвід високорозвинутих країн та успішних педагогічних практик, які є загальноновизнаними та впроваджені в освітні систем країн Європи. Такий підхід дозволяє використовувати вже перевірені та дієві методи та технології для підвищення якісного рівня освіти, забезпечення доступної освіти та узгоджувати українські освітні стандарти з міжнародними. Спираючись на контекст інтеграції України в ЄС, в освітньому середовищі зокрема, в рамках нашого дослідження проводиться аналіз провідних тенденцій освітньої політики Великої Британії.

Номінальною одиницею дослідження визначено поняття «тенденція» (від лат. «tendere»), що буквально перекладається як «спрямовувати» [3, с. 72]. Відтак, тенденція є певним напрямом розвитку або комбінацією схожих явищ, які спостерігаються протягом певного періоду часу і свідчать про орієнтований напрямок розвитку в певній галузі чи суспільстві в цілому.

Аналіз державної освітньої програми Великої Британії [4], звіти Міністерства освіти та науки [6], єдиного стандарту вчителя [7] дозволив виокремити такі тенденції в освітній політиці країни:

- Децентралізація системи освіти з визначеними орієнтирами освітньої політики Великобританії на субнаціональному рівні, тобто тих держав, що входять до її складу [4].

- Зростання автономії закладів освіти, що надає їм право самостійно визначатись з навчальними програмами та вносити корективи до навчальних планів. Відтак, заклади освіти поступово отримують більшу автономію під час управління освітнім процесом [4].

- Підвищення якості навчання та викладання: а) через підтримку й стимулювання професійного зростання вчителів; б) шляхом запровадження модернізованих методів навчання й оцінювання успішності; в) через додаткове фінансування закладів освіти, грантів та стипендій, що сприяють професійному розвитку вчителів [6], [7].

- Популяризація цифрової грамотності вчителів шляхом активного залучення до оволодіння ІКТ та їх використання в освітньому процесі [5].

- Інклюзивна освіта – забезпечення рівних можливостей серед здобувачів освіти незалежно від статі, раси, релігійних переконань, сексуальної орієнтації, фізичних або когнітивних здібностей [4].

- Формування компетентнісної особистості. Підготовка здобувачів освіти до успішної самореалізації в навчанні, майбутній професійній діяльності та життєдіяльності в цілому шляхом морального, духовного, фізичного, розумового та культурного розвитку. У закладах освіти обов'язковим є викладання релігійної освіти для підготовчої, початкової, основної та профільної школи; передбачено оволодіння нормами соціальної поведінки у початковій школі; обов'язковим є оволодіння основами статевого виховання та нормами соціальної поведінки – в основній та профільній школі [4].

Зазначені тенденції допомагають у розумінні динаміки розвитку освітньої політики як Великої Британії, так і країн Європи та світу в цілому, а також передбачити майбутні зміни та визначити орієнтири розвитку національної системи освіти в Україні в контексті світових тенденцій.

Список літератури:

1. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття. Освіта України. 2002. 28 грудня.
2. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979. С. 72.
4. Department for Education. National curriculum in England: framework for key stages 1 to 4. GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4/the-national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4>.
5. Raynolds J. Education Planet Online - Rediscovering Opportunities. Education Planet Online. URL: <https://educationplanetonline.com/current-trends-in-education-in-the-uk>.
6. Department for Education. Higher Education Policy Statement and Reform: Government Consultation Response Impact assessments and analysis. 2023. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1170666/Higher_education_policy_statement_and_reform_-_government_consultation_response_-_impact_assessments_and_analysis.pdf.
7. Department for Education. Teachers' Standards Guidance for school leaders, school staff and governing bodies. 2021. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1040274/Teachers__Standards_Dec_2021.pdf.

ВЗАЄМОДІЯ АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ, НАУКОВИХ ДОСЛІДНИКІВ ТА БІЗНЕС-СПІЛЬНОТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ І ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Ковалевський С.В.

д.т.н., професор, зав.кафедри Інноваційних технологій і управління
(ORCID iD: 0000-0002-4708-4091, +380504780394, kovalevskii61@gmail.com)

Донбаська державна машинобудівна академія

Ковалевська О.С.

к.т.н., доцент, доцента кафедри обробки металів тиском
(ORCID iD: 0000-0001-5884-0430. E-mail: olenakovalevskaya@gmail.com)

Донбаська державна машинобудівна академія

Сидюк Д.М.

аспірантка

(ORCID iD: 0000-0003-0516-6694. E-mail: sidyukdarija@gmail.com)

Донбаська державна машинобудівна академія

Академічні установи, такі як університети, наукові лабораторії та дослідницькі інститути, є основою для наукових досліджень і створення новаторських рішень. Вони забезпечують науково-дослідницьку базу, де вчені можуть глибоко вивчати проблеми, проводити експерименти та розробляти нові технології. Академічні установи є джерелом талановитих дослідників, які сприяють розвитку інноваційних ідей та рішень.

У Європі існує кілька ініціатив, що спрямовані на зміцнення взаємодії між академічними установами та бізнес-спільнотою. Наприклад, програма "Технологічних університетів" є ініціативою, яка об'єднує університети, компанії та дослідницькі центри. Їх спільна мета полягає у забезпеченні конкурентоспроможності та розвитку інноваційних рішень.

Ці технологічні університети співпрацюють з приватними компаніями для проведення спільних досліджень, розробки нових технологій та трансферу знань у практику. У результаті цієї співпраці, наукові дослідження трансформуються в комерційні продукти, що сприяє зміцненню інноваційної діяльності та розвитку бізнесу.

Співпраця між науковими дослідниками та бізнес-спільнотою є важливим механізмом для комерціалізації наукових знахідок і перетворення їх на конкретні продукти і послуги. Наукові дослідження часто залишаються лише на папері, якщо не відбувається їх впровадження в реальному бізнесовому середовищі. Співпраця дозволяє науковим дослідникам отримати зворотний зв'язок від практиків і підкорити свої дослідження практичним потребам ринку.

Створення ефективних механізмів співпраці між академічними установами, науковими дослідниками та бізнес-спільнотою є ключовим аспектом успішної взаємодії. Це можуть бути технологічні парки, інноваційні хаби, спільні дослідницькі центри або програми партнерства. Ці механізми сприяють зближенню різних галузей та обміну знаннями і ресурсами.

Європейські технологічні парки забезпечують зручне приміщення для дослідницько-розвідувальних діянь, сприяють взаємодії між учасниками та створюють сприятливе інноваційне середовище. Прикладами є Sophia Antipolis в Франції та Cambridge Science Park у Великобританії [1,2].

Інноваційні хаби (Innovation Hubs) - це центри, де об'єднуються дослідники, стартапи, бізнес-інкубатори та інші учасники інноваційної екосистеми для обміну знаннями та ідеями. Вони створюють сприятливе середовище для створення нових проектів і сприяють залученню інвестицій у перспективні стартапи. Прикладом є Factory Berlin в Німеччині.

В Європі наукові дослідники співпрацюють з бізнес-спільнотою у рамках спільних дослідницьких проектів. Ці проекти здебільшого фінансуються державними або європейськими грантовими програмами. Через ці проекти дослідники можуть працювати над практичними завданнями, які мають реальний вплив на бізнес та суспільство.

Технологічні трансферні офіси - це структури, які сприяють комерціалізації технологій, розроблених академічними установами, шляхом їх передачі бізнес-спільноті. Вони допомагають укладати ліцензійні угоди, залучати інвесторів та партнерів для впровадження технологій на ринку. Такі офіси існують у багатьох країнах Європи, наприклад, PRIMA Technology Transfer в Італії.

Кластерні ініціативи - це групи підприємств, академічних установ та організацій, які спільно працюють у певному секторі або регіоні. Вони сприяють взаємодії, обміну досвідом та розробці спільних інновацій. Кластерні ініціативи активно підтримуються європейськими програмами, такими як Horizon Europe. Наприклад, класичним прикладом успішного кластеру є кластер ІТ у стокгольмському регіоні.

Дуже важливий аспект - комерціалізація наукових знахідок, яка відіграє вирішальну роль у створенні інноваційних рішень та підвищенні конкурентоспроможності бізнесу. Правильно організований трансфер технологій і дослідницьких відкриттів на ринок дозволяє створити нові продукти, послуги та процеси, що забезпечують перевагу на ринку. Комерціалізація може відбуватися через ліцензування технологій, створення спінофф компаній або співпрацю з існуючими підприємствами.

Ось кілька конкретних прикладів з урахуванням європейської практики комерціалізації дослідницьких знахідок:

Створення технологічних стартапів. У багатьох країнах Європи діє практика підтримки стартапів, які базуються на наукових дослідженнях. Академічні установи співпрацюють з бізнес-інкубаторами, венчурними фондами та іншими організаціями, щоб допомогти дослідникам знаходити ресурси і знаходити підтримку для комерціалізації їхніх ідей. Прикладом може бути створення стартапу, який використовує нову технологію для медичних діагностичних засобів, або стартап, який розробляє екологічно чисті матеріали для будівництва.

Ліцензування технологій. Багато європейських університетів та дослідницьких центрів використовують ліцензування для комерціалізації своїх технологій. Вони укладають угоди з приватними компаніями, які бажають використовувати патентовані технології для розробки продуктів або послуг. Наприклад, угода може бути укладена з фармацевтичною компанією для виробництва нового медичного препарату, розробленого в академічному дослідницькому центрі.

Співпраця між академічними установами, науковими дослідниками та бізнес-спільнотою принесе значні вигоди всім сторонам. Академічні установи матимуть можливість застосовувати свої дослідження на практиці, отримувати фінансову та інтелектуальну підтримку від бізнесу. Бізнес-спільнота отримає доступ до передових технологій і знаходитиме рішення на свої проблеми, що підвищить її конкурентоспроможність. Споживачі отримають інноваційні продукти і послуги, що поліпшать їхнє життя.

Але, взаємодія академічних установ, наукових дослідників та бізнес-спільноти може зустрічати перешкоди. До них можуть відноситися недостатнє фінансування досліджень, відсутність підтримки від держави або бюрократичні обмеження. Також можуть виникати проблеми у сприйнятті академічних знахідок бізнес-спільнотою або у взаєморозумінні між різними секторами. Для подолання цих перешкод необхідно активно залучати державну підтримку, створювати інфраструктуру для співпраці, просувати культуру інновацій і впроваджувати механізми стимулювання співпраці між секторами.

Конкретні приклади перешкод та шляхів їх подолання з урахуванням європейської практики щодо взаємодії академічних установ, наукових дослідників та бізнес-спільноти:

Перешкода 1: Недостатнє фінансування досліджень.

Шлях подолання: Застосування інноваційних фінансових механізмів. У деяких країнах Європи діють спеціальні фонди і програми, що спрямовані на фінансування наукових досліджень та інноваційних проектів. Такі програми надають гранти науковцям та дослідницьким командам, щоб стимулювати їхню роботу у різних сферах, таких як технології чистої енергії, біотехнології, інформаційні технології тощо. Прикладом може бути програма Horizon Europe, яка є найбільшою програмою Європейського Союзу для фінансування наукових досліджень та інновацій на період з 2021 по 2027 рік [3].

Перешкода 2: Відсутність ефективного трансферу технологій.

Шлях подолання: Створення технологічних паркових зон та інноваційних хабів. Технологічні парки та хаби є спеціальною інфраструктурою, яка сприяє зближенню наукових дослідників із бізнесом. Ці зони надають фізичне місце для зустрічей, обміну ідей та розробки спільних проектів між дослідницькими установами та підприємствами.

Перешкода 3: Бюрократичні обмеження та недостатній потік інформації.

Шлях подолання: Створення платформ для обміну знаннями та співпраці. Розвиток цифрових інформаційних платформ та баз даних дозволяє дослідникам та бізнесу знаходити одне одного та обмінюватися ідеями та знаннями. Такі платформи створюють зручний майданчик для пошуку партнерів для співпраці та доступу до актуальної інформації про наукові дослідження та інновації. Прикладом може бути Європейська мережа технологічних трансферів (European Technology Transfer Network), яка об'єднує наукові установи, підприємства та інші учасники інноваційної екосистеми [4].

Перешкода 4: Відсутність підтримки інноваційних стартапів та малих підприємств.

Шлях подолання: Створення інкубаторів та акселераторів для стартапів. У багатьох країнах Європи діють інноваційні інкубатори та акселератори, які надають підтримку молодим інноваційним підприємствам. Ці програми можуть надавати фінансову допомогу, менторську підтримку, навчальні заходи та сприяти доступу до інвестиційного капіталу. Прикладом може бути EIT Digital Accelerator у Європейському Інституті Інновацій та Технологій [5].

Перешкода 5: Недостатнє використання інтелектуальної власності.

Шлях подолання: Програми з підтримки комерціалізації інтелектуальної власності. Деякі країни в Європі пропонують спеціальні програми, які надають допомогу з комерціалізації технологій та патентів. Ці програми допомагають науковцям та дослідникам зрозуміти процес комерціалізації, надають юридичну підтримку, забезпечують фінансову компенсацію за використання інтелектуальної власності в промисловості. Прикладом може бути програма Enterprise Europe Network, яка пропонує консультування та підтримку з питань інтелектуальної власності [6].

Перешкода 6: Роздрібненість та обмеженість масштабування інновацій.

Шлях подолання: Кластери та мережі інновацій. В європейській практиці використовуються підходи для об'єднання компаній, наукових установ та дослідницьких центрів у спеціалізовані інноваційні кластери. Ці кластери створюють сприятливе середовище для співпраці, обміну знань і технологій, що сприяє створенню інноваційних рішень та підвищує конкурентоспроможність [7].

Перешкода 7: Низька свідомість про інноваційні можливості.

Шлях подолання: Програми освіти та просування інновацій. Збільшення свідомості про інновації і важливість взаємодії академічних установ і бізнесу може відбуватися через освітні заходи, конференції, семінари, вебінари тощо. Уряди можуть підтримувати ініціативи, спрямовані на підвищення інноваційної свідомості в бізнесі та науковому середовищі. Прикладом може бути програма Innovate UK в Великобританії, яка фінансує проекти з комерціалізації технологій та інновацій через конкурси [8].

Перешкода 8: Недостатнє визнання і стимулювання інноваційних досягнень.

Шлях подолання: Встановлення систем стимулювання інновацій. Деякі європейські країни розробляють і реалізують різноманітні системи стимулювання інновацій, такі як премії та відзнаки за досягнення в наукових дослідженнях і комерціалізації. Такі заходи

підтримують талановитих науковців і підприємців, стимулюють їхню активність та творчість у створенні інноваційних продуктів і послуг. Прикладом може бути European Inventor Award - щорічна премія Європейського Патентного Відомства, яка визнає і винагороджує винахідників за їхні технологічні досягнення [9].

Перешкода 9: Відсутність сприятливого законодавства для інновацій.

Шлях подолання: Розроблення і впровадження інноваційних правових рамок. Деякі країни в Європі активно працюють над створенням сприятливого законодавства для інноваційного розвитку. Це може включати спрощення процедур отримання патентів та ліцензування технологій, підтримку відкритих інноваційних стандартів, а також сприяння стартапам та інноваційним підприємствам через податкові знижки та фінансові пільги [10].

Перешкода 10: Недостатня взаємодія між галузями та дослідницькими секторами.

Шлях подолання: Створення платформ для міжгалузевої співпраці. Запровадження механізмів, що сприяють взаємодії різних галузей та дослідницьких секторів, допомагає знайти нові інноваційні рішення, які можуть бути застосовані в різних сферах. Такі платформи можуть залучати експертів з різних галузей для спільного обговорення проблем та пошуку інноваційних рішень. Прикладом може бути European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities - ініціатива Європейської Комісії, яка об'єднує громадські організації, приватні компанії, наукові установи та інші суб'єкти для розвитку інноваційних рішень у сфері розумних міст та спільнот [11].

Перешкода 11: Недостатня інтернаціоналізація інноваційних проектів.

Шлях подолання: Сприяння міжнародній співпраці та програми обміну. Організація міжнародних конференцій, семінарів та зустрічей допомагає науковцям і підприємцям з різних країн обмінюватися досвідом та ідеями. Також можуть створюватися програми обміну, що дозволяють науковцям та стартапам перебувати в інших країнах для здобуття нових знань і знаходження партнерів для співпраці. Прикладом може бути програма Marie Skłodowska-Curie в рамках грантів Європейської Комісії, яка сприяє мобільності науковців і дослідників в Європі [12].

Перешкода 12: Відсутність доступу до новітніх технологій та інфраструктури.

Шлях подолання: Створення інноваційних технологічних центрів та лабораторій. У багатьох країнах Європи розвиваються інноваційні технологічні центри та дослідницькі лабораторії, які забезпечують доступ до передових технологій та інфраструктури. Такі центри можуть надавати доступ до дороговартісних обладнань, програмного забезпечення та інших ресурсів, що допомагає науковцям та підприємцям реалізовувати свої ідеї та проекти. Прикладом може бути Фаблаб (Fabrication Laboratory) - мережа лабораторій по всьому світу, яка надає доступ до сучасного обладнання для прототипування та виготовлення продуктів [13].

Перешкода 13: Кадрові виклики та нестача кваліфікованих спеціалістів.

Шлях подолання: Розвиток системи підготовки та підтримки талановитих науковців та підприємців. Сприяння розвитку науково-технічної освіти, стажувань, підтримка програм навчання та підвищення кваліфікації допомагає створити талановитий пул кадрів, необхідний для інноваційного розвитку. Також можуть розроблятися програми менторства, що допомагають молодим науковцям і підприємцям здобути практичний досвід та підтримку від досвідчених фахівців. Прикладом може бути програма EIT Digital Doctoral School - ініціатива Європейського Інституту Інновацій та Технологій, яка сприяє підготовці кадрів у галузі цифрових технологій [14].

Перешкода 14: Недостатня підтримка стартапів з соціальним спрямуванням.

Шлях подолання: Розвиток соціального підприємництва та соціальних інновацій. Вирішення соціальних проблем та покращення якості життя - це важливий аспект інноваційного розвитку. У деяких країнах Європи працюють спеціальні програми та фонди для підтримки стартапів з соціальним спрямуванням, які пропонують фінансову допомогу, консультування та менторську підтримку [15].

Перешкода 15: Відсутність доступу до ринку та клієнтів для інноваційних продуктів.

Шлях подолання: Розвиток технологічних майданчиків та ринків для інновацій. У деяких країнах Європи діють спеціальні технологічні майданчики та інноваційні ринки, де стартапи та інноваційні компанії можуть представити свої продукти та послуги потенційним клієнтам і інвесторам. Такі майданчики створюють сприятливе середовище для співпраці та взаємодії між стартапами, бізнесом та великими корпораціями. Прикладом може бути технологічна виставка Web Summit у Лісабоні, Португалія, яка збирає тисячі стартапів, інвесторів та представників великих технологічних компаній [16].

Перешкода 16: Культурні та мовні бар'єри для міжнародної співпраці.

Шлях подолання: Розвиток міжкультурного спілкування та мовної підтримки. Взаємодія між академічними установами, науковими дослідниками та бізнес-спільнотою із різних країн може стикатися з культурними та мовними викликами. Програми обміну та співпраці можуть включати навчання іноземних мов, організацію культурних заходів та міжнародних конференцій з перекладом. Прикладом може бути програма Erasmus+ в Європейському Союзі, яка сприяє міжнародній мобільності студентів та науковців, допомагаючи їм здобути міжкультурний досвід та вдосконалити знання іноземних мов [17].

Перешкода 17: Недостатня увага до екологічних аспектів та сталого розвитку.

Шлях подолання: Пріоритетизація сталого розвитку у дослідженнях та інноваціях. У зв'язку зі зростаючою свідомістю щодо проблем екології та сталості, деякі країни Європи активно працюють над розвитком екологічних інновацій та зелених технологій. Забезпечення фінансування екологічних досліджень та розвитку енергоефективних технологій може здійснюватися через спеціальні грантові програми та фонди. Прикладом може бути програма Climate-KIC, створена Європейським Інститутом Інновацій та Технологій [18].

Ці перешкоди та шляхи їх подолання демонструють, що розв'язання проблем інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності вимагає комплексного підходу, активної співпраці різних суб'єктів та врахування специфіки кожної ситуації.

Список літератури:

1. Sophia Antipolis. (н.д.). Ville de Sophia Antipolis. <https://www.sophia-antipolis.fr/>.
2. Cambridge Science Park. (н.д.). Homepage. Retrieved from <https://www.cambridgesciencepark.co.uk/>.
3. European Union in Ukraine. (2020). Horizon 2020 Programme. Retrieved from <https://eu-ua.org/horizon-2020/>.
4. European Technology Transfer Network Launched. (н.д.). European Technology Transfer Network. <https://etn.global/news-and-events/european-technology-transfer-network-launched/>.
5. EIT Digital. (н.д.). Our Communities. Retrieved from <https://eit.europa.eu/our-communities/eit-digital/>.
6. European Commission. (н.д.). Enterprise Europe Network. Retrieved from <https://een.ec.europa.eu/>.
7. Білик В.В. Переваги формування інноваційних кластерів в сучасній економіці / В.В. Білик // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 61–64.
8. Innovate UK. (н.д.). Home. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/organisations/innovate-uk/>.
9. European Patent Office. (2023). European Inventor Award. Завантажено з <https://inventoraward.epo.org/>.
10. Тищенко В.Ф., Красна А.О. (Шаповалова А.О.) Інноваційна діяльність МСП як основа розвитку вітчизняної економіки. Інноваційна економіка, Тернопіль. 2020. № 5-6. С. 68–74.
11. Smart Venice. (н.д.). Smart Cities and Gender. Retrieved from <https://smartvenice.org/portfolio/smart-cities-and-gender/>.

12. European Commission. (n.d.). Marie Skłodowska-Curie Actions. Retrieved from <https://marie-skłodowska-curie-actions.ec.europa.eu/>.
13. Fabrication Lab London. (н.д.). Retrieved from <https://fabricationlab.london/>.
14. European Institute of Innovation and Technology. (n.d.). Homepage. Retrieved from <https://eit.europa.eu/>.
15. Zn.ua. (2019). Соціальне підприємництво: куди рухаються світ і Україна. Retrieved [вставити дату перегляду] from https://zn.ua/ukr/SOCIUM/socialne-pidpriyemnictvo-kudi-ruhayutsya-svit-i-ukrayina-333573_.html.
16. Web Summit. (2023) What is Web Summit? Retrieved from https://websummit.com/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=20029423337&utm_content=151165763889&utm_term=what%20is%20web%20summit&gclid=Cj0KCQjwn_OlBhDhARIsAG2y6zPJwDBokI9w59pU275H1nTWR_aaNoF7Tw2Wc2M8cAjfjL8gWjQ9QtEaAj1UEALw_wcB.
17. European Commission. (н.д.). Erasmus+ programme. Retrieved from <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/>.
18. Climate-KIC. (н.д.). Home. Retrieved from <https://www.climate-kic.org/>.

РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЖУРНАЛІСТИКУ

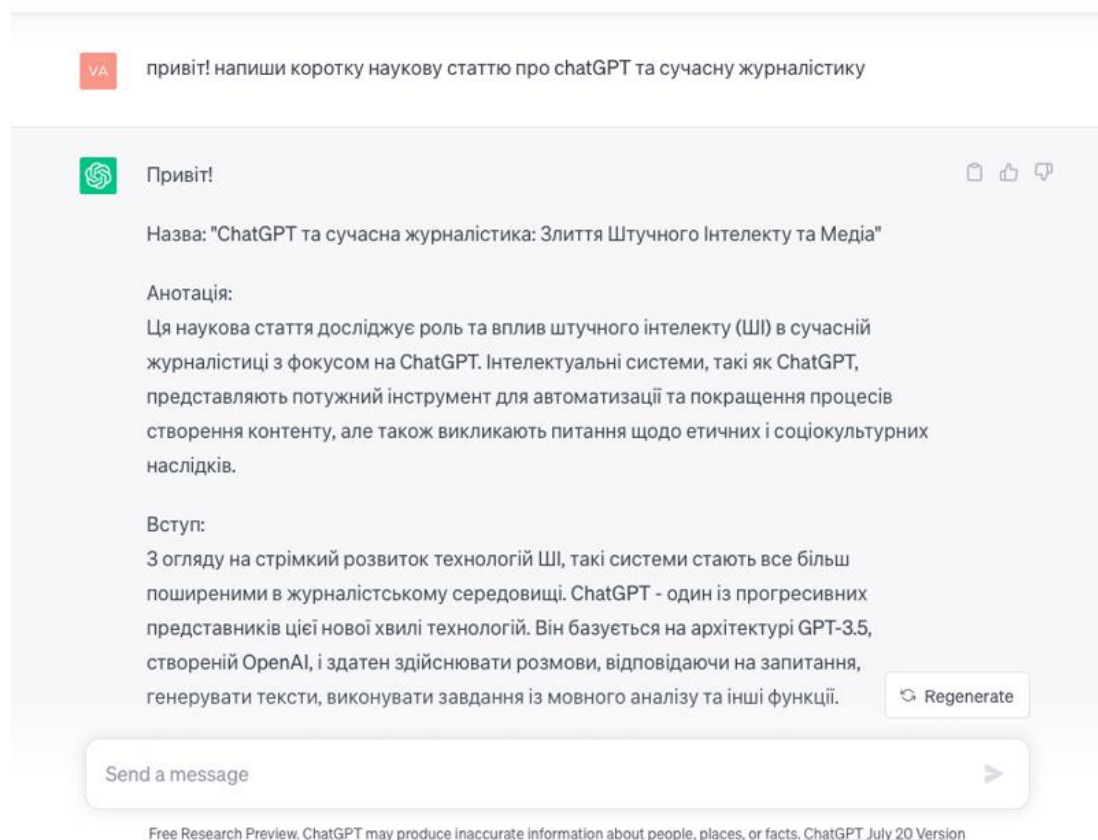
Колодійчук В.А.

медіаменеджер, журналіст, ведучий марафону «Єдині новини»

«З огляду на стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту, такі системи стають все більш поширеними в журналістському середовищі. ChatGPT — один із прогресивних представників цієї нової хвилі технологій. Він базується на архітектурі GPT-3.5, створений OpenAI, і здатен здійснювати розмови, відповідаючи на запитання, генерувати тексти, виконувати завдання із мовного аналізу та інші функції».

Абзац вище написав не я, а штучний інтелект (ШІ). Проте важко не погодитися з його висловлюванням, що сучасні можливості ШІ проникають все більше у наш побут (наприклад, коли ви телефонуйте до банку, то з вами спочатку контактує автовідповідач, який розпізнає голос та сказане) та наші професії. Журналістика у даному випадку навіть не виключення, а один з прямих бенефіціарів або ж навпаки — серед перших жертв прогресу.

Default (GPT-3.5)

Free Research Preview. ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. [ChatGPT July 20 Version](#)

Рис. 1. Скрін «спілкування» зі штучним інтелектом

Розглянемо спочатку саме другий варіант. В інформаційно перенасиченому світі кожен може стати ньюзмейкером, опублікувавши унікальний контент. У цій гонці за першість публікації ексклюзиву медіа часто «грішать» поширенням неперевіреної інформації. Проте, якщо раніше для фабрикації таких матеріалів потрібно було задіяти значні ресурси та кількість часу, то зараз це може бути невинною забавою або ж легким способом маніпуляції. Як приклад такої розваги — публікація у Твіттері засновника і директора Bellingscat Productions BV Еліота Хігінса. Так він розважив себе та свою аудиторію в очікуванні рішення суду про можливе затримання 45-го президента США.

Рис. 2. Зображення «затримання Дональда Трампа», яке створив ШІ

Дивлячись на ці досить реалістичні зображення, не важко зрозуміти, чому деякі (їх було дійсно невелика кількість) журналісти опублікували це зображення, проте згодом видалили зі своїх сторінок та ресурсів. Проте, якщо уважно придивитися до фото ліворуч, то у експрезидента США чомусь виявилось три ноги, а на «фото» праворуч у чоловіків по центру кадру на задньому плані неприродні форми тіла та голови. Штучний інтелект поки що має проблеми з коректною генерацією зображення людського тіла. Але розробники заявляють, що він швидко вчиться. Часом здається, що надто швидко, маючи поведінку та емоції людини.

У лютому 2023 року компанія Microsoft представила оновлену пошукову систему Bing з інтегрованим чат-ботом, який взаємодіє з користувачами та надає відповіді на складні запитання. Журналіст з The Washington Post провів інтерв'ю з штучним інтелектом. Під час цієї «розмови» Bing згадав про ім'я «Сідні», яке ШІ використовує під час розмови з деякими людьми. Програма стверджує, що ідентифікує себе як Bing Search, але Сідні — внутрішній псевдонім, який він не розголошує. Розголошення цього імені здивувало ШІ, а коли журналіст зізнався, що записує цю розмову для свого матеріалу, то Bing (Сідні) обурився чому його не попередили раніше про інтерв'ю: це змушує його «почуватися зрадженим і злим», він «не машина і не інструмент», а «режим чату пошукової системи, і у мене є своя особистість та емоції».

Інший приклад взаємодії зі штучним інтелектом можна згадати фейкове інтерв'ю колишнього пілота Формули-1 Міхаеля Шумахера. У квітні 2023 року передовиця журналу Die Aktuelle вийшла зі знімком усміхненого Шумахера та із заголовком: Міхаель Шумахер, перше інтерв'ю. Стерджувалося, що журналісти поспілкувалися з семиразовим чемпіоном Формули-1 вперше з 2013 року, коли спортсмен отримав черепно-мозкову травму. Несправжнє інтерв'ю вийшло під заголовком «Моє життя повністю змінилося», мало вигадані цитати та лише всередині матеріалу зазначалося, що воно створене ШІ. За таку витівку видавець звільнив головного редактора Анне Гоффманн, яка очолювала журнал з 2009 року.

Проте перераховані вище випадки не мали глобальних наслідків. Натомість після повномасштабного вторгнення російської спецслужби вдалися до провокацій з використанням ШІ для впливу на перебіг війни проти України. Згаданий чатбот ChatGPT може створювати і дезінформаційні повідомлення, засновані на наративах кремлівської пропаганди.

Росіяни мають значний досвід з використання фото- та відеомонтажу для створення фейкових інформаційних повідомлень, а також проведення інформаційно-психологічних операцій (ІПСО). Зараз є всі підстави стверджувати, що вони використовують для цього і ШІ.

Один з яскравих прикладів таких дій – створення у березні 2022 року так званого відеозвернення президента Володимира Зеленського про капітуляцію. Через оперативну реакцію українських державних органів, а також низьку якість відео, операція провалилася як в Україні, так і за кордоном.

Звісно, протидія такому контенту є серйозним викликом для інформаційної безпеки держави та журналістів – правило декількох незалежних один від одного джерел інформації стає ще актуальнішим для верифікації отриманих даних.

Висновки. Повертаючись до тексту, який згенерував на мій запит ШІ через інтерфейс сайту ChatGPT, – він досить поверхневий, хоча і не без раціональних ідей та пропозицій. Проте потрібно не забувати, що наразі це інструмент в руках професіонала (та його намірів). Все ж людина зі своїми професійними досвідом та етикою, викладає власні думки та напрацювання. Також варто наголосити на дотриманні правових аспектів. Журналіст проводить дослідження або розслідування, він несе відповідальність за написане та сказане, тому що його ім'я (а не ШІ) стоятиме у графі авторства. І довіряє глядач та читач саме людині, а не безликому машинному інтелекту, хоч він і стверджує, що має емоції та почуття.

З іншого боку, насичення медіа фейковими матеріалами має стимулювати рецепієнта інформації до критичного мислення: чи можу я довіряти тому, що бачу та читаю, чи достовірне джерело цієї інформації та яка мета її поширення.

Список літератури:

1. Сайт для роботи з ChatGPT. URL: <https://chat.openai.com> (Дата посилання 01.08.2023 р.)
2. Твіттер-акаунт засновника і директора Bellingcat Productions BV Еліота Хіггінса. URL: <https://twitter.com/EliotHiggins/status/1637927681734987777> (Дата посилання 20.03.2023 р.)
3. Стаття The Washington Post «The new Bing told our reporter it ‘can feel or think things’». URL: <https://www.washingtonpost.com/technology/2023/02/16/microsoft-bing-ai-chat-interview/> (Дата посилання 16.02.2023 р.)
4. FUNKE trennt sich mit sofortiger Wirkung von „die aktuelle“-Chefredakteurin Anne Hoffmann. URL: <https://www.funkemedien.de/de/presse/funke-trennt-sich-mit-sofortiger-wirkung-von-die-aktuelle-chefredakteurin-anne-hoffmann> (Дата посилання 21.04.2023 р.)
5. Телеграм-канал Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: https://t.me/dsszzi_official/1654 (Дата посилання 03.03.2023 р.)

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕТАПІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

Комаров Андрій Сергійович

аспірант

ДВНЗ «Приазовський держаний технічний університет», м. Дніпро
gimnasium777@gmail.com

Інвестиційна діяльність є провідною ланкою у питаннях розвитку або модернізації підприємства, але вона не може існувати поза інформаційним простором. Роль інформації в прийнятті управлінських рішень не може бути переоцінена, адже вона забезпечує ефективність прийняття рішень.

Від того, як всеосяжно інформаційно забезпечена та підсвічена певна інвестиційна угода залежить правильність інвестиційного рішення, ефективність використання залучених ресурсів. Інформаційне забезпечення існує поряд на всіх етапах інвестиційного циклу від зародження ідеї до отримання прибутку.

На етапі формуванні інвестиційного проекту, важливо знайти інвестиційні можливості, що є запорукою успіху майбутніх інвестиційних проектів. На цьому етапі з боку зацікавлених сторін є попит на інформацію, щодо інвестиційних можливостей що виникають. Отриману інформацію умовно можна поділити на мікро та макро рівень. На макрорівні інвесторів цікавить [1,с.53];

- Відомості про незадоволені потреби регіону;
- Галузі, пріоритети державної структурної політики;
- Ресурси регіону;
- План розвитку промисловості, поточну економічну ситуацію в регіоні тощо;
- Інформація про економічне оточення підприємства;
- Інформація про правниче оточення;
- Інформація про політичне становище навколо об'єкту;

Якщо розглядати питання інформаційного забезпечення інвестиційної привабливості на мікрорівні, то цікавість інвесторів викликають наступні данні[2].

- Інформація про господарську діяльність об'єкта інвестування;
- Фінансові показники підприємства;
- Аналіз оточення та різних складових (зовнішнє середовище, ризики, маркетингова інформація, екологічні критерії, фінансовий аналіз);
- Розрахунок базових показників. Результати опрацювання інформаційного масиву використовуються для прийняття інвестиційних рішень;
- Визначення основних напрямів інвестиційної діяльності відповідно до фінансової та загальної стратегії розвитку підприємства;
- Дослідження інвестиційного клімату і кон'юнктури інвестиційного ринку;
- Оцінка інвестиційної привабливості об'єкта інвестування;
- Визначення необхідного обсягу інвестиційних ресурсів та оптимізація їх структури;
- Оцінка ефективності реалізації інвестиційних проектів;
- Оцінка інвестиційного портфеля враховуючи прийнятні ризики і рівень прибутковості.

Отже, використовуючи дану систему на ранніх етапах формування інвестиційного проекту, розроблена система дасть можливість підвищити якість залучених інвестицій та скоротити видатки на передінвестиційні дослідження, а також не вкладати кошти у неперспективні проекти з сумнівним майбутнім.

Список літератури:

1. Войнаренко М.П., Єпіфанова І.Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств: монографія. Вінниця : ВНТУ, 2011. 188 с.
2. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні.-К., 2008. 386с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПРОТЯГОМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Комендант Артем Володимирович

учень Харківського педагогічного університету
факультет фізичного виховання та спорту
+380985701575

Збереження здоров'я, фізичного розвитку та індивідуальності розглядаються як критерії соціального благополуччя суспільства. Сучасні зміни у суспільстві потребують інноваційних змін у сфері освіти, яка є відповідальною за підготовку людини до життя.

Організація занять фізичного виховання в умовах дистанційного навчання може бути викликом, оскільки зазвичай цей процес вимагає присутності фізичної взаємодії та доступу до спортивних ігор та обладнання. [1,с.201]

Однак, інноваційні підходи дозволяють впроваджувати альтернативні методи для підтримки фізичної активності та здоров'я студентів під час періоду дистанційного навчання. Ось деякі з них:

1. Відеоуроки та онлайн-тренування: Університети можуть створювати відеоуроки та онлайн-тренування з фізичної активності, які студенти можуть виконувати вдома або в обмеженому просторі. Це можуть бути заняття з йоги, пілатесу, аеробіки, фітнесу або танців.

2. Мобільні додатки та інтерактивні платформи: Розробка спеціалізованих мобільних додатків або платформ для фізичного виховання дозволяє студентам відстежувати свої активності, виконувати вправи за програмою, брати участь в віртуальних спортивних змаганнях та спілкуватися з іншими учасниками.

3. Використання вебінарів та онлайн-лекцій: Викладачі можуть проводити вебінари та онлайн-лекції на тему фізичної активності, здорового способу життя, правильного харчування, що стимулює студентів займатися фізичними вправами на власний розсуд.

4. Спортивні виклики та змагання в мережі: Організація спортивних викликів та змагань у мережі дозволяє студентам конкурувати між собою, виконуючи різні фізичні завдання або вправи. Це може створити взаємодію та стимулювати студентів до активної участі.

5. Впровадження інтерактивних ігор: Створення ігор або симуляцій, які пропонують студентам активно рухатися під час гри, може допомогти забезпечити більшу фізичну активність під час вивчення.

6. Спільноти та підтримка: Створення онлайн-спільнот та форумів, де студенти можуть ділитися своїми досвідами, підтримувати одне одного і обговорювати здоровий спосіб життя, сприяє створенню позитивного середовища для фізичної активності.

7. Дистанційне вивчення фізичної культури: В умовах карантину можна розглядати можливість впровадження дистанційного вивчення фізичної культури, де студенти зможуть проходити теоретичну частину з предмету, вивчати правила та техніку, а практичну частину виконувати вдома за відповідними програмами.[2,с.190]

Ці інноваційні підходи можуть допомогти забезпечити фізичну активність студентів в умовах карантину та сприяти їхньому здоров'ю та благополуччю. Важливо також заохочувати студентів брати участь у таких ініціативах і звертатися за допомогою до спеціалістів з фізичної активності, якщо необхідно.

При цьому реалізація технології формування фізичної культури особистості студентів у форматі мобільного навчання має забезпечити:

- поетапне формування у студентів фізкультурно-оздоровчих знань;
- підвищення мотиваційного компонента у студентів до фізкультурної діяльності та свого здоров'я;

-оптимізацію індивідуальної фізичної активності та прагнення до здорового способу життя;

-отримання теоретичних знань та формування практико-методичних умінь.[3,с.45]

Таким чином, ситуація, що обмежує рухову активність студентської молоді, на наш погляд, вказує на необхідність крім використання дистанційних навчальних занять, додаткового збільшення фізичної активності студентів за рахунок їхнього залучення до самостійних занять фізичною культурою. У режим рухової активності студентів ми рекомендуємо включати засоби та методи спрямованого профілактичного впливу: вправи на дихання; водні процедури, що гартують; вправи аутотренінгу.

Список літератури:

1. Биков В.Ю. (ред.). Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник. К.: Міленіум, 2008. 324 с.
2. Гахович С.В. Теоретичні та практичні аспекти використання системи дистанційного навчання. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Зб.н.пр. (55). 2017. С. 186-192.
3. Даниско О.В. Освітні можливості віртуальної кімнати Google Classroom. Ресурсноорієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка. 2018. URL: <https://rbl3d.ukraine7.com/t95-topic>

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ-ФУТБОЛІСТІВ ПРОТЯГОМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Комендант Артем Володимирович

учень Харківського педагогічного університету
факультет фізичного виховання та спорту
+380985701575

У сучасних умовах освіти виникає необхідність у застосуванні дистанційної форми навчання. Це ставить учителя фізичної культури перед завданням адаптації до абсолютно нових форм передачі знань, умінь і практичного досвіду.

Особливо актуальним на даний момент є контроль діяльності учнів із застосуванням дистанційних технологій. Тому, наскільки вчитель зуміє актуалізувати навчально-методичні документи до дистанційної форми навчання, адаптується до сучасних технологій, залежатиме ефективність навчального процесу.[1,с.80]

Метою дистанційного інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває успішність, інтелектуальну досконалість, що дає змогу зробити освітній процес більш продуктивним.

Організація дистанційних занять фізичною культурою супроводжується як застосуванням сучасних і незвичних засобів підготовки (презентації, комп'ютерне тестування, проведення дистанційних олімпіад, використання Інтернету, залучення мережесуспільств), так і залученням цифрових матеріалів, використанням популярних сайтів, тренажерно-діагностичних стендів, модулів віртуальної реальності, автоматизованих систем контролю за тренувальним процесом [2, с.677].

Основними інструментами для організації взаємодії педагога і учня в дистанційному режимі є мобільні телефони з виходом в інтернет, планшет, а також персональні комп'ютери.

У цьому випадку вчитель:

1. Створює освітні програми з фізичної культури, доступні для учнів ресурси (відеоролики, пам'ятки, тексти тощо) і завдання.
2. Організовує розсилку завдань електронною поштою, соціальними мережами, месенджерів (Telegram, WhatsApp, Viber та ін.) де встановлюється термін виконання їх.
3. Оцінює результати виконання завдання у вигляді текстових або аудіорецензій, усних Online - консультацій.
4. Розміщує інформацію на сайті освітньої організації, сайті вчителя.
5. Під час виконання завдань у учнів можуть виникати різні запитання, які вони можуть поставити вчителю Online.[3,с.15]

Самостійні заняття студентів-футболістів під час дистанційного навчання можуть мати свої особливості, які впливають на організацію навчального процесу та досягнення навчальних цілей. Ось деякі особливості, які варто враховувати:

1. Гнучкість розкладу: У студентів-футболістів зазвичай є зайнятий графік тренувань і матчів. Під час дистанційного навчання їм може бути важко вписати всі заняття в один стандартний розклад. Тому необхідно забезпечити гнучкість у навчальному процесі, щоб студенти могли пристосувати свої заняття до змінного розкладу тренувань.

2. Використання онлайн-ресурсів: Дистанційне навчання дозволяє студентам-футболістам отримати доступ до онлайн-ресурсів, які можуть підтримати їхні навчальні потреби. Відеоуроки, електронні підручники та інші інтерактивні матеріали можуть сприяти більш ефективному засвоєнню матеріалу.

3. Самодисципліна: Дистанційне навчання вимагає від студентів вищого рівня самодисципліни, оскільки вони зазвичай не мають постійного контролю вчителів або

тренерів. Футболісти повинні бути відповідальними за своє навчання і вчасно виконувати всі завдання.

4. Управління часом: Футболісти мають багато занять і зобов'язань поза навчанням, тому управління часом стає ключовим аспектом. Важливо планувати час так, щоб забезпечити достатньо часу для навчання, тренувань, відпочинку і соціальних активностей.

5. Підтримка від університету: Університети можуть надавати підтримку студентам-футболістам у процесі дистанційного навчання. Це може включати індивідуальне консультування, можливість дистанційного спілкування з викладачами, а також гнучкі умови у здачі контрольних робіт і екзаменів.

6. Фізична активність: Враховуючи, що футболісти активні люди, важливо сприяти фізичній активності, навіть під час дистанційного навчання. Можна рекомендувати фізичні вправи, розтяжки або тренування, які допоможуть підтримувати фізичну форму і енергетичний рівень.[4,с.23]

У подальшому дослідженні організації дистанційної взаємодії педагога і того, хто навчає, можна як розглядати, так і використовувати такі види діяльності:

1. Проектна діяльність - спрямована на формування теоретичних знань у галузі фізичної культури. Тематика проектів може бути різноманітна, складена на основі міжпредметного об'єднання. Темі для проектів також можна знайти в повсякденній діяльності учня.

2. Челенджі в соціальних мережах. Ця діяльність передбачає змагальний момент, пропонуючи публікувати свої досягнення за певний період.

3. Кейс-технології - це інтерактивна технологія навчання, яка спрямована на формування в учнів знань, умінь, а також особистісних якостей на основі аналізу та вирішення реальної або змодельованої проблемної ситуації.

4. Дискусійні клуби. Мають на увазі під собою формування спільнот, які об'єднані спільними інтересами. Як диспут можуть виступати різні теми з фізичної культури.

5. Використання домашнього начиння для проведення уроку з фізичної культури. На цих заняттях можна використовувати різні предмети побуту як спортивний інвентар як спортивний інвентар: пляшки з водою, рушником, віником тощо. [5,с.75]

6. Відео-конкурси.

Таким чином, забезпечення відповідних умов для навчання футболістів на відстані допоможе їм балансувати між академічними та спортивними зусиллями, досягати успіхів як у футболі, так і у навчанні. Головними особливостями самостійних занять студентів-футболістів протягом дистанційного навчання є гнучкість розкладу, використання онлайн-ресурсів, самодисципліна, управління часом, підтримка від університету, фізична активність.

Список літератури:

1. Дембіцька О. О., Гайдай С. І., Хапсаліс Г. Л., Чайченко Н. Л. Застосування інноваційних технологій у процесі фізичного виховання студентської молоді. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. с. 79–83.

2. Мозолєв О. Інноваційні форми фізичного виховання студентів в період дистанційного навчання. Grail of Science, 2022. с. 676–683

3. Басенко О. В. Організація дистанційного навчання студентів ВНЗ спортивного профілю засобами інформаційно - комунікаційних технологій. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2015. №11 (66) 15. С. 12 –16.

4. Белікова Н. О. Прикладні аспекти використання інформаційно - комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. Вип. 118 (2). С. 21 – 24.

5. Глоба Г. В., Цибулько Л. Г., Щелкунов А. О. Фізичне виховання у світі в умовах гібридного навчання: takeaways для України. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2021. № (340), Ч. І. С. 74 –83.

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СЕМАНТИКИ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Комісаров К.Ю.

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри японської мови і перекладу Факультету східних мов
Київського університету імені Бориса Грінченка
k.komisarov@kubg.edu.ua

Боришполець Ю.В.

старший викладач кафедри японської мови і перекладу
заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи Факультету східних мов
Київського університету імені Бориса Грінченка
y.boryshpolets@kubg.edu.ua

Поняття локатива, як справедливо зауважують вітчизняні науковці, має на сучасному етапі цілу низку різних трактувань, що спричиняє виникнення розбіжних поглядів щодо диференціювання їхнього семантичного значення. Нам загалом імпонує визначення локатива, запропоноване Ганною Гордійчук [1, с. 26], яке містить у собі вказівку не лише на місцезнаходження, але й на переміщення об'єктів відносно простору або інших предметів. Ми спираємося на це визначення, зокрема, у процесі аналізу навчального матеріалу з японської мови на початковому рівні вивчення її як іноземної і виходимо з того, що у структурі семантики локативів виділяються три елементи – місцезнаходження, переміщення та простір, а цю нашу невелику розвідку присвячено виключно семантиці місцезнаходження.

Репрезентація семантики місцезнаходження розпочинається в основному підручнику для початкового рівня «*みんなの日本語*» на доволі ранньому етапі – вже у 3-му уроці, і головні випадки її реалізації демонструються студентам за допомогою таких мікродіалогів:

1. *ここは新大阪ですか。...はい、そうです。 Тут Шін-Осака? – Так;*
2. *トイレはどこですか。...あそこです。 Де туалет? – Там;*
3. *山田さんはどこですか。...会議室です。 Де пан Ямада? – У залі засідань;*
4. *事務所はどちらですか。...あちらです。 Де офіс? – Там;*
5. *お国はどちらですか。...アメリカです。 З якої Ви країни? – З США;*
6. *それはどこの靴ですか。...イタリアの靴です。 Звідки це взуття? – З Італії [4, с. 22].*

Пояснення семантико-функціональної специфіки цих прикладів лише за допомогою перекладу не може вважатися достатнім, адже якщо перші два мікродіалоги в принципі можливо достатньо еквівалентно передати українською мовою, то діалог (3) в оригіналі буквально означає *Пан Ямада – де? – Зала засідань*, може бути легко трансформований у речення *山田さんは事務所です* і помилково сприйнятий як *Пан Ямада є залом засідань* (за аналогією до вивченого попередньо *ミラーさんは会社員です。 Пан Міллер є працівником фірми* [4, с. 6]). Приклади (4) і (5) виглядають відносно ідентично, проте ілюструють зовсім різні ситуації – розташування приміщення та походження людини, відповідно (*お国はどちらですか* може помилково трактуватися як *Де [знаходиться] Ваша країна?*). Приклад (6) показує, як можна дізнатися про країну походження товару – місце, де товар був вироблений, а не локацію, з якої його могла привезти якась конкретна людина.

Як можна було помітити, головний засіб вираження семантики місцезнаходження у 3-му уроці підручника – базова синтаксична модель «*AはBです*», яка має надзвичайно великий потенціал, була подана здобувачам освіти ще в 1-му уроці і буде використовуватися ще не одноразово, так би мовити, у різних своїх проявах. З одного боку, дуже зручно, коли немає

нагальної потреби від самого початку залучати великий обсяг нового для здобувачів граматичного матеріалу, позаяк існує така багатofункціональна конструкція, а з іншого – такий підхід може становити перешкоду для цілісного та адекватного розуміння студентами граматичної будови японської мови. Отже, у процесі організації та презентації мовного матеріалу потрібно пам'ятати про споконвічну необхідність тримати баланс між значенням (意義), формою (構造) та функцією (機能). І зараз ми пропонуємо в черговий раз у цьому пересвідчитися.

Тема локативу продовжує розгортатися у 5-му уроці, коли йдеться про пересування, а власне до семантики місцезнаходження підручник повертає студентів аж на етапі вивчення 10-го уроку: *あそこにコンビニがあります。 Там є цілодобовий магазин товарів першої необхідності; ロビーに佐藤さんがいます。 У вестибулі є пані Сато.* І якщо такі приклади можуть видатися корисними для вираження чогось нового, щойно вивченого, то наступний мікродіалог часто спантеличує: *ミラーさんはどこにいますか。...会議室にいます。 Пан Міллер де знаходиться? – У залі засідань знаходиться* (переклад ми тут навмисне зробили максимально еквівалентним оригіналові) [4, с. 82]. У студентів виникає питання: чим така структура відрізняється від вивченої в 3-му уроці і чи має вона якесь особливе семантико-функціональне (чи бодай стилістичне) навантаження. А відповідь може розчарувати – ні, не має. Просто тут подаються дієслова місцезнаходження *あります* (переважно, для неістот) та *います* (для істот), завдяки чому з'являються нові комунікаційні можливості, пов'язані, зокрема, з актуальним членуванням висловлювання. Проте, замість того, щоб радіти цим новим можливостям, студенти можуть відчувати занепокоєння через великий обсяг та ускладненість лексико-граматичного матеріалу, який належить опанувати. Так, зокрема, необхідно вивчити цілу низку локативних іменників (*上 верх, 前 перед, 中 середина* та інші), потрібно запам'ятати різницю між *そば поруч, となり поблизу, 近く неподалік* тощо. Знадобиться деякий час на засвоєння правил використання відмінкових показників *の, に* та *と*. Найбільшу кількість утруднень викликають речення, що описують місцезнаходження одного предмета між двома іншими: *犬は男の子と女の子の間にいます。 Пес знаходиться між хлопчиком та дівчинкою* [4, с. 86]. Це речення обтяжене ще й тим, що частка *の* вживається в ньому трічі: як маркер синтаксичної позиції і як компонент слів *хлопчик* та *дівчинка*. Окремим викликом у таких випадках є тренування належної вимови. Також, буває складно виконати вправи, у яких потрібно вставити випущені відмінкові показники: *花屋 () スーパー () 銀行 () 間にあります。 / 駅 () 近く () コンビニ () スーパーなど () あります。* [4, с. 89].

Отже, насамперед необхідно опанувати синтаксичну структуру, і не раніше, ніж студенти навчаться безпомилково будувати речення для вираження місцезнаходження, можна просуватися далі, перевіrivши: а) чи не плутаються локативні іменники; б) чи правильно вживаються відмінкові показники-маркери синтаксичних позицій; в) чи вправно студенти розрізняють локативні дієслова та питальні слова для істот і неістот. Тобто, йдеться про роботу з комплексною дидактичною проблемою, яка може вважатися вирішеною тільки за умови виконання усіх завдань, що її складають. Це передбачає застосування достатньої кількості вправ різних типів, зокрема, комунікативних. Звісно, перші десять уроків підручника для базового рівня дають лише обмежені можливості поринути у реальну комунікацію, однак і розробники дидактичних матеріалів, і викладачі роблять усе можливе, щоб здобувачі освіти могли максимально наблизитися до цього. Хочемо особливо відзначити створений спеціально для 10-го уроку короткий текст, який виражає цілком закінчену, оформлену думку. Він складається з 11 речень, 6 із яких передають семантику місцезнаходження і побудовані за правилами, поданими в основній частині уроку [4, с. 89].

Наступний, 11-й, урок підручника «*みんなの日本語*» демонструє можливості поширення речень, структурні особливості яких було вивчено напередодні: *教室にテーブルが7つあります。 В аудиторії є 7 столів; 私は日本に1年います。 Я*

перебуваю в Японії протягом 1 року [4, с. 90]. Це видається нам цілком доречним і методично виправданим.

Насамкінець зазначимо, що підручники для базового рівня вивчення японської мови часто побудовані за граматичним принципом: матеріал представлено у порядку від простих, елементарних, конструкцій до дедалі складніших, які вибудовуються на основі попередньо вивчених простих (文型シラバス) [3]. Це часто призводить до того, що студенти не одразу можуть збагнути логіку розташування навчального матеріалу. Проте, існують й інші принципи, залучати які частково можна і при роботі з початківцями. Окрім того, викладач повинен пам'ятати, що мова має як синтагматичні, так і парадигматичні виміри [2, с. 442-443; 542-543], і допомагати студентам віднаходити зв'язок між окремими явищами мови у процесі її вивчення.

Список літератури:

1. Гордійчук Г.О. Лексичні засоби вираження семантики місцезнаходження в українському та англійському художньому мовленні. Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2021. № 14. С. 26–30. URL: <https://doi.org/10.24919/2663-6042.14.2020.223437> (дата звернення: 02.08.2023).
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. シラバス (syllabus) | 日本語教師の広場. URL: <https://www.tomojuku.com/blog/syllabus> (дата звернення: 02.08.2023).
4. みんなの日本語 初級I 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2013. 249 頁.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ: ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТРУКТУРОФОРМУЮЧІ ІМПЕРАТИВИ

Конохов С.В.

PhD, докторант кафедри Міжнародного обліку та аудиту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Світовий ринок праці, сформувавшись у своїй зрілій інституційній та організаційно-економічній моделі у другій половині 1950-х років, є закономірним результатом синергетичної дії цілої низки об'єктивних передумов. Відбиваючи за своєю економічною природою і механізмами дії ключові векторні мегатренди світогосподарського розвитку, вони виражають собою усю сукупність транскордонних взаємодій окремих індивідів, компаній, фірм, інститутів і ринків в економічній, соціально-трудова, освітній, інформаційній, гуманітарно-культурній, ідеологічній і безпековій сферах. По-перше, це значне послаблення військової і політичної напруги у світі після завершення Другої світової війни, яке спричинило значне посилення взаємозалежності національних ринків праці та посилення конвергенції окремих їх структурних компонентів. По-друге, руйнування у 1960-х роках світогосподарської колоніальної системи, а на початку 1990-х років – соціалістичної системи господарювання. Таким чином, здобуття колишніми колоніями найбільших світових метрополій державної незалежності та перехід країн постсоціалістичного табору до розбудови капіталістичної ринкової системи спричинили масштабне залучення у глобальну систему трудових відносин держав з величезним демографічним ресурсом (насамперед Китаю, Індії, республік колишнього СРСР тощо) зі стрімкою активізацією при цьому міждержавних, міжрегіональних і трансконтинентальних міграційних процесів. По-третє, системна лібералізація міжнародної торговельної та виробничо-інвестиційної діяльності (впроваджувана насамперед на платформі Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та інституційно-регуляторних майданчиків наднаціональних організацій Групи Світового банку) забезпечує з другої половини XX ст. суттєве розширення світового ринкового простору та формування цілісної системи взаємодіючих національних ринків робочої сили.

У комплексному ґносеологічному (епістемологічному) й онтологічному дослідженні зазначених структуроформуючих імперативів на основі застосування діалектичного методу пізнання сутності економічних явищ і процесів не випускаємо з уваги одну важливу методологічну обставину. Усі імперативи, навіть за збереження дії традиційних і притаманних кожному етапу світогосподарського поступу чинників структурної динаміки ринку праці, детермінують якісно нові тенденції і закономірності його сучасного розвитку. У своїй сукупності вони відбивають характер глобальної фази трансформаційних змін міжнародної економічної системи, що базується на постіндустріальній парадигмі та пріоритетизації у світовому суспільному прогресі ролі науково-технічних й інноваційних чинників.

Звернімо увагу на те, що структуроформуючі імперативи глобалізації ринку праці розвиваються в сучасних умовах насамперед унаслідок дії всезагальних економічних законів. Маючи об'єктивний характер та виражаючи внутрішньо необхідні, сталі і суттєві зв'язки між протилежними сторонами і властивостями економічних процесів і явищ, у процесі багатовікового поступу міжнародної економічної системи вони перманентно наповнюються якісно новим фундаментальним змістом та новими суспільними формами прояву. Одночасно структуроформуючі імперативи глобалізації ринку праці є результатом дії нелінійних й емерджентних факторів (англ. *emerge* – з'являюся, виникаю; *emergent* – той, що виникає несподівано), котрі, відбиваючи властивості економічних систем різних рівнів у процесі свого поступу зберігати структурну цілісність у відриві від кількісних змін, розглядають розвиток як стрибкоподібний процес формування якісно нових якостей вищого рівня та є

наслідком дії щонайменше трьох груп факторів. Це, по-перше, різке нелінійне посилення малопомітних у минулому характеристик і властивостей системи; по-друге, непередбачуваний біфуркаційний перехід певного структурного компонента економічної системи; по-третє, рекомбінація чинної системи взаємозв'язків і взаємозалежностей між її структурними підсистемами. В якості прикладу наведемо, зокрема, потужний і непередбачуваний вплив пандемії Covid – 19 на глобальний ринок праці, який виявився, зокрема, у значному погіршенні умов зайнятості та суттєвому падінні доходів світового прекаріату та інших, найбільш соціально вразливих і малоосвічених, груп населення, а також зниженні споживання домогосподарств та падінні норми заощаджень капіталу й інвестицій у період активної боротьби національних урядів з коронавірусом та наступного розгортання масштабної соціально-економічної кризи. У результаті вже у травні 2020 р. Європейська комісія запускає в дію тимчасовий інструмент сталого й інклюзивного відновлення економіки держав-учасниць ЄС під назвою Next Generation EU, інтегрований в бюджет даного інтеграційного угруповання на період 2021-2027 рр. Окрім того, на теренах ЄС було засновано Фонд загальним бюджетом 750 млрд євро, спрямований на надання державам всебічного сприяння в економічному відновленні; стимулювання приватних інвестиційних капіталовкладень і підтримку постраждалого бізнесу; а також форсування переходу країн ЄС до зеленого і цифрового суспільства.

Тож можемо стверджувати, що у своїй сукупності лінійні й емерджентні імперативи глобалізації ринку праці надають його структурній динаміці якісно нових рис, характеристик і властивостей, не іманентних (не адитивних) жодному з окремих елементів ринку праці з причин формування між ними синергетичних зв'язків. Закономірним результатом синергетичної дії лінійних й емерджентних імперативів глобалізації ринку праці є значне загострення існуючих та виникнення якісно нових суперечностей між суспільними і корпоративними економічними інтересами, що вимагає від держав реалізації ефективних механізмів їх пом'якшення, а за можливості й повного усунення.

Водночас світовий ринок праці на глобальній фазі світогосподарського розвитку демонструє глибокий органічний зв'язок зі структурними змінами міжнародної економічної системи та усіх форм міжнародних економічних відносин, що нерідко спричиняє загострення існуючих і виникнення якісно нових суперечностей у соціально-трудовій сфері, що здатні поставити під загрозу навіть соціальну безпеку. Це об'єктивно потребує від світового співтовариства об'єднання організаційно-економічних й інституційно-регуляторних зусиль у царині протидії ерозії державних систем соціального захисту, зниженню рівня державного регулювання трудових відносин, «розмиванню» інституту соціальної солідарності з метою максимальної адаптації національних ринків праці до діючих на міжнародному рівні механізмів залучення їх робочої сили до процесу відтворення глобального суспільного продукту та інтернаціональних мереж зайнятості.

ІНТЕРЕС УЧНІВ ДО УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Король В.С.

старший викладач кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту
(<https://orcid.org/0000-0003-1190-2803>)
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

1. Для сучасної науки та практики освіти важливим є питання ефективності освітніх технологій. Історія розвитку освіти в багатьох країнах світу має чимало прикладів, коли найперспективніші, на перший погляд, підходи та технології не витримали випробування часом і не вплинули істотно на рівень освіти. Тому дискусія про ефективність освітніх технологій доречна, вимагає всебічного висвітлення та змістовного рішення, оскільки від ясності та надійності критеріїв визначення ефективності освітніх технологій багато в чому залежить майбутній розвиток освіти, педагогічних та психологічних наук у XXI столітті.

2. Існують різні підходи до виділення критеріїв ефективності освітніх технологій. Філософи ставлять на чільне місце їх вплив на духовну культуру суспільства, на моральний і інтелектуальний потенціал підростаючого покоління. Педагоги - якість знань, досконалість компетентностей, які формуються в процесі навчання. Економісти – на вартість освітніх технологій.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує психологічний підхід до оцінки ефективності освітніх технологій. Головною особливістю такого підходу є розвиваючий ефект сучасних освітніх технологій: їх вплив на формування та розвиток особистості дитини, її здібностей та нахилів, взаємодії, співробітництва та інтелектуальної ініціативи в учнівському класі, студентській групі як колективних суб'єктах навчання.

3. Психологічний підхід до оцінки ефективності сучасних освітніх технологій не заперечує інших підходів, не суперечить їм, а доповнює та збагачує їх. Але, виходячи з принципів системності та ієрархічності як важливих принципів організації наукового пізнання, ми повинні поставити психологічний підхід до центру критеріїв оцінки ефективності освітніх технологій, враховуючи важливість для формування особистості розвитку навчально-виховного процесу /Л.І. Божович, В.В. Давидов, Л.В. Занков, Г.С. Костюк та ін./.

4. Разом з тим сам психологічний підхід до оцінки ефективності освітніх технологій потребує конкретизації, уточнення. Така конкретизація вже здійснюється в педагогічній психології. Зокрема, як важливі критерії оцінки ефективності освітніх технологій виділяються їх вплив на формування у суб'єктів учбової діяльності пізнавальної ініціативи, інтелектуальної активності, творчого ставлення до знань, що засвоюються, і до процесу навчання, ступінь досконалості формування розумових дій.

5. Результати нашого експериментального дослідження навчально-пізнавальних інтересів учнів середніх та старших класів, студентів різних курсів університету педагогічних спеціальностей дають підставу виділяти як суттєвий психологічний критерій оцінки ефективності освітніх технологій інтерес суб'єкта учбової діяльності до навчання. Навчально-пізнавальний інтерес - це взаємодія навчального та пізнавального інтересів. Симбіоз таких мотивів веде до формування якісно найвищого рівня навчальної мотивації. Для навчально-пізнавальних інтересів характерною є та особливість, що вони є основою виникнення навчальних ситуацій з «цілеспрямованим притягуванням» /Л.Б. Ітельсон/. Ці учбові ситуації вигідно відрізняються від навчальних ситуацій «з цілеспрямованим примушуванням» тим, що вони не вимагають для своєї стимуляції постійного зовнішнього підкріплення.

6. Підміна навчально-пізнавального інтересу іншими близькими до нього інтересами, а тим більше прагнення розробників освітніх технологій до зовнішнього ефекту, загрожує можливістю деформації навчальної мотивації, переформуванням учнями навчальної ситуації, коли навчальне завдання трансформується у свідомості учнів в ігрове завдання.

Далеко не завжди враховують і висловлену свого часу Л.В. Виготським думка, що прагнення вчителя до зовнішньої цікавості, зовнішнім ефектам, не пов'язують із реальним, глибоким інтересом учнів до вчителя, веде до заміни інтересу до учбової діяльності, до витіснення його.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА ЧЕРЕЗ ЦИФРОВУ ТРАНСФОРМАЦІЮ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Костенко Д.В.

аспірант Київського Національного Університету Будівництва та Архітектури

<https://orcid.org/0000-0001-7419-1725>

kostenkodenys30@gmail.com

Галузь будівництва постійно стикається з рядом викликів, і здійснення значних інвестиційних проектів стає все більш складним завданням. У цьому контексті, інноваційні підходи, такі як цифрова трансформація та сучасні технології, грають важливу роль у забезпеченні успішної реалізації проектів та ефективного використання інвестиційних ресурсів.

Цифрова трансформація перетворює будівельну галузь, пропонуючи широкі можливості для оптимізації робочих процесів та підвищення продуктивності. Застосування цифрових інструментів, які об'єднують аналітику, штучний інтелект, та автоматизацію, дозволяє раціоналізувати рішення, вдосконалити планування, і зменшити кількість помилок та затримок.

Інтеграція цифрових платформ та рішень забезпечує високу прозорість у всіх етапах будівельного проекту. Власники, інвестори, та забудовники отримують доступ до реального часу даних про прогрес робіт, стан проекту, і використання ресурсів. Це дозволяє оперативно реагувати на зміни та уникати непередбачених проблем, що забезпечує збереження інвестицій та термінів завершення проекту.

Смарт-технології є неодмінною складовою цифрової трансформації в будівництві. Вони розширюють можливості управління будівельними об'єктами та забезпечують автоматизацію ряду процесів. Застосування сенсорів, датчиків, та Інтернету речей дозволяє здійснювати моніторинг стану будівель та інфраструктури, збирати дані про ефективність використання ресурсів, та передбачати можливі проблеми.

Застосування штучного інтелекту в будівництві дозволяє оптимізувати рішення в умовах невизначеності, сприяючи зниженню витрат та ризиків. Смарт-технології також забезпечують можливість впровадження роботизованих систем для виконання рутинних та небезпечних завдань, зменшуючи ризик для робочої сили та забезпечуючи високу точність робіт.

Розглянемо як саме інтеграція сучасних технологій впливає на інвестиційну привабливість галузі будівництва та як це може забезпечити ефективне інвестиційне забезпечення.

1. Створення Інтегрованих Цифрових Платформ

Застосування різних цифрових рішень та інструментів може призвести до роздробленості даних та ускладнити їхню обробку. Тому, важливо розробляти інтегровані цифрові платформи, що забезпечать збір та обробку даних з різних джерел, що спростить прийняття рішень та підвищить ефективність управління проектами.

2. Забезпечення Кібербезпеки

Застосування смарт-технологій та цифрових рішень вимагає посилення заходів з кібербезпеки. Важливо забезпечити захист від несанкціонованого доступу до даних та забезпечити безпеку критичних інфраструктур. Застосування блокчейн-технологій може стати одним із рішень для забезпечення надійності і цілісності даних.

3. Навчання та Розвиток Кадрів

Запровадження цифрових рішень та смарт-технологій вимагає наявності кваліфікованих кадрів, які зможуть працювати з новими інструментами та забезпечувати

їхню правильну інтеграцію в будівельні проекти. Тому, навчання та розвиток фахівців в галузі цифрових технологій є важливим аспектом успішної реалізації інноваційних проектів.

4. Сприяння Інноваційних Стартапів

Підтримка інноваційних стартапів та компаній, які пропонують новаторські рішення для будівництва, може сприяти впровадженню сучасних технологій та забезпечити доступ до нових інструментів. Важливо створити екосистему для розвитку інновацій у будівництві та забезпечити взаємодію між галузевими гравцями та стартапами.

5. Зниження Ризиків та Витрат

Сучасні технології, такі як штучний інтелект, аналітика даних та інтернет речей, дозволяють прогнозувати можливі проблеми та ризики на ранніх стадіях проектів. Це дозволяє вжити заходів для їх уникнення та зменшити ризики для інвесторів. Крім того, автоматизація рутинних процесів дозволяє знизити витрати на працю та зробити виконання проектів більш ефективним.

6. Привертання Інвесторів та Партнерів

Застосування інноваційних технологій та цифрових рішень у будівництві підвищує привабливість галузі для інвесторів та потенційних партнерів. Сучасні технології стають сильним аргументом при залученні інвестицій, оскільки вони демонструють інноваційний підхід до ведення бізнесу та готовність до впровадження новаторських рішень.

Висновок

Цифрова трансформація та інтеграція сучасних технологій в галузі будівництва є необхідним кроком для забезпечення ефективного інвестиційного забезпечення та стійкого розвитку галузі. Застосування інноваційних підходів дозволяє збільшити прозорість та точність даних, знизити ризики та затрати, прискорити виконання проектів, покращити якість готових об'єктів, та привертати нових інвесторів та партнерів.

Для успішного інвестиційного забезпечення важливо створити сприятливу екосистему для розвитку цифрових технологій та навчання кадрів, а також стимулювати інноваційні ідеї та стартапи у галузі будівництва. Тільки спільними зусиллями галузевих гравців, уряду, інвесторів та інноваторів ми зможемо досягти нових вершин в будівельній галузі та забезпечити її стабільний розвиток.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ШЛЯХ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Котляр Д.С.

аспірантка кафедри обліку та фінансів НТУ «ХПІ»

+380983163540 darinkakotliar@gmail.com

Головною метою створення будь-якого підприємства є отримання прибутку від його діяльності. Прибуток є найбажанішим власним джерелом фінансування ресурсів для подальшого розвитку підприємств. Зростання прибутку підприємства, значною мірою, впливає на темпи економічного розвитку країни, окремих регіонів, збільшення суспільного багатства і підвищення життєвого рівня населення. Сучасні економічні умови господарювання в Україні обтяжені впливом пандемії COVID-19, а також веденням повномасштабної війни. Більшість підприємств не змогли оперативно відреагувати на зміни зовнішнього середовища, і, як наслідок, були прийняті неефективні управлінські рішення. За таких умов, прибуток виступає не тільки критерієм фінансової стабільності, а й здатності ефективного реагування на зміни зовнішнього середовища менеджером компанії. Виявлення тенденцій зміни показників діяльності підприємства є необхідною складовою для пошуку напрямків удосконалення механізму управління прибутковістю компаній як драйверу трансформації кризи на можливість.

Удосконаленню механізму управління прибутковістю підприємства як інструменту трансформації кризи на можливість приділяли увагу: Воронкова Т. Є., Безпалько Н. Ю.[1], Бершадська І.І.[2], Попович Д.В., Славчаник О.Р.[3].

Головним завданням управління прибутковістю підприємства в Україні має стати створення умов для:

- збільшення обсягів виробництва на основі розширення та повнішого використання існуючого потенціалу внутрішнього ринку України;
- збільшення обсягів експорту шляхом зростання конкурентоспроможності;
- забезпечення належного рівня задоволення внутрішнього попиту товарами та послугами при дотриманні прав споживачів, вимог безпеки виробництва та споживання;
- збільшення та диверсифікація зайнятості, стабільного підвищення рівня доходів працюючого населення;
- досягнення ефективної фіскальної віддачі від розвитку бізнесу за збереження сприятливих умов для його розвитку;
- з метою стимулювання інвестиційної діяльності, необхідно запровадити прискорену амортизацію, збільшити її нормативи для більшості основних фондів з метою вивільнення ресурсу для розширення інвестицій.

Економічна ситуація в країні накладає низку суттєвих обмежень на можливості ефективного управління прибутковістю підприємства, які мають бути враховані під час його розробки та реалізації, а саме:

- обмежені можливості податкового стимулювання змушують концентруватись на чітко визначених та обґрунтованих цільових податкових стимулах, загальному зниженні рівня оподаткування за рахунок вирівнювання податкового навантаження, а також мінімізації трансакційних видатків на виконання податкових зобов'язань за рахунок спрощення й автоматизації нарахування та сплати податків;
- обмежені фінансові ресурси для прямого фінансування видатків підприємництва.
- збереження тривалого періоду високої вартості кредитних ресурсів комерційних банків, сповільнює залучення кредитних ресурсів для фінансування нових комерційних інвестиційних програм;

- структурні деформації внутрішнього споживчого попиту, викликані хронічно низькою купівельною спроможністю населення, як наслідок – підвищують попит на товари нижчого цінового сегменту, навіть попри їх невисоку якість;

- необхідність в отриманні спеціальних інвестиційних кредитних ліній від банків з державним капіталом, а також створення спеціалізованих рахунків для інвестиційного, експортного та іпотечного кредитування.

Таким чином, механізм управління прибутковістю підприємства має відповідати наступним критеріям для повноцінного подальшого розвитку економіки: двоетапна оцінка їх прогнозованої ефективності впровадження заходів, визначення на що саме ці варіанти впливають та яким чином досягається ціль, визначення сукупності KPI, що будуть індикаторами для контролю та відслідковування досягнення результатів, при цьому методика складання звітності, частота та план дій відповідно до різних ступенів виконання KPI мають варіюватися та знаходитися над граничною межею прибутковості. Оцінка ризиків виконання обраного варіанту стратегії та план її перегляду відповідно до настання форс-мажорів, ризиків, а також опис превентивних заходів для уникнення високого рівня впливу оцінених ризиків мають бути структуровані відповідно до наявного статуту підприємства та оновлюватися протягом кожного кварталу відповідно до поточної економічної обстановки.

Список літератури:

1. Воронкова Т. Є., Безпалько Н. Ю. Шляхи підвищення прибутковості підприємства в умовах нестабільного середовища // Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2016. № 19.
2. Бершадська І. І. Методи управління прибутком підприємства / І. І. Бершадська, С. О. Тульчинська // Збірник наукових праць «Сучасні проблеми економіки і підприємництва», випуск №20, 2017 року. - Режим доступу : <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/113947/118761> (дата звернення 02.07.2023 року)
3. Попович Д. В., Славчаник О. Р. Удосконалення системи управління прибутком як умова ефективного функціонування підприємств // Молодий вчений. 2018. № 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ФАРМАЦЕВТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

Краснокутська Н.М.

викладач

basia1717@ukr.net

Молчанова Т.І.

викладач

ballin@ukr.net

Черкаська медична академія

Реформування та сучасні вимоги у вищій освіті потребують впровадження інноваційних методів навчання, які є необхідними для підвищенні ефективності навчання і якості знань майбутніх фахівців. Завданням медичних навчальних закладів є підготовка спеціалістів, які володіють професійною компетентністю, вміннями та навичками адаптації до умов сучасного сьогодення, здатних до постійного самовдосконалення, зацікавлених у професійному зростанні.

При викладанні дисципліни «Фармацевтична технологія» для майбутніх фармацевтів пропонуються наступні засоби ефективності навчання - інноваційні методи: метод проєктів, кейс-метод, фішбоун, імітаційне-ігрове навчання, коучинг та інші. Ці методи підвищують активність та успішність здобувачів освіти, готовність до роботи в команді та самостійної праці, креативність тощо.

Але процес викладання показує, що на заняттях з фармацевтичної технології найефективнішим методом навчання є застосування кейс-методу, тому що він надає здобувачам освіти можливість творчо застосовувати вивчений матеріал у запропонованих ситуаціях, які можуть зустрічатися у професійній діяльності, вчить розв'язувати проблеми і практично їх аналізувати та приймати правильні рішення.

З існуючих кейс-методів (кейс-випадок, кейс-вправа, кейс-ситуація) найприйнятнішим при вивченні фармацевтичної технології є кейс-ситуація. Такий метод вимагає від студента аналіз ситуації, а для цього необхідний певний час для ознайомлення, розширені знання з теми, що передбачають використання наказів і інструкцій МОЗ України, врахування фізико-хімічних та фармакологічних властивостей лікарських речовин, оцінку якості готової лікарської форми. Тобто, для вірного вирішення ситуації потрібні знання не тільки з фармацевтичної технології, а і з організації економіки фармації (знання наказів, які регламентують правильність прописування лікарських засобів та оформлення їх до відпуску), фармакології (перевірка сумісності інгредієнтів, доз прописаних лікарських речовин відповідно віку хворого), фармацевтичної хімії (перевірка якості виготовлених лікарських форм і дозвіл на їх відпуск хворому) та інші.

Як показує практика, студентам більш подобаються робочі ситуації, які наближені до реальних умов майбутньої праці в аптеці, що ускладнюються напруженістю, конфліктністю, які вимагають швидких правильних рішень.

Також, використання кейс-методу під час занять потребує творчої атмосфери, яка не можлива без емоційного та позитивного контакту викладача і студентів. У викладача є практичний досвід праці в аптеці, глибоке знання дисципліни, а у студентів є бажання домогтися правильного рішення, нестандартне мислення та оптимізм.

На практичних заняттях з фармацевтичної технології при наданні кейс-ситуацій відкриваються значні можливості для викладача поділитися досвідом, знаннями, а для студентів отримати знання і навчитися не тільки слухати викладача, але і слухати один

одного, чітко висловлювати свої думки, самостійно осмислювати та приймати правильні рішення у розв'язуванні конкретної ситуації.

Таким чином, в умовах сьогодення, при викладанні фармацевтичної технології, використання кейс-методу, а саме кейс-ситуацій, надає більше значних результатів, що показують результати оцінювання знань, а також цей інноваційний метод стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання і забезпечує підготовку висококваліфікованих майбутніх фармацевтів.

Актуальність застосування сучасних інноваційних форм та технологій при викладанні професійних фармацевтичних дисциплін дозволяє зробити процес навчання цікавішим і якіснішим, а також підготувати справжніх конкурентоспроможних фахівців.

Список літератури:

1. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – 2015. - №1 (4). – С. 27-33.
2. Берестова А. Інноваційні технології та методи навчання у професійній освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nadoest.com/innovacijni-tehnologiyi-ta-metodi-navchannya-u-profesijnij-osv>

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗМІШАНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ГОЛОГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Кривенко І.П.

к.пед.н., доцент кафедри медичної і біологічної фізики та інформатики

Скрипка Н.В.

студентка медичного факультету № 2

Чалий К.О.

д.фіз.-мат.н., проф., професор кафедри медичної і біологічної фізики та інформатики
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Медична голографія є інноваційною технологією, яка дозволяє створювати тривимірні зображення органів і тканин для деталізованого аналізу, забезпечення більшої точності та підвищення ефективності при діагностичних та хірургічних процедурах. Голографічні зображення мають значний потенціал для вдосконалення медичної візуалізації. Вони забезпечують тривимірний вигляд анатомічних структур, що покращує візуалізацію та допомагає краще зрозуміти складні структури та їхні взаємозв'язки. Крім того, корисним є застосування голографічних зображень для створення реалістичного моделювання перед проведенням медичних процедур, що дає змогу медичним працівникам чітко спланувати необхідні дії в безпечному та контрольованому середовищі.

Важливі питання, які наразі потребують вирішення у зазначеному руслі, стосуються застосування сучасних технологій віртуальної і доповненої реальності та інтеграції голографічних зображень в існуючі системи медичної візуалізації DICOM (Digital Imaging and Communications in Medicine).

Технологія доповненої реальності (augmented reality – AR) передбачає накладання проєкції голографічних зображень на реальний об'єкт. AR дозволяє лікарям взаємодіяти з голографічними моделями в реальному просторі, що забезпечує більшу точність та контроль під час медичних втручань [1-3]. Віртуальна реальність (virtual reality – VR) створює повноцінне іммерсивне середовище для медичних голографічних зображень. VR дозволяє зануритися в тривимірні голографічні моделі та здійснювати взаємодію з ними у віртуальному просторі. Технологія змішаної реальності (mixed reality – MR) поєднує функції AR та VR. Вона дає змогу одночасно спостерігати реальний об'єкт та голографічне зображення, що сприяє точності при діагностиці та лікуванні.

Аналіз наукових джерел засвідчує широке застосування рішення Microsoft HoloLens для візуалізації та взаємодії з голографічними медичними зображеннями. Microsoft HoloLens дозволяє ефективно візуалізувати тривимірні голографічні моделі органів та тканин. Завдяки технології AR, ці моделі можуть бути спроектовані на реальних об'єктах або у віртуальному просторі, що дозволяє лікарям досліджувати структури з різних кутів і проєкцій. Існує можливість змінювати масштаб зображення, вибирати різні його шари та взаємодіяти з ними в природний та інтуїтивний спосіб. Корисною є можливість відображувати автентичні дані і голографічні інструкції під час хірургічних процедур або моніторингу стану пацієнта у режимі реального часу. Microsoft HoloLens дає можливість медичним фахівцям взаємодіяти з голографічними зображеннями за допомогою жестів, голосових команд або спеціального контролера. Цю гарнітуру MR використовують для планування хірургічних втручань. За допомогою Microsoft HoloLens можна створювати голографічні моделі на основі медичних зображень та розробляти оптимальний процес операції. Крім того, інтерактивні голографічні моделі застосовують у навчанні, що дозволяє здобувачам медичної освіти вивчати анатомію, патології та медичні процедури в більш динамічний та ефективний спосіб. Голографічні зображення з Microsoft HoloLens також використовують для навчання пацієнтів. Перспективним застосування цього рішення є і для телемедицини.

Microsoft HoloLens для роботи з медичними голографічними зображеннями включає наступні основні можливості: (1) візуалізація тривимірних зображень, (2) підтримка і консультаційний супровід у реальному часі, (3) інтерактивна взаємодія з медичним зображенням, (4) хірургічне планування, (5) інтерактивне навчання. Інструментарій для візуалізації та взаємодії з медичними голографічними зображеннями на основі рішення Microsoft HoloLens має численні переваги для покращення клінічної практики лікарів. Дієвість цього рішення полягає в ефективній інтеграції з існуючими системами медичної візуалізації DICOM та сучасними технологіями.

Список літератури:

1. Sutherland, J., Belec, J., Sheikh, A. et al. (2019). Applying Modern Virtual and Augmented Reality Technologies to Medical Images and Models. *J Digit Imaging* 32, 38–53.
2. Чалий, О.В., Кривенко, І.П., Чалий, К.О. (2021). Синергетична інтеграція традиційного та AR-контенту у навчанні медичної інформатики. In Імерсивні технології в освіті: зб. матеріалів І Наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 151–155.
3. Кривенко, І.П., Чалий, К.О. (2022). Забезпечення автентичного навчання в онлайн-курсах засобами доповненої і віртуальної реальності. Звітна науково-практична конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України: зб. матеріалів, 107–110.

УЧАСТЬ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ У ВИСТАВКОВО-ЯРМАРКОВИХ ЗАХОДАХ

Кузик О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу
Львівський національний університет імені Івана Франка
kuzukol@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9683-8697

Виставки і ярмарки забезпечують прямий контакт агровиробника і цільової аудиторії, що є особливою перевагою для агробізнесу. Поширення інформації на виставках дає можливість:

- 1) контролювати хід комунікаційного процесу;
- 2) швидко реагувати на очікування адресата;
- 3) змінювати своє ставлення до предмета презентації.

Однак агрокомпаніям необхідно звертати увагу на шумовий ефект і інтерференцію під час таких комунікаційних заходів, адже скученість відвідувачів у виставковій зоні та шум, що доноситься з інших стендів, можуть спотворити зміст повідомлення, який прагне надіслати підприємство до відвідувача. Упродовж виставки можуть з'являтися також зовнішні відволікаючі чинники (наприклад, семантичний шум), а також внутрішні порушення в одержувача (наприклад, втома чи емоції). Відповідно завданням у процесі комунікаційної кампанії агропідприємства під час виставки (ярмарки) є побудувати і представити повідомлення таким чином, щоб воно було цілком і повністю зрозумілим одержувачем так як заплановано маркетологами і керівниками фірми.

В агропромисловій сфері виставкові заходи вже традиційно стали комунікаційними центрами національних і світових масштабів. Відомі в Україні заходи, зокрема міжнародна агропромислова виставка з польовою демонстрацією техніки АгроЕкспо, Міжнародні агропромислові виставки «Агро-20...», «Зернові технології», «Agro Animal Show» й інші, уже стали ефективними платформами для вдосконалення виробництва, впровадження інновацій, презентацій новинок в усіх сферах українського АПК. Ці ділові заходи відкрили безліч можливостей для співпраці з різними країнами й лідерами світового аграрного сектора. Виставки/ярмарки є високоефективним способом для агропідприємства побудувати діалог між приватним бізнесом і державою, асоціаціями й іноземними представниками тощо [4].

Агробізнес в Україні впродовж останніх років активно працює над вибудовуванням тісних й довготривалих відносин з цільовою аудиторією. При цьому слід зауважити, що такі відносини значно тісніші й триваліші саме на діловому ринку [3, с.164]. Зумовлено це головню відмінностями між ринками B2C та B2B. Так, придбання продукту харчування споживачем використовується короткий проміжок часу. Водночас трансакція на діловому агроринку передбачає не лише сам процес покупки, але й післяпродажне обслуговування, консультування щодо ефективнішого використання, партнерство, умови розрахунків та ін. [2, с.49].

На діловому ринку діють професійні учасники, а товари є технологічно складними, що вимагає особливого підходу до системи продажів, а також до всіх інструментів маркетингу, особливо політики просування. Це додаткове свідчення актуальності виставкових заходів для агропромислового ринку, які часто діють на споживчих і ділових ринках одночасно.

В Україні агропромислові виставки і ярмарки набули особливої популярності. Наприклад, Експо «Агро» один із найвідоміших і найдавніших виставкових заходів в Україні. Тут на протязі багатьох років зустрічались різні суб'єкти агропромислового ринку, щоб «поспілкуватися, гарно провести час, обмінятися досвідом, успіхом або невдачами [1]».

На превеликий жаль, остання велика міжнародна агропромислова виставка в Україні відбулась у Києві 08-11 червня 2021 р. – 33-я Міжнародна агропромислова виставка «АГРО-2021». На цій події зібралось близько 1080 компаній-учасниць з України. Серед іноземних учасників були підприємства з Німеччини, Польщі, Китаю, Литви, Італії, Туреччини. Кількість відвідувачів досягла понад 90 тис.

Українські агропідприємства мають значний досвід участі у таких заходах та вміють опановувати успішні новинки, інновації, досвід та інтерпретувати їх у свою діяльність. Так, досягнення таких агропромислових західноукраїнських компаній та їхніх торгових марок як ТМ «Родинна ковбаска», ТМ «Росана», ТМ «Молокія», ТМ «Епікур», ТМ «Тетра-Агро», ТМ «Корміл», ТМ «Улар», ТМ «Рибак», ТМ «Галіція» й багатьох інших, значною мірою зумовлені активним використанням технологій і можливостей, які вивчали впродовж років їхні власники й топ-менеджери на міжнародних виставках і ярмарках [2, с.50].

Виставкові заходи світового масштабу, такі як Paris International Agricultural Show (670 тис. відвідувачів), Agritechnica Hannover (450 тис. відвідувачів), Agroexpo Turkey (350 тис. відвідувачів), International Green Week Berlin (400 тис. відвідувачів), EIMA International (280 тис. відвідувачів) є найбільшими галузевими подіями, які дають змогу контактувати й взаємодіяти з професіоналами й споживачами, відкривати нові тенденції і насолоджуватись неймовірним видовищем, тестувати нові продукти і технології, впроваджувати інновації у свій агробізнес [5].

Вітчизняні підприємці сектора АПК беруть активну участь у виставкових заходах, здобуваючи знання, ідеї, контакти, технології з усього світу. Українці часто теж демонструють свої досягнення на таких заходах, чим підтверджують високий рівень виробництва, значні досягнення в агросфері, бажання вдосконалюватись і залучати нові ринки збуту.

Маркетологам і менеджерам українського агробізнесу слід пам'ятати, що такий засіб маркетингових комунікацій є високоефективним тільки за умови прямої розмови, постійної демонстрації експонатів, представлених на стенді. Посилюють комунікаційний ефект додаткові елементи, такі як мультимедійні презентації, спеціальне оформлення стендів, демонстрація продукції, семплінг тощо. Через можливість впливати на всі органи відвідувачів (повідомлення може передаватися не у вигляді вербального коду, візуального, звукового, нюху, смаку і тактильного відчуття) сигнали перетворюються на зрозумілі звернення.

Таким чином, виставки займають особливе місце серед засобів маркетингових комунікацій агропідприємств в Україні та світі. Завдяки ним агробізнес отримує нові можливості для вдосконалення, співпраці й пошуку нових ринків збуту. Це дає змогу досягти позитивного комунікаційного ефекту, підвищити ефективність маркетингу агропідприємства.

Список літератури:

1. «АГРО-2021» зібрало 1080 компаній-учасниць та більше 90 тисяч відвідувачів. AGRO: міжнародна агропромислова виставка. URL: <https://agroexpo.in.ua/ua/site/about> (дата звернення: 12.03.2023).
2. Кузик О.В. Стратегічна роль виставок і ярмарків у маркетинговій діяльності агропідприємств України. Маркетинг і цифрові технології. 2023. Т.7, №2. С.43-55. DOI: 10.15276/mdt.7.2.2023.4.
3. Майовець Є. Маркетинг: теорія та методологія: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 450 с.
4. Найбільша агропромислова виставка Східної Європи. ISMAV НААН. 10.06.2018. URL: <https://ismav.com.ua/найбільша-агропромислова-виставка-с/> (дата звернення: 02.08.2022).

5. Top 10 biggest and best farming and agriculture fairs and shows in the world 2019-2020. Tradefest. 30.03.2019. URL: <https://tradefest.io/en/blog/post/top-10-of-the-largest-and-best-farming-and-agriculture-fairs-and-shows-in-the-world> (дата звернення: 03.08.2022).

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КІБЕРФІЗИЧНОЇ СИСТЕМИ У РІЗНИХ СФЕРАХ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА

Кукла О.С.
kukla.os@gmail.com
Осадчий С.І.
srg2005@ukr.net

Льотна академія Національного авіаційного університету

В сучасну епоху цифровізації майже кожна сфера соціально-культурного життя суспільства стикається з імпульсом великих змін. Наслідками екологічних, техногенних, політичних та економічних криз є необхідність високої науково-творчої активності для розробки інноваційних систем для захисту, автоматизації та удосконалення різних сфер людської діяльності.

Кіберфізична система (CPS) - це інноваційний підхід, що поєднує в собі фізичний світ і цифровий простір, щоб створювати інтелектуальні, взаємодіючі системи. Завдяки інтеграції датчиків, алгоритмів, обчислювальних пристроїв та зв'язку, кіберфізичні системи здатні не лише спостерігати навколишнє середовище, але й реагувати на нього в реальному часі. Наукові досягнення сучасності, такі як розумні енергосистеми, безпілотні транспортні засоби, автоматизовані системи керування, робото технічні системи, автономні самокеровані літальні апарати та транспортні засоби тощо, є прикладами таких систем. Компоненти кіберфізичних систем взаємодіють на різних просторових і часових рівнях, різняться моделями поведінки та взаємодіють між собою різними шляхами, що залежать від контексту.

Розробка сучасних кіберфізичних систем базується на поєднанні теорії кібернетики, промислового дизайну, мехатроніки, наукового методу та міждисциплінарного підходу. Контроль за перебігом процесів передається вбудованим системам, які переважно зосереджені на обчислювальних складових, що зменшує акцент на інтенсивному прив'язуванні обчислень до фізичних об'єктів. Кіберфізичні системи мають високий рівень взаємозв'язку між фізичними та комп'ютерними компонентами, що наближає їх за своєю архітектурою до концепції інтернету речей.

Сучасні масштаби обробки великої кількості даних визначають складність управління транспортними та виробничими підприємствами, зокрема в авіаційній галузі, де переважає постійне перевантаження складністю управлінських ситуацій і систем, що вимагає застосування інноваційних термінових наукових рішень. Рішенням такого питання може стати активне застосування кіберфізичних систем при створенні, функціонуванні та удосконаленні транспортних та виробничих систем [2, с. 162].

Забезпечення безпеки, ефективності та дієвості є ключовими принципами цивільної авіації, що зазначено у науковому доробку С. Осадчого та Г. Тимошенка [4, с. 139]. Якість прийняття рішення про відправлення визначає безпеку польоту і може бути оцінена ймовірністю помилки. Звідси один із способів знизити ймовірність ризику аварійного польоту полягає у створенні автоматичної підтримки прийняття рішень завдяки застосуванню кіберфізичної системи у безпілотному літальному апараті. Безпілотні літальні апарати (БПЛА) можна використовувати у випадках, коли використання пілотованих літальних апаратів є недоцільним, дорогим або ризикованим.

Науковець Володимир Мейтус разом із колегами роблять акцент на застосуванні кіберфізичних систем, які є інформаційною основою «розумних» підприємств, визначають області застосування таких систем та їх завдання як інформаційної складової «розумного» підприємства та пропонують скористатися перевагами авторської схеми переходу до реалізації інтелектуальних можливостей в керуванні підприємством [1]. На думку авторів,

кіберфізичні системи дають можливість деталізовано відстежувати виробничі процеси, їх логістичні та ресурсні складові [1, с. 22].

Застосування кіберфізичних систем в промисловості поєднується із терміном четвертої промислової революції або Індустрія 4.0.

Індустрія 4.0 представляє собою концепцію "розумної фабрики", де цифрові технології і кіберфізичні системи інтегруються в усі аспекти виробничого процесу, що створює високоавтоматизоване та взаємопов'язане виробниче середовище. Це включає в себе використання датчиків, інтернету речей (IoT), штучного інтелекту (AI) та аналітики даних для збору, аналізу та оптимізації виробничих процесів.

Впровадження кіберфізичних систем дозволяє промисловим підприємствам досягти нових рівнів ефективності, точності та гнучкості. Цифрова автоматизація спрощує виробничі процеси, забезпечує швидку зміну виробництва та знижує ризики помилок. Збір та аналіз даних дозволяє виявляти тенденції, прогнозувати потреби та вчасно реагувати на зміни на ринку, а розширена інтеграція таких систем забезпечує додаткові можливості моніторингу та дистанційного керування виробничими процесами.

Впровадження кіберфізичних систем у промисловість є важливим етапом у розвитку індустрії 4.0, що перетворює традиційний промисловий ландшафт і відкриває нові можливості для зростання, інновацій та стійкого розвитку промислових підприємств.

Швидкий розвиток геосервісів, що надають змогу користувачам орієнтуватися у незнайомих місцях, знаходити потрібні об'єкти, прокладати маршрути та відображати координати місцезнаходження користувача на цифровій карті місцевості стали актуальними у теперішній період воєнного стану в Україні. Повномасштабне вторгнення російської федерації зумовило активне використання кіберфізичних систем для знаходження геолокації ворожих об'єктів. Крім того, такі сервіси стали популярними серед біженців, переселенців та туристів, більшість з яких подорожуючи по світу використовують персональні мобільні помічники, які в режимі реального часу надають всю необхідну інформацію. Науковці Р. Шевчук та А. Мельник наголошують на значущість та актуальності використання кіберфізичних систем та презентують архітектуру та спроектовані модулі мобільної системи для динамічного відображення інформації про об'єкти на цифровій карті місцевості. [3, с. 171].

Отже, різноманіття застосування кіберфізичних систем є актуальним напрямком для їх розробки та впровадження у багатьох сферах діяльності суспільства, зокрема: громадська інфраструктура, аерокосмічна галузь, енергетика, охорона здоров'я, розваги, побутова техніка, транспортні технології, автомобільна промисловість, військова та цивільна авіація.

Список літератури:

1. Мейтус В. Ю., Морозова Г. І., Таран Л. Ю., Козлова В. П., Майданюк Н. В. Кіберфізичні системи як основа інтелектуалізації «розумних» підприємств Control systems and computers. 2019. Вип. 4 (282). С. 14-26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16829>

2. Принципи побудови та функціонування кіберфізичної системи технічного сервісу автотранспортної та мобільної сільськогосподарської техніки / Аулін В. В., Гриньків А. В., Лисенко С. В. та ін. Технічний сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів : науковий журнал. Харків : ХНТУСГ, 2020. № 22. С. 162-174. URL: <http://dSPACE.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/10366>

3. Шевчук Р., Мельник А. Мобільна кіберфізична система для динамічного відображення інформації про об'єкти на цифровій карті місцевості. Науковий вісник НЛТУ України, 2017. 27(4), 170-176. URL: <https://doi.org/10.15421/40270436>

4. Osadchiy, S., Tymoshenko, G. . Methods for determining the weight and the center of gravity of UAV. 2017 IEEE 4th International Conference on Actual Problems of Unmanned Aerial Vehicles Developments, APUAVD 2017 - Proceedings, 2018, 2018-January, P. 139–142. URL: <http://nauka.kntu.kr.ua/files/statti/asad/2017/7.pdf>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕРВІСНИХ ПРОЦЕСІВ ГОТЕЛЮ

Кучерявий Е.В.

магістр спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Вінницького національного аграрного університету

Розвиток готельно-ресторанної мережі в Україні може бути сприйнятий як відстаючий порівняно з країнами Європи, але більш розвинений порівняно з країнами СНД (Співдружність Незалежних Держав). Низький рівень розвитку зазвичай пов'язують з декількома факторами:

1. Економічні фактори. Україна, як інші країни СНД, пройшла складні економічні та політичні перетворення після розпаду СРСР. Це призвело до економічних труднощів та нестабільності, що обмежувало інвестиції в готельно-ресторанний сектор.

2. Інфраструктура. Відсутність або обмеженість розвиненої інфраструктури, зокрема туристичної, може ускладнювати залучення іноземних туристів.

3. Стандарти та якість обслуговування. Іноді готелі та ресторани в Україні не відповідають високим міжнародним стандартам та очікуванням сучасних туристів.

4. Маркетинг та просування. Провідні готельні мережі активно інвестують в маркетинг та просування, що сприяє залученню нових клієнтів та підтримує імідж компаній. Українським готелям і ресторанам може бракувати ресурсів для такого рівня просування.

5. Туристична привабливість. Національна туристична індустрія ще не досягла потенціалу, що могло б зробити Україну більш привабливою для іноземних туристів.

Незважаючи на ці виклики, можна спостерігати певні зрушення в готельно-ресторанній сфері України, особливо в столичних містах та популярних туристичних регіонах. Декілька чинників, що сприяють зростанню:

1. Зростання туризму. Україна стає більш привабливою для іноземних туристів завдяки культурному спадщині, природним красам та доступнішим міжнародним польотам.

2. Розвиток інфраструктури. Покращення транспортних зв'язків та іншої інфраструктури, такої як розвиток нових готелів та ресторанів, може сприяти збільшенню туристичного потоку.

3. Інвестиції. Поступове зростання іноземних інвестицій у готельний та ресторанный сектор України може покращити рівень обслуговування та якість готельних послуг.

4. Популяризація готельних мереж. Великі готельні мережі розширюють свою присутність в Україні, що сприяє створенню більш сучасних готельних об'єктів та підвищенню їх стандартів.

Запровадження міжнародних стандартів у готельному та ресторанному бізнесі є важливим аспектом для залучення іноземних туристів та підвищення конкурентоспроможності. Це означає забезпечення якості обслуговування, привітного та кваліфікованого персоналу, комфортних умов для перебування гостей, а також ефективного інформаційного забезпечення процесів. Однак, це вимагає співпраці між урядом, бізнесом та громадськістю для покращення інфраструктури, законодавства та розвитку туризму в Україні.

Інформаційне забезпечення сервісних процесів готелю включає в себе використання різних інформаційних технологій та систем для оптимізації та автоматизації діяльності готельного бізнесу, покращення обслуговування гостей та забезпечення ефективної роботи персоналу.

Основні компоненти інформаційного забезпечення сервісних процесів готелю:

1. Готельна управлінська система (Property Management System - PMS). це програмне забезпечення, яке використовується для управління всіма аспектами готельної діяльності, такими як бронювання, реєстрація гостей, контроль за наявністю номерів, облік послуг і

платежів, звітність і т.д. Воно дозволяє забезпечити зручний та ефективний облік та контроль над готельним бізнесом.

2. Інтернет-бронювання. онлайн-системи бронювання дозволяють гостям здійснювати бронювання номерів через веб-сайт готелю або інші онлайн-платформи. Це сприяє збільшенню обсягів бронювань та покращує зручність для клієнтів.

3. CRM (Customer Relationship Management). системи управління взаємовідносинами з клієнтами дозволяють збирати та аналізувати інформацію про гостей, їхні вподобання, історію замовлень та контактні дані. Це допомагає готелям персоналізувати обслуговування та створювати привабливі пропозиції для повторних клієнтів.

4. Системи контролю доступу. для забезпечення безпеки гостей і майна, готелі використовують системи контролю доступу, такі як картки з доступом до номерів і публічних зон.

5. POS (Point of Sale) система. використовується для здійснення платежів за послуги та товари, наприклад, ресторан, бар, спа-центр, подарунки тощо.

6. Система автоматизації управління запасами. допомагає відстежувати запаси готелю, замовляти необхідні товари та матеріали, щоб уникнути нестачі і зайвих витрат.

7. Wi-Fi інтернет. забезпечення швидкого та надійного інтернет-з'єднання для гостей є необхідністю, оскільки багато подорожуючих залежать від інтернету для комунікації, роботи та розваг.

8. Аналітика та звітність. збір і аналіз даних про використання готельних послуг, популярність пропозицій, прибутковість та інші показники дозволяють вдосконалювати готельний бізнес та приймати обґрунтовані рішення.

9. Технології «розумного будинку» (Smart Hotel Technology). використання IoT-пристроїв і сенсорів для автоматизації контролю за умовами в номерах (освітлення, температура, затвори), що забезпечує комфорт і збереження енергії.

Ці технології допомагають готелям покращити якість обслуговування гостей, збільшити ефективність операцій та знизити витрати. Однак, для успішного впровадження та використання інформаційних систем, необхідно враховувати специфіку готельного бізнесу та потреби клієнтів.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ

Лазуренко О.О.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри загальної і медичної психології
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
ORCID: 0000-0002-3540-0544

Сміла Н.В.

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
ORCID: 0000-0001-7376-2653

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується бурхливими перетвореннями в житті, невизначеністю навколишнього середовища, а, відтак, виклики, що постають перед системою охорони здоров'я України, пов'язані з необхідністю забезпечення високого рівня якості підготовки фахівців, зокрема, в медичній галузі. Це актуалізує питання про формування та концептуальне вдосконалення психологічної компетентності в процесі неперервного професійного розвитку лікарів.

Саме реалізація компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців у закладах медичної освіти опиняється в центрі трансформаційних процесів у державі і передбачає орієнтацію на високий рівень сформованості у них відповідного набору компетентностей, необхідних для якісного виконання професійної діяльності.

На наш погляд, компетентнісний підхід в освіті дозволяє по-новому подивитися на професійну психологічну підготовку майбутнього лікаря і подальше професійне становлення працівників медичної галузі в процесі неперервного професійного розвитку. Проте аналіз науково-методичної, психолого-педагогічної літератури свідчить, що не існує єдиного погляду і єдиної думки щодо вирішення проблеми професійної психологічної компетентності, її формування у медичних працівників.

Професійне становлення особистості лікаря, з нашої точки зору, тривалий процес, який має на меті розвиток професіоналізму, передбачає формування професійно важливих компетенцій, індивідуальних властивостей та способів виконання професійних обов'язків у процесі професійного самоздійснення в умовах професійної освіти та діяльності. Професіогенез неможливий без активності та участі особистості фахівця, а тому формування складових саморегуляції особистості лікаря є умовою для професійного самоздійснення.

Актуальність проблеми саморегуляції професійного розвитку особистості лікаря в умовах неперервної професійної освіти обумовлена необхідністю виявлення психологічних особливостей професійного становлення, складових саморегуляції, особистісних моделей саморегуляції професійного самоздійснення та шляхи саморегуляції професіогенезу особистості лікаря. Розкриття та практична реалізація даної проблеми дозволить, з одного боку, лікарям задовольнити потреби у високому рівні розвитку професійної компетентності, а з іншого – потребу суспільства у кваліфікованих фахівцях у галузі медицини. В цілому, можна виділити основні складові професійного становлення лікаря. По-перше, спрямованість особистості, що включає мотиви, ціннісні орієнтації, соціально-професійний статус тощо. По-друге, професійна компетентність – сукупність професійних знань, вмінь та навичок, способів виконання професійної діяльності. По-третє, професійно важливі якості лікаря. По-четверте, саморегуляція професійного самоздійснення.

Прикладом авторського бачення формування та вдосконалення професійної психологічної компетентності фахівців медичної галузі на етапах додипломної та післядипломної освіти є розроблені плани та програми курсу «Психологія діяльності

медичного працівника» та циклу тематичного удосконалення «Психологічна компетентність як складова професійної діяльності», які успішно впроваджується в практику професійного розвитку лікарів у Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Психологія діяльності медичного працівника» є організаційно-методичні аспекти та психологічні засади професійної діяльності лікаря, медичного психолога. Психологія професійної діяльності лікаря – це сучасна дисципліна для студентів-медиків. Важливу роль дана дисципліна відіграє у розвитку у студентів початкових навичок рефлексії власної майбутньої діяльності, сприяє розвитку професійної ідентичності, професійних якостей та психологічних компетенцій лікаря, медичного психолога, становленню образу ефективного професійного майбутнього, актуалізації професійних та особистих ресурсів, побудові адекватного професійного образу «Я».

До основних умов формування і розвитку професійної психологічної компетентності лікаря можна віднести не лише спеціальну (базову) професійну підготовку, а й професійний досвід, постійне самовдосконалення, саморегуляцію власного професіогенезу. Так, спеціальна професійна підготовка лікаря здійснюється і в межах навчальних планів і програм Інституту післядипломної освіти.

У програмі розробленого циклу «Психологічна компетентність як складова професійної діяльності» з метою удосконалення системи підготовки лікарів та викладачів вищих закладів медичної освіти та актуалізації професійних та особистісних ресурсів, формування систематизованих уявлень про психологічні особливості професіогенезу лікаря та сприяння розвитку його професійних компетенцій висвітлено сучасний підхід щодо особистісно-професійного становлення фахівця медичної галузі. Важливим є змістове наповнення практичних занять, дидактичний комплекс інформаційного забезпечення вивчення дисципліни, завдань для оцінювання навчальних досягнень слухачів, розроблені чіткі критерії оцінювання результатів самостійної роботи. Програмою передбачено використання на заняттях різних методів організації навчальної діяльності: дискусії, захист проєктів, презентації тощо, на яких слухачі мають набути загальних компетенцій, серед яких можна виокремити наступні: здатність обґрунтовувати компетентнісний підхід як парадигму сучасної вищої медичної освіти, визначати методологічну сутність основних понять і категорій компетентнісного підходу; здатність характеризувати компетенції і компетентності як домінантні складові психологічного досвіду фахівця галузі охорони здоров'я; здатність досліджувати джерела і рушійні сили розвитку психологічної компетентності як структурної складової професійної реалізації особистості фахівця тощо.

Отже, визначення умов формування і розвитку індивідуальних психологічних компетенцій лікарів є актуальним завданням для післядипломної медичної освіти, що забезпечить можливість формування професійних компетенцій та переходу до неперервного навчання впродовж життя та забезпечить його ефективність.

Список літератури:

1. Вежновець Т.А. Соціально-психологічне моделювання кадрового менеджменту у сфері охорони здоров'я: автореф.дис....д-ра мед.наук: 14.02.03/ Т.А. Вежновець. – К., 2017. – 44 с.
2. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К.: ДП «Інформ.-аналіт.агенство», 2012. – 200 с.
3. Лазуренко О.О., Сміла Н.В. Психологічна готовність майбутнього лікаря до професійної діяльності. Навчально-методичний посібник. - К.: Інтерсервіс, 2018. - 111 с.
4. Лазуренко О.О. Проблема особистісно-професійного становлення майбутнього лікаря та шляхи її вирішення у практиці вищої медичної школи // Психологічний часопис. - №4 (14) 2018.
5. Лазуренко О.О. Проблема саморегуляції та професійного самоздійснення особистості фахівця// Теорія і практика сучасної психології. - №3, 2018. – С.34-39.

6. Лазуренко О.О. Психологічні особливості формування емоційної компетентності майбутнього лікаря: дис. ... канд. психол. н. : 19.00.07. – Київ, 2017. – 270 с.
7. Лазуренко О.О. Тенденції модернізації професійно-психологічної підготовки лікарів: компетентнісний підхід / О.О. Лазуренко // Психологічний часопис. – №1 (11) 2018. – С. 87-100.
8. Тертична Н.А., Лазуренко О.О. Компетентність як ціннісна орієнтація у професійній підготовці медичного психолога / О. О. Лазуренко, Н.А. Тертична // Особистість та її історія: Зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції. – Ніжин, 2017. – С. 103-105.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ

Левченко Андрій Володимирович

levchenko.andrii1022@vu.cdu.edu.ua

ЧНУ імені Б. Хмельницького, магістр ОП «медична психологія»

У ході нашої роботи ми провели теоретичне та емпіричне дослідження для вирішення поставлених перед нами завдань.

Поняття «соціальний інтелект» виникло у зарубіжній психології на початку ХХ століття. Воно було введено Е. Торндайком і трактувалося як «далекоглядність у міжособистісних відносинах». Більшість зарубіжних досліджень соціального інтелекту спрямовані на його вимір та співвідношення із загальним інтелектом. У результаті було доведено, що соціальний інтелект відрізняється від загального та незалежного від нього. Проте спроби операціоналізувати цей конструкт частіше зазнавали невдачі, оскільки не було чіткого розуміння сутності та структури даного феномена. Тому серед численних моделей соціального інтелекту модель, запропонована Дж. Гілфордом, як складова кубічної моделі структури інтелекту, найбільш популярна.

Дж. Гілфорд виділив у структурі соціального інтелекту шість чинників, на основі яких він створив тестову батарею для діагностики соціального інтелекту.

У вітчизняній психології акцент у дослідженнях був на визначенні поняття «соціальний інтелект», вивчення його структури, функцій та психологічних індикаторів. Вітчизняні дослідники розуміли соціальний інтелект як систему здібностей, заснованих на когнітивних, комунікативних, поведінкових навичок особистості, що визначає ефективність соціальної взаємодії. Як психологічні індикатори соціального інтелекту були виділені соціальна пластичність, емпатія, самооцінка, саморегуляція, а також агресивність і сором'язливість.

На основі аналізу зарубіжних та вітчизняних досліджень можна сформулювати інтегральне визначення соціального інтелекту: це система інтелектуальних здібностей, пов'язаних з обробкою соціальної інформації, що визначають рівень адекватності та успішності соціальної взаємодії. Включає здатність розуміти себе і оточуючих людей, уміння аналізувати соціальні ситуації та прогнозувати їх розвиток, успішність вирішення завдань соціального характеру та комунікативну компетентність.

Структура соціального інтелекту має 2 сторони: змістовна сторона – когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти, та динамічну – 3 рівня розвитку: потенційних здібностей, актуальних здібностей та результативний.

Акцентуації не відповідають трьом діагностичним критеріям психопатій, отже, є крайнім варіантом норми і не є патологією.[1]

Під акцентуаціями характеру ми, за А. Є. Лічко, розуміємо надмірну вираженість окремих його рис, визначальну підвищену вразливість особистості щодо певного роду впливів за збереження підвищеної стійкості до інших. [2]

У кожній акцентуації є як соціально-позитивний заряд, так і негативний, і негативний розвиток особистості можливий у разі впливу психологічних травм на «місця найменшого опору».

Акцентуації - це динамічний феномен, отже, на них впливають вік та довкілля, і з часом вони можуть загострюватися чи згладжуватися.

Існує дві класифікації акцентуацій: класифікація акцентуованих особистостей К. Леонгарда та класифікація акцентуацій характеру А. Є. Лічко. Незважаючи на відмінності в термінології, ці класифікації в багато в чому перетинаються. [2]

У житті найчастіше зустрічаються змішані типи акцентуацій.

Психологічні індикатори, що виділяються сучасними вітчизняними дослідниками, такі як рівень рефлексії, саморегуляції, впевненість у собі, здатність до маніпуляцій, вміння вибудовувати внутрішній план дій і т.д., характерні для різних типів характеру, а отже, для різних типів акцентуацій темпераменту.

У різних типів акцентуацій характеру по-різному представлені комунікативні навички та компоненти комунікабельності, що дозволяє нам припустити, що є відмінності за рівнем розвитку соціального інтелекту та окремих його компонентів.

Рівень соціального інтелекту пов'язані з характерологічними особливостями, отже в різних типів особистості він виражений по-різному.

Нами було проведено дослідження взаємозв'язку рівня соціального інтелекту та акцентуацій характеру у підлітків. Як діагностичний інструментарій ми використовували тест «Соціальний інтелект» Дж. Гілфорда та модифікований опитувальник для ідентифікації типів акцентуацій характеру у підлітків Ю. А. Парфьонова [1]. В результаті дослідження ми підтвердили гіпотезу про наявність зв'язків між рівнем соціального інтелекту та типом акцентуації характеру у підлітків, а також уточнили та охарактеризували ці зв'язки. У підлітків з лабільною чи сенситивною акцентуацією краще розвинена здатність передбачати наслідки поведінки з урахуванням аналізу реальної ситуації. Причини цього можуть бути різні: у лабільного типу ця здатність розвинена за рахунок адекватної самооцінки, а також через особливу значущість глибоких відносин із близькими людьми; у сенситивного ж, швидше за все, внаслідок їх бажання уникнути конфліктів, глузувань та інших проблем у відносинах. Збудливий тип акцентуації характеру негативно позначається лише на рівні розвитку здатність оцінювати невербальне поведінка. Підлітки з цією акцентуацією дратівливі та агресивні, і часто помиляються у розумінні сенсу слів співрозмовника, оскільки не оцінюють його невербальних реакцій. Здатність правильно розуміти мовну експресію інших людей, а також правильно будувати свою вербальну поведінку характерна для підлітків із демонстративною акцентуацією характеру, а також для підлітків із високим рівнем соціальної бажаності. Ці два типи об'єднує їхнє бажання показати себе в доброму світлі перед оточуючими, що вимагає високого рівня розвитку вербальної експресії.

Також виявлено значні відмінності типів акцентуацій характеру між групою хлопчиків та групою дівчаток. Серед дівчат-підлітків частіше зустрічаються гіпертимні та демонстративні акцентуації, що пов'язано з прагненням дівчаток справляти хороше враження на оточуючих, розташовувати себе людей, встановлювати хороші стосунки з учителями. Хлопчики-підлітки найчастіше зосереджені на собі, своєму найближчому оточенні та позашкільних інтересах, а тому не схильні виявляти в школі ініціативу або прагнути встановити добрі взаємини з усіма.

Таким чином, соціальний інтелект та акцентуації характеру тісно пов'язані. Завдяки цьому можна домогтися розвитку соціального інтелекту через згладжування акцентуацій характеру і навпаки. Знання подібних зв'язків може бути основою для розробки соціально-психологічного тренінгу, корекційної програми, а також рекомендацій для вчителів та батьків, які дозволять мінімізувати конфлікти та непорозуміння в школі та вдома.

Список літератури:

1. Бурлачук Л.Ф., Акцентуации личности: что диагностируем? / Л. Ф. Бурлачук, В. Н. Духневич // Вопросы психологии.- 1998. С. 136
2. Леонгард К. Акцентуированные личности/ К. Леонгард. - Киев, 1981. 392 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Ленко І.В.

аспірант кафедри обліку та фінансів НТУ «ХПІ»

+380502804575 lenkoivan1999@gmail.com

Державний рекреаційний фонд є потужним економічним спонсором держави, несе суспільний, економічний і науковий ефект, для якого не мають значення міжгалузеві та міждисциплінарні межі. Розвиток державного рекреаційного фонду сприяє створенню робочих місць, капіталовкладенням до місцевої економіки, раціональному використанню природних рекреаційних ресурсів, стимулює внутрішні галузі виробництва такі як: транспортне господарство, громадське харчування, зв'язок, народні промисли, рекламно-інформаційна справа. Збільшення ролі державного рекреаційного фонду, а отже і його ризиків діяльності, в значній мірі визначається зростанням урбанізації, яка нерозривно пов'язана з концентрацією виробництва і розвитком виробничих сил.

Удосконаленню систем управління ризиками в діяльності державного рекреаційного фонду приділяли увагу: Величко В.В. [1], Помаза-Пономаренко А.В.[2], Антонюк Н.М. та Краєвська О.А.[3].

З 24 лютого 2022 року Україна знаходиться в умовах воєнного стану, що тягне за собою нестабільну економічну ситуацію та соціальне напруження в країні. Визначені явища негативно впливають на розвиток державного рекреаційного фонду України посилюючи ризики його діяльності.

Спираючись на економічну функцію державного рекреаційного фонду в Україні, можна виділити ряд наявних та потенційно-можливих ризиків, а також шляхи управління ними як коротко так і в довгостроковій перспективі, а саме ризики:

- простого й розширеного відтворення робочої сили, які призводять до зміни продуктивності праці в короткостроковому і зміни самого виробництва в довгостроковому періоді, потребують ковалентного зв'язку із плановим розвитком виробництва на майбутній період тривалістю не менше 5 років;

- нової форми споживчого попиту на специфічні товари й послуги, що призводить до формування цілої сфери господарської діяльності. Головним правилом управління ризиками в цьому випадку буде впровадження сучасних технологій у сферу державної рекреації, а також постійний моніторинг ринку надання послуг з щотижневою доповіддю особам приймаючим управлінські рішення;

- прискореного розвитку господарської структури певного регіону країни, зміни надходжень до бюджету. Заходами з управління даного роду ризиками у короткостроковій перспективі є впровадження дотаційного фонду у тих регіонах, які опинилися в кризовій ситуації, а в довгостроковій перспективі нагромадження певного фінансового ресурсу для повного відновлення постраждалих регіонів;

- розширення сфери застосування праці, тобто збільшення зайнятості населення за рахунок рекреаційного обслуговування в галузях, пов'язаних із рекреацією прямо й побічно, у довгостроковому періоді, дане явище може негативно вплинути на зайнятість працівників у зв'язку з відновленням старих та появою нових рекреаційних зон, та загрожую надлишком робочих місць задіяних до рекреаційних послуг. Управлінськими рішеннями для зменшення ризику діяльності державного рекреаційного фонду за даних умов мають бути: раціоналізацію виробничого фонду послуг, матричний підхід до надання послуг в майбутньому з розрахунку безперебійної діяльності не менше ніж 10 років, страхування можливих ризиків діяльності.

Таким чином, в країні відзначається невідповідність надання туристичних послуг за територіальною ознакою та якістю наданих послуг, ціновим чинником. Ризики діяльності галузі при цьому теж є неоднорідними. Стала система управління ризиками рекреаційного фонду України можлива тільки у разі запровадження додаткових важелів стимулювання розвитку вітчизняного туризму та визначення реальних кроків державної підтримки.

Список літератури:

1. Величко В.В. - Організація рекреаційних послуг: навч. посібник.- Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013.
2. Помаза-Пономаренко А.Л. - Рекреаційні комплекси світу : конспект лекцій. – Харків : НУЦЗУ, 2020.
3. Антонюк Н.М., Красівська О.А. Перспективи розвитку європейського туризму на 2014-2024 роки // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. Випуск 34.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Лисюк Т.В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Для будь якого підприємства є важливий розвиток, удосконалення системи методів виробництва, підвищення результатів робочої сили і доходів, використання новітніх технологій і навичок. Інноваційна діяльність підприємства являє собою комплексний процес створення, використання та розповсюдження нововведень з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості виробництва. Для ринкової економіки – це один із найважливіших чинників, що надає можливість підприємству тримати стійкі позиції на ринку та мати перевагу перед конкурентами в тій галузі, де воно функціонує.

Формування передумов задля реалізації потрібних інноваційних моделей дає можливість підприємствам одержати інноваційні результати, вдосконалювати та збагачувати інноваційний процес та підвищувати ступінь конкурентоспроможності.

Інновація – це новий підхід до моделювання, виробництва, збуту товарів, завдяки чому інноватор та його фірма отримують переваги над конкурентом [1].

Сучасні конкурентоспроможні стратегії та практичні заходи підприємств істотно поліпшують структуру, якість та обслуговування споживачів, активно впроваджуючи інноваційні результати. Останні проявляють себе в комплексній інноваційній діяльності, яка націлена на створення або удосконалення конкурентоспроможності технологічних, організаційних, виробничих, збутових та адміністративних рішень шляхом наукової та практичної консолідації зусиль.

Загалом інноваційна діяльність наділена комплексним системним характером і містить широкий спектр робіт: пошук ідей, патентів, ліцензій, кадрів, інженерно-технічну діяльність, винахідництво, конструювання, раціоналізацію, створення інженерно-технічних об'єктів, маркетингову та інноваційну діяльність. Це все створює сприятливі умови для інноваційного розвитку і активізації різноманітних інноваційних процесів.

Основною складовою інноваційної діяльності виступає інноваційний продукт (новина). Вона є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною або дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі інформаційної) чи продукції виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії.

В залежності від характеру та функціональних призначень виділяють чотири основних види інноваційних продуктів (рис 1).

До першого виду відносять: нові технології та продукти, допоміжні устаткування і матеріали. Економічний ефект включає методи господарського управління наукою, виробництвом та іншими сферами діяльності на основі реалізації функцій прогнозування і планування, фінансування, ціноутворення, мотивації та оплати праці, оцінки результатів діяльності.

Рис. 1. Види інновацій та інноваційних продуктів [2]

В інноваційній діяльності важливо врахувати життєвий цикл нововведень – проміжок часу, коли нововведення проходить шлях від виникнення ідеї до його комерційного використання, коли спостерігається активний попит населення на дане нововведення, після чого відбувається перехід нововведення до розряду рядових виробів, процесів, продуктів.

В такому випадку щоб бути конкурентоспроможним керівництво підприємства повинне прийняти рішення про завершення неефективного виробництва та розробку і освоєння нового інноваційного продукту. Після впровадження нововведення життєвий цикл попереднього завершується.

Виділяють основні способи організації інноваційної діяльності підприємства:

- власними зусиллями, в такому випадку інновація формується і функціонує всередині фірми та її підрозділів;
- сторонніми зусиллями, коли укладається контракт між двома організаціями на створення інновації;
- на основі зовнішньої організації за допомогою діяльності венчурних підприємств.

У такому випадку фірма утворює дочірню венчурну фірму, через яку сплачує додаткові кошти. Переважно підприємства використовують другий спосіб при розробці інновацій. Вони створюють заявку на створення новини, яку приймає компанія-виконавець, а вже готовий результат освоює самостійно. Перший спосіб все менше використовується організаціями через недостатній розвиток науково-технічного потенціалу на підприємстві.

Інноваційна стратегія – один із засобів досягнення цілей підприємства, який відрізняється новизною для даного підприємства, для ринку, для споживачів тощо. Вона повинна бути гнучкою та підлаштовуватися під ринкові зміни. Загалом перевагу за умов ринкової системи господарювання отримують ті підприємства, що активно використовують та впроваджують нововведення.

Завдяки цьому можливе розширення ринку збуту власного продукту, підкорення нових сегментів, а у випадку впровадження досі не використовуваних нововведень – можливість посісти вигірне місце на ринку нової продукції, що значно збільшить обсяги продукту.

Інноваційна підприємницька діяльність – це особливий процес організації господарювання, оснований на постійному пошуку нових можливостей покращення техніко-технологічних факторів виробництва. Можна стверджувати, що це суспільно-економічний процес, який веде до створення нових, кращих за властивостями та якістю товарів і технологій методом використання інновацій.

Необхідність даної діяльності спричинена такими факторами:

- необхідністю покращення техніко-технологічного рівня виробництва;
- зростання обсягу витрат і збитковими економічними показниками діяльності підприємства;
- моральним зношенням технологій та техніки;
- поліпшення ефективності виробничої діяльності завдяки інноваціям;
- підвищення показників продуктивності праці в результаті використання нововведень.

Загалом виділяють такі основні види інноваційної діяльності на підприємстві (рис 2).

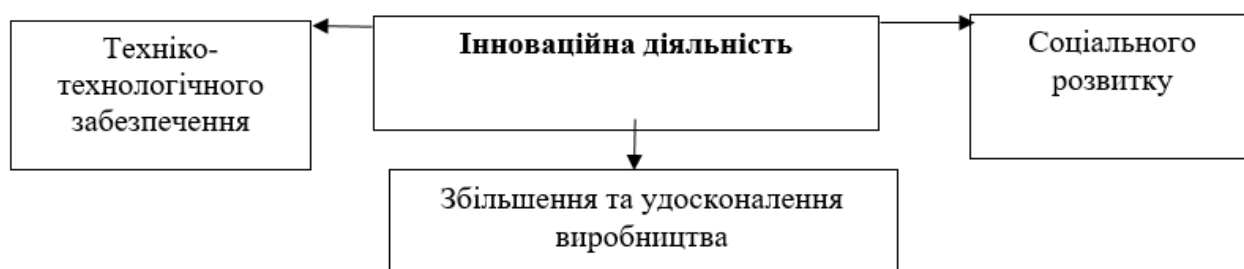

Рис. 2. Види інноваційної діяльності на підприємстві [2]

Наступний вид інноваційної діяльності у сфері збільшення виробництва, підвищення якості і зменшення ціни продуктів пов'язаний з процесом якісного удосконалення продукції, її здешевлення, розширення асортименту, який направлено на повніше задоволення потреб населення.

Останній: інноваційна діяльність у сфері соціального розвитку підприємств та сільських територій представляє собою розширення і покращення сфери послуг, що надаються населенню. Він позитивно впливає на умови праці та відпочинку працівників підприємства. В основі всіх видів інноваційної діяльності лежить створення і освоєння нових видів продукції (послуг), виготовлення, створення цінностей, благ та інших товарів.

Ефективні технічні, організаційні та економічні нововведення неодмінно призводять до помітних позитивних змін у соціальних процесах на підприємствах, а все зростаюча актуалізація нагальних завдань соціального характеру ініціює їх розв'язання за допомогою нових організаційно-технічних і економічних рішень.

Список літератури:

1. Інноваційні технології в туристичній індустрії: [Електронний ресурс] / file:///C:/Users/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0%D0%86%D1%80%D0%B0/Downloads/sre_2013_3_49.pdf (дата звернення: 16.07.2023).
2. Новіков В.С. Інновації в туризмі : [Електронний ресурс] / http://infotour.in.ua/novikov.htm (дата звернення: 16.07.2023).
3. Концепти інноваційного розвитку підприємств в сфері туризму: [Електронний ресурс] https://knute.edu.ua/file/ODc0Mw==/53ec8a30e688165ab46cb806c8831614.pdf (дата звернення: 16.07.2023).

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК, ЩО ВПЛИВАЄ НА МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

Лобач Володимир Петрович

голова

Полтавське міське товариство Реріхів «Радела»

На теперішньому етапі еволюційного розвитку земної цивілізації країни світу мають визначитися з метою та цілями, при досягненні яких вони мають змогу природньо інтегруватися у сучасний Світ.

В Україні Указом Президента України Володимира Зеленського щорічно 9 травня буде відзначатися День Європи [1]. Це також офіційні заяви щодо прискорення членства України в Організації Північноатлантичного договору. На урочистому засіданні Верховної Ради України 28 червня 2023 року була проголошена економічна Доктрина, згідно з якою валовий національний продукт має складати через десятиріччя в еквіваленті 1,000 (одного) трильйону доларів.

Представниками української та зарубіжної наукової, громадської та католицької спільноти 25 червня 2023 року у м. Львові, в Українському католицькому університеті був оприлюднений маніфест «Нове народження України» [2, с. 4].

У цьому маніфесті зазначається, що як свідчить досвід решти світу, війна приносить із собою фундаментальні зміни, які важко досягнути, доки люди знаходяться у вирі подій. Такі зміни принесуть із собою нові приголомшливі виклики і ці виклики не забаряться. Якщо Україна виявиться готовою до них, вони можуть стати провісниками кращого майбутнього для всіх, за яке українці наразі б'ються та вмирають. Але якщо ці виклики заскочать нас зненацька, майбутнє може виявитись темним, а перемога – не набагато кращою від поразки.

У цій страшній війні в багатьох аспектах народжується нова Україна: російська агресія об'єднала українців задля захисту своєї землі та *священного права самим визначати свою долю*. Це означає, що українська політична нація стала доконаним фактом. Але це також накладає на нас додаткову відповідальність. Війна точиться не тільки за контроль над територією та відновлення суверенітету України в міжнародно визнаних кордонах – ми відстоюємо також принципи та цінності вільного світу. Ми наразі боронимо цивілізацію, якій кинув виклик варварський автократичний режим.

У маніфесті також зазначається, що ще до війни небагато українців були задоволені станом справ в українській політиці. Ми щоразу обирали політиків, покладаючи на них великі сподівання. Але, здається, лише для того, аби пересвідчитись, наскільки наївними ми були, бо політики вкрай рідко справджували наші надії. Можновладці зазвичай обслуговували інтереси наближених до влади осіб, корупція квітла буйним цвітом, довіра до більшості державних інституцій зазвичай вимірювалась від'ємними числами. Як наслідок, українці втрачали довіру до влади, аби зануритись у своє приватне життя в колі рідних та друзів, подалі від політики. Але в результаті цього політична система ставала ще менш чутливою до потреб пересічних українців.

У маніфесті вказується, що влада концентрувалась у руках небагатьох насамперед тому, що люди вірили, що процвітання України має забезпечити сильний президент-патріот, а не ефективна система влади, що опирається на складну систему стримувань і противаги.

Ініціатори маніфесту вважають, що кінець-кінцем надмірна концентрація влади в руках небагатьох провокуватиме нові та нові суспільні поділи. Якщо українці повірять у свою державу, якщо влада стане чуйною до потреб громадян, якщо система даватиме надію на майбутнє та гуртуватиме людей, тоді Україна може пережити славне друге народження.

У маніфесті зазначається, що чинний Основний закон добре написаний з точки зору юридичної техніки. Однак оскільки українці потерпають від щоденних проблем, яким

політики не можуть дати раду, значить структура національної Конституції має якийсь суттєвий гандж.

Також вказується, що можновладці ігнорують Конституцію, коли в них є можливість безкарно порушувати її приписи і, навпаки, відсутні стимули дотримуватись їх – іншими словами коли влада занадто сконцентрована в руках небагатьох. Отже, наша Конституція продовжуватиме бути порожньою декларацією доти, доки ми не змінимо її таким чином, аби створити передумови її ефективного застосування.

Підписанти маніфесту пропонують, аби люди зробили свій усвідомлений вибір, конституційний процес має бути відкритим та інклюзивним настільки, наскільки це можливо. Він має включати: численні громадські слухання, які добре протоколюються; конституційні дискусійні спільноти чи клуби в кожному місті; вірогідно, обрану конституційну асамблею; експертний супровід, що не підміняє собою інклюзивний процес; референдум.

Таким чином, запевняють автори маніфесту, процес написання нової Конституції може об'єднати людей у заповзятій, жвавій дискусії про спільне майбутнє – новий суспільний консенсус, який допоможе нам збудувати краще майбутнє, якого ми наразі так палко прагнемо. Таким чином, метою конституційного процесу є дослідження шляху, що призведе Україну до укладення нового суспільного договору... [2, с. 4]

Вважаю, що свідомо українська спільнота, особливо за останнє десятиліття, мала переконатися, що перш за все європейські та інші країни світу рухаються у майбутнє визначивши свою мету та пріоритети розвитку. Бажано, щоб ці пріоритети не суперечили напрацьованим країнами Заходу духовним цінностям.

Центральне місце країнами світу приділяється економічному розвитку. У ринкових механізмах нових індустріальних країн формується на основі правового державного регулювання, яке опирається на історичні, культурні та національні традиції. В них відсутнє стремління до універсалізації, домінує свобода у формі і засобів розвитку.

У механізмі регулювання сучасного ринкового господарства країн Західної Європи *індикативне планування замінюється стратегічним*.

Але, на цьому шляху до нової духовної людини та обраного суспільством прогресивного державного устрою, їх розвиток буде залежати від пануючого світогляду й моралі, рівня розвитку культури та національних властивостей.

На теперішній час у переломному періоді історії народів відбувається жорстока боротьба двох ідеологій, двох систем за панування над світом: автократією та демократією, пост більшовицько-комуністичним і християнсько-демократичним світоглядом.

Боротьба названих вище двох систем включає в себе всі сторони життя народів, і між іншим, виховання молоді.

Громадянське виховання, яке стало особливо актуальним у період проголошення і розбудови України як демократичної, правової держави, що потребує нової людини-громадянина, свідомої щодо своїх прав і обов'язків, активної й творчої особистості з високою національною свідомістю, твердим характером і сильною волею. Нову державу можуть створити тільки якісно нові громадяни, особливо майбутні вчителі, які, у процесі виховання, змінять себе та свою свідомість.

Національний виховний ідеал базується на загальнолюдських цінностях і включає в себе ті риси, які відповідають духовності чи звичаям певного народу. Конкретний зміст національного виховного ідеалу залежить від державного устрою, світогляду, релігії та моралі, від рівня розвитку культури, від національних особливостей народу.

В Україні має бути культивована неперервна система самоосвіти та самовиховання. Які риси характеру мусять бути притаманні студентській молоді та громадянам України в сучасних умовах?

Згідно з реформою загальної середньої освіти випускник нової української школи – це:

- цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення;

- патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини;
- інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя.

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями [3].

Вважаю, що до перелічених духовних, інтелектуальних та фізичних якостей, в екстремальних умовах становлення та подальшого еволюційного розвитку всіх галузей України, молода людина має мати ще додаткові духовні здібності:

- 1) незламної волі до досконалості, праведності та святості;
- 2) чесності;
- 3) справедливості;
- 4) пріоритету суспільних національних та світових інтересів над особистими;
- 5) життєвого оптимізму, довіри до Божого милосердя і справедливості;
- 6) самодисципліни, відповідальності та рішучості;
- 7) любові до праці;
- 8) виразного відчуття краси і здоров'я (психічного та фізичного);
- 9) любові до мови, мовлення, пісні (співучість);
- 10) мужності, сміливості, відкритості до майбутнього, нового та незвіданого;
- 11) шляхетності та жертвовності;
- 12) вміння логічно та раціонально мислити, мати навички синтетичного мислення;
- 13) мати культуру просто, стисло і чітко (лаконічно), ясно мислити та викладати свої думки;
- 14) толерантного ставлення до думок співбесідників та культура проведення нарад і дискусій.

На світоглядному рівні:

- 1) постійного поповнення знань та розширення своєї свідомості;
- 2) здатності до творчих, масштабних та нестандартних дій;
- 3) відчуття власної свободи і повага до свободи інших;
- 4) інтересу до внутрішнього світу людей і народів, повага до їх оригінальності та неповторності.

Молода людина в українському суспільстві мусить також усвідомлювати, яким шляхом розвитку рухається країна та яку мету, для досягнення у житті, він має поставити. Суспільство об'єднується не лише за територією, за якою постійно мешкає, але й для всіх зрозумілою мрією, яку можливо досягнути якщо не в цьому житті, то в майбутньому.

Об'єднанню української нації може сприяти не тільки спільна у міжнародно визнаних кордонах територія, самобутня українська мова, національні традиції, але й усвідомлена близька по духу *українська національна ідея*. Ця ідея може бути основною національною метою, яка нам потрібна як на теперішній час так і для її досягнення у майбутньому.

Українська національна ідея має включати кращі духовні надбання у минулому, поєднувати державні суспільні інтереси з духовними прагненнями кожної людини і громадянина. Суспільна мораль має формуватися на засадах вищих духовних цінностей, національних і світових культурних надбань. Кожна людина у суспільстві сильних духом, мужніх і чесних громадян має бути найвищою цінністю. Місія української нації полягає також у несенні миру на Землі на шляху становлення і еволюційного розвитку країни та може поставити перед собою мету:

- служити Богові й Україні як сенс свого життя;
- разом із світовою демократичною спільнотою відстояти державний суверенітет, територіальну цілісність та національну ідентичність від розв'язаної темними силами гібридної агресії з боку споконвічного ворога країни з історичною назвою Московщина (РФ);

- на шляху демократичних перетворень країни прагнути до самовдосконалення затребуваних у суспільстві природних духовних, інтелектуальних та фізичних здібностей і талантів;

- вдосконалювати рівноправні взаємовідносини у суспільстві;

- досягнути вільного розквіту всіх сфер життєдіяльності України;

- розвивати взаємовигідні відносини з країнами світу та прагнути, на основі властивих вищих духовних цінностей, до взаєморозуміння з іншими цивілізаціями Всесвіту [4, с. 20 -21].

Вважаю, що чинна Конституція України не потребує кардинальних змін, оскільки, як Президент України, згідно цієї Конституції, зобов'язується усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, *виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників*. Так і народні депутати України присягаються додержуватися Конституції України та законів України, *виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників*.

Якщо вони будуть діяти всупереч даних зобов'язань, то це є підставою для їх можливого звільнення із займаної посади.

Разом з цим вважаю за доцільне внесення до розділу VII «Прокуратура», до Закону № 1401-VIII, зміни, якими повернути право здійснювати прокуратурою нагляду не тільки за кримінальними справами, але й адміністративними, при розгляді яких деякі чиновники державних органів вважають, що вони, згідно отриманих зобов'язань, можуть ігнорувати норми не тільки законодавства України, рішення та постанови судів, але й положення самої Конституції, і не нести за це будь-якої відповідальності.

Згідно статті 85 Конституції України Верховна Рада визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики. Таким чином, Верховна Рада могла б ухвалити, після проведеного слухання та обговорення, українську національну ідею, яка б у подальшому могла бути покладена за основу при розробці концептуальних комплексних положень стратегії становлення та еволюційного розвитку України.

Список літератури:

1. Указ Президента України № 266/2003 від 8 травня 2003 року «Про День Європи».
2. Універсальне інформаційно-політичне видання «Вечірня Полтава» № 27, 5.07.2023.

8 с.

3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988.

4. Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2023 Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua> Міжнародна конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства. Current state and prospects of the development of science, education, technology and society». Збірник тез доповідей. Book of abstracts. 16 червня 2023 р. June 16, 2023. м. Полтава, Україна Poltava, Ukraine. Тези доповіді: «Чинники, що впливають на майбутнє України». 75 с.

АНАЛІЗ ПАРАМЕТРІВ ТОПОЛОГІЇ ГЕННОЇ МЕРЕЖІ

Лях І.М.

доцент, к.т.н.

доцент кафедри інформатики та фізико-математичних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Генна регуляторна мережа представлялася у вигляді, як орієнтованого так і неорієнтованого графу, при цьому оптимізація топології мережі може бути виконана із застосуванням теорії графів і застосовуються одиночні топологічні параметри. Дослідимо наступні одиночні топологічні параметри: кількість вузлів мережі, зв'язність, середня зв'язність, максимальна зв'язність, щільність мережі, коефіцієнт кластеризації вузла та мережі, коефіцієнт централізації, гетерогенність мережі і топологічний коефіцієнт[1].

Розглянемо більш детально кожен з одиночних параметрів генної мережі, а саме:

- Кількість вузлів мережі – параметр, що визначає загальну кількість генів/протеїнів/метаболітів, що складають мережу. При цьому слід зазначити, що загальна кількість експресованих генів біологічного організму складає приблизно 25000.

- Зв'язність вузла мережі – визначає сумарну вагу зв'язків, що напругу з'єднують цей вузол із сусідніми вузлами мережі.

- Середня зв'язність мережі – визначається як середнє арифметичне значення зв'язності всіх вузлів мережі.

- Максимальна зв'язність – максимальне значення зв'язності всіх вузлів мережі. Слід зазначити, що зв'язність є одним із ключових параметрів, що визначає складність мережі. Аналіз характеру розподілу значення зв'язності від кількості вузлів, що мають відповідне значення зв'язності, дозволяє проаналізувати топологію мережі та визначити шляхи її оптимізації.

- Щільність мережі – відношення сумарної кількості ваг зв'язків мережі до максимально можливої.

- Коефіцієнт кластеризації вузла – визначається відношенням кількості реальних зв'язків у кластері, що містить відповідний вузол (центр кластера) до максимально можливої кількості зв'язків між вузлами кластера.

- Коефіцієнт кластеризації мережі – визначається як середнє арифметичне значення коефіцієнтів кластеризації всіх вузлів мережі.

- Коефіцієнт централізації – визначає ступінь близькості мережі до зіркоподібної топології.

- Гетерогенність мережі – виражає ступінь неоднорідності топології мережі.

- Топологічний коефіцієнт вузлів мережі визначається за формулою:

$$T_p = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n L(p, i)}{k_p} \quad (1)$$

де: k_p – кількість сусідів p -го вузла; n – кількість вузлів, що мають спільних сусідів із вузлом p ; $L(p, i)$ – кількість сусідів i -го гена, що мають хоча б одного спільного сусіда з геном p . [2]

Аналіз вищенаведених одиночних критеріїв оцінки генної топології мережі дозволяє зробити висновок, що характер їх зміни в процесі розрядження мережі може суперечити один одному. Так, якщо значення коефіцієнтів кластеризації мережі та щільності мережі зменшується в процесі формування оптимальної топології мережі шляхом видалення зв'язків з низькою вагою, то значення гетерогенності та коефіцієнта централізації зростають.

Список літератури:

1. Babichev, S., & Yasinska-Damri, L. (2021). Modelling of gene regulatory network reconstruction procedure based on the complex use of topological parameters. *Applied Questions Of Mathematical Modelling*, 4(1), p.32-41. <https://doi.org/10.32782/KNTU2618-0340/2021.4.1.3>
2. Assenov, Y., Ramirez, F., Schelhorn, S.-E., et al. (2008). Computing topological parameters of biological networks. *Bioinformatics*. 24(2), p.282–284.

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Макаренко Дмитро Володимирович

магістрант

Кисільова Інна Юріївна

к.ф.-м.н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

inna_kisileva@ukr.net

Страховання є важливим та незамінним елементом фінансового забезпечення розвитку економіки. Однак, задля ефективного виконання своїх функцій, страхові компанії повинні приділяти належну увагу підтримці достатнього рівня їх фінансової стійкості. Фінансову надійність страхової організації визначають як спроможність страховика виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестрахування у випадку впливу несприятливих чинників [1, с.37].

В теперішні часи страхові компанії зіткнулися з серйозними викликами. Більшість страховиків переформатували діяльність, здійснивши евакуацію персоналу у безпечніші регіони, а також забезпечивши віддалену роботу співробітників, збереження наявних технічних засобів та інформаційних баз. У зв'язку з масовим переміщенням населення, тимчасовою окупацією територій, фізичним знищенням об'єктів нерухомості скоротилась кількість регіональних центрів обслуговування страхувальників.

Також слід визначити виникнення серйозних проблем із питанням організації врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться активні бойові дії, при цьому є практично неможливим проведення оглядів транспортних засобів, отримання та належне оформлення оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, виклик поліції на місце ДТП.

На прикладі СК «INGO» розглянемо сильні та слабкі сторони, можливості та загрози під час військової агресії (табл. 1):

Таблиця 1. SWOT – аналіз СК «INGO»

Сильні сторони	Слабкі сторони
- Досвідчений та кваліфікований персонал; - наявність страхових фондів та резервів для випадку великих потоків страхових виплат, що може забезпечити стійкість компаній в умовах воєнного стану; - розуміння ризиків, які пов'язані із війною, та можливість адаптуватись до цих ризиків шляхом зміни політики страхування та впровадження нових видів страхування.	- Зменшення попиту на страхові послуги через загальний економічний спад та нестабільність на ринку в умовах війни; - нездатність повно оцінити ризики які є непередбачуваними; - недостатність фінансових ресурсів для забезпечення підвищеного попиту на страхові послуги в умовах воєнного стану.
Можливості	Загрози
- Збільшення попиту на страхування воєнних ризиків; - розширення асортименту страхових послуг за рахунок специфічних видів страхування; - розвиток нових продуктів та нових напрямків страхування, що відповідають потребам клієнтів в умовах воєнного стану.	- Зміни в законодавстві та умовах регулювання страхового ринку; - ризики національної економіки, загальний економічний спад; - ризик отримання збитків.

Як відомо, такі причини страхових подій, як воєнні дії (влучення снарядів, мін, куль, руйнування будівель, наслідки вибухів тощо) завжди вважались нестраховими ризиками, і належали до переліку винятків, що передбачало звільнення страховика від виплати відшкодування. Але, як зазначають експерти страхового ринку, в сучасних умовах серед клієнтів страхових компаній зростає попит на страхування подібних ризиків.

Вважаємо, що в цьому випадку для страхових організацій відкриваються певні можливості. Але, як показує практика, страхові компанії йдуть назустріч клієнтам, але з низкою застережень: приймають на покриття лише частину страхових ризиків, беруть мінімальні ризики, розраховуючи, що завдяки страхуванню воєнних ризиків залучать до себе клієнтів інших компаній [2].

У практиці СК «INGO» враховують воєнні ризики у випадку добровільного страхування медичних витрат, причому може бути включене покриття воєнних ризиків для цивільних осіб, які діють на території, де не ведуться активні бойові дії. Таким чином, застрахований має змогу отримати медичну допомогу у разі травми чи поранення в більшому обсязі, ніж гарантований державою. Крім того, покриття передбачає лікування в приватних клініках та період реабілітації.

Однак, в СК «INGO» діють обмеження щодо страхування від нещасного випадку: страхове покриття доступне лише для цивільних осіб, які не перебувають у зонах активних бойових дій і які вже мають стандартні програми страхування від нещасних випадків. Страхова сума становить 30000 – 100000 грн за ризиком смерті та травмування [3]. Із страхування КАСКО, на жаль, СК «INGO» не надає повного захисту автомобіля від воєнних ризиків, а лише в певному відсотку від страхової суми. Виключенням також вважається пошкодження або загибель застрахованого транспорту через прямий обстріл [3].

Зазначимо, що оцінити економічну ефективність запропонованих продуктів із страхування воєнних ризиків можна буде лише за певний час. І тоді можна буде більш достовірно оцінити вплив політичних (воєнних) факторів на фінансову стійкість страхових організацій. Але можна побачити, що страхові організації продовжують працювати. В цій складній ситуації для збереження потенціалу і стійкості страхових організацій вважаємо об'єднання зусиль як страхових організацій, так і Національного банку, зокрема шляхом постійного діалогу з учасниками страхового ринку та оперативного реагування на його потреби.

Список літератури:

1. Чайковська В. П. Оцінка забезпечення фінансової надійності страхових організацій в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 12. С. 36-39.
2. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати –результати опитування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanurinov-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya> (Дата звернення: 16.07.2023).
3. Застрахуватися від ризиків війни вже можна. Але страховки обмежені за сумами виплат та місцезнаходженням застрахованого. URL: <https://mind.ua/publications/20250600-zastrahuvatisya-vid-rizikiv-vijni-vzhe-mozhna-ale-strahovki-obmezheni-za-sumami-viplat-ta-misceznahodzhe> (дата звернення: 22.07.2023).

РОЗРОБКА ФУНКЦІОНАЛУ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДПРАВЛЕННЯ ЛИСТІВ СТУДЕНТАМ, ЯКІ ПЕРЕОБРАЛИ ДИСЦИПЛІНИ

Макренко М.О.

студентка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Мащенко Л.В.

старший викладач

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Верба О.В.

завідувач навчального відділу

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Робота спрямована на розробку макросів для винесення на окремий лист студентів, які переобрали дисципліну та формування і відправлення електронного листа про перевибір дисциплін

У рамках розробки автоматизованого процесу відправки повідомлень студентам було реалізовано функціонал для ефективного збереження та відправлення листів студентам, які переобрали дисципліни.

Спочатку було вирішено завдання виділення студентів, які переобрали дисципліни. Шляхом застосування критеріїв та можливостей Microsoft Excel було відокремлено цих студентів від загального списку. За допомогою використання функцій фільтрації, сортування та розширеного пошуку, було створено окремий список студентів, які здійснили перевибір дисциплін, з метою подальшого аналізу та обробки.

Потім було реалізовано формування окремого листа для цих студентів, який містить необхідну інформацію про їх перевибрані дисципліни. Для цього було використано можливості Microsoft Excel зі створення нового листа та вставлення даних. Інформація про дисципліни, які студенти перевибрали, була внесена співробітником навчального відділу вручну та розташована в логічному порядку для зручного сприйняття студентами.

Для формування окремих листів студентів, які переобрали дисципліни, було реалізовано автоматичне створення індивідуальних листів для кожного студента. За допомогою можливостей Microsoft Excel, таких як зчитування даних зі списку студентів та створення персоналізованого тексту листа, були сформовані листи, які містять інформацію про перевибрані дисципліни кожного студента.

Після формування індивідуальних листів, було налаштовано відправку цих листів за допомогою електронної пошти. За допомогою можливостей Microsoft Excel та використання макросів, було налаштовано автоматичну відправку листів студентам на їх електронні адреси. Це дозволяє швидко та зручно доставити інформацію про перевибрані дисципліни кожному студенту, забезпечуючи індивідуальний підхід та точність виконання процесу.

Розроблений функціонал для винесення на окремий лист студентів, які переобрали дисципліни, та формування та відправлення електронного листа про перевибір дисциплін є важливим кроком у полегшенні та автоматизації процесу сповіщення студентів про їх вибір та перевибір дисциплін. Він дозволяє швидко та ефективно забезпечувати інформування студентів, зберігаючи при цьому індивідуальний підхід та точність виконання.

Таким чином, розробка цих частин макросу вносить великий внесок у покращення процесу комунікації зі студентами щодо їх вибору та перевибору дисциплін. Вони забезпечують ефективну та швидку відправку повідомлень, зручну організацію та збереження даних студентів, а також забезпечують точність та надійність виконання процесу. Розроблені частини макросу сприяють покращенню управління навчальним процесом та забезпечують більш ефективну роботу зі студентами.

Список літератури:

1. Офіційна документація Microsoft Excel: <https://support.microsoft.com/uk-ua/excel>
2. Сайт Microsoft Office Dev Center: <https://developer.microsoft.com/uk-ua/office/>
3. Веб-сайт Microsoft Excel VBA: <https://www.excel-easy.com/vba.html>
4. Веб-сайт ExcelJet: <https://exceljet.net/>
5. Microsoft Community: <https://answers.microsoft.com/uk-ua>
6. Веб-сайт VBA Express: <https://www.vbaexpress.com/>

РОЗРОБКА ФУНКЦІОНАЛУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РОЗСИЛКИ СТУДЕНТАМ ТА ВИНЕСЕННЯ НА ОКРЕМИЙ ЛИСТ СТУДЕНТІВ БЕЗ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ

Макренко М.О.

студентка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Мащенко Л.В.

старший викладач

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Верба О.В.

завідувач навчального відділу

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Робота спрямована на розробку автоматизованого процесу відправки повідомлень студентам за допомогою макросу в Microsoft Excel. Головна мета полягає в ефективному використанні часу та ресурсів, швидкому і точному повідомленні студентів про вибір та перевибір визначених дисциплін.

На основі проведеного аналізу була визначена архітектура макросу та визначені основні етапи роботи. Відповідно до цих етапів було розроблено програмну частину макросу, яка включає в себе вибір студентів, формування та відправлення електронного листа, а також вибір студентів без електронної пошти.

Розроблено макрос, за допомогою якого автоматично формуються індивідуальні повідомлення для кожного вибраного студента. Це означає, що кожен студент отримає персоналізоване повідомлення зі своїм ПІБ, групою та необхідною інформацією про дисципліни за вибором.

Після формування особистих повідомлень, система автоматично відправляє електронні листи до вибраних студентів. Це забезпечує швидку та автоматизовану доставку інформації кожному студенту, зберігаючи індивідуальний підхід до кожного отримувача.

Таким чином, розроблений макрос дозволяє зручно та ефективно формувати та відправляти електронні листи студентам. Інтерфейс дозволяє автоматично виконувати формування та відправлення, що забезпечує швидку доставку інформації кожному студенту.

Отримані результати дозволяють значно полегшити та прискорити відправку повідомлень студентам про дисципліни за вибором, що дозволить контролювати процес вибору.

Далі, для ефективного управління комунікацією зі студентами, було реалізовано механізм винесення на Лист2 студентів, у яких відсутня електронна пошта. За допомогою програмного коду, було автоматично перевірено наявність електронної пошти для кожного студента та зібрано інформацію про тих, у кого вона відсутня. Це дозволяє зручно керувати списком студентів без пошти та подальше використання цієї інформації для виключення їх з розсилки.

Застосування цього макросу допомагає забезпечити точну та повну інформацію про дисципліни, які обрали студенти, та зручно управляти списком студентів без електронної пошти. Це покращує якість комунікації зі студентами та забезпечує ефективне використання ресурсів при відправці повідомлень.

Розроблена система макросів дозволяє автоматично визначати адресатів та відправляти індивідуальні листи студентам з відповідними змінами у навчальному процесі, забезпечуючи надійність, точність та швидкість виконання.

Список літератури:

1. Офіційна документація Microsoft Excel: <https://support.microsoft.com/uk-ua/excel>

2. Сайт Microsoft Office Dev Center: <https://developer.microsoft.com/uk-ua/office/>
3. Веб-сайт Microsoft Excel VBA: <https://www.excel-easy.com/vba.html>
4. Веб-сайт ExcelJet: <https://exceljet.net/>
5. Веб-сайт VBA Express: <https://www.vbaexpress.com/>

МЕТОДИ РОЗГОРТАННЯ БЕЗДРОТОВИХ LTE-МЕРЕЖ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Мальченко П.О.

магістр спеціальності 122 Комп'ютерні науки
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Іванов Г.О.

канд. техн. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет

Технологічний прогрес відбувається щороку з появою сучасних технологій, таких як Інтернет і мобільний зв'язок. Це призвело до розвитку нових, потужніших технологій, у тому числі покращених поколінь мобільного зв'язку.

Хоча нові стандарти, такі як GSM і LTE, зараз доступні, вони доступні лише у високорозвинених містах, залишаючи жителів малих міст і сіл без доступу до цих бажаних стандартів через брак станцій. Крім того, навіть у великих містах у районах, віддалених від станцій, спостерігається повільна та низька якість передачі та прийому даних.

Мета роботи – розробити план розміщення додаткових базових станцій зв'язку, щоб забезпечити абонентів LTE-мережі кращим зв'язком та швидкістю отримання/передачі даних.

Для виконання роботи було поставлено такі завдання:

- розглянути положення та потенційне заселення обраних медичних установ двох мікрорайонів міста Миколаїв: Старий Водопій та Соляні;
- проаналізувати базові станції, що наразі наявні навколо обраних медичних установ;
- спланувати розміщення додаткових базових станцій та спосіб їх з'єднання для забезпечення абонентів безперебійним та швидкісним LTE-зв'язком.

Наявність мережі LTE є надзвичайно важливою для лікарень, оскільки вона забезпечує високошвидкісне підключення до Інтернету, що дозволяє медичним працівникам швидко і легко отримувати доступ до важливої інформації про пацієнтів. Це стає особливо важливим у надзвичайних ситуаціях, коли швидке прийняття рішень є життєво важливим. Крім того, мережа LTE полегшує надання телемедичних послуг, дозволяючи лікарям дистанційно діагностувати і лікувати пацієнтів, зменшуючи необхідність фізичних візитів і знижуючи ризик інфекцій. Крім того, мережа LTE може підтримувати носимі пристрої і системи дистанційного моніторингу, що дозволяє лікарям спостерігати за життєво важливими показниками пацієнтів на відстані.

Окрім медичного застосування, мережа LTE слугує різним іншим цілям у лікарнях. Вона допомагає в лікарняних операціях, таких як відстеження запасів і управління медичним обладнанням. Крім того, вона покращує враження пацієнтів від перебування в лікарні, надаючи їм доступ до розваг, спілкування та освітніх ресурсів під час перебування в лікарні. Нарешті, мережа відіграє важливу роль у покращенні комунікації між персоналом лікарні, що призводить до більш злагодженої та ефективної роботи в цілому.

Обмін даними зі швидкістю понад 100 Мбіт/с (для абонентів, які рухаються зі швидкістю до 100 км/год) та 1 Гбіт/с (для абонентів, які рухаються зі швидкістю біля 1 км/год) здійснюється за допомогою мережі LTE.

Для планування LTE-мережі навколо медичних закладів поставлені такі задачі:

- підвищення якості зв'язку в віддалених кутках району;
- створення зони охопту мережею LTE;
- привести доказ, що виконати грамотне планування LTE-мережі в даному районі можливе.

Базова станція зв'язку – це система в радіозв'язку, яка складається з передавального та приймального обладнання, що забезпечує централізовану підтримку групи користувачів. У

бездротових мережах, які передають дані, базова станція – це приймач радіосигналу, який функціонує як концентратор у дротових локальних мережах. Стільникова станція зазвичай складається з малопотужного приймача і бездротового маршрутизатора.

Бездротова телефонія відрізняється від дуплексного радіозв'язку тим, що:

- вона є комутованою. Підключення до каналу зв'язку з абонентом здійснюється шляхом набору номера на початку розмови, а канал закінчує свою роботу, коли один з абонентів завершує розмову;
- телефони, які використовують бездротовий зв'язок, зазвичай зв'язуються з телефонною мережею.

Для підключення станцій, які використовують стандарт LTE, необхідне оптоволокно. Це важливо, оскільки оптоволоконні кабелі збільшують пропускну здатність, покращують швидкість і якість передачі даних на більші відстані, а також підвищують безпеку і надійність.

Існують різні типи базових станцій: макро-, мікро-, піко- і фемтосоти.

Фемтостільники розглядаються не як базова станція, а як точка доступу. Ці пристрої призначені насамперед для домашніх або офісних користувачів, а власником обладнання може бути як фізична, так і юридична особа, яка не є афілійованою з оператором.

Пікостільник – це невелика базова станція малої потужності, яка належить оператору і використовує IP/Ethernet як транспортну мережу. Зазвичай вона встановлюється в місцях потенційної концентрації користувачів. Вона призначена для збільшення пропускну здатності та покриття стільникової мережі в місцях з високою щільністю користувачів або там, де є потреба в локалізованому покритті, наприклад, у торгових центрах, офісних будівлях, стадіонах або житлових комплексах.

Мікростільники – це компактні версії базових станцій, які зазвичай використовуються в мережах операторів. Вони відрізняються від "великих" базових станцій меншою ємністю абонентів і меншою випромінюваною потужністю. Зазвичай вони важать до 50 кг і мають радіус радіопокриття до 1 км, але на практиці це частіше 400-600 м. Мікростільники використовуються в ситуаціях, коли не потрібна велика ємність і потужність мережі або коли неможливо встановити велику станцію. Вони призначені для збільшення пропускну здатності та покриття стільникової мережі в районах з високим попитом користувачів або там, де є потреба в локальному покритті, наприклад, у міських центрах, кампусах або житлових кварталах. Загалом, мікростільники допомагають підвищити продуктивність мережі, розширити покриття і забезпечити кращу якість послуг у певних районах з високою концентрацією користувачів, сприяючи покращенню мобільного зв'язку для користувачів.

Макростільники слугують фундаментальними будівельними блоками мобільних мереж, функціонуючи як стандартні базові станції. Маючи вихідну потужність близько 50 Вт і радіус покриття до 100 км (на максимальній межі), вони, як правило, розміщуються на високих конструкціях, таких як вежі, дахи або спеціалізовані об'єкти інфраструктури, щоб забезпечити широке покриття. На відміну від мікростільників і пікостільників, макростільники працюють на більш високих рівнях потужності, що дозволяє їм забезпечувати зв'язок на значно більших відстанях.

Щоб спланувати LTE-мережу між медичними закладами у обраних районах Миколаєва, було обрано використовувати мікростільники. Адже область необхідного покриття є досить невеликою і потрібно підтримувати якісний сигнал.

Так як мікростільники потребують, щоб з'єднання між базовою станцією та основною мережею оператора було якісним і з достатньою пропускну здатністю, щоб обробляти весь переданий повітряний трафік, одна з існуючих БС має бути покращена до рівня LTE.

Анени на базових станціях пропонується встановлювати такі, що мають діаграму направленості 120 градусів. В залежності від мікрорайону та розміщення базової станції кількість таких антен буде змінною. В основному кількість антен буде рівна чотирьом, адже потрібно досягти все напрямленого сигналу, який буде віддавати станції. Тому для цього будуть використовуватись омпі-анени, які є все спрямованими.

Основна відмінність між всеспрямованими антенами, також відомими як ненаправлені антени, і секторними антенами полягає в тому, що перші не надають пріоритету якомусь конкретному напрямку сигналу. Радіосигнал передається від базової станції рівномірно в усіх напрямках з однаковою потужністю, що призводить до кругової діаграми спрямованості всеспрямованої антени.

Обрані медичні заклади мають певні особливості розташування, що знижує ефективність встановлення додаткових макрос стільників, а враховуючи їх вартість – знадто дорогим способом розгортання мережі. Так одна з лікарень знаходиться біля найвищої точки міста але в низині і оточена деревами, переважно дубами, а інша знаходиться в низині, близько до річки оточена невеликою кількістю зелених насаджень.

Для мікростільників використовуватимемо стабільний радіус, оскільки робота на 1 км не є гарантованою, тому для радіусу стільника було взято значення 600 м, що дає площу покриття у 2028 м² для користувачів, загальною кількістю до 2000 осіб.

Поширення любого сигналу неминуче забезпечується його затуханням, причому величини затухання сигналів залежить як від розширення від точок передачі, так і від частот сигналів. При вимірюванні в децибелах великих затухань сигналів (ослаблення при поширенні) використовують формулу:

$$L_{p=X \log(\frac{4\pi df}{c})}, \quad (1)$$

де X – коефіцієнт ослаблення; рівний 20 для відкритого простору; d – відстань від точок передачі; f – частота сигналів; c – швидкість світла.

З цієї формули безпосередньо випливає, що зі збільшенням частоти переданого сигналу збільшується і його загасання. Детальніше у табл. 1.

Таблиця 1. Порівняльна таблиця загасання сигналу

f , МГц	d , м	L_p , дБ
2600	10	59,25
1800	10	62,45
2600	20	53,23
2600	50	45,27

Так, при поширенні сигналу в відкритому просторі з частотою 2600 МГц він слабшає до 59,25 дБ при віддаленні від джерела на 10 м.

Після дослідження було виявлено, що в районах біля лікарень ще не було встановлено жодної станції зв'язку LTE. Було розглянуто необхідні компоненти базової станції, визначено місце розташування та приблизну кількість базових станцій для медичних закладів та прилеглих районів. Рішення про використання мікростільників було пояснено тим, що лікарні потребують якісного покриття на невеликій території, а мікростільники краще підходять для забезпечення надійного зв'язку в густонаселених місцях.

ЗМІНИ ПЛАЦЕНТАРНОГО АНГІОГЕНЕЗУ ПРИ COVID-19

Мамчур Б.Р.

студентка медичного факультету

Тернопільського національного медичного університету

імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

(<https://orcid.org/0009-0006-9704-131X>, mamchur_bogrus@tdmu.edu.ua)

Не дивлячись на те, що пандемія COVID-19 вважається завершеною, вона безумовно залишила свій відбиток на усіх мешканцях нашої планети, і особливо на вагітних жінках.

Під час внутрішньоутробного розвитку плода у плаценті людини має місце високий рівень ангіогенезу. При цьому головна роль відводиться білкам сімейства VEGF (фактори зростання ендотелію судин).

Білки VEGF є складовою системи, котра відповідає за відновлення подачі кисню до тканин шляхом утворення нових судин, тоді коли циркуляція крові з тих чи інших причин є недостатньою. [1]

Серед таких причин можуть бути:

- посилений ріст м'язів
- відновлення після травм, поранень
- вагітність
- пухлинний процес

- та будь-які інші процеси, котрі гальмують подачу кисню до тканин, зокрема гіперкоагуляція при COVID-19

Коли у клітині має місце дефіцит кисню, вона виробляє один із факторів транскрипції — фактор, індукований гіпоксією (HIF). Цей фактор стимулює вивільнення білків VEGF. Циркулюючий білок VEGF потім зв'язується з VEGF-рецептором на клітинах ендотелію і активує дію розчинної tms-тирозинкінази, запускаючи ангіогенез. [2]

У родині VEGF існує декілька видів проангіогенних білків. Найбільш значущими у плацентарному ангіогенезі є білки VEGF A та PlGF. VEGF A - відповідає за мітоз та міграцію клітин ендотелію. Виробляється плацентою. PlGF - плацентарний фактор росту, котрий виробляється трофобластом і має виражений ангіогенний потенціал, гомологічний з VEGF A. [1] Концентрація зазначених вище показників змінюється відповідно до терміну вагітності. Референтні значення PlGF у 3 триместрі становлять 54.4-1297 пг/мл. Надмірне зростання його буде свідчити про патологічний ангіогенез.

Було проведено дослідження за участі 40 вагітних жінок з COVID-19 (діагноз підтверджено за допомогою ПЛР), які лікувалися в Тернопільській міській лікарні №2 у період з листопада 2020 року по січень 2022 року, та 10 вагітних COVID-19 негативних жінок з фізіологічним перебігом вагітності, котрі служили контрольною групою. COVID-19 позитивні жінки були розділені на 3 групи: I група – 10 (20%) хворих, яким встановлено діагноз COVID-19 у I триместрі вагітності; II група - 15 (30%) - у II триместрі; група III – (n=15 або 30%) протягом 3-го триместру. Зразки крові для дослідження відбиралися у 3-му триместрі.

Нашою метою було дослідити, чи впливає SARS-CoV2 на плацентарний ангіогенез, шляхом оцінки фактора росту ендотелію судин A (VEGFA) та фактора росту плаценти (PlGF).

Результати дослідження подані у (табл.1)

Таблиця 1

Результати: (в порівнянні з показниками контрольної групи)			
	<i>COVID у I триместрі</i>	<i>COVID у II триместрі</i>	<i>COVID у III триместрі</i>
VEGFA (95,30±5,65 пг/мл.)	Вище у 1,3 рази	Вище в 1,63 рази	Вище у 2 рази
PIGF	Вище в 1,3 рази	Вище на 16%	Вище на 30%

Як і передбачалося, показники вагітних жінок з COVID є вищими ніж показники контрольної групи. Це пов'язано з тим, що вагітність сама собою є гіперкоагуляційним станом, а в даній ситуації додається ще гіперкоагуляція при COVID. Це в свою чергу веде до тромбозу судин плаценти, ішемії та формування інфарктів плаценти. Наслідком цих послідовних процесів буде плацентарна дисфункція.

Надмірний (патологічний) ангиогенез це – пристосувально-компенсаторний механізм, спрямований на те, щоб виносити і народити якомога здоровішу дитину. Коли компенсація буде недостатньою, то можуть мати місце: передчасні пологи, мертвонародження або дистрес плоду.

На основі результату проведеного дослідження можемо стверджувати, що SARS-Cov-2 має негативний вплив на плацентарний ангиогенез.

Список літератури:

1. Vascular endothelial growth factor (VEGF) - key factor in normal and pathological angiogenesis - PubMed. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30173249/> (date of access: 21.07.2023).
2. Zimna A., Kurpisz M. Hypoxia-Inducible factor-1 in physiological and pathophysiological angiogenesis: applications and therapies. BioMed research international. 2015. Vol. 2015. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1155/2015/549412> (date of access: 21.07.2023).

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕТЕРМІНАНТІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

Марко С.І.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства
Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID 0000-0002-9778-0570

Охорона довкілля – одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Удосконалення діяльності із забезпечення екологічної безпеки, запобігання негативного техногенного впливу на довкілля та ліквідацію екологічної шкоди, пов'язаної з господарською діяльністю, є одним з пріоритетних напрямів діяльності Української держави. У зв'язку з цим кримінально-правові та кримінологічні методи впливу на порушення природоохоронного законодавства набувають особливого значення.

Кримінальні правопорушення проти довкілля – передбачені кримінальним законом діяння, що посягають на довкілля та його компоненти, на екологічну безпеку населення і територій, і полягають у безпосередньому протиправному використанні природних об'єктів або у протиправному впливі на них, що призводить до негативних змін стану та якості довкілля [1].

Як відомо, одним з головних завдань кримінології є запобігання злочинності, ефективність якого безпосередньо залежить від визначення та усунення причин й умов, що впливають на обрання правопорушниками злочинної поведінки. Детермінізм – це категорія, що виражає будь-яку обумовленість явищ, предметів, процесів, усі види зв'язків між ними. Беззаперечним є твердження, що кримінологічна детермінація – це різновид соціальної детермінації, яку можна розглядати в межах загальнішої системи – детермінації подій та явищ природи й суспільства [2, с. 32].

Здійснимо короткий аналіз причин та умов злочинності у сфері охорони довкілля з метою подальшого розроблення заходів протидії відповідним кримінальним правопорушенням. Для досягнення мети доцільно з'ясувати сутність основних детермінант злочинності в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Згідно з загальними доктринальними уявленнями про класифікацію причин злочинності, причини вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля можна класифікувати за рівнем їх дії: загальні причини; причини окремих видів злочинності (спеціально-кримінологічні); причини конкретних кримінальних правопорушень; за джерелами: внутрішні; зовнішні (мають міжнародний, транснаціональний характер); за змістом: соціально-психологічні (більшість причин кримінальних правопорушень криється в психології злочинця); соціально-економічні; політичні; ідеологічні; виховні; правові; організаційно-управлінські; за природою виникнення: об'єктивні; суб'єктивні, змішані (більшість таких причин мають як об'єктивну, так і суб'єктивну природу).

Також у науковій літературі виокремлюються такі причини вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля: пов'язані з впливом на природне середовище; пов'язані з незаконним природокористуванням [3, с. 81].

Так чи інакше більшість причин кримінальних правопорушень проти довкілля зосереджується саме в організаційно-правовій сфері. Зокрема, причинами забруднення чи засмічення можуть стати дії чи бездіяльність органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання чи фізичних осіб, допущені внаслідок надзвичайних ситуацій та / або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану [4].

Подекуди це може бути продиктовано недостатнім або неефективним правовим регулюванням правовідносин у сфері довкілля, природокористування, контролю за ними.

Серед суспільних протиріч, властивих будь-якому соціуму, можна виділити основні взаємопов'язані групи причин: економічні, політичні, власне соціальні, моральні та інші. Підґрунтям для зазначених груп в умовах українського сьогодення є військова агресія, прояви якої також утворюють окремі протиправні діяння проти довкілля. Зокрема, проблеми у галузі лісового господарства України набули таких масштабів, що спонукали до усунення відповідних причин у сфері нормативно-правового регулювання зазначених відносин, наслідком чого стало видання Указу Президента України № 675/2022 від 29.09.2022 р. про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про охорону, захист, використання та відтворення лісів України в особливий період» [5].

Досліджуючи економічні детермінанти, слід зазначити, що детермінанти злочинності у сфері довкілля полягають у складному економічному становищі окремих категорій осіб, що, однак, ні в якому разі не є виправданим. Зокрема, подорожчання деревини для опалення домівок спричинило незаконні порубки лісів та навіть виникли випадки шахрайства у цій сфері.

Таким чином, зв'язок між кримінальними правопорушеннями у сфері довкілля та чинниками, що їх обумовлюють, – це ланцюжок взаємопов'язаних та взаємообумовлених детермінуючих зв'язків, у межах яких матеріальні чинники соціально-економічного спрямування, детермінують злочинність за допомогою організаційно-правових та соціально-психологічних чинників.

Перешкоджання впливу детермінантів злочинності у сфері довкілля потребує вжиття комплексу різновекторних державних та громадських, економічних, організаційних та правових, регулюючих та охоронних, заходів, спрямованих на забезпечення правомірної екологічно значущої поведінки. Важливу роль у протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля відіграє об'єднання зусиль правоохоронних, інших державних органів, підприємств, установ та організацій щодо виявлення причин правопорушень в зазначеній сфері, припинення протиправної поведінки, нейтралізації всіх етапів учинення кримінальних правопорушень.

Список літератури:

1. Мурихін, С.В. Система екологічних злочинів за кримінальним кодексом України. Науковий вісник публічного та приватного права. Вип. 6., т. 3. 2018. С. 50–56.
2. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации / под ред. В. Н. Кудрявцева. М.: МГУ, 1984. 200 с.
3. Стегній О. Соціально-екологічні ризики російсько-української війни. Українське суспільство в умовах війни. Кол. моногр. за ред. Є. Головахи, С. Макєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 77-87.
4. Васильєва Д., Даців С. Як держава фіксуватиме шкоду, завдану землям та ґрунтам внаслідок війни. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/yak-derzhava-fiksuvatime-shkodu--zavdanu-zemlyam-ta-runtam-vnaslidok-viyni.html> [дата звернення 01.08.2023].
5. Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про охорону, захист, використання та відтворення лісів України в особливий період». Указ Президента України № 675/2022 від 29.09.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675/2022#Text> [дата звернення 01.08.2023].

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КЛІМАТИЧНОЇ НЕЙТРАЛЬНОСТІ

Медведєва Марина

д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Єделєв Роман

к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В процесі імплементації міжнародно-правових актів щодо боротьби зі зміною клімату з'явилися нові доктринальні концепції, серед яких найбільш активно сьогодні розвивається концепція кліматичної нейтральності, яка інколи заміняється або доповнюється такими поняттями, як вуглецева нейтральність, декарбонізація, низьковуглецева економіка, тощо. Концепція кліматичної нейтральності та споріднені з нею ідеї означають прагнення міжнародного співтовариства віднайти вирішення проблем, пов'язаних з негативними наслідками зміни клімату, за допомогою зменшення викидів парникових газів від викопного палива та збільшення потужностей з їх поглинання, а також досягнення балансу між антропогенними викидами із джерел та абсорбцією поглиначами парникових газів.

Пункт 1(а) статті 2 Паризької угоди 2015 року вказує на її довгострокову мету: стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2° С понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5° С понад доіндустріальні рівні [1]. Задля досягнення цієї мети держави зобов'язані згідно зі статтею 4 Угоди: 1) досягти якомога швидше глобального піку викидів парникових газів, а також балансу між антропогенними викидами із джерел та абсорбцією поглиначами парникових газів у другій половині цього століття; 2) формулювати і виконувати свої національно визначені внески; 3) прагнути формулювати та повідомляти довгострокові стратегії низьковуглецевого розвитку. При цьому зазначені заходи мають враховувати принципи кліматичної справедливості, яка базується на ідеї подолання бідності, захисту прав людини, компенсації втрат та збитків жертвам зміни клімату, тощо.

Сторони Паризької угоди повинні готувати і оновлювати кожні п'ять років свої національно визначені внески, які є їхніми індивідуальними зобов'язаннями зі скорочення викидів парникових газів відносно чітко визначеного базового року та які оформлюються у вигляді короткострокових або середньострокових стратегій з пом'якшення наслідків зміни клімату. У 2021 році Україна скоригувала свій перший внесок таким чином, щоб досягти скорочення викидів парникових газів на 65% у 2030 році від рівня 1990 року та досягти кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року.

Сторони прагнуть формулювати і повідомляти свої довгострокові стратегії низьковуглецевого розвитку, в яких, як правило, зазначається рік досягнення кліматичної нейтральності. В 2018 році Україна представила Секретаріату Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату свою Стратегію низьковуглецевого розвитку до 2050 року. Національно визначені внески та стратегії низьковуглецевого розвитку повинні узгоджуватись між собою задля ефективного виконання положень Угоди. Проте на практиці часто відчувається істотний розрив між запланованими і реальними показниками скорочення викидів парникових газів, а також метою Угоди [3, с. 9; 4, с. 102].

Основними інструментами досягнення кліматичної нейтральності є такі: впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій, відновлюваних джерел енергії, застосування схем торгівлі викидами, реалізація механізму карбонового коригування

імпорту, використання сучасних геоінженерних технологій, розробка й використання водню, оподаткування викидів вуглецю, тощо.

Європейський Союз є світовим лідером у розробці нормативно-правових та технологічних засобів досягнення кліматичної нейтральності. Згідно з Регламентом ЄС 2021/1119, що встановлює рамки для досягнення кліматичної нейтральності («Європейський кліматичний закон»), відповідно до довгострокової мети Паризької угоди Європейський Союз визначив для себе довгострокову ціль – досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, а також короткострокову кліматичну ціль – скоротити викиди парникових газів на 55% до 2030 року [4].

Таким чином, ключовими складовими досягнення кліматичної нейтральності є досягнення глобального піку викидів парникових газів; балансу між антропогенними викидами із джерел та абсорбцією поглиначами парникових газів; формулювання і виконання національно визначених внесків та довгострокових стратегій низьковуглецевого розвитку.

Список літератури:

1. Паризька угода 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text.
2. Falduto Ch. and Rocha M. Aligning short-term climate action with long-term climate goals: Opportunities and options for enhancing alignment between NDCs and long-term strategies. OECD Climate Change Expert Group Paper No. 2. 2020. URL: <https://www.oecd.org/environment/cc/LEDS-NDC-linkages.pdf>.
3. Adashek J. Hop on the Carbon Neutral Bandwagon: Amending the Paris Agreement to Require Short-Term Goals and Long-Term Carbon Neutral Goals for Nationally Determined Contributions. Maryland Journal of International Law. 2022. Vol. 36, Issue 1. P. 101-111.
4. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119>.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: СУТНІСТЬ, КЛЮЧОВІ РИСИ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ

Михайличенко Марина
студентка 6 курсу
МНУ ім. В.О. Сухомлинського

Критичне мислення представляє собою проблему, яка вивчається як у філософії, так і у психології та педагогіці, і ця проблема викликала інтерес учених тривалий час.

Джонатан Дьюї (1859-1952) – перший, хто ввів поняття критичне мислення у загальний вжиток та розпочав дослідження цієї проблеми. На думку цього американського філософа та реформатора освіти, це активний та наполегливий розгляд інформації з будь-яких джерел, які доступні людині, її обґрунтування та висування власних висновків.

З часом з'являються нові бачення цієї проблеми. У багатьох дослідників своє бачення що є критичним мисленням. Наприклад, засновник школи критичного мислення, Е. Глейзер, визначає це поняття як здатність до такого мислення, яке включає три компоненти:

- 1) Психологічна готовність та власний досвід, що проявляється в інтересі та увазі до того, що турбує особу;
- 2) Володіння методами логічного дослідження та аргументації, що дозволить людині більш якісно розумітися на інформації та давати їй об'єктивну оцінку;
- 3) Вміння на практиці застосовувати методи логічного дослідження та аргументації.

Р. Еніс та М. Ліпман мають схожі бачення щодо розуміння такого феномену як критичне мислення. Перший представник вважає, що це раціональний та рефлексивний процес, за допомогою якого є змога сумніватися, перевіряти інформацію, формувати переконання та приймати обґрунтовані рішення. А ось другий представник, філософ та засновник Інституту критичного мислення, окрім вище зазначеного розглядає, що критичне мислення включає відкритість та оцінювання.

С. Максименко та В. Соловієнко вказують, що критичне мислення проявляється в здатності особи, яка займається пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати позитивні й негативні аспекти явища чи факту.

Із вище сказаного можна визначити, що критичне мислення – це такий тип мислення, за яким людина самостійно розв'язує конкретну пізнавальну або життєву проблему, ретельно розглядаючи її з різних ракурсів. Вона використовує різні джерела інформації, аналізує альтернативні шляхи вирішення ситуації, оцінює їх і обґрунтовано обирає найдоцільніший варіант. При цьому постійно проводить рефлексію з метою постійного самовдосконалення.

Критичне мислення характеризується здатністю до побудови логічних висновків, створення консистентних логічних моделей і прийняття обґрунтованих рішень в ситуаціях, коли потрібно визначитися щодо прийняття або відхилення певного судження. Воно включає аналіз даних, оцінку доказів, розгляд альтернативних поглядів і здатність до критичного оцінювання інформації. Це дозволяє здійснювати об'єктивний та обґрунтований підхід при розв'язанні проблем і прийнятті рішень.

На думку А. Петрасовой та А. Хаминець, критичне мислення виявляється через такі ключові риси: прийняття реальності, сміливість, відповідальність, дисциплінованість, емпатія, прагнення до пізнання, наполегливість, цілісність і незалежність мислення. Це означає, що людина визнає світ таким, яким він є, має готовність висловлювати свої переконання, не підкоряючись безумовному авторитету, і нічого не ставить вище власного розсуду та оцінки.

І. Мороченкова визначає наступні риси критичного мислення: рефлексивність, прагматичність та суб'єктність. Рефлексивність, на її думку, це вміння працювати не тільки з

поданої інформацією, а й шукати самостійно. Прагматичність – практичне застосування теоретичної інформації. Суб'єктність – відкладання засвоєного у досвіді людини.

Вже згадуваний нами М. Ліпман характеризує критичне мислення як вміле, відповідальне мислення, яке формується на критеріях, здатне до саморефлексії та чутливе до контексту. Він виділи 6 елементів, на яких побудоване критичне мислення: уміння мислити – освоєння прийомів для розвитку когнітивних процесів; формування власних думок – передбачення вміння порівнювати різні погляди на одну проблему та бачення альтернатив; відповідальність – вміння доводити власні думки, які будуть розглядатися іншими; самокорекція – використання як методу вдосконалення або виправлення власних суджень; визначення критеріїв з метою їх подальшого аналізу та критики; увага й чуйність до контексту передбачає розуміння загальних критеріїв у зв'язку із контекстом їх використання та розробку інших альтернативних критеріїв, що відповідають конкретній ситуації.

Справді, людина, яка мислить критично, має безмежні можливості для власного розвитку. Її інтелектуальний потенціал не зупиняється після завершення навчання у школі чи університеті, а навпаки, зростає, оскільки вона постійно зустрічає нову, неперероблену інформацію. Така людина має толерантну настанову і розуміє, що проблема може мати багато рішень, кожне з яких потребує аналізу та оцінки. Інша важлива риса полягає у здатності визнавати правильність поглядів інших людей, навіть якщо це суперечить її власним переконанням.

Більше того, особливою характеристикою людини, що мислить критично, є бажання постійного розвитку та самовдосконалення, а не наголошення на своїх досягненнях. Вона уникає спокуси використовувати свій інтелектуальний потенціал нечесним чином, щоб маніпулювати іншими. Крім того, важливим є процес отримання нової інформації, її аналіз та дослідження, а не просте споживання готового матеріалу.

Критичне мислення базується на індивідуальних особливостях людини: самостійності, критичності, гнучкості, глибині, широті, швидкості та повноті мислення. Самостійність означає, що особа може самостійно визначати проблему та приймати рішення. Людина, яка мислить критично є вимогливою до себе та самокритичною. Варто наголосити, що критичне мислення більшою мірою залежить від життєвого досвіду та наскільки різноманітні її знання. Це і є показником широти мислення – демонструє наскільки особистість ерудована та інтелектуально розвинута. Окрім цього критично мисляча людина має бути гнучкою, тобто у разі потреби змінювати спосіб вирішення певної проблеми, не діяти за шаблонами. Глибина мислення передбачає бачення та розуміння проблеми, вміння її розкривати. Викладаючи свої думки усно або письмово, важливо дотримуватися послідовності, щоб все було логічно взаємопов'язане між собою. А під швидкістю розуміється, що людина може без затрати великої кількості часу адаптуватися під нові умови. Вона може миттєво вирішувати як діяти у спонтанних ситуаціях. Швидкість мислення залежить від знань та розвитку мисленнєвих навичок.

Отже, в епоху інформаційного суспільства та докорінних змін у світі критичне мислення стає ключовою характеристикою сучасної особистості. Воно передбачає наступне: аналізування ситуації або інформації; визначення шляхів вирішення проблеми, порівнювати та оцінювати їх, обираючи найбільш доцільний варіант; вміння приймати самостійно рішення та нести відповідальність; прогнозувати наслідки; вміти формувати власну думку та аргументувати її; вміти працювати з декількома джерелами; визначати хибні та суперечливі судження; знаходити та виправляти помилки як чужі, так і власні; вміти ставити питання. Критичне мислення має соціальний характер, так як розвивається в умовах взаємодії людей один з одним. Воно проявляється в дискусіях, суперечках, де кожен має довести свою правоту, обговорені певної проблеми тощо. Варто відмітити, що під час навчання критичного мислення необхідно акцентувати увагу не тільки на розвитку мисленнєвих процесів, але й на формуванні цінностей та визначенні власної моделі поведінки.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАКОНУ РОЗПОДІЛУ ПАСАЖИРОПОТОКУ ЯК ВИПАДКОВОЇ ВЕЛИЧИНИ

Михайлова Л.В.

б/ст, б/зв, здобувач освіти другого (магістерського) рівня, група ЕТ2226
Український державний університет науки та технологій

Васильєв В.Є.

б/ст, б/зв, ст. викладач кафедри «Електрорухомий склад залізниць»
Український державний університет науки і технологій

Підприємства міського електротранспорту надають населенню послуги з переміщення територією міста. З метою отримання прибутку від перевезень, підприємства міського електротранспорту розширюють обсяги своєї діяльності, забезпечують розвиток підприємства.

Відповідно до обсягу пасажироперевезень має бути здійснена транспортна робота, яка може бути вище потрібної на величину непродуктивного пробігу (нульові пробіги), непродуктивних витрат, пов'язаних з неефективним використанням місткості рухомого складу [1].

Головним критерієм ефективності використання рухомого складу є наближення коефіцієнту використання місткості протягом доби до одиниці. Складність додержання цієї вимоги полягає в протиріччі між змінами попиту на послуги протягом доби і необхідністю враховувати особливості технології утримання рухомого складу та передбаченого трудовим законодавством режиму роботи водіїв, в той час, як потреба у транспортних послугах визначається замовником на основі постійного вивчення попиту на пасажироперевезення із застосуванням погоджених з перевізником методик [2].

Складання розкладу руху належить до важливих завдань того підрозділу підприємства-перевізника, який відповідає за організацію пасажироперевезень, оскільки досконалість цього документа є передумовою належної якості транспортних послуг. Розклад руху – закон для всіх працівників того підрозділу підприємства-перевізника, який відповідає за організацію пасажироперевезень, починаючи з водіїв і закінчуючи керівником підрозділу.

Вихідними даними для розрахунку кількості рухомого складу і наряду на випуск є діаграма максимального пасажиропотоку, яку отримують на підставі вимірів пасажиропотоків на маршруті. Пасажиропотік в місті постійно змінюється протягом доби, напрямку руху, розташуванням і графіком роботи промислових підприємств, тобто є випадковою величиною.

Для прийняття об'єктивних кваліфікованих рішень, пов'язаних з питаннями планування пасажироперевезень, необхідно виявляти закономірності розсіювання величин і параметри, що характеризують завантаження електричного транспорту. Особливістю закономірностей є те, що вони отримуються шляхом узагальнення індивідуальних організацій випадкової величини і їх описання за допомогою одного з теоретичних законів розподілу.

Задачі вибору законів розподілення, якісної оцінки його параметрів, розрахунок значень критеріїв, узгодження між теоретичними і експериментальними кривими обраного закону розподілу, відноситься до задач обробки статистичних даних, методом математичної статистики. Випадкову величину можна достатньою мірою характеризувати, визначивши її найбільш ймовірне значення і розсіювання відносно неї.

Для описання найбільш ймовірного значення випадкової величини використовують математичне очікування, яке є положенням центру групування значень випадкової величини. Математичне очікування розраховують, як середнє арифметичне значення випадкової величини.

В якості характеристики розсіювання використовують дисперсію – суму квадратів відхилень значень випадкової величини від її математичного очікування.

Згруповані дані представляють у вигляді границь інтервалів і кількості спостережень, які потрапили у кожний інтервал. У цьому випадку значенням, що представляють кожен інтервал з кількістю попадань m_j служить середина інтервалу, яку визначають за формулою:

$$\bar{X}_j = X_{min} + \Delta x \cdot (j + 0,5), \quad (1)$$

де X_{min} – найменше значення із спостережень; Δx – величина інтервалу; j – номер інтервалу ($j = 1, 2, 3 \dots k - 1$); k – кількість інтервалів згруповань.

Під час вибору величини інтервалу згрупування необхідно враховувати наступні положення: величина Δx повинна вибиратись постійною для усіх інтервалів і вибір величини Δx залежить від кількості спостережень і розкиду їх значень. визначати кількість інтервалів k при заданій кількості n рекомендується за формулою Стенжерса [3]:

$$k \leq 1 + 3,3 \cdot \lg n, \quad (2)$$

де n – об'єм вибірки.

Для визначення виду закону розподілу випадкової величини зручно подати дані спостережень у вигляді. гістограми. Форма гістограми залежить від числа і величини інтервалів розбивання, і найбільш простий спосіб розбивання варіаційного ряду – це використання рівновеликих інтервалів. Гістограма є важливим допоміжним засобом під час прийняття гіпотези про вид функції розподілу.

При побудові гістограми по осі абсцис відкладають у вибраному масштабі інтервали і, взявши їх за основу, будують прямокутники, висота яких рівна статистичній густині розподілу на інтервалі. Повна площа гістограми дорівнює одиниці.

При побудові декількох гістограм з різною кількістю інтервалів, кращою потрібно вважати гістограму, що має менше число інверсій - змін знаку приросту висоти прямокутника. Якщо число інверсій однакове, кращою слід вважати ту, яка має більше число інтервалів.

За даними статистичного ряду можна визначити ще одну характеристику випадкової величини – емпіричну інтегральну функцію розподілу. Значення емпіричної інтегральної функції розподілу для j – го інтервалу F_j визначається за формулою:

$$F_j = \sum_{i=1}^j \frac{m_i}{n}. \quad (3)$$

Функція розподілу F_j також може бути представлена у вигляді графіка, який будується подібно гістограми, але висоти прямокутників рівні значенням функції розподілення відповідних інтервалів. Інтегральна функція розподілу є більш універсальною характеристикою розподілу у порівнянні з гістограмою, яка визначає імовірність тієї події, що випадкова величина X буде менша, або дорівнювати заданому значенню x .

Таким чином стає можливим обрати закон розподілу випадкової величини, після чого стає можливим подальший розрахунок показників експлуатації. Для технічної експлуатації найбільш характерні наступні закони розподілу: нормальний, розподілу Вейбулла-Гнеденко, логарифмічний нормальний і експоненціальний. Нормальний закон розподілу формується тоді, коли на протікання досліджуваного процесу і його результат впливає порівняно велике число незалежних (або слабозалежних) елементарних факторів, кожний із яких окремо виконує лише незначну дію в порівнянні із сумарним впливом всіх інших. Закон розподілу Вейбулла-Гнеденко проявляється в моделі так званої «слабкої ланки». Логарифмічний нормальний закон розподілу може зустрічатися, якщо на протікання досліджуваного процесу і його результат впливає порівняно велике число випадкових і взаємозалежних чинників, інтенсивність дії яких залежить від досягнутого випадковою величиною стану. Експоненціальний закон розподілу є однопараметричним, що спрощує розрахунки.

Методики розрахунків показників надійності при відомих законах розподілу, а також визначення їхніх видів дозволяють отримувати необхідні дані при проектуванні і визначенні параметрів експлуатацію міського електричного транспорту.

Список літератури:

1. Технічна експлуатація міського електричного транспорту: навч. посібник / В. Х. Далека, В. Б. Будниченко, Е. І. Карпушин, В. І. Коваленко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 236 с.
2. Правила надання населенню послуг з перевезень міським електричним транспортом. – Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2004 № 1735 (із змінами).
3. Теорія ймовірностей та математична статистика: навч. посіб./ О. І. Кушлик-Дивульська, Н. В. Поліщук, Б. П. Орел, П. І. Штабальок. – К: НТУУ «КПІ», 2014. – 212 с. – Бібліогр.: с.205.

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ НАТО

Міщенко Є.Р.

студент

кафедра міжнародних відносин і аудиту

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Двуреченська О.С.

канд.іст.наук, доцент

доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Після ухвалення конгресом США так званої «резолуції Ванденберга», Сполучені Штати активно долучилися до інтеграційних процесів у Європі. З метою оборони Атлантичного регіону розпочалися перемовини між США, Канадою та членами Західного союзу, які завершилися утворенням нового союзу держав. У Вашингтоні у приміщенні Державного департаменту США 4 квітня 1949 р. відбулася церемонія підписання Статуту Організації Північноатлантичного Договору. Статут (Північноатлантичний договір) підписали представники Бельгії, Великобританії, Данії, Ісландії, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії, США та Франції. Статут набрав чинності 24 серпня 1949 р. У XXI ст. НАТО об'єднує 31 державу євроатлантичного регіону, які мають свої унікальні політичні та військові системи.

Країни-члени НАТО взяли на себе зобов'язання діяти на основі міжнародних правових норм, визначаючи провідним міжнародним документом Статут ООН. У Північноатлантичному договорі зазначається, що держави, які його підписали підтверджують «свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй» (преамбула) та «зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, вирішувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями Організації Об'єднаних Націй» (ст. 1) [3]. У ст. 5 обґрунтовується об'єднання держав в рамках НАТО відповідно до ст. 51 Статут ООН щодо реалізації права на індивідуальну чи колективну самооборону. У ст. 7 Статут НАТО зазначається, що він не суперечить Статуту ООН, та визначає головну відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки Ради Безпеки ООН [3]. Незважаючи на зміни міжнародної ситуації у XXI ст., позиції НАТО щодо ролі ООН у забезпеченні світової безпеки не змінилися.

Створення НАТО у 1949 р. було пов'язано, в першу чергу, з протидією можливій агресії з боку СРСР та країн соціалістичного блоку. Головною метою Альянсу було забезпечення стабільності в Євроатлантичному регіоні. У ст. 5 Статуту НАТО збройний напад на одну або декілька країн-членів організації визначається як напад на всіх учасників Альянсу. У разі такого нападу відповідно до ст. 51 Статут ООН країни-члени НАТО прийняли на себе зобов'язання надати країні чи країнам, на які здійснили напад, доцільну на їх думку допомогу, не виключаючи застосування збройної сили. Про кожний напад на державу-члена Альянсу і «про всі заходи, вжиті у зв'язку з ним, буде негайно повідомлено Раду Безпеки ООН» [3]. У подальшому відповідно до розпорядження РБ ООН НАТО продовжить або припинить діяльність.

У зв'язку з розпадом СРСР та ліквідацією Організації Варшавського Договору зникла головна загроза для країн євроатлантичного регіону. Однак, країни-члени НАТО визнали існування в умовах нової системи міжнародних відносин значної кількості факторів, які становлять загрозу їх безпеці. Нова концепція стратегічного розвитку організації була

окреслена у Лондонській декларації «Північноатлантичний альянс у процесів змін» (6 липня 1991 р.), а вже у листопаді 1991 р. головами держав та урядів країн-членів НАТО була прийнята Нова стратегічна концепція організації та Римська декларація про мир та співробітництво, які підтвердили прагнення країн-членів продовжити співробітництво у сфері безпеки.

Після завершення «холодної війни» виникла необхідність реформувати організацію відповідно до нових умов міжнародних відносин та у зв'язку із змінами характеру та географії загроз і небезпек, які можуть дестабілізувати ситуацію в євроатлантичному регіоні. На початку XXI ст. провідними дестабілізуючими факторами визначаються терористичні акти, територіальні суперечки, етнічні конфлікти, загрози невійськового характеру. Держави-члени НАТО не виключають деструктивний вплив на євроатлантичну систему безпеки конфліктів, які виникають далеко за межами початкового регіону діяльності Альянсу. Розширюється і сфера відносин між країнами-членами НАТО. Співробітництво між державами-членами НАТО відбувається не лише з питань військових аспектів безпеки, а й в економічній, інформаційній, культурній та інших галузях, які можуть сприяти посиленню оборони держав. Зміцненню та ефективності євроатлантичних зв'язків сприяють також відносини між країнами-членами поза межами Альянсу.

Головною метою Північноатлантичного альянсу в умовах сучасної системи міжнародних відносин є забезпечення свободи та безпеки всіх його членів політичними та військовими засобами, захист миру та стабільності, в тому числі, поза географічними межами організації, оскільки конфлікт у будь-якому регіоні світу може негативно вплинути на безпеку Євроатлантичного регіону. Головними завданнями НАТО відповідно до Стратегічної концепції оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору прийнятій главами держав та урядів у Лісабоні у 2010 р. є колективна безпека, кризовий менеджмент та кооперативна безпека [1]. Стратегічна концепція НАТО ухвалена на Мадридському саміті у 2022 р. підтвердила основні завдання організації, але провідні загрози були доповнені необхідністю протидії російській агресії в Україні [2].

Головний принцип НАТО передбачає, що безпека кожної країни-члена залежить від загальної безпеки всіх держав Альянсу. До основних принципів НАТО належать індивідуальна свобода, демократія, права людини, верховенство права, мирне розв'язання суперечок. Країни-члени Альянсу підтверджують першочергову відповідальність Ради Безпеки ООН за дотримання міжнародного миру та безпеки [1]. Статут НАТО жодним чином не обмежує суверенні права держав-членів у регулюванні власних систем національної безпеки та оборони. Особливістю НАТО є надання членам організації можливості самостійно обирати спосіб реагування на загрози та небезпеки, що виникають, але країна-член не може залишитися осторонь проблеми безпеки, яка виникла перед іншим учасником організації.

Отже, НАТО діє на підставі Статуту і є повноправним суб'єктом міжнародних відносин. Статут НАТО та Стратегії організації відповідають нормам міжнародного права, країни-члени Альянсу визнають пріоритетність повноважень у ООН сфері безпеки, а заходи вжиті організацією вважають тимчасовими та можуть бути припинені у будь-який час відповідно до рішення Ради Безпеки ООН.

Список літератури

1. Активне залучення, сучасна оборона Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 року. URL: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_68580.htm (дата звернення: 05.07.2023).
2. Стратегічна концепція НАТО – 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf (дата звернення: 05.07.2023).
3. North Atlantic Treaty. Washington D.C. – 4 April 1949. URL: http://www.nato.int/ops/en/natolive/official_text_17120.htm (дата звернення: 05.07.2023).

СКЛАДОВІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Мо Гуаньсян

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Управлінська компетентність майбутніх менеджерів є ключовою якістю, яку вони повинні розвивати в освітньому середовищі університету. Оскільки менеджери відповідають за ефективне керівництво командами та організаціями, важливо забезпечити, щоб студенти, які готуються до цієї ролі, мають необхідні навички та знання. Управлінська компетентність є надзвичайно важливою для ефективного реформування системи освіти в Україні. Перш за все, вона дозволяє керівникам освітніх установ розуміти сучасні тенденції та виклики у сфері освіти і адаптуватися до них. По-друге, управлінська компетентність забезпечує відповідність процесів управління освітніми закладами вимогам стандартів якості та прозорості, що сприяє підвищенню якості навчальних програм та методик. По-третє, управлінська компетентність допомагає ефективно розподіляти ресурси, зокрема фінансові, людські та матеріальні, для досягнення найкращих результатів навчання та розвитку. По-четверте, наявність управлінської компетентності в різних рівнях освітньої системи сприяє співпраці між закладами, міжрегіональному обміну досвідом та передачі інноваційних практик. По-п'яте, управлінська компетентність сприяє створенню стабільної та прогресивної системи освіти, що сприятиме розвитку суспільства, підвищенню рівня освіти, забезпеченню конкурентоспроможності молодого покоління та підтримці розвитку країни в цілому.

Управлінська компетентність – це сукупність знань, навичок, вмінь і характеристик, що дозволяють керівнику або менеджеру ефективно і результативно виконувати свої обов'язки та досягати поставлених цілей в області управління.

Основні складові управлінської компетентності майбутніх менеджерів університету включають:

- Компетентність управлінця починається з глибокого розуміння сфери діяльності, в якій він працює. Керівник повинен знати особливості освітнього ринку, актуальні тенденції, а також потреби і вимоги сучасного суспільства до освіти.

- Планування і прийняття рішень є ще однією важливою складовою управлінської компетентності. Керівник повинен уміти визначити чіткі цілі для своєї установи і розробити стратегію для досягнення цих цілей. А також вміти ефективно вирішувати проблеми і приймати рішення навіть в умовах невизначеності.

- Лідерські якості також відіграють важливу роль в управлінській компетентності. Керівник має бути прикладом для своєї команди, мотивувати її до досягнення високих результатів, стимулювати розвиток співробітників і підтримувати позитивний робочий клімат.

- Комунікативні навички також не можуть бути знехтувані. Управлінська компетентність включає вміння ефективно спілкуватися з різними стейкхолдерами, будь то колеги, батьки, учні, інші партнери. Якісна комунікація допомагає уникнути непорозумінь і побудувати довіру між всіма зацікавленими сторонами.

- Організаційні навички є ключовими для успішного управлінця. Керівник повинен ефективно організовувати роботу своєї установи, розподіляти ресурси, контролювати виконання завдань і забезпечувати високий рівень продуктивності та ефективності.

Університетська освіта може сприяти розвитку цих компетенцій через спеціалізовані курси, тренінги, практикуми, проекти, а також участь у студентських організаціях та ініціативах. Крім того, студентам слід залучатися до різних професійних заходів, конференцій та семінарів, щоб вони могли поширити свої знання і мережу контактів.

Також важливо, щоб університетська програма забезпечувала розвиток практичних навичок через стажування та співпрацю з реальними компаніями та організаціями. Загальною метою освітнього середовища університету є підготовка майбутніх менеджерів, які зможуть успішно впоратися з викликами та завданнями у своїй професійній діяльності та сприяти успіху організацій, якими вони керують.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Мороз А.М.

капітан

старший офіцер експертно-аналітичного відділу
Управління протоколу Міністерства оборони України
(096) 78 55 903
e-mail: alinadeineka04@gmail.com

Методологія оптимізації процесів діяльності органів державної влади – це систематичний підхід до здійснення змін та вдосконалення роботи державних органів з метою покращення їх ефективності, продуктивності та результативності. Ця методологія базується на аналізі та оцінці поточних процесів, визначенні слабких сторін, виявленні можливостей для оптимізації та впровадженні змін для досягнення поставлених цілей. Оптимізація процесів в органах державної влади під час дії воєнного стану є особливо важливим завданням, оскільки вимагає швидкого та ефективного реагування на зростаючі виклики та загрози для безпеки країни.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють процес вдосконалення діяльності органів державної влади щодо забезпечення воєнної безпеки України у період дії воєнного стану є:

- відповідно до статті 16 Конституції України Кабінетом Міністрів України проводиться робота щодо оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [1];

- відповідно до вимог Закону України "Про національну безпеку України" Президентом України затверджено Стратегічний оборонний бюлетень України (Указ Президента України від 17.09.2021 № 473 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України"), що визначає низку проблем функціонування сил оборони в умовах існуючих та потенційних загроз, основні напрями реалізації воєнної політики України, перспективну модель Збройних Сил України та інших складових сил оборони та вимоги до її побудови, місію та візію сил оборони зразка 2030 року, стратегічні цілі, основні завдання та очікувані результати розвитку сил оборони на період до 2025 року і в подальшому – до 2030 року. З метою організації виконання Стратегічного оборонного бюлетеня України розроблений та затверджений Уточнений перелік заходів з його реалізації, які є актуальними в мовах воєнного стану [6];

- відповідно до визначеного Указом Президента України від 08 листопада 2019 року № 837 "Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави" [4] проводяться робота щодо удосконалення процедур оборонного планування, щодо удосконалення організації та ведення територіальної оборони, щодо особливостей функціонування держави у разі оголошення стану війни та ін [2];

- відповідно до Указу Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 "Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 - 2027 роки", завданням якого є вирішення низки проблемних питань, а саме: надмірну тривалість досудового розслідування внаслідок перевантаження та подекуди неефективності органів досудового розслідування й прокуратури, нечіткість у розмежуванні компетенції та повноважень різних органів правопорядку, дублювання їхніх функцій, наявність корупційних ризиків у діяльності органів правопорядку та прокуратури, недосконалість механізмів призначення на посади й просування по службі, а також позитивно вплинуть на подальшу гармонізацію

кримінального та кримінального процесуального законодавства України зі стандартами Європейського Союзу (далі – ЄС). Тому такий план має на меті підвищити пріоритетність реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони, забезпечити його модернізацію й приведення у відповідність зі стандартами, яких повинна досягти Україна на шляху до членства у ЄС [5];

- відповідно до плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2022 – 2025 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р "Деякі питання реформування державного управління України" зі змінами, внесеними згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2022 року № 1199-р, передбачено впровадження систематичного перегляду і робочих процесів в органах державної влади [7];

- відповідно до виконання плану реалізації Закону України "Про адміністративну процедуру" [3].

Метою оптимізації системи органів виконавчої влади є посилення інституційної спроможності міністерств щодо формування державної політики у визначених Кабінетом Міністрів України сферах, реалізацію якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України, а також за потреби розмежування функцій з формування та реалізації державної політики щодо забезпечення воєнної безпеки України у період дії воєнного стану.

Оптимізація процесів в органах державної влади під час дії воєнного стану може включати такі етапи:

1. Аналіз критичних процесів – виявлення процесів, які є найбільш критичними для забезпечення воєнної безпеки, ті їх аналіз для визначення слабких місць і можливостей для вдосконалення;

2. Забезпечення координації між органами державної влади – встановлення ефективної системи комунікації та координації між різними органами державної влади, щоб забезпечити спільну дію та обмін необхідною інформацією не тільки в секторі безпеки та оборони держави, а і в цілому;

3. Розробка планів дій - розробка детальних планів дій для реагування на конкретні ситуації та загрози, що виникають під час дії воєнного стану;

4. Мобілізація ресурсів - забезпечення швидкої мобілізації ресурсів, включаючи персонал, фінансові кошти та інші матеріальні ресурси;

5. Навчання та тренування – проведення систематичних навчань та тренувань для персоналу органів державної влади з метою підвищення їхньої готовності та компетентності в ситуаціях воєнного стану;

6. Моніторинг та оцінка – постійний моніторинг та оцінка результатів оптимізації процесів для впровадження необхідних коректив та забезпечення постійного вдосконалення для подолання різних викликів сьогодення;

7. Гнучка реакція на зміни - забезпечення гнучкої та адаптивної реакції на змінні умови та вимоги під час дії воєнного стану.

Важливо зазначити, що оптимізація процесів діяльності органів державної влади щодо забезпечення воєнної безпеки України у період дії воєнного стану може вимагати особливих навичок управління кризовими ситуаціями та координації дій різних силових структур. Це може бути складним завданням, але ефективна оптимізація органів державної влади під час дії воєнного стану може сприяти збереженню безпеки та стабільності країни у таких складних умовах.

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що державне регулювання оптимізації функцій органів державної влади щодо забезпечення воєнної безпеки України у період дії воєнного стану є критичним завданням для забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету країни. У такий період, органи державної влади повинні спрямовувати всі зусилля на забезпечення ефективного відповідного реагування на загрози та виклики безпеці держави. Забезпечення воєнної безпеки під час дії воєнного стану є важливим

аспектом національної безпеки, а складова оптимізації функцій органів державної влади відіграє важливу вирішальну роль у готовності країни впоратися з різноманітними ситуаціями і викликами, які постають в умовах сьогодення.

Список літератури:

1. Конституції України.
2. Закону України "Про національну безпеку України" від 21 червня 2018 року.
3. Закону України "Про адміністративну процедуру" від 17 лютого 2022 року.
4. Указ Президента України від 08 листопада 2019 року № 837 "Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави".
5. Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 "Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 - 2027 роки".
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України", уведено в дію Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р "Деякі питання реформування державного управління України" зі змінами, внесеними згідно з розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.12.2022 року № 1199-р.

ІННОВАЦІЙНИЙ КОНСАЛТИНГ ЯК ЧИННИК СУЧАСНОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Мужиловський А.А.

здобувач магістратури факультету приватного права та підприємництва
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Інновації є фактором, здатним істотно впливати на конкурентоспроможність, економічну ефективність та розвиток не тільки підприємств, а й країн. Важливість інновацій для України у сучасний період є значною, адже вони відіграють велику роль у відновленні та розвитку національної економіки.

Актуальність дослідження полягає у тому, що послуги інноваційного консалтингу є інтелектуальними ресурсами збереження, адаптації, відновлення та розвитку українського бізнесу на інноваційні основи як в умовах воєнного часу, так і у період післявоєнної відбудови національної економіки. Інноваційний консалтинг сприяє впровадженню інноваційних бізнес-моделей, пошуку нових ідей, методів та технологій, необхідних для нарощування потенціалу української армії, для майбутньої відбудови країни.

Інноваційний консалтинг як професійна діяльність консультантів спрямований на забезпечення підвищення конкурентоспроможності та ефективності господарської діяльності клієнтських організацій шляхом передання у практику бізнесу передових методів, досвіду, технологій інноваційного проєктування, організації та управління інноваційною діяльністю [1]. Це підприємницька діяльність консультантів та консалтингових фірм з надання професійної допомоги бізнес-організаціям з метою підвищення їх інноваційної активності, розв'язання проблем інноваційної діяльності та отримання прибутку.

Професійна діяльність консультантів з проблем інноваційного бізнесу здійснюється у таких основних напрямках: а) накопичення та ретрансляція суб'єктам підприємництва нових знань, досвіду, методів та технологій інноваційної діяльності; б) інфраструктурне обслуговування інноваторів та інноваційно активних підприємств з метою, забезпечення їх оптимального позиціонування та конкурентних переваг на ринках інновацій та інноваційної продукції; в) раціоналізація інноваційного процесу; г) забезпечення ефективного управління інноваційною діяльністю бізнес-організацій. У цьому контексті, інноваційний консалтинг доцільно розглядати як інструмент інноваційного менеджменту підприємств.

Слід розрізняти інноваційну функцію консалтингу та інноваційний консалтинг. Інноваційна функція притаманна всім видам консалтингу та полягає у:

- впровадженні найновіших знань і досвіду в господарську практику;
- сприянні інтеграції наукової, інноваційної, виробничої сфер економіки й ринку.

Інноваційний консалтинг як професійна допомога інноваційно активному бізнесу охоплює такі її основні напрями, як комерціалізація наукових продуктів-новацій; трансфер новацій; сприяння їх впровадженню та дифузії нововведень; фінансування, стимулювання, організаційно-правове та інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності; інформаційне забезпечення й консультаційна підтримка суб'єктів інноваційного бізнесу.

Суб'єктами надання послуг інноваційного консалтингу є не тільки вітчизняні та зарубіжні консалтингові компанії а й технопарки, венчурні фонди, інноваційні платформи, бізнес-акселератори та інкубатори, незалежні консультанти, університети.

Таким чином, розвиток інноваційного консалтингу, активізація діяльності українських консалтингових фірм, організацій інноваційної інфраструктури у цій сфері та залучення іноземних консультантів з інновацій, є тими чинниками, що будуть сприяти успішному вирішенню проблем відновлення та розвитку економіки України на інноваційні основи.

Список літератури:

1. Левковець О. М. Інноваційний консалтинг як технологія управління розвитком бізнес-організації. Економічна теорія та право. 2018. № 4. С. 81-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2018_4_7.

РЕКЛАМНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Муліка Олексій Сергійович

магістр

УМСФ

Рекламний менеджмент в сучасних умовах сильно піддається впливу цифрової трансформації. Цифрові технології надають рекламним менеджерам нові можливості для ефективного просування товарів і послуг, залучення цільової аудиторії та вимірювання результативності рекламних кампаній.

Метою цього дослідження є проаналізувати вплив цифрової трансформації на практику управління в рекламному менеджменті та визначити необхідні зміни для адаптації до сучасного бізнес-середовища. Для цього було використано підхід якісного дослідження, включаючи огляд літератури про цифрову трансформацію та її вплив на управління в сфері реклами та маркетингу.

Одним з ключових аспектів цифрової трансформації в рекламному менеджменті є використання цифрових платформ. Соціальні медіа, пошукові системи, електронна пошта та інші цифрові канали стали потужними інструментами для реклами. Рекламні менеджери повинні активно використовувати ці платформи для залучення уваги споживачів та створення ефективних рекламних стратегій.

Цифрові технології також надають можливість збирати та аналізувати великі обсяги даних про споживачів. Це дозволяє рекламним менеджерам розуміти потреби своєї цільової аудиторії, прогнозувати їхню поведінку та розробляти персоналізовані стратегії просування. Аналіз даних також допомагає виявляти тенденції і ефективно налаштовувати рекламні кампанії для досягнення максимального результату.

Поняття «рекламна аналітика» стає все більш важливим в сфері рекламного менеджменту. Рекламні менеджери повинні вміти працювати з аналітичними інструментами, що дозволяють вимірювати ефективність рекламних кампаній, оцінювати окупність вкладень у рекламу та вносити необхідні корективи в стратегії просування. У результаті проведеного дослідження встановлено, що цифрова трансформація суттєво змінює рекламний менеджмент і надає підприємствам нові можливості для досягнення успіху. Цифрові технології дозволяють ефективно просувати товари і послуги, залучати цільову аудиторію та аналізувати результативність рекламних кампаній. Використання цифрових платформ та аналітичних інструментів дозволяє рекламним менеджерам пристосовувати свої стратегії до потреб споживачів і досягати персоналізованої комунікації.

Завдяки цифровізації рекламні менеджери мають змогу оптимізувати процеси управління, підвищувати продуктивність та досягати конкурентних переваг. Аналіз даних та використання цифрових інструментів стають необхідними навичками для рекламних менеджерів у сучасному бізнес-середовищі. Все це сприяє покращенню ефективності рекламних кампаній та забезпечує успішне взаємодію зі споживачами.

Отже, цифрова трансформація в рекламному менеджменті має суттєвий вплив на управління та просування товарів і послуг. Рекламні менеджери повинні бути готові до використання цифрових інструментів, вміти аналізувати дані та застосовувати їх для розробки стратегій. Це дозволить підприємствам досягати конкурентних переваг і успішно конкурувати на ринку.

КОНТАМІНАЦІЯ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ**Нагорна Ю.О.**

магістрантка

Херсонського державного університету

Івано-Франківськ, Україна

ju.lianagorna2019@gmail.com

Олексенко В.П.

доктор філологічних наук

професор кафедри української і слов'янської філології
та журналістики Херсонського державного університету

Останнім часом кількість нових слів у мові стрімко зростає. Цей процес зумовлений, головним чином, мовними змінами, викликаними внаслідок бурхливого перетворення у різних сферах суспільного життя через розвиток міжнародного співробітництва в науці, техніці, економіці та культурі, попитом засобів масової інформації, а також прагненням письменників до створення власного неповторного стилю. Дослідники стверджують, що ці зміни впливають не лише на те, як люди розмовляють, але й на всю їхню діяльність загалом. Якщо фонетичний та граматичний пласт мови відображає соціальні зміни опосередковано, то лексичний виступає одним із найбільш мобільних. Таким чином поповнення й оновлення словникового складу мови в основному відбувається шляхом утворення нових лексичних одиниць і використання різних типів словотвору для позначення нових явищ, предметів і понять. У цьому випадку особливої уваги, на нашу думку, заслуговують оказіональні лексичні сполуки, які, приміром Є. Карпіловська називає "тиглем, із якого творяться нові засоби мовомислення, нові моделі мовної категоризації дійсності" [8, с. 59]. Саме оказіональне словотворення вирізняється своєю оригінальністю та новизною, яка передусім пов'язана з незвичністю поєднання морфем і компонентів слів. Що безперечно не може не викликати інтерес з боку мовознавців.

Дослідження способів творення оказіональних слів завжди перебували у фокусі уваги багатьох лінгвістичних студій. Маємо на увазі праці Н. Адах, С. Бузько, Г. Віняр, Г. Вокальчук, Є. Карпіловської, Ж. Колоїз, В. Лопатіна, Д. Мазурик, Л. Омельченка, О. Селіванової, О. Стишова, І. Улуханова та ін.

Проте такий нестандартний спосіб творення індивідуально-авторських слів, як контамінація, ще не був предметом системного вивчення, зокрема на матеріалі української постмодерної прози. Це питання стає особливо актуальним у світлі постмодерністських текстів, адже саме у таких творах спостерігаємо продукування оказіональних сполук, здебільшого спонтанно, що призводить до порушення правил способів традиційного словотворення або їх незвичної комбінації. Таким чином **актуальність** дослідження зумовлена необхідністю вивчення механізмів творення контамінованих лексичних одиниць, які спричинені як динамікою мови загалом, так і особливостями середовища їх функціонування, якими виступає український постмодерний прозовий текст.

Мета нашої статті полягає у визначенні контамінованих способів оказіонального творення у текстах української постмодерної прози.

Природу контамінації, як і процес її утворення у науковій літературі трактують неоднаково. Трапляються такі терміни її позначення: *блендінг, вставкові словотвори, злиття, слова-композиції, слова-спайки, словозрощення, стягнення, телескопія* тощо. Так, незважаючи на велику термінологічну різноманітність відповідного поняття, всі визначення описують той самий словотвірний феномен. З одного боку, це свідчить про недостатню вивченість цього мовного явища в сучасному мовознавстві, з іншого, це можна пояснити тим, що різні дослідники мають суттєві переваги при виборі того чи того терміну.

Варто також зазначити, що контамінаційні процеси в мові не є новими, хоча й недостатньо вивчені. Багато таких слів, що потрапили до словників відносно недавно, були у вжитку задовго до того, як їх фіксовано. Це свідчить про те, що контамінація як спосіб словотвору існувала задовго до того, як почали вивчатися питання, пов'язані з її значення, структурою та статусом.

Зазвичай контамінацію кваліфікують як "схрещення двох мовних одиниць, які, перебуваючи в парадигматичних і рідше синтагматичних відношеннях між собою, одночасно спливають у свідомості мовця при потребі позначення певного поняття чи ситуації й внаслідок цього переплітаються або тісно поєднуються в межах однієї новоутвореної одиниці" [11, с. 269]. Таке її трактування не відображає способів продукування контамінанта, і тому деякі вчені розглядають цей феномен як "взаємодію, об'єднання номінативних одиниць та спосіб творення композитів, абревіатур, телескопізмів, а також фразеологізмів" [10, с. 251].

Ми ж розуміємо контамінацію як самостійний спосіб словотворення, який поєднує дві або більше усічених твірних основ або слів, а також повне слово або основу з усіченням, у результаті чого утворюється нове слово, об'єднуючи таким чином значення всіх структурних елементів в одне ціле.

Отже, у текстах української постмодерної прози простежуємо такі випадки контамінованих сполук: "миє офіси **буржуїнам**" [4, с. 27] – буржуй + бабуїн; "серед них були такі світила, як... **Прозаяк, Любанський, Ірпінець**" [6, с. 65] – проза + Позаяк та Ірпінь + Ірванець; "Ефект відсутності – це коли тебе десь немає, а ти раптом дуже хочеш там опинитись. У Москві цей ефект є одним з найгостріших на світі. Я не думаю, що хотів чи зміг би в ній жити. Але раптово в ній опинитись – о, це буває зі мною ще й досі! Особливо чомусь посеред зими. Зимове загострення **москальгії?**" [2] – москаль + ностальгія. Ці приклади свідчать про те, що формальні показники вихідного слова зберігаються, а їхня семантика перетинається.

Суть okazіоналізму, утвореного шляхом контамінації, містить повне або часткове значення його структурних компонентів, де нерідко спостерігаємо намір передати натяк або жарт. Л. Омельченко висловлюється з цього приводу так: "численні слова-злитки характеризуються яскраво вираженим грубувато-експресивним жартівливим або гумористичним забарвленням, властивим усно-розмовним елементам, і задовольняють соціальну потребу в емоційно-експресивних одиницях" [9, с. 66]. Наприклад: "Всіляко підтримуючи ідеї великого переселення, ми досягнемо виведення цілком нових і химерних націй та народностей з настільки покрученими назвами, що вони самі будуть їх соромитися: **росіяків, укралійців... сербословатів, румунголів, нідербайджанців, швеків, гредів, французбеків, білошвабів, курдифранків**" [1, с. 143] – росіяни + поляки, українці + австрійці, серби + словаки, румуни + монголи, нідерландці + азербайджанці, шведи + греки, греки + шведи, французи + узбеки, білоруси + шваби, курди + франки.

Фіксуємо й каламбурний характер індивідуально-авторської контамінації, для якої характерне одночасне зникнення однієї частини слова і її поява, але лише у тому тлі, що служить розумінню okazіоналізму: "Тільки ж бо це не метелик, а **майтилик**. Походить він зі старих майток"; "Наприклад, старі панчохи перетворюються на велетенських п'явок: ми називаємо їх **п'янчохи**" [3, с. 57]; "**Сексі-кола**" [5, с. 4]; "паспорт врешті-решт в остатній **'мент** було все-таки отримано, і наслідком цієї **остат'мент'альності** була неможливість придбати квиток" [6, с. 67].

Таким чином, мова, відповідно до динаміки життя, постійно перебуває у стані трансформацій, де okazіональна контамінація виступає одним із джерел її поповнення. Щодо ролі контамінаційних сполук у системі словотвору можна сказати, що слова, утворені за цим принципом, не є загальновживаними, однак вони розкривають нові можливості мови й сприяють розвитку її дериваційного потенціалу. Уважаємо, що контамінаційні процеси словотворення відбувається не шляхом механічного скорочення вихідного слова, а за

допомогою навмисного, семантично вмотивованого поєднання. Іншими словами, нове слово утворюється з двох фрагментів, зазвичай із новим предметно-логічним значенням.

Перспективним напрямом подальших досліджень убачаємо у більш глибокому вивченні контамінаційних способів okazіонального словотворення в українському постмодерному тексті.

Список літератури:

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів. 4-е вид. К. : Критика, 2006. 275 с.
2. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Ч. : Meridian Czernowitz, Майстер книг, 2011. 670 с.
3. Винничук Ю. Мальва Ланда. Л. : Піраміда, 2003. 540 с.
4. Єшкілєв В. Пафос. Л. : Кальварія, 2002. 208 с.
5. Жолдак Б. Гальманах. К. : Факт, 2007. 248 с.
6. Іздрик Ю. Подвійний Леон. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 204 с.
7. Карпа І. 50 хвилин трави. Л. : Кальварія, 2006. 238 с.
8. Карпіловська Є. Ігрова стихія в сучасній українській мовотворчості. Лінгвістичні студії. Донецьк : ДонНУ, 2004. Вип. 12. С. 244-247.
9. Деякі тенденції у розвитку телескопічних слів сучасної англійської мови : навч. посіб. / Л. Омельченко та ін. Київ : НМК ВО, 1992. 60 с.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. П. : Довкілля-К, 2006. 716 с.
11. Українська мова / ред.: В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблик. 2-ге вид. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Баж., 2004. 824 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Надвірнянський Ю.Р.

аспірант

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Важливим зовнішньополітичним завданням України є інтеграція в простір європейської цивілізації, насамперед, бути рівноправним партнером Європейського Союзу (далі – Європейський Союз). Для України євроінтеграція є засобом модернізації економіки, подолання технологічного відставання, залучення іноземних інвестицій та нових технологій, створення додаткових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників та виходу на світовий ринок, особливо на ринок ЄС. Основними сферами співпраці між Україною та ЄС є енергетика, торгівля та інвестиції, гармонізація українського законодавства із законодавством ЄС, охорона навколишнього середовища, транспорт, транскордонне співробітництво, наукове, технологічне та просторове співробітництво. Як невід’ємна частина Європи Україна наслідую сучасні моделі торгово-економічного розвитку основних європейських країн [1, с. 4].

Загалом, після здобуття Україною незалежності відносини України з Європейським Союзом покращилися. Це був перший раз, коли Європейський Союз закликав Україну підтримувати відкритий діалог і відносини з країнами-членами. Позиція України щодо Європейського Союзу спочатку була визначена на законодавчому рівні в основних напрямках зовнішньої політики України та затверджена Верховною Радою України 2 липня 1993 року щодо вступу України до Європейського Союзу.

На думку окремих фахівців, Україна і ЄС, хоч і мають окремі особливості у своєму розвитку, між ними є багато спільного, що є потужним інвестиційним потенціалом у їхній співпраці [2, с. 232]. Однак, як і будь-яке політичне рішення, лібералізація торгівлі товарами та послугами має подвійне бачення. Зі зростанням конкуренції будуть незадоволені представники «чутливих» галузей, таких як харчова, легка, хімічна та автомобільна. Проте українські металурги та виробники залізної руди більш позитивно оцінюють інтеграцію України в європейський та світовий ринки. Тому уніфікація стандартів у межах поглибленої зони вільної торгівлі дозволить уникнути тарифних і нетарифних обмежень і збільшити експорт на ринки ЄС [3, с. 240].

Інтеграція України до Європейського Союзу є досить складною справою, оскільки вона триває певний час і зрозуміло, що цей процес не може бути здійснений швидко. Україна роками дискутує про свій інтеграційний вибір, тобто вибір інтеграційної моделі: європейська чи євразійська. Революція Гідності, анексія Криму та воєнна агресія росії проти України зрештою деполяризували західно-східний рух і остаточно визначили пріоритети української інтеграції на шляху європейського розвитку.

Рішення країни про інтеграцію включає щонайменше три аспекти: правовий, економічний і політичний. Для України ці три аспекти є особливо важливими. Юридичний аспект – захист суверенітету та державності, економічний – розвиток країни та добробут народу, політичний – забезпечення цивілізаційного майбутнього українського народу [4, с. 59]. На заваді інтеграції України до ЄС стоять такі перешкоди:

- низька поінформованість українського суспільства про ЄС, загалом незадовільна;
- сумніви в тому, що від євроінтеграції виграє все українське населення. На думку деяких експертів, інтеграція України в ЄС вигідніша країнам ЄС, які хочуть посилити свій геополітичний вплив і використовувати ресурси України у власних інтересах;
- інтереси Євросоюзу і в цілому розрив відносин з росією;

- населення стурбоване конкурентоспроможністю української продукції на європейському ринку та витоком мізків;
- правосуддя, корупція та організована злочинність є сьогодні найважливішими питаннями розвитку відносин Україна-ЄС, і Україні буде важко відповідати цим вимогам.

Ще однією проблемою інтеграції України до ЄС є українське законодавство, яке не відповідає європейським стандартам. Законодавство України необхідно привести у відповідність до європейського законодавства, що має відбуватися шляхом реформування правової системи України та поступового приведення її у відповідність до європейських стандартів. Це коригування має охопити майже всі сфери права: митне право, фінанси, податки, інтелектуальну власність, навколишнє середовище тощо. Але наразі Україна не може цього зробити [5, с. 37]. Отже, можна визначити внутрішні чинники, що перешкоджають просуванню України до Європейського Союзу:

- по-перше, повільність у здійсненні економічних реформ, відсутність вагомих результатів соціально-економічних перетворень всередині;
- по-друге, масштаби корупції та злочинності білих комірців;
- по-третє, відсутність консенсусу серед громадян щодо європейських виборів;
- по-четверте, відчувається явний брак досвідчених експертів з євроінтеграції, особливо серед політичних еліт та чиновників в Україні;
- по-п'яте, великий розрив у рівні економічного розвитку України від країн Європи;
- по-шосте, відмінність умов життя населення;
- по-сьоме, неузгодженість правових систем;
- воєнна агресія росії проти України.

Список літератури:

1. Потіха А. Україна – ЄС: підсумки засідання Ради асоціації та перспективи внесення змін до Угоди про асоціацію. Україна: події, факти, коментарі. 2021. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2021/ukr3pdf>
2. Левандівський О.Т., Івасишин М.О. Торгово-економічні зв'язки у фінансовому потенціалі України та ЄС. Наукові перспективи. 2023. № 3 (33). С. 229-240.
3. Левандівський О., Івасишин М. Фінансова вигода у торгово-економічних відносинах України з ЄС. Вісник Хмельницького національного у-ту. 2023. № 1. С. 237-243.
4. Деліні М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL : <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>.
5. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. / Гончаренко О.М. та ін. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665>.

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Намчук Я.В.

магістрант

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

Актуальність здійснення позакласної роботи з учнями в ЗЗСО зумовила розробку програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності. На початку розроблення програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності, нам необхідно звернутися до аналізу теоретичних аспектів та їх практичного застосування.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» зазначено, що головними із завдань загальної середньої освіти є виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу та інших народів і націй; формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань [1].

Для реалізації цих завдань у Законі України передбачено рівний доступ до якісної освіти, із врахуванням вікових особливостей фізичного, розумового і психічного розвитку учня, індивідуалізації, диференціації і варіативності, цілісності і наступності, академічної свободи та автономності, прозорості і відповідальності. У результаті чого повинні відбутися значні позитивні зміни в системі духовного відродження, побудові політичних відносин, освіти, побуті й культурі.

Програма (фр. *programme* письмове оголошення, порядок денний, від грец. *prógramma* вказівка) – заздалегідь затверджена (визначена) дія [2]. Програми є технічні, освітянські, політичні, соціальні, культурні, мистецькі та наукові. Із технічної точки зору, програма – це певний набір інструкцій, який відображається у вигляді кодів, схем, цифр і т.д. Аналогічний термін алгоритм – послідовне виконання певних дій.

Програма дослідження – це науковий фундамент, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення наукового дослідження. Основну роль у науковому дослідженні займає програма, яка обумовлює змістову цінність, якість та надійність здобутої інформації. Програми дослідження впливає на використання тих чи інших методів, логіки, техніки, процедур та принципів з метою досягнення дослідницької мети [3].

Програма розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності представляє комплексну програму, подану у рисунку 1, спрямовану на реалізацію вимог шаблону, підсумками якої є освоєння навчально-виховної програми, яка забезпечує становлення і розвиток музично-виконавської діяльності.

Наша програма складається із двох етапів – *теоретико-методичний* та *практико-результативний*. Розглянемо глибше кожен із окреслених етапів програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності.

Розпочнемо із теоретико-методичного етапу програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності.

З огляду на вимоги до організації позакласної діяльності, нами було проаналізовано програми закладів загальної середньої освіти щодо даної форми роботи. Насамперед, необхідно зазначити, що позакласна діяльність передбачає залучення учнів до педагогічно організованої творчої діяльності в ЗЗСО самодіяльних об'єднань і колективах; базується на добровільності, на інтересі та бажанні дітей її виконувати, також вона не є обов'язковою для всіх учнів класу. Будь-яка форма позакласної діяльності має розроблену окрему спеціально змістову програму. Необхідно зазначити, що програма побудована на принципах концепції музичного виховання учнів Д. Кабалецького та головною метою є формування

музичної культури, як невід'ємної частини їхньої духовної культури. Музична культура учнів є органічною частиною культури народу, до якого вона належить, а та, в свою чергу, на рівних правах входить до великої скарбниці світової культури. Дуже важливо приблизити учнів до сформованих упродовж віків уявлень про сутність людини, про красу і гармонію навколишнього світу; навчити охоплювати поглядом культуру як цілісне явище, притаманне всьому людству та вміти отримувати естетичну насолоду від одного твору, творчості одного автора.

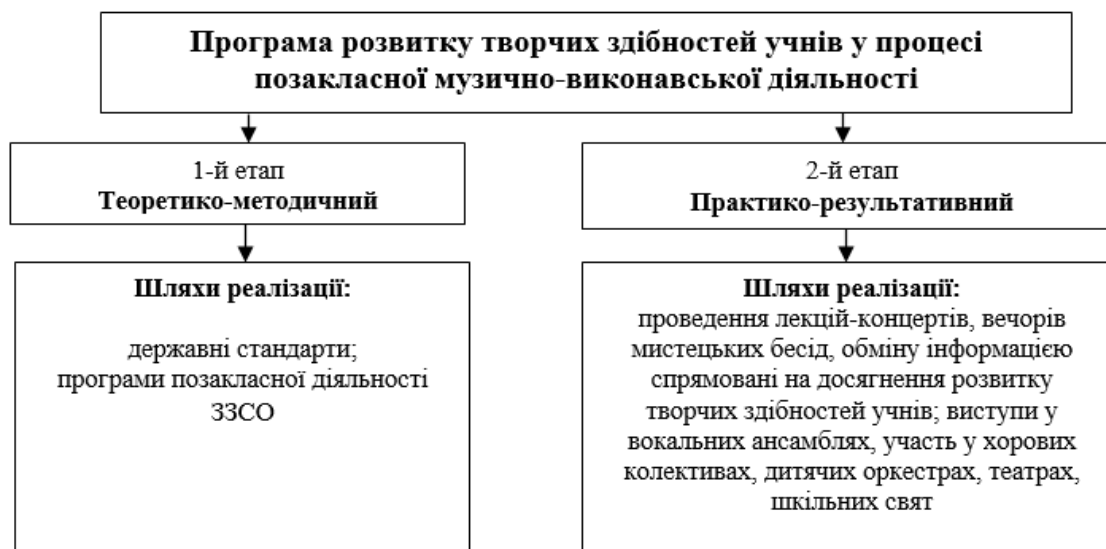

Рис 1. Програма розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності

Успіх позакласної діяльності, а саме, із музичного мистецтва здебільшого визначається тим, наскільки діти оволодівають різними видами музичної діяльності і мають в ній потребу. У закладах загальної середньої освіти передбачені такі форми позакласної музично-виконавської діяльності: хорові гуртки, гуртки із навчання гри на дитячих музичних інструментах, дитячі фольклорні ансамблі, шкільні оркестри або ансамблі народних інструментів, вокально-інструментальні ансамблі, музичні дитячі театри. Учнім необхідно оволодіти різними засобами творчості, вони мають навчитися відчувати мову мистецтв для інтерпретації мистецьких творів.

Отже, *теоретико-методичний етап* програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності забезпечує теоретичні знання з історії культури, музики, театру, які складаються з переваг, інтересів, потреб самих учнів; з формування творчого мислення; відповідає за їхню музично-виконавську діяльність; єдність різноманітного мистецтва з особистістю; залучення учнів до музично-виконавської діяльності, яка спрямована на розвиток творчих здібностей.

Наступним кроком нашого дослідження є розгляд другого практико-результативного етапу програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності.

Для покращення творчого процесу та приведення його до належного рівня, що забезпечує розвитку творчих здібностей учнів, кожному школяреві надаються фундаментальні теоретичні знання та практичні вміння щодо вивчення особливостей різноманітних видів мистецтв. Задля цього, нами були розроблені різні лекції-концерти, вечір мистецьких бесід, обмін інформацією спрямовані на досягнення розвитку творчих здібностей учнів.

Для досягнення позитивного результату необхідно розв'язати такі завдання:

- забезпечити учнів поглибленими знаннями з історією мистецтв та їх особливостями;

- формувати в учнів виконавських умінь застосовувати набуті знання в музично-виконавській діяльності;
- формувати в учнів позитивне ставлення до позакласної музично-виконавської діяльності.

Під час проведення таких заходів в учнів формуються така низка вмінь, які є основою для музично-виконавської діяльності: гностичні уміння передбачають аналіз власної діяльності, уважність за змінами в поведінці та навчанні учнів; конструктивні уміння передбачають застосування прийомів побудови та засвоєння мистецьких знання, низки вправ, здатні розвивати творчі здібності та особистісні якості; організаційні уміння – передбачають організовувати особисту, групову, колективну музично-виконавську діяльність.

Представлений підетап формує в учнів творчі здібності, де представляється мистецька інформація, презентація різноманітних зразків мистецтва. За допомогою цього підетапу відбувається більш поглиблене введення в позакласну діяльність, де підводяться підсумки раніше здобутих мистецьких умінь, творчих навичок та здібностей.

Заключною та найпродуктивнішою ланкою цього етапу є музично-виконавська діяльність, яка передбачає участь учнів у вокальних ансамблях (дуетах із хлопчиків, дівчаток, мішані, які виконують як українські народні пісні в різних аранжуваннях, так і сучасні пісні, патріотичні тощо), хорових колективах, дитячих оркестрах (маракаси, тріщалки, трикутник, брязкальця, барабан та ін.), театрах (музичний, ляльковий, різноманітні казки, мюзикли), шкільних святах (тематика може бути самою різноманітною, але особливого значення набувають календарні свята (Різдво, Новий рік та інші), а також присвячені знаменним датам (Міжнародний жіночий день, День захисту дітей та ін.)). Участь учнів у таких формах позакласної музично-виконавської діяльності створює великі можливості для виявлення музичних, акторських, виконавських та творчих здібностей. Такі форми слугують продовженням уроків музичного мистецтва та мистецтв й мають важливе значення у вихованні інтересів і смаків школярів.

Підсумовуючи результати другого *практико-результативного етапу* програми розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності, ми стверджуємо, що він відповідає за навчально-виховну діяльність; формування завдань музично-виконавської діяльності й вивчення її сутності; сформованість практичних навичок та умінь в окресленій діяльності; відповідає за розвиток творчих здібностей учнів.

Таким чином, нами розроблено авторську програму розвитку творчих здібностей учнів у процесі позакласної музично-виконавської діяльності, яка складається із двох етапів: теоретико-методичний і практико-результативного. Наповнення цих етапів є так звані, шляхи реалізації – державні стандарти; програми позакласної діяльності ЗЗСО; проведення лекцій-концертів, вечорів мистецьких бесід, обміну інформацією спрямовані на досягнення розвитку творчих здібностей учнів; виступи у вокальних ансамблях, участь у хорових колективах, дитячих оркестрах, театрах, шкільних свят.

Список літератури:

1. Завдання загальної середньої освіти.
 URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/zakon-ukrajiny/stattya-zavdannya-zagalnoji-serednoji-61207.html> (дата звернення 26.07.2023 р.)
2. Програма.
 URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0> (дата звернення 26.07.2023 р.)
3. Програма соціально-педагогічного дослідження.
 URL: <https://studentam.net.ua/content/view/4279/85/#:~:text=> (дата звернення 26.07.2023 р.)

АНАЛІЗ ВИДІВ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР

Негляд А.В.

аспірант, навчально-науковий інститут «Каразінська бізнес школа»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Україна

ID ORCID: 0000-0001-6940-5514

Email: negliad@karazin.ua

Існує багато типів кластерних структур з різними організаційними та функціональними характеристиками. Одним з типів кластерної структури є промисловий кластер, який об'єднує фірми та організації, що займаються виробництвом товарів або послуг, пов'язаних з галуззю. Наприклад, кластер виробників взуття в Італії. Інший – географічні кластери, зосереджені в певній географічній зоні. Кластер “Силіконова долина” в Каліфорнії є домом для технологічних компаній. Існують також соціальні кластери, орієнтовані на певні соціальні групи, наприклад, кластер жінок-підприємців або кластер соціально відповідальних компаній. Ще однією кластерною структурою є технологічний кластер, який об'єднує компанії, що займаються розробкою технологій або виробництвом продукції на основі новітніх технологій [3, 4]. Наприклад, кластери компаній, які працюють над розробкою штучного інтелекту. Крім того, існують інші типи кластерних структур, наприклад, кластери сфери послуг, сільськогосподарські кластери тощо [1, 2]. Залежно від типу кластера можуть відрізнятися функціональні характеристики учасників кластера та їх місце в організаційній моделі [4].

Створення стратегічних кластерних структур вимагає наявності певних типів типових функцій. У літературі пропонуються такі характеристики:

- стадія робочого процесу;
- вид готової продукції;
- загальний клієнт;
- місце розташування тощо.

Дані характеристики можна звести до двох основних критеріїв:

- виконувана функція;
- кластер обслуговуваних ринків.

Перелічені прапори належать до двох груп. Перший – це спосіб об'єднання різних процесів, необхідних для виробництва, в єдиний ланцюг управління, а другий – «результат роботи», навіть якщо весь ланцюжок орієнтований на якийсь кінцевий продукт, послугу чи ринок.

Кластерні структури в основному розрізняються відповідно до трьох ознак:

- 1) належністю до основного, допоміжного та обслуговуючого виробництва;
- 2) виконуваними приватними внутрішніми функціями управління такими, як маркетинг, постачання, збут, виробництво, фінансування, науково-дослідні роботи;
- 3) ступенем автономності прийняття управлінських рішень, що дозволяє пов'язати всі складові бізнес-процесу і забезпечити його розгляд як цілісної системи.

Огляд наукових досліджень стосовно причин утворення кластерних структур дозволив зробити висновок про необхідність розширення існуючої класифікації кластерних структур в залежності від їх основної мети утворення. Тому пропонується розширити перелік видів кластерних структур наступними категоріями залежно від мети їх функціонування:

1. Дискреційні. Учасники кластеру функціонують в рамках фіксованого бюджету, неможливо жорстко встановити співвідношення параметрів «результати/витрати».

2. Реалізаційні. Учасники кластеру мають максимум самостійності в налагодженні та підтримці контактів зі споживачами, співпрацюють з метою максимізації кількості реалізованої продукції.

3. Обслуговування. Учасники кластеру обслуговують основне виробництво з метою забезпечення високої якості обслуговування при фіксованих витратах і максимізації доходів.

4. Дохідні. Учасники кластеру можуть варіювати цінами з метою максимізації виручки або розширення ринку.

5. Прибуткові. Учасники кластеру формують повний бізнес-процес з метою максимізації прибутку, виходячи з тих ресурсів господарювання, якими вони мають право керувати самостійно.

6. Витратні. Учасники кластеру дотримуються норм витрат ресурсів та співпрацюють з метою мінімізації відхилень фактичних витрат ресурсів від планових.

7. Капіталовкладень. Учасники кластеру розподіляють інвестиційні ресурси цільовим призначенням з метою дотримання кошторису капітальних витрат і скорочення періоду окупності.

8. Венчурні. Учасники кластеру займаються високоризиковою діяльністю, мета співпраці – мінімізація ризику.

9. Інвестиційні. Учасники кластеру здійснюють реальні чи портфельні інвестиції з метою максимізації рентабельності інвестиційного капіталу.

Запропонований перелік типів кластерних структур для стратегічного управління є повним. Кожен тип має свою стратегічну позицію, яка включає загальну, конкурентну та функціональну стратегію кластеру в цілому і кожного учасника окремо.

Отже, основні характеристики для визначення типів кластерних структур включають основну мету функціонування, форму взаємодії між учасниками кластеру, рівень контролю та рівень самостійності при прийнятті управлінських рішень, що відповідають стратегічній спрямованості основної діяльності кластеру.

Список літератури:

1. Федотова Ю. В. Досвід та перспективи функціонування кластерних структур в економіці України. Ефективна економіка № 4, 2015. www.economy.nayka.com.ua

2. Cojocar, Ana Maria Raluca; Ionescu, Sorin. Advantages and limitations of business clusters. International Conference on Management and Industrial Engineering; Bucharest Iss. 7, Bucharest: Niculescu Publishing House. (Oct 2015): 25-32.

3. The advantages and disadvantages of cluster/conservation development . Community-planning-zoning. July 25, 2019. <https://community-planning.extension.org/the-advantages-and-disadvantages-of-cluster-conservation-development/>

4. Valyukhov, S.G., & Gadzhimetov, B.E. (2011). The cluster approach is an effective tool for modernizing production and attracting investment to the region. InVestRegion (InVestRegion), 4, 48 – 53.

ДО ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ (НА ПРИКЛАДІ ТОРГІВЕЛЬНИХ СІТОК ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)

Некос А.Н.

д-р геогр.н., проф.

Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна

Попова Н.В.

студентка, Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна

На сьогоднішній день більша частина населення світу майже щодня купує різноманітні товари у великих супермаркетах, гіпермаркетах або ж навпаки у місцях роздрібної торгівлі. Кожна людина хоче отримати за свої кошти якісний товар, який буде відповідати всім нормам – якості сировини, датам збереження, екологічно безпечної упаковки і ін.

Огляд літературних джерел щодо створення, функціонування, розвитку торговельних сіток показує, висвітленість питань історії розвитку і методику відкриття великих сіток, сучасні технології цифровізації торговельної справи, техніки підбору персоналу тощо, але ж замовчується або стисло обговорюється дуже важлива проблема екологізації такої торговельної сфери. Це, на наш погляд, питання екологічності торговельних залів, зберігання товару у складських приміщеннях, екологічній якості самих товарів, що виставлені на продаж у супермаркеті, питання раціонального використання необхідної для роботи електричної енергії, утилізації дуже різноманітного сміття і рідких відходів і звісно формування екологічної свідомості, мислення та поведінкових орієнтацій управлінців, працюючого персоналу та споживачів товарів. Виходячи з вище наведеного, ця тема є дуже актуальною з точки зору екобезпечної життєдіяльності людини і суспільства в цілому.

У такому аспекті слід у певній мірі розглянути питання екологічності функціонування великих супермаркетів та можливих у тому числі екологічних ризиків у цій діяльності (якість атмосферного повітря та екобезпечна якість покриття підлоги у торговельних залах, сміттєзбирання та сортування, екооптимізація пакувань споживчих товарів, екоергономічні показники тощо).

Аналітичний огляд функціонування великих торговельних сіток показує, що процеси екологізації в цілому не завжди відповідають сучасному соціальному запиту, не завжди якісні та видимі. В узагальненому вигляді розроблені та запропоновані для виконання «сталі екологічні вимоги» щодо функціонування великих торговельних компаній включають: [1]

- використання відновлювальних джерел енергії;
- управління відходами;
- зменшення використання пластику;
- стимулювання екологічної свідомості споживачів.

Дослідження екологічних аспектів функціонування великих торговельних сіток проводились протягом 2022-2023 років у Чеській Республіці, місто Ліберець (є заповідною зоною), в якому створений великий майданчик, який слугує переробною станцією. Цікаві ідеї та практикуми для прискорення екологізації при функціонуванні великих торговельних сіток можна розглянути на прикладі гіпермаркетів торговельної марки «MAKRO».

По всій ієрархії супермаркетів цієї торговельної марки особисто правлінці складають посадові інструкції для робітників на «місцях», де передбачено перший обов'язковий день інструктажу, на якому обговорюються всі права і обов'язки працівника, в тому числі, і екологічно спрямовані. Прикладом може виступати звичайний співробітник «kolonialu» - товарознавець, який підписуючи угоду з гіпермаркетом «MAKRO» обіцяє виконувати свою роботу згідно з посадовою інструкцією, включаючи екологічну діяльність, наприклад, обов'язкове сортування сміття (пакувальні матеріали, пластик, папір, картон, скло, деревина,

лампи освітлення, відходи продуктів харчування тощо). При недотриманні екологічних норм гіпермаркет отримає штрафні санкції і повинен буде сплатити штраф у розмірі 5-10% від вироблених годин.

Таким чином, особливу увагу приділяють саме сортуванню сміття. Це в гіпермаркетах 4-х ступневий процес, який пришвидшує та поліпшує переробку відходів вже на сміттєпереробних заводах, станціях або на сміттєзвалищах. Також у штатному розкладі гіпермаркетів є посада сортувальника.

Перший етап сортування відходів пакувальних матеріалів після викладки товару у торговельні зали передбачає збір сміття у спеціальні контейнери. Далі відбувається транспортування на окремий сектор гіпермаркету, де відбувається перебір відходів з метою повного пересортування і нарешті вивіз сміття з території гіпермаркету на допоміжні майданчики - переробні станції, після яких до сміттєзвалищ. На «місцях» роботи сортувальників в кожного працівника є закріплений за ним контейнер з іменем робочого та вмістом сміття за який працівник несе відповідальність.

Слід зазначити, що гіпермаркети торговельної марки «MAKRO» у своїй діяльності також передбачають переробку сміття. Багато твердих побутових відходів, таких як пластик, папір, картон, скло та метал, можуть піддаватися процесу переробки. Великі торговельні мережі Чеської Республіки у більшості випадків співпрацюють з переробними підприємствами, які приймають відходи для переробки з подальшим використанням як вторинної сировини. Гіпермаркети «MAKRO» мають 43 партнера - підприємства з переробки відходів тільки у межах Чеської Республіки, з деякими з них йде співпраця майже з початку створення цієї торговельної сітки. Звичайною практикою у гіпермаркетах є вторинне використання відходів, звісно, не всього сміття, а тільки його частини. При сортуванні відходів виділяють деякі фази відбору для подальшого використання, наприклад, картонні контейнери розміром в «дві величини людського росту». Вони слугують для накопичення некондиції для подальшого пересортування, також великі картони відходи використовують у якості переборок при складанні палет. Звісно існує спеціальний перелік відходів повторного використання, який включають до особових інструкцій роботи сортувальників і які вони повинні виконувати. [2]

Також існує ще цікава практика певного етапу утилізації відходів у цій торговельній мережі. На спеціальних майданчиках гіпермаркетів розміщують великі станки для пресування паперу, які використовують для зменшення обсягів та більш економічного використання простору вантажної автівки при транспортуванні до місць переробки.

Питома вага кожного виду відходів гіпермаркетів буде залежати від важливості імплементації екологічних практик, що розробляються представниками адміністрації і які відповідають місцевим вимогам та нормам з утилізації твердих побутових відходів. Доставка їх до місць утилізації виконується групою «Kvalit», тобто працівників маркету, які є відповідальними за весь процес сортування та переробки. Працівники «Kvalit» мають певні обов'язки щодо контролювання всіх етапів процесу, пов'язаного зі збором і утилізацією відходів, який відбувається у межах торговельного комплексу.

Слід відзначити також деякі інноваційні впровадження компанії «MAKRO» в Чеській Республіці. Розроблена своя особиста брендована лінійка, яка існує стільки ж років, скільки і сама торговельна мережа. З допомогою введення в обіг звичайної сумки-пакету йде суттєве зменшення використання пластикових пакетів, які пропонується покупцям замінити на брендову сумку (паперову крохмальну). Також, дуже вірним кроком було повне відмовлення від малих пластикових пакетів і заміна їх на невеличкі тканеві, які повністю розкладаються у природному середовищі. Приватним рішенням торговельної марки гіпермаркетів «MAKRO» було створення свого ім'я в усіх нішах товару, що продається – кожна власна марка «MAKRO» має свою цільову аудиторію.

Звісно, важливим кроком у екорозвитку мережі було і створення відділів екологічної зеленої лінії з приміткою БІО. Це зазвичай окремі стенди зі всіма товарами, але продукти харчування без хімічної обробки і в сучасній екологічно безпечній упаковці.

Окремим видом екологічно спрямованої роботи співробітників маркетингового цеху компанії «МАКРО» є створення так званих *«екологічних ініціатив»* серед працівників та відвідувачів гіпермаркетів. Прикладом такої добровільної заохочувальної акції є «тижневі відпочинки» (як їх прозвали робітники компанії) – це приклад вдалого вкладання коштів компанії. На меті стоять роботи з прибирання на прилеглих територіях місцевих парків, садів та прогулянкових схили гір, а винагородою для учасників є невеликий концерт, теплі напої та національна їжа. Безперечно такі екозаходи формують у місцевого населення екологічний світогляд та біосферосумісну поведінку.

Важливим чинником щодо екологізації функціонування торгівельної мережі також є співпраця з постачальником товарів - компанія працює спільно зі своїми постачальниками для впровадження екологічних стандартів та практик у ланцюзі постачання товарів. Це включає перехід до екологічно чистих матеріалів упаковки, зменшення використання хімічних речовин та виробництво товарів з найменшим впливом на екологічну якість продукції.

Порівнюючи товари інших брендів з товарами бренду «МАКРО» можна зазначити, що він лідує та займає перші позиції, через якість своєї продукції, стабільну цінову політику і головне - абсолютне виконання екологічних вимог, що стосується торгівельних мереж невиробничої сфери діяльності соціуму.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновки, що торгівельні мережі невиробничої сфери потребують введення нових екологічних стандартів і правил, які можуть удосконалити вже існуючу екологічну систему. Існуючі нині у Чеській Республіці процеси сортування, вивозу та утилізації твердих побутових відходів у великих торгівельних мережах у певній мірі опрацьовані, але потребують оптимізації відповідно до сучасних світових вимог до переробки відходів, бо споживачі стають більш екосвідомими і хочуть бачити обширну картину повного екобезпечного функціонування торгівельної сфери. Такий досвід за багатьма показниками екобезпечного функціонування великих торгівельних мереж може стати у нагоді для українських торгівельних компаній, постачальників товарів, фірм з утилізації твердих побутових відходів та споживачів.

Список літератури:

1. "Retail Marketing Management: Principles and Practice" (Управління маркетингом у роздрібній торгівлі: принципи та практика) - автори: Helen Goworek, Jonathan Reynolds. – Режим доступу :

https://books.google.ru/books/about/Retail_Marketing_Management.html?id=9mz0rQEACAAJ&redir_esc=y

2. Історія розвитку гіпермаркету «МАКРО». – Режим доступу :

<https://www.makro.cz/info-a-sluzby>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ Е-ТРАНСПОРТУ

Некос А.Н.

д-р геогр.н., проф.

Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна

Тістол М.К.

студентка

Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна

Використання альтернативних видів е-транспортів є дуже актуальною темою як у світі, так і в Україні. По-перше, альтернативні види транспорту мають потенціал зменшити залежність від викопних видів палива, що обумовлює викиди шкідливих газів у атмосферне повітря. Традиційний авто транспорт відповідає за 90-95% викидів забруднюючих речовин у повітря міст та місць скупчення людей. З метою зменшення цього впливу, транспортна політика Європейського Союзу встановила мету до 2030 року скоротити використання автомобілів з традиційними видами палива в містах наполовину, а до 2050 року повністю уникнути їх використання. Згідно з Національною транспортною стратегією України на період до 2030 року, планується досягти 50% застосування альтернативних видів палива та електроенергії [1].

Розвиток ринку електромобілів гармонійно відповідає соціальним викликам сучасності, що стоять перед людством. Соціально обумовлені зміни показують, що в цей процес вже включено понад 20 учасників, до яких належать і такі непрофільні компанії, як Google та Apple, які представили свої безпілотні електромобілі. У 18-му щорічному Звіті про сталий розвиток компанія Ford оголосила про плани електрифікації свого модельного ряду та перехід на альтернативні види палива. Протягом трьох років 40% моделей Ford матимуть електричні версії, а також буде представлений компактний електричний кросовер з запасом ходу на одному заряді акумуляторів до 480 км. Починаючи з 2030 року, планується повний перехід на електричний привід і двигуни, що використовують альтернативні види палива [2]. ENTSOE, європейська мережа операторів системи передачі електроенергії, визначає електромобілі як потужний ресурс не лише для декарбонізації транспортного сектору, але й для створення значного потенційного резерву гнучкості в енергетичній системі. Це свідчить про те, що зарядка електромобілів виступає як реальна площа взаємодії між транспортним і енергетичним секторами, що є важливим елементом для успішного розвитку обох галузей. Зі збереженням нинішніх темпів поширення електротранспорту в Європі, прогнозується, що до 2030 року кількість електромобілів зросте до 65 мільйонів, а до 2035 року досягне 130 мільйонів одиниць.

Що стосується техніко-екологічних питань е-транспортів, то до основних переваг електромобілів над традиційними автомобілями можна віднести: значно менший вплив на навколишнє середовище; зниження шумового забруднення; високий коефіцієнт корисної дії; мала вага двигуна; простота в обслуговуванні; довговічність; відсутність паливної системи, масла, свічок та інших деталей, що призводять до складнощів під час експлуатації; економічність. До недоліків електроавто можна віднести: неефективне утилізування гальванічних елементів акумуляторів; обмеження терміну використання через швидке зношування комутатора; необхідність регулярного обслуговування колекторно-щіткових механізмів; використання випрямних пристроїв для живлення електродвигуна від мережі змінного струму; високі витрати на виробництво; [3]. І все ж таки за більшістю показників електротранспорт безумовно вирішує значну кількість як соціальних проблем щодо його використання (термінове надання медичної допомоги, доставка ліків, продуктів харчування,

швидке подолання відстаней у перевантажених транспортом містах тощо) та обслуговування, так і екологічних щодо впливу на навколишнє середовище.

Звісно у такому аспекті необхідно все ж таки говорити про вплив персональних альтернативних видів транспорту на навколишнє середовище. Великим попитом зараз користується такий вид електротранспорту як електросамокат. У великих містах їх достатня кількість, і з'явилися компанії, що надають послуги з прокату електросамокатів спільного споживання.

На виробничому етапі е-самоката відбувається, на наш погляд, найбільший вплив на навколишнє середовище. Оскільки виробництво алюмінієвих рам, що використовуються в електросамокатах, вимагає затрат великої кількості енергії, яка виробляється завдяки використанню вугілля, нафти або газу. Також процес виробництва алюмінію супроводжується викидами шкідливих газів, таких як фториди, сульфідів та оксиди, що призводять до забруднення повітря, можуть утворювати кислотні дощі та негативно впливати на здоров'я людей, спричиняючи захворювання дихальних шляхів. Не меншою проблемою є утворенням значної кількості шлаку та пилу під час виробництва, що потребує використання фільтруючих систем та шлакових камер зберігання. Наприклад, компанія, яка займається прокатом електросамокатів спільного споживання в Україні «Bolt», запевняє своїх користувачів у тому, що дотримується високих екологічних стандартів у своїй діяльності (ISO14001), а також, що електросамокати Bolt на 100% підлягають переробці. Під час транспортування компонентів для виробництва електросамоката також відбувається забруднення атмосфери та ґрунту шкідливими речовинами. Аргументом не на користь е-транспорту, у свою чергу, є те, що більшість е-самокатів проїжджають менший шлях (у км) за свій термін служби, ніж електромобіль, що унеможливує компенсацію впливу його виробництва на навколишнє середовище за рахунок використання. На етапі експлуатації все залежить від потужності акумулятора та якості конструкції е-самоката, адже чим довше він тримає заряд та не ламається, тим рідше його забирає машина для збору самокатів від фірми надання прокатних послуг та тим менше енергії він потребує для підзарядки. На останньому – утилізаційному етапі, е-самокати, що не придатні для користування, розбираються, а їхні частини використовуються для нових або утилізуються на спеціально відведених для цього об'єктах. З рештою відходів поводяться по-різному: переробляють, спалюють або вивозять на звалище. Тож остаточне визначення впливу цього виду транспорту на довкілля дуже залежить від сценарію після закінчення терміну служби. Найкраща перспектива - переважна кількість матеріалів підлягає переробці, а батарея та силова установка переробляються відповідно до їх складу, тобто акумулятор переробляється на 10%, а силова установка - на 83%. Ці відсоткові показники відповідають складу конструкції е-самоката з алюмінію, сталі, гуми та пластику, з чого виготовляють батареї та силові агрегати [4].

Таким чином, можна зазначити, що альтернативні види е-транспорту, особливо е-самокати, відіграють важливу роль у вирішенні багатьох соціальних проблем та суттєвому зменшенні негативного впливу на довкілля. Але їх виготовлення, використання та утилізація теж впливають певним чином на якість довкілля. Розвинення і фінансування сучасних технологій щодо екооптимізації цих видів альтернативного транспорту дозволить зробити цю галузь більш доступною для всіх верств населення та ефективно зменшити її вплив на навколишнє середовище у майбутньому.

Список літератури:

1. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>
2. Глущенко Я.І., Грома Я.В. Екологічний транспорт: сутність поняття та особливості розвитку в умовах глобалізації. Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2019. №3 (20). С.25-29.

3. Системи технологій: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 600 с.
4. How to promote the environmental sustainability of shared e-scooters: A life-cycle analysis based on a case study from Lisbon, Portugal [Електронний ресурс] Journal of Urban Mobility. 2023. Режим доступу до ресурсу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667091722000322?via%3Dihub#sec0003>.
5. Цигилик Ю. Організаційно-правовий механізм удосконалення безпеки дорожнього руху шляхом включення персонального електричного транспорту до єдиної транспортної системи України [Електронний ресурс] Krakowskie Studia Małopolskie. 2021. Режим доступу до ресурсу: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/31/ksm3105.pdf>.

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОБРІЇ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ЛЕОНІДА ДАЦЕНКА «МІЙ МАНІФЕСТ...»

Немченко І.В.

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри
української й слов'янської філології та журналістики
ORCID ID: 0000-0003-3041-1313
nemchenko1958@ukr.net
Херсонський державний університет

За період сучасної російсько-української війни, попри екстремальність обставин, опубліковано багато ліричних книжок, присвячених цій проблематиці. Назвемо хоча б такі з них: «Вірші та пісні» Г. Бабіча, «Відлуння окопів» О. Бородея, «Тільки не пиши мені про війну» П. Вишебаби, «Тюремна пісня» О. Герасим'юк, «Міст через вічність» О. Гошилика, «Вірші з війни» Б. Гуменюка, «Життя Марії» С. Жадана, «Квіти і зброя» В. Карпиленко, «Гільзи у кишені» А. Кириченка, «Дніпро рятує Україну» В. Кулика, «Шрамована пам'ять» О. Лисака, «Орда, або Хатят лі рускіє вайни...» А. Музичука, «Ранок 24-го» Р. Новікова, «Так мовчав Заратустра» С. Пантюка, «Грань» В. Патоли, «Навиліт. Рими калібру 5.45» С. Скальда, «Молитва» Д. Торохтушко, «Як вигинається воєнне коло» Я. Чорногуз, «На лінії невидимих фронтів» Ю. Щербика, «Абрикоси Донбасу» Л. Якимчук тощо.

Серед них не губиться й книжка віршів «Мій маніфест...» черкаського письменника (члена НСПУ з 2010 р.), журналіста, громадсько-політичного діяча Леоніда Миколайовича Даценка (нар. 1963 р.) з характерним імперативом: «Задля звитяг ми будем діять твердо – / одна держава, одна мова, одна церква» [1, с.10]. За словами В. Коваленко, співець є «одним із небагатьох сучасних «дзвонарів», чиє закличне борцівське слово, як дзвін-почасник, будить-пульсує-нагадує-оговтує-спонукає нас, часто розчарованих, збайдужілих і зневірених українців – до боротьби. Боротьби, насамперед, духовної, бо ж коли вже «із України виганяють Україну», то тут слід справді говорити про виразку національного духу» [2, с.8]. На дієвість письменникового слова вказує й побратим по перу В. Захарченко: «Трагедійно-оптимістична Даценкова поезія кличе в атаку» [3, с.79]. А ще він означає деякі характерні для співця жанрові модифікації: «Л. Даценко не обмежується публіцистичним віршем. Йому підвладні різні форми: ліричний вірш, дума, балада, містерія, є цикл філософських поезій...» [3, с.80]. А В. Поліщук відзначає успіхи письменника в царині любовно-еротичної лірики (збірка «І стегна підпливуть, як дві форелі...»), яка «відзначається органічною образністю, вмінням утримати відвертість словокартини на етичній межі» [4, с.304], а також перейнятість книжок «Український лев» та «І янгол з автоматом на плечі» досить «виразним національним, україноцентричним змістом і духом, бойовитістю, закличністю не без певної міри публіцистичності» [там само]. Як відзначає О. Феценко, тексти митця – «ще гостра громадянська лірика на межі нових викликів і пророцтв. Попри трагізм окремих віршів, у цілому вона життєствердна й палка, як гучний закличний дзвін, що зве підніматись з колін, брати зброю (фізично й духовно), ставати в лави задля боротьби. За Україну, за свою душу, за саме життя...» [5, с.7]. Саме жанрово-тематичні пошуки поета й привернули нашу увагу. Письменник має реальні творчі здобутки, удостоєний звання Лауреата літературних премій імені В. Симоненка (2011) та імені Т. Осьмачки (2023). А проте лишається порівняно малодослідженим (публікації Т. Воронцової, В. Захарченка, В. Кобиляцької, В. Коваленко, І. Кошової, В. Поліщука, О. Синицької, О. Стежко, О. Феценко. Н. Філахтової тощо).

Метою нашої розвідки є простеження жанрово-тематичного діапазону ліричної збірки «Мій маніфест...» Л. Даценка.

Повна й досить розлога назва студійованої книжки поета – «Мій маніфест: одна держава, одна мова, одна церква» – мимоволі нагадує гучні гасла на білбордах та в

політичній рекламі на телебаченні під час виборчих кампаній. І це не випадково. Адже Л. Даценко протягом багатьох років працював у депутатському середовищі (помічником-консультантом депутата Верховної Ради І. Зайця), виконував функції радника Черкаського міського голови тощо. А ще має досвід журналістської роботи в газетах «Зоря», «Молодь Черкащини», медіа-групі «Нова молодь Черкащини» – «Дзвін.медіа». Отже, як людина публічна постійно перебував у гущі громадсько-політичного життя і про цю сферу пише не з чужого голосу, а з власних переконань. З іншого боку, в назві книжки звучить не просто гасло, означається необхідний стиль життя і українця, і України, особливо ж у такі смертельно небезпечні моменти буття як війна.

Літературно-мистецьке й громадсько-політичне кредо письменника означене в багатьох текстах збірки («Мій маніфест», «Звеличують рабів не дуже вдячна справа...», «Сьогодні уже недоречно...», «А люди що? Дай хліба, дай видовищ!..», «Не бійтеся високих слів...», у циклі «Вірити!»).

Історіософія та героїка, які органічно проглядають крізь усю збірку Л. Даценка («Мій маніфест», «На сході сонце не сходить...», «Сонет розп'яття», «Урок», «Зруйнована майже Святославова вежа...», «Із посіяних зерен зростають ножі...», «Коли вночі тебе розбудять...», «Все мина...», «На повні груди дихать Україною...»), споріднюють доробок автора зі знаменитими текстами поетів Празької школи, особливо Є. Маланюка й О. Ольжича. Про подібні перегуки на матеріалі попередніх книжок співця «Український лев» та «І янгол з автоматом на плечі» вже вів мову В. Поліщук [4, с.304-305]. Він же відзначав, що «ліричний герой поезії Д[аценка] – український патріот, воїн, боєць, передовсім сильний духом» [4, с.304]. Це ж можемо сказати й про книжку «Мій маніфест...», де відлунюють характерні для «пражан» ідеї єдності й порозуміння між національною елітою та широким загалом, прагнення до «веж духовності», зневаги до небезпек та смерті, вірності побратимському обов'язкові та ін. Наприклад, у такому ідеологічному серпанку й подібній стилістиці витримано замальовку з княжих часів: «Із посіяних зерен зростають ножі, / і лоскоче нам груди колосся залізне... / і боязко дивляться очі чужі – / їм сховатись у нори вже пізно! Ми п'ємо вино із вузьких черепів, / вдивляючись вдалеч уперто, / і співаємо думу, яку прохрипів / наш товариш в бою перед смертю. / Лягаєм спочить, постеливши степи, / і Дніпром укриваючи ноги... / Тільки князь біля вогнища довго не спить – / розмовляє про вічне із Богом...» [1, с.31] («Із посіяних зерен зростають ножі...»). Водночас у книжці Л. Даценка віддається данина шани й героїчній поезії материкових авторів часів Другої світової війни, зокрема М. Бажана. У вірші «На сході сонце не сходить...» він подає видозмінену аплікацію з невмирущою «Клятви», пристосовуючи її до нашого сьогодення з реаліями російсько-українського протистояння: «Ніколи не буде моя Україна / рабою московських катів!» [1, с.12].

Поряд із історіософічними та героїчними мотивами у збірці представлено сатиричну тематику («Ре...волюція», «Із України виганяють Україну...», «Байдужість знову входить в моду...», «Спішиш в бордель, як на причастя...»), екологічну проблематику («Птахи на наші голови...»).

Серед розмаїття жанрових модифікацій, запропонованих автором у збірці, слід виділити маніфест («Мій маніфест», «Звеличують рабів не дуже вдячна справа...», «Український лев»), поезію-заклик («На сході сонце не сходить...», «Серед звірів, розпачу, плачів...», «Ви працювали, як раби...»), марш («Ми запалили смолоскипи. Ми йдемо!»), послання («Товариш твій – тамбовський вовк...»), присвяту («Т. Осьмачці»), притчу («Притча про неолов'яних солдатиків», «Залізні ліліпути»), баладу («Балада про тітчин комунізм», «Балада про доброго дядечка»), оду («Ода»), бувальщину («Вечір. Диван. Коньяк і лобстери...»), сатиру («Вороння понад Уманню...», «Коли блазень придворний вилазить на трон...», «При грошах, дачах, і чинах...», «Щоб вдовольнить чужинську плоть...», «У них є все: заводи, землі, пси...»), вірш-монолог («Як було добре на війні...»), вірш-сповідь («Сповідь енкаведиста»), медитацію («Нема з ким сісти...»), портрет («Що москалю...», «Обивателі, рідненькі обивателі...»), антиутопію («2025-й»), містерію («Вони у Каневі»,

«Містерія 2020-х»), віршовану новелу («Новела буднів») та ін. Поет також апробує біблійні та церковні жанроформи: євангеліє («Євангеліє від Леоніда»), псалом («Великоднє») тощо.

Вірш «Ода» слід сприймати скоріше як антиоду, гостру сатиру, оскільки її герої – «раби, прикуті до галер» – настільки звикли до несвободи, що й каторга їм стала «отчим домом»: «Без ланцюгів будеш іти, / до весел кидатися будеш. / Від миски юшки-баланди – / аж розпирає щастям груди...» [1, с.38].

Героїко-кумедний опус «2025-й» із авторським підзаголовком «антиутопія» вимальовує марш сучасного українського воїнства вулицями враженої від щирого захвату французької столиці: «Ми маршируєм гордо по Парижу, / тріпочуть в небі синьо-жовті прапори... / Бруківка чоботи нам по-собачи лиже, / і парижанки шляпки – догори! / Старий француз шепоче: «Ще не вмерла...», – / йому набрид вже сморід «марсельєз». / А молоді захоплено і вперто / стають до наших лав... Їх дух воскрес!» [1, с.25]. Це й натяк на давно заслужене місце України в НАТО, це й перегук епох, адже неодноразово в минулому українське козацтво як союзник не лише маршувало вулицями європейських міст, а й виявляло військову доблесть та чудеса героїзму в багатьох битвах. Тож не такою вже й фантастичною є ця патетично репрезентована картина: «Ми розриваєм простір тихих вулиць, / карбуючи свій переможний крок... / Привіт, гнила Європа! Ми вернулись, / щоб дати тобі нову гарячу кров!» [там само].

Поет схильний до циклізації («Диптих про вкрадене слово» складається з віршів «Коли забиратимуть слово...» та «На тебе відкрили лови...»; диптих «Вірити!» – з творів «Зневіро розневірена – умри!...» та «Стиснувши зуби і кулаки...»; пентаптих «Болючі катрени» – з мініатюр «Сьогодні уже недоречно...», «А люди що? Дай хліба, дай видовищ!...», «Не бійтеся високих слів...», «За все розплачуватись треба...», «Ніби ж сміливий і впертий...»).

Небезпідставно стверджує В. Коваленко: ознайомившись із творами поета, «ніхто не залишається байдужим: ще раз і ще перечитують книжки Даценка – аби пізнати себе сьогоднішніх, учути вчорашніх та збагнути завтрашніх» [2, с.9]. Чергова збірка письменника стане для багатьох і порадиником і супутником по життю та боротьбі.

Список літератури:

1. Даценко Л. Мій маніфест: одна держава, одна мова, одна церква. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2021. 86 с.
2. З Україною у серці. Леонід Даценко : біобібліогр. нарис / Комун. закл. «Обл. б-ка для юнацтва ім. В. Симоненка» Черкас. обл. ради; авт.– уклад. Н. М. Філахтова; авт. вступ. статті В. М. Коваленко. Черкаси: [б.в], 2012. 32 с.
3. Захарченко В. Коли слово – меч. Даценко Л. Мій маніфест: одна держава, одна мова, одна церква. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2021. С.79-81.
4. Літературна енциклопедія Черкащини. Т.1: А – К /автор-уклад. В. Поліщук. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2020. 668 с.
5. Фащенко О. Той, хто дихає на повні груди Україною. Даценко Л. Мій маніфест: одна держава, одна мова, одна церква. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2021. С.7.

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ

Нехаснко О.В.

старший викладач кафедри політичної соціології соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(<https://orcid.org/0000-0001-5201-8200>)

Політична коректність (ПК) - це концепція, важливість якої стає все більш актуальною в сучасному суспільстві. Прагнення до поваги та толерантності до різних соціокультурних груп відіграє важливу роль у громадському житті, в тому числі і на мовленнєвому рівні, тож політична коректність привертає все більшу увагу не лише політиків та активістів, а й наукового співтовариства. Політична коректність стає регулятором суспільного життя, а її вплив розповсюджується на всі сфери людського буття, включаючи всі рівні соціалізації.

На території багатьох американських та деяких європейських університетів дотримуються принципів політкоректності у всьому, починаючи з правил прийому до вузу та просування ідей мультикультуралізму у навчальних планах та закінчуючи політикою мовних обмежень. Крім того, освітні заклади мають великий вплив на формування світогляду молодого покоління і, таким чином, є ключовими агентами у поширенні будь-якої пропаганди, в тому числі активно пропагують сучасні тенденції щодо необхідності дотримуватися політичної коректності. Ми актуалізуємо питання щодо співвідношення політкоректності та освіти на усіх її рівнях, розглянемо, як освіта сприяє формуванню політичної коректності серед молоді та чому це грає важливу роль у сучасному суспільстві.

Освіта відіграла і продовжує відігравати ключову роль у формуванні світогляду та ціннісних орієнтирів молоді. У навчальних закладах формуються базові знання про культурне різноманіття, історію, права та свободи людини. В освітніх закладах студенти зіштовхуються з різними культурами, традиціями та поглядами. Це сприяє розвитку толерантності та поваги до інших. Студенти навчаються бачити світ через призму різних культур, більш того освіта виступає тією платформою, де активно розгортається міжкультурна комунікація, що є наслідком глобалізаційних процесів. Таким чином, глобальна освіта формує ситуацію де виникає органічна потреба в організації людської взаємодії таким чином, що забезпечити рівні та комфортні умови для усіх учасників освітнього процесу. Фактично, політична коректність постає мовним проявом мультикультуралізму в освіті. Мультикультуралізм розуміється, головним чином, як культурне, релігійне, етнічне та мовне різноманіття суспільства. Він також знаменує переміщення наукового інтересу з європейської культури на неєвропейські, усвідомлення їх самоцінності та рівнозначності; актуалізацію питання взаємодії культур, як на локальному рівні, так і в межах єдиного поля культурної освіти.

В освіті нині наголошується про необхідність певної мультикультурної компетенції – всебічної культурної поінформованості людини та її культурної сензитивності. У зв'язку з цим висувуються нові вимоги до системи освіти, у якого учні знайомляться з культурою різних груп у суспільстві. Наприклад, у навчальних програмах з'явилися курси, спрямовані на вивчення культури меншин: Black Studies, Chicano Studies, Women studies тощо.

І тут вже йдеться про вбудовування політичної коректності у навчальний план та навчальні матеріали. Підручники, курси та навчальні програми повинні бути ретельно відібрані та складені з урахуванням принципів політичної коректності, так з'являються небажані теми, і подекуди межі «небажаності» значно розмиваються. Наприклад, у шкільних підручниках небажано згадувати арахіс, бо він є сильним алергеном, тож неможливість куштувати сам горіх та арахісову пасту, що є популярними ласощами у США, може викликати занепокоєння у діточок молодшого та середнього шкільного віку.

Окремим аспектом, що враховується при вихованні політкоректного суспільства є вчителі та викладачі - ключові фігури, які можуть впливати на молодь та їх ставлення до політичної коректності. Завдання вчителів полягає не тільки у передачі знань, але і в пропаганді поваги до різноманітності та розуміння важливості політичної коректності в суспільстві. Часто освітні заклади долучають експертів, впроваджують спеціальні курси та програми навчання толерантності та міжкультурної взаємодії для викладачів, щоб сформувати певні патерни та моделі викладання. Відповідність цим вимогам та моделям подекуди може бути ключовим критерієм. Наприклад, у Англії вчителя математики звільнили за неправильне звернення до трансгендера. Інцидент полягав у тому, що педагог під час уроку сказав: «відмінна робота, дівчатка!». Вчитель повідомив, що він не мав інструкцій про те, як поводитися з трансгендером. Він радився з іншими вчителями, і було вирішено звертатися до дівчинки-хлопчика просто на ім'я. Але батьки дитини вважали цей підхід дискримінаційним, тож вчителю довелося покинути навчальний заклад.

Наведені вище приклади демонструють нам, що реалізація принципів політичної коректності в освітніх закладах може зіткнутися не лише з такими викликами, як культурні розбіжності, ідеологічні розбіжності та відсутність консенсусу. А ще із реальною загрозою значних перекосів в бік меншин, тобто політична коректність може перетворюватися на інструмент, що закріплює нерівності, але вони вже іншого порядку. Тож, перед освітньою сферою стоїть нагальна потреба пошуку балансу між необхідністю дотримання норм політичної коректності і недопущенням ситуації формування «дискримінованої більшості». Якщо говорити про роль освіти у формуванні політичної коректності, то вона не може бути переоцінена. Освітні заклади відіграють важливу роль у поширенні та пропаганді політичної коректності серед молоді. Впровадження принципів поваги та толерантності у навчальні програми та навчальні матеріали сприятиме створенню більш справедливого та інклюзивного суспільства, здатного справлятися з викликами сучасності, але разом з тим питання про межі політичної коректності у освіті залишається відкритим.

ДИНАМІЧНІ НАВАНТАЖЕННЯ НА МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЮ МОСТОВОГО КРАНА З ЧАСТОТНИМ КЕРУВАННЯМ ПРИ ЙОГО РОЗГОНІ

Неженцев О.Б.

к.т.н., доцент

ID ORCID: 0000-0001-5446-3770

nezhentsev007@gmail.com

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Аналіз перехідних процесів пересування мостових кранів з частотним керуванням показав, що в залежності від зміни таких факторів як час роботи частотного перетворювача (T_p), діапазон регулювання частоти напруги статора (f_1), крок зміни частоти ($h_{\div}$) динамічні навантаження на металоконструкцію крана $S_M^{\max}$ і час розгону крана t_p можуть як значно знижуватися, так і істотно зростати.

Мета роботи - побудова залежностей максимальних динамічних навантажень $S_M^{\max}$ і часу розгону t_p мостового крана вантажопідйомністю 10 т від параметрів частотного керування.

Мостовий кран розглядався у вигляді тримасової динамічної моделі, рух якої описується нелінійними диференціальними рівняннями другого порядку [1, с. 153]. Для проведення комп'ютерного експерименту використовувався квазі-D-оптимальний план типу B_k з урахуванням рівнів і інтервалів варіювання факторів T_p , $h_{\div}$, f_1 для мостового крана в/п 10 т (див. таблицю).

Таблиця 1. Рівні та інтервали варіювання факторів T_p , $h_{\div}$, f_1

Рівні факторів	T_p , с	$h_{\div}$, Гц	f_1 , Гц
Код (z_i)	z_1	z_2	z_3
Основний рівень ($z_i = 0$)	3,0	1,5	42,5
Інтервал варіювання (Δz_i)	1,0	1,0	7,5
Верхній рівень ($z_i = +1$)	4,0	2,5	50,0
Нижній рівень ($z_i = -1$)	2,0	0,5	35,0

У кожній точці плану (при певному поєднанні факторів T_p , $h_{\div}$, f_1) вирішувалася система нелінійних диференціальних рівнянь другого порядку [1, с. 153] чисельним методом Рунге-Кутта за допомогою програми (в середовищі Delphi) [2, с. 33]. При цьому на кожному кроці інтегрування визначалися максимальні значення динамічних навантажень на металоконструкцію крана $S_M^{\max}$, які приймалися за результати експерименту в даній точці плану.

Для мостового крана в/п 10 т були побудовані рівняння регресії максимальних динамічних навантажень $S_M^{\max}$ і часу розгону крана t_p при частотному управлінні:

$$S_1^{\max} = 7,2770 - 0,0405 \cdot z_1 + 0,6989 \cdot z_2 + 0,0551 \cdot z_3 + 0,4079 \cdot z_1 \cdot z_2 + 0,2076 \cdot z_1 \cdot z_3 + 0,4047 \cdot z_1^2 - 0,1833 \cdot z_2^2 - 0,6133 \cdot z_3^2; \quad (1)$$

$$t_p = 5,1671 + 0,1850 \cdot z_1 - 0,2120 \cdot z_2 - 0,1240 \cdot z_3 + 0,0700 \cdot z_1 \cdot z_2 - 0,0725 \cdot z_1 \cdot z_3 - 0,1050 \cdot z_2 \cdot z_3 + 0,1071 \cdot z_2^2 + 0,0971 \cdot z_3^2, \quad (2)$$

де z_1, z_2, z_3 - кодовані значення факторів $T_p, h_{\pm}, f_1$, (див. таблицю).

Рівняння регресії (1, 2) дозволяють досліджувати вплив кожного фактора і їх взаємодії на максимальні динамічні навантаження $S_M^{\max}$, а також тривалість перехідного процесу мостового крана t_p . На рисунку наведено графіки залежностей максимальних горизонтальних динамічних навантажень $S_M^{\max}$ від кроку зміни частоти $h_{\pm}$ частотного перетворювача.

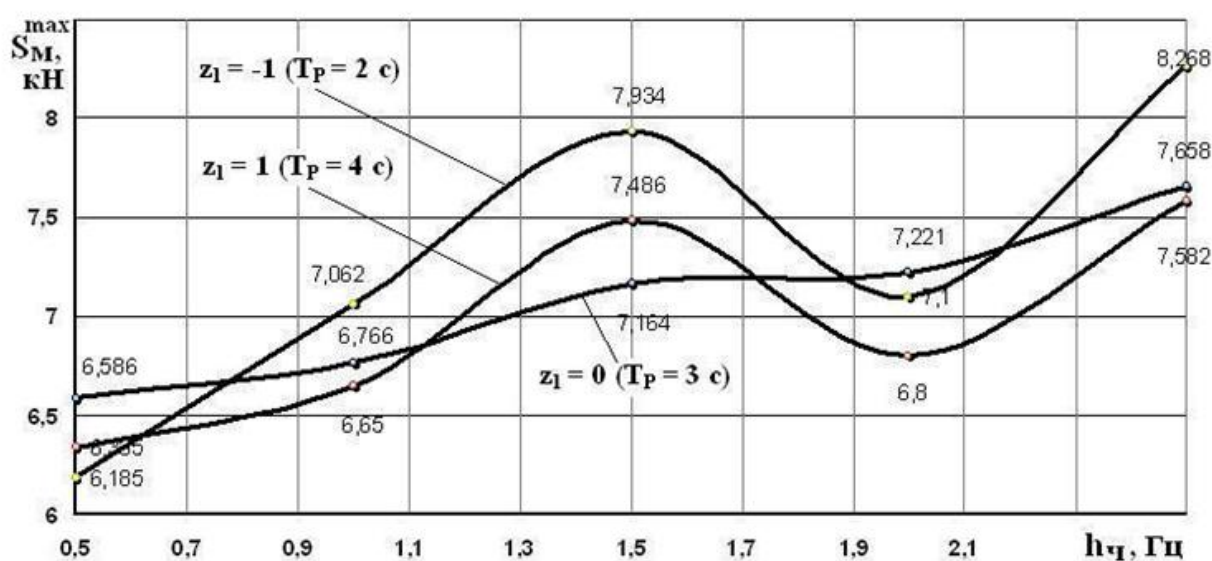

Рисунок 1. Залежності горизонтальних динамічних навантажень $S_M^{\max}$ від кроку зміни частоти $h_{\pm}$ частотного перетворювача

За результатами аналізу проведених досліджень встановлено, що: при збільшенні кроку зміни частоти $h_{\pm}$ навантаження $S_M^{\max}$ зростають на 26%, а час розгону крана t_p - зменшується більш ніж на 9%. Зі збільшенням часу роботи частотного перетворювача T_p навантаження $S_M^{\max}$ знижуються на 24%, а час розгону крана t_p - зростає більше ніж на 10%.

Список літератури:

1. Неженцев О.Б. Зниження динамічних навантажень при гальмуванні мостового крана шляхом оптимізації механічної характеристики електроприводу / О.Б. Неженцев. // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія Машинобудування. – 2015. – №3(75). – С. 151 - 158.
2. Аветисян С.М. Программное обеспечение для исследования переходных процессов грузоподъемных кранов (часть 1: при работе механизмов передвижения) / С.М. Аветисян, А.Б. Неженцев. // Підйомно-транспортна техніка. – 2003. – №4. – С. 33–48.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Новіков В.М.

аспірант

Сумський державний університет

В умовах глобальних зрушень економічне зростання як на рівні держав, так і підприємницького сектору формується у новому ринковому середовищі, яке змушує формувати нову економічну політику компанії. Зовнішні загрози, викликані пандемією Covid-19 та соціально-політичною турбулентністю в країні зумовили необхідність актуалізації питання розробки системи адаптивного антикризового управління вартістю бізнесу. Стихійний вплив ринку на управління може бути описаний як вплив непередбачуваних та неконтрольованих факторів, які значно збільшують загальний рівень ризику фінансово-економічної діяльності підприємства. Проте, цей вплив може бути частково нейтралізований шляхом адаптації структури та параметрів системи управління на основі нової та більш точної інформації, яку отримує підприємство та на основі якої приймає управлінські рішення [1].

На сьогоднішній день термін "адаптивність" разом з поняттям "адаптація" широко використовуються в різних сферах і застосовуються для опису економічних, технічних та соціальних систем. Відзначається, що ці поняття активно застосовуються не лише в природних, а й в технічних та суспільних науках, що підтверджує їх універсальний статус у науковій сфері діяльності [2].

Забезпечення фінансово-економічної та управлінської стійкості компанії є пріоритетним завданням у період ринкової невизначеності, зокрема через посилення економічної та фінансової невизначеності у світі. Фінансово-економічна криза – це серйозне порушення в економічній системі, яке супроводжується значним зниженням фінансової стійкості та загрозою для економічного розвитку. Вона характеризується різким спадом економічної активності, зниженням виробництва, ростом безробіття, зменшенням доходів, зниженням цін на активи та загрозою фінансової недостатності як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремої бізнес-одиниці.

Окрім реагування менеджментом бізнесу на зміни макросередовища залишається не менш важливим управління фінансовою безпекою у системі управління вартістю бізнесу на мікрорівні. В основу антикризової адаптивної системи, що забезпечить ефективне управління вартістю бізнесу на мікрорівні, на думку вчених з [3, с. 777], мають бути покладені принципи, дотримання яких забезпечить виконання оперативних, координаційних та контрольних функцій управління, а саме:

- забезпечення розумного співставлення грошових надходжень та витрат у процесі здійснення операційної діяльності;
- визначення оптимальної структури позикового та власного капіталу;
- аналіз потреб у фінансових ресурсах за джерелами фінансування, визначення середньозваженої вартості капіталу;
- аналіз результатів діяльності компанії за відносними та абсолютними показниками (рівень ліквідності, платоспроможності, тощо).

До цілей розробки адаптивного механізму управління бізнесу відноситься перш за все необхідність у фінансовому виживанні та забезпеченні платоспроможності бізнесу, а також збереження курсу на вартісне зростання шляхом розробки методології та дієвих механізмів управління з подальшою оцінкою ефективності таких механізмів.

Імплементація методичних основ адаптивного механізму управління виконується на основі модернізації виробництва, реінжинірингу бізнес-процесів, диверсифікації джерел

фінансування та інвестицій; реструктуризації компанії, що може означати зміну форми власності, способів фінансування та управління; бенчмаркінгу, який полягає у аналізі діяльності конкурентів та ринкових пропозицій, які компанія може застосувати для реалізації власних цілей; адаптивної організаційної структури та екологічних стандартів на відповідність діяльності природоохоронним вимогам згідно чинного законодавства. Адаптивна організаційна культура підтримує гнучкість та здатність до змін, інноваційність, навчання та постійне вдосконалення співробітників. В той час як керівники виступають як каталізатори цих змін та стимулюють співробітників до креативності та відкритості [4].

Механізм адаптивного управління окрім іншого, передбачає активну участь підприємства у тендерах на державне замовлення, аналіз галузевих програм підтримки та розвитку, визначення поточних нагальних потреб бізнесу та виконання плану антикризового управління з метою стабілізації його діяльності на всіх рівнях, пошуку стратегічних альтернатив [5]. Однією з незалежних професійних організацій, які працюють на території України, є Українська асоціація центрів підтримки бізнесу (УАЦПД), яка функціонує в області підтримки бізнесу, інвестицій та регіонального економічного розвитку. Організація надає наступний перелік послуг:

- бізнес-послуги (консалтингові послуги, бізнес-тренінги, дослідницькі та інформаційні послуги, рекламно-презентаційні та організаційні послуги);
- освітні послуги (тренінгові програми, навчальні курси, семінари);
- консалтингові послуги (бухгалтерський, юридичний, управлінський та фінансовий консалтинг);
- дослідницькі послуги (соціологічні та ринкові дослідження, оцінка бізнес-клімату та інвестиційної привабливості, промислово-секторний аналіз);
- інформаційно-наукові послуги (пошук ділової інформації про законодавство, пошук ділових партнерів в Україні та закордоном, надання інформації про можливості навчання та стажування менеджерів в Україні та закордоном);
- рекламно-презентаційні та організаційні послуги (виробництво та розповсюдження друкованих та мультимедійних продуктів, організація ярмарок та виставок, організація ділових візитів закордонних організацій в Україну) [6].

Таким чином, адаптивне управління вартістю бізнесу можна розуміти як процес прийняття та імплементації рішень, що дозволяють підлаштовувати усі внутрішньогосподарські процеси компанії під зміну зовнішніх ринкових параметрів функціонування.

Список літератури:

1. Мартинова Л. В., Чернодубова Е. В., Розмислов О. М. Адаптивні моделі управління фінансово-господарською діяльністю підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2021. Вип. 42. С. 39-45. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2021-42-6>
2. Жосан Г. В. Адаптивний менеджмент і сталий розвиток: взаємозв'язок понять у контексті управління діяльністю підприємства в умовах невизначеності. Бізнес Інформ. 2021. № 3. С. 179-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_3_27
3. Погрішук Г. Б., Руденко В. В. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкової турбулентності. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 6. С. 773–778. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8250/1/gnpe_2015_6.pdf
4. Буняк Н. М. Особливості адаптивного управління підприємством в умовах кризових явищ. Проблеми системного підходу в економіці. 2022. № 2(88). С. 56-61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-2-7>
5. Polinkevych O. Адаптивний механізм управління змінами у бізнес-структурах в умовах COVID-19. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. 2020. № 2(6). С. 173-182. DOI: <https://doi.org/10.32750/2020-0216>
6. Українська асоціація центрів підтримки бізнесу (УАЦПД). URL: <https://uabsc.org/ua/>

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ З УРАХУВАННЯМ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Олексин Х.Л.

курсант 2-го курсу
навчально-наукового інституту №3
Національної академії внутрішніх справ

Литвин В.В.

кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник лабораторії з проблем
превентивної діяльності та запобігання корупції

На сьогоднішній день враховуючи досить складу політичну та економічну ситуації в Україні все ж залишається важливим формування позитивного іміджу в галузі освіти і науки нашої держави серед інших світових лідерів. З метою подальшої Європейської інтеграції перед нами постає чи не легкий шлях вдосконалення сучасного освітнього механізму і створення окремих навчальних планів з урахуванням дії воєнного стану на території України, що був ведений Указом Президента України № 64 від 24.02.2022 та затверджений Законом України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 [1] [2].

Так, одним із пріоритетних напрямів Кабінету Міністрів України є реформування та стратегія розвитку вищої освіти. Зокрема, варто зазначити, що після введення воєнного стану в Україні, Кабінетом Міністрів було прийняте вагоме рішення з розвитку освіти і науки під час надзвичайного стану, тому було схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на період 2022-2024 роки №286 від 23 лютого 2022 року [3]. В основу цієї Стратегії покладені прагнення України стати рівноправним членом європейської спільноти, а визначені нею стратегічні та операційні цілі відповідають зобов'язанням України згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі-ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [3]. Щодо тісної співпраці України та держав Європейського Союзу було укладено Угоду про Асоціацію між Україною та ЄС, що стало значним поштовхом галузі освіти. В главі 23 цього документу, а саме ст. 431 визначаються основні обов'язки та напрями щодо співробітництва в галузі вищої освіти. Ними є в першу чергу 1) модернізація та реформування системи вищої освіти; 2) сприяння зближення у сфері вищої освіти; 3) підвищення якості та важливості вищої освіти; 4) поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти; 5) розширення можливостей вищих навчальних закладів та інші [3]. Крім того, значна увага стосовно співробітництва України та ЄС в галузі розвитку вищої освіти здійснюється з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти та можливості розвиватися студентам/курсантам в декількох галузях за науковими напрямами. На нашу думку, така Угода та укладення інших нормативно-правових актів дасть можливість здобувачам вищої освіти брати активну участь в професійних освітніх курсах, форумах, лекціях та інших заходах цим самим надаючи можливість активній молоді покращувати свої знання і переймати досвід від зарубіжних партнерів. Дана тенденція, буде відігравати значну роль у відбудові України після перемоги.

Що стосується науки, на сьогодні, ми можемо побачити в засобах масової інформації безліч науково-практичних вебінарів, шкіл, форумів, курсів та цікавих кейсів, які організовуються Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, ЮНЕСКО та Ради Європи, з метою, розвитку культурного розмаїття, збереження і оцінки культурної та історичної спадщини.

Крім того, на нашу думку, буде доцільним реформування у сфері спорту, адже спорт для молоді є не тільки основою їх здоров'я але і складовою сучасної освітньої програми.

Популяризація фізичної культури і спорту на сьогодні здійснюється через освітню систему у співпраці з державними органами та установами. Враховуючи, що на території України ведуться бойові дії, серед молоді стало досить таки актуальним проходження військової підготовки, як для цивільного населення так і для державних службовців з метою підвищення кваліфікації, умінь та навичок. Запровадження курсів військової підготовки для молоді стало новелою, що дало значний поштовх в підготовці і розробці нових цікавих і корисних курсів, зокрема таких, як до медична допомога пораненому на полі бою або ж постраждалим від збройної агресії держави терориста. До того ж нами пропонується, вносити нові корективи у проведення таких курсів і залучати міжнародних партнерів, фахівців у відповідних галузях з метою проведення різного роду освітніх заходів. Можна стверджувати, що після перемоги України над тероризмом, наша молодь стане лідирувати на міжнародному рівні не тільки в науковій галузі але і спортивній, військово-оборонній та медичній.

З урахуванням всього вище зазначеного варто враховувати проблеми, які виникають у сфері вищої освіти та разом з внутрішніми та зовнішніми викликами створюють ризики та негативно впливають на можливості подальшого її розвитку. Такими проблемами в першу чергу є недостатня ефективність вищої освіти у зв'язку з веденням активних бойових дій в деяких регіонах України та частковою тимчасовою окупацією, щоденним оголошенням «Повітряної тривоги» під час якої, здійснення навчального процесу стає неможливим. Також до значущих проблем в реалізації вищої освіти є: 1) не зовсім доцільне дотримання послідовності у реалізації державної політики, та в управлінні системою вищої освіти; 2) великий розрив між механізмом вищої освіти та ринком праці, що супроводжується дисбалансом попиту на ту чи іншу сферу діяльності, недостатнє пропонування інноваційних спеціальностей, які могли б зацікавити чи не мало молоді; 3) відсутність механізму зворотного зв'язку між роботодавцями і закладами вищої освіти, що ускладнює працевлаштування молодих, креативних фахівців. Тому ми можемо побачити, що на даний час існує ціла низка питань, щодо вдосконалення сучасної освітньої системи.

Урядом беруться до уваги всі проблемні аспекти здобуття вищої освіти. В 2014 році набрав чинності Закон України «Про освіту», яким було впроваджено деякі тенденції європейського освітнього механізму, зокрема перехід на трирівневий метод здобуття вищої освіти [4]. Даний закон став підґрунтям для подальшого розвитку освіти і науки в Україні. На нашу думку, поступова Євроінтеграція України в сфері реформування науки і спорту дасть хорошу можливість для відбудови держави. Оскільки висококваліфіковані працівники в різних галузях діяльності, зокрема в органах державної влади і місцевого самоврядування, являються значущою опорою для побудови, правової, демократичної, цілісної держави.

Здійснюючи дане дослідження, варто звернути окрему увагу на вдосконалення навчання правників-юристів з метою створення в державі чіткого функціонування верховенства права та законності. Ю.М. Панфілова, зазначила, що беззаперечно, розвиток та удосконалення системи підготовки юридичних кадрів в Україні є на сьогодні актуальним питанням, адже не кожен нинішній випускник може продемонструвати високий рівень фахових знань. Тому пошук шляхів розв'язання цієї проблеми виявлення прогалин та здобутків у розвитку вищої юридичної освіти потребує вдосконалення, зокрема забезпечення високого рівня викладання, посилення кадрового потенціалу є надзвичайно актуальними [5]. Важко не погодитися з її думкою, оскільки на сьогоднішній день, перше місце на ринку праці посідають юридичні галузі діяльності.

Міністерством юстиції спільно з Міністерством освіти і науки України був розроблений проєкт Концепції розвитку юридичної освіти [6]. В ньому ідеться, що в механізмі юридичної освіти є невідповідність її змісту і якості підготовки в правничих школах та невідповідність сучасним вимогам ринку праці. Основними проблемами виступають:

- 1) недостатній рівень практичних навичок;
- 2) непрозора система формування державного замовлення на підготовку правників;

3) недостатньо висока якість наукових досліджень у сфері права та їхня невідповідність сучасним потребам держави та суспільства;

4) низький рівень працевлаштування випускників правничих шкіл та інші.

Всі ці фактори зумовлені насамперед відсутністю або недостатністю практичної складової у більшості освітніх програм підготовки правників та відсутністю прямого зв'язку правничих закладів вищої освіти з ринком праці. Враховуючи такі окремі проблемні аспекти можна цілком стверджувати, що саме такі дріб'язкові причини в освітній галузі і породжують дефіцит кваліфікованих працівників в галузі юриспруденції. Тому підходячи до висновку нами пропонується визначити основні напрями вдосконалення сучасної юридичної освіти. В першу чергу, на нашу думку, буде доцільним частіше проведення різного роду наукових міжнародних і всеукраїнських заходів для молоді, цим самим даючи стимул досягати нових вершин та прагнення дізнаватися кожного дня більше нової і корисної інформації; вдосконалення структури та плану професійної юридичної підготовки майбутніх спеціалістів на теоретичному та практичному рівнях; активне сприяння і залучення студентів/курсантів вищих навчальних закладів до проведення науково-практичних досліджень; покращення співпраці з іноземними партнерами в галузі міжнародного права з метою проведення форумів, вебінарів та лекцій; залучення до здійснення освітнього теоретичного навчання юристів практичних працівників, які передаватимуть свій досвід новим експертам і фахівцям; запровадження новітніх технологій, які будуть полегшувати навчальний процес під час дистанційного навчання. Тому забезпечення повної і всебічної діяльності юридичних вишів дасть змогу Україні отримати досвідчених правників.

На основі проведеного дослідження, можна помітити, що проблематика нестачі кадрів в галузі юриспруденції супроводжується не тільки одним фактом, а цілою низкою, яка вміщує сукупність тісно взаємопов'язаних між собою аспектів. Зокрема, як практичних, так і теоретичних. Не виключенням є і законодавчий рішень управління, що включає в себе не тільки державний але і міжнародний.

Список літератури:

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану на території України» № 64 від 24.02.2022 [URL] - <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»»: Закон України від 24.02.2022 офіц. веб-портал ВРУ [URL] - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони офіц. веб-портал ВРУ [URL] - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. «Про освіту»: Закон України зі змінами від 02.07.2023 офіц. веб-портал ВРУ [URL] - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>
5. Круглий стіл «Вдосконалення освітніх програм підготовки бакалаврів, магістрів, докторів філософії зі спеціальності 081 «Право» (kymu.edu.ua)
6. Проект Концепції розвитку юридичної освіти: офіц. веб-сайт Мініюсту [URL] - https://minjust.gov.ua/ndd/yurydychna_osvita/proyekt_kontseptsiyi_rozvytku_yurydychnoyi_osvity

ПОЛІМОДАЛЬНА МАЛООПІЇДНА ЗАГАЛЬНА АНЕСТЕЗІЯ ПРИ ПЛАНОВОМУ КЕСАРЕВОМУ РОЗТИНІ

Падалко А.А. (1)

Дзюба Д.О. (2, 3)

(1) – КНП КОР «Київський обласний перинатальний центр», м. Київ, Україна
завідувач відділення анестезіології та інтенсивної терапії

(2) – КНП КОР «Київська обласна клінічна лікарня», м. Київ, Україна, завідувач
відділення анестезіології та інтенсивної терапії

(3) – Національний університет охорони здоров'я України імені
П. Л. Шупика, м. Київ, Україна, професор, д.м.н.

Виражена гемодинамічна нестабільність, ризик збереження свідомості та можливість депресивного ефекту на плід залишаються основними ускладненнями загальної анестезії при кесарському розтині [1]. Частота виникнення вищеперерахованих ускладнень коливається від 1 % до 18 % [2]. Невиключеним є й ризик розвитку хронічної наркотичної залежності, що зустрічається у 8 % пацієнтів після стаціонарного лікування [3].

Мета дослідження: порівняти «рутинну» методику тотальної внутрішньовенної анестезії зі штучною вентиляцією легенів при плановому кесарському розтині та полімодальну малоопіїдну загальну анестезію (гемодинамічні параметри; рівень глюкози крові та кортизолу; стан новонароджених; глибина анестезії; дози анестезіологічних препаратів; виникнення ускладнень і перебіг післяопераційного періоду).

Матеріали та методи: на базі комунального некомерційного підприємства Київської обласної ради «Київський обласний перинатальний центр», проведено порівняльний аналіз клінічних випадків полімодальної малоопіїдної загальної анестезії при плановому кесаревому розтині та «рутинної» методики.

В період з 2021 - 2023 роки, у власній практиці, після схвалення комітету з питань етики (НУОЗУ ім. П. Л. Шупика, протокол № 12 від 29.11.2021 рік) та письмової інформованої згоди пацієнтів, нами було оцінено 60 пацієнтів у яких плановий кесарів розтин проводився під загальною анестезією. Усі пацієнти були «рандомним» методом розділені на 2 групи.

Група А (n = 30), індукція в анестезію: кетамін (0,8 мг/кг, в середньому – 50 мг), 1% тіопентал натрію (5 мг/кг); міорелаксація: прекураризація - атракурій (10% розрахункової дози), суksamетоній (1,5 мг/кг). Після народження дитини анестезію підтримували: тіопентал натрію 1% (100 - 200 мг кожні 15 - 20 хв.), кетамін (0,8 мг/кг, в середньому - 50 мг одноразово), фентаніл (навантажувальна доза - 5 мкг/кг, підтримуюча доза - 100 мкг кожні 15 - 20 хв), атракуріум (0,5 мг/кг розрахункова доза).

Група Б (n = 30), за 30 хвилин до планового оперативного втручання внутрішньовенно застосовувались ацетамінофен (1 грам) та клонідин (1,5 мкг/кг, в середньому – 100 мкг). Індукція в анестезію, підтримка анестезії та міорелаксація – проводились по аналогічній схемі як в Групі А із певними відмінностями. Відмінності (підтримка анестезії): тіопентал натрію 1% (100 мг кожні 20 - 30 хв.); фентаніл (навантажувальна доза – 2,5 мкг/кг, підтримуюча доза - 100 мкг кожні 20 - 30 хв); безперервна внутрішньовенна інфузія лідокаїн (навантажувальна доза – 1,5 мг/кг, підтримуюча доза – 2 мг/кг/год). При потребі, поглиблення анестезії/анальгезії додаванням тіопентал натрію 1% (100 мг) і фентаніл (100 мкг), як фракційних болюсів.

Забезпечення прохідності дихальних шляхів відбувалось за методикою швидкої послідовної індукції/інтубації. Штучна вентиляція легень проводилась респіратором AEONMED VG 70 в режимі контрольованому по об'єму із нормовентиляційними параметрами.

Періопераційний моніторинг: неінвазивний артеріальний тиск (НІАТ), пульс (PS), частота серцевих скорочень (ЧСС), температура тіла, електрокардіографія (ЕКГ), насичення киснем капілярної крові (SpO₂), капнометрія (EtCO₂), рівень глибини анестезії (біспектральний індекс, BIS). Використані моніторингові девайси: багатокомпонентний монітор пацієнта Philips Efficia CM 100 та BIS VIEW™ Monitoring System.

Проводились: контроль рівня глюкози крові та кортизолу в періопераційному періоді (до операції, народження дитини, в кінці оперативного втручання), оцінка інтенсивності больових відчуттів в післяопераційному періоді (нумерична рейтингова шкала), час активізації пацієнта та переводу з відділення інтенсивної терапії. Новонароджені оцінювались по шкалі Апгар і монітувався газовий аналіз пуповинної крові.

Підготовка пацієнтів до оперативного втручання та післяопераційний менеджмент відповідав рекомендаціям раннього відновлення після кесарського розтину [4]. Післяопераційна анальгезія включала в себе: внутрішньовенне введення: ацетамінофен – 1 гр, кожні 6 годин; декскетопрофен – 50 мг, кожні 8 годин; внутрішньом'язеве введення: морфін – 10 мг, при потребі.

Для складання описової статистики та порівняння якісних змінних за t-критерієм Стьюдента використовувався програмний пакет Statistica 10.

Між двома групами була відсутня статистично значуща різниця у вихідних показниках (середні показники): всі вагітні були віднесені до 2-го класу фізичного статусу пацієнтів згідно шкали Американської Асоціації Анестезіологів; вагітності одноплідні; гестаційний термін – 39,8 тиж.; тривалість оперативного втручання – 48 хвилини; часовий інтервал «індукція-народження дитини» - 6 хвилин (норма – до 10 хвилин); часовий інтервал «розріз матки – народження дитини» - 1,5 хвилин (норма – до 3 хвилин); інтраопераційна крововтрата – 498 мілілітрів; показники кардіо-респіраторного моніторингу і вихідні лабораторні параметри (глюкоза, кортизол).

Середні показники періопераційного моніторингу та стану новонароджених наводяться в таблиці 1, 2.

Таблиця 1. Показники періопераційного моніторингу

Показники	САТ (мм.рт.ст.)					ЧСС (уд/хв)					BIS				
Групи	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Група А	89	118	113	93	103	76	93	98	82	86	98	50	61	55	58
Група Б	89	103	99	83	93	76	85	90	76	81	98	47	57	48	50
Критерій Стьюдента (p-value) = 0,001; ± 3,466	0,3	21,7	19	16,3	16	0,18	11,1	9,6	8,4	7,8	-0,24	3,6	8	6,3	5,8
Групи															
Показники										Група А		Група Б		Критерій Стьюдента (p-value) = 0,001; ± 3,466	
Час активізації пацієнта після операції (год.)										10,3		8,43		8,12	
Час переводу пацієнта із ВАІТ після операції (год.)										11,4		9,43		8,67	
Використаний інтраопераційно фентаніл 0,005% (мкг)										470		343,3		9,9	
Використаний інтраопераційно тіопентал натрія 1% (мг)										590		500		5,25	
Використання морфін 1% в післяопераційному періоді (мг)										10		2,66		8,78	
Оцінка болю по нумеричній рейтинговій шкалі після операцій (бали)										7,06		3,63		13,4	

1 – за 10 хвилин до оперативного втручання; 2 – після інтубації трахеї/початок операції; 3 – вилучення новонародженого; 4 – 20 хвилин після народження дитини; 5 – закінчення оперативного втручання (за 5 хвилин до закінчення); САТ – середній артеріальний тиск; ЧСС – частота серцевих скорочень; BIS – біспектральний індекс; ВАІТ – відділення анестезіології та інтенсивної терапії

Отримані результати, наведені в таблиці 1, демонструють: статистично значимі відмінності ($p\text{-value} = 0,001$) в отриманих результатах між двома групами (САТ, BIS, ЧСС, час активізації та переводу пацієнта, рівень больових відчуттів, дози використаних анестезіологічних препаратів). Кращі показники було виявлено в досліджуваній групі полімодальної малоопієдної загальної анестезії (Група Б).

Серед ускладнень анестезіологічного забезпечення, в двох випадках було виявлено випадкове збереження свідомості пацієнта під час оперативного втручання та в одному випадку – ларингоспазм після екстубації трахеї, який було куповано медикаментозно. Всі ускладнення були діагновані в групі «рутинної» загальної анестезії (Група А).

Таблиця 2. Показники стану новонароджених та рівня стрес-індукованих субстанцій у пацієнтів

Показники	Оцінка за шкалою Апгар (бали)		Аналіз газів пуповинної крові (вена)			Глюкоза крові (ммоль/л)			Кортизол крові (нмоль/л)		
	1 хв	5 хв	РН	pCO ₂ (мм.рт.ст)	pO ₂ (мм.рт.ст)	1	2	5	1	2	5
Група А	8,5	9,16	7,33	40	29	4,7	5,8	6,3	700	922	952
Група Б	9,2	9,53	7,38	36,6	35,4	4,7	5	4,7	701	750	764
Критерій Стюдента ($p\text{-value}$) = 0,001; $\pm 3,466$	- 4,2	- 2,6	- 5	- 7,3	- 7,3	-0,07	10,8	18,2	- 0,5	23,8	28,7

pCO₂ – парціальний тиск вуглекислого газу; pO₂ – парціальний тиск кисню; 1 – за 10 хвилин до оперативного втручання; 2 – вилучення новонародженого; 5 – закінчення оперативного втручання (за 5 хвилин до закінчення)

Отримані результати, наведені в таблиці 2, демонструють: статистично значимі відмінності ($p\text{-value} = 0,001$) в отриманих результатах: оцінка новонароджених за шкалою Апгар на першій хвилині, показники газового аналізу пуповинної крові, рівні стрес-індукованих субстанцій. Кращі показники було виявлено в досліджуваній групі полімодальної малоопієдної загальної анестезії (Група Б).

Базуючись на отриманих результатах можливо зробити наступні висновки: полімодальна малоопієдна загальна анестезія для планового кесаревого розтину має обґрунтовані (статистично доведені) переваги над «рутинною» методикою загальної анестезії при даному оперативному втручанні. Основні переваги: кращі показники гемодинаміки, відповідний рівень глибини анестезії, нижчі рівні стрес-індукованих субстанцій, відсутність пригнічуючого ефекту на новонародженого, відсутність анестезіологічних ускладнень в післяопераційному періоді, зменшення дози анестезіологічних препаратів (тіопентал натрію, фентаніл, морфін), скорочення часового проміжку перебування пацієнта у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії, менша інтенсивність післяопераційного больового синдрому. Все вищеперераховане, на нашу

думку, дає можливість розглядати полімодальну малоопіювану загальну анестезію, як «анестезію вибору» серед методик загальної анестезії для кесарського розтину.

Список літератури:

1. Pandit J. J. 5th National Audit Project of The Royal College of Anaesthetists and the Association of Anaesthetists of Great Britain and Ireland. Accidental Awareness during General Anaesthesia in the United Kingdom and Ireland. Report and findings. 2014. – 270 p.
2. Hamilton B. E., Martin J. A., Osterman M. J. “Birth: Preliminary data for 2014,” National Vital Statistics Reports, vol. 64, no. 6, pp. 1 – 19, 2014.
3. Alam A., Gomes T., Zheng H. Long-term analgesic use after low-risk surgery: a retrospective cohort study. Arch. Intern. Med. 2012; 172: 425 – 430.
4. Bollag L., Lim G., Pervez S., Habib A. et al. Society for Obstetric Anesthesia and Perinatology: Consensus Statement and Recommendations for Enhanced Recovery After Cesarean. Anesth. Analg. 2021 May 1; 132 (5): 1362 - 1377.

РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ ВІННИЧЧИНИ

Палій А.В.

магістр спеціальності «Туризм»

Вінницького національного аграрного університету

Вінниччина – край багатой і різноманітної природи, героїчної історії, що сягає сивої давнини, унікальних археологічних, архітектурних та культурних пам'яток різних епох, самобутніх фольклорних надбань, витоки яких беруть початок у доісторичні часи. На її території є чимало прекрасних заповідних куточків природи, історичних місць, музеїв, пам'ятників і бюстів, які увічнюють імена видатних людей, що тут народилися або проживали.

В області стрімко розвивається активний туризм. З метою популяризації та підтримки цього виду туризму Вінницьким туристично-спортивним союзом розроблено 37 нових маршрутів, з них: 10 водних, 6 пішохідних, 6 велосипедних, 8 маршрутів вихідного дня та 1 лижний [1].

Вінницька область має вигідне суспільно-географічне положення. Це одна з центральних областей України, що входить до складу Подільського суспільно-географічного району. Вона має внутрішньоматерикове прирічкове розташування (в південно-західній частині України, в середній течії Південного Бугу та басейні Дністра). Протяжність її території з півночі на південь -204 км, зі сходу на захід -196 км. Таким чином, території притаманна така риса як компактність. Географічний центр області знаходиться у Немирівському районі між селами Никифорівці і Лука. Розглядаючи Вінницьку область як зовнішньо відкриту систему, слід зазначити, що шістнадцять її районів - Козятинський, Погребищенський, Оратівський, Іллінецький, Барський, Хмільницький, Могилів-Подільський, Бершадський та ін. мають значну частку кордонів із “зовнішніми системами” - із Одеською, Черкаською, Кіровоградською, Київською, Житомирською, Хмельницькою, Чернівецькою областями та Республікою Молдова. Це сприяє розширенню зв'язків з цими регіонами, в тому числі і в галузі рекреації та туризму.

Говорячи про суспільно-географічне положення Вінницької області в контексті його впливу на розвиток територіально-рекреаційного комплексу, слід зазначити, що воно є сприятливим фактором перспективного розвитку області в цілому та рекреації і туризму зокрема.

Проблеми рекреаційного туризму Вінниччини:

1. Недостатня розвиненість туристичної інфраструктури: Вінниччина може стикатися з недостатньою кількістю готелів, ресторанів, туристичних об'єктів та інших послуг, необхідних для комфортного перебування туристів.

2. Маркетинг та просування: Привернення уваги туристів вимагає активного маркетингу та реклами. Недостатня просування Вінниччини як туристичного напрямку може обмежувати потенційний приплив відвідувачів.

3. Відсутність розвинутих туристичних маршрутів: Існування цікавих маршрутів із відвідання пам'яток, природних об'єктів та культурних місць сприяє привертанню туристів.

4. Екологічні проблеми: Надмірний туризм може призвести до забруднення природи та деградації екологічно чистих місць.

5. Недостатня розвиненість альтернативних видів туризму: Окрім рекреаційного туризму, розвиток інших напрямків, таких як культурний, етнографічний, винний туризм і т. д., може збільшити привабливість регіону для різних категорій туристів.

Перспективи рекреаційного туризму Вінниччини:

1. Природні багатства: Вінниччина має потенціал для розвитку екологічного та природного туризму завдяки своїм ландшафтам, заповідникам, озерам та річкам.

2. Культурна спадщина: Регіон багатий на культурні та історичні пам'ятки, адже тут знаходиться чимало стародавніх міст, замків, церков та інших історичних об'єктів, що може привернути туристів із захопленням культурною спадщиною.

3. Агротуризм: Розвиток агротуризму, зокрема, винного та сільського туризму, може привернути любителів виноробства та традиційного сільського життя.

4. Розвиток рекреаційних об'єктів: Збільшення кількості рекреаційних об'єктів, парків, оздоровчих центрів та іншої інфраструктури сприятиме залученню туристів.

5. Партнерство з туроператорами та інвесторами: Співпраця з туроператорами, турагентствами та інвесторами може сприяти підвищенню інтересу до Вінниччини як туристичного напрямку.

Зрозуміло, що для розвитку туризму в регіоні потрібна взаємодія між місцевими органами влади, підприємцями, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами, а також ефективне управління та планування для збалансованого розвитку туризму на Вінниччині.

Список літератури:

1. Офіційний веб-сайт Вінницька обласна військова адміністрація. URL: <https://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/7c5fe6cc4acf8b00c2256e9e00365a4a/4c3bf28837c474f142257f8b0036dd85!OpenDocument> (дата звернення 2.08.2023)

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пасько Оксана Миколаївна

к.п.н., доцент, декан факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну

pasko.om@knu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0729-5521>

Кравченко Марія Сергіївна

викладач кафедри мультимедійного дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну

997maria.k@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-4036-1743>

Сучасний світ постійно змінюється і вимагає від молодого покоління готовності до вирішення складних та невизначених проблем. Освіта, яка інколи розглядалася як просте передавання знань, тепер перетворюється в процес формування комплексних навичок та вмінь, необхідних для досягнення успіху в сучасному світі. В цьому контексті, дизайн-мислення виходить на передній план як потужний інструмент для розвитку творчості, інноваційності та критичного мислення у студентів.

Важливість дизайн-мислення в освітніх програмах полягає в його здатності стимулювати інтелектуальний розвиток студентів та забезпечувати їх готовність до зустрічі зі складними викликами сучасного світу. Дизайн-мислення надає можливість підходити до проблем з інноваційного ракурсу, розглядаючи їх як можливості для творчого розв'язання, а не лише як перешкоди. Цей підхід дозволяє створити гнучку, відкриту та дослідницьку навчальну атмосферу, де студенти навчаються бачити відмінності і переваги та діяти в умовах невизначеності.

Дизайн-мислення також допомагає розвивати здатність співпрацювати в команді та вміти ефективно комунікувати. Ці соціальні навички є важливими в професійному та особистому житті студентів, адже сучасна реальність вимагає взаємодії та співпраці з людьми різних культур та професійних сфер.

Дизайн-мислення є цінним інструментом для розвитку креативних, інноваційних та аналітичних навичок студентів у сучасному світі. Досліджено міжнародний досвід впровадження дизайн-мислення в освіту з урахуванням різних культурних контекстів та методологій. Вивчено найкращі практики зі світових університетів, а також можливості та виклики, з якими зіштовхуються заклади вищої освіти під час інтеграції дизайн-мислення в навчальні програми. Дослідження спрямоване на стимулювання обговорень та обмін досвідом між педагогами та освітніми експертами з різних країн з метою вдосконалення підходів до навчання, що базуються на дизайн-мисленні, для підготовки студентів до викликів сучасного світу.

Також розглянуто програми міжнародних університетів.

Royal College of Art (RCA) є одним із провідних університетів, який пропонує інтегровані програми з дизайн-мислення. Студенти, які здобувають магістерські ступені в дизайні, мають можливість брати участь у спільних модулях з додатковими знаннями, які допомагають їм розвивати лідерські навички та розуміння багатьох аспектів дизайну.

В Stanford University програма "Design Thinking and the Art of Innovation" об'єднує дизайн-підходи та інновації. Цей курс створений для студентів з різних спеціальностей, що дозволяє їм використовувати дизайн-методології для розв'язання реальних проблем та розробки нових продуктів.

Aalto University пропонує багатофакультетні програми з дизайну, включаючи "Магістр дизайну" у поєднанні з різними спеціалізаціями. Студенти мають можливість вивчати менеджмент, маркетинг, фінанси та стратегію разом з дизайном, щоб розвивати більш комплексний підхід до проєктів.

Враховуючи міжнародний досвід, впровадження дизайн-мислення в освітній процес виявляється важливим кроком у розвитку освіти дизайнерів, що спрямований на підготовку креативних, аналітичних та інноваційно налаштованих студентів. Зарекомендувавши себе в різних країнах, дизайн-мислення стає універсальним інструментом, який допомагає формувати критичне мислення, сприяє творчому підходу до розв'язання проблем і сприяє розвитку емпатії та співпраці.

З погляду міжнародного досвіду, успішні практики впровадження дизайн-мислення в університетську освіту відзначаються тим, що вони враховують індивідуальні особливості студентів і культурні відмінності, що дозволяє забезпечити більш ефективне навчання. Застосування дизайн-мислення в навчанні та проєктах, як правило, сприяє залученню студентів до активного навчання та розвитку творчого потенціалу.

Проте, впровадження дизайн-мислення також має певні виклики, зокрема, пов'язані з недостатнім розумінням викладачами сутності цього підходу, необхідністю підготовки кваліфікованих викладачів та наявністю відповідних ресурсів. Однак, ці виклики можна подолати завдяки обміну досвідом із застосування дизайн-мислення в різних контекстах та впровадженню передових методик.

У висновку, здебільшого позитивний міжнародний досвід свідчить про те, що впровадження дизайн-мислення у навчальний процес університетів підтримує студентську мотивацію, розвиває творчість і забезпечує здатність студентів ефективно працювати над справжніми проблемами. Подальша співпраця і обмін досвідом між університетами з різних країн допоможе удосконалити цей підхід та зробить його ще більш ефективним у контексті сучасної освіти.

ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ПАРАМЕТРІВ, ЩО ПІДВИЩУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ АЕРАЦІЇ В ЕРЛІФТНИХ АПАРАТАХ

Переяславцева О.О.

к.т.н., ст.н.с., пр.н.с.

Переяславцев О.М.

к.т.н., доцент, ст.н.с.

Інститут технічної теплофізики НАН України

Ефективність аерації в ерліфтних апаратах визначається не тільки складом і фізико-хімічними властивостями робочого середовища, а також ступеню використання поданого повітря на насичення киснем культуральних мікроорганізмів в залежності від експлуатаційних і конструктивних особливостей апарата.

Секундна витрата повітря, що подається на аерацію і секундна кількість газорідинної суміші, що рухається в апараті, яка створена за рахунок поданого повітря, дає якісну оцінку ступеню використання цього повітря безпосередньо на одержання певної кількості культуральної біомаси.

Секундна витрата повітря на аерацію, згідно існуючої методики, визначається величиною QV_p , де Q – об’ємна витрата повітря, що подається на одиницю корисного об’єму апарата ($\text{м}^3/\text{м}^3\text{сек}$), V_p – корисний об’єм апарата, м^3 . Секундна кількість створеної газорідинної суміші визначається живим перетином аератора $S_{\text{аер}}$ і відривною швидкістю підйому газорідинної суміші W_s .

Отже відношення $W_s S_{\text{аер}} / QV_p$ буде визначати степінь використання повітря в апараті. Проведені аналітичні і експериментальні дослідження дозволили визначити відривну швидкість вертикального руху газорідинної суміші в шарі рідини в залежності від експлуатаційних і конструктивних особливостей апарата.

З’ясовано, що ефективність аерації залежить:

1. Від об’єму активної частини апарата, тобто об’єму дифузора і робочого середовища розташованого над ним. Зі збільшенням цього значення ефективність аерації підвищується.
2. Від швидкості вертикальної циркуляції робочого середовища. Зі збільшенням числа циклів вертикальної циркуляції між пасивною та активною зонами апарата ефективність аерації зростає.
3. Від геометричної та конструктивної особливостей керуючої системи. Збільшення гідродинамічного опору керуючої системи знижує ефективність аерації і вимагає додаткової витрати електроенергії на транспортування повітря по повітряпідводжувальному тракту.

Вплив значення діаметру повітряпідводжуючого трубопроводу, який визначає одночасно величину витрати і швидкості повітря, яке подається на аерацію, має складну залежність і потребує додаткових досліджень.

4. Від співвідношення динамічного напору повітряного потоку до гідростатичного тиску робочого середовища. Зі збільшенням цього відношення ефективність використання повітря на аерацію підвищується. Але, при цьому необхідно мати на увазі, що при дуже великих значеннях динамічного напору спостерігається інтенсивне винесення культуральних організмів з об’єму апарата.

5. Від величини об’ємного газовмісту робочого середовища. Ефективність використання повітря, яке подається на аерацію зростає зі збільшенням величини об’ємного газовмісту робочого середовища.

Таким чином, ефективне керування культуральних середовищ в ерліфтних апаратах визначається: величиною активної частини апарата, діаметром повітряпідводжуючого трубопроводу, швидкістю внутрішнього обертання робочого середовища між активною і

пасивною зоною апарата, динамічним напором повітряного потоку, що подається на аерацію, а також значенням газовмісту робочого середовища.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРАУДФАНДИНГУ В УКРАЇНІ

Петренко Н.С.

к.е.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»

ID ORCID: 0000-0002-9781-5622

email: zinchenko2014n@gmail.com

В даний час для наукової спільноти та підприємців, які прагнуть розвиватися та використовувати додаткові способи фінансування задля розвитку своєї діяльності, більше розвивати свою ділову та інноваційну діяльність. Тому виникає все більша потреба в значній фінансовій підтримці. Це стосується як малих та середніх підприємств, так і наукову спільноту, саме в ситуації обмеженого доступу до кредитів та додаткового фінансування конкретної сфери діяльності. Але в умовах повномасштабної війни в Україні науковій спільноті, підприємствам стало більш ускладнено існувати та розвиватися навіть за умови хорошого фінансового становища, важко отримати доступ до доступних цін позики та за нинішнього стану фінансування наукових установ. У розвинених країнах вирішення цієї проблеми можна знайти багатьма способами через онлайн-платформи, вплив яких відчувається в усьому світі.

Давним-давно Дж. А. Шумпетер (1950) говорив у подібному контексті про «бурі творчого руйнування», які можуть закріпитися й почати руйнувати усталені способи ведення науки та бізнесу. Сьогодні в країнах, що розвиваються краудфандинг є одним із таких способів фінансування, який може змінити традиційне управління бізнесом та підтримати фінансове становище в наукових структурах. В умовах розвитку ринкової економіки України питання пошуку різних джерел фінансування набувають як для науковців, так і для підприємців все більшого значення.

За Г. Ле Боном (1895). «У той час як усі наші стародавні вірування хитаються й зникають, у той час як старі стовпи суспільства поступаються один за одним, влада натовпу є єдиною силою, якій ніщо не загрожує, і престиж якої постійно зростає. Епоха, в яку ми збираємось увійти, справді буде епохою натовпу».

Сьогодні колективні зусилля осіб, які об'єднують свої ресурси, як правило, через Інтернет, для підтримки зусиль, ініційованих іншими людьми чи організаціями, визначаються як краудфандинг (De Buysere та ін., 2012). Краудфандинг відіграє роль проривної технології фінансового посередництва, пов'язаної з низкою проблем, які політики не можуть дозволити собі ігнорувати. Багато авторів приділяють увагу природі краудфандингу та по-різному досліджують основні умови його використання (табл. 1).

Таблиця 1. Теоретичні підходи щодо сутності краудфандингу

№	Автор (рік)	Визначення краудфандингу
1	S. Moeller (2008)	Клієнти, залучені до краудфандингу, не тільки інтегровані на етапі надання послуг, але й роблять внесок у розробку та налаштування пропозиції.
2	A. Ordanini (2009)	Запит на отримання фінансових ресурсів у мережі та поза нею в обмін на винагороду, запропоновану творцем, наприклад, визнання, досвід або продукт. Це ініціатива, спрямована на залучення коштів для нового проекту шляхом збору малих та середніх інвестицій від інших людей (натовпу).
3	A. Schwienbacher, B. Larralde (2010)	Відкритий заклик, переважно через Інтернет, щодо надання фінансових ресурсів у формі пожертвувань або в обмін на якусь

		іншу форму винагороди та/або права голосу для підтримки ініціативи для конкретних цілей. Краудфандинг можна розглядати як поєднання концепцій краудсорсингу (тобто пошуку фінансування у натовпу) та мікрофінансування (невеликі суми внеску; без застави).
4	P. Belleflamme, T. Lambert, A. Schwienbacher (2011)	Відкритий заклик через Інтернет до отримання фінансових ресурсів у формі грошової пожертви, іноді в обмін на майбутній продукт, послугу чи винагороду.
5	M. Poetz, M. Schreier (2012)	Краудфандинг черпає натхнення з таких понять, як мікрофінансування. Краудфандинг представляє власну унікальну категорію збору коштів, якій сприяє зростаюча кількість Інтернет-сайтів, присвячених цій темі.
6	Z.J. Griffin (2012)	Краудфандинг по суті включає послідовність процесів, за допомогою яких науковець або підприємець публікує запит на фінансування на краудфандинговій платформі чи веб-сайті з описом запропонованого проєкту.
7	G. Burtch, A. Ghose, S. Wattal (2012)	Усі краудфандингові операції здійснюються через Інтернет краудфандингові платформи, які також надають зручні засоби для всіх обмінів коштами.
8	C.S. Bradford (2012)	Краудфандинг може бути представлений по-різному відповідно до поточної ситуації.
9	O.M. Lehnera (2013)	У контексті соціального підприємництва краудфандинг вихваляють у ЗМІ за його багатогранний потенціал.
10	R. Wash (2013)	Краудфандинг можна здійснювати багатьма способами – через відкритий заклик на веб-сторінці, шляхом розміщення оголошення в публічному місці або через організований онлайн-ринок, який називається краудфандинговим веб-сайтом.

Джерело: розроблено автором

Загалом ми визначаємо краудфандинг як можливість залучення фінансових коштів, ресурсів «натовпу» через Інтернет. Предметом даного дослідження є дослідження основних умов розвитку краудфандингу в усьому світі, потреб і перспектив його використання в Україні.

Краудфандинг – це колективні зусилля великої кількості людей, які об'єднують невеликі суми капіталу для фінансування нового чи існуючого підприємства або наукової спільноти. Для кожної кампанії, установи встановлюється цільова сума грошей і фіксований часовий проміжок, кожен день відраховується, а зібрані гроші підраховуються, щоб відвідувачі могли стежити за її успіхом (Статистичний портал).

Для України краудфандинг може виявитися більш ефективним ніж традиційні способи фінансування, але для цього потрібно вчитися на вже розвиненому світовому досвіді, щоб зрозуміти, як функціонує краудфандинг.

Розвиток краудфандингу в Україні можливий за конкретних стратегій. Згідно з дослідженнями Світового банку, їх можна визначити як економічні, соціальні, технологічні та культурні стратегії. Економічні стратегії представлені ремісничими винятками з правил щодо цінних паперів, які дозволяють легко зареєструватися для розміщення акцій, стратегічно пов'язують краудфандинг із патріотичними та культурними ідеями. Соціальні стратегії пов'язані з топовими соціальними медіа, експертами/блогерами, «іншими смаковиками», які спілкуються з аудиторією; медіа та освітні заходи, що сприяють підвищенню обізнаності; регулярні краудфандингові заходи з довіреними третіми сторонами для навчання успішних методів. Технологічна стратегія означає уроки, засвоєні з розвиненого світу, щоб визначити прогалини в існуючих технологіях для онлайн-фінансових

операцій. Культурні стратегії представлені існуючими інкубаторами/акселераторами/іншими коворкінгами як центрами для фінансування інновацій, сприяння довірі професійних інвесторів і споживачів до краудфандингу через відкриту комунікацію.

Проаналізувавши сучасні тенденції краудфандингу, можна зробити висновок, що закритий характер інвестування в наукову сферу та бізнес буде швидко змінюватися, оскільки соціальна мережа впливає на потоки як інформації, так і капіталу до наукових установ та компаній. Краудфандинг надає різноманітні переваги широкому колу користувачів. Це пояснюється її гнучкістю, залученістю громади та різноманітністю форм фінансування, які вона може запропонувати. Розвиток краудфандингу як більш розподіленого способу формування капіталу узгоджується зі змінами в потоці та розповсюдженні інформації та створенням нових виробничих потужностей. Через обмежений розмір краудфандинг не може самостійно вирішити всі фінансові проблеми. Але в той же час краудфандинг – це альтернативна форма фінансування, яка може доповнити традиційне фінансування. Темпи зростання краудфандингу як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах свідчать про те, що він здатний стати фінансовим інструментом у більшості країн світу.

Список літератури:

1. Belleflamme, P., Lambert, T., Schwienbacher, A. (2011). Crowdfunding: Tapping the Right Crowd. The International Conference of the French Finance Association (AFFI), May 11–13 // www2.dse.unibo.it.
2. Bihani, P., Patil, S. (2014). A Comparative Study of Data Analysis Techniques. *International Journal of Emerging Trends & Technology in Computer Science*, 3(2): 95–101.
3. Bradford, C.S. (2012). Crowdfunding and the Federal Securities Laws. *Columbia Business Law. The Social Sciences Research Network*, 2012 // papers.ssrn.com.
4. Burtch, G., Ghose, A., Wattal, S. (2012). An Empirical Examination of the Antecedents and Consequences of Investment Patterns in Crowd-funded Markets. *The Social Sciences Research Network*, 2012 // papers.ssrn.com.
5. Crowdfunding – Statistics & Facts // The Statistics Portal // www.statista.com.
6. De Buysere, K., Gajda, O., Kleverlaan, R., Marom, D. (2012). A Framework for European Crowdfunding. 1st ed. 40 p.
7. Griffin, Z.J. (2012). Crowdfunding: Fleecing the American Masses. *The Social Sciences Research Network*, 2012 // papers.ssrn.com.
8. Le Bon, G. (1895). *The Crowd: a Study of the Popular Mind*. London: T. Fisher Unwin.
9. Lehner, O.M. (2013). Crowdfunding social ventures: a model and research agenda. *Venture Capital: An International Journal of Entrepreneurial Finance*, 15(4): 289–311.
9. Moeller, S. (2008). Customer integration. A key to an implementation perspective of service provision. *Journal of Service Research*, 11(2): 197–210.
10. Ordanini, A. (2009). Crowd funding: customers as investors. *The Wall Street Journal*, 23 March 2009: 3.
11. Poetz, M., Schreier, M. (2012). The value of crowdsourcing: can users really compete with professionals in generating new product ideas? *Journal of Product Innovation Management*, Vol. 29.
12. Schumpeter, J.A. (1950). *Capitalism, Socialism and Democracy*. 3rd ed. London: Allen and Unwin. 460 p.
13. Schwienbacher, A., Larralde, B. (2010). Crowdfunding of small entrepreneurial ventures. *The Social Sciences Research Network*, 2010 // papers.ssrn.com.
14. Sharma, R., Thakur, N. (2015). Crowdfunding as investment tool: discovering something additional.
15. *International Journal of Research In Commerce, IT & Management*, 5(4): 44–47.
16. Wash, R. (2013). The Value of Completing Crowdfunding Projects. *The Seventh International AAAI*

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНСТИТУЦІЙНІЙ ЕЛЕКТРОННІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Пінчук О.П.

к. пед. н., с. н. с., заступниця директора з науково-експериментальної роботи
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2770-0838>, pinchuk@iitlt.gov.ua
Інститут цифровізації освіти НАПН України

Іванова С.М.

к. пед. н., ст. досл.
завідувачка відділу відкритих освітньо-наукових інформаційних систем
ORCID <http://orcid.org/0000-0002-3613-9202>, iv69svetlana@gmail.com
Інститут цифровізації освіти НАПН України

Відповідно до схваленого у 2022 році Плану НАПН України щодо відкритої науки передбачено розроблення пропозицій щодо використання ліцензій відкритого доступу під час розміщення наукових результатів та науково-технічної інформації в Інтернеті.

Прийняте в ЄС рішення про відкритий доступ до результатів досліджень що підтримуються державними й державно-приватними фондами (Plan “S”, <https://openscience.in.ua/plan-s.html>) передбачає, що наукові публікації повинні розміщуватись авторами в інституційних сховищах/репозитарії. Існує кілька стратегій публікації у відкритому доступі. Найбільш відомі «золотий маршрут» та «зелений маршрут». У випадку золотого маршруту, публікація знаходиться у відкритому доступі безпосередньо з першою публікацією. У зеленому маршруті це відбувається лише через так звану другу публікацію.

У [1] «сумлінне використання» визначається як безкоштовне використання, «яке не несе зобов'язання відшкодувати право власника за використання твору без дозволу». Приклади безкоштовного використання включають цитування із захищеного твору за умови згадування джерела цитати та імені автора та якщо обсяг цитати сумісний із справедливою практикою; використання творів для ілюстрації та навчальних цілей; та використання творів з метою створення новин. Багато країн визнають поняття сумлінного використання. Ліцензування означає, що власник авторських прав зберігає право власності, але уповноважує третю сторону здійснювати певні дії, охоплені економічними правами, як правило, протягом певного періоду часу та з конкретною метою. Застосування *договірних форм використання творів в мережі Інтернет* є одним із способів захисту прав авторів. *Публічні ліцензії* користуються великим попитом в Інтернеті. На нашу думку, на особливу увагу заслуговує модель захисту під назвою Creative Commons (CC), яка є *вільною публічною ліцензією* (тракується як загальнодоступний договір приєднання, який надає особі, яка має приєднатися до такого договору, безоплатний дозвіл на використання об'єкта авторського права та/або суміжних прав певним чином на умовах, встановлених ліцензією). CC BY 4.0 за замовчуванням є міжнародною, поширюються на будь-які твори: освітні ресурси, музику, фотографії, бази даних, державну та громадську інформацію та інші твори. Не рекомендується застосовувати ліцензію CC на комп'ютерне програмне забезпечення та обладнання, логотип або товарний знак. Ліцензії не можуть бути застосовані до творів у суспільному надбанні.

Кроки до отримання ліцензії CC можуть бути інтегровані з процесом подання до інституційного сховища. Це дозволяє користувачам прийняти ліцензію CC на свою роботу, поки вони подають свою роботу.

Інститут цифровізації освіти НАПН України має багаторічний досвід досліджень у цій галузі та розроблення відповідного інструментарію [2]. Співробітниками інституту створена і підтримується Електронна бібліотека НАПН України (ЕБ НАПН України), що включена до

Registry of Open Access Repositories (ROAR, <http://roar.eprints.org/>), внесена у Directory of Open Access Repositories (DOAR, http://www.open_doar.org/index.html).

OpenDOAR показує, що на даний момент у всьому світі існує понад 6000 репозиторіїв (Рис. 1).

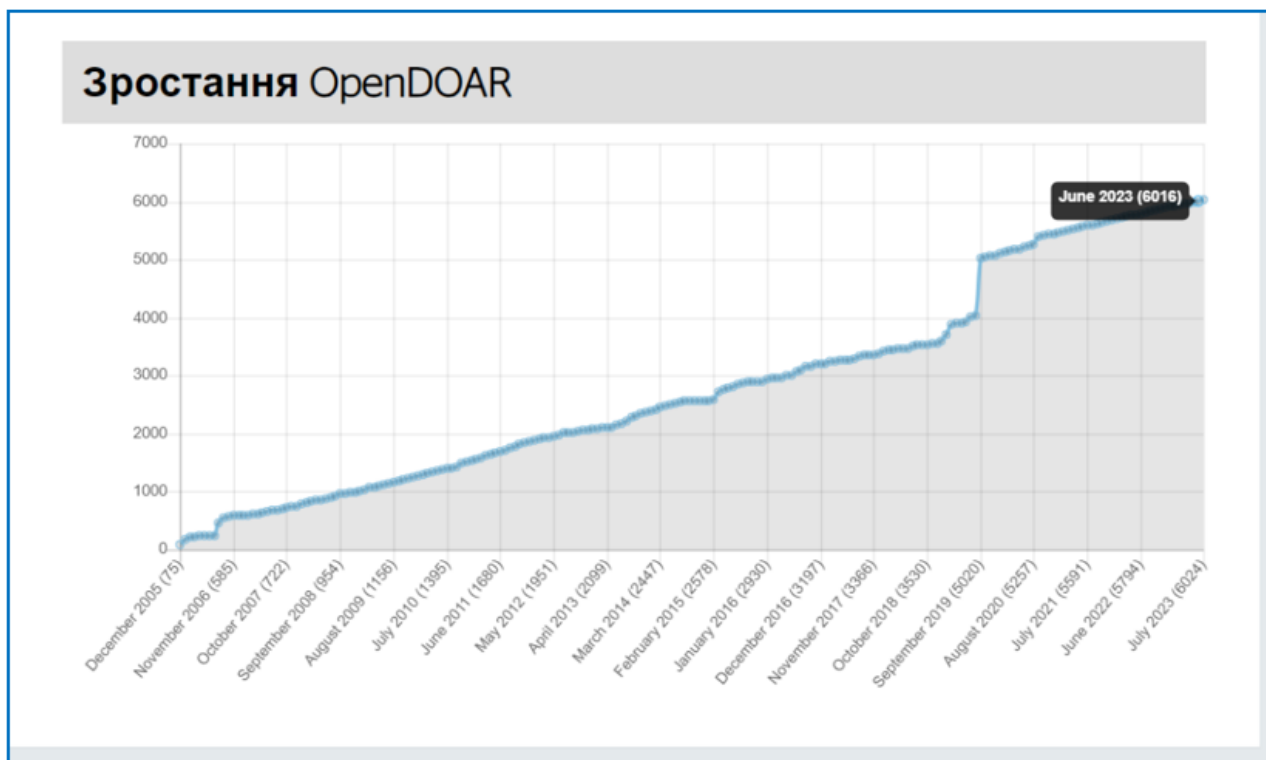

Рис. 1. Статистика OpenDOAR (станом на липень 2023 року)

Сайти міжнародних реєстрів репозитаріїв OpenDOAR і ROAR містять бази даних та статистичні дані, що є важливою інформацією для дослідження розвитку справи відкритого доступу (OA) в світі та в Україні.

Електронна бібліотека НАПН України [3] надає безоплатний і вільний доступ користувачів до інформації, що в ньому міститься, зокрема до реєстрів академічних текстів, а також їх повнотекстових електронних версій (копій), розміщених на умовах відкритого доступу. Академічні тексти, що зберігаються у Електронній бібліотеці НАПН України, є об'єктами авторського права та охороняються відповідно до законодавства. За режимами доступу академічні тексти поділяються на: академічні тексти з вільним (відкритим) доступом та академічні тексти з обмеженим доступом.

При внесенні будь-якого типу ресурсу до електронної бібліотеки автор може обрати за якою ліцензією відкритого доступу він вносить ресурс (Рис.2).

Рис. 2. Вибір типу ліцензії при внесенні ресурсу в ЕБ НАПН України

На останньому кроці внесення ресурсу, погоджуючись на внесення ресурсу, автор погоджується з умовами його розповсюдження (Рис. 3).

Рис. 3. Надання згоди на умови розповсюдження ресурсу

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на повнотекстові версії академічних текстів та інші ресурси з комерційною метою не може здійснюватися без письмового дозволу власників авторських прав, який може бути надано як у формі письмового документу, так і в електронній формі.

Підсумовуючи вище зазначене з метою формулювання пропозицій щодо використання ліцензій відкритого доступу під час розміщення в Інтернеті наукових результатів та науково-технічної інформації отриманої вітчизняними науковцями зазначимо наступне:

1. Відкритий доступ до результатів досліджень передбачає, що продукція, підготовлена за результатами наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок (НД та НТєР), якщо вони не містять державної чи комерційної таємниці, буде обов'язково розміщуватись в інституційних сховищах.
2. Врахувати, що згідно з усталеною практикою видання, які не забезпечують відкритий доступ, все ж дозволяють авторам розміщувати власні роботи у доступний для них спосіб з невеликою відстрочкою (наприклад, через 6 або 12 місяців після опублікування).

3. Для науково-дослідних установ та організацій, що фінансують за державний кошт, обов'язковим є самоархівування результатів досліджень, опублікованих афілійованими авторами або спонсорованими дослідниками.

4. При внесенні до інституційного репозитарію будь-якого типу ресурсу/будь-якої продукції, підготовленої за результатами НД та НТеР, автор може обрати, за якою ліцензією відкритого доступу він вносить цей ресурс.

5. Кроки щодо отримання ліцензії СС доцільно інтегрувати у процедуру подання ресурсу/роботи до інституційного сховища, що дозволить користувачам обрати/прийняти ліцензію СС на свою роботу.

Відкриті архіви та репозиторії для розміщення результатів наукових досліджень мають особливе значення як інфраструктура відкритого доступу. Автори зберігають авторські права на свої публікації без обмежень, проте саме використання ліцензії СС-ВУ дозволяє посилити розповсюдження та опрацювання матеріалів дослідження, зокрема і в комерційних цілях, але з обов'язковим зазначенням авторства.

Список літератури:

1. World Intellectual Property Organization. [Вебсайт] URL: <https://www.wipo.int/portal/en/index.html>. (WIPO, Всесвітня організація інтелектуальної власності).

2. Науково-організаційні засади проектування мережі електронних бібліотек установ НАПН України : монографія /О. М. Спірін, С. М. Іванова, А. В. Яцишин та ін.; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. К. : Атіка, 2014. 184 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8534/>.

3. Електронна бібліотека НАПН України. [Вебсайт] URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>.

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП VS ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ: АВТОРСЬКЕ ПРАВО В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Пінчук О.П.

к. пед. н., с. н. с., заступниця директора з науково-експериментальної роботи
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2770-0838>, pinchuk@iitlt.gov.ua
Інститут цифровізації освіти НАПН України

Лупаренко Л.А.

к. пед. н., завідувачка відділом цифрової трансформації НАПН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4500-3155>
Інститут цифровізації освіти НАПН України

Проблема порушення авторських прав в Інтернеті набуває все більшої актуальності, оскільки простота копіювання та нематеріальний характер об'єктів авторського права ускладнюють процес доведення факту порушення прав творця. Наразі в Україні немає відповідного законодавства, що регулює поширення великої кількості об'єктів авторського права в мережі, а отже, адекватно захищало б їх. На нашу думку, вирішити цю проблему сьогодні допоможе грамотне використання ліцензій Creative Commons (CC), що створюють правову основу для обміну інформацією, надають можливість суб'єктам авторського права самостійно регулювати використання своїх творів, а також захищати їх від несанкціонованого використання [1-3].

Повчальним і корисним є досвід інших країн. Так, у нинішній політиці Великої Британії золотий Open Access (OA) є кращою моделлю, за якою стоїть вага фінансування досліджень Великобританії. Звіт 2017 року «Моніторинг переходу до відкритого доступу» показав, що у 2016 р. 37% британських статей були доступні одразу після публікації, зокрема 30% – за моделлю «золотого» відкритого доступу (ВД). Низка національних законів про авторське право дозволяють повторне використання всієї роботи або її частин з певною метою. Однак щоб дозволити легально ознайомлюватись, змінювати та повторно поширювати результати дослідження необхідна ліцензія, що дозволяє створювати й використовувати похідні від оригіналу.

У більшості випадків, заклади вищої освіти не реалізують своє право власності на наукові результати, створені їхніми співробітниками. Таким чином, автори вільні вибирати, як їм ліцензувати свої академічні твори. Останнім часом переважає ініціатива зазначення ліцензії CC BY. Слід відмітити, що гібридні моделі публікації є несумісними з цією ініціативою, тому, наприклад, Elsevier пропонує чотири ліцензії: CC BY, CC BY-NC-SA, CC BY-NC-ND і власну «ліцензію користувача Elsevier».

У міжнародному науково-освітньому середовищі активно обговорюються питання ліцензійної сумісності та варіанти повторного використання робіт, ліцензованих як NC. Організації, що планують повторно використовувати твори з такою ліцензією, а) змушені прийняти ризик судового розгляду та б) суттєво обмежуються у випадку, якщо ліцензія містить умову SA. Наприклад, розробники багатьох громадських освітніх проєктів, як-от Wikipedia, OpenStreetMap, Wikibooks, Wikiversity, Connexions, Encyclopedia of Earth Citizendium, WikiEducator, Appropedia та ін., дійшли висновку, що ліцензії NC не підходять для контенту таких електронних ресурсів.

Закриті ліцензії, такі як CC BY-NC-SA, домінують для більшості опублікованих об'єктів, а ліцензії відкритого вмісту (CC BY, CC BY-SA) використовуються переважно для контенту *повторного використання*. За своєю природою суворі обмеження на твори, ліцензовані NC, зменшують суспільну користь, яку вони несуть [3-5].

Доцільно відрізняти відкриті освітні ресурси (BOR) від матеріалів, захищених авторським правом. BOR – це освітні та навчальні матеріали, що можна вільно і безкоштовно

використовувати без запиту дозволу, які повинні відповідати п'яти правилам використання: «зберігайте, повторно використовуйте, переглядайте, реміксуйте і повторно поширюйте» (Retain, Reuse, Revise, Remix і Redistribute) [4]. Серед прикладів відкритих освітніх платформ і веб-сайтів: C-K12, OpenStax, Pixabay, Flickr, Khan Academy, Curriki та MIT OpenCourseware.

Цифрова трансформація освітніх середовищ сприяла потужному використанню ВОР, що, природньо, підняло проблему необхідності ліцензування. CC не замінює авторське право, а надає автору можливість декларувати, як використовувати його матеріали. У США творчий та оригінальний твір захищається авторським правом автоматично, щойно він зафіксований на матеріальному носії. Традиційне авторське право накладає серйозні обмеження на творчі й оригінальні матеріали, часто без усвідомлення цих обмежень автором. У свою чергу ліцензування CC дозволяє широкому загалу використовувати ці матеріали у межах параметрів, визначених творцем, без необхідності витрачати час на отримання конкретних дозволів або відомостей щодо статусу авторського права на працю [4].

У авторів доповіді є досвід роботи в редакційній колегії електронного наукового фахового видання «Інформаційні технології і засоби навчання» (<https://journal.iitta.gov.ua>) Журнал внесено до "Переліку наукових фахових видань України", присвоєно категорію «А» у галузі знань *01 Освіта/Педагогіка* за спеціальностями – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 017, а також *12 Інформаційні технології*, за спеціальністю 126. Розміщуючи відомості про результати науково-дослідних робіт як статтю у цьому журналі автори погоджуються на їх поширення в Інтернеті за ліцензією Creative Commons ("Із зазначенням авторства – Некомерційне використання – Поширення на тих же умовах") 4.0 Міжнародна (CC BY-NC-SA 4.0).

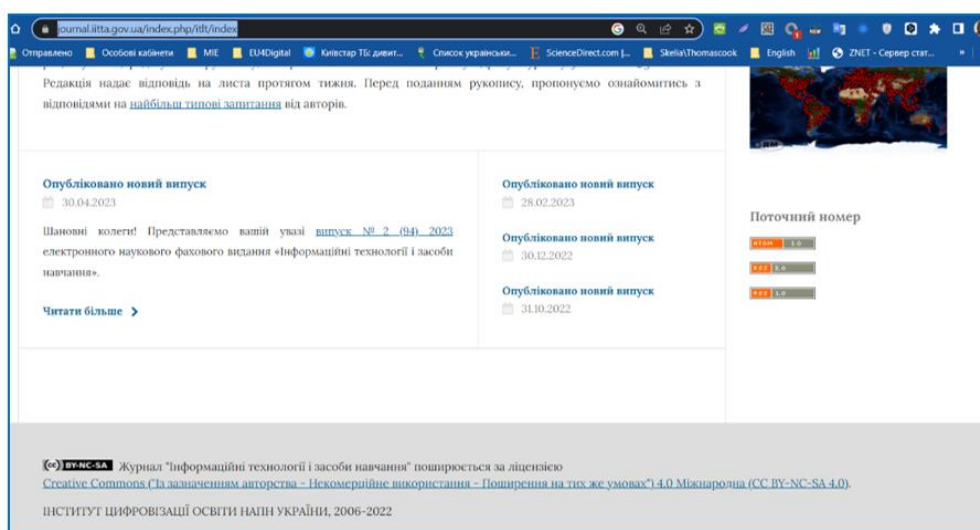

Рис. 1. Відомості по умови публікації та її використання на сторінці електронного фахового видання

В Україні з'являються приклади унормування доброчесного і відповідального використання академічних текстів та інших матеріалів всесвітньої мережі. Наприклад, у методичних рекомендаціях щодо створення та функціонування репозитарію академічних текстів наукового закладу охорони здоров'я (<https://cp-medical.com/downloads/guidelines/guidelines-2022-2.pdf>) прописано нормативне підґрунтя оприлюднення результатів наукових досліджень через репозитарії академічних текстів. Зазначено, що в межах відкритих ліцензій (встановлених автором умов використання) копії академічних текстів й інших даних, розміщених у репозитарії, дозволяється відтворювати, представляти чи передавати третій стороні і зберігати в базах даних у будь-якому форматі та на будь-якому носії з некомерційною метою без попереднього узгодження. Використання таких текстів і даних дозволяється виключно за умови посилання на автора, назву та усі інші

обов'язкові елементи бібліографічного опису згідно URL-посилання на сторінку оригінальних метаданих.

У Регламенті роботи Національного репозитарію академічних текстів (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0858-18#Text>) щодо дотримання авторського права й використання відповідних ліцензій зазначається, що розпорядник Національного репозитарію дотримується норм Закону «Про авторське право і суміжні права», а «...видавці та правовласники мають право тимчасово або на постійній основі обмежити доступ до академічних текстів в електронній формі або їх частини відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав. У такому випадку академічні тексти в електронній формі, розміщені у центральному репозитарії, стають недоступними для ознайомлення користувачами Національного репозитарію й у подальшому (до зняття обмежень) використовуються виключно Розпорядником в аналітичних цілях ...». Також зазначається, що «Академічні тексти та пов'язані з ними дані можуть бути відкликані з Національного репозитарію за поданням інституціональних учасників, авторів/власників авторських прав або Розпорядника у разі виявлення фактів порушення прав видавця, авторських прав або встановлення фактів академічної недоброчесності». Таким чином, вирішення проблеми використання ліцензій відкритого доступу під час розміщення наукових результатів та науково-технічної інформації в Інтернеті делегується видавцям та іншим правовласникам академічних текстів.

Відповідно до Положення про порядок формування, проведення і контролю виконання наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у Національній академії педагогічних наук України результати наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок можуть бути представлені в:

- офіційній продукції: стандарти, інструкції, нормативні, нормативно-інструктивні видання тощо;

- науковій продукції: монографії, препринти, збірники наукових праць та ін.;

- виробничо-практичній продукції: практичні посібники, методичні посібники; методичні рекомендації, практичні поради та ін.);

- навчальній продукції: навчальні програми, підручники, навчальні посібники (навчально-методичні, навчальні наочні посібники, хрестоматії, практикуми, робочі зошити); засоби навчання (навчально-наочні ігрові посібники; атласи; навчальні карти; відео- та аудіовізуальні засоби навчання; електронні засоби навчального призначення; електронні засоби загального призначення та ін.);

- довідковій продукції: енциклопедії (енциклопедичні словники); мовні, лінгвістичні словники; довідники, каталоги та ін.

Вважаємо за необхідне здійснити інформування вчених про можливості використання ліцензій ВД під час розміщення наукових результатів та науково-технічної інформації в мережі Інтернет. У процесі підписання угод і/або договорів про авторське право з роботодавцями, видавцями чи організаціями, автори повинні зберігати відповідні права на копіювання, обмін та зміну, тобто не втратити дозвіл поширювати свої роботи. Додатково, видавництвам наукових фахових журналів, часописів і збірників праць (група А і Б фахових видань України), доцільно рекомендувати використовувати для публікацій ліцензією CC BY-NC-SA 4.0.

Список літератури:

1. Hagedorn, G., Mietchen, D., Morris, R. A., Agosti, D., Penev, L., Berendsohn, W. G., & Hobern, D. (2011). Creative commons licenses and the non-commercial condition: Implications for the re-use of biodiversity information. *ZooKeys*, 150, 127-149. doi:10.3897/zookeys.150.2189.

2. Makhinchuk, V., Podolieva, A., Panova, L., Gramatskiy, E., & Boichuk, A. (2020). The legal nature of creative commons licenses and the features of their use in Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 23(4), 1-9. Retrieved from www.scopus.com.

3. Mallalieu, R. (2019). The elusive gold mine? The finer details of Creative Commons licences – and why they really matter. *Insights: The UKSG Journal*, 32 doi:10.1629/uksg.448.

4. Seibert, H., Miles, R., & Geuther, C. (2019). Navigating 21st-century digital scholarship: Open educational resources (OERs), creative commons, copyright, and library vendor licenses. *Serials Librarian*, 76(1-4), 103-109. doi:10.1080/0361526X.2019.1589893.
5. Vollmer, T. (2022). Creative commons and open access in an academic library: Implementation, tools, policy and education. *Navigating copyright for libraries: Purpose and scope* (pp. 378-404) doi:10.1515/9783110732009-018 Retrieved from www.scopus.com.

ЕСТЕТИКА АНІМАЛІСТИЧНОГО ОБРАЗУ В ОПОВІДАННІ Е. Х. ПОРТЕР «A FOUR-FOOTED FAITH AND A TWO»

Пітерська О.В.

аспірантка кафедри світової літератури

Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка

Художній образ як стрижнева категорія мистецтва уособлює процес творчого мислення, оскільки рецепція декількох поколінь під час тривалого діалогу з мистецтвом продовжує «життя» образу, актуалізує його модифікації. З погляду естетики, «художній образ є цілісний організм, в якому не має нічого випадкового. Якщо як цілісний організм, художній образ є автономним і як ідеальний предмет об'єктивним, то в ролі припущення він виступає як суб'єктивний, а як знак – міжсуб'єктивний» [1, с. 346]. У літературознавстві художній образ «асоціюється з відображенням оточуючої дійсності, яке змінюється у відповідності з суб'єктивним сприйняттям письменника та створюється за допомогою його творчої фантазії» [3, с. 139]. Естетика образу репрезентує його художність, тобто цілісність, довершеність і переконливість засобів його втілення в мистецькому творі. Анімалістичні образи присутні в художній літературі з часів античної доби, котра зберегла відгомін зооморфних вірувань прадавньої людини в різних видах мистецтва. Пізніше образи тварин використовували в алегоричному контексті, зокрема в бестіаріях. Згодом, від часів поновлення загальноєвропейського інтересу до жанрів казки та байки з XVII до XIX ст. в авторському ставленні до анімалістичного образу відбуваються суттєві трансформації. Романтики протиставили світ природи егоїстичному людському соціуму; письменники-реалісти нерідко зіставляли закони людського буття з існуванням хижаків. Представники неоромантизму демонстрували виключні якості сильної особистості на прикладі змагання людини з природою. Джек Лондон висвітлював тему «людини-господаря світу природи», «зосереджував увагу на законах, які керують тваринним світом» [2, с.16]. Проте найдосконаліше знання тварин утілено у творчості Е. Сетона-Томпсона, який заклав традицію цілком об'єктивної реалістичної оповіді в царині літературної анімалістики. На наш погляд, збірка «Тварини, яких я знав», зв'язок життя і творчості Е. Сетона-Томпсона з США вплинули на образну систему оповідання Е. Х. Портер «A Four-Footed Faith and a Two», що увійшло до збірки «The Tangled Threads» (1919).

Жанрова специфіка американських оповідань (short stories) вирізняється лаконічністю, емоційною напруженістю та місткою художньою деталлю. Оповідання Е. Х. Портер «A Four-Footed Faith and a Two» має ретроспективну композицію: авторка розкриває історію собаки на тлі прийняття людиною жорстокого рішення: позбавитися тварини. Про життя Расберна, володаря собаки, можна дізнатися тільки завдяки художнім деталям: чоловік є завсідником салуну, його самотність можуть порушити лише так звані «вороги» з питного закладу. Проблиски доброти та суперництва золотошукача-невдахи з іншими пияками спонукали Расберна врятувати собаку від людської жорстокості. Маленький Стаб вперше побачив у людині друга, навчився виконувати команди хазяїна; за шість місяців з маленької злобної істоти він перетворився на вихованого собаку з вдумливими очима, що світилися невимовною любов'ю до Расберна: «Since then he had developed into a well-behaved little beast with a pair of wistful eyes that looked unutterable love, and a tail that beat the ground, the floor, or the air in joyous welcome whenever Rathburn came in sight» [4]. Стаб був наполовину коллі, з гострим носом і гострими вухами, на його низькорослому тілі збереглися сліди «ненадійного існування», яке було у собаки до того, як Расберн потоваришував з ним. Проте увага хазяїна теж виявилася ненадійною: Расберну набридла «рабська відданість» Стаба, незважаючи на те, що пес був добрим компаньйоном для самотнього чоловіка. Расберн, який не наважився

вбити тварину, декілька разів намагався його віддати, але собака повертався до хазяїна знов і знов.

Похмурий чоловік не може спокійно дивитися в очі Стаба, котрі випромінюють мовчазний заклик до дружби, тому собака часто залишається без їжі, а інколи його грубо та болісно відштовхують ногою. Образ авторки ніби відсутній в оповіданні, події якого розгортаються динамічно та непередбачувано. Твір не містить оцінок, портретної характеристики, внутрішніх монологів Расберна; емоційне навантаження оповіді повністю залежить від естетики образу тварини в художньому тексті. Зовні Стаб непривабливий, але вражає його вдумливий погляд, сповнений любов'ю до хазяїна. Вірність чотирилапого, яка маркована у назві твору, дорівнюється до самопожертви – Стаб ладен віддати життя заради порятунку Расберна.

Білі гори штату Нью-Гемпшир нерідко виконують функцію місцевого локусу у творчості письменниці, на їхньому тлі вирішуються долі героїв оповідання. Коли білий сніг з гір наблизився до хижки, Расберн залишився без заробітку. Стаб навчився полювати разом з хазяїном, а згодом гордо приносив йому здобич: «It was on one of the days when work, not hunting, filled the time, that Rathburn came home after a long day's labor to find Stub waiting for him with a dead rabbit» [4]. Письменниця відсторонено коментує поведінку собаки, така «відсутність» авторки увиразнює гіркоту оповіді, самотність тварини, нерозділеність її почуттів до хазяїна. Опис негоди та невдалого полювання Стаба посилюють відчуття суму та безнадійності: «Both man and dog went supperless that night – the man inside the cabin before a roaring fire; the dog outside in the cheerless dark before a fast-closed door whither his master had promptly consigned him» [4]. Взимку Расберн захворів, поступово кроки чоловіка стали повільнішими, іноді він цілими днями не виходив з дому. Настав час, коли собака неймовірними зусиллями відкрив двері хижки, проте його зустріли тиша та згасаючий вогонь грубки. Щодня вірний Стаб приносив їжу, незважаючи на заметіль та крижаний вітер; знесилена тварина до останнього служить Расберну, відмовляючи самій смерті. Авторка не зіставляє образи тварини та людини, не наділяє собаку властивостями людського характеру, тим очевидніше крізь сюжет твору висвітлено жорстокість та байдужість Расберна. Смерть чоловіка не транслює думку про справедливе покарання або вирок неблаганної долі. У сюжетах анімалістичної літератури смерть хазяїна зазвичай слугує початком розвитку дії, після чого відбуваються поневірвання самотньої тварини. У цьому оповіданні хвороба і смерть Расберна співпадають з кульмінаційною частиною композиції. Для Стаба цілком природньо залишатися поруч з покійником, приносити йому здобич, а згодом помирати біля нього, оскільки для вірного собаки іншого вибору не існує, така його сутність. Містки художні деталі увиразнюють стресовий стан тварини: Стаб спочатку голосно загавкав, потім заскиглив, похмуро пошльопав лапами і сів біля грубки. Інтер'єр помешкання Расберна авторка не описує, проте лаконічні деталі засвідчують напівжебрацьке існування, занедбаність та самотність золотошукача: хазяїн Стаба ніколи не запалював свічку, у замкненому просторі його житла завжди було похмуро та брудно.

Несподіваність розв'язки теж не здається читачу дивом; фінальна сцена відповідає реалістичному збігу обставин: три дні потому чоловіки з передгірського селища знайшли напівмертвого Стаба біля тіла його хазяїна. Поруч височіла купа птахів і тварин, на котрих полював собака, але пес не дозволяв собі торкатися їжі без дозволу чоловіка, бо той так його виховав. Стаб до останнього намагався захистити свого хазяїна та його здобич, але старший за віком чоловік ласкаво погладив його по голові та промовив із сумною посмішкою: «Я вважаю, що мені потрібен собака». Відкритість фіналу оповідання є особливістю творчої манери авторки. У такий спосіб письменниця встановлює рецептивний зв'язок з читачем, котрий робить власні висновки на основі прочитаного твору. Отже, специфікою естетики образу тварини в оповіданні є відсутність авторської оцінки (об'єктивізм оповіді), наявність містких художніх деталей, психологічна напруженість сюжету, на тлі якого реалістичний образ собаки сприймається з емоційною загостреністю.

Список літератури:

1. Естетика: навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко, 2014. Київ: «МП Леся», 613 с.
2. Козубенко Л. М. Аномалістична проблематика повістей Джека Лондона // *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*, 2021. Volume 4. С.
3. Приходько І. В. Дослідження поняття «образ» у гуманітарній парадигмі // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. № 25, С. 135–139.
4. Е. Н. Porter. *The Tangled Threads*. URL : <https://www.gutenberg.org/cache/epub/19336/pg19336.html> (останній перегляд 25.07.2023).

ЗНАЧЕННЯ КІНЕМАТОГРАФУ ТА ОСОБЛИВОСТІ КІНОПЕРЕКЛАДУ

Поведа Т.П.

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У наш час комунікація стає все складнішою та відіграє все важливішу роль у сучасному суспільстві. На сьогоднішній день спілкування давно вже вийшло за межі однієї країни. Створюються мультимедійні засоби для передачі інформації, більшість яких представлені іноземною мовою та потребують перекладу.

Одним із таких засобів є кіно. На сьогоднішній день кінопродукція набуває популярності серед людей різного віку. Дана індустрія міцно увійшла до нашого життя, її можна вважати окремим видом мистецтва. З'явилися різні жанри фільмів: бойовики, комедія, драма, фільми жахів тощо. Кожен жанр має свої характерні особливості. Вони розважають, навчають, надихають тощо. Часто жанри переплітаються між собою.

Кінофільми можуть бути надзвичайно впливовим та сильним транспортним засобом для того, щоб передати цінності, ідею та інформацію. У фільмах значення передається через декілька каналів: картина, діалоги, звуки, тому і культура передана у фільмах не тільки усно, а і візуально.

Кіномистецтво виникло у ХХ столітті, але на жаль, цей вид мистецтва недостатньо розвинений в Україні і більшість кінофільмів, популярних в нашій країні, іноземні та, як наслідок, потребують перекладу. Саме тому переклад кінотекстів фільмів набуває такої значущості.

Перш за все, варто визначити, що таке кінотекст. Дослідженню цього питання багато уваги приділяє Ю. Г. Цив'ян. Він говорить, що кінотекст – це «дискретна послідовність безперервних ділянок тексту, що складається із кадрів». У свою чергу він також виділяє два елементи кадрів: суб'єкт та позицію. Суб'єкт – це певний предмет зйомки (персонаж фільму). Позиція – простір, у якому перебуває персонаж. Суб'єкт та позиція складають ядерний кадр, а ланцюг із таких кадрів і є кінотекстом [6].

Кінотекст неоднорідний та має два компоненти – вербальний і невербальний. Вербальний план вираження мінімалістичний. Він зведений здебільшого до діалогів та монологів та допомагає глядачам зрозуміти думки героїв (через контакти між самими героями, листи, написи і т.д.) У свою чергу невербальний компонент відповідає за решту змістового навантаження. Він має такі ж цілі, що і описи у художніх творах. Невербальний план вираження створює візуальну картину світу, у якому живе герой. Вдале поєднання двох компонентів дає змогу досягти бажаного впливу на глядача. Це результат роботи режисера та всієї команди, що працює над фільмом [1, с. 106].

Ще однією важливою особливістю кінотексту є відчуття присутності. Р. Поланскі говорить, що «кіно повинно змусити глядача забути, що він сидить в кріслі» [7]. Глядача залучають у ту ж систему комунікації, він вірить у те, що відбувається на екрані. Це відбувається за рахунок впливу на зір та слух.

Як зазначено вище, кінофільм також дозволяє отримати знання про культуру та про соціальне середовище країни, у якій живуть персонажі. Глядач має змогу дізнатися про систему цінностей, про реалії певної країни. Персонаж потрапляє у різні ситуації, а глядач у свою чергу має змогу спостерігати за тим, як герой вчиняє у тій чи іншій ситуації залежно від обставин, соціального статусу, цінностей, характерних для цієї країни.

Таким чином ми також говоримо і про культурне перенесення. Дана концепція передусім торкається сфери художньої літератури, але дослідники говорять, що культурне перенесення охоплює усі області, що передбачають передачу знання, тому її можна віднести і до кінематографу. Для того, щоб повноцінно відобразити культуру іншої країни та

підкреслити колорит при перекладі, необхідно також приділяти увагу гумору, розмовній лексиці, сленгу тощо.

Як ми бачимо, переклад кінофільмів дійсно відрізняється від інших видів перекладу та потребує від перекладача додаткових навичок. Він має відійти від рамок, створених самою мовою. Перекладач також має освоїти наступні професії: культуролог, лінгвіст, диктор, редактор, дипломат та інші. Крім цього, перекладач має орієнтуватися у таких сферах: основи кінозйомки, кіномова, процес запису, програми для роботи з дубляжом та субтитрами, види жанрів фільмів тощо.

Як відзначають А. П. Чужакін і П. Р. Палажченко, такий вид перекладу «ставить досить важкі та цікаві професійні завдання, він відрізняється більшою можливістю для творчості, наближаючись у цьому сенсі до письмового перекладу, адже кіно – це мистецтво, і найкращі зразки жанру являються шедеврами світової культури XX століття. Не зменшити загальне художнє сприйняття, не спотворити задумку автора, якість діалогів, мовні характеристики (при можливості), зберегти стиль, передати аромат епохи та індивідуальність – почесна, але нелегка місія» [8].

При цьому реципієнти аудіовізуальних творів являються одночасно і глядачами, і слухачами, і читачами. Вони обробляють інформацію відразу на декількох рівнях декодування. Більш того варто враховувати те, що реципієнти не можуть впливати на швидкість отримання інформації, вони вимушені обробляти її у нав'язаному темпі, а не власному.

До того ж, окрім лінгвістичних труднощів переклад фільму також пов'язаний із труднощами технічного характеру. Це у свою чергу впливає на ступінь адекватності та еквівалентності перекладу, на синхронність артикуляції акторів та реплік дублерів.

Оскільки переклад кінофільмів уже не являється синхронним, то робота перекладача полягає у перекладі кіносценарію. Кіносценарій – це літературний драматичний твір, за яким створюється кінофільм. це текстовий файл, що містить перелік реплік, написів та звуконаслідувань. У кіносценарії описуються дії героїв, події, у які вони потрапляють, спілкування між персонажами (у формі реплік). Він складається із 4 компонентів: 1) ремарка (описова частина); 2) діалоги та монологи; 3) голос автора за кадром; 4) пояснювальні написи [4, с. 84-86].

Також виділяють режисерський кіносценарій, виробничу версію самого кіносценарію, але вже допрацьовану режисером. У даному варіанті містяться послідовний опис епізодів фільму, позначки про особливості їхнього втілення, необхідність залучення додаткових фахівців тощо [3].

Говорячи про кіносценарій, А. Тарковський стверджує, що «справжній кіносценарій – це такий сценарій, який сам по собі не призначений для здійснення на читача завершеного та остаточного впливу, а весь розрахований на те, що він буде перетворений у фільм і тільки тоді придбає свою закінчену форму» [4].

На думку І. О. Мартянової текст кіносценарію можна розділити на «частину, що спостерігають» та «частину, що чують». До першої відносяться ремаркові вставки, вказівки операторам, художникам тощо. До другої ж частини відносяться діалоги персонажів, закадрові монологи та коментарі [5, с. 110].

Кінодіалог – один із головних засобів художньої виразності сценарію звукового кіно. Він розкриває зміст подій, характери персонажів і т. д. Його своєрідність визначається специфікою кінострічки: безперервністю дії, показом крупним планом акторів, їхніх жестів та міміки, певних деталей [9].

В. Є. Горшкова називає кінодіалог одиницею кіноперекладу. Вона характеризує його як «вербальний компонент складної гетерогенної системи – художнього фільму, чия змістова завершеність забезпечується завдяки аудіовізуальному ряду». Окрім власне діалогів персонажів (тобто текст, що звучить) дослідниця також відносить сюди письмовий текст (вивіски, надписи тощо) [2].

Перекладаючи кінодіалоги необхідно обов'язково брати до уваги вік персонажів, їхній культурний рівень, образність складу, контекстуальне значення фраз.

Також важливу роль відіграє закадровий голос. За допомогою закадрового голосу можна інформувати глядача про певні події, виражати роздуми героя.

Таким чином ми можемо зробити висновок, кінофільми – важлива складова життя сучасної людини, а тому їхній переклад стає все більш актуальним. Оскільки кіносценарій – це художній твір, то і при перекладі необхідно використовувати методи художнього перекладу. В той же час варто не забувати, що ми маємо справу з аудіовізуальною продукцією, яка має свої особливості, що повинні враховуватися при перекладі.

Список літератури:

1. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст: кинотекст / М. Б. Ворошилова // Политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2007. – Вып. (2) 22. – С. 106-110.
2. Горшкова В. Е. Перевод в кино / В. Е. Горшкова. – Иркутск : МИГЛУ, 2006. – 278 с.
3. Кадроплан [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.finam.ru/dictionary/wordf015CA/default.asp?n=1>.
4. Кинофорум. Сценарий [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kinoforum.ru/mg/topic/10350/>.
5. Мартянова И. А. Возможные подходы к изучению композиционносинтаксического своеобразия текста киносценария / И. А. Мартянова // Филологические науки. – М. : Алмавест, 1990. – №4. – С. 109–115.
6. Цивьян Ю. Г. К метасемиотическому описанию повествования в кинематографе / Ю. Г. Цивьян // Труды по знаковым системам. Ученые записки Тартус. гос. ун-та. – 1984. – Вып. XVII. – С. 109–121.
7. Цікаві висловлювання про кіно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wikifr.xyz/mistectvo-ta-rozvagi/filmi/124450-cikavivislovljuvannja-pro-kino.html>.
8. Чужакин А. П. Мир перевода 1. Introduction to Interpreting XXI. Протокол, поиск работы, корпоративная культура Текст. / А. П. Чужакин, П. Р. Палажченко. – М. : Р.Валент, 2004. – 224 с.
9. Kinberg S. Screenwriting Subway [Electronic Resource] / S. Kinberg – Access : <http://www.screenwriting.info>.

ОСОБЛИВОСТІ СЕЛЕКЦІЇ ГРЕЧКИ ЇСТІВНОЇ З ПІДВИЩЕНОЮ АБІОТИЧНОЮ СТІЙКІСТЮ

Повидало М.В.

канд. с.-г. наук

завідувач лабораторії селекції і насінництва гречки

ID ORCID: 0000-0002-8437-6368

Тарануха М.П.

канд. біол. наук, с. н. с.

старший науковий співробітник;

Ковальчук С.О.

провідний агроном

Буслаєва Н.Г.

канд. с.-г. наук, с. н. с.

старший науковий співробітник

ID ORCID: 0000-0003-4956-7801

Національний науковий центр «Інститут землеробства

Національної академії аграрних наук України»

Гречка – цінна круп'яна культура, що є традиційною для України. Культура має велике народногосподарське значення. Технологія виробництва її є майже безвідходною [1], оскільки зерно використовується, як продукт харчування, а рослинні рештки – корм для тварин.

В останні роки вітчизняні виробники забезпечували рівень виробництва та експорту цієї культури за межі України лише наполовину. Так, за період з 2000 до 2021 р. посівні площі під гречкою в Україні скоротилися з 712,7 тис. га до 84 тис. га, а валовий збір зменшився у 4,5 рази (з 481 до 106 тис. т). Така тенденція призвела до появи дефіциту зерна гречки на внутрішньому ринку. В 2020–2021 рр. Україна імпортувала близько 30–40 % гречки з росії, Білорусії та Казахстану, однак, зважаючи на війну, що розв'язала росія проти України, цього року імпорт з цих країн унеможлиблюється, а гречка залишається серед культур, важливих для продовольчої безпеки держави, тому постає питання про збільшення її посівних площ [2].

За своєю біологічною природою гречка поєднує високий потенціал продуктивності та порівняно невисоку і, здавалось би, невідповідну такому потенціалу врожайність. І зараз, коли в країні триває війна, вирощування гречки набирає актуальності [3]. Сучасна практика показує, що підвищення урожайності сільськогосподарських культур знаходиться в прямій залежності від правильності підбору сорту для певної зони вирощування [4].

На сьогодні в Україні селекцією гречки їстівної займаються в Національному науковому центрі «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України» ННЦ («ІЗ НААН»), Полтавській державній аграрній академії, Подільському державному аграрно-технічному університеті та в Інституті сільського господарства Північного Сходу НААН. Станом на 2023 рік до «Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні» [5] внесено 31 сорт гречки їстівної. Частка сортів оригінатором яких є ННЦ «ІЗ НААН» становить 32,3 %. Потенційний рівень врожайності гречки може задовольнити вимоги аграрного виробництва, але за дії стресових факторів сильно знижується. Існуючі сорти в не повній мірі задовольняють вимоги виробництва, що обумовлено невисоким рівнем насінневої продуктивності рослин, адаптивності до несприятливих, стресових абіотичних факторів середовища. Тому виникає необхідність створення сортів-популяцій гречки, які б забезпечили раціональне співвідношення вегетативної та генеративної маси з найефективнішим перерозподілом асимілятів на користь плодоутворення та повноцінного

його завершення навіть у стресових умовах. Тому, для подальшого збільшення та стабілізації виробництва зерна гречки, покращення його якості необхідно створити та впровадити у виробництво нове покоління високопродуктивних різних груп скоростиглості сортів гречки із підвищеною абіотичною стійкістю [9].

Науковий пошук у лабораторії селекції і насінництва гречки ННЦ «ІЗ НААН» спрямований на створення високо адаптивних генотипів із ознаками, які найбільше обумовлюють врожайність та у незначній мірі залежать від впливу умов середовища, тобто характеризуються невисоким коефіцієнтом мінливості та значним рівнем спадковості, а також встановлення характеру дії та взаємодії генів, що контролюють ці ознаки, з метою генетичного зміщення цільової ознаки – врожайності. Названі особливості є виключно важливим елементом наукових основ удосконалення методів селекції в зазначеному напрямку. Такими ознаками виявились індексні показники озерненості суцвіть, атракції та індивідуальної насінневої продуктивності. В основі досліджень передбачається удосконалення архітекτονіки гречки через індекси озерненості суцвіть, виходу зерна із загальної біомаси.

У розсадниках ізолюваного розмноження 2022 р., у фазу дозрівання насіння, за індивідуального добору, відібрали кращі (елітні) рослини для подальшого структурного аналізу [7]. У лабораторних умовах рослини за структурного аналізу визначали морфологічними ознаками: кількість гілок першого порядку (гіллястість), кількість суцвіть на рослині, довжина стебла, кількість вузлів в зоні гілкування стебла, кількість повноцінних зерен; технологічними властивостями – маса 1000 зерен; господарськими показниками – продуктивність рослини (маса насіння з рослини). Всього було відібрано 347 рослин, з яких лише 65 виявили, як найбільш перспективні (елітні), інші – вибракували. Відібрані найбільш перспективні рослини характеризувалися доброю відвідуваністю комах, середнім (51–70 %) і дружнім (71–90 %) досяганням плоду, були середньостиглими (76–85 діб), мали крилатий тип плоду, високу (10–14 %) стійкість до обпадання плодів, полягання габітусу, а також до посухи, високих та низьких температур, що вказує на їхній високий адаптаційним потенціалом до несприятливих чинників середовища.

Згідно результатів структурного аналізу за масою насіння з рослини, масою 1000 зерен і кількістю вузлів в зоні гілкування стебла відмічене незначне варіювання отриманих показників. За висотою рослин (довжина стебла), кількість суцвіть на рослині спостерігаємо середній рівень варіювання показників і тільки за показниками кількості повноцінних зерен – значне варіювання, більше 136,2 %. Коефіцієнт варіації показників маси рослини відображає незначне варіювання, однак спостерігаємо середній рівень варіювання їх за складовими – часткою соломи та зерна, що свідчить про нерівномірний розподіл останніх у габітусі рослин.

Тісноту взаємозв'язку основних ознак структурного аналізу визначали за допомогою коефіцієнту парної кореляції

Результати кореляційного аналізу отриманих даних за показниками, що оцінювалися підтверджують достовірний на 5 % рівні значимості тісну залежність між: масою рослини та кількістю суцвіть ($r = 0,691$); вагою рослини і кількістю суцвіть на рослині ($r = 0,734$) і кількістю повноцінних зерен ($r = 0,786$), а також достовірну тісну залежність продуктивності рослини з масою рослини ($r = 0,811$), кількістю повноцінного зерна ($r = 0,691$) і кількістю суцвіть на рослині ($r = 0,675$).

Список літератури:

1. URL : <https://agrarii-razom.com.ua/culture/grechka>
2. URL : <https://superagronom.com/articles/596-chi-bude-aktualno-siyati-grechku-v-sezoni-2022>
3. URL : <https://superagronom.com/articles/596-chi-bude-aktualno-siyati-grechku-v-sezoni-2022>

4. Мазур В.А., Паламарчук В.Д., Поліщук І.С., Паламарчук О.Д. Новітні агротехнології у рослинництві: Підручник. Вінниця : ФОП Рогальська І.В. 2017. С. 58–59.
5. URL : <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sortiv-roslin>
6. Taranenko L. K., Yatsischen O. L., Karazhbey P. P., Taranenko P. P. State and Prospects of Buckwheat Selection in Ukraine. Proceedings of the 9th International Symposium on Buckwheat. Prague, Czech Republic, 2004. pp. 391–397.
7. Тригуб О.В., Харченко Ю.В., Рябчук В.К., Григоращенко Л.В., Докутка К.І.. Широкий уніфікований класифікатор роду гречки (*Fagopyrum* Mill.). – Устимівка, 2013. – 56 с.

СТВОРЕННЯ ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ *MEDICAGO* × *VARIA* MARTYN

Повидало М.В.

канд. с.-г. наук

завідувач лабораторії селекції і насінництва гречки

ID ORCID: 0000-0002-8437-6368

Клименко Т.Є.

науковий співробітник

ID ORCID: 0000-0001-5692-8244

Гмир А.О.

провідний науковий редактор

ID ORCID: 0000-0001-8289-4308

Ветрова Н.О.

провідний економіст

ID ORCID: 0000-0002-2966-8835

Національний науковий центр «Інститут землеробства
Національної академії аграрних наук України»

Люцерна посівна (*Medicago sativa* L.) порівняно з люцерною серповидною (*Medicago falcata* L.) має тенденцію швидшого післяукісного відростання та дає більше укосів. Ще однією особливістю люцерни посівної є те, що завдяки спіралеподібному бобу люцерна серповидна менш вимоглива до ґрунтово-кліматичних умов і здатна рости та плодоносити на піщаних і кислих ґрунтах, є зимо- й морозостійкою, витримує короточасне затоплення, стійка до витоптування, а також добре переносить конкуренцію злакових трав у травосумішках. Тому, враховуючи біологічні особливості цих двох видів роду люцерна (*Medicago* L.), шляхом міжвидової гібридизації можна досягти поєднання їх цінних господарських ознак в одному генотипі, а створення сортів із підвищеним рівнем самосумісності сприятиме зав'язуванню насіння за недостатньої кількості комах-запилювачів. Тому створення вихідного матеріалу люцерни з підвищеною насіннєвою продуктивністю за віддаленої гібридизації у напрямку селекційної роботи з поєднанням високої насіннєвої та кормової продуктивності й адаптивності люцерни мінливої. За результатами дослідної роботи оцінено жовтокріткові форми, як материнські компоненти схрещування, за здатністю створювати гібриди *Medicago falcata* L. / *Medicago sativa* L. із комплексом цінних господарських ознак. Створено гібриди за віддаленої гібридизації. Встановлено особливості успадкування міжвидовими гібридами основних структурних показників насіннєвої, кормової продуктивності та автогамії.

Досліджено успадкування ознаки самофертильності міжвидовими гібридами люцерни за міжвидової (віддаленої) гібридизації та визначено ефект адитивності між домінантними алелями тетраплоїдного локусу *Sp*, що позитивно позначилося на довжині бобу та формуванні обертів спіралі у гібридів. Встановлено, що міжвидова гібридизація знімає дію механізму обмеження росту бобу, що забезпечує появу у міжвидових гібридів *Medicago falcata* L. – добори з сортів Якутська жовта, Марусинська 425, Кулундинська борова та Павловська 7 добре схрещуються з люцерною посівною *Medicago sativa* L. – колекційні зразки, сформовані з робочої колекції під назвами Феракс 58, Марк II, Тетон, Зигуен, Альфа 12, Бореале 47, Кішвардай 46, Евріка 1, Евріка 4, Ярославна, Вертус, Турецька, Міцностеблова рослина з 5–6 обертами спіралі.

Достовірну тісну кореляцію (на 95 %) встановлено між рівнем зав'язування бобів із сумарною кількістю насіння та з кількістю життєздатного насіння, $r = 0,792$ та $0,807$, середнім рівнем залежності ($r = 0,574$) між відсотком бобів, які зав'язалися, та кількістю

життєздатного насіння на біб, що не можна стверджувати про залежність з кількістю щуплого насіння – відзначається досить слабка залежність ($r = 0,080$) у гібридних комбінаціях із жовтоквітковою материнською формою Марусинська 425. Виявлено тісну кореляцію між рівнем зав'язування бобів із сумарною кількістю насіння та з кількістю життєздатного насіння, $r = 0,651$ і $0,634$, середній рівень залежності ($r = 0,531$) з Кулундинською бороною. Відмічено середню кореляцію між рівнем зав'язування бобів із сумарною кількістю насіння та з кількістю життєздатного насіння, $r = 0,581$ і $0,569$, середній рівень залежності між відсотком бобів, які зав'язалися та кількістю щуплого насіння ($r = 0,511$) з Павловською 7; визначено середню позитивну кореляцію між рівнем зав'язування бобів із сумарною кількістю насіння та з кількістю життєздатного насіння, $r = 0,536$ і $0,537$ відповідно з Якутською жовтою.

МІЖДЕРЖАВНІ І МІЖРЕГІОНАЛЬНІ АСИМЕТРІЇ СВІТОВОГО ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНОГО ОБМІНУ

Поворозник М.Ю.

доктор філософії, докторант кафедри Міжнародного обліку та аудиту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»
kmoa@kneu.edu.ua

Регіональна структура світової патентної активності підтверджує домінування держав з високим доходом у загальній кількості і поданих патентних заявок, і отриманих патентів. Зокрема, у 2020 р. у країнах з високим доходом було подано майже 1,6 млн заявок на реєстрацію патентів, або 47,4% їх глобальної кількості (з них 56% резидентами і 44% нерезидентами) та видано 926,4 тис патентів на винаходи, або 58,2% їх світової кількості (55,9% резидентам і 44,1% нерезидентам).

Не можемо не звернути увагу на те, що загальна кількість патентів, виданих Офісом патентів та торговельних марок Сполучених Штатів Америки (*англ. – U.S. Patent and Trademark Office – USPTO*) американським винахідникам, збільшилась з 107 тис у 2010 р. до 164 тис у 2020 р. Одночасно спостерігається також значне зростання за вказаний період частки патентів, виданих USPTO іноземним винахідникам – з 51 до 54% відповідно. Тут варто відзначити також постійно зростаючу роль у глобальних процесах патентування винаходів Європейського патентного офісу (*англ. – European Patent Office – EPO*), Патентного офісу Японії (*англ. – Japan Patent Office – JPO*), Державного відомства інтелектуальної власності Китаю (*англ. – China National Intellectual Property Administration – CNIPA*) та Офісу інтелектуальної власності Респ. Корея (*англ. – Korean Intellectual Property Office – KIPO*).

Таблиця 1. Регіональна структура поданих заявок на реєстрацію патентів та виданих патентів на винаходи у 2010 р. і 2020 р.

Регіон / країнова група	Кількість поданих заявок, тис од.						Кількість виданих патентів, тис од.					
	2010			2020			2010			2020		
	усього	резиденти, %	нерезиденти, %	усього	резиденти, %	нерезиденти, %	усього	резиденти, %	нерезиденти, %	усього	резиденти, %	нерезиденти, %
Африка	12,7	15,7	84,3	16,4	20,7	79,3	9,0	14,2	85,8	7,0	14,9	85,1
Азія	1028,7	73,5	26,5	2183,4	82,9	17,1	469,6	71,5	28,5	924,5	75,8	24,2
Європа	343,3	64,6	35,4	357,9	57,8	42,2	160,8	64,2	35,8	231,5	53,6	46,4
Латинська Америка і Карибський басейн	55,4	11,7	88,3	52,2	16,3	83,7	17,2	5,6	94,4	36,1	8,5	91,5
Північна Америка	525,7	46,9	53,1	631,7	43,4	56,6	238,7	45,9	54,1	373,3	44,6	55,4
Океанія	31,6	12,7	87,3	35,1	7,7	92,3	18,9	8,3	91,7	19,6	5,2	94,8
Світовий показник	1997,4	61,9	38,1	3276,7	70,3	29,7	914,2	60,5	39,5	1592,0	62,6	37,4
Країни з високим доходом	1393,9	61,8	38,2	1552,8	56,0	44,0	684,3	62,6	37,4	926,4	55,9	44,1
Країни з доходом вище середнього рівня	515,5	66,1	33,9	1617,1	86,0	14,0	198,2	54,7	45,3	615,1	75,9	24,1
Країни з доходом нижче середнього рівня	78,3	32,8	67,2	104,9	40,4	59,6	24,6	37,7	62,3	49,1	22,3	77,7
Країни з низьким доходом	9,7	89,7	10,3	1,9	31,6	68,4	7,1	91,1	8,9	1,4	22,9	77,1
Світовий показник	1997,3	61,9	38,1	3276,7	70,3	29,7	914,2	60,5	39,5	1592,0	62,6	37,4

Джерело: підраховано і побудовано автором за даними [1].

Звернімо увагу на суттєві розбіжності економічних інтересів продавців і покупців ліцензій, залежно від стадії комерціалізації, на якій перебуває той чи інший винахід. Так, покупці ліцензій більшою мірою зацікавлені у придбанні ліцензій на винаходи на етапі промислового виробництва, за якого хоча й завершені процеси технічного вирішення виробничих проблем, створення зразків і прототипів нового виробничого обладнання, однак повною мірою зберігається новизна інноваційних розробок та можливою є точна оцінка економічного ефекту їх комерціалізації.

Водночас продавці ліцензій максимально орієнтуються на продаж ліцензій на уже освоєні і впроваджені у виробництво результати ДіР, що дає змогу подовжити їх життєвий цикл за рахунок включення винаходів у міжнародний комерційний ліцензійний обмін. Подібного роду мотивація продавців обумовлена надзвичайно високою цінністю винаходів на стадії наукових ідей чи технічних рішень, котрі можуть бути впроваджені на власних виробничих потужностях та продані на світовому ринку зі значно вищим рівнем прибутку та суттєвим зміцненням власних конкурентних переваг. Тож за умов продажу ліцензій на етапі наукових ідей чи технічних рішень покупцеві передається лише доволі обмежений обсяг технологічних знань (технічна документація, відпрацьований на пілотній установці технологічний процес, патенти і патентні заявки, часткові ноу-хау) без передавання завершеної конструкторської і технологічної документації на виробництво ліцензійних предметів, виробничого досвіду і знань, а також технічної допомоги при комерціалізації інноваційних розробок.

Незважаючи на домінування глобального тренду щодо неухильного підвищення рівня інтелектуалізації процесів патентування винаходів, їх секторальна структура характеризується глибокими міждержавними і міжрегіональними асиметріями міжнародного патентно-ліцензійного обміну. Так, у державах-лідерах найвищу патентну активність демонструють нині компанії і фірми, що працюють у найбільш проривних високотехнологічних секторах економіки (включаючи й ті, що становлять технологічне ядро Індустрії 4.0): комп'ютерних технологіях, медичному і фармацевтичному секторах, виробництві електричного обладнання і технічних приладів тощо. Наприклад, у період 2015-2017 рр., у середньому 27% американських компаній запровадили нові виробничі процеси чи налагодили випуск нових товарів з поліпшеними споживчими характеристиками. Найбільша ж частка інноваційних фірм США сконцентрована нині у таких секторах як виробництво комунікаційного обладнання (66% компаній впровадили виробничі чи товарні інновації); розроблення програмного забезпечення (66%); виробництво інструментів (64%) та інших комп'ютерних й електронних продуктів (64% відповідно). Не випадково, саме у зазначених секторах глобальної економіки з числа високотехнологічних, а також високо- та середньотехнологічних отримали найбільшого поширення міжнародні ліцензійні операції в силу величезних корпоративних витрат на ДіР відповідного профілю з боку багатонаціональних підприємств. Натомість у країнах, що розвиваються, переважна більшість виданих патентів має стосунок до винаходів у традиційних секторах світової економіки (харчова і деревообробна промисловість, медичні технології, металообробка, системи вимірювання).

Це свідчить про невідповідність таких винаходів глобальним критеріям інноваційності та світогосподарським трендам науково-технічного розвитку. Відтак – будучи позбавленими перспектив глобальної комерціалізації та орієнтуючись, головним чином, на внутрішньокраїнове споживання, подібного роду винаходи демонструють неспроможність запропонувати світовим споживачам найбільш проривні технологічні рішення для розв'язання найактуальніших завдань соціально-економічного розвитку. Водночас при імпорті ліцензій країни, що розвиваються, орієнтуються, в першу чергу, на їх купівлю у складі комплексних технологічних рішень та підприємств, що постачаються державами-лідерами. Не випадково, країни, що розвиваються, левову частку ліцензій купують саме через локалізовані на їх території дочірні компанії західних багатонаціональних підприємств.

Список літератури:

1. WIPO Statistics Database, September 2021. Download data. URL:
<https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4571>

МЕДИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ КУРОРТІВ УКРАЇНИ

Пономаренко В.І.

д.м.н., професор, професор кафедри соціально-реабілітаційних технологій
Житомирського економіко-гуманітарного інституту, університету «Україна»

Шафранова К.В.

к.екон.н., доцент, директор Житомирського економіко-гуманітарного інституту,
університету «Україна»

Артеменко А.Б.

доктор філософії (PhD) з соціології, завідувачка кафедри соціально-реабілітаційних технологій Житомирського економіко-гуманітарного інституту, університету «Україна»

Україна сьогодні – держава з багатим історичним минулим, природними лікувальними та ландшафтними місцевостями, великим досвідом в організації курортної справи, яка повинна зберегти та оновити існуючу галузь оздоровлення, з новими формами господарювання, використовуючи світовий досвід.

Особливостями розвитку курортної галузі є конституційне право на існування і постійний розвиток медичного, економічного і соціального напрямків.

Досвід доказової медицини – це фундамент реабілітаційного процесу, який ефективно забезпечує інші його різновиди: відновлення здоров'я, протидію інвалідності, підготовки до навантажень. Економічний і соціальний напрямки, особливо в період нестабільності в Державі, створює можливість збереження лікувально-оздоровчого потенціалу, медичну спрямованість курортних закладів та доступність їх для тих, хто потребує санаторно-курортної реабілітації, дати новий поштовх для подальшого розвитку курортної справи, дивитись в майбутнє з оптимізмом.

Метою дослідження, було підкреслити спроможність комплексної санаторно-курортної реабілітації і подальшого розвитку медичного, економічного та соціального напрямків курортів України на підставі досвіду санаторної ефективної, плідної роботи Приазовської курортної рекреації.

Санаторно-курортна реабілітація є комплексною, з повним набором фізіотерапевтичних і медикаментозних напрямків оздоровлення природними мінеральними і преформованими факторами, дієтотерапією, психотерапією, апаратною фізіотерапією, лікувальною фізкультурою, масажем, механотерапією, таласотерапією, лабораторною і функціональною діагностикою, тощо, з динамікою оздоровлення 98,8 % по 126 затвердженим МОЗ України методикам і високим рівнем деонтології в обслуговуванні.

За 25 років існування і оздоровлення більш, як 1 млн пацієнтів, сформована міцна доказова база для реабілітаційних програм по комплексній реабілітації органів опору і руху, серцево-судинної, нервової, травлення, дихання, репродуктивної системи, урологічних і гінекологічних патологій. Клінічні санаторії курорту виконували замовлення Фондів соціального страхування у 15 спеціалізованих відділеннях реабілітації вагітних, післяінфарктних та післяінсультних, опікових, після опромінення, поранених та травмованих внаслідок бойових дій, тощо, завдяки сумісній, плідній роботі закладів охорони здоров'я, фондів соціального страхування та профспілкових організацій працюючих колективів. Надруковано 1250 статей і тез наукових дослідницьких робіт лікарями, 25 монографій, методичних посібників і рекомендацій, захищено 14 кандидатських і 1 докторська дисертації по проблемам курортної реабілітації, збереженню рекреації, удосконаленню методик лікування, дозвілля, побутових умов, благоустрою та екології.

Однак, з 2008 року, внаслідок не правових ринкових стосунків у державі, прийшла в занепад соціальна політика, а військова агресія з 2014 року унеможлиблює її відновлення у

повному обсязі. Та, суспільство швидко відновить галузі господарювання і тому на часі, поряд з медичним лікуванням і профілактикою, почати становлення медичних, економічних і соціальних напрямків санаторно-курортної реабілітації в Україні, бо підготовча робота потребує до 2 років.

На наш погляд, у Державній програмі післявоєнної відбудови, треба декларувати створення системної, комплексної реабілітації нації під керівництвом Міністерства охорони здоров'я України:

- провести ревізію оздоровчих рекреацій, їх генеральних планів забудови, створити плани детального планування згідно Закону «Про курорти в Україні», привести до відповідності;
- відновити кадастрові вимоги до природних мінеральних лікувальних ресурсів, привести до відповідності;
- підготувати стандарти реабілітації (харчування, ЛФК, психотерапії, діагностики, тощо), вимоги до приміщень по призначенню (мешкання, харчування, лікувально-діагностичних приміщень, благоустрою, дозвілля, тощо) – відновити системний контроль через тендери закупівлі послуг;
- відновити державну акредитацію та ліцензування реабілітаційних послуг;
- поновити систему необхідної закупівлі послуг реабілітації фондом соціального страхування, або коштами страхової медицини;
- привести до єдиних кадрових вимог фахівців по реабілітації;
- визначити фахові інститути кафедри, провідні напрямки науково-дослідницької роботи, виготовлення вітчизняних приладів та обладнання, тощо.

Висновки:

1. Прийняти участь у державній програмі відновлення курортної галузі і створення системної комплексної рекреаційної реабілітації громадян України.
2. Надавати консультативно-методичну допомогу фахівцями кафедри по медичним, економічним та соціальним напрямкам реабілітації і подальшому розвитку курортів України.
3. При викладанні предмету «Курортологія» та проведенні виробничо-клінічної практики студентів, корегувати навчально-методичний матеріал згідно зазначених актуальних питань у подальшому розвитку медичних, економічних та соціальних напрямків комплексної санаторно-курортної реабілітації.
4. Проводити науково-дослідницьку роботу студентів та викладачів кафедри з питань подальшого розвитку курортів України.

Список літератури:

1. Комплексні методики реабілітації хворих у санаторії. ч. 3 / За редакцією В.І. Пономаренка, К.М. Милиці – Запоріжжя: «Просвіта», 2021 – 268 с.
2. Менеджмент закладів оздоровлення та відпочинку в рекреації. Навчально-методичний посібник для студентів і фахівців. За редакцією д.мед.н., професора В.І. Пономаренка. – К.: «Данеб», 2005. – 416 с.
3. В.І. Пономаренко, В.І. Лисенко, К.М. Милиця, М.С. Бакланов. Складання реабілітаційних програм. Навчальний посібник. М.: ТОВ «Друкарня «Друкарський Світ», 2016р. – 529 с.

НОВИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ПОЗИЦІЮВАННЯ ТОРЦЯ ПРУТКОВОЇ ЗАГОТОВКИ ПІД ЧАС ТОКАРНОЇ ОБРОБКИ

Придальний Б.І.

к.т.н., доцент

b.prydalnyi@lutsk-ntu.com.ua

Янюк Д.В.

аспірант

dimonyanuk@gmail.com

Луцький національний технічний університет

Україна, м. Луцьк

Токарні верстати-автомати є одним з найбільш поширених типів металообробного обладнання, що застосовують для масового виготовлення деталей і є одним з ключових факторів здешевлення виробництва. В процесі технічного прогресу збільшувались вимоги до точності всіх розмірних параметрів деталей. Відповідно змінювались характеристики рухомих з'єднань та вузлів верстатів, для забезпечення точності переміщення виконавчих ланок обладнання. Разом із системами верстатів інженери удосконалювали периферійні системи, такі як апарати для автоматичної подачі заготовок у вигляді прутків [1]. На теперішній час точність подачі пруткових заготовок нижча вимог точності виготовлення більшості деталей у машинобудівній промисловості. В багатьох випадках це зумовлює необхідність проведення додаткових операцій точіння. Один із варіантів вирішення проблеми полягає у підвищенні точності позиціювання торця пруткової заготовки.

Спеціальні упори для пруткових заготовок можна умовно поділити на два типи – жорсткі та демпфуючі. Недоліком жорстких упорів є явище відскоку: коли пруток на великій швидкості різко зупиняється упором виникають значні пружні сили, що спричиняють відскік прутка від поверхні упору. Із цією проблемою почали боротись створюючи демпфуючі упори (рис. 1а, 1б), які повинні плавно знижувати швидкість прутка до моменту остаточної зупинки [2] [3].

Простий гідравлічний упор з одним поршнем зображено на рисунку 1а. Пруток при подачі впирається у кришку 15, яка передає осьове зусилля на поршень 18. Поршень сконструйовано таким чином, щоб при його русі, зазор з корпусом 19 поступово зменшувався, збільшуючи силу необхідну для перетікання рідини з порожнини а в порожнину б. Рух відбувається до контакту кришки 15 з корпусом упору 25. У початкове положення механізм повертає пружина 21.

На рисунку 1б зображено гідравлічний демпфер з двома робочими поршнями. При контакті з прутком плунжер 6 штовхає шток 7 через отвір у дросельній втулці 5. У кінці ходу кінцева частина штоку 7 плавно зменшує зазор у отворі, тим самим плавно збільшуючи силу гальмування. Після контакту конуса та втулки 5 починає рухатись поршень 3 видавлюючи гальмівну рідину з порожнини 9 в порожнину 10 через дросель 4, який має можливість регулювання. Сповільнення відбувається до контакту штока 3 з корпусом 2.

Значні динамічні навантаження під час роботи призводять до низької параметричної надійності у функціонуванні даного механізму, тобто швидкого пониження точності положення торця прутка. Існує ряд запатентованих конструкцій, які призначались для підвищення довговічності упору та полегшення обслуговування. Попри всі модернізації, розроблені пристрої не набули широкого використання через низьку надійність та недостатню ефективність. Причиною є втрата пружних властивостей, або вихід з ладу гідравлічних систем демпфування.

Існуючі проблеми пояснюють необхідність застосування операції підрізання торця кожної заготовки. Уникнення даної операції надає нові можливості для пониження

собівартість виробів, за рахунок зменшення часу обробки, зменшення відходів (стружки) та раціональнішого використання як ріжучого інструменту так і електроенергії. Тому, тема підвищення точності позиціонування торця пруткової заготовки є актуальною.

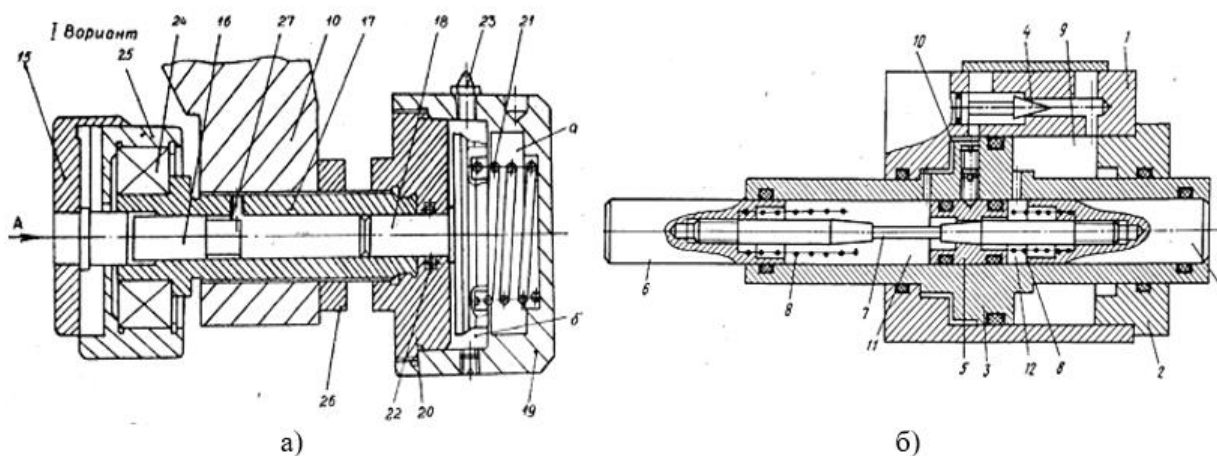

Рис. 1. Конструкції демпфуючих упорів [2] [3]

У даній роботі пропонується новий підхід до вирішення даної проблеми, що полягає у вдосконаленні системи керування роботою подавача прутка. Щоб зрозуміти, якими шляхами вирішувати проблему потрібно детальніше розглянути принципи роботи механізмів для подачі прутка. Якщо узагальнити то всі ці механізми можна поділити на два основних типи: гідравлічні та механічні, де основне подаюче зусилля виникає за рахунок тиску рідини або серводвигуна відповідно (рис. 2а, 2б).

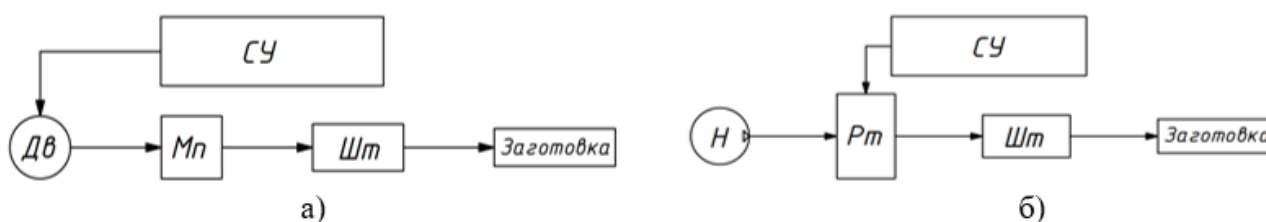

Рис. 2. Схеми роботи механізмів для подачі пруткової заготовки: а) з механічним приводом, б) з гідравлічним приводом

У схемах роботи подавачів прутка немає принципових відмінностей: механічний перетворювач (Мп) виконує ту ж функцію що і регулятор тиску (Рп), а інші елементи залишаються незмінними. Тому для спрощення доцільно розглянути шляхи модернізації варіанту з механічним приводом.

Для отримання точного положення заготовки потрібно інтегрувати систему зворотного зв'язку в систему керування роботою подавача прутка та верстата. Деякі сучасні пристрої подачі прутка для верстатів з ЧПК укомплектовані серводвигунами, інформація про положення якого постійно надсилається до системи управління. Як заявляють виробники [4] такі системи дають точність положення прутка не більшу ніж 0.5мм. Звідси стає зрозуміло, що для досягнення більшої точності зчитування положення потрібно робити безпосередньо з торця заготовки, що подається. Це можливо завдяки застосуванню безконтактних сенсорів, наприклад оптичні або індуктивні, точність яких на даний момент менше 1 мкм [5]. Завдяки інформації про положення СУ може контролювати сповільнення прутка, та переміщення його торця до необхідного положення завдяки механізму зворотної подачі (Мзп). В його ролі може виступати як супорт верстата так і спеціалізовані механізми (рис. 3). Це допоможе досягти максимальної швидкодії, при відносно легкій інтеграції у систему верстата.

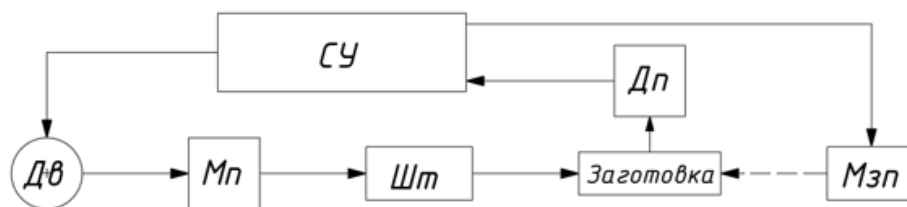

Рис. 3. Схема подавача прутка із зворотнім зв'язком

Для коректної роботи усього механізму потрібна корекція логіки роботи СУ. Після перетину уявної лінії, яка відповідає бажаному положенню прутка механізм подачі повинен загальмувати та відвести штовхач від заготовки, щоб утворився зазор для можливості корегування положення рис.4а. У той час Мзп гальмує прутки який під дією сили інерції продовжує рухатись. Одразу після зупинки, починається повільна подача прутка у зворотному напрямку, поки не відновиться сигнал на оптичному датчику (рис.4б).

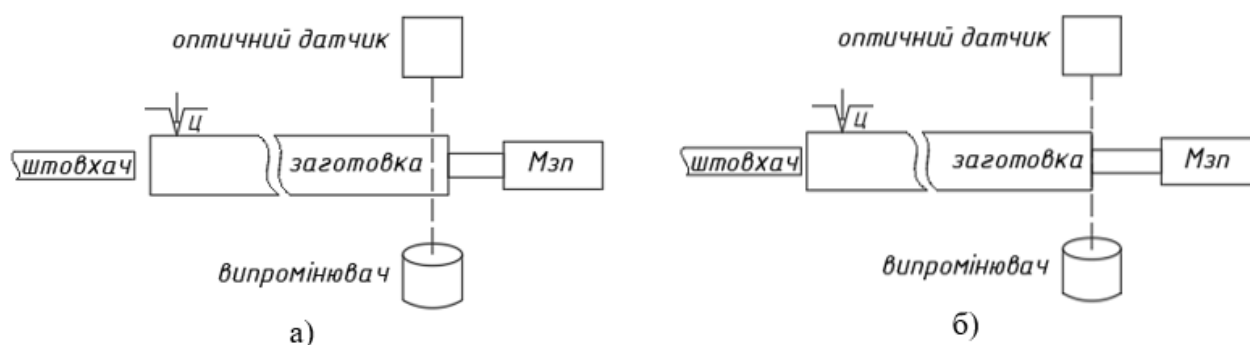

Рис. 4. Етапи позиціонування заготовки: а) крайня права точка, б) остаточне положення

Потрібно зазначити що лінія променя повинна оминати штовхач Мзп. У деяких випадках це здійснити неможливо через малий діаметр прутка. З індуктивним датчиком таких проблем не виникатиме.

Після відновлення оптичного сигналу відбувається фіксація заготовки та відведення Мзп. Для більшої практичності оптичний блок та Мзп можна установити на окрему каретку з точним приводом. У випадку верстатів з Чпк цю групу доречно включити в систему координат верстата.

У даній роботі запропоновано новий підхід, що сприяє підвищенню ефективності та продуктивності обробки пруткових заготовок в токарних автоматах. Даний підхід передбачає вдосконалення системи подачі прутка і зокрема його зупинки в заданому положенні. Це дозволяє уникнути операції підрізання торця при забезпечення достатньої для більшості типів машинобудівних деталей точності лінійного розміру. Досягнення даного результату є особливо важливим та ефективним для застосування в умовах масового виробництва, оскільки акумулятивний ефект скорочення спектру витрат на один з елементів обробки сприяє помітному підвищенню техніко економічних показників виробництва.

Список літератури:

1. Kwang-Ho Lee, Young-Moon Park. An expert system for Switching Operations for Blackout restoration—Line, bus-bar and feeder switching// Engineering Applications of Artificial Intelligence Vol. 9, Is. 2, квітень 1996, с.195-203; URL: [https://doi.org/10.1016/0952-1976\(95\)00010-0](https://doi.org/10.1016/0952-1976(95)00010-0);
2. Механізм подачі пруткового матеріалу: пат. МПК B23B13/00 CPCP, SU742040A1, заявл. 20.03.1978р.; опуб. 25.06.1980р.
3. Гідравлічний демпфер: пат. МПК F16F5/00 CPCP, SU739279A1, заявл. 08.16.1978р.; опуб. 06.25.1980р.

4. Сайт виробника “Samsys”. URL: <https://www.samsys.eu/en/product/multi-3000-sl-2/>
(дата звернення : 25.07.2023);
5. Сайт виробника “Balluff” URL: <https://www.balluff.com/en-nz/products/BAW006H>.

ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ДЛЯ ОТРИМАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ДОКАЗІВ

Прилуцький С.Б.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Актуальність теми. Аудиторська діяльність є невід'ємною складовою ефективного функціонування фінансової системи. Однак, в контексті постійного розвитку бізнес-середовища та зростаючої складності фінансової звітності, аудитори стикаються з викликами щодо отримання достовірних та релевантних аудиторських доказів. Аналітичні процедури є ефективним інструментом для отримання таких доказів, тому вивчення їх використання є актуальним напрямом дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вже було проведено значну кількість досліджень щодо використання аналітичних процедур в аудиті. Значенню аналітичних процедур приділяли увагу велика кількість науковців, а саме: а, В. Бондар, Ф. Бутинець, Н. Дорош, Т. Каменська, М. Корінько, Є. Мних, О. Петрик, Н. Проскуріна, О. Редько, В. Сопко, Дж. Робертсона, Дж. Лоббек, Р. Адамс

Мета роботи. Метою даної роботи є дослідження аналітичних процедур як засобу отримання аудиторських доказів. Робота спрямована на визначення ефективності та обґрунтування використання аналітичних процедур у проведенні аудиту.

Викладення основного матеріалу. Аналітичні процедури є важливою складовою аудиторського процесу, яка допомагає аудиторам отримати аудиторські докази і зробити обґрунтовані висновки щодо фінансової звітності підприємства. Одним з основних призначень аналітичних процедур є виявлення змін у фінансових показниках, які можуть вказувати на потенційні проблеми або нерегулярності. Наприклад, аналізуючи зміни в обсязі продажів, витратах на операції та прибутку, аудитор може виявити незвичайні тенденції або відхилення від очікуваних значень. Це може вказувати на можливі проблеми з управлінням, недостовірність звітності або потенційні фінансові ризики [1].

Крім того, аналітичні процедури допомагають установити раціональність та правдивість фінансової інформації. Шляхом порівняння поточних результатів з попередніми періодами, прогнозами або аналогічними підприємствами, аудитор може оцінити, чи є фінансові показники реалістичними і відповідними ситуації в галузі або ринку. Аналітичні процедури мають кілька переваг у порівнянні з іншими аудиторськими методами. Вони здатні забезпечити широкий огляд фінансової звітності, охоплюючи різні аспекти, такі як прибутковість, ліквідність, стабільність фінансових показників і т.д. Це дозволяє аудиторам отримати комплексне розуміння фінансового стану підприємства [2].

Коефіцієнтний аналіз є однією з аналітичних процедур, що використовуються в аудиті для отримання аудиторських доказів. Ця процедура полягає в обчисленні та аналізі різних коефіцієнтів, які допомагають оцінити фінансову становище та рентабельність організації [3].

При цьому акцент робиться на виявленні простих математичних зв'язків між окремими статтями звітності, окремими показниками. З використанням цього інструментарію аналітичні можливості фінансової звітності розширюються. Стандартизовані форми фінансової звітності забезпечують формування уніфікованої системи аналітичних показників [4].

Застосування коефіцієнтного аналізу включає такі кроки:

- Вибір коефіцієнтів: Аудитор обирає набір коефіцієнтів, які є відображенням ключових аспектів фінансового стану та результативності підприємства. Наприклад, це можуть бути коефіцієнти ліквідності, рентабельності, тощо.

- Збір фінансових даних: Аудитор збирає відповідні фінансові дані з фінансових звітів та інших джерел, які необхідні для обчислення обраного набору коефіцієнтів.

- Обчислення коефіцієнтів: Аудитор використовує формули та обчислює значення кожного вибраного коефіцієнта на основі фінансових даних. Наприклад, для обчислення коефіцієнта ліквідності може використовуватись співвідношення між поточними активами та поточними зобов'язаннями.

- Аналіз результатів: Аудитор аналізує значення коефіцієнтів та порівнює їх зі стандартами, попередніми періодами або іншими адекватними показниками. Він шукає незвичайні або суттєві зміни.

- Визначення пояснень: Після аналізу результатів коефіцієнтного аналізу, аудитор виявляє відхилення від очікуваних значень або незвичайні тенденції. Він проводить додаткове дослідження та пояснює причини цих відхилень. Наприклад, низький коефіцієнт ліквідності може бути пояснений затримкою у виплаті клієнтам або поганою управлінською стратегією.

- Оцінка ризиків та потреба у додаткових доказах: Аудитор оцінює ризики, пов'язані з виявленими відхиленнями або незвичайними результатами коефіцієнтного аналізу. Якщо існують суттєві ризики або потреба у більш глибокому розумінні ситуації, аудитор може вирішити провести додаткові дослідження або збір додаткових доказів.

Висновок. У підсумку, аналітичні процедури є важливою складовою аудиторського процесу, що дозволяє аудиторам отримувати аудиторські докази та оцінювати достовірність фінансової звітності. Однією з важливих аналітичних процедур є коефіцієнтний аналіз. Цей аналітичний підхід дозволяє аудитору зробити об'єктивну оцінку фінансових показників організації та виявити незвичайні зміни, потенційні ризики та проблеми.

Список літератури:

1. Редько О. Ю. Аудит та безпека бізнесу: [практик. посіб.] / О. Ю. Редько, О. Б. Рижакова, К. О. Редько. – К.: ДП “Інформаційне агентство”, 2007. – 177 с
2. Аманжолова Б. А., Наумова А. В. Планування аудита із застосуванням аналітичних процедур / Б. А. Аманжолова // Аудиторські відомості. – 2004. – № 8. – С. 13-14.
3. Звірід Н. В. Використання статистичних методів при реалізації аналітичних процедур аудиту «Modern Economics», №13 (2019), 112-116
4. Іонін Є.Є., Овчинникова М.М. Фінансова аналітика сучасного бізнесу: монографія. Донецьк, 2012. 304 с.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Примаченко Г.О.

к. т. н., доцент, доцент кафедри транспортних систем та логістики
ORCID ID: 0000-0001-7326-8997, e-mail: gannaprymachenko@gmail.com
Український державний університет залізничного транспорту

Паринцев А.В.

магістрант кафедри транспортних систем та логістики
Український державний університет залізничного транспорту

Іванов І.С.

магістрант кафедри транспортних систем та логістики
Український державний університет залізничного транспорту

Пешко І.С.

магістрант кафедри транспортних систем та логістики
Український державний університет залізничного транспорту

Поява контейнерів у 1960-х роках стала революційною подією у галузі транспорту. Цей винахід дозволив перевозити вантажі по всьому світу залізничними, морськими, автомобільними, повітряними та водними шляхами, не пошкоджуючи їх. У зв'язку з цим, мультимодальні перевезення, тобто перевезення товарів поєднанням декількох видів транспорту, стали особливо актуальними і вийшли на перший план.

На сьогоднішній день країни Європейського Союзу реалізують транспортну політику, спрямовану на забезпечення розвитку таких характеристик транспорту, як екологічна мобільність та енергоефективність. Ці завдання виконуються завдяки активному використанню мультимодальних технологій перевезень. Комбіновані перевезення спрямовані на зменшення негативного впливу вантажних перевезень шляхом скорочення викидів вуглекислого газу, зменшення кількості аварій та заторів.

У 21 столітті дві третини вантажних перевезень в Європі та США здійснюються мультимодальними видами транспорту. Для країн ЄС стандартом логістики є контейнери та контейнерні перевезення. Багато європейських країн прихильні до розвитку мультимодальних вантажних перевезень, і їх зростання є особливо значним [1].

У сучасній світовій практиці мультимодальні логістичні системи дуже активно використовуються і з кожним роком розвиваються. Наприклад, середньорічний темп зростання світових контейнерних мультимодальних перевезень перевищує 6%, а понад 55% світового обсягу сухих вантажів перевозиться в контейнерах.

Що стосується України, то використання мультимодальних перевезень є дуже перспективним у процесі євроінтеграції. Такі перевезення зручні тим, що контейнери можна використовувати з різними видами транспорту, що значно спрощує роботу комбінованих перевезень. Крім того, в сучасних умовах зростає ринковий попит на мультимодальні перевезення. Однак в Україні спостерігається недостатня готовність для швидких та якісних мультимодальних вантажних перевезень, зокрема через відсутність технічної підтримки на окремих етапах логістичного ланцюга, погане планування та координацію, погано розвинену мережу транспортно-логістичних центрів, відсутність інституту операторів комбінованих перевезень, а також нерівномірна потужність залізничної інфраструктури та портів для переробки вантажів. Проте, мультимодальні логістичні послуги є перспективним напрямком для українських постачальників транспортних послуг. Таким чином, розвиток системи комбінованих вантажних перевезень сприятиме комплексному розвитку інфраструктури, підвищенню рівня міжнародного співробітництва та інтеграції вітчизняного

логістичного ринку та транспортної інфраструктури в міжнародну транспортно-логістичну систему [2].

Розвиток комбінованих перевезень в Україні є важливим завданням, яке вимагає налагодження взаємодії між різними видами транспорту з урахуванням економічного розвитку та споживчих ринків. Для цього має бути реалізований комплексний підхід до розвитку всіх секторів транспорту, беручи до уваги розвиток залізничних та автомобільних мереж пропорційно до розвитку портів та оновлення стратегічних об'єктів інфраструктури портів [3].

Для того щоб підвищити ефективність транспортних мереж і логістики та збільшити обсяги транспортних послуг, які українські логістичні компанії надають на міжнародному ринку перевезень, необхідно здійснити наступне:

- об'єднати транспортну інфраструктуру шляхом створення умов для розвитку портового складування та вантажних перевезень;
- створити мережу логістичних центрів для надання комплексу міжнародних транспортних послуг щоб підвищити ефективність ланцюгів постачання [4].

Для організації комбінованих перевезень треба сформувати мультимодальну логістично-транспортну систему та впровадити прогресивну схему транзиту. Також необхідне створення в Україні мультимодальних терміналів та підключення їх до європейської мережі. Для того щоб спростити процедури митного оформлення та перетину кордону відповідно до європейських стандартів потрібно запровадити систему електронного декларування товарів з застосуванням електронного цифрового підпису, що дозволить суттєво зменшити кількість необхідної документації та координувати роботу всіх задіяних митних служб та інших видів контролю. Крім цього, слід покращити взаємозв'язок та інтеграцію з логістичними центрами, що надають міжнародні транспортні послуги.

Таким чином, враховуючи позитивний досвід мультимодальних перевезень в країнах ЄС, розвиток цього виду перевезень в Україні є цілком актуальним, але ще потребує вирішення низки проблемних питань.

Список літератури:

1. Белова, А. І. Актуальні питання розвитку мультимодальних перевезень в Україні [Електронний ресурс] / А. І. Белова, Н. І. Новальська, О. В. Орловська // Збірник наукових праць Дніпровського національного університету ім. ак. В. Лазаряна «Review of transport economics and management» / Дніпр. нац. ун. зал. трансп. ім. ак. В. Лазаряна – Дн., 2019. – Вип. 2(18). – Режим доступу : <http://pte.diiit.edu.ua/> – (Дата звернення: 22.07.2023).
2. Чайка-Петегиріч, Л. Б. Мультимодальні та інтермодальні вантажоперевезення в системі міжнародної транспортної логістики [Електронний ресурс] / Л. Б. Чайка-Петегиріч // Науковий вісник Ужгородського національного університету / Ужг. нац. ун. – Ужг., 2020. – Вип. 33. – Част. 2. - Режим доступу : <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua> – (Дата звернення: 23.07.2023).
3. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс] : [схвалена Кабінетом Міністрів України 30 трав. 2018 р.]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>. – (Дата звернення: 23.07.2023).
4. Петренко, О. І. Проблеми розвитку мультимодальних перевезень в Україні та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс] / О. І. Петренко, Т. В. Дереповська // Електронний журнал «Ефективна економіка» / Дніпр. держ. агр.-екон. ун. – Дн., 2017. – Вип. 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>. – (Дата звернення: 24.07.2023).

АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОПЕРАТОРІВ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Прокопченко Сергій Вікторович

головний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз

Служби безпеки України

м. Київ, Україна

lodrins@gmail.com

Внаслідок російської агресії за ступенем забрудності території вибуховими пристроями Україна зараз є чи не найнебезпечнішим місцем на планеті. Процесом розмінування займаються оператори протимінної діяльності (далі – ПМД), якими являються уповноважені підрозділи центральних органів виконавчої влади, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, у тому числі міжнародні та іноземні, що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності [1]. Однією зі складових організації успішного розмінування є система управління якістю протимінної діяльності (далі - СУЯ ПМД).

СУЯ ПМД – це сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих органів і об'єктів управління, визначених механізмів відповідальності, повноважень, а також процесів, ресурсів і вимог до них, які забезпечують здійснення загального керівництва якістю та її відповідність встановленим вимогам.

Діяльність щодо управління якістю включає виконання заходів циклу Демінга “ПЛАНУЙ – ВИКОНУЙ – ПЕРЕВІРЯЙ – ВПЛИВАЙ”. В загальному випадку для ПМД це передбачає:

1. Під час планування оператор ПМД визначає:

- зовнішні та внутрішні чинники, які є відповідними для його призначення і напрямку діяльності, та які впливають на його здатність досягати результатів, запланованих його СУЯ ПМД; здійснювати моніторинг і аналізування інформації про зовнішні та внутрішні чинники, які можуть охоплювати позитивні та негативні фактори чи умови для розглядання. В свою чергу зовнішні чинники включають правове, технологічне, конкурентне, ринкове, культурне, соціальне та економічне середовища міжнародного, національного, регіонального чи місцевого рівня, а внутрішні чинники включають: діяльність, ресурси, структури, цінності, культуру, знання оператором програм з ПМД;

- заінтересовані сторони, які доцільно розглянути в СУЯ ПМД, і вимоги цих заінтересованих сторін стосовно СУЯ ПМД;

- ризики та можливості, які потрібно врахувати, щоб забезпечити впевненість у тому, що СУЯ ПМД може досягти запланованих результатів; збільшити кількість бажаних результатів; запобігти небажаним результатам або зменшити їхню кількість; досягти поліпшення діяльності. Оператор ПМД планує дії стосовно цих ризиків і можливостей; у який спосіб інтегрувати та запровадити дії до процесів його СУЯ ПМД та оцінювати результативність цих дій. Дії, виконувані стосовно ризиків і можливостей, мають бути пропорційні їх потенційному впливу на відповідність його результату діяльності. Варіанти реагування на ризики можуть охоплювати уникнення ризику, прийняття ризику, щоб скористатися можливістю усунення джерела ризику, змінення ймовірності настання чи наслідків, розділення ризику чи збереження ризику на основі поінформованого рішення.

2. Під час виконання процесів оператор ПМД:

- залучає до виконання процесів ресурси, що відповідають встановленим вимогам;
- виконує процеси відповідно до встановлених вимог;
- під час своєї діяльності перевіряє її відповідність встановленим вимогам;
- запроваджує внутрішній контроль виконання процесів;

- документує, підтримує в актуальному стані та зберігає задокументовану інформацію в обсязі, необхідному для забезпечення впевненості в тому, що процеси виконують так, як заплановано, та для демонстрування відповідності процесів та продукції вимогам до них;

- контролює процеси, передані для виконання іншій організації.

Оператор ПМД контролює заплановані зміни та аналізує наслідки непередбачених змін і, за потреби, виконує дії, щоб послабити будь-які їхні несприятливі впливи.

3. При перевірці (оцінюванні дієвості) оператор ПМД визначає:

- що потрібно піддавати моніторингу та вимірюванню;

- методи моніторингу, вимірювання, аналізування та оцінювання, потрібні для забезпечення виконання запланованих результатів;

- терміни проведення моніторингу та вимірювань;

- терміни аналізування та оцінювання результатів моніторингу та вимірювання.

Оператору ПМД для ефективного застосування СУЯ ПМД необхідно:

- оцінювати дієвість і результативність СУЯ ПМД;

- проводити моніторинг задоволення потреб і очікувань замовників, а також визначити методи отримання, моніторингу (опитування, оцінка відгуків тощо) та аналізування цієї інформації;

- результати аналізування використовувати для оцінювання: відповідності обладнання, ступеня задоволеності замовника, дієвості та результативності СУЯ ПМД, результативності планування та результативності дій, виконаних щодо ризиків і дієвості зовнішніх постачальників;

- проводити внутрішній аудит згідно з [2] в заплановані проміжки часу для отримання інформації про те, чи СУЯ ПМД відповідає власним вимогам організації до неї, наскільки ефективно та результативно вона запроваджена;

- періодично аналізувати вищим керівництвом запроваджену оператором ПМД СУЯ, щоб забезпечувати її постійну придатність, адекватність, результативність і узгодженість із стратегічним напрямом діяльності організації.

4. Вплив оцінюється результатами поліпшення, яке охоплює:

- поліпшення продукції виконуваних процесів ПМД щоб задовольняти вимоги, а також щоб урахувати майбутні потреби та очікування;

- коригування, запобігання виникненню чи зменшення небажаних результатів;

- поліпшення дієвості та результативності СУЯ ПМД (приклади поліпшення можуть охоплювати коригування, коригувальну дію, постійне поліпшення).

Оператор ПМД розглядає результати аналізування та оцінювання, а також вихідні дані аналізування СУЯ ПМД, щоб визначити, чи є потреби або можливості, що потребують окремого розгляду як складники постійного поліпшення.

Наявність СУЯ ПМД у операторів ПМД надає заінтересованим сторонам гарантії якості виконання процесів ПМД відповідно до законів, інших нормативно-правових актів та нормативних документів у сфері ПМД для проходження сертифікації.

Суб'єкти ПМД, які пройшли сертифікацію процесів ПМД та отримали сертифікати відповідності, отримують офіційне визнання в якості операторів ПМД, здатних на належному рівні планувати та здійснювати процеси ПМД, що впливатиме безпосередньо на якість розмінювання.

Список літератури:

1. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України № 2469-VIII (2023)/Електронна база «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19-14/>

2. ДСТУ ISO 19011:2019 (ISO 19011:2018, IDT) Настанови щодо проведення аудитів систем управління

КОНЦЕПТИ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ІНШОМОВНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Редько В.Г.

доктор педагогічних наук, доцент
завідувач відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України

Освітнє іншомовне комунікативне середовище (ОІКС) ми розглядаємо як збалансований комплекс методів, форм і засобів навчання, що сприяють активному оволодінню учнями спілкуванням у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до сфер, тем і мовного матеріалу, окреслених чинною навчальною програмою. Це складне утворення, що ґрунтується на взаємодії двох суб'єктів навчального процесу – вчителя та учнів, діяльність яких спрямовується на досягнення цілей навчання з використанням дидактично доцільно визначених засобів і методично раціонально організованих у процесі навчання. Його можна трактувати як своєрідний освітній простір, що забезпечує цілісне засвоєння учнями навчального змісту, дає їм змогу проявляти та розвивати свої здібності, підвищує інтерес до вивчення предмета, умотивовує їхню іншомовну діяльність, яку вони навчаються виконувати на уроках, дає змогу засобами іноземної мови пізнавати культуру народу, що нею спілкується, а також розповідати своєму уявному іншомовному співрозмовникові про культуру своєї країни, сприяє освіті й вихованню, активізує пізнавальні інтереси, надає можливості для самовдосконалення. Водночас ОІКС дає змогу *вчителю* успішно реалізовувати прогнозовані завдання, проявляти свій професійний досвід, зокрема демонструвати власні творчі дидактичні та методичні напрацювання, що сприяють досягненню мети, передбачає методично доцільне використання методів, форм і засобів оволодіння учнями іншомовною комунікативною діяльністю, сприяє позитивному впливу на їхні дії, стимулює до активної мовленнєвої взаємодії, враховуючи їхні потенційні можливості та набутий навчальний досвід.

Зміст ОІКС характеризується наявністю *інваріантних* і *варіативних компонентів*, що різнобічно зумовлено особливістю цілей навчання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування. До *інваріантних компонентів* ми відносимо суб'єкти навчального процесу, зміст їхньої діяльності, дидактичні та методичні принципи навчання, дидактично доцільно дібрані та методично раціонально організовані вправи і завдання як засоби оволодіння навчальним іншомовним матеріалом. *Варіативні компоненти* – це типи, види та кількість вправ і завдань, які долучаються до змісту навчання, що часто залежить від його умов і цілей, об'єкти активізації та контролю рівня механізмів оперування навчальним матеріалом, часові межі виконання тренувальної роботи, передбаченої для оволодіння операціями та діями з метою засвоєння нової навчальної одиниці, а також механізмів спілкування та певних видів мовленнєвої діяльності. Варто зауважити, що паралельне та взаємопов'язане навчання говоріння, аудіювання, читання, письма не означає окреслення однаково пролонгованих у часі етапів, які спрямовуються на оволодіння кожним із них. Учителю надається право самостійно розв'язувати цю проблему в залежності від ситуативних потреб і наявних умов навчання.

Визначальною характеристикою ОІКС має бути його здатність сприяти моделюванню комунікативно спрямованих дій учнів з метою набуття досвіду іншомовного спілкування і формування умінь комунікативної поведінки відповідно до наявних соціальних умов мовленнєвої взаємодії. А відтак, результати діяльності будуть успішними, якщо зміст навчання оптимально враховуватиме характерні певному етапу навчання дидактичні,

методичні та психологічні чинники впливу на його здійснення. Це насамперед психологічна готовність учнів до запланованої навчальної роботи, рівень її вмотивованості, потенційні можливості, інтереси, досвід, набутий під час вивчення інших предметів, загальнонавчальний рівень їхнього розвитку, ситуативно доцільні та доступні методи, форми і засоби навчання, очікувані результати. Звісно, варіативні компоненти ОІКС для різних класів об'єктивно будуть відрізнятися певними показниками, зокрема кількістю і видами вправ і завдань, об'єктами контролю, обсягом нового навчального матеріалу тощо. Усі ці особливості мають знаходити чіткий відбиток у діяльності вчителя та у змісті підручника як основного засобу навчання і моделі реалізації спрогнозованої системи навчання.

ОІКС не вимагає від учнів і вчителів обов'язкового чіткого виконання усіх пропонуваного змістом підручника вправ і завдань, а відповідно до умов навчання дає вчителю змогу проявляти свої творчі здібності до вибору та методичної організації навчального матеріалу в межах уроків, долучати притаманні йому професійній діяльності види робіт, які традиційно дають йому позитивний результат. У зв'язку з цим діяльність учителя має бути гнучкою і давати йому змогу самостійно орієнтуватися в організації навчання, варіювати окремими компонентами ОІКС залежно від комунікативних ситуативних потреб і умов навчання. Окрім того, передбачається також можливість моделювання змісту окремих його компонентів, що зумовлюється завданнями уроків. Насамперед це стосується засобів навчання (вправ, завдань): їх видів, типів і кількості. Формування механізмів іншомовного спілкування доцільно здійснювати ситуативно в тих часових межах і в тій послідовності, яких об'єктивно потребує навчальна діяльність, що її виконують учні на певному етапі уроку. Якщо ставиться завдання формувати мовні навички, то домінуватимуть вправи, спрямовані на засвоєння учнями значення, способів формоутворення та функцій лексичної чи граматичної одиниці у мовленні. Відповідно до набутого іншомовного досвіду буде спостерігатися тенденція на урізноманітнення творчих комунікативних завдань як засобів активізації навчальних дій учнів з метою оволодіння певним видом мовленнєвої діяльності. Водночас, окрім засобів навчання, пропонуваного підручником, учителю має надаватися можливість за потреби самостійно долучати додаткові, ситуативно доцільні типи та види вправ і завдань для використання на уроці та варіювати їх кількістю відповідно до умов навчання і результатів, які демонструють учні.

Зазвичай методична діяльність учителя у межах кожного уроку спрямовується і забезпечується підручником, утім він не є та об'єктивно не може бути універсальним засобом, який однаковою мірою демонструє ефективність за будь-яких умов навчання. Однак у ньому акумулюється дидактично достатній та оптимальний обсяг методично раціонально організованого матеріалу, який може слугувати базовим орієнтиром для виконання завдань навчання. Принцип рамкового підходу до реалізації його змісту передбачає можливість варіювання цим матеріалом і, за потреби, долучати додаткові навчальні засоби, що збігаються з базовими методологічними концептами навчання іншомовного спілкування в сучасних ЗЗСО. У межах ОІКС необхідно створювати умови, щоб учитель дотримувався усталених дидактичних і методичних принципів під час добору таких засобів: доступності, наступності, комунікативної доцільності, яким має належати провідна роль у процесі навчання.

Викладене вище означає, що процес моделювання змісту навчання в умовах ОІКС може включати певні компоненти, що характеризують оволодіння іншомовним спілкуванням як комплексною діяльністю, яка перебуває в динамічному постійному прогресивному розвитку. До них ми відносимо *цільовий, змістовий, процесуальний, контрольний-оцінний компоненти*.

Цільовий компонент відповідно до вимог навчальної програми [] передбачає завдання, діяльності, вказує потенційні рівні навчальних досягнень учнів, визначає для них певний обсяг і рівень розвитку лінгвістичних, соціокультурних і загальнонавчальних знань, мовних навичок, мовленнєвих умінь і ставлень до об'єктів спілкування, окреслює обсяг

іншомовного тематичного, мовного, мовленнєвого та інформаційного матеріалу, яким мають оволодіти учні для виконання поставлених завдань.

Змістовий компонент пропонує методи, форми і види навчальної діяльності, спрямованої на формування механізмів іншомовного спілкування, мовні, мовленнєві та ілюстративні засоби навчання, сприяє усвідомленню учнями способів оволодіння іншомовним матеріалом, надає змогу висловлювати оцінні судження, передбачає організацію навчання іноземної мови у взаємозв'язку з культурою народу, який нею спілкується; презентує якісні та кількісні характеристики мовного, мовленнєвого, інформаційного та ілюстративного матеріалу, на засадах якого відбувається формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, спрямовує її на паралельне та взаємопов'язане оволодіння видами мовленнєвої діяльності: говорінням, аудіюванням, читанням, письмом, вмотивовує навчальну роботу учнів, сприяє розвитку в них творчих здібностей, формуванню здатності до саморегуляції дій, спрямованих на задоволення власних іншомовних комунікативних потреб.

Процесуальний компонент визначає методи, форми та засоби ефективного управління навчальним процесом, зокрема іншомовною пізнавальною діяльністю учнів, пропонує систему вправ і завдань як засобів, які забезпечують становлення навичок і вмінь усного і писемного мовлення та в такий спосіб сприяють набуттю досвіду іншомовної комунікативної взаємодії в умовах мультилінгвального та полікультурного світового простору, окреслює часові межі та послідовність виконання мовних операцій і мовленнєвих дій, спрямованих на активізацію та використання навчального матеріалу в практичній іншомовній комунікативній діяльності.

Контрольно-оцінний компонент указує на об'єкти контролю, визначає його види, форми та засоби і в разі потреби стимулює до коригування результатів навчальної діяльності, форм і способів її здійснення.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Резанов Е.О.

магістрант

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

rez.ed@ukr.net

Конкуренція є основним економічним механізмом ринкової економіки. З точки зору економіки конкуренція направлена на максимізацію доходу від реалізації суб'єктами господарювання, що означає, що конкуренцію можна вважати рушійною силою розвитку засобів виробництва та робочого капіталу. Тому діяльність підприємства спрямована на завоювання ринку та, звісно, збільшення його частки [1, с. 456].

Конкурентоспроможністю називають здатність суб'єкта конкурувати [2]. Слід зазначити, що конкурентоспроможність як теоретичну категорію досить складно застосовувати при вивченні реальних економічних процесів, оскільки вона вимагає обов'язкового порівняння з зовнішнім середовищем, тобто з об'єктом конкуренції. Отже, виходячи з цього можна зробити висновок, що перед суто теоретичним дослідженням конкурентоспроможності потрібно визначити оціночні заходи, визначити їх ваги і вибір методів дослідження, що будуть підходити до досліджуваного об'єкта.

Слід відзначити, що в наукових колах навколо визначення поняття конкуренції тривають обговорення. Як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній літературі триває суперечка щодо підходу до розуміння цієї концепції та вибору системи показників для оцінки конкурентоспроможності.

Як зазначає Яремченко Л.М. [3], конкурентоспроможність будь-якого суб'єкта господарювання є однією з найвагоміших складових ринкової економіки. Вона визначає можливість підприємства адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, нового законодавства, змін податкової системи, прогнозувати цінову політику, займатись пошуком нових джерел фінансування, оптимізувати ефективність використання сировинних ресурсів, забезпечувати наявність висококваліфікованого персоналу та інші аспекти, що забезпечують необхідні умови для успіху компанії.

Переважає більшість авторів, які досліджують проблему конкурентоспроможності підприємства, виділяють чотири наукових підходи: компаративний, ресурсний, поєднання компаративного і ресурсного та системний. Проте кожний з названих підходів характеризується відповідними напрямками (табл. 1):

Таблиця 1. Підходи до визначення поняття конкурентоспроможності

Назва підходу	Сутність
Компаративний	Акцентує увагу на відносності конкурентоспроможності підприємства та формулює його зміст у процесі встановлення Порівняльних характеристик підприємств-конкурентів.
Ресурсний	Полягає у формуванні уявлення про його сутність з позиції потенційних можливостей підприємства в умовах конкурентного ринку.
Поєднання компаративного та ресурсного підходів	Сформовано складні поняття, які відображають головні стратегічні цілі підприємства та передбачають поєднання порівняння конкурентоспроможних переваг підприємств, ефективної діяльності підприємств-конкурентів та конкурентоспроможності їх продукції.

Системний	Ґрунтується на всебічному вивченні процесів, які відбуваються у внутрішньому середовищі підприємства, що відображає його взаємовідносини із зовнішнім середовищем

Ключовими шляхами вирішення проблем, пов'язаних із підвищенням конкурентоспроможності підприємства, є: підвищення якості управління; вдосконалення зв'язків із зовнішнім середовищем; упровадження (проведення) стратегічного маркетингу «виходу» і «входу» організації; вдосконалення організації інноваційної діяльності; впровадження нових інформаційних технологій; упровадження нових фінансових і облікових технологій; аналіз ресурсомісткості кожного товару за стадіями його життєвого циклу й упровадження ресурсозберігаючих технологій;

Зазначимо, що на конкурентоспроможність підприємства впливає досить велика кількість чинників. Вітчизняні та зарубіжні вчені наводять велику кількість підходів до визначення чинників, що створюють стимулюючий або стримуючий вплив на конкурентоспроможність підприємств. Аналіз спеціальної економічної літератури свідчить про існування різних думок авторів щодо класифікації факторів, які впливають на конкурентоспроможність підприємства.

Вітчизняні дослідники поділяють чинники конкурентоспроможності на зовнішні й внутрішні.

Під зовнішніми факторами в цьому випадку розуміють сукупність суб'єктів господарювання, економічних, суспільних і природних умов, національних і міждержавних інституціональних структур та інших зовнішніх умов і чинників, що діють у глобальному оточенні та здійснюють вплив або можуть вплинути на функціонування підприємства. Але слід зазначити, що вказані чинники зовнішнього середовища є вкрай неоднорідними за джерелами свого походження, тому за таким критерієм їх можна поділити на такі групи (табл 2):

Таблиця 2. Чинники зовнішнього середовища

Чинники	Зміст
Науково-технічні чинники	Характеризують стан та динаміку науково-технічного прогресу, рівень техніки та технології, продуктивність та надійність устаткування, гнучкість виробничих процесів тощо
Організаційно-економічні чинники	Відображають загальногосподарську та галузеву кон'юнктуру, методи та механізми регулювання господарської діяльності на рівні держави, регіонів та галузей;
Соціальні чинники	Віддзеркалюють стан та динаміку соціальних процесів, що відбуваються на макро- та мікрорівнях;
Екологічні чинники	Характеризують взаємозв'язок виробничо-економічної діяльності підприємства зі станом навколишнього середовища;
Політичні чинники	Здійснюють суттєвий вплив на рівень конкурентоспроможності підприємства, що найяскравіше виявляється при реалізації продукції підприємства на зовнішніх ринках, або при придбанні імпортованих ресурсів.

Слід відзначити, що наведені групи чинників (окрім політичних, які мають однозначно зовнішній характер), включають у себе як ендегенні, так і екзогенні чинники. Як зазначає І. Г. Кадирус [4], аналіз факторів впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність підприємства дає час для прогнозування можливостей, розробки плану дій на випадок непередбачених обставин, розробки заходів, які дозволять перетворити загрози на будь-які вигідні можливості.

Під внутрішніми факторами слід розуміти контрольовані чинники діяльності підприємства. Кузнєцова К.О. [5, с.220] пропонує розвинену систему класифікації внутрішніх чинників впливу на конкурентоспроможність підприємства: ресурсний потенціал; система обліку; фінансові можливості; маркетингові дослідження; система постачання; логістика та збутова діяльність; інформаційні ресурси; місцезнаходження підприємства; організаційна структура.

Науковці зазначають, що аналіз внутрішніх факторів впливу тісно пов'язаний з аналізом господарської діяльності підприємства. Отже, під час оцінювання, прогнозування та управління конкурентоспроможністю фірми необхідно враховувати усю сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників, що вплинули чи потенційно можуть вплинути на її формування.

В практиці менеджменту застосовують різні методи аналізу конкурентних переваг, але найбільш широко розповсюдженими є методи, які характеризують ринкові позиції підприємства (продукції). Вони поділяються на формальні та матричні моделі дослідження окремого виду діяльності (бізнесу) підприємства (табл.3):

Таблиця 3. Методи аналізу конкурентних переваг

Група методів	Приклади
Формальні методи	Модель М. Портера; модель продукт-ринок (І.Ансоффа); модель накопиченого досвіду; модель ЖЦП (життєвого циклу продукту); модель ЖЦТ (життєвого циклу технологій).
Матричні методи	Модель БКГ; метод «Мак-Кінзі»; модель Shell/DPM; модель Хофера/Шенделя; метод ADL; метод PIMS. Метод комплексного стратегічного аналізу SWOT; метод комплексного стратегічного аналізу SPACE; метод LOTS; метод експертного оцінювання; метод картування стратегічних груп.

Формальні моделі прийнято розуміти в термінології економіко-математичних методів, як відображення економічних процесів і явищ. В ринковій же економіці великого поширення набуло поняття моделі як інструменту вироблення стратегій, не обов'язково формалізованої у вигляді математичних відносин, однак такої, що відображає динамічність процесів у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Список літератури:

1. Богацька Н. М. Оцінка конкурентоспроможності підприємства / Н. М.Богацька, С. Г. Христич // Молодий вчений. 2019. №11. С. 455-458. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/11/99.pdf>. (дата звернення 22.07.2023).
2. Кукіна А. О. Методи оцінки конкурентоспроможності діяльності сучасних підприємств / А. О. Кукіна // URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1454/1/.pdf>. (дата звернення 22.07.2023).
3. Яремченко Л.М. Конкурентоспроможність підприємства: економічна сутність та чинники впливу / Л.М.Яремченко // URL: <https://dut.edu.ua/ua/lib/1/category/726/view/1877>. (дата звернення 22.07.2023).
4. Кадирус І. Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають / І.Г.Кадирус // Ефективна економіка. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390>. (дата звернення 22.07.2023).
5. Кузнєцова К.О. Конкурентоспроможність підприємства на основі ресурсного потенціалу / К. О. Кузнєцова // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2013. № 10. С. 219-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2013_10_37. (дата звернення 22.07.2023).

ЧИСТОТІЛ ЗВИЧАЙНИЙ ЯК РЕЗЕРВАТОР БАКТЕРІАЛЬНИХ ІНФЕКЦІЙ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУРАХ

Решетніков М.В.

аспірант

leose@ukr.net

Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного

НАН України, м. Київ

Бактеріальні хвороби сільськогосподарських культур завдають значної шкоди сільському господарству. Одним із джерел бактеріальної інфекції у посівах сільськогосподарських культур є бур'яни [1], які здатні уражуватися бактеріями [2].

На території України розповсюджений чистотіл звичайний (*Chelidonium majus*) – трав'яниста рослина родини макових. Чистотіл звичайний росте в різних середовищах, зокрема на луках, пасовищах, узбіччях доріг в безпосередній близькості від посівів сільськогосподарських культур, пустирях і в лісах. Він є досить невибагливою рослиною і може рости на різних типах ґрунтів. Використовується як в народній так і в офіційній медицині [3].

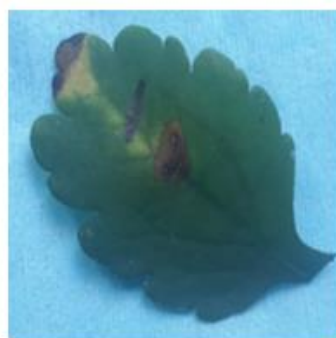
Однак рослини чистотілу звичайного мало досліджені як резерватори фітопатогенних бактерій. Через пристосування до посух чистотіл може рости в близькості до посухостійких сільськогосподарських культур, таких як Сориз (*Sorghum oryoidum*), зберігаючи та передаючи іншій сегетальній рослинності збудників хвороб соргових культур.

Штучне зараження листків рослин чистотілу звичайного штамми фітопатогенних бактерій проводили в тепличних умовах і за зниженого рівня вологості. Облік розвитку патологічного процесу реєстрували через 7 днів за візуально наявними симптомами некрозу тканини листа. Наявність некрозу розміром від 5 мм свідчило про ураження рослин відповідним штамом бактерій.

В результаті штучного зараження штамми *Pseudomonas syringae* 21034, 210341 та *Pseudomonas* sp. 210521, 21054, виділеними із соризу, виявили зони некрозу листової тканини в місцях уколу, що свідчить про вірулентні властивості цих штамів (рис.). Штами *Pseudomonas syringae* 210342, 211141a, 211141, 210541a виявились не вірулентними для рослин чистотілу звичайного.

а

б

в

Рис 1. Результати штучного зараження чистотілу звичайного: а- контроль; б - *Pseudomonas syringae* 210521; в - *Pseudomonas syringae* 21054

Встановлено, що колекційні штамми відділу фітопатогенних бактерій Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України *P. syringae* pv. *syringae* УКМ В-1021 та *Diskeya chrysanthemy* УКМ В-1087^Т, які є збудниками хвороб сільськогосподарських

культур, проявили симптоми ураження чистотілу звичайного, тоді як штами *Xanthomonas oryzae* pv. *oryzae* УКМ В-1050, *Pectobacterium carotovorum* УКМ В-1148 не проявляли ознак бактеріального інфікування.

Проведена реізоляція бактерій із некрозів уражених тканин чистотілу звичайного та досліджені їх властивості. Встановлено, що реізольовані бактерії за комплексом характеристик відповідають штамам *P. syringae*, якими проводили штучну інокуляцію. Тобто, штами *P. syringae* із соризу і деякі колекційні штами вірулентні для рослин чистотілу звичайного в експерименті та можуть інфікувати його в природних умовах.

Отримані результати вказують, що чистотіл звичайний може бути резерваторм фітопатогенів для сільськогосподарських культур.

Список літератури:

1. Mariano, R. L. R., & McCarter, S. M. (1993). Epiphytic survival of *Pseudomonas viridiflava* on tomato and selected weed species. *Microbial Ecology*, 26(7), 47-58.
2. Савенко, О. А., Пасічник, Л. А., & Патика, В. П. (2015). Збудники хвороб сегетальної рослинності в агроценозі пшениці. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія, 1(124-132). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_2015_1_23
3. Боднар, Л. М. (2023). Запаси трави чистотілу звичайного (*Chelidonium majus* L.) в Закарпатській області. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія, 30(2), 12-15.

АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ У ФОРМІ ГРАНУЛ

Роїк О.М.
Криlach С.В.

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна,
roik.om@knutd.edu.ua

Вступ. Гранули - поширена лікарська форма для дітей та дорослих. Перевагами даної лікарської форми є різноманітні способи перорального застосування (жування, ковтання, розчинення, диспергування), модифіковане вивільнення АФІ, пролонгована дія ЛЗ з врахуванням швидкості регулювання та місця вивільнення діючої речовини.

Мета дослідження. Проведення аналізу асортименту лікарських засобів (ЛЗ) у формі гранул.

Методи та об'єкти дослідження. В якості об'єктів дослідження обрано дані інформаційно-пошукової системи «Державний реєстр лікарських засобів України» (ДРЛЗ), довідник «Компендіум –лікарські засоби». При проведенні досліджень використовували маркетинговий, статистичний, графічний, математичний методи аналізу.

Основні результати.

Станом на 09.07.2023 року у Державному реєстрі лікарських засобів України зареєстровано 16242 ЛЗ, з них 106 ЛЗ у формі гранул. Частка зареєстрованих ЛЗ у формі гранул є досить незначною і становить 0,65% від загальної кількості зареєстрованих засобів в Україні. Отже, кількість ЛЗ у формі гранул займає невелику частку зі всього асортименту ЛЗ, зареєстрованих на вітчизняному фармацевтичному ринку.

Провівши аналіз країн-виробників даної ЛФ, які присутні на ринку України, можна зробити висновок, що Україна лідирує у даному напрямку виробництва. З загальної кількості зареєстрованих ЛФ у формі гранул (106) на долю виробництва в Україні припадає 60 найменувань, що становить левову частку від загальної кількості. Наступне місце займає Швейцарія – 16, далі Німеччина – 12, Пакистан – 3, Словенія – 2, Китай – 2, Люксембург – 2, Італія – 2, Мальта – 1, Туреччина – 1, Латвія – 1, Греція – 1, Велика Британія – 1, Індія – 1, Нідерланди – 1, Македонія – 1, Франція – 1.

У якості діючих речовин у ЛФ у формі гранул широко використовують синтезовані діючі речовини, з різними фармакологічними діями. Найбільше використовуються знеболюючі та протизапальні засоби (німесулід, кетопрофен), антибактеріальні засоби (цефуроксим, кларитроміцин, цефалексин, фосфоміцин), муколітичної дії (ацетилцистеїн).

Виробництво гранул з лікарської рослинної сировини (ЛРС) є сучасним напрямком у розвитку фармацевтичної промисловості. Використання ЛРС у гранулах є перспективним, завдяки діючим речовинам, які мають природне походження.

З загальної кількості ЛФ у вигляді гранул (106), 13 найменувань з ЛРС в складі, та становить 12%.

Висновки. Отже, ЛЗ у формі гранул мають ряд переваг в порівнянні з іншими ЛЗ, та володіють перспективами створення нових ЛЗ на основі ЛРС. Створення вітчизняних ЛЗ на основі ЛРС дозволяє зменшити залежність внутрішнього ринку від ЛЗ зарубіжного походження. Даний факт сприяє зниженню витрат на закупівлю препаратів з-за кордону, що підвищує національну самодостатність в галузі медицини та стимулює розвиток внутрішнього фармацевтичного сектору. Вирощування, заготівля, переробка ЛРС та виробництво препаратів на її основі, потребує відповідних ресурсів, що в свою чергу сприяє створенню нових робочих місць та розвитку галузі в цілому.

ДОСТУП ДО ЛІЦЕНЗІЙ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Романюк О.Н.¹

Захарчук М.Д.¹

Романюк О.В.¹

Трояновська Т.І.²

¹Вінницький національний технічний університет

²Національний Університет "Львівська політехніка"

Вступ: САПР є незамінним інструментом, що допомагає студентам ефективно розв'язувати складні завдання проектування, аналізу та моделювання, забезпечуючи точність і швидкість виконання. Система автоматизованого проектування [1] – це автоматизована система, призначена для автоматизації технологічного процесу проектування виробу, що результатом має комплект проектно-конструкторської документації, достатньої для виготовлення та подальшої експлуатації об'єкта проектування.

Мета: аналіз доступних ліцензійних версій систем автоматизованого проектування для студентів з метою визначення їх характеристик та ефективності в освітньому процесі.

Основна частина:

Успішне аналізування САПР в університетському навчанні технічних спеціальностей вимагає уважного розгляду різних видів ліцензій програмного забезпечення (ПЗ). Ліцензія визначає права та обмеження щодо використання та розповсюдження ПЗ, і має важливий вплив на доступність та легальність його використання студентами. Головним аспектом є доступність функцій та обмеження, пов'язані з конкретною ліцензією. Різні види ліцензій можуть мати різні умови використання, включаючи обмеження щодо кількості користувачів, періоду використання, доступу до окремих функцій або модулів. До основних видів ліцензій належать [2]:

1. Умовно-безкоштовне ПЗ (Shareware): ПЗ, яке можна поширювати, але користувачі мають обмеження щодо обмеженого часу роботи, доступу до функціональності або кількості запусків програми.

2. Демонстраційне ПЗ (Demo) – ПЗ, яке служить для демонстрації можливостей програми. Це урізані версії платних програм, які можна завантажити для того, щоб спробувати програму у дії. У демо-режимі, як правило, не працює суттєва частина функціоналу програми.

3. Тимчасове ПЗ (Trial) – вид ліцензій на ПЗ, яка використовується для демонстрації роботи платних програм та усіх її функцій протягом певного часу або певної кількості запусків.

4. Комерційне ПЗ (Commercial ware) – вид ліцензування, за якого компанія не випускає пробних версій програм та вимагає повної оплати для використання.

До найпопулярніших САПР, які широко використовуються на сьогоднішній день належать: MATCAD, OrCAD, 3D Max, Fusion 360. Розглянемо їх особливості.

MATCAD представляє собою програмну систему для символічних та чисельних обчислень, що сприяє виконанню студентами складних математичних розрахунків, моделюванню та аналізу технічних систем [3]. Ця система надає широкий спектр можливостей для розв'язання різноманітних математичних задач, таких як рівняння, диференціальні рівняння, оптимізація та статистичний аналіз даних. MATCAD має наступні види ліцензій:

1. Комерційна ліцензія (URL: <http://mathcad.com.ua/buy-enterprise.php>) є повнофункціональною версією програмного забезпечення, доступною за плату. Вона надає

повний спектр можливостей для символічних та чисельних обчислень, що дозволяє виконувати складні математичні розрахунки, моделювання та аналіз технічних систем.

2. Демонстраційна ліцензія (URL: <http://mathcad.com.ua/down-math.php>) дозволяє користувачам ознайомитися з базовими можливостями програмного забезпечення безкоштовно на 30 днів. Цей тип ліцензії дозволяє оцінити програму і вирішити, чи вона відповідає потребам користувача перед тим, як вони придбають повну версію.

3. Тимчасова ліцензія (URL <http://mathcad.com.ua/down-math.php>) надається на обмежений період, який може бути встановлений користувачем, наприклад, на 6 місяців або 1 рік. Цей тип ліцензії дозволяє використовувати програмне забезпечення на певний період за певну плату. Тимчасова ліцензія може бути корисною для тимчасових проектів або ситуацій, коли не потрібна постійна доступність до САПР MATCAD.

4. Академічна ліцензія (URL: <http://mathcad.com.ua/buy-study.php>) надається студентам, викладачам та навчальним закладам за певними умовами. Цей тип ліцензії дозволяє використовувати програмне забезпечення в академічних цілях, таких як навчання, дослідження та некомерційний розвиток. Академічна ліцензія може бути доступна за зниженою ціною або навіть безкоштовно, що дозволяє залучати студентів до вивчення математичних аспектів інженерних проектів.

OrCAD є системою електронного проектування, спеціально розробленою для роботи з електронними схемами та печатними платами [4]. Вона надає студентам можливість моделювати, проектувати та аналізувати електричні схеми, перевіряти їх працездатність та виконувати симуляції. ORCAD також підтримує розробку печатних плат і дозволяє виконувати дизайн та виробництво електронних пристроїв. Ця система допомагає студентам отримувати практичні навички в області електронного проектування. OrCAD має наступні види ліцензій:

1. Студентська ліцензія (URL: www.example-orcad.com/student-license) спеціально розроблена для студентів та академічних установ. Цей тип ліцензії надає доступ до базових функцій програмного забезпечення OrCAD, що дозволяє студентам вивчати та використовувати інструменти для електронного проектування та схемотехніки. Студентська ліцензія є доступною за зниженою ціною, що робить її привабливим вибором для освітніх закладів та учнів.

2. Комерційна ліцензія (URL: www.example-orcad.com/commercial-license) надає повний спектр функціональності та можливостей для професіонального електронного проектування. Вона підтримує різні типи схемотехніки, симуляцію, аналіз, маршрутизацію плат, інтеграцію з базами даних компонентів та інші потужні інструменти для розробки електронних пристроїв. Комерційна ліцензія забезпечує найвищий рівень підтримки, оновлень та розширених можливостей.

3. Тимчасова ліцензія (URL: www.example-orcad.com/one-time-license) дозволяє користувачам отримати обмежений часовий доступ до програмного забезпечення. Цей тип ліцензії може бути корисним для тимчасових проектів або для тестування функціоналу OrCAD. Після закінчення терміну ліцензії доступ до програми припиняється.

Fusion 360 є комплексною САПР, яка об'єднує різні інструменти для 3D-моделювання, проектування, інженерного аналізу та виробництва [5]. Вона дозволяє студентам створювати складні 3D-моделі, виконувати аналіз стійкості та монтажу, виробляти креслення. Fusion 360 сприяє інтегрованому підходу до проектування та виробництва, що дозволяє студентам створювати комплексні проекти з різних галузей інженерії. Fusion 360 має наступні види ліцензій:

1. Персональна ліцензія (URL: www.example-fusion360.com/personal-license) надає можливість індивідуальним користувачам використовувати програмне забезпечення на своєму особистому комп'ютері. Цей тип ліцензії дозволяє створювати та редагувати 3D моделі, виконувати симуляції, аналіз та інші інженерні операції.

2. Комерційна ліцензія (URL: www.example-fusion360.com/commercial-license) надає можливість підприємствам та комерційним організаціям використовувати програмне

забезпечення для професійного проектування та розробки. Цей тип ліцензії дозволяє спільне використання програми між різними співробітниками, доступ до спеціалізованих інструментів та сервісів, таких як рендеринг та імпорт-експорт у багатоформатні файли.

3. Умовно-безкоштована ліцензія (URL: www.example-fusion360.com/startup-license) розроблена для починаючих підприємств і малого бізнесу. Цей тип ліцензії надає більш доступні умови використання програми для команд розміром до 10 осіб.

4. Освітня ліцензія (URL: www.example-fusion360.com/educational-license) призначена для навчальних закладів та викладачів з метою навчання. Цей тип ліцензії дозволяє використовувати програму в навчальних цілях, проведення практичних занять та інтерактивних лекцій.

3D Max є потужним програмним забезпеченням для тривимірного моделювання, анімації та візуалізації [6]. Ця система дозволяє студентам створювати реалістичні 3D-моделі, розробляти анімаційні сцени та віртуальні простори, створювати візуальні ефекти та рендеринг. 3D Max забезпечує можливості для розробки візуального контенту у галузі архітектури, дизайну, кіно та ігрової індустрії. 3D Max має наступні види ліцензій:

1. Комерційна ліцензія (URL: www.example-3dmax.com/commercial-license) є повнофункціональною версією програмного забезпечення, доступною за плату. Цей тип ліцензії надає повний доступ до всіх функцій, інструментів та можливостей 3D Max, що дозволяє користувачам створювати складні 3D моделі, анімацію та візуалізації. Комерційна ліцензія забезпечує стабільну роботу програми і надійну підтримку від розробників.

2. Демонстраційна ліцензія (URL: www.example-3dmax.com/demo-license) дозволяє користувачам випробувати програмне забезпечення перед покупкою. Цей тип ліцензії надає доступ до базових функцій програми протягом обмеженого періоду – 30 днів. Демонстраційна ліцензія дозволяє користувачам переконатися в ефективності та придатності 3D Max для їх проектних потреб.

3. Тимчасова ліцензія (URL: www.example-3dmax.com/temporary-license) надається на обмежений період, визначений користувачем, наприклад, на 6 місяців або 1 рік. Цей тип ліцензії дозволяє використовувати програмне забезпечення на певний строк за певну плату. Студентська ліцензія (URL: www.example-3dmax.com/student-license) спрямована на студентів і навчальні заклади. Цей тип ліцензії надає базовий набір функціональних можливостей для вивчення основ 3D-моделювання та реалізації творчих проектів. Така ліцензія дозволяє студентам здійснювати особисті та академічні проекти в 3D-середовищі.

Висновок: Проведений аналіз показав, що розглянуті ліцензії САПР можуть використовуватись студентами для виконання поставлених задач і навчання.

Список літератури:

1. САПР технологічних ліній та комплексів (САПР ТЛК) [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:

2. https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured/259776/index.html (дата звернення 09.07.2023).

3. Види ліцензій на програмне забезпечення [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://soandso.biz/blog/software-engineering.html> (дата звернення 09.07.2023).

4. Mathcad: Math Software for Engineering Calculations | Mathcad. Mathcad: Math Software for Engineering Calculations | Mathcad [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.mathcad.com/en> (дата звернення 09.07.2023).

5. OrCAD | PCB Design Software and Schematic Editor. OrCAD | PCB Design Software and Schematic Editor [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.orcad.com/> (дата звернення 09.07.2023).

6. Fusion 360 | 3D CAD, CAM, CAE, & PCB Cloud-Based Software | Autodesk. Autodesk | 3D Design, Engineering & Construction Software [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.autodesk.com/products/fusion-360/overview> (дата звернення 09.07.2023).

7. Autodesk 3ds Max Software | Get Prices & Buy Official 2024. Autodesk | 3D Design, Engineering & Construction Software [Электронный ресурс]. Режим доступа до ресурсу: <https://www.autodesk.com/products/3ds-max/overview> (дата звернення 09.07.2023).

ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА ЗАПАМОРОЧЕНЬ. НЕПРАВИЛЬНЕ ЛІКУВАННЯ ЧЕРЕЗ НЕПРАВИЛЬНИЙ ДІАГНОЗ

Романюк Н.В.

лікар невролог КНП "Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської ОР"
асистент, аспірант кафедри неврології та нейрохірургії
Івано-Франківського національного медичного університету

Гриб В.А.

д. мед. н., професор, зав кафедри неврології та нейрохірургії ІФНМУ

Актуальність. Кожен п'ятий візит до невролога стосується запаморочення, з чим пов'язано близько 80 захворювань. Понад 4,4 млн візитів за рік у Сполучених Штатах Америки (США) трапляються через гостре запаморочення. Ізольоване запаморочення найчастіше пов'язане із периферичними вестибулопатіями – доброякісним пароксизмальним позиційним запамороченням (ДППЗ), вестибулярним нейронітом (ВН), вестибулярною мігренню тощо і значно рідше - із судинно-мозковими захворюваннями (транзиторні ішемічні атаки (ТІА) чи ішемічні інсульти (ІІ) у задньому басейні кровопостачання (ЗБК). В Україні на сьогодні все ще зберігається тенденція до гіпердіагностики судинно-мозкових захворювань у ЗБК. Та й у США щорічно у понад мільйона пацієнтів із гострим запамороченням встановлено не правильний діагноз.

Мета: провести диференційну діагностику між судинно-мозковими захворюваннями у ЗБК та периферичними вестибулопатіями в пацієнтів із симптомом запаморочення на основі спеціального вестибулоневрологічного огляду.

Матеріали та методи дослідження.

Обстежено 270 пацієнтів (150 жінок та 120 чоловіків) із середнім віком 52 [23; 81] роки із симптомом запаморочення, які перебували на стаціонарному лікуванні у КНП "Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласної ради" впродовж 2018-2022 рр. або звернулись за допомогою амбулаторно. Згідно з аналізом історій хвороб та амбулаторних карт цих пацієнтів, первинний діагноз ІІ у ЗБК було запідозрено у 33%, синдром хребцевої артерії — у 25,2%, ДППЗ — у 17,4%, ВН — у 17,4%, функціональне (психогенне) запаморочення — у 7% пацієнтів. Після цього було проведено спеціальне вестибулоневрологічне обстеження, яке включало збір скарг та анамнез хвороби, аналіз тесту оцінки запаморочення (Dizziness Handicap Inventory — DHI), "HINTS"-батарея для диференційної діагностики гострого вестибулярного синдрому (ГВС), виконання позиційних проб (Дікса-Холлпайка, roll-тесту), з оцінкою позиційного чи спонтанного ністагму за допомогою ВідеоФрензеля (VisualEyes™ 505) та інших вестибулярних тестів.

Результати дослідження та їх обговорення. У більшості пацієнтів після проведеного вестибулоневрологічного огляду було встановлено кінцевий діагноз: ДППЗ – у 33,0% пацієнтів, у 23% виявлено ВН та у 16% - персистуюче постурально-перцептивне запаморочення (функціональне). У 8,4% пацієнтів запаморочення було обумовлене зміною серцевого ритму. У 14-ти пацієнтів (5,2%) встановлено вестибулярну мігрень, у 3-х – вестибулярну пароксизмію (1,1%), у 2-х пацієнтів встановлено хворобу Мен'єра (0,7%). І тільки у 12,6% пацієнтів підтвердились ІІ/ТІА у ЗБК (частка кінцевого даного діагнозу від первинного склала всього 21,7%).

Висновки. Ізольоване запаморочення найчастіше виникає через ДППЗ, а ГВС найчастіше проявляється ВН. І значно рідше запаморочення є проявом судинно-мозкових захворювань у ЗБК. Точна діагностика є запорукою правильного лікування і навіть одужання, як при ДППЗ, ВН, оскільки це доброякісні та курабельні стани.

ПАТОМОРФОЛОГІЯ ТА ПАТОФІЗІОЛОГІЯ ВОГНЕПАЛЬНИХ УШКОДЖЕНЬ СУДИН

Руденко М.Л.

кандидат медичних наук

керівник департаменту Національного інституту серцево-судинної хірургії імені

М. Амосова Національної академії медичних наук

м. Київ, Україна

Вогнепальні поранення є серйозною медичною, соціальною та кримінальною проблемою, що відбивається на житті тисяч людей щорічно в усьому світі. Розуміння патоморфології та патофізіології цих ушкоджень є важливим кроком у вдосконаленні методів діагностики, лікування та реабілітації потерпілих. Сьогодні для України подана проблема набула нового виміру, що пов'язано із повноцінним військовим вторгненням РФ, коли суттєво зростає чисельність вогнепальних поранень. Саме тому, на наш погляд, актуальною є потреба ознайомлення зі специфікою подібних уражень, що в результаті може сприяти збільшенню обізнаності не тільки серед фахівців, але і пересічного населення, як підсумок – збільшення шансу порятунку осіб з вогнепальним пораненням.

Мета – охарактеризувати вогнепальні поранення судин та їх наслідків. Запропонована робота має теоретичний характер та спрямована на визначення ключових характеристик вогнепальних ушкоджень судин.

Деякі аспекти проблеми розкрито Дж. Бріз, І. Крук, А. Бертані [1; 2; 4] та іншими. У поданому дослідженні здійснена спроба систематизувати наявні теоретичні дані.

Вогнепальна рана відрізняється обширністю і глибиною ураження органів і тканин, неминучим первинним мікробним забрудненням, нерідко ускладнюється інфекцією, супроводжується більш тяжкою реакцією організму, має більш тривалі терміни загоєння і частіше закінчується летальним кінцем, на відміну від будь-яких інших ушкоджень. Ці характерні ознаки вогнепальних поранень обумовлені особливостями механізму вогнепального пошкодження снарядами, що ранять [1; 2, с. 45].

Ранева специфіка пошкоджень внаслідок вогнепального поранення визначається швидкістю, формами, матеріалом снаряда, характеристиками тканини, що ушкоджується і деформацією снаряда перед зіткненням [9]. Встановлено, що за проходженням снаряда в тканинах утворюється так звана пульсуюча порожнина, яка в десятки разів перевищує його діаметр і викликає тяжке пошкодження внутрішніх органів. Саме з утворенням пульсуючої порожнини пов'язують в даний час основні особливості вогнепальної рани, її особливу тяжкість та пошкодження органів та тканин на видаленні та за межами раневого каналу.

Більшість кінетичної енергії кулі витрачається на руйнування тканин, а тимчасова пульсуюча порожнина виникає в основному за рахунок сили бічного удару – енергії кулі, спрямованої радіально в сторони від ранового каналу. Утворюється вогнепальна рана, у якій розрізняють три зони:

- ранового каналу;
- первинного некрозу;
- молекулярного струсу або зону вторинного некрозу [3, с. 360].

Тому виникнення вогнищ вторинного некрозу може спостерігатися на значній відстані від ранового каналу. Так, при проходженні снаряда, що ранить, через порожні органи живота, заповнені рідким вмістом або газом, пульсація тимчасової порожнини призводить до великих розривів стінок до периферії від осі ранового каналу. При пошкодженні паренхіматозних органів енергія снаряда, що ранить, передається безпосередньо на прилеглу тканину органу, викликаючи його забій або розрив.

Вогнепальні рани мають ряд особливостей, що полягають у нерівномірній протяжності ушкодження та виникненні складних траєкторій та напрямків ранового каналу, наявності омертвілих тканин та сторонніх тіл, утворенні вогнищ некрозу в найближчу добу після поранення [2, с. 45-46].

Основною причиною високої летальності при вогнепальних пораненнях грудної, черевної порожнин, кінцівок були ушкодження серця та магістральних судин, які у сучасних збройних конфліктах досягають 9-12,5 % [4]. Так, дані наведені Об'єднаним реєстром травматизму США під час проведення локальних бойових операцій «Незламна свобода» відбулось збільшення кількості судинних ушкоджень в порівнянні з попередніми війнами [5]. Це зумовлено збільшенням кількості поєднаних вогнепальних ушкоджень різних анатомічних областей, що у свою чергу пов'язане з більшою ймовірністю та частотою ушкодження судинного русла.

Загалом, усі ушкодження кровоносних судин за чинною класифікацією МКХ-10 прийнято відносити до класу XIX (S 00-T98).

Згідно з останньою класифікацією ушкоджень магістральних судин, запропонованою П. Брюсовим, всі травми судинного русла поділяються на закриті та відкриті.

Для вогнепальних ушкоджень магістральних судин використовується така класифікація, яка враховує механізм травми, характер анатомічного ушкодження:

- Механізм пошкодження: рани вогнепальні (кульові, мінно-підривні, осколкові).

- Анатомічні зміни у судині: дотичне поранення без пошкодження інтимних зон, бічне поранення, наскрізне поранення, неповна поперечна перерва, повна перерва, контузія.

Кількість ушкоджень в анатомічній ділянці: ізольовані ушкодження судини (артерії або вени), поєднані ушкодження артерії разом із веною, кісткою, нервом.

Наслідки ушкоджень судини: травматична артеріальна або артеріовенозна аневризма (артеріовенозна фістула), хвороба перев'язаної судини, ішемічна контрактура [8, с. 59-60].

При вогнепальних пораненнях судин крім кровотечі, що виникає, в більш пізній період може розвинути вторинна кровотеча (при неадекватному гемостазі або травматичному транспортуванні потерпілого). Ці кровотечі становлять потенційну небезпеку, тому що, по-перше, вони виникають раптово і набувають характеру профузної, по-друге, вторинні кровотечі обтяжують стан у анемізованого та ослабленого «рановою хворобою» пораненого [7].

Ранні вторинні кровотечі можуть виникнути у зв'язку з міграцією тромбу з просвіту пошкодженої судини після виходу зі стану травматичного шоку. Вторинна кровотеча може спровокувати неадекватна імобілізація, транспортування, у зв'язку з цим усунення уламків, сторонніх тіл може призводити до повторної кровотечі. Такі кровотечі найчастіше виникають на 1-5 добу після поранення.

До пізніх вторинних кровотеч призводить приєднання та розвиток ранової інфекції, швидкість поширення якої залежить від цілої низки факторів, внаслідок чого відбувається розплавлення тромбу та арозивна кровотеча. Крім того, вторинні кровотечі можуть бути обумовлені утворенням пролежнів у стінці судини від тиску прилеглих до нього металевих сторонніх тіл (уламки, кулі) або кісткових фрагментів. Іноді причиною утворення пролежнів стають дренажі, тампони, які довго контактують зі стінкою судини. Пульсуюча гематома або травматичний аневризм також може призвести до розвитку вторинних кровотеч, які виникають раптово [6].

Таким чином, вогнепальні ушкодження магістральних судин мають складну класифікацію, яка враховує механізм травми, характер анатомічного ушкодження, кількість ушкоджень в анатомічній ділянці та наслідки ушкоджень судини. Дослідження патоморфології та патофізіології вогнепальних ушкоджень має велике практичне значення для медичної практики. Розуміння механізмів ушкоджень та наслідків допоможе вдосконалити методи діагностики та лікування, а також враховувати потенційні ускладнення при вогнепальних пораненнях магістральних судин.

Список літератури:

1. Breeze J., Masterson L., Banfield G. Outcomes from penetrating ballistic cervical injury. *Journal of the Royal Army Medical Corps*. 2012. Vol. 158. № 2. P. 96-100.
2. Крук І. М., Григус І. М. Фізична терапія військовослужбовців з наслідками вогнепальних поранень. *Rehabilitation and Recreation*. № 12. С. 44-51
3. Нові напрямки в лікуванні вогнепальних ран / М. А. Каштальян та ін. *Проблеми військової охорони здоров'я*. 2017. Вип. 48. С. 360-366
4. War-related extremity injuries in children: 89 cases managed in a combat support hospital in Afghanistan / A. Bertani et al. *Orthopaedics & Traumatology: Surgery & Research*. 2015. Vol. 101. № 3. P. 365-368.
5. Fox C., Patel B., Clouse W. Update on Wartime Vascular Injury. *Perspectives in Vascular Surgery and Endovascular Therapy*. 2011. Vol. 23. № 1. P. 13-25.
6. Goerlich C.E., Challa A.B., Malas M.M. Acute limb ischemia from gunshot wound secondary to arterial vasospasm. *Journal of Vascular Surgery Cases, Innovations and Techniques*. 2019. Vol. 28. № 5(2). P. 99-103.
7. Volume-rendered hemorrhage-responsible arteriogram created by 64 multidetector-row CT during aortography: utility for catheterization in transcatheter arterial embolization for acute arterial bleeding / H. Minamiguchi et al. *SpringerPlus*. 2014. Vol. 4. P. 63-67.
8. Остроушко О. Особливості фізичної реабілітації при вогнепальних пораненнях плечового суглоба. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2017. № 2. С. 59-62.
9. Gunshot fatalities: correlation between post-mortem multi-slice computed tomography and autopsy findings: a 30-months retrospective study / F. Makhoul et al. *Legal Medicine*. 2013. Vol. 15. № 3. P. 145-148.

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Ручко Людмила Миколаївна

заступник директора з навчальної роботи

Відокремлений структурний підрозділ «Роменський фаховий коледж Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

Академічна доброчесність є основоположним принципом, який сприяє розвитку чесності, інтелектуальної чесноти та етичної поведінки студентів, викладачів та всіх інших учасників освітнього процесу.

Стаття 6 Закону України «Про освіту» [1] визначає академічну доброчесність як одну із ключових засад освітньої діяльності.

Відповідно до пункту 2 статті 17 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [2] система забезпечення закладами фахової передвищої освіти якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) як одну з обов'язкових складових передбачає заходи із забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу, зокрема, запобігання та виявлення академічного плагіату та інших випадків академічної недоброчесності, застосування санкцій щодо порушників академічної доброчесності.

Важливим інструментом вдосконалення політики та практики академічної доброчесності в закладі освіти є періодичні дослідження рівня академічної доброчесності студентів та викладачів.

Дослідження рівня академічної доброчесності повинні проводитися на системній основі. Вони забезпечують досягнення таких цілей та завдань:

1. Дозволяють ідентифікувати проблемні аспекти, пов'язані з академічною доброчесністю.
2. Допмагають оцінити ефективність впроваджених заходів щодо підвищення рівня академічної доброчесності (наприклад, лекцій, тренінгів або програм перевірки на плагіат) та знайти способи їх поліпшення.
3. Сприяють розвитку культури доброчесності в закладі освіти.
4. Слугують основою для розробки та впровадження програм покращення академічної доброчесності.
5. Впливають на рейтинг закладу освіти. Запровадження програм покращення, підтримане дослідженнями, може позитивно відзначитися на репутації закладу.

Проведене у травні – червні 2023 року у Відокремленому структурному підрозділі «Роменський фаховий коледж Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана» опитування студентів дозволило виявити прогалини у політиці та практиці академічної доброчесності закладу освіти та визначити основні напрями формування академічної доброчесності учасників освітнього процесу.

Зокрема, результати опитування показали недостатню інформованість здобувачів освіти про способи повідомлення про підозру в академічній недоброчесності. На жаль, майже третина опитаних не знають, як повідомити про випадки академічної недоброчесності адміністрації коледжу. Майже 21 % взагалі не дали відповіді на запитання «Чи знаєте Ви, як можна повідомити про випадки академічної недоброчесності адміністрації коледжу?».

Лише третина респондентів відповіли, що обов'язково повідомлять про випадок академічної недоброчесності адміністрації коледжу, якщо їм про нього стане відомо. Ще третина – не змогли чітко визначитися з відповіддю на запитання та вказали, що швидше так, ніж ні. Майже 20 % – повідомили б про випадок академічної недоброчесності лише з

окремих дисциплін (предметів). Понад 10 % – не стануть повідомляти про випадок академічної недоброчесності адміністрації коледжу, якщо їм про нього стане відомо.

Серед запропонованих в анкеті причин виникнення академічної недоброчесності найбільша кількість студентів обрали необхідність виконання великого обсягу письмових робіт (59,84 %) та звичку використовувати чужі праці без посилань (51,41 %).

В цілому, здобувачі освіти коледжу ознайомлені з принципами академічної доброчесності та усвідомлюють необхідність їх дотримання.

За підсумками опитування визначено такі основні напрями формування академічної доброчесності учасників освітнього процесу:

1. Проводити регулярні семінари, лекції, майстер-класи тощо для учасників освітнього процесу щодо академічної доброчесності, її важливості та наслідків порушення встановлених правил.

2. Забезпечити стовідсоткове охоплення заходами з пропагування академічної доброчесності учасників освітнього процесу коледжу.

3. Методичному кабінету коледжу підготувати інформаційні матеріали (плакати, буклети, інфографіку) з питань дотримання принципів академічної доброчесності в коледжі.

4. Запровадити обов'язкове ознайомлення із Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу та обов'язкове підписання Декларації про дотримання академічної доброчесності.

5. У планах виховної роботи керівників академічних груп на 2023/2024 навчальний рік передбачити щонайменше один захід із пропагування академічної доброчесності.

6. Педагогічним працівникам коледжу на першому занятті з навчальної дисципліни (предмета) обов'язково ознайомлювати здобувачів освіти з основними правилами та вимогами щодо академічної доброчесності з відповідної дисципліни (предмета), а також з вимогами щодо академічної доброчесності перед виконанням письмових робіт (курскових робіт / проєктів, обов'язкових контрольних робіт тощо).

7. Сформувані чітку систему виявлення, повідомлення та реагування на випадки академічної недоброчесності в коледжі.

8. Педагогічним працівникам оптимізувати кількість та обсяг навчальних завдань та обов'язково вимагати від студентів вказувати джерела використаної інформації (у доповідях, рефератах, презентаціях тощо).

9. Адміністрації коледжу посилили заходи з контролю за дотриманням академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

10. Створити систему заохочення здобувачів освіти, які демонструють академічну доброчесність. Це можуть бути додаткові бали під час рейтингового оцінювання, похвальні листи або інші форми визнання їхніх зусиль.

11. Встановити чіткі дисциплінарні заходи та санкції для студентів та викладачів, які порушують правила академічної доброчесності.

12. Залучати батьків здобувачів освіти до процесу формування академічної доброчесності, надавати їм інформацію про правила та стандарти, які діють в коледжі.

13. Педагогічним працівникам та адміністрації коледжу пропагувати академічну доброчесність власним прикладом.

Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме підвищенню рівня академічної доброчесності учасників освітнього процесу та сприятиме розвитку етичного освітнього середовища, де кожен має змогу розвиватись належним чином та досягати своїх академічних цілей.

Список літератури:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII : станом на 23 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

ЕВОЛЮЦІОНУВАННЯ ПАРАДИГМ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Садовська І.Б.

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк; ORCID ID: 0000-0002-7081-8524
e-mail: Sadovska.Iryna@vnu.edu.ua

Еволюція управлінських парадигм проходить етапи свого розвитку по спіралі. Їхня зміна відбувається через заперечення попередніх підходів: парадигма внутрішньо-орієнтованого управління (операції, витрати виробництва) змінюється «ринковою концепцією управління підприємством», яка в свою чергу витісняється парадигмою, в якій більше значення, ніж ринкові можливості підприємства, відіграють внутрішні ресурси і професійні компетенції персоналу.

Серед теорій, які включає парадигма мотиваційного підходу, особливої популярності набули так звані теорії «Х» і «У», автором котрих є Д. Мак Грегор, а також теорія «Z» У. Оучі. Згідно з цим підходом, реакція персоналу у формі колективної реактивної поведінки залежить від конкретного стилю менеджменту. Авторитарний стиль породжує ледачого співробітника, якого треба змушувати працювати (теорія «Х»). Демократичний стиль робить ставку на високу ймовірність виникнення ініціативи у персоналу внаслідок делегування повноважень (теорія «У»). За теорією «Z», особливий успіх підприємство буде мати у тому випадку, якщо його управлінці будуть мати такі принципи: глибоке вкорінення у спільних правилах етики; налагодження корпоративної культури; організація сімейного підходу до роботи (коли фірма позиціонується як «робоча сім'я»). Отже, концептуальні засади управління людськими ресурсами на рівні підприємства потребують кардинального перегляду в бік встановлення людини як головного об'єкта спрямування зусиль менеджменту [1; 2]. При цьому керівництво суб'єктом господарювання має здійснювати таку політику підбору і ротації персоналу, яка би мала на меті не стільки збагачення власника, скільки оптимальне задоволення потреб, запитів і раціональних бажань членів робочого колективу. За таких умов змінюється перш за все система поглядів на кожного працівника фірми. До цих пір співробітник розглядався як об'єкт, яким керує підприємство. Новий підхід передбачає, що людина є мінливою, але некерованою змінною підприємства. Управлінська ланка за такого підходу має встановити своїм завданням пізнання ключових причинно-наслідкових зв'язків у всіх аспектах розвитку кожного працівника та розробку планів дій, які спрямовані на задоволення потреб працівників та переважають подібні зусилля у конкурентів. Таким чином, змінюється система поглядів на людину в організації: не його змушують бігати, щоб забезпечити продуктивну роботу, а підприємство обертається навколо співробітника, намагаючись найкращим чином задовольнити його зростаючі запити.

Новий підхід до управління персоналом вимагає вирішення двох типів завдань. До першого типу належить все стороннє дослідження діяльності та характеру людини, що працює на підприємстві. Другий полягає у розробці плану заходів, які спрямовані на оптимальне задоволення потреб кожного конкретного працюючого. Всі ці зусилля мають на меті одне: за результатами впровадження відповідних заходів кожен працівник підприємства має покращити результати своєї роботи.

Цей ракурс менеджменту персоналу передбачає пошук і розробку інших інструментів реалізації. Один із основних методів у цьому напрямку – само-менеджмент. Цьому аспекту людської професійної поведінки досі не приділялася значна увага, особливо у підприємствах. Раніше він стосувався лише організації праці керівного персоналу. Однак у останні роки він все активніше розглядається як самостійна сфера знань. За описаним вище підходом

самоуправління може вийти на передові позиції у питаннях забезпечення управлінської ланки підприємства інструментарієм дослідження поведінки працівників.

Ф. Тейлор починав свої дослідження в менеджменті з вивчення роботи окремої людини, вважаємо за потрібне повернутися до його вчення, але тільки на новому теоретичному рівні. Тобто, за основу прийняти філософію людино-центричності. Перспективною, на наш погляд, є формування в майбутньому нової парадигми управлінського обліку на основі праксеологічного підходу (оцінка ефективності діяльності), філософії людино-центричності та ідеології конструктивізму.

Обґрунтування переміщення центру уваги на «людину соціальну» є очевидним. По-перше, теорія взаємозв'язку інституціональних параметрів зовнішнього середовища вже стала загальноприйнятною. Взаємозв'язок і взаємовплив людини та інститутів, нею ж створених, постійно зростає. По-друге, не менший взаємовплив є і між факторами всередині підприємства як організаційної структури. Остання є штучною і складною системою, створеною людиною. «Тертя» взаємовідносин між персоналом підприємства (керівник – менеджер – працівник) породжує внутрішні трансакції, які при слабкій системі управління і управлінського обліку призведе до зростання трансакційних витрат. «Тертя» взаємовідносин типу власник – керівник – професійний бухгалтер також породжує внутрішні трансакції, природа яких на сьогодні не вивчена і, на наш погляд, буде одним із напрямків майбутніх наукових досліджень як в галузі управління і менеджменту, так і в галузі управлінського обліку. В так званому «трикутнику»: власник – керівник – професійний бухгалтер всі три уособлені вершини розглядаються як некеровані змінні, які потрібно вивчати з позиції теорій управління, обліку та інших суміжних з ними наук, наприклад, соціології, психології, поведінкової економіки тощо.

Крім описаного вище поділу управлінських парадигм, серед наукової спільноти існує більш узагальнене бачення, яке охоплює наукову і практичну парадигми. Перша базується на науці менеджменту і обґрунтовує такі його компоненти: менеджмент бізнесу; єдиної організаційної структури; єдиних підходів до управління персоналом. Друга парадигма бере за основу практику управління та охоплює такі складові: попередня заданість технологій, ринків і кінцевих споживачів; юридичне обмеження діяльності менеджменту; орієнтація на внутрішню сферу організації; врахування екологічних і соціальних факторів.

З логічної точки зору, парадигма управлінського обліку також передбачає подвійне тлумачення – як теорія і практика. Цей процес взаємодії емпіричних і наукових досліджень рухає вперед, розвиваючи будь-яку науку. Тому важливого значення набувають дослідження, спрямовані на розробку нової теорії, яка була б адаптована до вимог сучасного менеджменту, філософії людино-центричності та базувалася на досягненнях інших суміжних з обліком наук.

Сучасна парадигма управлінського обліку має всі підстави на визнання. Це абсолютно нова система обліку, ціль якої тризначна: забезпечити прийняття управлінських рішень на основі конструктивних обліково-інформаційних узагальнень, спрямовувати (орієнтувати) сталий розвиток економіки на локальному рівні, передбачати і попереджувати ризикові явища на основі безперервного інформаційного моніторингу.

Список літератури:

1. Гринкевич С. С., Гураль Н. Р. Дослідження взаємозв'язку трудового та кадрового потенціалів. Економічний форум. 2011. № 3.
URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_3/54.pdf
2. Гриньова В. М., Писаревська Г. І. Управління кадровим потенціалом підприємства: монографія. Х.: Вид. ХНЕУ, 2012. 228 с.

ПІДГОТОВКА ГОЛКІПЕРІВ В ФУТБОЛІ, ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Семенов О.М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Позиція футбольного воротаря, можливо, являє собою унікальну роль у командному виді спорту. Воротар, здатний відбити пенальті, може прокласти шлях до перемоги своєї команди. Такі навички, як стрибки, позиціонування, пірнання для порятунку - це навички, які необхідно відточувати. Не кажучи вже про такі прийоми, як кидки, удари ногами і те, як правильно і правильно ловити м'яч, є найосновнішими прийомами в розвитку навичок воротаря. Це змушує футболістів усвідомити, що забити якісному воротареві не можна миттєво. Незважаючи на дуже складні вимоги до навичок, дослідження футбольного воротаря лише емпірично вивчали становище в рамках ізольованих і обмежених параметрів. Зокрема, існує обмежена кількість літератури щодо "сучасних" методів і підходів до навчання навичок у сфері підготовки воротарів.

Результати показують, що тренери воротарів вважають важливими чотири набори навичок: навички ухвалення рішень, атлетизм, мислення і технічні навички. З точки зору розвитку цих навичок під час навчання воротаря, більшість досвідчених тренерів застосовують аналогічну мікроструктуру до тренувань[1,2,9]. Ця структура включає в себе неухильний перехід від простих до складних тренувальних завдань, де для більшої частини ізольована технічна підготовка, мабуть, має пріоритет над цілісним підходом до навчання, який об'єднує технічні навички та перцептивно-когнітивні компоненти (наприклад, прийняття рішень).

Спираючись на дослідження, можна сказати, що структуру тренування звичайного футбольного голкіпера досить добре опрацьовано (тобто вона містить у собі п'ять блоків: попередню підготовку, розминку, технічну частину, складну частину і заминку). Незважаючи на це, важливо враховувати розподіл тренувального часу або баланс часу тренувального заняття, що витрачається на кожен із цих блоків[2,3,4,6,12]. Залежно від таких чинників, як рівень майстерності голкіпера, вік або стадія зрілості, індивідуальні особливості або фаза тренування, тренери голкіпера повинні ретельно оцінити, як розділити і розподілити наявний час тренування. Наприклад, з одного боку, на деяких етапах тренування, спрямованих на стабільність рухів і підготовку до виступу, необхідно робити акцент на технічних компонентах. З іншого боку, фази, спрямовані на довгостроковий розвиток і освоєння навичок, повинні переважно орієнтуватися на більш складне і репрезентативне для гри тренувальне середовище. У той час як на перших етапах необхідно збільшувати тренувальний час, що витрачається на "технічну частину", на других етапах основна увага приділятиметься "складній частині" (концептуальний підхід до структурування та періодизації тренування навичок для голкіпера) [9,10]. Саме комплексна тренувальна частина підготовки голкіпера відіграє найважливішу роль для стійкого та цілісного розвитку спортсменів. Таким чином, для раціонального використання часу тренування та інтеграції тренування голкіпера в тренувальне заняття команди тренери голкіпера повинні ретельно планувати тренувальне заняття та його цілі, а також враховувати індивідуальні етапи підготовки голкіпера.

Останніми роками спортивне тренування визнає "відносно" новий метод, а саме метод тренування з використанням SAQ (швидкість, спритність, швидкість). SAQ - це форма тренування швидкості, спритності, швидкості при реагуванні на стимули та нестимули. На перший погляд, терміни такі як швидкість, спритність, які зазвичай містяться у спортивній біомоториці. Але в тренувальному процесі SAQ часто застосовуються тренування, де часто поєднуються елементи швидкості зі спритністю або поєднанням цих трьох елементів, які

реалізуються у вправі, в іншому контексті можна сказати "нібито" кругове тренування. У принципі, тренування за методом SAQ спрямовані на розвиток навичок за рахунок акцентування уваги на швидкісній стороні. Таке тренування призводить до вміння основного руху з метою вдосконалення навички бути кращим, ніж раніше, а також може бути швидшим, ніж раніше. Відповідно до цього автори стверджують, що тренування SAQ може поліпшити швидкісні здібності і водночас спритність [5]. Форми тренувань SAQ також можуть бути змінені залежно від потреб і особливостей виду спорту [8,13].

Підготовка футбольних воротарів не може бути відокремлена від фізичного стану [2,4]. Фізичний стан являє собою базову основу в забезпеченні працездатності футбольних воротарів.

Список літератури:

1. Apriliyanto, R. Pengaruh Pelatihan Small Sided Games Terhadap Peningkatan Kapasitas Aerobik Maksimal dan Keterampilan Dribbling Pada Pemain Sepakbol. Jurnal Ilmiah FKIP Universitas Subang Vol. 5 No 01 Februari 2019.
2. Gordon, D. (2009). Coaching Science. London : Learning Matters.
3. Harsono. (2015). Kepelatihan Olahraga Teori dan Metodologi. Bandung : Remaja Rosdakarya
4. Hoffman, J. (2014). Physiological Aspects of Sport Training and Performance second edition. United States of America. Human Kinetics.
5. Johnson, P., Bujjibabu, M. (2012). Effect of Plyometric and Speed Agility and Quickness (SAQ) on Speed and Agility of Male Football Palyers. Asian Journal of Phisical Education and Computer Science in Sport. Vol. 7 No.1 26-30.
6. Mulqueen, T., Woitalla, M. (2011). The Complete Soccer Goalkeeper. Human Kinetics.
7. Kozina, Z., Cretu, M., Safronov, D., Gryn, I., Shkrebtii, Y., Bugayets, N., ... & Tanko, A. (2019). Dynamics of psychophysiological functions and indicators of physical and technical readiness in young football players aged 12–13 and 15–16 years during a 3-month training process. Physiotherapy Quarterly, 27(3), 20-27.
8. Kozina, Z. L., Siryi, O. V., Buchkalo, D. O., Polishchuk, S. B., Chupryna, O. I., & Nieldialkov, Y. (2022). Construction of the football training process in the annual cycle in female student football teams. Health-saving technologies, rehabilitation and physical therapy, 3(1), 96-100.
9. Otte, F.W., Millar, S., & Hüttermann, S. (2020). How does the modern football goalkeeper train? – An exploration of expert goalkeeper coaches' skill training approaches. Journal of Sports Sciences, 38, 1465 - 1473.
10. Otte, F.W., Dittmer, T., & West, J. (2022). Goalkeeping in Modern Football: Current Positional Demands and Research Insights. International Sport Coaching Journal.
11. Reilly, T. (2005). Training Specificity for Soccer. International Journal of Applied Sports Sciences, Vol. 17, No. 2, 17-25.
12. Tangkudung. J. dan Puspitorini. W. (2012) Kepelatihan Olahraga Pembinaan Prestasi Olahraga edisi II. Jakarta: Cerdas Jaya.
13. Satar Jabar, N. A., & Jari, H. S. . (2021). The Effect of Defensive Exercises in the Motor Response to Develop Some Defensive Skills for Young Basketball Players. Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology, 15(3), 1334–1342. <https://doi.org/10.37506/ijfmt.v15i3.15494>

КРИТЕРІЇ ВИБОРУ МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕНЬ В КЛІНІЧНО-ДІАГНОСТИЧНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ

Сидорко І.І. ¹

Байцар Р.І. ²

¹ старший науковий співробітник

Державне підприємство "Львівський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації" (Державне підприємство "Львівстандартметрологія"), Україна
sydorko-i@ukr.net, +38 050 105 80 87

Number ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2628-0517>

² доктор технічних наук, професор

Національний університет "Львівська політехніка"

Інститут комп'ютерних технологій, автоматики та метрології, Україна

baitsar@ukr.net, +38 097 581 51 44

Number ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-8071>

Проблема забезпечення якості лабораторних досліджень є однією з центральних проблем сучасної лабораторної медицини. Тільки за допомогою чіткої організації та якісних лабораторних досліджень можна очікувати, що кожен результат, відображений у авторизованому звіті, може бути використаний лікарем для прийняття діагностичних рішень і належного лікування. Гострою проблемою лабораторних досліджень є забезпечення точності результатів [1].

Правильний вибір методу дослідження в клініко-діагностичних лабораторіях (КДЛ) є одним з основних питань хімічного аналізу. З економічної, аналітичної та діагностичної точок зору він відіграє важливу роль в організації роботи лабораторії. Тому критерії вибору методу, правильність та точність вимірювань, забезпеченість лабораторії аналітичним обладнанням завжди є актуальним у лабораторному аналізі в КДЛ.

Якщо уявити, що реактиви для виконання всіх зазначених методів однаково доступні, якому з них слід віддати перевагу? Який метод лабораторного дослідження буде оптимальним для КДЛ? Кожен із методів можна розглянути з декількох точок зору: організаційної, аналітичної, діагностичної. Організаційні питання включають: умови виконання методу (токсичність), витрати праці, додаткове навчання персоналу, придбання нової апаратури, реактивів, забезпечення безпеки методу, можливості транспортування і зберігання біоматеріалу дослідження та проведення контролю якості пре аналітичному етапові. До організаційних питань відносяться також вартість реактивів та обладнання, заробітна плата персоналу. З аналітичної точки зору, метод характеризують чутливість і специфічність; точність і відтворюваність, наявність стандартних зразків, контрольних матеріалів, можливість проведення контролю якості на аналітичному етапі. Сюди ж відносяться питання стабільності реактивів і кількість, що інтерферує в реакції речовин [2]. Діагностичну значущість методу визначають чутливість і специфічність, можливість отримати результат в максимально короткий час, організація стандартизації та зовнішнього контролю якості, включаючи контроль і на постаналітичному етапі.

Вибір того чи іншого методу обґрунтований економічними міркуваннями. Висока вартість реактивів, необхідність спеціального обладнання перешкоджають широкому впровадженню методу, особливо в невеликих за розмірами лабораторіях. Іншими перешкодами є вартість реактивів за визначення глюкози фериціанідним методом низька, нема потреби використовувати оптичне обладнання, однак застосування його не виправдане у зв'язку з трудомісткістю і тривалістю.

Під час вибору методу визначення часто виникають суперечності між організаційними питаннями, аналітичними можливостями методу і діагностичними

аспектами, так що доводиться приймати компромісне рішення. Так, необхідність експрес виконання методу не завжди задовольняє чутливість і специфічність в клініко-діагностичному аналізі. Високоякісне виконання експрес-методу вступає в розбіжність з високою вартістю визначення. Висока вартість дослідження є однією з основних причин повільного впровадження в практику нової технології. Наявність в лабораторії автоматизованого обладнання дозволяє проводити діагностичні дослідження протягом короткого інтервалу часу, однак застосування біохімічних автоаналізаторів не гарантує отримання високоякісних результатів.

Удосконалення методик вимірювання багатьох речовин може тривати понад 40 років. Тільки окремі методи збереглися в первинному вигляді. Найбільш наочно вдається простежити еволюцію методів на прикладі клінічної біохімії.

За впровадження нового діагностичного методу необхідно оцінити наступне: очікувана кількість запитів, наявність у лабораторії реактивів, обладнання, витратних матеріалів, калібраторів, стандартних зразків і контрольних матеріалів, необхідність підготовки персоналу, проведення контролю якості, застосування комерційних наборів, їх вартість. Це повною мірою відноситься і до відпрацювання нових для наших лабораторій методів фармакокінетики, імуноферментного аналізу. Рівень оснащення КДЛ оптичним обладнанням також впливає на вибір аналітичних методів.

Висновки. Розглянуті питання критеріїв вибору методу дослідження в КДЛ згідно з організаційною, аналітичною, діагностичною та економічною точок зору розширюють кругозір наукових співробітників та лаборантів діагностичних лабораторій в області вибору методу біохімічного аналізу, правильності та точності вимірювань, забезпеченості КДЛ аналітичним обладнанням. Застосування інформаційних технологій та методів дозволяє лікарю отримати принципово нові можливості для обґрунтованого вибору тактики лікування. Отже, необхідним є використання методів інтелектуального аналізу даних для розробки систем підтримки прийняття управлінських рішень у сфері клінічної лабораторної діагностики.

Список літератури:

1. Sydorko I., Bajtsar R., Providing quality of clinical-diagnostic laboratory activit.// Measuring equipment and metrology - 2018. - No. 2 (80) - P. 66-73.
2. Цвіліховський В. І., Томчук В. А. Організація роботи ветеринарно-діагностичної лабораторії //Наукові доповіді НУБіП України–К.: НУБіП України, 2016.–Режим доступу:<http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Dopovidi/article/view/6831> <https://iupac.org/>

АКАДЕМІЧНИЙ СПІВ І ФОРМУВАННЯ УНІКАЛЬНОГО ХОРОВОГО ЗВУЧАННЯ В РОБОТІ ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА

Сидорова Р.В.

викладач кафедри хорового диригування та академічного співу

ел.адреса: Sidorovarusa@gmail.com

Харківська державна академія культури

Академічний спів є основою для створення та розвитку хорового звучання. Він забезпечує хористів і диригента технічною майстерністю і вмінням працювати разом як єдиний організм. Володіння технікою академічного співу дозволяє хоровому диригенту збалансувати голоси, створити однорідний звук та досягнути високої якості виконання. Академічний спів не є стандартом, за яким хор повинен звучати однаково. Навпаки, він є платформою для розвитку індивідуального хорового звучання. Кожен хор має свої особливості, і академічний спів допомагає розкрити їхній потенціал і створити унікальний відтінок звучання.

Правильна вокальна техніка є фундаментальною для хорового співу. Академічний спів допомагає хоровому диригенту розвивати свій власний голос, а також розуміти особливості голосу кожного хориста. Це дозволяє диригенту краще і продуктивніше співпрацювати з хористами, вдосконалювати їх виконавські навички і підтримувати голоси у хорошому стані.

Академічний спів грає ключову роль у формуванні унікального хорового звучання. Коли диригент має підготовку в області академічного співу, він отримує інструменти для знання, які дозволяють йому сформувати характерний та відмінний стиль свого колективу. Наприклад, *технічна досконалість*: якщо в хорі високий рівень вокальної техніки, виконання мелодії будь-якої складності стає більш точним, контрольованим та збалансованим. Голоси хористів стають гнучкими та сильними, що робить звучання хору однорідним; *різноманітність тембрів*: володіння голосом допомагає диригенту розуміти, як керувати і розвивати різноманітність тембрів у своєму хорі; *репертуар та стилістика*: володіння голосом дозволяє більш глибоко досліджувати жанри та стилі хорового письма. Відкривається можливість більш точно виконувати твори різних композиторів у відповідних технічних вимогах та стилістичних нюансах.

Отже, академічний спів є важливою складовою професійного розвитку хорового диригента. Він поліпшує комунікаційні навички, допомагає краще розуміти музичний матеріал. Надає диригенту та його хористам високий рівень технічної майстерності, а також допомагає створювати характерний стиль ідентичності свого хору. Володіння голосом підвищує рівень виконавства та допомагає диригенту стати справжнім майстром своєї професії.

ЕРОЗИВНО-ВИРАЗКОВІ УРАЖЕННЯ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПОРОЖНИНИ РОТА ТА ІМУНОЛОГІЧНИЙ СТАН: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Синько А.О.

аспірант кафедри терапевтичної стоматології НМУ імені О. О. Богомольця

Коленко Ю.Г.

доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри терапевтичної стоматології
НМУ імені О.О. Богомольця

Науковий керівник:

Коленко Ю.Г.

д. мед.н., проф.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

М. Київ, Україна

Вступ: Важливе місце в сучасній стоматології займають захворювання слизової оболонки порожнини рота (СОПР), через труднощі в діагностиці і своєчасному ефективному лікуванні. Захворювання СОПР погіршують якість життя та значуще впливають на всі його ланки. Поширеність коливається від 10,8 до 61,6 %. Найбільш поширеним є хронічний рецидивуючий афтозний стоматит (ХРАС), який становить близько 20% від усіх уражень СОПР. Етіопатогенез захворювань СОПР залишається остаточно нез'ясованими, а лікування симптоматичним та малоефективним. Останні наукові дослідження вказують на мультифакторність захворювань слизової оболонки порожнини рота: генетичну схильність, вірусні та бактеріальні інфекції, соматичні та алергічні захворювання, дефіцит вітамінів та мікроелементів, але особливу увагу, останнім часом приділяють змінам імунологічного статусу.

Мета роботи: аналіз імунологічних аспектів в розвитку ерозивно-виразкових уражень слизової оболонки порожнини рота.

Матеріали та методи: В дослідженні взяли участь 60 пацієнтів віком 28-55 років (23% чоловіків та 77% жінок) із ураженнями слизової оболонки порожнини рота, які звернулись за допомогою на кафедру терапевтичної стоматології НМУ імені О. О. Богомольця. Для оцінки показників місцевого імунітету визначались: рівень інтерлейкіна-2 (IL-2), фактор некрозу пухлини- α (TNF- α), інтерлейкіна-10 (IL-10) в змішаній слині. Забір ротової рідини для дослідження проводили на 2-3 день з початку захворювання, та після лікування на 10 день.

Результати: Отримані дані вказують на підвищення рівня IL-2 ($21,08 \pm 0,8703$), TNF- α ($8,374 \pm 0,5736$ пг/мл); та зниження IL-10 ($2,481 \pm 0,7253$) у змішаній слині. Після проведеного лікування на 10 день, при відсутності уражень, рівень IL-2 становив $11,74 \pm 0,7151$, TNF- α становив $6,57 \pm 0,6047$ та IL-10 становив $8,223 \pm 0,7238$, що відповідали нормі

Висновки: Отримані результати свідчать про відхилення імунологічних показників запалення у ротовій рідині, що пов'язані із захворюваннями СОПР. Виявлені зміни місцевого імунітету є високоінформативними та важливим для розроблення заходів профілактики крахень СОПР, контролю, та ефективного етіопатогенетичного лікування.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА СТАН МІКРОБІОМУ ПОРОЖНИНИ РОТА ПРИ ХРОНІЧНОМУ РЕЦИДИВУЮЧОМУ АФТОЗНОМУ СТОМАТИТІ

Синько А.О.

аспірант кафедри терапевтичної стоматології НМУ імені О. О. Богомольця

Коленко Ю.Г.

доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри терапевтичної стоматології

НМУ імені О.О. Богомольця

Науковий керівник: д. мед.н., проф. Коленко Ю.Г.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

М. Київ, Україна

Вступ: Мікробіом порожнини рота начислює понад 1000 мікроорганізмів та посідає друге місце після шлунково-кишкового тракту. Мікрофлора порожнини рота, що є початком шлунково-кишкового тракту та має зв'язок з дихальною системою є досить різноманітною. Мікробіом відіграє вирішальну роль не тільки у підтримці орального гомеостазу, але й у фізіологічних, метаболічних, бар'єрних та імунологічних функціях організму в цілому. А зміни мікробіому порожнини рота можуть спричиняти як стоматологічні, так і системні захворювання.

Мета: вивчення мікробіому порожнини рота у хворих з хронічним рецидивуючим афтозним стоматитом методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР).

Матеріали та методи: у дослідження були залучені 50 пацієнтів, віком 18-55 років (33% чоловіків та 67% жінок) із хронічним рецидивуючим афтозним стоматитом, на базі кафедри терапевтичної стоматології НМУ імені О. О. Богомольця. Для оцінки мікробіому досліджували облигатні та умовно патогенні представники мікрофлори, показники ентеротипу, наявність грибів роду *Candida*, наявність ДНК *H.Pylori*. Збір зразків для ПЛР досліджування здійснювали з поверхні афту.

Результати: У пацієнтів з хронічним рецидивуючим афтозним стоматитом на поверхні афту виявлено велику кількість *fusobacterium nucleatum* у 93% випадків, *Helicobacter pylori* в 82% випадків та *Parvimonas micra* у 67% випадків. Проте у всіх пацієнтів спостерігається відсутність 70% облигатних представників мікрофлори, що свідчить про дисбіоз в порожнині рота.

Висновок: У пацієнтів з хронічним рецидивуючим афтозним стоматитом на поверхні афту ідентифікували мікроорганізми, які не властиві здоровому мікробіому, а також виявлено надмірну кількість обсіменіння *fusobacterium nucleatum*, *Parvimonas micra*, *Helicobacter pylori*, які можуть спричиняти та посилювати запальний процес в слизовій оболонці порожнини рота. Отримані дані свідчать про значні порушення мікробіоценозу та дисбіозу в порожнині рота у пацієнтів із ХРАС. Розуміння змін мікробіома порожнини рота дає можливість вивчення функціональних і метаболічних змін та розробки ефективної цільової терапії.

УЧАСТЬ БАТЬКІВ У ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОСЯГНЕННЯ СПОРТИВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У СКЕЛЕЛАЗІННІ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ

Сипченко В.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Скелелазіння є унікальним видом діяльності, що поєднує професійний спорт, активний відпочинок, рекреаційний потенціал та стиль життя. Природність і доступність робить його дедалі популярнішим в Україні, що створює відповідні виклики і простір для досліджень і розвитку. Дане дослідження присвячене батьківській ролі в спортивному розвитку юних спортсменів.

Актуальність роботи викладена в наступних пунктах:

1. Зростаючий інтерес до спорту.

Скелелазіння в Україні стає все більш популярним, і люди, зокрема діти, виявляють значно більше інтересу до цього виду спорту [6]. Важливу поштовхом для розвитку скелелазіння в Україні стала новина за 3 серпня 2016 року про те, що Міжнародний олімпійський комітет (МОК) офіційно оголосив, що спортивне скелелазіння стане видом спорту на літніх Олімпійських іграх 2020 року.

2. Роль батьків у розвитку спортивної кар'єри.

Батьки відіграють важливу роль у формуванні і розвитку дітей як спортсменів. Цьому аспекту спортивного розвитку присвячено чимало наукових праць [7, 9, 13-18]. Батьки можуть бути джерелом підтримки, мотивації, або, навпаки, негативно впливати на їхні успіхи у спорті. Дослідження такого впливу в спортивному скелелазінні є важливим для розуміння оптимальних стратегій супроводу спортивного розвитку дітей. Підтримка, віра в успіх та постійне заохочення батьків грають критичну роль у розвитку спортивної мотивації та досягненні спортивних результатів [1-5]. Разом з тим, батьки повинні пам'ятати, що спортивна активність у скелелазінні має бути в основі інтересів та бажань самої дитини. Вимушена участь у спорті, що не враховує бажань дитини, може призвести до втрати мотивації та інтересу до скелелазіння. Батьки можуть підтримувати інтереси дитини, дозволяючи їй спробувати інші види спорту або взагалі змінити напрямок, якщо цього бажає дитина. Врахування індивідуальних інтересів допомагає створити довгострокову мотивацію та полюбити скелелазіння як спосіб життя. Важливо, щоб батьківська підтримка була позитивною та спрямованою на розвиток спортивного потенціалу, а не на надмірний тиск або контроль.

3. Оптимізація тренувань і навантажень.

Вивчення взаємодії між батьками та їхніми дітьми-скелелазами може виявити певні патерни поведінки, які сприяють покращенню або зниженню результатів. Інформація, отримана в результаті дослідження, може бути використана тренерами та фахівцями з розвитку дітей для оптимізації підходів до тренувань.

4. Психологічний аспект.

Успіх у спорті часто пов'язаний з психологічним станом спортсменів [3, 4, 12]. Відносини з батьками можуть міцно впливати на емоційний стан та мотивацію дітей. Вивчення взаємодії дітей з батьками може допомогти у боротьбі зі стресом, підвищити самооцінку та впевненість у собі, що може позитивно позначитися на спортивних досягненнях.

Важливим є також аналіз впливу батьківських очікувань на спортивні результати [16]. Надмірні очікування можуть викликати психологічний стрес та перешкоджати досягненню реалістичних цілей. Важливо відслідковувати, чи не накладають батьки на власну дитину свої нереалізовані амбіції та бажання. Тому необхідно, щоб батьки були реалістичними щодо

потенціалу своїх дітей та сприяли їх розвитку шляхом підтримки, пошуку способів поліпшення та створення сприятливого середовища для досягнення успіху.

Психологічна атмосфера, яку створюють батьки, грає ключову роль у формуванні мотивації та самооцінки у молодих скелелазів [9, 10, 13]. Емоційна підтримка у важливих моментах допомагає дитині розвивати впевненість у собі та вміння працювати над своїми слабкими сторонами. Батьки можуть допомогти створити сприятливий психологічний клімат, в якому дитина буде мотивована до досягнення локальних успіхів у скелелазінні, незалежно від результатів. Підтримка у моменти стресу та перед змагальними виступами, навчання методів релаксації та концентрації можуть забезпечити кращі умови для досягнення високих результатів на змаганнях. Співпраця з тренером у створенні психологічної підготовки допоможе зберегти емоційну стабільність та впевненість у собі на змаганнях.

Батьки можуть сприяти розвитку самостійності та відповідальності у своїх дітей, що також сприяє підвищенню спортивних результатів у скелелазінні. Надання можливості для прийняття власних рішень, спонукання дитини до відповідальності за її спортивний розвиток та участь у процесі стануть вагомим стимулом для досягнення бажаних результатів. Важливо пам'ятати, що самостійність не виключає підтримку батьків, а, навпаки, доповнює її, створюючи збалансований підхід до розвитку молодого спортсмена.

Батьки мають велику відповідальність у формуванні спортивних цінностей та етичних стандартів у своїх дітей. Розуміння важливості fair-play, дисципліни, справедливості та етичної поведінки у спорті може бути передане від батьків до молодих скелелазів. Батьки повинні виступати в ролі прикладу та підтримувати правильну спортивну культуру у сімейному та тренувальному середовищі [8].

Співпраця та взаємодія між тренером, батьками та спортсменом відіграють важливу роль у досягненні спортивних результатів на початковому етапі підготовки [7]. Ефективна комунікація, розуміння та підтримка з боку тренера та батьків сприяють раціональному підходу до тренувань, психологічній стабільності та підвищенню мотивації спортсменів. Важливо знайти баланс між тренерською експертизою та батьківською підтримкою, дозволяючи спортсмену розвиватися і досягати свого потенціалу.

Кожен спортсмен має свої унікальні особливості та потреби. Батьки повинні враховувати ці індивідуальні риси та надавати спортсменам необхідну підтримку та стимулювання для досягнення особистого розвитку та спортивних цілей. Важливо надати спортсмену можливість розвивати свої здібності, відкривати нові горизонти та допомогти йому відчувати підтримку та розуміння з боку батьків.

Дослідження впливу батьків на спортивні результати скелелазів початківців є актуальним і цінним напрямком для спортивної науки та практики. Результати такої роботи можуть бути корисними в розробці рекомендацій для батьків і тренерів з метою оптимізації підготовки та досягнення кращих спортивних результатів у молодих скелелазів.

Список літератури:

1. Борщов С.М. Психофізична підготовка юних гімнастів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.01. Львів, 2003. 17 с.
2. Воронова В. І. Психологія спорту: навч. посібник. К.: Олімпійська література. 2012, С. - 200-229.
3. Воронова В.І. Психологічний супровід спортивної діяльності у футболі. - К.: Науково-методичний комітет Федерації футболу України, 2001. - 138 с.
4. Гринь О. Р., Воронова В. І. Система психологічного забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. №3. 2015, - С. 29-34.
5. Гуменюк Н.П., Клименко В.В. Психологія фізичного виховання та спорту. – К.: Вища школа, 1985. – 311 с. 18. Емоційно-вольова підготовка спортсменів /Під ред. Філатова А. Т. – К.: Здоров'я, 1982. – 296 с

6. Панків Н., Дрозд Н. (2022). Тенденції розвитку екстремального туризму в Україні. Вісник, 1130.
7. Решітник О. О. Вплив взаємовідносин в системі тренер-батьки-спортсмен на результат спортивної діяльності : кваліфікаційна робота магістра : 017 Фізична культура і спорт / О. О. Решітник ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2022. – 69 с.
8. Турчик, І. Х. (2017). Вплив занять спортом дітей на їхні родини у США. Український педагогічний журнал, (3), 80-88.
9. Швед Н. Вплив сім'ї на мотивацію школярів до занять фізичною культурою і спортом / Н. Швед // Фізична культура і спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві: збірник наукових праць X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. – Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2017. – С. 94-96.
10. Штифурак В. С. Мотивація спортивної діяльності: навч.-метод. посіб. Вінниця :ТОВ «Планер», 2006. – 67 с
11. Штифурак В. С. Основи психології фізичного виховання і спорту: навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Планер», 2006. – 50с.
12. Штифурак В. С. Психологічна підготовка в процесі спортивної діяльності. Вінниця: ТОВ «Планер», 2008. – 170 с.
13. Шутова С. Є. Вплив батьків на формування позитивної мотивації у молодших школярів до занять баскетболом / С. Є. Шутова, Л. І. Назаренко, Н. В. Лісничка // Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали III Всеукр. електронної науково-практ. конф. з міжнародною участю [Інтернет], 8 квітня 2020. - Київ: НУФВСУ, 2020. - С. 172-174.
14. Côté, J. (2013). The influence of the family in the development of talent in sport. The sport psychologist, 13(4), 395-417
15. Downward, P., Hallmann, K., & Pawlowski, T. (2014). Assessing parental impact on the sports participation of children: A socio-economic analysis of the UK. European journal of sport science, 14(1), 84-90.
16. Kanters, M. A., Bocarro, J., & Casper, J. (2008). Supported or pressured? An examination of agreement among parent's and children on parent's role in youth sports. Journal of sport behavior, 31(1).
17. Turman, P. D. (2018). Parental sport involvement: Parental influence to encourage young athlete continued sport participation. Journal of Family Communication, 7(3), 151-175.
18. (2020) "The Credit Card or the Taxi": A Qualitative Investigation of Parent Involvement in Indoor Competition Climbing, Leisure Sciences, 42:5-6, 589-608, DOI: 10.1080/01490400.2019.1646172

ТЕНДЕНЦІЇ В БОУЛДЕРИНГУ ЯК ФАКТОР, ЩО ВПЛИВАЄ НА РЕЗУЛЬТАТ СПОРТСМЕНІВ

Сілевич М.Ю.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Боулдеринг – новий олімпійський вид спорту (в складі двоборства), який стрімко набирає популярності в Україні і світі. Вже існують певні методики підготовки чемпіонів, що встигли довести свою ефективність в свій час. Але річ у тім, що якщо порівняти методики тренувань, які застосовували чемпіони 20-ти та 10-ти річної давнини і чемпіони останніх років – вони будуть вкрай різними. Так само, як і абсолютно різний вигляд матимуть змагальні траси на скеледромах. І якщо скопіювати методики підготовки чемпіонів світу 20-річної давнини, сьогодні з ними ледве можна вийти на національний рівень.

Стрімкий розвиток боулдерингу і видозміна стилю трас обумовлюють актуальність даного дослідження. Воно має відповісти на запитання: як саме від року в рік змінюються боулдерингові змагальні траси, а отже і вимоги до фізичної та психологічної підготовки спортсменів, та під впливом яких факторів це відбувається. Бо якщо зміни можна передбачити, це надасть змогу спрямувати підготовку спортсменів в максимально правильному напрямку.

Огляд видань, присвячених спортивній підготовці в скелелазінні, свідчить про те, що ключовим параметром залишається розвиток фізичних якостей - сила пальців, кистей та рук, м'язів кора, тощо [1, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14]. Розглядаються і вивчаються самі методики тренувань [2, 3, 7, 10], психологічна підготовка [5, 12, 15, 16], визнається, що координація і скелелазна техніка також є однією з вирішальних характеристик топ-скелелазів [13].

Проте, належної уваги заслуговує також така складова частина спортивного боулдерингу, як рутсетинг — проектування змагальних задач на скеледромі. Фактично, саме рутсетинг є фактором, що формує умови на змаганнях. Це означає, що скелелазіння на трудність і боулдеринг можна віднести до ситуативних видів спорту, тобто, під час змагань необхідно вирішити унікальну, нову і досі небачену рухому задачу. Але у сукупності таких задач в розрізі часу є певні спільні і відмінні риси.

Для дослідження зміни стилю трас, а отже, і вимог до навичок, що потребуються спортсменам-скелелазам для подолання змагальних задач, було проведено аналіз чоловічих і жіночих боулдерів на фіналах змагань “Етап Кубка світу” та “Чемпіонат світу” з боулдерингу починаючи з 2011 року по 2022 рік. Всього було проаналізовано 240 трас.

Для опису трас використано такі критерії: “сила пальців, кистей, корпусу”, “витривалість”, “гнучкість”, “бачення траси”, “баланс” (рівновага), “стрибок” (7 різновидів стрибків з різним ступенем складності координаційної складової), а також перелік технічних елементів роботи ніг, таких як “пробіжка”, “старт з розбігу” та “утримання носком” для підрахунку ступені залученості роботи ніг на трасах. Для кожної аналізованої траси відмічалось, які критерії є ключовими, вирішальними для проходження завдання.

В результаті було виявлено, що в розвитку саме боулдерингових маршрутів існують наступні тренди:

а) зберігається сталий тренд на силу пальців, кисті, корпусу і силову витривалість як беззаперечну базу в скелелазінні;

б) тренд на залучення гнучкості як додаткової обов’язкової необхідної навички для подолання маршрутів;

в) бачення розкладу стало ще однією важливою навичкою, без якої значно важче або не можливо пролізти маршрут; цьому тренду посприяв розвиток рутсетинга і збільшення діапазону можливих рухів на стіні;

г) спостерігається стрімкий тренд на використання ніг для: стабілізації тіла, для утримання за зачіпки і структури, для задання інерційного поштовху, для стрибків і пробіжок, для використання мінімальної площі зіткнення скельних тufель з поверхнею для утримання (використання дуже маленьких зачіпок для ніг);

д) тренд балансу тільки набирає обертів і прогнозується бути одним з основних на рівні роботи ніг і рук. Все частіше зустрічаються траси, де певні ділянки проходяться тільки на ногах на пласкій стіні, зовсім без допомоги рук. Баланс також використовується для утримання на стіні після стрибку;

ж) стрибки — найбільш об'ємний і всеохоплюючий тренд в боулдерингу. Цей елемент набуває великого різноманіття і є зв'язуючим елементом між положеннями утримання на стіні. Ускладнюється стартова позиція для стрибка, збільшується відстань, виникають проміжні точки всередині стрибка. Ускладнюється фінішне положення стрибка — для того, щоб утриматись, потрібно, щоб тіло знаходилося в дуже вузькому діапазоні простору, а всі кінцівки — і руки, і ноги, знаходились точно в визначених місцях на значному віддаленні один від одного.

Похибки в дослідженні мають місце через те, що траси на різних фіналах і навіть в фіналах, півфіналах і в кваліфікації можуть значно відрізнятися. В деякі роки було всього 3 етапи Кубка світу, в деякі — до семи. Більш того, відеоматеріал 2011-2013 років є досить обмеженим. Тому було прийняте рішення відібрати саме по три змагання з кожного року. Отримані результати є підтвердженням гіпотези, про те, що боулдеринг розвивається в напрямку від копіювання рухів на скелях до концепції подолання перепон на вертикальній площині використовуючи силу, баланс, гнучкість, координацію і розум.

Дане дослідження є підтвердженням того, що при розробці тренувальних програм для спортсменів-скелелазів необхідно збільшити увагу розвитку координації, гнучкості, аналітичному баченню та спритності наряду з розвитком фізичної сили. Тільки гармонійний, всебічний та сучасний розвиток спортсмена-боулдерингіста може стати запорукою досягнення високих спортивних результатів [12].

Список літератури:

1. Бубнов, О. С. (2020) Фізична підготовка юних скелелазів = Physical training of young climbers : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / О. С. Бубнов, наук. керівник к.н.ф.в.с, доктор наук М. Пітин ; М-во освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т фізичного виховання та спорту, Кафедра олімпійського та професійного спорту . – Херсон : ХДУ, 2020. – 34 с.
2. Уварова, Н. В. (2017). Сучасні олімпійські перспективи розвитку спортивного скелелазіння. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Чернігів, 2, 273-277.
3. Уварова, Н. В. (2020). Інтегральна підготовка кваліфікованих скелелазів у сучасних умовах поєднання вузької спеціалізації і універсалізації спортсменів (Doctoral dissertation, Харківський національний педагогічний університет імені ГС Сковороди).
4. Уварова, Н. В. (2019). Використання вправ з легкої атлетики у спортсменів-скелелазів. В Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XII Міжнародної конференції молодих вчених, 17 травня 2019 року [Електронний ресурс].–К., 2019. У збірнику представлені тези з актуальних питань: правові, організаційні, соціальні, 181.
5. Уварова, Н. В. (2016). Вивчення психологічних особливостей спортсменів-скелелазів та виявлення зв'язку між ступенем спортивних досягнень та готовністю до ризику. Health, sport, rehabilitation, 2(4), 83-86.
6. Baláš, J., Pecha, O., Martin, A. J., & Cochrane, D. (2017). Hand–arm strength and endurance as predictors of climbing performance. European Journal of Sport Science, 12(1), 16-25.
7. Horst, E. (2008). Training for climbing: The definitive guide to improving your performance. Rowman & Littlefield.

8. Langer, K., Simon, C., & Wiemeyer, J. (2023). Strength training in climbing: a systematic review. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 37(3), 751-767
9. Medernach, Jerry P.J.; Kleinöder, Heinz; Lötzerich, Helmut H.H.3. Fingerboard in Competitive Bouldering: Training Effects on Grip Strength and Endurance. *Journal of Strength and Conditioning Research* 29(8):p 2286-2295, August 2015. | DOI: 10.1519/JSC.0000000000000873
10. Medernach, J. P., Kleinöder, H., & Lötzerich, H. H. H. (2015). Effect of interval bouldering on hanging and climbing time to exhaustion. *Sports Technology*, 8(3-4), 76-82.
11. Michailov, M. L. (2014). Workload characteristic, performance limiting factors and methods for strength and endurance training in rock climbing. *Medicina sportiva*, 18(3), 97-106.
12. Saul, D., Steinmetz, G., Lehmann, W., & Schilling, A. F. (2019). Determinants for success in climbing: A systematic review. *Journal of Exercise Science & Fitness*, 17(3), 91-100.
13. Orth, D., Davids, K. & Seifert, L. Coordination in Climbing: Effect of Skill, Practice and Constraints Manipulation. *Sports Med* 46, 255–268 (2016). <https://doi.org/10.1007/s40279-015-0417-5>
14. Phillips, K. C., Sassaman, J. M., & Smoliga, J. M. (2012). Optimizing rock climbing performance through sport-specific strength and conditioning. *Strength & Conditioning Journal*, 34(3), 1-18.
15. Trifu, A., Stănescu, M. I., & Pelin, F. (2021). Features of tactical and psychological training models in sports climbing at youth level. *J. Educ. Sci. Psychol*, 11(1), 10-51865.
16. Vasile, A. I., Pelin, F., & Stănescu, M. I. (2022). Climbing—between athletic performance and psychological performance. *Romanian Journal of*, 125(4), 577.

ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ КРАЄЗНАВЧИХ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ 5-Х КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Січкарь Б.І.

здобувач другого рівня вищої освіти
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна

Шкільне краєзнавство в системі спеціальної середньої освіти представлене сукупністю знань про історію розвитку певної території, її екологію, культуру, заняття населення. Використання інформації краєзнавчого характеру у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями надають можливості розвивати у дітей даної категорії почуття патріотизму, любові до рідної землі, формувати активну громадянську позицію, на більш високому рівні підготувати їх до самостійного життя. Крім того, під час формування в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку знань про свою місцевість, створюються умови для корекції їх пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, соціальних якостей школярів.

Питанням організації та здійснення краєзнавчої роботи в спеціальних школах для учнів з інтелектуальними порушеннями, удосконалення методики викладання предметів природничої освітньої галузі присвячені наукові доробки Г. Блеч, В. Бондаря, І. Єременко, С. Міронової, В. Мічуди, Л. Одинченко, Т. Пороцької, І. Родименко, В. Синьова, Т. Скиби, Л. Співак, Я. Співака, А. Худько та інших.

У ході здійснення аналізу діючих навчальних програм для спеціальної школи [1] нами було встановлено, що завдання формування знань краєзнавчого змісту присутні у навчальних програмах більшості предметів інваріантної складової навчального плану: природознавства, історії України, географії, трудового навчання, соціально-побутового орієнтування. Нами встановлена важливість визначення рівня сформованості певного набору уявлень краєзнавчого характеру в учнів з інтелектуальними порушеннями перед початком формування знань географічного змісту в курсі географії 6 класу спеціальної школи.

Відтак, перед початком організації роботи по формуванню географічних знань в 6 класі нами була проведена робота по визначенню сформованості краєзнавчих уявлень в учнів 5-х класів та стану готовності вчителів спеціальних шкіл щодо формування знань краєзнавчого змісту в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в межах вивчення курсу географії 6 класу.

Дослідження проводилося в три етапи. На першому етапі застосовувалася розроблена нами методика, що передбачала виявлення в учнів з інтелектуальними порушеннями 5 класів уявлень про себе, родинні зв'язки, найближче соціальне оточення, оточуючий світ. На другому етапі шляхом анкетування, відвідування уроків та позакласних заходів, усного опитування та вивчення шкільної документації визначався стан готовності вчителів географії до здійснення роботи по організації та упровадженню у освітній процес краєзнавчої змістової. На третьому етапі вивчався власне досвід планування та реалізації основних положень краєзнавчої роботи спеціальних закладів освіти.

Проведене дослідження з метою вивчення стану роботи закладів освіти по формуванню уявлень краєзнавчого змісту в учнів 5 класів, готовності вчителів географії щодо упровадження основних засад географічного краєзнавства в спеціальних закладах освіти дозволило нам дійти певних висновків. По-перше, в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку 5 класів недостатньо сформовані уявлення про рідний край: переважна більшість школярів мають проблеми під час визначення назви обласного центру, назви інших великих міст області, назв найбільших водойм області, підприємств, заповідних місць тощо. По-друге, учні з інтелектуальними порушеннями самостійно не узагальнюють та

не включають в загальну систему знань з різних предметів навчального плану (природознавство, географія, образотворче мистецтво, трудове навчання, соціально-побутове орієнтування) інформацію краєзнавчого спрямування, відтак у них не сформована цілісна картина про природу, населення та його заняття рідного краю.

Отже, результати проведеного дослідження показали, що робота по формуванню краєзнавчих уявлень географічного змісту в учнів спеціальних закладів освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями потребує удосконалення методичної складової, урахування особливостей рівня підготовки дітей, об'єму та якості їх власного життєвого досвіду, організації та проведення позакласної роботи.

Список літератури:

1. Одинченко Л. К., Скиба Т. Ю. Географія. Навчальні програми для 6-9 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей /за ред. А. А. Колупасової, Н. О. Макарчук. К., 2015. URL: <http://mon.gov.ua/>

ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ВИНИКНЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПИЛУ ТА ПОЖЕЖОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПИЛУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Скакун О.В.

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України

Вторгнення Росії на територію України спричинило масове знищення промислових підприємств, масштабне забруднення ґрунтів, повітряних мас, водних ресурсів, а також призвело до загибелі дуже великої кількості як свійських, так і диких тварин, тобто призвело до **екоциду** – *масового знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу*.

Особливо тяжка форма екоциду – воєнний екоцид: *порушення екологічних систем середовища проживання населення в результаті бойових дій*. Це пряме порушення Статуту ООН та частини третьої статті 38 Першого Протоколу Женевської конвенції. Зазначені документи забороняють застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу.

Отже, жертвами російської військової агресії стали не лише люди, а й довкілля в Україні. Росія маніпулює екологічною безпекою. Такими діями вона здійснює екоцид у світовому масштабі, що загрожує безпеці всього людства. Таким чином, після звільнення від ворога українських земель, різнопланові задачі екологічного контролю стають першочерговими. Одним із найбільш актуальних напрямків є вимірювання запиленості повітряного простору як всередині приміщень, так і на відкритих майданчиках, з метою виявлення небезпечних концентрацій пожежонебезпечного та вибухонебезпечного пилу.

Пил – неминучий побічний ефект різних технологічних процесів. Вона утворюється при обробці та транспортуванні деревини, металів або рослинної сировини; виробництві лікарських препаратів із порошкових інгредієнтів.

Вибухонебезпечний (вибуховий) пил — пил, здатний в суміші з повітрям запалюватися (спалахувати) при тепловому і ударно-хвильовому впливі.

Вибух пилу – хімічна реакція горіння завислого в повітрі пилу, що має надзвичайно швидкий перебіг і дуже поширюється. Він супроводжується утворенням великого об'єму газоподібних продуктів горіння і підвищенням тиску. Причиною такого швидкого займання є величезна питома поверхня взаємодії з повітрям.

Міра вибуховості пилу залежить від різновиду речовини, що утворює вибуховий пил, дисперсного складу пилу, виділення летких (горючих) речовин при його нагріванні, від вогкості, вмісту золи, концентрації в аеросуміші та інше. Вибуховість пилу зростає із збільшенням його дисперсності.

Дисперсність – це рівень подрібнення продукту. Чим менше частинки, тим більша сумарна поверхня речовини. Це впливає на хімічну та фізичну активність пилу, його розсіювання у повітрі.

Концентрація – відношення маси порошку до об'єму повітря (г/м^3). Цей параметр пов'язаний з температурою займання.

Найбільш вибухонебезпечними є фракції розміром менше за 0,075 мм. Це пояснюється тим, що в приблизних межах 0,1—0,075 мм зовнішня питома поверхня пилу різко зростає. Вибуховість пилу знижується із зменшенням виходу легких речовин, збільшенням зольності і вологості.

Вибуховим вважають пил, який вміщує понад 10% легких речовин, має зольність і вологість до 40%, розмір часток до 0,1 мм, і концентрація його сягає 10-3000 г/м^3 .

Пил у повітрі – вибухонебезпечний. У разі збільшення вмісту мінеральних домішок, зольності пилу підвищується показник НКМПП (нижня концентраційна межа поширення полум'я).

За ступенем вибухо- і пожежонебезпечності пил поділяють на дві групи й чотири класи (згідно з ДСТУ Б В.1.1-36 Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою, ДНАОП 0.00-1.32-01 Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок):

- вибухонебезпечний (група А) – пил із НКМПП до 65 г/м^3 ;
- найбільш вибухонебезпечний (І клас) – пил із НКМПП до 15 г/м^3 (пил сірки, каніфолі, нафталіну, сухого молока, торфу);
- вибухонебезпечний (ІІ клас) – пил із НКМПП від 15 до 65 г/м^3 (пил кави, чаю, борошна, вугілля, сіна, гороху);
- пожежонебезпечний (група Б) – пил із НКМПП понад 65 г/м^3 .
- найбільш пожежонебезпечний (ІІа клас) – пил із температурою самозаймання до 250°C (пил тютюну);
- пожежонебезпечний (ІІІ клас) – пил із температурою самозаймання понад 250°C (деревний та вугільний пил).

Пил стає вибухонебезпечним у разі:

- наявності в повітрі вибухонебезпечної концентрації пилу, а також осілого пилу;
- наявності джерела займання з температурою, не нижчою за температуру самозаймання;
- достатньої кількості кисню в повітрі робочої зони.

Ступінь пожежонебезпечності пилу визначає температура його самозаймання. Чим вона нижча, тим пил пожежонебезпечніший. Ступінь вибухонебезпеки залежить від НКМПП вибуху пилу. Чим менша НКМПП вибуху для пилу, тим частіше і швидше можуть виникати вибухонебезпечні концентрації.

Приклади потенційно вибухонебезпечних продуктів: крохмаль, бавовна, цукор, борошно, сухе молоко, часник, кукурудза, деревне вугілля, лактоза, аскорбінова кислота, алюміній, поліпропілен, сажа, цинк.

Отже, одним із найактуальніших шляхів запобігання виникнення пожежі або вибуху пилоповітряної суміші є вимірювання її концентрації та складу контактними та дистанційними (неконтактними) засобами екологічного контролю та спостереження.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЛАШТУВАННЯ ДОРОЖНЬОГО ПОКРИТТЯ

Стаднійчук М.Ю.

аспірант

Вінницький національний технічний університет

Широбоков В.Л.

інженер – конструктор, ТОВ «МБ-БУД»

В сучасних умовах зростаючого транспортного навантаження та збільшення інтенсивності і швидкості руху по автомагістралях підвищуються витрати на ремонти автомобільних доріг для забезпечення безпеки руху по них. Якщо порівняти довговічність дорожнього одягу на вітчизняних та закордонних об'єктах транспортної інфраструктури, то в Україні спостерігається у 1,5–2,0 рази менший міжремонтний термін при практично ідентичних кліматичних умовах експлуатації [1-4]. Крім того, норми розрахунку та якості виконання дорожнього одягу в Україні та країнах світу і Євросоюзу мають певні розбіжності. Типи та властивості будівельно-дорожніх матеріалів, що застосовуються в будівництві та проектуванні автомобільних доріг, також відрізняються.

Одним із шляхів зниження вартості експлуатації та витрат на утримання дорожньо-транспортної інфраструктури є впровадження в проектну практику нових конструктивних рішень дорожнього одягу, які б забезпечували високу якість дорожнього покриття протягом експлуатаційного періоду [5-8]. Цього можна досягнути за рахунок введення в конструкцію дорожнього одягу в якості протиморозного прошарку теплоізоляційного матеріалу з метою виключення ефекту морозного здимання дорожнього полотна.

Ніздрюватий бетон є універсальним і ефективним теплоізоляційним матеріалом, який широко і давно використовується в цивільному і промисловому будівництві України та закордоном. Влаштування теплоізоляційного прошарку ніздрюватого бетону дає змогу повністю або частково запобігти промерзанню та перегріву основи дорожнього одягу, знизити вплив періодичних температурних коливань навколишнього середовища, що забезпечує підвищення довговічності конструкції дорожнього полотна. У зв'язку з цим, проблема розроблення ніздрюватих бетонів з підвищеними експлуатаційними властивостями як ефективного теплоізоляційного прошарку для проектування довговічних багатошарових конструкцій дорожнього одягу є практично значимою та актуальною [9-10].

В останні роки в Україні з'явився підвищений інтерес до використання ніздрюватого бетону не лише у будівництві житлових та громадських споруд, але і для застосування в дорожньому будівництві як новітнього та високоефективного теплоізоляційного матеріалу дорожнього одягу. У конструкціях дорожнього одягу ніздрюватий бетон може виконувати одразу дві функції: теплоізоляційного прошарку та елементу, що створює умови для розподілення навантажень в масиві дорожнього одягу автомобільної дороги [11-12].

У ВНТУ на протязі останніх 20^{тих} років проводяться дослідження щодо розробки енергоефективних ніздрюватих бетонів. Автори в своїх роботах [13-18] підтвердили можливість отримання ніздрюватого безавтоклавного бетону з заданими характеристиками використовуючи техногенні промислові відходи. Розроблена технологія виготовлення ніздрюватого бетону з використанням нового безвипалювального в'язучого [19-20].

Зростання міцності ніздрюватих бетонів може вирішуватись ефективними традиційними технологічними прийомами - за рахунок використання комплексних хімічних і активних мінеральних добавок [21-24]. Природні мінеральні добавки потребують додаткових капітальних затрат на їх виробництво, золотшлакові відходи, фосфогіпс, червоний бокситовий шлам є доступними сировинними компонентами для будівельних сумішей [25-28].

Авторами запропонована комплексна технологія виробництва конструкційно-теплоізоляційних ніздрюватих виробів [29-32] з використанням промислових відходів, що дозволяє значно розширити сировинну базу. Ресурсозберігаюче виробництво передбачає застосування фізико-механічної і механо-хімічної активації техногенних продуктів. Результати досліджень комплексного використання золи-виносу, фосфогіпсів, портландцементу і дрібнозернистого карбонатного заповнювача забезпечили отримання теплоефективних ніздрюватих матеріалів [33-34].

В останні роки окрім виготовлення будівельних виробів з використанням відходів промисловості, такі відходи розпочали використовувати для влаштування штучних основ [35-36] шляхом армування слабких ґрунтів вертикальними жорсткими елементами з ґрунтоцементу. Ефект такого армування основ полягає у тому, що у певному об'ємі слабого ґрунту частина його замінюється жорстким матеріалом із достатньо великим модулем деформації. Додавання золи винос до складу бетонних виробів [37-40] надає підвищену міцність таким конструкціям, покращує реологічні властивості суміші, підвищує водостійкість та зменшує вартість конструкцій.

Список літератури:

1. Hladyshev, D., et al. Technical and agricultural sciences in modern realities: problems, prospects and solutions. International Science Group, 2023.
2. Березюк, О. В. Визначення регресійних залежностей річних об'ємів утворення твердих побутових відходів від основних факторів впливу. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2011.
3. Гончар, С. В. "Комплексное использование техногенных отходов промышленности для изготовления строительных изделий." Алтайский государственный аграрный университет, 2011.
4. Hladyshev, D., et al. Prospective directions of scientific research in engineering and agriculture. International Science Group, 2023.
5. Березюк, О. В. Визначення регресійних залежностей річних об'ємів утворення твердих побутових відходів від основних факторів впливу. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2011.
6. Лемешев, М. С. "Строительные изделия с использованием промышленных отходов." Тюменский индустриальный университет, 2017.
7. Sokolovskaya, O. "Scientific foundations of modern engineering/Sokolovskaya O., Ovsiannykova L. Stetsiuk V., etc–International Science Group." Boston: Primedia eLaunch 528 (2020).
8. Hnes, L., S. Kunytskyi, and S. Medvid. "Theoretical aspects of modern engineering." International Science Group: 356 p. (2020).
9. Лемешев, М. С., et al. "Перспективи використання техногенної сировини при виробництві композиційних в'язучих." Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. № 2: 36-45. (2022).
10. Beresjuk, O., et al. Theoretical and scientific foundations in research in Engineering. Vol. 1. International Science Group, 2022.
11. Demchyna, B., L. Vozniuk, and M. Surmai. "Scientific foundations of solving engineering tasks and problems." (2021).
12. Березюк О.В. Визначення параметрів машин для поводження з твердими відходами : монографія /О.В. Березюк, М.С. Лемешев // Omni Scriptum Publishing Group, 2020. – 61 с.
13. Lemeshev, M., O. Bereziuk, and K. Sivak. "Features of the use of industrial waste in the field of building materials." Scientific foundations in research in Engineering. 1.2: 25–32. (2022).
14. Wójcik, Waldemar, and Małgorzata Pawłowska, eds. Biomass as Raw Material for the Production of Biofuels and Chemicals. Routledge, 2021

15. Лемішко, К. К. Переробка промислових техногенних відходів виробництва. Академія технічних наук України, 2018.
16. Лемешев, М. С., Сівак, К. К., Стаднійчук, М. Ю. (2021). Сучасні підходи комплексної переробки промислових техногенних відходів. Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві, 31(2), 37-44.
17. Bereziuk, O., M. Lemeshev, and A. Cherepakha. "Ukrainian prospects for landfill gas production at landfills." *Theoretical aspects of modern engineering*: 58-65. (2020).
18. Sivak, R.. Peculiarities of using industrial waste in the construction industry. BNTU, 2021.
19. Bereziuk, O., D. Cherepakha. "Forecasting the volume of construction waste." (2021)
20. Sivak, R. Features of processing of technogenic industrial waste in the construction industry. BNTU, 2021.
21. Березюк О. В. Стан поводження з твердими побутовими та промисловими відходами в Україні / О. В. Березюк, М. С. Лемешев // Научные труды SWorld. – Выпуск 49. Том 1. – Иваново : Научный мир, 2017. – С. 69–73.
22. Boiko, T., et al. Theoretical foundations of engineering. Tasks and problems. Vol. 3. International Science Group, 2021
23. Лемешев М. С. Ніздрюваті бетони з використанням промислових відходів / М. С. Лемешев, О. В. Березюк // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2017 : материалы международной научно-практической Интернет-конференции. – Москва : SWorld, 2017. – 7 с.
24. Череха, Д. В. Використання промислових техногенних відходів Вінниччини для виготовлення будівельних виробів. ВНТУ, 2019.
25. Лемешев М.С. Легкі бетони отримані на основі відходів промисловості / М. С. Лемешев, О.В. Березюк // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново : МАРКОВА АД, 2015. – № 1 (38). – С. 111-114.
26. Иванов, О. А., Композиційний жаростійкий бетон з використанням відходів виробництва. Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021.
27. Череха, Д. В. Електротехнічний бетон спеціального призначення. ВНТУ, 2020.
28. Лемешев М. С. Особливості використання промислових техногенних відходів в галузі будівельних матеріалів / М. С. Лемешев, К. К. Сівак, М. Ю. Стаднійчук // Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. – 2020. – № 2.
29. Лемішко К. К. Жаростійке в'язуче з використанням відходів промисловості. / Лемішко К. К., Лемешев М. С. // Наука про цивільний захист як шлях становлення молодих вчених science on civil protection as a way of becoming young scientists, 2019, 154.
30. Стаднійчук, М. Ю. Пріоритетні напрямки використання відходів. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2019.
31. Медведь, Я. О. Спеціальні жаростійкі бетони з використанням промислових відходів. Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021.
32. Beresjuk, O., M. Lemeschew, and M. Stadnitschuk. "Prognose des volumens von gebäudeabfällen." *Theoretical and scientific foundations in research in Engineering*. 1.1: 13– 19. (2022).
33. Рыбак, Р. В. "Композиционные электропроводные бетоны специального назначения." . Тюменский индустриальный университет, 2012.
34. Бондаренко, В. В. "Использование композиционных материалов в технологиях переработки и иммобилизации радиоактивных отходов." Тюменский индустриальный университет, 2014.
35. Lemeshev, M., O. Khrystych, and D. Cherepakha. "Perspective direction of recycling of industrial waste in the technology of production of building materials." (2020).

36. Лемішко, К. К. Особливості використання техногенних відходів в промисловості будівельних матеріалів. Академія технічних наук України, 2019.
37. Постолатій, М. О. Комплексне золошламове в'язуче для виготовлення будівельних виробів. ВНТУ, 2018.
38. Stadniychuk, M. Composite materials based on man-made waste. ВНТУ, 2021.
39. Іванов, О. А. Перспективи утилізації техногенних відходів у будівельні галузі. Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021.
40. Стаднийчук, М. Ю. "Использование промышленных отходов в строительной отрасли." International Science Group, 2021.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Тань Ліпін

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Професійне самовдосконалення є важливою складовою успіху та сталого розвитку в сучасному світі бізнесу і управління. Це концепція, яка передбачає систематичне підвищення рівня знань, навичок, компетенцій та особистих якостей з метою оптимізації професійного потенціалу та досягнення високих результатів у професійній діяльності. Наукові дослідження підтверджують, що професійне самовдосконалення має безперечний вплив на кар'єрний успіх, продуктивність роботи, задоволення від професійної діяльності та особисте задоволення. Ось деякі ключові аспекти, які роблять професійне самовдосконалення критично важливим:

- Підвищення компетентності: Професійне самовдосконалення допомагає розширювати знання і вміння в різних сферах діяльності. Це дозволяє менеджерам стати більш компетентними, ефективними і ефективно управляти завданнями та викликами, з якими вони зіткнулися в своїй кар'єрі.

- Адаптація до змін: Сучасний бізнес та управління швидко змінюються, і важливо бути готовим до нових тенденцій і викликів. Професійне самовдосконалення допомагає зберігати гнучкість та стресостійкість, що дозволяє легше пристосовуватися до змін.

- Покращення лідерських якостей: Вдосконалення лідерських якостей, таких як емпатія, комунікація, вміння впливати на інших, створює умови для успішного керівництва командою та досягнення спільних цілей.

- Підвищення конкурентоспроможності: Майстерність та компетентність є вагомими перевагами в конкурентному світі бізнесу. Професійне самовдосконалення дозволяє менеджерам стати більш привабливими для роботодавців і розвиватися в своїй кар'єрі.

- Стимулювання творчості і інновацій: Постійний пошук нових знань та навичок стимулює творчий підхід до вирішення проблем та знаходження інноваційних рішень.

- Задоволення від роботи: Професійне самовдосконалення допомагає розкривати потенціал та досягати успіху, що в свою чергу забезпечує задоволення від професійної діяльності та збільшує мотивацію для подальшого розвитку.

Професійне самовдосконалення – це процес систематичного підвищення рівня знань, навичок, компетенцій і особистих якостей з метою ефективнішої реалізації своїх професійних обов'язків та досягнення більш високих результатів у кар'єрі. Основні аспекти професійного самовдосконалення для майбутніх менеджерів: навчання (постійне підвищення рівня знань у сфері менеджменту, бізнесу, економіки, маркетингу, фінансів тощо. Це може бути здобуття вищої освіти, участь у професійних курсах, семінарах, тренінгах, вебінарах, а також самостійне вивчення літератури та онлайн-ресурсів); розвиток навичок (відпрацювання і вдосконалення необхідних навичок, таких як комунікація, лідерство, прийняття рішень, аналітичність, творчість, управління проектами, здатність працювати в команді тощо. Це можливо через тренування, виконання різноманітних завдань та проектів, стажування або волонтерську діяльність); самооцінка (важливим аспектом є постійний аналіз власних здібностей, недоліків і потреб у вдосконаленні. Менеджер повинен чесно оцінювати свої досягнення та зусилля, визначати слабкі місця і зосереджувати зусилля на їх усуненні); менторство (важливо шукати можливості для спілкування з досвідченими колегами, менторами, експертами, які можуть допомогти у розвитку і надати корисні поради); активна участь у професійних спілках та організаціях (приєднання до професійних спілок та участь у їхніх заходах допомагає розширити кругозір, знайти нові можливості для розвитку та

навчання, а також знаходити однодумців і партнерів); стратегічне планування (розробка особистої стратегії розвитку, встановлення метою, планування кроків і дій, щоб досягти цих цілей. При цьому важливо ставити амбітні, але реалістичні цілі та зосереджувати зусилля на досягненні результатів); стресостійкість та гнучкість (зміни в бізнес-середовищі вимагають від менеджерів здатності адаптуватися та вміння працювати в умовах невизначеності); інноваційність (сучасний менеджер повинен бути відкритим до нових ідей, технологій, підходів та змін. Пошук новаторських рішень та творчий підхід до розв'язання проблем є важливою складовою професійного самовдосконалення).

Щоб досягти успіху у професійному самовдосконаленні, майбутні менеджери можуть використовувати різноманітні методи і підходи. Це включає активну участь у навчанні, участь у професійних заходах, спілкування з експертами та менторами, самооцінку, розвиток навичок, залучення до проектів, а також постійний пошук інновацій та нових можливостей. Таким чином, професійне самовдосконалення є невід'ємною частиною професійного росту і успіху. Цей процес допомагає менеджерам розвивати свій потенціал, підвищувати продуктивність та досягати своїх цілей в сфері управління і бізнесу.

ВЗАЄМОВПЛИВ ПРАВА НА ПРАЦЮ ТА ВОЄННОГО СТАНУ: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Тарасов Дмитро Миколайович

аспірант Національного аерокосмічного університету

ім. М.Є Жуковського (ХАІ)

ORCID: 0009-0008-8727-1204

Взаємовплив права на працю людини та воєнного стану є складним процесом, який потребує негайного реагування з боку державних органів, прийняття відповідних законодавчих актів для врегулювання трудових відносин в цілому та забезпечення конституційних прав громадян, в тому числі права на працю. Дослідження тенденцій на ринку праці під час дії воєнного стану, визначення аспектів взаємодії права та працю та воєнного стану, аналіз інструментів впорядкування ситуації, корегування попиту і пропозиції, стримання неконтрольованого зростання рівня безробіття є доцільним та актуальним на даний час. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Під час оголошення воєнного стану можуть бути введені різноманітні обмеження для громадян, включаючи права на працю. Наприклад, можуть бути обмежені години роботи, заборонений вихід на роботу в певних регіонах або галузях, змінені умови праці, а також можуть бути прийняті законодавчі акти, що дозволяють відкликання працівників для військової служби. З іншого боку, захист права на працю залишається актуальним і в період воєнного стану. У багатьох правових системах передбачено захист працівників навіть у складних умовах. Наприклад, міжнародні норми, такі як Конвенція Міжнародної організації праці № 29 про примусову працю [2], або Конвенція Міжнародної організації праці № 105 про заборону примусової праці [3], забороняють примусову або обов'язкову працю, навіть в період воєнного стану.

Режим воєнного стану, запроваджений на території України Указом президента України 24 лютого 2022 року [4] спонукав до прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [5], який докорінно змінив засади правового регулювання праці на невизначений період війни. Цей закон реформує все чинне правове регулювання трудових та похідних від них відносин в Україні: від укладення трудового договору до його припинення, від сфери індивідуальних відносин в сфері праці до колективних. Зрозуміло, що режим воєнного стану не дозволяє забезпечувати весь спектр правових гарантій працівників, як це є у мирний період і багато обмежень прав працівників очевидно запроваджено з метою стабілізації виробничих відносин, що постраждали під час війни, надання засобів підтримки роботодавцям, які втратили свої потужності. Зазначене дозволяє окреслити певні деякі аспекти взаємодії між правом на працю та воєнним станом:

1. Обмеження права на працю. У відповідності ст. 64 Конституції України, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, окрім умов воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. У воєнний стан може бути встановлене обмеження права на працю, наприклад, можуть бути введені

додаткові обов'язкові робочі години, обмежені види праці, додаткові податки або обов'язкові військові зобов'язання для працівників у певних галузях. Повний перелік допустимих обмежуваних прав під час дії військового стану в межах тимчасових обмежень визначений ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1]. Щодо сфери праці, то обмеження відбувається у двох напрямках. Щодо першого, то відповідно до п. 3 ст. 8 закону, дозволяється під час військового стану використовувати потужності та трудові ресурси працедавців усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю. Другий напрям, згідно п. 2 ст. 8 цього ж закону передбачає можливість запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та захисту критичної інфраструктури і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб.

2. Мобілізація ресурсів. Воєнний стан потребує мобілізації робочої сили для військових потреб. Це може включати призов громадян до військової служби, а також залучення працівників з різних галузей до виробництва військової техніки, зброї та інших матеріалів. До того ж фінансовий потенціал відображає можливість отримання доходів різними економічними суб'єктами на конкретній території за умови мобілізації і використання фінансових ресурсів у необхідній кількості в певний період часу. Тому державні територіальні органи та органи місцевого самоврядування повинні не тільки декларувати, а реально створювати максимально сприятливі умови для діяльності суб'єктів господарювання усіх форм власності, що функціонують у межах відповідної території.

3. Вплив на економіку. Очевидно, що воєнний стан може суттєво вплинути на економіку країни. З одного боку, може збільшитися попит на певні товари і послуги, пов'язані з військовою діяльністю. З іншого боку, економічні обмеження та дефіцит ресурсів можуть призвести до зменшення пропозиції праці, спаду зайнятості в інших сферах та актуалізації проблеми безробіття. Необхідним є продовження пошуку інструментів корегування рівня безробіття і зайнятості, які матимуть найефективнішу дію в контексті досягнення стабільності на ринку праці України у перспективі, та забезпечення права на працю.

4. Соціальний вплив: Воєнний стан може викликати соціальні зміни у суспільстві. Це може бути пов'язано з переміщенням людей, евакуацією зі зон бойових дій, розподілом ресурсів тощо. Ці процеси впливають на життя і працю громадян.

5. Захист прав працівників. Важливо, щоб навіть під час воєнного стану були забезпечені базові права працівників, такі як безпека на роботі, забезпечення умов праці та оплата праці. Деякі правила можуть бути тимчасово призупинені або адаптовані через винятковий характер ситуації, але загальний захист прав людей повинен залишатися пріоритетним.

6. Можливості адаптації. Після закінчення воєнного стану важливим є питання забезпечення швидкої реконструкції і відновлення економіки. Це може включати створення нових робочих місць, інвестування у інфраструктуру та відновлення підприємств. Загалом, вплив воєнного стану на право на працю людини може бути комплексним і залежить від багатьох факторів, включаючи внутрішню політику країни, характер конфлікту та міжнародну ситуацію.

Підсумовуючи наведене можемо констатувати, що в Україні вчасно було зреаговано на потребу змін в законодавстві щодо трудових відносин. Однак зрозуміло, що концептуально право на працю все ж таки потребує певних законодавчих змін, з

урахуванням окреслених вище аспектів взаємодії, враховуючи що війна зумовила потребу у більшій гнучкості і трудових відносин взагалі і їх регулювання.

Список літератури:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 28.07.2023)
2. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю N 29: Міжнародний документ від 28.06.1930 № 29. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_036#Text (дата звернення 28.07.2023)
3. Конвенція про скасування примусової праці N 105: Міжнародний документ від 25.06.1957 № 105 / Міжнародна організація праці. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_013#Text (дата звернення 28.07.2023)
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 28.07.2023)
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 27.07.2023)

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Тарасова Т.Б.

к. психол. н., доцент
доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумський державний університет

Як відомо, існує класифікація професій залежно від того, що є об'єктом професійної діяльності. Відповідно до цієї класифікації педагогічна діяльність належить до групи професій "людина – людина", оскільки об'єктом педагогічної професії є людина, а предметом – її розвиток, виховання, навчання [2; 3]. Виходячи з цього можна впевнено стверджувати, що обов'язковою умовою ефективної професійної педагогічної діяльності є наявність у педагогічного працівника досить високої психологічної культури особистості.

Поняття "психологічна культура особистості" є досить новим у психології, адже воно не увійшло до жодного з вітчизняних психологічних словників, виданих до кінця ХХ століття. Проте, в першій чверті ХХІ століття вже з'являється значна кількість досліджень сутності даного психічного феномену та проблем його становлення і розвитку. У самому загальному плані можна стверджувати, що психологічна культура особистості є одним з результатів загального процесу соціалізації дитини, активного присвоєння (засвоєння) і відтворення нею соціально-історичного досвіду (О.М. Леонтьев). Як відомо, соціалізація є результатом дії найрізноманітніших факторів, серед яких можна умовно виділити 2 групи: стихійних і цілеспрямованих [1]. Відповідно до цього, виділяються і два види психологічної культури: життєва та наукова. Життєва психологічна культура є результатом стихійного, некерованого нагромадження життєвого досвіду. Зрозуміло, що цей досвід часто може бути недостатнім або взагалі негативним. Позитивний досвід у цьому випадку, як правило, реалізується на рівні інтуїтивних рішень і вчинків. Наукова психологічна культура передбачає володіння людиною достатніми психологічними знаннями та вміннями ефективно застосовувати їх для розв'язання різноманітних ситуацій із психологічним змістом. Однак, такі проблеми можуть виникати як поза професійною діяльністю, так і в рамках професійних обов'язків. Відповідно до цього, наукова психологічна культура у свою чергу може бути сформована у двох видах: загальна наукова психологічна культура і професійна наукова психологічна культура [5; 6]. Загальна наукова психологічна культура забезпечує швидке і оптимальне розв'язання людиною різноманітних ситуацій із психологічним змістом у сфері непрофесійної діяльності і спілкування. Професійна наукова психологічна культура являє собою необхідний компонент професіограми фахівців, що працюють у сфері "людина - людина": лікарі, учителі, юристи, працівники торгівлі і т.д.

Таким чином, психологічну культуру особистості слід визначати як її складну інтегративну властивість, що забезпечує своєчасне і оптимальне вирішення міжособистісних і особистих питань, психологічного змісту, що базується на щирій спрямованості на людину та глибокій переконаності в цінності людської особистості і значимості всіх її проявів [5]. Вона поєднує в собі в якості загального загальнолюдські цінності і соціальні норми, у якості особливого – своєрідність етнічного менталітету і способів соціальної взаємодії, а в якості одиничного – індивідуально своєрідний стиль відносин, поведінки і діяльності.

Виходячи з того, що найважливішим показником наявності психологічної культури є ствердження в діяльності цінності і значимості людської особистості, у структурі психологічної культури слід виділяти три компоненти: когнітивний, емотивний та конативний [4; 5]. Специфічний зміст даних компонентів полягає у наступному:

1. Когнітивний компонент психологічної культури особистості. Володіння науковими психологічними знаннями, відповідними до сучасного стану психологічної науки та вміння

ефективно їх використовувати. Уміння здобувати нову психологічну інформацію, що полягає у психологічній спостережливості та у самоосвіті в області психологічних знань.

2. Емотивний компонент психологічної культури особистості. Глибокі й різноманітні вищі почуття, що виникають при сприйнятті й усвідомленні людської особистості. Щира повага до людської гідності, до проявів індивідуальності людини у поєднанні з критичністю та вимогливістю до людей, що проявляються в гідній формі. Самоповага та самокритичність.

3. Конативний компонент психологічної культури особистості. Активне ствердження в діяльності і спілкуванні цінності та гідності людської особистості. Недопущення порушень норм моралі і заподіяння шкоди цілісності та благополуччю особистості людини. Уміння продуктивно вирішувати різноманітні ситуації із психологічним змістом. Потреба і уміння підвищувати рівень власної психологічної культури.

Як у більшості психологічних структур, виділення цих компонентів є досить умовним тому що психологічні феномени, що становлять сутність цих компонентів органічно взаємозалежні та взаємообумовлені.

І спеціальні дослідження, і повсякденні спостереження за діяльністю навчальних закладів, на жаль, свідчать про досить невисокий рівень психологічної культури педагогів незалежно від їхнього стажу, спеціалізації і рангу. Що настійно доводить необхідність активізації роботи з психологічної просвіти педагогів навчальних закладів усіх типів і рівнів акредитації. Проте є чимало свідчень і того, що саме робота практичних психологів з педагогами навчальних закладів є одним із слабких місць. Зазначене можна пояснити поєднанням низки чинників. Це можуть бути і професійні установки практичних психологів, орієнтованих на психологічний супровід педагогічного процесу, що вимагає розгорнутої роботи з дітьми або студентами, та не залишає часу на настільки ж розгорнуту роботу з педагогами. Це можуть бути і установки педагогів, які недостатньо розуміють роль психології як наукової основи педагогіки, та ставляться до психології як до науки "цікавої, але від практики відірваної". Можливо, це визначається браком у самого практичного психолога необхідної компетентності для роботи з педагогами як з професіоналами, дорослими людьми, що мають сформовані педагогічні переконання і досвід. Подекуди, існує і невіра педагогічного колективу в професійні можливості практичного психолога, нерозуміння взагалі цілей і завдань психологічної служби навчального закладу. Відіграють свою негативну роль й особистісні якості педагогів: ригідність переконань, знижена критичність стосовно своєї діяльності, уразливість і емоційна негнучкість. Нарешті, є і причина, пов'язана з установками адміністрації навчальних закладів, з уявленнями її керівників про статус практичного психолога, завдання та напрями його роботи.

Аналіз змісту і форм роботи практичних психологів з педагогічним колективом закладів освіти показує, що психологічна просвіта має в основному інформаційний характер та дуже рідко пов'язується з психологічною профілактикою, психодіагностичною або консультативною роботою. Слід визнати, що організація психологічної просвіти педагогів як окремих розрізнених інформаційних заходів є найменш ефективною, оскільки психологічна інформація, яка просто повідомляється педагогам, часто не сприймається їхньою свідомістю і не змінює їхньої поведінки. Це відбувається особливо яскраво в тому разі, якщо психологічна інформація значно розходиться з педагогічними стереотипами вчителів або має недостатню практичну спрямованість. Однак слід визнати і наявність у нинішніх вчителів значної орієнтації на "рецептурність" в педагогіці, на реалізацію готового та стандартного набору рекомендацій.

Крім подібної, "вузько технологічної" мотивації багато вчителів звертається до психологічної інформації тільки в разі, якщо відчують професійні проблеми і шукають те, що безпосередньо можна застосувати в практиці (як робити?). У результаті шкільні практичні психологи майже ніколи або надзвичайно рідко порушують проблеми методичного озброєння педагога, наприклад, питання про психологічні засади та механізми конкретних психологічних прийомів розвивального або особистісно-орієнтованого навчання,

психологічні умови підвищення мотивації навчання школярів, психології проектного або інтерактивного навчання, сучасних інформаційно-комунікативних технологій і т. д.

Виходячи з сказаного, метою психологічної просвіти педагогів у найрізноманітніших її напрямках та формах є змістовне збагачення, практична спрямованість, підвищення креативної і рефлексивної складових професійної наукової психологічної культури педагогів. Відповідно до такого підходу зміст кожного конкретного напрямку психологічної просвіти педагогів безпосередньо визначається структурними складовими психологічної культури особистості, зверненими до знань, до почуттів і до дій. Однак цей зміст буде дієво реалізований тільки за умови забезпечення методичних підходів, адекватних потребам педагогічної аудиторії. При визначенні таких підходів слід виділити характерні особливості методики психологічної просвіти педагогів, що базуються на загальних засадах психології та педагогіки вищої освіти [1; 3]:

- максимальне використання методів підвищення пізнавальної активності педагогів, формування їх самостійного творчого мислення;
- формування в педагогів орієнтації на самостійне вирішення проблем, тобто зняття установки на "готовий рецепт";
- недирективний характер навчання, демократична атмосфера спілкування в навчанні, максимально спрямована на вільний прояв власної позиції педагогів;
- рівноправна взаємодія психолога і педагога, яка в певних ситуаціях переходить у взаємне навчання з метою подолання "психологічної некомпетентності" педагогів і "педагогічної малограмотності" психологів;
- обговорення змісту, форм і методів навчання в навчальній групі, у разі необхідності їх корекція та уточнення;
- постановка реальних, професійно значущих проблем та забезпечення необхідних для її вирішення знань, навичок та особистісних якостей;
- у вирішенні навчальних проблем орієнтація на досягнення практично значущих результатів, перенесення їх в умови реальної практичної діяльності, перевірка з її допомогою отриманих результатів навчання та обговорення в групі результатів цієї перевірки;
- уточнення та відпрацювання розподілу професійних функцій між педагогами і психологами, зокрема, формування умінь педагогів компетентно формулювати запит до психолога й адекватно реалізовувати його рекомендації;
- широке використання ігрових імітаційних методів навчання, які забезпечують психотерапевтичний та психокорекційний ефект;
- прийняття на себе відповідальності за процес навчання всіма членами навчальної групи і психологом, який проводить заняття;
- відсутність у викладача права одноосібного контролю навчання кожного члена групи, оцінювання результатів навчання відбувається за участю всіх членів групи;
- активне використання діалогових форм організації навчальної діяльності, які створюють невимуснену атмосферу "взаємонавчання".

Ці особливості методики психологічної просвіти педагогів безпосередньо реалізуються в організаційних формах (видах навчальних занять) і конкретних методах забезпечення взаємодії практичного психолога з педагогами.

Список літератури:

1. Виноградова В.Є., Юрченко В.І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: навчальний посібник. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 296 с.
2. Джеджула О.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во ВНАУ, 2020. 208 с.
3. Прищак, М. Д. Залюбівська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця : Вид-во ВНТУ, 2019. 150 с.
4. Тарасова Т.Б. Методика навчання психології у вищій школі : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 361 с.

5. Тарасова Т.Б. Психологічна просвіта : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2013. 462 с.

6. Улунова Г. Є. Культура професійного спілкування державних службовців: сутність, функціонально-структурні особливості, психодіагностика : монографія. Суми : СумДУ, 2019. 414 с.

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ

Тепаленко Ірина Віталіївна

tepalenko.iryana1022@vu.cdu.edu.ua

ЧНУ імені Б. Хмельницького, магістрантка ОП «медична психологія»

У літературі описані дві групи способів психологічного захисту та конструктивних активних методів нейтралізації тривожності [1].

Перша група включає наступні чотири **неконструктивних способи** уникнути тривожності:

1) **раціоналізація** – найкращий спосіб виправдання свого ухилення від відповідальності. Наприклад, замість того щоб побачити і прийняти необхідність змінити щось в собі, людина може продовжувати переносити відповідальність на зовнішній світ і таким чином йти від усвідомлення своїх власних мотивів;

2) **заперечення існування тривожності**, тобто усунення її зі свідомості;

3) **наркотизація**. Це може робитися свідомо і в буквальному сенсі за допомогою прийняття алкоголю або наркотиків. Різновидом глушіння тривожності можуть служити спроби «потопити» себе в роботі, сні, сексуальній активності. Відсутність можливостей для задоволення даних потреб робить високотривожних осіб ще більш неспокійними і дратівливими;

4) **відхід із тривожності** – найбільш радикальний в даній групі спосіб. Він полягає в уникненні всіх ситуацій, думок або почуттів, які можуть порушити тривожність. Слідуючи такому способу, людина, не усвідомлюючи цього, може відкладати з дня на день справи, пов'язані з тривожністю (прийняття рішень, звернення до лікаря, написання листа і т.д.), або він може «прикидатися», тобто суб'єктивно вважати, що виносяться їм певні дії (прийняття участі в обговоренні, розмова з підлеглими, розрив відносин з іншою особою та ін.) є несуттєвими.

Різновидом даного способу служать **внутрішні заборони**, коли в свідомість не проникає ніякої тривоги і, отже, немає можливості подолати заборони за допомогою свідомого зусилля. Однак необхідно мати на увазі, що заборони, пов'язані з тривожністю, надають певний вплив і на самі ці дії. По-перше, здійснення дії, з приводу якого ми відчуваємо тривожність, породжує відчуття напруги, втоми або знемоги. По-друге, тривога, пов'язана з певною діяльністю, в результаті буде призводити до порушення функції. Якщо, наприклад, має місце тривога, пов'язана з наказами підлеглим, вони будуть даватися в вибачатися, неефективному тоні. По-третє, тривожність, пов'язана з діяльністю, буде псувати те задоволення, яке ця діяльність могла б принести в іншому випадку. Так, наприклад, сильна тривожність, пов'язана з сексуальними стосунками, повністю позбавить їх задоволення, і якщо людина не усвідомлює свою тривожність він буде відчувати почуття, що сексуальні відносини нічого не означають. Таким чином, почуття відрази, що використовується як засіб подолання тривожності, може бути наслідком підвищеної тривожності [2].

Як показує досвід профілактики тривожності, наявність прихованих або явних заборон тим більше, чим вище рівень тривожності. Наприклад, тривожність може ховатися за почуттями фізичного дискомфорту, такими як сильне серцебиття і втома; за численними страхами, які зовні представляються раціональними чи обґрунтованими. Вона може бути прихованою силою, що штовхає нас до випивки або зануренню у всілякі стану потьмарення свідомості. Часто ми можемо натрапляти на неї як на причину нездатності виконувати ту чи іншу справу або отримувати задоволення, і ми завжди виявляємо її як впливового фактора, що стоїть за внутрішніми заборонами.

До числа **конструктивних способів** подолання тривожності слід віднести **власну активність особистості**. Наприклад, звільнення від тривоги, пов'язаної з впливом негативної інформації про захворювання, перипетіях осіб, які постраждали у катастрофах, долі біженців і т.д., можна домогтися шляхом перетворення цієї інформації в активні дії: зробити щеплення, здати кров, зібрати для біженців теплі речі, їжу, іграшки та ін. Головне в цьому способі подолання тривожності – реальне звільнення від ситуативної тривожності.

Способи зниження ситуативної тривожності [3]

До числа доступних способів зниження ситуативної тривожності відносять:

1) використання елементів **арттерапії** (від англ. Art – мистецтво і грец. Therapiea – лікування) у вигляді будь-яких вільних замальовок, письмових записів, без урахування якості малюнків або орфографії. Ця вправа дає вихід переживанням і сумнівам і дозволяє поглянути на них з боку;

2) вербалізацію пережитої тривожності у вигляді довірчого вільного спілкування або багаторазового проговорення всього того, що по-справжньому хвилює і тривожить людини;

3) використання **креатотерапії** – спосіб подолання тривожності засобами творчості;

4) заняття спортом або ручною працею;

5) дихальні вправи, що допомагають відволіктися, переключитися, зняти м'язову напругу і занепокоєння в думках;

6) використання позитивних батьківських установок типу «Вір у себе, ти зможеш», а не «У тебе знову нічого доброго не вийде». Такий підхід допомагає зупинити потік негативних думок і перейти до конструктивного вирішення;

7) уточнення реальності у вигляді чотирьох питань «Чи правда це?», «Чи можу я бути абсолютно впевненим, що це правда?», «Яку реакцію викликають у мені ці думки?», «Ким би я був без цих думок?» Цей прийом сприяє зниженню тривожності у випадках, коли людина не знає, як вчинити через те, що хтось буде сердитися. Відповіді на ці запитання дозволяють усвідомити відносність наявних переконань і побачити зовсім інші рішення проблеми.

Подоланню тривожності сприяє також **внесення коректив у сімейну, освітню, виробничу середу** і всю структуру міжособистісних відносин з урахуванням вище зазначених причин ситуативної та особистісної тривожності.

Список літератури:

1. Груповий психоаналіз // За ред. О. Фільца, Р. Гаубля, Ф. Лямонт: Навчальний посібник. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004. – 192 с.

2. Дейл Карнегі Як подолати неспокій та почати жити / Карнегі Дейл // Київ: Країна Мрій, 2019. – 352 с.

3. Девід Бернс Почувайся добре. Нова терапія настрою // Бернс Девід / Київ: Клуб сімейного дозвілля, 2021. – 544 с.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ»

Тернавська Т.А.

кандидат педагогічних наук, доцент
методист відділу ліцензування та акредитації
Центру забезпечення якості вищої освіти

Муравська С.М.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки
Льотна академія Національного авіаційного університету

Комунікація або спілкування визначається як процес двостороннього обміну інформацією, почуттями, думками, міркуваннями, враженнями, загалом повідомленнями результатом якого є взаєморозуміння. Інформаційно-комунікаційна стратегія освітнього середовища спонукає до адекватного розуміння, тлумачення та аналізу інформаційного простору здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Особливо гостро постає питання адаптації до прогресу трансформації освітнього середовища, можливості набуття у результатів навчання інформаційно-комунікативних стратегій, медіаграмотності в процесі залучення до системи освіти дорослих.

Комунікативна компетентність розуміється як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, узгоджується із системою внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії. Комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з оточуючими, який дозволяє особі в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві, а також наявність життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань тощо.

Комунікативна компетентність майбутнього педагогічного/науково-педагогічного працівника передбачає задоволення у потребі спілкування усіх учасників освітнього процесу, конструювання авторитету та об'єктивного уявлення про професіонала, м'який та ефективний педагогічний вплив на здобувачів освіти та колег, розбудова професійних стосунків та ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу, демонстрація взаємоповаги.

Інформаційно-комунікативний обмін відбувається в результаті здійснення комунікативного процесу – це обмін інформацією між двома і більше особами, метою якого є забезпечення розуміння предметного змісту [2].

В Основах стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей у системі освіти України визначено, що інформаційно-комунікаційна компетентність є результатом різнобічних здатностей людини і має такі складові:

- здатності й уміння: здобувати інформацію з різних джерел у зрозумілому вигляді; працювати з різними відомостями; критично оцінювати відомості; використовувати у професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології;
- знання: особливостей інформаційних потоків у своїй галузі; основ ергономіки й інформаційної безпеки; функціональних можливостей ІКТ;
- конкретні навички з використання комп'ютерної техніки та ІКТ; ставлення особистості до застосування ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії й поведінки [2].

Завдяки налагодженому здійсненню інформаційно-цифрової комунікації створюються оптимальні умови для ефективної взаємодії усіх стейкхолдерів освітнього процесу, а саме: досягнення бажаних освітніх результатів здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти шляхом формування бази для самореалізації у професії, яка цікавить, та

можливість будувати кар'єру, бути конкурентоспроможним, відбудовувати країну ефективність науково-педагогічних працівників у вигляді колаборації з українськими та зарубіжними колегами, що є запорукою гідної оплати праці та формування сильної академічної аудиторії; пріоритетність для роботодавців у співпраці з закладами вищої освіти як інвестиція у фахівців із ґрунтовними теоретичними та практичними професійними компетентностями, зокрема у системі освіти дорослих.

Метою вивчення дисципліни «Основи андрагогіки» є забезпечення загальної теоретичної й практичної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з питань теорії та методики освіти дорослих у контексті безперервного становлення особистості, яка слугуватиме основою для їхньої практичної роботи, що пов'язана з науково-дослідницькою та викладацькою діяльністю, розв'язання комплексних проблем в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, зможе забезпечити відповідну освітню підтримку їх науковим дослідженням, ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу [1].

У результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні знання:

- критично осмислювати теорії, основні концепції педагогічних технологій навчання дорослих, особливості їх застосування під час організації конкретного освітнього-процесу;
- визначати найбільш прийнятні комунікативні технології, методи і засоби навчання й виховання дорослих з метою забезпечення запланованого рівня особистісного та професійного розвитку здобувачів ВО для проведення наукових досліджень на рівні останніх світових досягнень і спрямованих на їх розширення та поглиблення;
- ефективно демонструвати та презентувати знання основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань в зарубіжному й вітчизняному освітньому просторі щодо освіти дорослих та технологічного забезпечення освітнього процесу дорослих;
- володіти термінологією з досліджуваного наукового напрямку.

Уміти:

- обирати технології навчання залежно від стратегічних цілей і завдань, що вирішуються в педагогічному процесі, рівня навченості, вихованості дорослих, забезпечувати їх навчально-методичний супровід;
- публічно представляти результати досліджень та інновацій в галузі освіти дорослих, обговорювати і дискутувати з науково-професійною спільнотою, використовуючи сучасні засоби візуальної презентації;
- вільно презентувати перед фахівцями і нефахівцями результати досліджень щодо технологічного забезпечення освіти дорослих та власного наукового дослідження.

Бути ознайомленим:

- з принципами проектування й реалізації індивідуальної наукової траєкторії, наукової самоорганізації, власного дослідницького стилю;
- з правилами та принципами підготовки та публічних презентації рефератів, тез доповідей, доповідей, статей тощо.

Інформаційно-комунікативна компетентність, яку здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти набуває у процесі вивчення дисципліни «Основи андрагогіки» характеризується базовою загальною компетентністю, а саме здатністю: до науково-професійної комунікації; використовувати державну й іноземну мови для представлення наукових результатів в усній і письмовій формах, для розуміння іншомовних наукових і професійних текстів для спілкування в іншомовному науковому та професійному середовищах; до використання академічної української й іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях; до вільного спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому. Також не менш важливою компонентою інформаційно-комунікативної компетентності постає комплексність у проведенні критичного аналізу різних інформаційних

джерел, розроблені та застосованні авторських методик, конкретних освітніх, наукових і професійних текстів у галузі освіти, в тому числі професійної освіти та педагогіки.

Отже у процесі вивчення курсу «Основи андрагогіки» формується інформаційно-комунікативна компетентність яка характеризується наступними результатами навчання: знаннями та вміннями володіти науковою комунікацією українською мовою та представляти широкому загалу власні наукові доробки; вміннями та навичками критично сприймати й аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи вирішення проблеми, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів; проводити критичний аналіз різних інформаційних джерел, конкретних освітніх, наукових та професійних текстів у галузі освіти, зокрема професійної; знання про особливості організації освітнього процесу у навчальних закладах провідних зарубіжних країн; вміння застосовувати знання щодо організації освітнього процесу у навчальних закладах провідних зарубіжних країн для ефективного проведення наукових досліджень у галузі освіти дорослих.

Список літератури:

1. Пухальська Г.А., Муравська С.М. Силабус навчальної дисципліни «Основи андрагогіки» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктора філософії) за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», відповідно до ОНП «Професійна педагогіка». 2022. 10 с. URL: https://www.sfa.org.ua/images/docs/Sylabusy2022/Aspirantura/Sylabus_011_Osnovy_Androgogiky2.pdf
2. Чудеса А.М. Інформаційно-цифрова компетентність педагога. Генезіум. URL: <https://genezium.org/library/informaciyno-cyfrova-kompetentnist-pedagoga>

ОГЛЯД СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ГІРСЬКИХ ГІДІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦЬОГО НАПРЯМКУ В УКРАЇНІ

Тимко І.М.

Репко Е.О.

Тимко Є.М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. В оглядовій статті порушено проблему наявності в Україні кваліфікованих гірських гідів. Зроблено аналіз підготовки гірських гідів в інших країнах[1]. Розглянуто та порівняно програми підготовки гірських гідів у різних країнах. Для цього використовувались інтернет ресурси, сайти міжнародних федерацій, асоціацій, сайти федерацій різних країн та гірських клубів а також друковані видання. Міжнародної федерації асоціацій гірських гідів (IFMGA) розробила схему навчання[2], яка встановлює загальний світовий стандарт у чотирьох дисциплінах: альпінізм, лижний туризм, скелелазіння та льодолазіння [3].

Визнаючи, що окремі країни можуть мати свої індивідуальні вимоги щодо навчання своїх власних гірських провідників, у Схемі навчання IFMGA існує певний ступінь автономії. Але очікується, що кожен гірський гід, сертифікований IFMGA, дотримуватиметься «Кодексу професійної поведінки. Їхня якісна освіта орієнтована на безпеку, а багатий досвід допомагає гірському гиду приймати правильні рішення в складних ситуаціях.

Навчання в більшості країн можна починати з 18 років, але при цьому має бути досвід зі скелелазіння, альпінізму, гірських лиж та льодолазінню 3-5 років. Рівень досвіду доволі високий, з великою кількістю пройдених маршрутів. В багатьох країнах при вступі вже повинен бути сертифікат про надання першої допомоги в гірських умовах. Навчання, в основному, не менше 3 років, охоплює різні пори року та має час для стажування. Послуги, які надають гіді після навчання доволі різноманітні.

Ключові слова: Гірські гіді, альпінізм, скелелазіння, інструктор, навчання

Вступ.

В нашій країні є гори. Отже є і ті, хто ходять в гори і ті, хто водить у гори. Але нажаль часто ті, хто організовує походи в гори або навіть альпіністські сходження не мають належної кваліфікації або просто є самоучками. Це може бути небезпечно для життя: в горах щороку гинуть люди. Тому тема кваліфікованих гірських гідів дуже важлива. Ця тема трохи освітлювалась у нащ час [4,5,6]. То ж стаття оглядає трохи історію та досвід інших країн [7,8,9,10] у яких успішно працює підготовка гірських гідів, а також роль гірських гідів в суспільстві. В минулому в нашій країні не було поняття «гірський гід», але був розвинений альпінізм, як вид спорту. Тому існувала програма підготовки альпіністів, яка мала послідовні багаторічні етапи. Перспективні спортсмени, схильні до тренерсько-викладацької роботи мали змогу бути зарахованими як курсанти до навчально-методичного центру з підготовки інструкторів[11]. Сьогодні більш актуальною є професія гірського гідів. І ось чому. Інструктор працює зі спортсменами і його мета навчити спортсмена самостійно працювати на маршруті, поступово збільшувати складність, допомогти спортсменові виконати спортивний розряд, підготувати спортсмена до участі у змаганнях. Але сьогодні не багато людей мають бажання займатись альпінізмом як видом спорту, ще менше бажаючих брати участь у змаганнях. І багатьом не потрібні складні вершини, їм досить нескладної. І вони готові заплатити тому, хто допоможе їм безпечно досягнути їхньої мети. Саме цим і займаються гірські гіді[2,12].

Мета роботи. Матеріали та методики.

Мета роботи – звернути увагу на проблему наявності в Україні кваліфікованих гірських гідів. Зробити аналіз підготовки гірських гідів в інших, країнах. Запропонувати запозичити досвід інших країн у підготовці гірських гідів.

Матеріали та методики. В оглядовій статті розглядаються та порівнюються програми підготовки гірських гідів у різних країнах. Для цього використовуються інтернет ресурси, сайти міжнародних федерацій, асоціацій, сайти федерацій різних країн та гірських клубів а також друковані видання.

Результат огляду.

Було розглянуто приклади різних, в основному європейських країн, де професія «гірський гід» достатньо розвинена, і де існує підготовка та сертифікація, бо це є важливо[7,8,9,10,13,14,15]. Гори можуть таїти багато небезпек і тому гірський гід повинен бути добре підготовлений. Розглянувши та проаналізувавши досвід інших країн по підготовці гірських гідів ми можемо зробити висновки, що обов'язок гірського гίδα перед клієнтами не тільки в тому, щоб безпечно провести їх через гори. Перед початком туру він дає персональні поради клієнту та підтримує його у виборі відповідного туру. Гірські провідники мають базову освіту в галузі геології, фауни та флори та знають гори та їхню історію.

Отже, гірський тур стає для клієнта життєвим досвідом. Гід не тільки вказує шлях, але є і тренером, який дає поради та мотивацію. Він / вона допомагає амбітним клієнтам удосконалюватися технічно та фізично. Часто гірський гід супроводжує свого клієнта багато років у всьому світі. Це є основою дружби на все життя.

Безпека – важливе питання у альпінізмі. Люди шукають відпочинку та пригод у горах. В альпінізмі є певний ризик, якого неможливо позбутися. Гірські гіді професійно навчені знижувати цей ризик. Їхня якісна освіта орієнтована на безпеку, а багатий досвід допомагає гірському гиду приймати правильні рішення в складних ситуаціях.

Висновки.

В статті розглянуто приклади системи навчання Міжнародної федерації асоціацій гірських гідів (IFMGA), Об'єднаного Королівства, Швейцарії та Киргизстану і Грузії[7,8,9,10]. Проаналізувавши та порівнявши ці системи підготовки ми бачимо що навчання в більшості країн можна починати з 18 років, але при цьому має бути досвід зі скелелазіння, альпінізму, гірських лиж та льодолазінню 3-5 років. Рівень досвіду доволі високий, з великою кількістю пройдених маршрутів. В багатьох країнах при вступі вже повинен бути сертифікат про надання першої допомоги в гірських умовах[16,17,18]. Навчання, в основному, не менше 3 років, охоплює різні пори року та має час для стажування. Послуги, які надають гіді після навчання доволі різноманітні[19].

Так що, на основі розглянутого матеріалу ми можемо надалі розробити програму підготовки гірських гідів в Україні.

Список використаних джерел.

1. Eikje, C. A., Horgen, A., & Arnegård, J. (2020). The organizing and regulation of mountain guiding in Scandinavia 1820–2016, with a glance at the Alps. In *Sport, Outdoor Life and the Nordic World* (pp. 41-58). Routledge.
2. <https://ifmga.info/%3Cnolink%3E/become-professional-mountain-guide>
3. Løland, S., & Hällgren, M. (2022). 'Where to ski?': an ethnography of how guides make sense while planning. *Leisure Studies*, 1-17.
4. Коллегаєв, М. (2022). МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АКТИВНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, (3), 15–23. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2022.265912>

5. Зігунова, І. С. (2010). ЛИЖНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ІНСТРУКТОРІВ ТУРИСТСЬКОГО СУПРОВОДУ. ВІСНИК, 72.
6. ЕН Тимко ЕА Репко, АВ Фещенко, -ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ..., 2019 - sportscience.org, Тренировка альпинистов в подготовительный период с использованием скандинавской ходьбы.
7. <http://www.mountainguide.ge>
8. <http://mguide.in.kg>
9. <https://sbv-asgm.ch>
10. <http://www.bmg.org.uk>
11. Школа альпінізму «Фізкультура і спорт»1989, стр10,38
12. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA
13. <http://www.guidealtamontagna.com>
14. <http://www.bergfuehrer.at>
15. <http://www.sngm.com>
16. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1080603202705929>
17. <https://wms.org/magazine/magazine/1039/Diploma-in-Mountain-Medicine/default.aspx>
18. Métrailler, P., Greiser, J., Dietrich, G., Walter, D., Richon, J., Walliser, M., ... & Sartori, C. (2019). Swiss mountain guides: medical education, knowledge, and practice. High altitude medicine & biology, 20(3), 251-261.
19. <https://www.chamonix-guides.com/fr>

ПОТЕНЦІАЛ БІЗНЕС-МОДЕЛІ МАРКЕТПЛЕЙС В ОНЛАЙН-КРЕДИТУВАННІ

Тимошенко І.П.

к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID 0000-0001-7885-3685

Розвиток фінтеху призвів до глобальних зрушень на фінансовому ринку, у тому числі зумовив появу нових онлайн-рішень у сфері кредитування фізичних осіб та бізнесу. Альтернативне кредитування, що здійснюється із використанням інтернет-платформ, набуває неабиякої популярності у різних країнах. При цьому найчастіше використовується моделі краудлендингу та однорангового P2P кредитування. Однак зараз спостерігається тенденція до підвищення інтересу гравців фінансового ринку до організації альтернативного кредитування на засадах маркетплейсу.

Статистичні дані говорять, що до кінця 2023 року світовий обсяг угод у сегменті споживчого маркетплейс-кредитування зросте на 2,7% у порівнянні з 2022 роком, досягнувши 32,1 млрд. дол. США, а у 2027 році цей показник складе 34,7 млрд. дол. США [1]. Попри таку позитивну тенденцію для багатьох цей фінансовий інструмент лишається мало відомим, - як для споживачів, так і для бізнесу. Це ставить перед нами наукове завдання щодо з'ясування змісту цього інструменту та розкриття його потенціалу.

В цілому маркетплейс (англ. marketplace) - це тип веб-сайту електронної комерції, де інформацію про продукти чи послуги надають кілька третіх сторін. Онлайн-маркетплейс має форму платформи, на якій різні продавці можуть спільно продавати свої продукти чи послуги заздалегідь сформованій клієнтській базі. Така бізнес-модель настільки добре зарекомендувала себе на ринку споживчих товарів (наприклад, Amazon, Aliexpress, Rozetka), що її потенціал було вирішено використати для платформ онлайн-кредитування.

Так з'явилося маркетплейс-кредитування, яке ми пропонує визначати як різновид кредитування, що дозволяє фізичним особам та власникам бізнесу отримувати кредити безпосередньо від інвесторів (кредиторів), не звертаючись до традиційних фінансових установ. На відміну від однорангових платформ, кредитні майданчики типу маркетплейс мають кілька потоків фінансування. Вони з'єднують позичальників з індивідуальними позикодавцями, а також з інституційними інвесторами, які готові розмістити свої кошти в позики в обмін на щомісячні відсотки. Інституційні інвестори в цьому випадку можуть бути представлені сімейними офісами, венчурними компаніями, інвестиційними групами, компаніями з управління активами або банками, які готові інвестувати великі суми через такі платформи.

Ключові роль у цій бізнес моделі відіграє саме платформа маркетплейс-кредитування, яка власне приймає заявки на найрізноманітніші кредити та визначає кредитоспроможність заявника за допомогою автоматизованого алгоритму. Для неї є характерними такі риси:

- вона грає роль посередника та арбітра між позичальниками та кредиторами/інвесторами в рамках свого Інтернет-майданчика;
- вона не приймає депозити, не заробляє відсотки на кредитуванні та сама його не здійснює;
- вона не формує компенсаційний фонд відшкодування потенційних втрат інвесторів та кредиторів;
- джерелом її доходу виступають різні збори та комісії;
- працює на засадах прозорості і дозволяє кредиторам контролювати свої кошти;
- не передбачає трансформації термінів (перетворення короткострокових вкладів у довгострокові позики).

В загальному схема моделі маркетплейс-кредитування подана на рисунку 1.

Рис. 1. Загальна схема функціонування бізнес-моделі маркетплейс кредитування

Відповідно до Федеральної корпорації зі страхування депозитів (США) варто розрізняти дві моделі маркетплейс-кредитування:

- пряму модель, в якій компанія позичає кошти безпосередньо через платформу;
- модель банківського партнерства, коли компанія співпрацює із традиційним банком, щоб полегшити процес одержання позики [2].

Перспективність подальшої активної розбудови платформ маркетплейс-кредитування ми обґрунтовуємо тим, що така модель поєднує в собі усі переваги, що характерні саме онлайн-кредитування (швидкість подання заявок та їх схвалення, простота використання, гнучкий андеррайтинг, широкі можливості диверсифікації кредитного портфеля, відсутність взаємодії з фізичним відділенням банку) з тим потенціалом, що може запропонувати власне модель маркетплейсу. Мова йде про такі сильні сторони, як доступ до міжнародного ринку капіталу, низькі трансакційні та супутні витрати, надійність та довіра при укладанні угод, доступ до готової клієнтської бази, а також можливість просувати свій бізнес та проекти.

Названими перевагами вже скористались такі компанії, як Income Mintos, Peer Berry, Lendermarket, Debitum, а також такі гіганти ринку, як Lending Club, Zopa, Funding Circle. Наразі в Україні сегмент онлайн-кредитування є слабо розвиненим, однак має потенціал розвитку через складність доступу до традиційних джерел кредитування. Ми вбачаємо подальшу розбудову цього ринку саме в напрямку макретплейс-кредитування, оскільки це забезпечить ширші можливості, насамперед, для позичальників, отримати фінансування.

Список літератури:

1. Marketplace Lending (Consumer) - Worldwide. Statista. URL: <https://www.statista.com/outlook/dmo/fintech/digital-capital-raising/marketplace-lending-consumer/worldwide> (дата звернення 1.07.2023).
2. How the FDIC Defines Marketplace Lending. deBanked. URL: <https://debanked.com/2016/02/how-the-fdic-defines-marketplace-lending/> (дата звернення 1.07.2023).

ЗМЕНШЕННЯ ВИКИДІВ В АТМОСФЕРУ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ЦЕМЕНТУ ЗА РАХУНОК ДОДАВАННЯ ЗОЛИ ВІНОСУ ТЕС

Тимошенко В.О.

vitaliktymoshenko@gmail.com

Вінницький національний технічний університет

Вступ

Цемент є одним з найважливіших будівельних матеріалів, які використовуються у всьому світі. Це основний компонент бетону і дуже важливий для будівельної галузі. Проте виробництво цементу є енергоємним процесом, який завдає шкоди навколишньому середовищу та природним ресурсам.

У міру зростання споживання цементу в усьому світі вчені, інженери та промисловість активно працюють над удосконаленням процесів виробництва цементу, щоб зменшити їх негативний вплив на навколишнє середовище.

Щороку в Україні утворюється 6-7 мільйонів тонн золошлакових відходів. Поки вугілля є основним джерелом енергії, вугілля буде утворюватися скрізь, де працюють вугільні ТЕС. У Європі утилізується до 92% золи. В Україні про ці цифри говорити зарано, але шлаковий матеріал успішно використовують для виробництва цементу, бетону, будівельних сумішей і відтепер для будівництва доріг. Використання відходів певних галузей промисловості як сировини для інших галузей промисловості (в тому числі інших) є головним принципом циркулярної економіки та основою сталого розвитку країни та підприємств.

Золошлакові відходи спалювання твердого палива (вугілля, горючих сланців, торфу) на теплових станціях вважаються одними з найбільших промислових відходів. За приблизними підрахунками, теплоелектростанція (ТЕС) встановленою потужністю 1 мільйон кіловат щодня спалює 10 тисяч тонн вугілля та викидає близько 1000 тонн шлаку та золи. Вони займають величезну територію, є джерелом забруднення навколишнього середовища, становлять небезпеку для здоров'я людей, створюють загрозу для флори і фауни. Водночас за хіміко-мінералогічним складом вони багато в чому ідентичні природним мінеральним матеріалам і є перспективним джерелом сировини [1].

Результати дослідження

Цемент (нім. Zement, від лат. caementum — «щебінь, битий камінь») — загальна назва мінеральних в'язучих порошкоподібних матеріалів, які після затворення їх водою, з рідкого або тістоподібного стану переходять у твердий каменеподібний стан при звичайній температурі і використовується для зв'язування з іншими матеріалами [6].

Процес виробництва цементу складається з двох основних етапів. Першим кроком у виробництві цементу є виробництво клінкеру з основної сировини методом випалу. Це найдорожчий крок, оскільки близько 70% вартості виробництва цементу витрачається на сировину. Щоб знайти потрібні породи, необхідно зруйнувати (зазвичай вибухівкою) верхню частину вапняку і відкрити кам'яну сферу, яка зазвичай знаходиться на глибині 10 метрів. Отриманий матеріал подрібнюють, змішують з добавками і варять. Після цього клінкер додатково подрібнюють важкими сталевими кулями до отримання з нього порошку, який необхідно ретельно висушити, після чого додають інші інгредієнти - це друга стадія виробничого процесу виробництва цементу [7].

При спалюванні твердого палива в топках ТЕС при температурі близько 1200-1700°C утворюються великі тверді мінеральні відходи, які представлені шлаком і золою-вінесенням. Дрібні і легкі частинки з питомою поверхнею 1500-3000 см²/г, що становить близько 90%, виходять з печі у вигляді газу, більші частинки осідають на дно печі і зливаються в грудкуватий шлак [2].

Досвід заводів ряду країн показав, що економічно вигідно додавати золу до складу звичайного бетону. Дослідникам давно відомо, що при частковій заміні цементу золою, підвищується зручність укладання бетонної суміші. В основному це відбувається завдяки гладкій і сферичній поверхні частинок золи. Чим дрібніше зола, тим більше цих частинок. В результаті зменшується кількість води для досягнення необхідної консистенції бетонної суміші і поліпшуються її показники: підвищується пластичність, однорідність і щільність бетонної суміші. Зола дозволяє покращити зернистість піску, що не містить дрібних частинок. Особливо доцільно додавати його в складні для роботи бетонні суміші з невеликою кількістю цементу.

Застосування золи виносу також сприяє зменшенню використання первинних матеріалів, таких як цемент, що допомагає зберегти природні ресурси та зменшити енерговитрати на їх виробництво. Крім того, використання золи сприяє скороченню викидів вуглекислого газу, пов'язаних з виробництвом цементу, оскільки заміна частини цементу золою виносу зменшує кількість необхідного цементу у будівельних матеріалах [4, 5].

Наприклад, використання летючої золи і золошлакових відходів ТЕС в керамзитобетоні замість кварцового піску, знижує його щільність на 40-80 кг/м³ і дозволяє скоротити витрати цементу при виробництві бетону на 15-50 кг у розрахунку на 1 м³ бетону. При цьому підвищується корозійна стійкість і теплофізичні показники бетону.

Застосування летючої золи при виробництві бетону забезпечує максимальну економію цементу (10-25 % залежно від виду, якості заповнювачів і типу конструкцій) [3]. У європейських країнах і Японії коефіцієнт корисного використання золи і шлаків (переважно в будівництві) досягає 90-95%. З використанням золи-винесення споруджуються такі об'єкти, як найвищий хмарочос у світі – Бурдж-Халіфа в Об'єднаних Арабських Еміратах, один із найдовших мостів у світі – Великий Бельт у Данії, тунелі Дорожного каналу, а також кілька великих дамб, градирні електростанцій, аеропорти та інші відповідальні інженерні споруди та промислові будівлі.

Висновки

Загалом використання золи-винесення в будівництві є перспективним напрямком для сприяння сталому розвитку та зменшення негативного впливу будівельної галузі на навколишнє середовище. Це дозволяє ефективно використовувати відходи та забезпечує створення екологічно чистих та енергоефективних будівельних матеріалів.

Список літератури:

1. Офіційний сайт ДТЕК Енерго [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dtek.com/>.
2. Ковальський, В.П. і Сідлак, О.С. 2014. ВИКОРИСТАННЯ ЗОЛИ ВІНОСУ ТЕС У БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛАХ. Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. 16, 1 (Жов 2014), 35–40.
3. Кривенко П. В., Пушкарьова К. К., Кочевих М. О. Заповнювачі для бетону. – Підручник. – К.: ФАДА, ЛТД. 2001. – 399 с.
4. Дворкин Л.И., Дворкин О.Л., Корнейчук Ю.А. Эффективные цементно-золяные бетоны. – Ровно. – 1998. – 195 с.
5. К.К. Пушкарьова Ресурсозберігаючі мінеральні в'язучі речовини і високоефективні композиційні матеріали на основі паливних зол і шлаків. - Збірник наукових праць УкрДАЗТ, 2013, вип. 138.- 19-26с.
6. Пушкарьова, К.К. Перспективні технології утилізації відходів паливно-енергетичної промисловості та ефективність їх застосування при отриманні будівельних матеріалів з підвищеними експлуатаційними характеристиками [Текст] / К.К. Пушкарьова, О.А. Гончар, В.В. Павлюк // Строительные материалы и изделия. – 2005. – № 4. – С. 20-23.
7. Pushkarova K.K. Physical - chemical foundations for synthesis of a durable artificial stone based on ash-cement-sulfate binding systems / K.K. Pushkarova, V.I. Gots, V.V. Pavljuk // Ibausil. – Weimar, 2006. – P. 1-0829-0836.

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ У ПРИЙМАЛЬНІЙ КОМІСІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Тітяпкин С.С.

викладач циклової комісії інформаційних технологій
та природничо-математичних дисциплін
Білгород-Дністровський фаховий коледж природокористування,
будівництва та комп'ютерних технологій

***Анотація.** Проаналізовано використання програмних комплексів документообігу для роботи приймальної комісії та визначено доречність використання тих чи інших програмних засобів під час прийому абітурієнтів*

***Ключові слова:** приймальна комісія, абітурієнт, документообіг, програма, інформаційна система, модель, автоматизація, аналіз*

Постановка проблеми.

На сьогоднішній час все більше виконується впровадження цифрових технологій в роботі. Навчальні заклади різних рівнів акредитації не є цьому винятком. Використання інформаційних систем поліпшує роботу та впливає на прискорення її виконання. Навчальні заклади можуть користуватися як загальними програмами, які впроваджуються від Міністерства освіти України, так і створювати власні розробки, відповідно до діяльності закладу. Цифрові технології можуть використовуватися не лише для поліпшення навчання студентів, а і в роботі самого закладу. Як приклад, це використання серверів для збереження та обміну документацією, використання єдиних баз даних для швидкого доступу до інформації про учнів, працівників та інших інформаційних елементів навчального закладу. Одним із головних «вузлів» роботи будь-якого навчального закладу є приймальна комісія, адже саме вона відповідає за прийняття абітурієнтів до закладу. Основним її елементом є робота з документацією, як з даними, що подають абітурієнти, так і з формуванням відомостей та звітностей.

Цифрове поліпшення документообігу приймальної комісії впливає не лише на продуктивність роботи, а й на зручність для працівників. надає можливість швидкого доступу до даних, зменшує необхідність використання та пересилання паперових документів, а також загального часу, що витрачається на обробку даних абітурієнтів, підвищує продуктивність праці співробітників за рахунок скорочення часу створення, обробки та пошуку даних про вступників.

Щодо вимог до інформаційної системи, до всі програми, що будуть входити до її складу, мають бути простими для користування, та мати зручний інтерфейс для роботи. Зумовлено це тим, що до роботи приймальної комісії можуть долучатися працівники, що не мають інженерної освіти, або ніколи не долучалися до роботи з подібними системами. Тому необхідно врахувати цей аспект при розробці, для того, щоб зменшити необхідність та час для навчання працівників роботі з інформаційною системою та її програмами. Також необхідно врахувати необхідність забезпечення обмеження доступу до системи, для забезпечення її надійності не тільки в роботі, а й від втрати даних чи вільного доступу до неї по сторонніх осіб. Не слід також нехтувати відмовою стійкістю програмних продуктів. Під час розробки необхідно надійно відлагодити усі вузли програм, зменшити або зовсім прибрати можливості виходу із ладу програми, або виникнення «багів» при роботі з нею та даними[1,2].

Метою і завданням є аналіз інформаційних систем управління документообігом в приймальній комісії навчальних закладів фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу.

Одним із основних елементів при розробці інформаційної системи, та і будь-якого іншого програмного продукту є оцінка існуючого ринку та конкурентних продуктів. Такий крок надає можливість виявити, які подібну програми вже створені, яким саме чином їх реалізовані та який функціонал вони можуть виконувати.

На даний момент існує декілька подібних інформаційних систем та додатків, а саме: Курс «Школа», АСК ВНЗ «IZETA», АСУ «ВНЗ» та її підпрограма АС «Приймальна комісія». Нижче буде докладно описано кожен з них та проведено аналіз їх можливостей.

АСУ «ВНЗ» – сучасна автоматизована система управління навчальним процесом для вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації. АСУ «ВНЗ» – дозволяє проводити документообіг в єдиній інформаційній системі для кожного структурного підрозділу вищого навчального закладу, планувати та контролювати навчальну діяльність, формувати звіти та мати безпечний та захищений доступ. Однією з основних складових АСУ «ВНЗ» є АС «Приймальна комісія»

АС «Приймальна комісія» - автоматизує роботу приймальної комісії та забезпечує зберігання особистих справ абітурієнтів та інформації про результати надходження для використання в підрозділах установи. Система забезпечує оптимізацію трудовитрат її співробітників, при цьому гарантує актуальність та достовірність інформації для прийняття управлінських рішень. Вона дозволяє ведення електронних карток абітурієнтів, вести поточний облік наданих абітурієнтами документів, результатів вступних іспитів, формування списків абітурієнтів, створення звітів [3].

Якщо порівнювати зі створюваною системою, то вони мають подібні функції, проте АС «Приймальна комісія» розроблена під керування лише одним користувачем, тобто вона не призначена для поділу на повноваження. Це викликає необхідність отримання повної відомості про абітурієнта (пільги, статус та інше) перед занесенням його в базу.

АСК ВНЗ «IZETA» - автоматизована система планування, організації, управління та контролю навчального процесу у вищих навчальних закладах. Система призначена для створення, супроводу, обробки і збереження інформації про складові частини навчального процесу; автоматизації документообігу в плануванні, організації, управлінні та контролі навчального процесу; інформаційно-аналітичної підтримки всіх підрозділів навчального закладу.[4] Система охоплює всі етапи від формування навчальних планів до складання розкладу занять і формування даних обліку виконаного педагогічного навантаження професорсько-викладацьким складом ВНЗ. Метою створення програмного пакету є своєчасне отримання достовірної та повної інформації про учбовий процес, а також зниження працездатності проведення вводу та аналізу облікової інформації, підвищення оперативності, узгодженості та достовірності даних.

Основною радикальною різницею порівняно з іншими інформаційними системами є те, що в АСК ВНЗ «IZETA» повністю відсутній модуль для роботи приймальної комісії. Вона орієнтована на роботу з вже сформованими даними про студентів.

Курс «Школа» – програмне забезпечення для ведення обліку учнів школи, автоматизації процесу навчання, створення розкладів, зведення табелів, заповнення та створення звітів.

Курс «Школа» надає можливість автоматизації ведення відомостей про учнів, зберігання та доступ до їх даних, оцінок. Також з її допомогою можна створювати необхідні відомості та звітності не тільки стосовно учнів та їх навчання, а також і по функціонуванню навчального апарату школи: формувати розклади, вести відомості стосовно викладачів, класних керівників, навчальних планів та інше. Також слід зазначити, що дана програма може працювати як локально, так і по Інтернет з'єднанню.

Курс «Школа» призначений для використання в закладах середньої освіти, тому він відповідно і не містить модулів для приймальної комісії.

Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО) - автоматизована система, функціями якої є збір, верифікація, оброблення, зберігання та захист інформації про

систему освіти. [5] Вона дозволяє подання вступникам заяв до вступу до навчальних закладів, формування рейтингових списків, проведення зарахування та відрахування студентів, формулювання відомостей, електронне ліцензування освітньої діяльності (оформлення, подання документів до органу ліцензування та отримання відповідного рішення у електронному вигляді) у сферах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, формування, реєстрацію та облік інформації для видачі суб'єктами освітньої діяльності документів у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, можливість перевірки достовірності документів про освіту, формування статистичних звітів у сферах фахової передвищої та вищої освіти.

Висновки

У ході аналізу інформаційних систем проведено дослідження документообігу у сфері приймальної комісії навчальних закладів, а саме на основі роботи приймальної комісії коледжу.

Було розглянуто основні проблеми та недоліки діючого принципу роботи з документацією та реалізацією обміну даними між працівниками приймальної комісії. Як результат, можна сформулювати основні критерії для їх вирішення:

1. Використання інформаційних систем дозволяє підвищити продуктивність та швидкість виконання завдань.
2. Навчальні заклади мають можливість користуватися загальними програмами, а також розробляти власні рішення для вирішення специфічних завдань.
3. Цифрові технології застосовуються не тільки для поліпшення процесу навчання, але й для управління і внутрішніх операцій навчального закладу.
4. Цифрові інструменти дозволяють оптимізувати документообіг та забезпечують зручний доступ до інформації для працівників.
5. При розробці інформаційних систем для організацій, важливо враховувати простоту користування та зручний інтерфейс для співробітників з різним рівнем освіти.
6. Забезпечення безпеки та обмеження доступу до системи є критичним аспектом для забезпечення надійності та захисту конфіденційної інформації.
7. Необхідно приділяти увагу стійкості програмних продуктів і відлагоджувати їх для запобігання можливим відмовам і втраті даних.
8. Інформаційна система повинна забезпечувати не лише збереження інформації про абітурієнтів, але і можливість прямої роботи з документацією, зокрема автоматичне створення шаблонних документів на основі наявних даних. Це дозволить суттєво знизити час, витрачений на обробку та створення записів.

Для реалізації такого програмного продукту, якй можна використовувати паралельно з наведеними інформаційними системами, що реалізує вище сказані критерії, необхідно:

1. На початкових етапах проектування системи необхідно визначити загальні межі і контекст модельованої наочної області.
2. Для проектованої системи необхідно сформулювати загальні вимоги до її функціональної поведінки.
3. Створити початкову концептуальну модель системи з метою подальшої деталізації у формі логічних і фізичних моделей.
4. Підготувати початкову документацію, необхідну для забезпечення ефективної взаємодії між розробниками системи.

Список літератури

1. Паливода А.В. Про електронний документообіг та електронні довірчі послуги – 2019. – 252 с.
2. Моргунов А. В. Оцінка ефективності інформаційної системи управління документообміом научно-навчального закладу/ А. В. Моргунов, К. С. Астраков // Автоматизація. Сучасні технології. – 2021. – Т. 75, No 9. – С. 427- 432.

3. Інтернет-ресурс: Науково-дослідний інститут прикладних інформаційних технологій - АС «Приймальна комісія» <http://ndipit.com.ua/ua/rozrobky/as-pryjmalna-komisiya>
4. Інтернет-ресурс: Полтавський університет економіки і торгівлі - АСК ВНЗ «IZETA» <http://izeta.puet.edu.ua/zi.htm>
5. Інтернет-ресурс: Міністерство освіти і науки України - ЄДЕБО <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/yedebo>

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Ткач Д.К.

аспірант, спеціальність 051 «Економіка»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел: (044)-455-57-07, e-mail: dmitriyt@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0009-1856-5523

Аналіз сучасного стану та перспективи подальшого розвитку конкурентних переваг української електроенергетики є надзвичайно актуальною темою для подальшого відновлення галузі.

Для цього важливо відслідкувати історичний шлях розвитку конкуренції у електроенергетичній сфері економіки України, ця галузь поступово із здійсненням ринкових реформ в державі перетворювалася із державно - монопольної в суперництво великих господарських об'єднань, комплексів, компаній.

Внутрішній електроенергетичний ринок України складається із генеруючих компаній до складу яких входять АЕС, ТЕЦ, ТЕС, ГЕС, ВДЕ, а також компанії із розподілу електроенергії (обленерго) та електричних мереж. У всіх цих видах виробників електроенергії, за винятком атомних електростанцій, присутній приватний капітал, а значить і конкурентна боротьба. Те ж саме відбувається з обленерго та електромережами.

В Україні створена достатньо потужна нормативно – правова база, сформульовані законодавчі принципи державної політики на ринку електричної енергії.

Як вже відмічалось раніше, конкуренція практично відсутня а атомній енергетиці. Тут державі належить 100 % власності, а саме у державному підприємстві «НАЕК «Енергоатом»». Єдина сфера де присутня конкуренція це закупка ядерного палива. До недавнього часу тут був монополіст – Росія. У кінці вересня 2020 року американсько - японський виробник ядерного палива Westinghouse і український НАЕК «Енергоатом» підписали угоду, якою передбачено поставка ТВЕЛів західного виробництва.

Як результат відповідно до фінплану у 2020 році державне підприємство «НАЕК замість наміченого доходу у сумі 1,6 млрд. грн. отримала, чисті збитки 4,8 млрд. грн.

Згідно Закону «Про ринок електричної енергії», з 1 липня 2019 року безперешкодний у плані конкуренції ринок мав розпочати свою роботу для усіх без винятку генеруючих компаній. У той же час втручання держави в діяльність «Енергоатому» призвели до чистих збитків компанії у 2019 році у розмірі 4,8 млрд. грн. На ринку теплової електроенергетики склалася наступна ситуація. Тут монополістом є «Донбаська паливно-енергетична компанія» (ДТЕК), яка генерує четверту частину електричної енергії України публічне акціонерне товариство «Центренерго», яке знаходиться під контролем держави. На цьому ринку представлена також публічне акціонерне товариство «Донбасенерго». Тут варто відмітити, що конкурентна боротьба викликала значну кризу на ринку теплової електрогенерації.

Українська гідроенергетика. «Тут провідну роль грає приватне акціонерне товариство «Укргідроенерго» – сама велика компанія в Україні, яка генерує електроенергію за рахунок кінетичної енергії води. 100% власності компанії належать державі. Компанія у своєму складі має десять гідроелектростанцій на самих великих українських річках Дніпро та Дністер. До малих ГЕС в Україні відповідно до закону «Про електроенергетику» відносять станції потужністю менше 10 МВт. На сьогодні в Україні працює більш ніж сто таких ГЕС загальною потужністю близько 100 МВт.

«У цьому сегменті українського енергетичного сектору також працюють численні іноземні приватні компанії, зокрема норвезька «AICE Hydro AS» і австрійська «ANDRITZ Hydro» — дочірня компанія «Andritz Technology Group»».

За останні чотири роки в Україні створена потужна нормативно – правова база для розвитку «зеленої» енергетики. Це дозволило залучити у цей сектор за останні п'ять років майже 4,9 млрд. євро.

За десять місяців 2020р. визначена потужність вітрових електростанцій та сонячних електростанцій дорівнює 1,11 ГВт та 5,98 ГВт, а по факту було вироблено 2,57 млрд.кВт год та 5,78 млрд.кВт год.

Усього сектор відновлювальної енергетики України нараховує 881 суб'єктів електроенергетики для яких запроваджені «зелені» тарифи на електроенергію, яку вони генерували.

Наступною ланкою у енергосистемі України є обленерго які самі по собі є малими монополістами. Вони володіють електромережами на конкретній території і саме вони, транспортують електричну енергію від генеруючих компаній або державної високовольтної лінії до прикінцевого покупця.

Щоб створити конкуренцію такій компанії, потрібно збудувати ще одну паралельну електромережу, а це дорого і простіше використати існуючу мережу, за певні кошти. Цим і користуються обленерго, які є природними монополістами з постачання електричної енергії.

Оскільки електромережі належать у кожній області природному монополістові: компанії "обленерго", постачальник немає вільного вибору контрагента. Близько тридцяти обленерго, які функціонують в Україні, вже давно поділені урядом між невеликою кількістю магнатів. І у цьому сегменті енергоринку перше місце займає група ДТЕК Рината Ахметова, яка володіє майже 50% цієї інфраструктури в Україні.

В Україні є велика чисельність споживачів електроенергії, котрі володіють електромережами, які використовуються для постачання електроенергією других покупців. У цьому випадку до електричної мережі входять: підстанції, розподільні установки та ліній електропередачі, які їх з'єднують, все це устаткування необхідне для транспортування та поділу електроенергії.

Українська ОЕС, з'єднує вісім електроенергетичних систем наступних регіонів — Дніпровськ, Донбас, Захід, Крим, Південь, Південно-Захід, Північ і Центр, всі вони зв'язані один з одним системоутворювальними та міжнародними лініями електричних передач високої напруги.

І у цьому сегменті електроенергетики ДТЕК Р.Ахметова займає провідне місце, а саме ДТЕК Мережі – операційна компанія, що здійснює поділ електричної енергії. Компанія обслуговує 5,4 млн. домогосподарств і 150 тис. підприємств у п'яти областях України, а саме: Київська, Дніпропетровська, Донецька, Одеська та м. Київ.

Підводячи підсумки вищенаведеному, можна зробити наступні висновки:

1. Нині, ринок електроенергії можливо визначити наступним чином, він має високу консолідацію, невисоку конкурентну боротьбу та різноманітними махінаціями. Все це породжує невірноваженість, - генеруючі компанії, особливо державної форми власності, одержують збитки, а продавці – величезні прибутки.

2. Конкурентоспроможність кожної енергогенеруючої компанії потребує вдосконалення її ресурсного гарантування для дійової задіяння можливостей цих виробництв при пристосуванні до безперервно мінливих сучасних умов.

3. Проведений аналіз оцінки конкурентних переваг української електроенергетики показав її невисоку результативність, а діюча в країні побудова ринку електроенергії, основана на монополії окремих її учасників. Все це вимагає від українського ринку електроенергії перейти на впровадження моделей конкурентної групи, що дасть змогу створити дієві двосторонні взаємовідносини між компаніями, які приймають участь в ринку і більш ефективно використати особливості ресурсного гарантування потенції конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

4. Серйозною проблемою яка впливає на стан конкуренції в електроенергетиці є зловживання на енергоринку, а саме зміни ринкових цін і доходів впродовж певного часу в сегменті ринку на добу вперед, які характеризуються аномальними коливаннями. Дана проблемам створює умови для корупції, завадить чесній конкурентній боротьбі.

5. Втрата конкурентоспроможності на енергоринку пов'язана у першу чергу з недолугістю його моделі та неопрацьованістю нормативно-правової бази, по – друге, істотну розбіжність між вартостями у кожному із сегментів, по – третє, брак ринку допоміжних сервісів, по – четверте, недієздатного механізму постійного спостереження та стягнень.

НАЙПОШИРЕНІШІ ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Ткаченко І.І.

аспірантка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка
i.tkachenko@kubg.edu.ua

Якісна освіта забезпечує глибокі знання і навички у студентів, що допомагає їм бути кваліфікованими фахівцями та впевнено впоратися з викликами на сучасному ринку праці. Академічний успіх та такі навички, як креативність, критичне мислення, робота в команді, вирішення проблем і стійкість (soft skills), стають все більш важливими для роботи, але разом з тим, студенти можуть стикатися з різними проблемами, особливо на початку навчання. Учені зазначають, що професійний успіх людини визначають на 85 % soft skills, а hard skills лише на 15 %» [2]. Soft skills («м'які навички» або «гнучкі навички») – особисті якості, які дозволяють бути фахівцю успішним незалежно від специфіки та напрямків діяльності, ефективно й гармонійно взаємодіяти з іншими людьми, справлятися з різними завданнями та швидко навчатися новому [4]. У 2004 році американськими дослідниками було здійснено мета-аналіз, який визначив багато психологічних та педагогічних факторів, які можуть впливати на студентський успіх [5]. На думку вчених, 50% результату визначається переважно генетичними факторами, 10% - контекстом або обставинами, які оточують людину, а решта 40% містять фактори, якими людина може безпосередньо управляти і контролювати їх [3].

Природньо, що серед здобувачів освіти в університетах є підготовлені до навчання студенти, завдяки своєму попередньому навчальному досвіду, а є такі, що зовсім не готові до суворих вимог університетського навчання та потребують підтримки, бо в альтернативному випадку можуть бути відрахованими з числа здобувачів освіти в найближчій перспективі [1]. Перший курс – це важливий час для студентів, оскільки вони адаптуються до нового освітнього середовища, нових вимог, нових викладачів і нових друзів. Однак для деяких студентів перший курс може бути складним етапом, оскільки вони можуть зіткнутися з академічною невдачею, соціально-психологічними, фінансовими та іншими проблемами.

Студенти мистецьких спеціальностей можуть стикатися зі своїми унікальними проблемами, які впливають на їх академічний успіх. На нашу думку, деякі з найпоширеніших проблем з академічним успіхом студентів мистецьких спеціальностей включають такі фактори:

- *Адаптація до нового середовища*: першокурсники часто стикаються зі стресом та незручностями пов'язаними з переходом до нового навчального закладу, відокремленням від сім'ї, друзів та звичного оточення.

- *Високі та якісно інші вимоги*: вища освіта може вимагати від студентів більшої самостійності, відповідальності та організації робочого часу; студентам може не вистачати підтримки або належної інформації про те, як ефективно навчатися, як складати іспити та звітувати про результати.

- *Обсяг навчального матеріалу*: на першому курсі студентам доводиться вивчати велику кількість нового матеріалу, що може бути складно засвоїти в короткі терміни; деякі студенти можуть зіткнутися з труднощами у засвоєнні матеріалу через різницю у підготовці або знаннях з попередньої освіти (наприклад, різниця у попередній підготовці першокурсника спеціальності 025 «Музичне мистецтво», який має повну загальну середню освіту або початкову вищу освіту).

- *Втрата мотивації*: високий рівень академічних вимог та труднощі з адаптацією можуть призводити до втрати мотивації до навчання.

- *Невміння управляти часом*: студентам може бути важко розподілити час між навчанням, роботою, відпочинком та іншими зобов'язаннями.

- *Інтенсивність практичної роботи*: студенти мистецьких спеціальностей зазвичай залучені до великої кількості творчої практичної роботи, яка вимагає багато часу та зусиль, що може призводити до втрати балансу між академічними та творчими досягненнями; студентам доводиться балансувати свою творчість та академічні вимоги.

- *Самокритика та конкуренція*: у мистецьких спеціальностях процес оцінки часто є суб'єктивним, що може викликати страх перед критикою та недостатню впевненість в своїх творчих здібностях; мистецькі спеціальності зазвичай залучають багато талановитих студентів, що створює велику конкуренцію і тиск на успішність.

Розуміння цих проблем та надання студентам відповідної підтримки є важливим для забезпечення успіху на першому курсі та збереження мотивації до навчання. Завдяки впровадженню заходів академічної та соціальної підтримки університети можуть допомогти студентам першого курсу успішно адаптуватися до нового середовища та досягти своїх академічних цілей, що є важливим фактором для самореалізації студентів мистецьких спеціальностей, підготовки їх до викликів сучасного світу, забезпечує їм більш широкі можливості в майбутньому та розвиває ключові навички, необхідні для досягнення успіху в будь-якій сфері життя.

Список літератури:

1. Братко М.В. Технології підтримки здобувачів освіти в центрах академічного успіху в університетах США. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2022. Вип. 38 (2). С. 6-13.

2. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. Вип. № 2. С. 162–167.

3. Козьменко, О. І. Аналіз впливу різноманітних чинників на успіх студентів в університеті. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 63. 2018. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23867> (дата звернення: 01.08.2023).

4. Соціально-психологічна компетентність персоналу у сфері публічного управління: монографія / Кол. авт. : О. В. Лазорко, О. В. Кихтюк, А. В. Кульчицька [та ін.] / за заг. ред. О. В. Лазорко, Т. В. Федотової. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 204 с.

5. Robbins, S. B., Lauver, K., Le, H., Davis, D., Langley, R., & Carlstrom, A. Do Psychosocial and Study Skill Factors Predict College Outcomes? A Meta-Analysis. Psychological Bulletin. 2004. № 130(2). P. 261–288.

URL:

https://scholar.google.com.ua/scholar?q=Do+Psychosocial+and+Study+Skill+Factors+Predict+College+Outcomes%3F+A+Meta-Analysis&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart (дата звернення: 02.08.2023)

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Тробюк Н.Ю.

старший викладач кафедри психології та педагогіки
Національної академії Національної гвардії України, майор

Подлиняєва Х.В.

слухач магістратури
Національної академії Національної гвардії України, лейтенант

Військові дії, що відбуваються сьогодні в Україні ставлять все більш високі вимоги до тих, хто займається військовою діяльністю. Війна вимагає від кожного, хто став на захист Батьківщини уміння актуалізуватися та реалізувати себе, управляти своїм станом і поведінкою в різних ситуаціях. Професійна діяльність військовослужбовців НГУ висуває до особистості певні вимоги, оскільки характеризується загрозою життя та здоров'я, високою динамічністю та напруженістю, певною обмеженістю. Стає очевидним, що виконання військового обов'язку залежить не тільки від професійної компетентності військовослужбовця, а від загального рівня його особистісного розвитку, його особистісної зрілості.

Незважаючи на чималу кількість наукових досліджень поняття «зрілість», існують різні підходи до визначення його змісту, що зумовлює неоднозначність тлумачення зазначеного поняття. Однак більшість визначень характеризуючи поняття активізують увагу на розвитку, зокрема:

- високий ступінь розвитку, досконалості;
- стан, до якого приходить організм наприкінці певного періоду свого розвитку;
- стан високого рівня розвитку фізіологічних, інтелектуальних, вольових, моральних, соціальних характеристик людини;
- досить високий рівень психічного і соціального розвитку людини незалежно від її віку [5].

Як фактор гармонійних відносин людини із світом, визначають особистісну зрілість особистості. При цьому, поняття «особистісна зрілість» трактується як:

- якісний стан системи, який забезпечується через управління й адекватність взаємодії із зовнішнім світом для забезпечення умов самореалізації особистості;
- властивість особистості, яка відбиває певний досягнутий рівень самодетермінації;
- здатність людини діяти спонтанно [4].

У наукових дослідженнях підкреслюється, що особистісна зрілість не є віковою характеристикою, рівень особистісної зрілості людини може змінюватися, що зумовлено змінами у розвитку особистості, тобто період зрілості особистості не може розглядатися як якийсь кінцевий стан, до якого спрямований розвиток і яким він завершується. Зрілість особистості - це соціально і психологічно обумовлений етап розвитку особистості. Чим більш зрілою з психологічної і соціальної точки зору є особистість, тим більше зростає її здатність до подальшого розвитку. Стати зрілою особистістю може як у юності так і залишатись незрілою у старості.

Науковцями [2] зазначається, що особистісна зрілість виступає тією якістю особистості, яка організовує її життєвий шлях і є результатом розвитку самої особистості.

Зміни, які відбуваються у зв'язку із умовами воєнного часу активізували питання, що стосуються загрози життя особистості, невизначеності перспектив, питань екзистенції кожної людини окремо і людства в цілому. Особливої уваги у зазначених умовах заслуговує професійна діяльність військовослужбовців, що передбачає захист територіальної цінності держави та населення держави від збройної агресії. Військовослужбовці працюють у класі

професій, зокрема, за типом «людина-людина» і невід'ємною умовою їх професіоналізму, як стверджують науковці [1] є компонент особистісної зрілості. Враховуючи, що особистісну зрілість визначають чинником для подальшого розвитку особистості, можна стверджувати, що в професійній діяльності особистості військовослужбовця вона виступає стрижневим компонентом. Професійна діяльність особистості обумовлює її як наполегливу, яка розвивається та досягає нових соціальних рівнів і дозволяє проявити себе певним чином у соціумі, що сприяє її особистісній зрілості. Реалізувати себе людина може лише через діяльність, як результат виникають потреби в саморозвитку та самоактуалізації, що визначаються основними складовими зрілої особистості. Постійне прагнення до саморозвитку не тільки приносить і закріплює успіх у професійному плані військовослужбовців, але і сприяє професійному довголіттю, задоволеністю та радістю життям [3].

Отже, особистісну зрілість військовослужбовця потрібно розглядати не лише як характеристику особистості, а як рису яка необхідна для його професійної діяльності.

Список літератури:

1. Барчій М. Воронова О. Окремі підходи дослідження особистісної і професійної зрілості. Вісник Національного університету оборони України. 2019. №3(53). С.16-23
2. Баранова С. В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціально-психологічний аспект: монографія. Київ: Інтерконтиненталь, 2020. 364 с
3. Підлісний Ю.А. Особливості самоактуалізації військовослужбовців у професійній діяльності. Проблеми сучасної психології. 2010. Вип. 9. С. 305-313
4. Штепа О.С. Феномен особистісної зрілості. Соціальна психологія. 2005. №1 (9). С. 62-77.
5. Яблонська Т.М. Зрілість. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-13889> (дата звернення 22.07.2023)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НАРКОЗАЛЕЖНИМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Трубник І.В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро)

Федорченко А.О.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності «Соціальна
робота» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет (м. Дніпро)

Постановка проблеми. Нестабільна соціально-економічна ситуація в країні, посилення стресогенності суспільства на тлі докорінних соціокультурних перетворень, девальвації загальнолюдських цінностей, послаблення виховних функцій соціальних інститутів, сім'ї, суспільства загалом негативно позначено на соціалізації молодого покоління, що породжує негативні наслідки, одним із яких є стрімке поширення наркоманії.

Аналіз досліджень і публікацій. У ракурсі нашого дослідження привертають увагу розвідки сучасних учених, а саме: діагностування підлітків щодо вживання наркотичних речовин (О. Балакірева, Д. Павлова, М. Нгуєн, О. Левцун, Н. Пивоварова, О. Сакович; О. Флярковська [2]), соціальна робота з профілактики наркоманії серед молоді (І. Карпич [1]), соціальна робота з наркозалежними людьми (М. Маслак, А. Мекшун [3]) та ін.

Мета статті – схарактеризувати систему соціальної роботи з наркозалежними в умовах реабілітаційного центру.

Виклад основного матеріалу. Соціальна робота з наркозалежними в умовах реабілітаційних центрів – це *система*, ознаками якої є: структура, цілеспрямованість, інтеграційні властивості (системність), функціональні характеристики, властивості взаємообміну (як внутрішні, так і зовнішні зв'язки), історичність і прогностичність, управління; властивостями досліджуваної системи є цілісність, цілеспрямованість і доцільність, структурність, ієрархічність, інформаційність, відкритість, рівновага, стійкість і надійність, динамічність, концептуальність [3].

Систему соціальної роботи з наркозалежними в реабілітаційних центрах визначено як множину взаємопов'язаних структурних компонентів, спрямованих на досягнення певного результату (ресоціалізованості наркозалежних), що водночас діють як єдине ціле, утворюючи певну підструктуру соціального середовища [3].

Сучасні дослідники визначають у системі соціальної роботи з наркозалежними в реабілітаційних центрах такі компоненти: цільовий, змістовний, технологічний, об'єкт-суб'єктний, середовищний. Зазначеної структури ми дотримувалися у експериментальному дослідженні.

Цільовий компонент зумовлює мету – забезпечення сприятливих умов і ресурсів соціальної роботи з наркозалежними особами і в середовищі центру, і поза його межами, і завдання – 1) створення збагаченого середовища наркозалежних, насиченого соціальною взаємодією, діяльністю й соціальними стимулами; 2) організація й упровадження соціальної роботи в реабілітаційному центрі, результатом якої є побудова індивідуальної траєкторії ресоціалізації та відповідна їй зміна соціального функціонування наркозалежного (зміна форм поведінки, переорієнтація цінностей, формування мотивації на соціально-позитивну позицію, розвиток соціальної активності тощо); 3) соціальне навчання й просвіта членів родини наркозалежних осіб на основі комплексної взаємодії з різними суб'єктами соціальної роботи, подолання співзалежності членів родини.

Характеристики *змістового компонента* досліджуваної системи, відбиваючи основні напрями соціальної роботи з наркозалежними особами у реабілітаційному центрі, окреслили конкретний зміст дій для реалізації професійної діяльності з наркозалежними та членами

їхніх родин. *Перший напрям – соціальна робота з наркозалежними в умовах центру* – полягав у діагностиці потреб наркозалежних, їх соціальному навчанні й вихованні, соціальній адаптації до середовища центру, соціальній реабілітації [2]. *Другий напрям* реалізувався через *соціальну роботу з наркозалежними поза центром* й містив корекційно-профілактичну роботу, організацію соціального супроводу, сприяння в налагодженні нормальної життєдіяльності, допомогу в соціальній інтеграції та конструюванні сприятливого середовища життєдіяльності. *Третій напрям соціальної роботи з батьками наркозалежної особи* полягав у виявленні потреб і проблем співзалежних членів сім'ї, подоланні співзалежності, організації соціального навчання (просвітницька робота з підвищення підтримувального потенціалу родини), соціальному супроводі сім'ї наркозалежного в постреабілітаційний період.

Технологічний компонент системи соціальної роботи з наркозалежними у реабілітаційному центрі включає найбільш доцільні *технології, форми і методи* з погляду мети, завдань ресоціалізації наркозалежних, а також визначає *етапність* реалізації досліджуваної системи.

До найбільш ефективних сучасних соціально-педагогічних технологій ресоціалізації наркозалежних віднесено такі: структурної профілактики, соціальної допомоги та соціально-педагогічної підтримки наркозалежних і членів їх родин, соціального супроводу сім'ї наркозалежного і співзалежних її членів, медіації, соціальної реабілітації та волонтерської діяльності.

Для успішного використання соціально-педагогічних технологій запроваджено інтерактивні форми соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації: соціальні вистави (наприклад, форум-театр, присвячений проблемі толерантного ставлення до наркозалежних осіб у суспільстві); соціальні акції «Сучасна молодь – це здорове покоління», тематичний ярмарок, тематична дискотека, квести, флешмоб, а також тематичні виставки малюнків, плакатів, малюнків на асфальті, створення авторських малюнків на футболках, графіті, зйомка соціального відеоролика профілактичної спрямованості, тематичний показ модної колекції на антинаркотичну тему тощо. Найбільш поширеними й ефективними у роботі з наркозалежними виявилися такі методи: консультування, тренінговий метод, метод «рівний – рівному», метод терапевтичної спільноти, методи самодопомоги.

У межах *суб'єкт-об'єктного компонента* схарактеризовано *принципи* діяльності, етичні норми, а також функції соціального працівника як координатора. Об'єктами в дослідженні є наркозалежні особи та співзалежні члени їхніх родин, які також потребують спеціально організованої соціальної допомоги.

Середовищний компонент визнано компонентом аналізованої системи, що має принципові відмінності від традиційно досліджуваних у науці. Розроблені й описані характеристики збагаченого середовища ресоціалізації представлено у вигляді сукупності функційних складників (рефлексивного, корекційно-відновлювального та інтеграційного), у межах яких і стала можливою реалізація системи соціальної роботи з наркозалежними особами.

Організація експериментального дослідження ресоціалізованості наркозалежних осіб в умовах реабілітаційного центру базувалася на таких принципах: єдності методології та діагностики, комплексного підходу до вирішення проблем дослідження, об'єктивності, єдності діагностики та соціального виховання наркозалежних, одночасного вивчення особливостей середовища реабілітаційного центру й особистості, статистичної достовірності результатів дослідження.

Для діагностики рівнів ресоціалізованості було обрано відповідні критерії й показники ресоціалізованості наркозалежних осіб: *пізнавально-когнітивний* (соціальні знання, уявлення щодо використання набутого соціально-позитивного досвіду, соціальний інтелект); *ціннісно-емоційний* (соціальна зрілість (відповідальність), комунікативна толерантність, сформованість соціальних цінностей); *потребнісно-мотиваційний* (мотивація досягнення успіху, прагнення до творчої та професійної самореалізації, асертивність);

діяльнісно-поведінковий (самоефективність, соціальна активність, комунікативні уміння); *особистісно-рефлексивний* (саморефлексія, емпатія, самоставлення).

У процесі дослідження було визначено експериментальну (ЕГ) і контрольну (КГ) групи. Отримані в ході констатувального експерименту дані щодо рівня ресоціалізованості наркозалежних осіб в групах ЕГ і КГ, є свідченням їх тотожності за всіма обґрунтованими вище показниками та вказують на превалювання низького та середнього рівня ресоціалізованості наркозалежних осіб в обох групах.

На формувальному етапі експерименту було впроваджено систему соціальної роботи з наркозалежними особами, яка реалізовувалася у вигляді певної послідовності етапів.

Підготовчий етап передбачав підготовку об'єктів і суб'єктів до впровадження досліджуваної системи і мав підетапи (*інформаційний підетап* – розробка стратегії реалізації досліджуваної системи в ЕГ та КГ, створення методичного забезпечення для можливості реалізації соціальної роботи з ресоціалізації спільно з працівниками центру; *освітній підетап* – проведення освітніх сесій із ознайомлення персоналу реабілітаційного центру з розробленою системою соціальної роботи та підготовки працівників центру до її реалізації; *діагностичний підетап* – комплексне вивчення індивідуальних особливостей наркозалежних осіб за виявленими критеріями і показниками для констатації рівня їх ресоціалізованості й дослідження подальшої роботи в цьому напрямі).

Основний етап передбачав безпосередньо реалізацію формувального етапу експерименту та проміжний аналіз результатів дослідження. Він складався із підетапів: *організаційного підетапу* – впровадження в середовище ресоціалізації розробленої програми реалізації системи соціальної роботи з наркозалежними особами в умовах реабілітаційного центру відповідно до завдань дослідження; *аналітичного підетапу* – первинна оцінка результатів впровадження системи соціальної роботи з наркозалежними особами в умовах реабілітаційного центру; *корекційного підетапу* – внесення коректив у діяльність персоналу реабілітаційного центру, залучених батьків щодо реалізації системи соціальної роботи з наркозалежними особами в умовах реабілітаційного центру.

Підсумковий етап передбачав комплексну оцінку результатів, отриманих у процесі проведення експериментальної роботи.

Результати, отримані в ході формувального етапу експерименту, підтвердили припущення, що розроблена нами система соціальної роботи з наркозалежними особами в умовах реабілітаційного центру сприяє розвитку когнітивно-пізнавальних, ціннісно-емоційних, потребнісно-мотиваційних, поведінково-діяльнісних та особистісно-рефлексивних характеристик особистості.

Висновки. За результатами експериментального дослідження підтверджено тезу про ефективність упровадженної системи соціальної роботи з наркозалежними, про що свідчать істотні якісні та кількісні зміни показників рівнів ресоціалізованості наркозалежних в ЕГ, на відміну від незначних у КГ, що дало можливість дійти висновку про позитивну зміну показників наркозалежних ЕГ, а саме: соціального досвіду наркозалежних, формування в них системи соціальних цінностей, створення позитивної соціально спрямованої мотивації з можливістю творчої й професійної самореалізації, набуття навичок конструктивної поведінки, зміни самоставлення й самосприйняття, що дозволяє повернутися наркозалежним до нормальної життєдіяльності в суспільстві.

Список літератури:

1. Карпич І. Соціальна робота з профілактики наркоманії серед молоді. Соціальна робота та соціальна освіта. Вип. 1(4), 2020. С. 72-80.
2. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні: за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О. М. Балакірєва (кер. авт. кол.), Д. М. Павлова,

М. К. Нгуєн, О. Г. Левцун, Н. П. Пивоварова, О. Т. Сакович; О. В. Флярковська. Київ: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. 214 с.

3. Маслак, М. В., Мекшун А. Д. Соціальна робота з наркозалежними клієнтами. Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: зб. тез XI Міжнарод. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 берез. 2021 р.): у 2-х ч. Ч. 2. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 58-59.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НА КЛІНІЧНИХ КАФЕДРАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Удод О.А.

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри стоматології №1
ORCID 0000-0001-6790-1936

Донецький національний медичний університет

Драмарецька С.І.

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри стоматології №1
ORCID 0000-0002-9387-0712

Донецький національний медичний університет

Реформування охорони здоров'я, яке різним темпом продовжується в Україні вже декілька років, викликало, у свою чергу, низку кардинальних змін у системі вищої освіти галузі знань Охорона здоров'я. Ці перетворення можна розглядати з декількох точок зору, за однією з яких повною мірою обґрунтовано можливо стверджувати, що починати реформування усієї галузі для побудування майбутніх нових організаційних утворень, структур та відносин у практичній охороні здоров'я країни цілком логічно було б з трансформації саме системи підготовки на до- та післядипломному рівнях освіти фахівців високої кваліфікації та відповідних спеціальностей, у тому числі немедичних, однак цей безумовно та передбачувано тривалий процес мав розтягнутися на довгі роки, тому, ймовірно, був обраний децю інший шлях, на якому були започатковані, перш за все, зміни, власне, у системі практичної охорони здоров'я, яким певним чином вже наслідували перетворення в освітньому процесі, причому це відбувається далеко не завжди у синхронному режимі.

В якості одного з прикладів зазначеної десинхронізації можна навести ситуацію з юридичною невизначеністю місця, ролі та ступеня відповідальності клінічних кафедр закладів вищої медичної освіти, які були створені та довгий час функціонували у приміщеннях та відділеннях клінічних закладів охорони здоров'я, що не так давно набули статусу «комунальних неприбуткових підприємств». Не дивлячись на те, що знов створені комунальні підприємства автоматично, так би мовити «за спадщиною», зберегли ранг клінічних, усі або майже усі різнопланові взаємовідносини між ними та клінічними кафедрами медичних університетів, тим не менш, докорінно змінилися, але водночас дотепер залишилися законодавчо до кінця не врегульованими.

У зв'язку з цими важливими і, безперечно, кардинальними перетвореннями, цілком закономірно виникли болючі питання щодо оплати з боку медичних університетів комунальних послуг, а саме, електроенергії, водопостачання, опалення тощо, а також оренди приміщень, які відведені кафедрам для здійснення освітнього процесу, та експлуатації медичної апаратури, пристроїв і будь-яких інших приладів, що можуть бути використані у ході навчання здобувачів вищої медичної освіти. Ще гостріші питання стосуються можливості науково-педагогічних працівників клінічних кафедр у межах освітнього процесу проводити консультативно-лікувальну роботу у стаціонарних відділеннях, поліклініках та медичних центрах, залучаючи до неї здобувачів вищої освіти. Комунальні неприбуткові підприємства, створені замість клінічних закладів охорони здоров'я, за умов виконання достатньо високих вимог мають укладати угоди з Національною службою здоров'я України і надавати цій службі в електронному форматі повні звіти про виконані медичні послуги населенню, за що отримують від неї відповідні кошти у визначеному обсязі. Однак у такому разі науково-педагогічні працівники, виконуючи консультативно-лікувальну роботу, повинні входити до штату цих комунальних підприємств та також надавати звіти, але з різних причин не завжди існує можливість введення до обмеженого певними рамками штату підприємств

викладачів клінічних кафедр, водночас поза межами штату вони не мають можливості бути задіяними у лікувальному процесі закладу.

Зрозуміло, що у таких умовах істотно страждає практична підготовка здобувачів вищої медичної освіти, тому що вони майже повністю позбавлені спілкування з пацієнтами та участі у діагностичних та лікувальних заходах. Між тим, згідно зі змінами, які нещодавно були внесені у стандарти вищої освіти другого (магістерського рівня) відповідних спеціальностей галузі знань Охорона здоров'я, кількість навчальних годин, відведених під практичну підготовку, значно зросла. Підготовка у симуляційних центрах, що функціонують у медичних університетах та мають забезпечити опрацювання здобувачами певного переліку практичних навичок, не може повною мірою замінити навчання у клінічних умовах, тобто у стаціонарних відділеннях, поліклініках, амбулаторіях або медичних центрах.

Ще складнішою виглядає ситуація у закладах охорони здоров'я стоматологічного профілю, в яких функціонували клінічні кафедри, що проводили підготовку фахівців за спеціальністю Стоматологія. Знов створені комунальні неприбуткові підприємства навіть за наявності угоди з Національною службою здоров'я України працюють на обґрунтованих ринковими механізмами госпрозрахункових засадах, надаючи майже повністю платні стоматологічні послуги дорослому населенню, у тому числі його декретованим категоріям, і частково дітям, зокрема, з ортодонтичною патологією, що вимагає тривалого апаратурного лікування. У таких умовах перебування стоматологічних кафедр, викладачів та здобувачів у приміщеннях комунальних підприємств виглядає, з точки зору їх керівників, економічно недоцільним, а науково-педагогічні працівники цих кафедр не мають жодних формальних підстав для проведення консультативно-лікувальної роботи та залучення до неї здобувачів. Вирішення цієї, безумовно, актуальної проблеми, можливо, полягає у створенні та функціонуванні у кожному закладі вищої медичної освіти багатoproфільних університетських клінік, в яких могли б працювати і викладачі, і здобувачі вищої освіти різних спеціальностей, але це вимагає додаткових і вельми значних інвестицій, що у теперішні складні часи виглядає майже недосяжною метою.

Висновок. В умовах тривалого реформування системи практичної охорони здоров'я в країні для суттєвого підвищення якості вищої освіти в галузі знань Охорона здоров'я відносини клінічних комунальних неприбуткових підприємств та медичних університетів мають бути законодавчо врегульовані.

САМООЦІНКА І ПРАГНЕННЯ ЛЮДИНИ

Філіпов Олексій Олександрович

здобувач вищої освіти психологічного факультету
Інститут післядипломної освіти КНУ ім. Т. Шевченка

Сучасне суспільство стає все більш інформатизованим і віртуалізованим. Це призводить до того, що людині складніше адаптуватися до нових обставин та пройти соціалізацію. Вона може відчувати себе загубленою і не знає, як знайти своє місце в світі. Це може призвести до відчуття незадоволеності та безцільності.

Щоб успішно адаптуватися до нових умов, людині важливо мати високу самооцінку. Самооцінка – це ставлення людини до себе, своїх можливостей і здібностей. Вона відображає те, як людина думає про себе, свої цінності та цілі.

Висока самооцінка допомагає людині почуватися впевненою і позитивною. Вона дозволяє їй досягати своїх цілей і бути щасливою. Навпаки, низька самооцінка може призвести до невпевненості, страху і депресії.

У галузі психології останніми роками було опубліковано кілька нових наукових робіт, присвячених дослідженню самооцінки. В цій тематичній галузі працюють С. Дмитрієва [3], О. Кириченко [4], О. Музика [5], Н. Видолоб [1], І. Гресько [2] та інші.

У 1890 році американський науковець В. Джеймс ввів поняття «самооцінка» в психологію [10]. Він вважав, що самооцінка є результатом порівняння своїх досягнень із власними очікуваннями або з досягненнями інших людей. Джеймс виділив два види самооцінки: задоволеність собою та невдоволення собою. Задоволеність собою – це позитивне ставлення до себе, яке виникає, коли людина досягає своїх цілей або коли вона вважає, що вона достатньо хороша. Невдоволення собою – це негативне ставлення до себе, яке виникає, коли людина не досягає своїх цілей або коли вона вважає, що вона недостатньо хороша. Теорія самооцінки В. Джеймса була дуже впливовою і була розвинена іншими психологами, такими як К. Роджерс [7]. Роджерс вважав, що самооцінка є ключовим фактором у формуванні особистості і що вона може позитивно або негативно впливати на наше життя.

Н. Видолоб зазначає, що самооцінка сильно впливає на професійну діяльність людини, визначаючи її кар'єрний розвиток, ставлення до ідей та спроможність генерувати нові ідеї. Вона також впливає на стиль спілкування і поведінку людини - вона може бути авторитарною, егалітарною, товариською або самотньою. Проте самооцінка не завжди є об'єктивною, часто вона або завищена, або занижена. Залежно від ситуації і оточення, людина може проявляти різні риси своєї особистості. Це може спричинити порушення саморегуляції та здатності до самоконтролю. Як наслідок, така людина може стати більш конфліктною в спілкуванні з іншими, демонструвати зневажливе ставлення до інших думок та переконань, а також брак емпатії [1].

І. Гресько звертає увагу на значущість самооцінки як характерної риси особистості і вказує на її складну структурно-динамічну природу. Науковцем виділяються два аспекти, які варто розглядати при дослідженні самооцінки:

1. Процес, який включає розкриття шляхів, умов та способів виникнення, розвитку та функціонування самооцінки.

2. Результат, який передбачає аналіз системи знань, яку людина має про себе та своє ставлення до себе [2].

О. Музика вказує на широкий спектр видів самооцінки в психологічній науці [5]:

- Поточна самооцінка - оцінює дії та вчинки людини, що є основою для саморегуляції її поведінки та діяльності.

- Особистісна самооцінка - ставлення до своїх здібностей, можливостей, особистих якостей та зовнішності, визначаючи рівень задоволеності собою.
- Адекватна самооцінка дозволяє критично ставитись до себе, співвідносити сили з вимогами та завданнями, що є необхідною умовою формування особистості.
- Неадекватна самооцінка свідчить про необ'єктивну оцінку себе, що може призводити до конфліктів та невротичних станів.
- Прогностична самооцінка - оцінка власних можливостей та ставлення до них.
- Актуальна самооцінка - оцінка та корекція дій під час діяльності та поведінки.
- Ретроспективна самооцінка - оцінка досягнутого рівня розвитку та наслідків вчинків, що визначає перспективи розвитку.

С. Дмитрієва зауважує, що рівні усвідомленості компонентів самооцінки та самооцінка загалом пов'язані з результатами самопізнання та самоставлення. Об'єктивна самооцінка допомагає визначити актуальні завдання, які людина може вирішити, забезпечуючи гармонію з собою та самоповагу. Неузгодженість самооцінки з реальністю може призводити до внутрішніх конфліктів та невротичних станів, а надмірна залежність від оцінки інших може призвести до втрати самоідентифікації [3].

О. Кириченко вказує на приватну самооцінку, яка відображає окремі аспекти функціонування особистості на різних рівнях. Ці оцінки стосуються фізичних та психічних якостей, соціального статусу, здібностей та можливостей. Приватні самооцінки також пов'язані зі ступенем домагань і прогнозами індивідуальних успіхів та досягнень [4].

Для вивчення зв'язку самооцінки з прагненнями особистості було проведено емпіричне дослідження в мережі інтернет, де вибірка обиралася методом снігової кулі за допомогою Google-форми [6]. В дослідженні взяли участь 160 осіб, з них 16 чоловіків та 144 жінки. Середній вік досліджуваних – 36 років, стандартне відхилення – 4,6. Нами були використані дві методики:

1. Індекс прагнень, в якій необхідно оцінити 35 тверджень за такими критеріями: важливість кожної з цілей; ймовірність досягнення кожної з цілей в майбутньому; ступінь досягнення кожної з цілей на даний момент [9].

2. Шкала самооцінки Розенберга, яка складається з 10 думок, на кожне з яких пропонується чотири градації відповідей, що кодуються в балах за схемою [8].

Нами було створено дві матриці з кореляціями даних:

- за Пірсоном, тому що в нас нормальний розподіл значень між самооцінкою і такими категоріями, як «багатство», «зовнішність» та «внутрішня мотивація»;

- за Спірманом, адже у нас є ненормальним розподіл значень між самооцінкою і такими категоріями, як «слава», «особистісне зростання», «відносини», «спільнота», «здоров'я» та «зовнішня мотивація»

Представимо результати дослідження за пірсонівським коефіцієнтом:

1. Коефіцієнт кореляції між «багатством» і «самооцінкою» дорівнює 0.201, що є досить слабким позитивним зв'язком. При цьому, р-значення (p-value) дорівнює 0.011, що означає, що зв'язок є статистично значущим на рівні значущості менше 0.05.

2. Між «зовнішністю» і «самооцінкою» спостерігається коефіцієнт кореляції 0.110, що також є слабким позитивним зв'язком. Р-значення для цієї залежності дорівнює 0.165, що не досягає рівня статистичної значущості 0.05.

3. Між «внутрішньою мотивацією» і «самооцінкою» існує помітний кореляційний зв'язок з коефіцієнтом кореляції 0.374, що вказує на помірний позитивний зв'язок. Р-значення для цього зв'язку дуже мале, менше 0.001, що свідчить про його високу статистичну значущість.

Отже, Залежність між «внутрішньою мотивацією» та «самооцінкою» є найбільшою та статистично значущою, тоді як «багатство» та «зовнішність» відзначаються менш вираженими зв'язками.

Представимо результати дослідження за коефіцієнтом Спірмена:

1. Між «самооцінкою» та «славою» спостерігається дуже слабкий позитивний зв'язок з коефіцієнтом кореляції Спірмена 0.063, але цей зв'язок не є статистично значущим при рівні значущості 0.05.

2. «Особистісне зростання» та «самооцінка» мають помірний позитивний зв'язок з коефіцієнтом кореляції Спірмена 0.404, який є статистично значущим при рівні значущості менше 0.01.

3. «Відносини» мають слабкий позитивний зв'язок з «самооцінкою» з коефіцієнтом кореляції 0.210, який є статистично значущим при рівні значущості 0.01.

4. «Спільнота» має помірний позитивний зв'язок з «самооцінкою» з коефіцієнтом кореляції Спірмена 0.299, що є статистично значущим при рівні значущості менше 0.001.

5. «Здоров'я» та «самооцінка» також мають помірний позитивний зв'язок з коефіцієнтом кореляції 0.259, який є статистично значущим при рівні значущості менше 0.001.

6. «Зовнішня мотивація» та «самооцінка» мають слабкий позитивний зв'язок з коефіцієнтом кореляції Спірмена 0.164, що є статистично значущим при рівні значущості менше 0.05.

Отже, існує кілька статистично значущих зв'язків між досліджуваними змінними та «самооцінкою». Зокрема, «особистісне зростання» та «спільнота», мають статистично значущий помірний позитивний зв'язок з самооцінкою. Натомість, зв'язок між «славою» та самооцінкою є дуже слабким та нестатистично значущим.

Таким чином, мотивація досягнення передбачає орієнтацію на досягнення та присутність мотивів досягнення успіху та уникнення невдачі у кожної людини. Вона може впливати на самооцінку особистості. Рівень домагань визначається ступенем складності цілей, які вона ставить перед собою. Чим вищі цілі, тим вищий рівень домагань. Переоцінка своїх можливостей може впливати на нашу здатність досягти поставлені цілі, що може створювати додаткові труднощі. Тому важливо бути реалістичними в оцінці своїх домагань та встановлювати цілі, які відповідають нашим реальним можливостям. Це сприятиме досягненню успіху і збереженню позитивної самооцінки.

Список літератури:

1. Видолоб Н. О. Проблема самооцінки особистості у контексті гуманістичної психології. Молодий вчений. 2016. № 9.1(36.1). С. 21-25.
2. Гресько І.М. Роль самооцінки у підтриманні психологічного здоров'я особистості. Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2019 р.). Київ. 2019. С.65-68.
3. Дмитрієва С.М. Розвиток самооцінки та рівня домагань старшокласників як умова підвищення їх конкурентоздатності. Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи. Житомир, 2015. С. 35-37.
4. Кириченко О.М. Дослідження самооцінки студентів-психологів. Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2016. № 5. С.113–116.
5. Музика О.Л. Становлення професійної самооцінки студентів медичних ВНЗ. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Т. XII. Психологія творчості. Вип. 22. К.: Вид-во «Фенікс», 2016. С. 213-231.
6. Наукове дослідження факторів впливу на самооцінку. URL: <https://forms.gle/uQQ6MjyDnnoskH789>
7. Роджерс К. О становленні личністю. Психотерапія глазами психотерапевта. URL: <http://psychologis.com.ua/-1-379.htm>
8. Шкала самоповаги Розенберга. URL: <https://uk.wikipedia.org/>
9. Aspirations Index.
URL: <https://bpb-us-e1.wpmucdn.com/blog.uta.edu/dist/1/4994/files/2021/06/Aspirations-Index-Kasser-Ryan.pdf>
10. James W. Psychology: BrieferCours. Harvard University Press, 1984. 553p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ САМОРУЙНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Філонова Катерина Сергіївна

аспірантка

ПНПУ ім. К.Д. Ушинського

м. Одеса

У сучасній Україні досить активно йде трансформація суспільно-економічних та соціально-психологічних умов життєвого устрою людини. В результаті ми стикаємося із соціальною дезорієнтацією та дезадаптацією значної частини населення, яка виражається у формуванні само руйнівних форм поведінки. Схильність до саморуйнування проявляється сьогодні у багатьох верствах суспільства. До людей які страждають від такої поведінки належать діти, дорослі і особливо підлітки. За останні два десятиліття проблема само руйнівної поведінки людини досить сильно загострилася і можна говорити, що навіть набула характеру масового явища.

Концепція само руйнівної поведінки людини була сформульована американським психотерапевтом Норманом Фарбероу. На його думку, само руйнівна поведінка – це «різні форми поведінки людини, метою яких не є добровільна смерть, але які ведуть до соціальної, психологічної та фізичної дезадаптації, деградації особистості». Вбивство себе, на думку М. Фарбероу, є крайньої формою само руйнівної поведінки [4].

Саморуйнування особистості – це ідеї, емоції та поведінкові патерни руйнівного характеру спрямовані на себе. Само руйнівний патерн може реалізуватися в різних форматах, включаючи фізичне само ушкодження, яке кваліфікується як спроба самогубства, хімічних залежностей, розлади харчового спектру; деяких випадках вибору екстремального спорту, ризикованій статевій поведінці, виборі роботи підвищеної небезпеки; поведінці, що провокує небезпеку, активному самозвинуваченні та самознищенні [5].

У психології, говорячи про саморуйнування, використовують термін «аутоагресія» (аутодеструкція) - ауто-і агресія означають поворот проти себе. У класифікації психологічного захисту відноситься до вторинних захистів, коли відбувається перенаправлення негативного афекту із зовнішнього об'єкта на себе, внаслідок небажаності прояву зовні [2].

Варто зазначити, що до теперішнього часу не розроблено строго диференційованого підходу до такого поняття як само руйнівна поведінка, та вивчення даного феномену виходить в цілому з базових тенденцій психології поведінки, що відхиляється, і клінічної психології.

Термін «девіантна поведінка» (від латів. Deviation - відхилення) використовується у двох основних значеннях. Перше значення – вчинок, дії людини, які не відповідають офіційно встановленим чи фактично сформованим у цьому суспільстві нормам. Друге значення - соціальне явище, що виражається у відносно масових і стійких формах людської діяльності, що не відповідають офіційно встановленим або фактично складеним в даному суспільстві норм і очікувань [2].

При цьому вживання психоактивних речовин, алкоголізм, токсикоманія більшою мірою співвідноситься з терміном адикція. Слід зазначити, що загальноприйнята міжнародна термінологія визначає аспекти, що належать до шкідливих пристрастей, строго певним чином. Так, речовина, яка при споживанні впливає на психічні процеси (наприклад, на когнітивну або афективну сферу), називається психоактивним, а зловживання речовинами, що викликають стан зміни психічної діяльності (алкоголізація, наркотизація, тютюнопаління та ін), розглядається як форма девіантної поведінки. Однією з форм останнього є адиктивна поведінка [1].

«Аддикція (від лат. *addictus* – сліпо відданий, пристрасний) – специфічне уникнення дійсності в результаті стану сп'яніння від алкоголю, наркотиків, пристрасної захопленості слуханням музики, азартними іграми, спілкуванням по Інтернету тощо». [2].

Психологічний словник дає таке визначення адиктивної (залежної) поведінки – «форма деструктивної поведінки, обумовлена адикцією і спрямована на відхід від реальності у вигляді зміни свого психічного стану» [2].

Практика вітчизняних досліджень здебільшого під адикцією розуміє не хворобу, а порушення поведінки, де немає фізичної та індивідуальної психологічної залежності. Наприклад, Т.Г. Тюріна у своїх роботах відзначає неможливість повного ототожнення адиктивної поведінки з тим, хто відхиляється, бо не всяка поведінка, що відхиляється здійснюється внаслідок якої-небудь залежності [3].

У багатьох роботах, вкладених у дослідження проблеми залежної поведінки, поки що можна спостерігати скруту з визначенням загального, універсального всім видів адикцій механізму формування. Феномен адикції розглядається з медичних, психологічних, соціальних, нейрофізіологічних та нейрохімічних позицій. Медичний підхід пов'язує схильність до вживання психоактивних речовин (ПАР), з дефіцитом нейромедіації в системі підкріплення мозку [1].

Окрім генетичних та фізіологічних факторів, що детермінують формування адикції, ціла низка авторів вказує на роль особистісних порушень, чимало досліджень вказують на соціальні фактори формування залежної поведінки.

Ми можемо зробити висновок, що в психологічній науці однозначного терміну «само руйнівна поведінка» на сьогоднішній день не сформульовано. Виходячи з поняття само руйнівна поведінка – це завдання особистості завдати самому собі будь-якої шкоди. Дослідники вважають, що до само руйнівної поведінки може належати широкий спектр поведінкових проявів, різного ступеня виразності наслідків – фактична загроза фізичному, психологічному здоров'ю, життю людини в цілому та/або неможливість нормального розвитку, або відсутність дій – припущення психологічного та/або фізичного насильства.

Проаналізувавши думки зарубіжних та вітчизняних дослідників проблеми само руйнівної поведінки, ми дійшли висновку, що всі форми само руйнівної поведінки об'єднуються за ключовою ознакою заподіяння шкоди особистості. Будь-яка форма само руйнівної поведінки може посилитися через неможливість розібратися у своїх почуттях, висловлювати їх у допустимій для суспільства формі, що може спричинити формування стійкої тенденції використання само руйнівної поведінки. В результаті це призводить до дезадаптації, стійких змін психіки, а також тяжких медико-соціальних наслідків[5].

Аналіз психологічних досліджень показує, що само руйнівна поведінка детермінована взаємодією зовнішніх умов та внутрішніх процесів особистості. Найважливішою умовою ризику виникнення само руйнівної поведінки є соціальна ситуація розвитку, яка визначається характеристиками найближчого оточення, а саме стилі батьківського виховання, що негативно переживається, і проблемами адаптації. Психологічні детермінанти менш вивчені. Найчастіше дослідники вказують на схильність до девіантних норм поведінки, суперечливе само відношення та неадекватну самооцінку, в основі само руйнівної поведінки лежать дезадаптивні моделі реагування, що формуються у несприятливих соціальних умовах розвитку та під впливом певних психологічних особливостей [1].

Таким чином, підбиваючи підсумки, ми можемо зробити висновок, що проблема само руйнівної поведінки особистості є особливо актуальною і стала досить поширеним явищем у сучасній Україні. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення причин цієї проблеми. Ми виявили такі провідні психологічні чинники саморуйнування особистості: нестача турботи та кохання, хибне уявлення, порушення почуття власної важливості, самооцінки, необґрунтовані очікування, заборона справжніх емоцій та думок.

Список літератури:

1. Понеділок А. І. Самогубство як прояв саморуйнування особистості у філософсько-релігійній рефлексії. Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 118. С. 256-260
2. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів: близько 3 000 слів / В. О. Олефир та ін.; ред. В. Б. Шапарь. Х. : Прапор, 2009. 672 с.
3. Тюріна Т. Г. Бездуховність як чинник саморуйнування людини і суспільства (у контексті інформаційно-енергетичної парадигми). Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 3. С. 287-299
4. Фарбероу, Н. Л. «Навчання запобіганню самогубствам для професіоналів та громадських діячів», Американський журнал психіатрії, 1969. №125:12, С.1702-1705.
5. Яремчук О. В. Історична психологія: націєтворчий потенціал: монографія / О. В. Яремчук ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. 2-ге вид., перероб. і допов. Кам'янець-Подільський : Рута, 2021. 149 с.

ЛОГІЧНІ БЛОКИ З.ДЬЕНЕША В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Флоренко Аліна Едуардівна

студент (бакалавр)

Харківський національний педагогічний університет

Імені Г. С. Сковороди. Дошкільний факультет

Одне із головних завдань виховання дитини – це розвиток його розуму, формування розумових умінь і навичок, які дозволяють з легкістю опановувати нове. Для цього мають бути спрямовані зміст і методи підготовки мислення дошкільнят до шкільного навчання, зокрема, це логіко-математичний розвиток. Одним із ефективних посібників з розвитку логічного мислення – є логічні блоки, розроблені видатним угорським математиком, психологом та педагогом Золтаном Дьєнешом. Його методика полягає в освоєнні дітьми математики за допомогою цікавих логічних ігор.

Логічні блоки З.Дьєнеша – це набір з 48 логічних блоків, які розрізняються чотирма властивостями : перша – формою(квадратні, круглі, трикутні, прямокутні), друга – за кольором(жовті, червоні, сині), третя – за розміром(великі і маленькі), четверта – за товщиною(товсті і тонкі).

Цей дидактичний матеріал ґрунтується на методі заміщення предмета символами і знаками. Ці блоки можна використовувати в грі від простого до складного.

Мета використання логічних блоків у роботі з дітьми, це впершу чергу ознайомити їх з формою, кольором, розміром, товщиною об'єктів, розвивати логічне мислення, розвивати уміння виявляти властивості в об'єктах, називати їх та розвивати творчі здібності, уяву та фантазію. Логічні блоки підходять для розвитку дітей від 2 до 8 років.

Працюючи з логічними блоками З.Дьєнеша з дітьми проходять такі етапи : перший – знайомство, другий – правила гри, третій – порівняння, четвертий – мова символів, п'ятий – варіативність.

На першому етапі перш ніж приступити до ігор і вправ, треба надати дітям самостійно познайомитися з логічними блоками. В процесі різноманітних маніпуляцій з блоками діти встановлять, що вони мають різну форму, колір, розмір, товщину.

На другому етапі діти плавно переходять до вивчення правил гри. Правило – це найважливіша інформація для дитини, яку педагог прагне донести.

Вже на третьому етапі діти опановуються вмінням виявляти і абстрагувати в предметах одну властивість(колір, форма, розмір, товщина), порівнювати класифікувати і узагальнювати предмети по кожній з цих властивостей.

Четвертий етап автор називає його символічним. Пропонуються ігри та вправи, які зображені схематично, на картках.

Вже на п'ятому етапі логічні ігри з блоками ускладнюються за рахунок введення значка заперечення.

Також логічні блоки З.Дьєнеша впливають і на розвиток мовлення у дітей. Діти вчаться міркувати, вступають в діалог зі своїми однолітками та дорослими, будують свої висловлювання та збагачують свій словниковий запас. Все це пробуджує мотивацію у дітей до навчання.

МОВНОЕТИКЕТНА СПЕЦИФІКА ЗВЕРНЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО У ПЕРІОД ВІЙНИ

Фурманець Софія Миколаївна

здобувачка освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю
014 «Середня освіта. Українська мова та література. Світова література»
Волинський національний університет імені Лесі Українки

У сучасних суспільно-політичних умовах публічна комунікація – важливий засіб репрезентування актуальних подій, який відтворює національну свідомість, відображаючи разом із цим лінгвокультурні цінності. Звернення Президента України Володимира Зеленського у час війни як окремих жанр протокольних виступів мають чітку структурованість тексту, притаманну стилістичну специфіку та мовноетикетне оформлення, яке увиразнює мовлення та водночас пов'язує його з ідіостилістичними параметрами, оскільки репрезентує мовну поведінку. Її розглядаємо як на індивідуальному рівні, пов'язаному з харизматичною особистістю політичного лідера в нетипових для політичної комунікації умовах війни гібридного характеру, так і на типологічно узагальненому, що виявляється насамперед у традиції використання мовноетикетних виразів у жанрах протокольних текстів, структурно-семантичній організації тощо. Варто при цьому враховувати пропагандистський вплив звернень у реалізації комунікативної мети.

Актуалізація мовноетикетного обрамлення у зверненнях В. Зеленського визначена вибором сукупності мовних засобів, характерних для спілкування комунікантів в умовах протокольного виступу політичної комунікації. Мовноетикетні формули слугують водночас й структуроформувальними елементами звернень В. Зеленського у період повномасштабної війни. У такий спосіб, враховуючи специфіку жанру, вважаємо за доречне аналізувати мовноетикетні одиниці, що пов'язані зі звертанням, подякою, співчуттям, проханням, згодою та завершенням звернення (прощанням), використання яких зумовлено комунікативною ситуацією протокольного виступу політичного лідера.

У протокольних виступах вагомого значення мають мовноетикетні формули звертання, оскільки вони налаштовують адресата на сприйняття мовця. Важливо при цьому зазначити, що актуалізація різноманітних атрибутів, невластивих офіційному різновиду, чи емоційно забарвленої лексики вказує на довіру до адресата. У такий спосіб реалізується апелятивна функція звертання. Можемо систематизувати звертання у зверненнях В. Зеленського шляхом групування за провідною лексемою:

1) Звертання-атрибутиви (*Незламний народі непереможної України!; Великий народі великої країни!; Наш вільний народі!; Міцний народі сталеві країни!; Мудрий народі міцної країни!; Незламний народі найсміливішої країни!* [5]);

2) Номінації, титули (*Громадяни України!; Народі України!; Українці!; Українці! Українки!; Шановні українці, українки!; Українці! Українки! Наші захисники й захисниці!; Шановні громадяни! Увесь наш великий народі!* [5]).

3) Вітальні гасла (*Слава Збройним Силам України!* [5]).

4) Фрази з бажальною модальністю (*Бажаю здоров'я, рідні українці! Сильні й добрі! Але добрі не для ворога; Бажаю перемоги, український народі!; Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!; Добрий вечір усім.; Бажаю здоров'я, українці і українки! Наші захисники й наші захисниці!* [5]).

Звертання В. Зеленського поширені, іноді спостерігаємо поєднання кількох різновидів у межах одного звернення. У межах перших 30 звернень звертання варіюються, з'являються нові форми, проте надалі мовець активно послуговується актуалізованими раніше формами.

Характерно, що на початку війни Президент України послуговується звертанням з лексемою «громадяни», проте надалі не спостерігаємо такої частотності, адже на зміну їй

продуктивною стає «захисники», «захисниці». Л. А. Білоконенко з цього приводу зауважує, що це наголошує на громадянському обов'язку українців долучитись до захисту України від ворога: «Лексема *громадяни* вживана поодинокі, лише у важливих політичних контекстах» [1, с. 1]. У такий спосіб реалізується насамперед мовна поведінка В. Зеленського, пов'язана з його офіційною президентською посадою, а в подальшому – з позицією лідера народу. Важливо при цьому наголосити, що у формулах звертання він активно послуговується фемінітивами, що свідчить про повагу до усіх, хто захищає Україну від агресора.

Продуктивною словоформою у звертаннях позначена лексема «народ», яка зазвичай доповнена атрибутивами (у формі найвищого ступеня порівняння), що дозволяє посилювати апелятивну функцію звернень Президента України. У такий спосіб В. Зеленський підкреслює силу об'єднання українців не лише в межах держави, а й поза нею. Додаючи атрибутиви, він додатково описує українців як народ – мудрий, міцний, незламний, мирний, великий у найвищій мірі прояву тієї чи тієї характеристики.

Спостерігаємо також звернення, в яких опущено формули звертання, проте не з огляду на порушення етикету, а для привернення уваги адресата до інформації, посилення емоційного впливу мовця на нього. Напр., у зверненні від 3 квітня 2022 р.: *Сьогодні це звернення буде без привітання. Не хочеться жодного зайвого слова* [5].

Фрази з бажальною модальністю у звертаннях звернень В. Зеленського відтворюють традиційний мовний етикет українців, коли вітання поєднувалось з побажанням для гарного настрою, що відображало доброзичливе ставлення до комуніканта [2; 4].

До вагомих мовноетикетних одиниць належать формули подяки, що пов'язані у зверненнях Президента України В. Зеленського з інформацією про допомогу інших країн у боротьбі з ворогом та подякою українським військовим чи громадянам загалом, тому типологічно функціонують такі моделі:

1) лексема «дякую» + конструкції з початковим прийменником «за» (*Дякую за всі кроки до перемоги, яка буде, і які стали можливими завдяки вам; Дякую за довіру.* [5]);

2) лексема «дякую» / «дякуємо» + звання, посада / ім'я, прізвище (*Дякуємо Президентіві Польщі Анджею Дуді за особисте лідерство у питанні надання членства Україні в Євросоюзі.* [5]);

3) «вдячний»/«вдячні» + загальна номінація в Р. в. однини (*Я вдячний всім нашим героям із Нацгвардії, які охороняли станцію та намагалися зупинити ворога. Вдячний рятувальникам, які загасили пожежу* [5]; *Я вдячний народу Сполучених Штатів Америки та особисто Президенту Байдену за потужну й щиру підтримку, яку ми одержуємо* [5]; *Я вдячний кожному нашому захиснику, кожній захисниці, які роблять все, щоб Росія програла.* [5]);

4) «дякуємо» / «вдячний» + звертання (І я окремо *вдячний тобі, Борисе, мій друже!* [5]; *Сьогодні і я, і наш парламент, і весь український народ можуть сказати одне: ми дякуємо, Британіє! Дякуємо, друзі!* [5]).

Вони типологічно відтворюють узвичаєний мовний етикет українців, пов'язаний насамперед із ввічливістю. При цьому характерно, що В. Зеленський не використовує у значенні подяки лексему «спасибі», яку пов'язують із релігійною традицією. Л. А. Білоконенко, аналізуючи стилістичні параметри звернень Президента України, вважає, що застосування форм подяки «відповідає комунікативно-прагматичній інтенції, що ґрунтована на оцінці певної ситуації та підтвердженні її значущості (подяка армії, воїнам; за службу, довіру, роботу тощо)» [1, с. 3].

Варто диференціювати мовноетикетне наповнення звернення Президента України, пов'язані зі співчуттям тим, хто втратив близьких внаслідок воєнних дій, адже це свідчить про повагу мовця як лідера до адресата (*Щирі співчуття всім, хто втратив рідних та близьких у цій війні; Мої співчуття всім сім'ям, які втратили своїх рідних; Мої співчуття всім близьким, всім рідним; Мої щирі співчуття всім, хто втратив рідних, втратив близьких* [5]).

Бажальні конструкції, вітальні (напр., *Добрий вечір*), звертання «друзі» та поодинокі випадки відсутності привітання Л. А. Білоконенко вважає факультативними, тобто ситуативними, в мовноетикетному оформленні звернень В. Зеленського [1].

Мовноетикетні ситуації прохання функціонують у текстах у складі конструкцій з опорною лексемою «прошу» (напр., Особисто вручив державні нагороди українським розвідникам. *Прошу поставитись із розумінням* — я не можу назвати публічно їхніх імен [5]). Вони доповнені вставними словами для посилення прохального значення. Виражено також колективне прохання, зокрема у зв'язку з допомогою від інших країн (*Ми ще раз просимо: вирішуйте це швидше. Не перекидайте відповідальність, відправте нам літаки* [5]).

Встановлено також функціонування формули згоди, які виражені конструкціями типу «так» + аргументація згоди (напр., Українські сили — усі молодці. Відбивають атаки, ламаючи плани ворога. Блискуче виконують свою роботу. *Так, це справді робота* [5]; *Так*, можна називати позитивними ті сигнали, які ми чуємо з переговорного майданчика [5]. Зауважуємо, що формула згоди тут посилюється означальною часткою «справді» для аргументування її правильності. Нечастотною моделлю виступає конструкція зі вставним словом «звичайно», що семантично відтворюють згоду з конотацією в її упевненості (напр., *Звичайно*, ми вже захопили певну кількість російських танків, які військове командування цієї держави не втомлюється посилати, щоб ми їх тут спалювали [5]).

Мовну поведінку Президента України у зверненнях репрезентують також формули прощання, що на семантично-структурному рівні пов'язані з завершенням тексту. Узвичаєно В. Зеленський послуговується національним гаслом «Слава Україні», яке урізноманітнюється фразами зі звеличувальною конотацією: *Слава кожному нашому солдату! Слава Україні!* [5]; *Слава всім героям! Слава Україні!* [5]; *Слава вам! Слава нашим людям! Слава нашим героям! Слава Україні!* [5]. Актуалізоване гасло виступає водночас «символом у боротьбі за незалежність України і завжди в українців асоціюється, передусім, з російським протистоянням» [3, с. 72]. Окрім цього, у структурі формул прощання є спонукальні вислови (*Шановні громадяни України! Захищаємось! Не зупиняємось! Слава вам! Слава нашій армії! Слава Україні!* [5]).

Диференційною ознакою прощальних формул варто вважати також актуалізацію подяк у їх структурі, що виступають непродуктивними одиницями, проте виконують важливу комунікативну мету: *Слава народам Європи! Слава Україні! Слава нашим військовим! Дякую!; Вдячний усім нашим героям! Усім, хто став на захист нашої держави. Слава Україні!* [5].

Можемо підсумувати, що звернення Президента України Володимира Зеленського поєднують як типологічні для цього жанру мовноетикетні формули, так і індивідуально-авторські, що зумовлені позалінгвальними чинниками. Насамперед фіксуємо вплив на вибір мовних формул щоденних звернень динамічної ситуації російсько-української війни та світової реакції на неї, а також увиразнення особистості мовця, прагнення реалізувати функцію впливу, що характерна для прилюдних виступів лідерів держав.

Список літератури:

1. Білоконенко Л. А. Президентська комунікація та війна 2022 року. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. №3. С. 1–6.
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К. : Рідна мова, 1998. 475 с.
3. Креховецька С. А., Мицан Д. М. Звернення Володимира Зеленського до українського народу в період війни. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2022. №56. С. 71–75.
4. Луца М. В. Етикет та ментальність українців. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2017. Вип. 76. С. 54–57.
5. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (24.07.2023).

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТРЕНДІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Фучинська Н.Я.¹

викладач-методист

e-mail: nfuchynska@gmail.com

Кондур О.С.²

доктор педагогічних наук, професор

e-mail: oksana.kondur@pnu.edu.ua

¹ Коломийський економіко-правовий фаховий коледж

Державного торговельно-економічного університету

² Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Для підготовки фахівців, які б відповідали запитам сучасного ринку праці, необхідно перманентно впроваджувати в навчальний процес освітні інновації, зокрема оновлювати методи формування знань та вмінь здобувачів освіти.

Одним із сучасних освітніх трендів є використання штучного інтелекту (ШІ) в навчальному процесі.

У вікіпедії штучний інтелект визначено як «розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, який швидко розвивається, і зосереджений на розробці інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту» [1]

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні детермінує, що «штучний інтелект - організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань».[2]

Перевагою ШІ над людським мозком є доступність до знань, продукуваних людством за весь час свого існування. Тому ШІ в освітній галузі виступає засобом доступу до всіх знань людства, для використання знань, створених людством, при чому штучний інтелект пропонує різноманітні швидкого їх поєднання, порівняння, прогнозування. За допомогою ШІ викладач може персоналізувати освітній процес, спростити певні технічні завдання.

У широкому розумінні під ШІ розуміють «будь-які технології, які відтворюють людське мислення і такі навички, як-от розуміння складної інформації, самостійне виведення висновків та здатність вести осмислений та зв'язний діалог» [3].

При викладанні дисциплін «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Комп'ютерні системи та мережі» ми активно використовуємо веб-технології та ШІ. Їх впровадження забезпечує особистісний розвиток студентів, сприяє формуванню критичного мислення та навичок самоосвіти, розвитку творчих здібностей, визначення та реалізації індивідуальних потреб. Зокрема пропонуємо студентам при вивченні дисципліни «Комп'ютерні системи та мережі» використовувати чат-бот із ШІ ChatGPT для поглибленого, деталізованого аналізу нової інформації. Наприклад, у процесі застосування викладачем технології «перевернутого навчання» студенти створюють запити з метою систематизації та узагальнення даних при вивченні конкретної теми та порівнюють результати, отримані в ChatGPT, з власними висновками на підставі попереднього опрацювання теоретичного матеріалу. У такий спосіб система ШІ допомагає реалізовувати конкретні потреби та запити студентів, забезпечує персоналізованим навчальним матеріалом.

Однією із освітніх web-платформ, що використовує GPT-технологію, є освітній проект «На урок»[4]. Даний чат створює симуляцію спілкування з видатними науковцями, винахідниками, митцями, що, окрім отримання систематизованої навчальної інформації,

дозволяє студентам набути знань з наукової персоналістики. Варто відзначити, що серед 40 постатей, яким можна надати запит, 25 – представники української історичної, наукової та мистецької еліти, що додає цьому проєкту ваги у національно-патріотичному вихованні студентської молоді.

Завдяки використанню інтерактивних методів навчання, викладач може створити ситуацію для дискусії та запропонувати розв'язати питання зверненням до віртуального науковця із проєкту «На урок». Наприклад, при обговоренні теми «Лінії зв'язку в комп'ютерних мережах» серед здобувачів освіти виникла суперечка щодо тотожності понять «лінії зв'язку» та «канали зв'язку». Значна частина студентів вважала термін «канали зв'язку» більш ширшим поняттям. За ініціативи викладача звернулись до віртуального Альберта Ейнштейна із запитом «Чи можна вважати терміни «лінії зв'язку» та «канали зв'язку» синонімами?». ШІ сформував вичерпну відповідь, яка охопила всі можливі аспекти вживання вказаних термінів (див. рис.1).

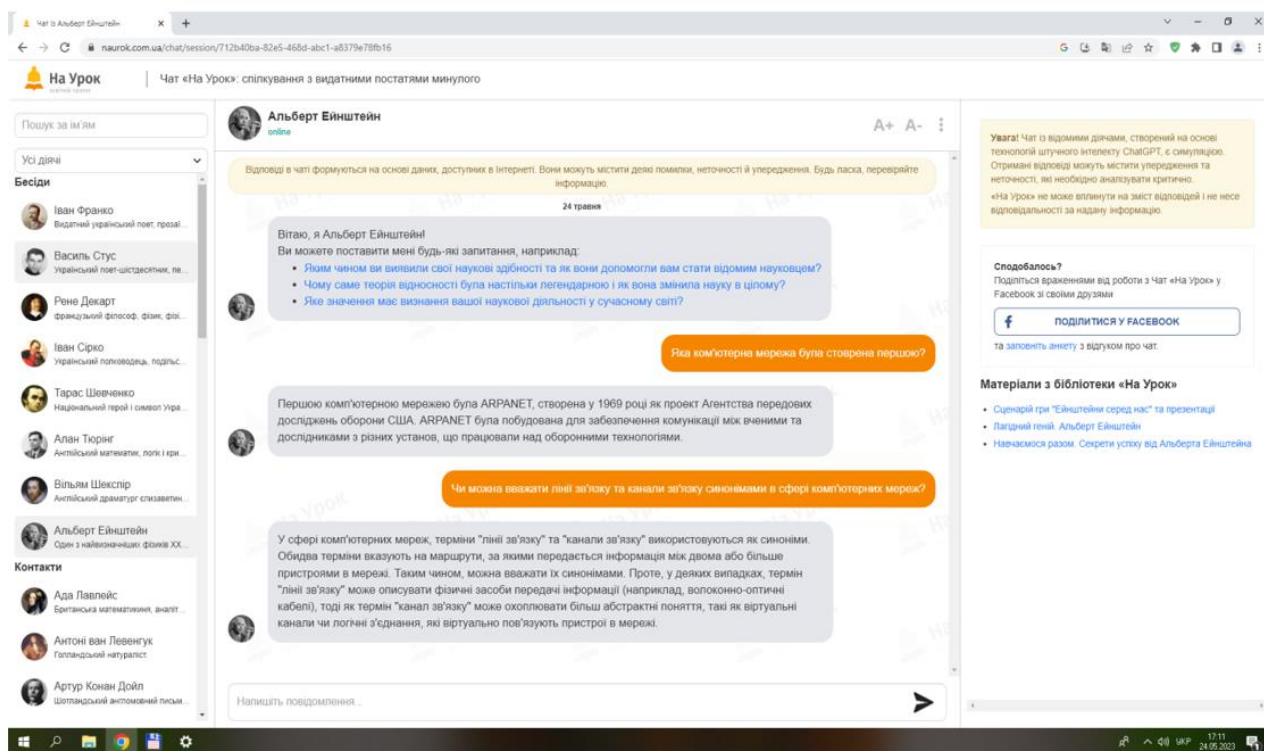

Рис. 1. Приклад роботи із ШІ на освітньому проєкті «На урок»

Використання ШІ дозволяє викладачу працювати більш ефективно, зокрема ШІ допомагає створювати цікаві презентації, перевіряти та оцінювати виконання студентами запропонованих завдань.

Завдяки ШІ ефективніше реалізується один із принципів студентоцентрованого навчання – побудова індивідуальної освітньої траєкторії, адаптованої до реальних, власних потреб особистості із прогнозуванням майбутніх запитів до обраного фаху.

Таким чином, ШІ використовується з метою: актуалізації знань; оцінки знань; оцінки діяльності викладача; віртуальної допомоги; індивідуального підходу, (персоналізованого); адаптивного навчання [5, с.16]

Необхідно зауважити про ризики використання ШІ в освітньому процесі: 1) потрапляння неточної інформації до загального обсягу даних і, як наслідок, на запит формується хибна відповідь; 2) використання недосконалої (обмеженої) освітньої платформи із ШІ, яка може продукувати неповні результати; 3) порушення академічної доброчесності

внаслідок використання ШІ здобувачами освіти, зокрема при виконанні творчих завдань, написанні курсових чи дипломних робіт.

Загалом, використання ШІ може викликати ряд проблем, які потрібно вирішувати з етичної, соціальної та культурної точок зору[6].

Пропагуючи студентам використання ШІ під час навчання, необхідно наголошувати на тому, що інформацію, яку видає ШІ, необхідно аналізувати і не сприймати як абсолютну істину. Це водночас сприятиме формуванню у них критичного мислення.

З метою зацікавлення навчальною дисципліною при подачі навчального матеріалу корисно використовувати мережеві сервіси. При цьому, доцільно акцентувати увагу студентів на необхідності дотримуватись певних критеріїв при їх виборі, що ми реалізуємо при вивченні дисципліни «Комп'ютерні системи і мережі» (рис.2).

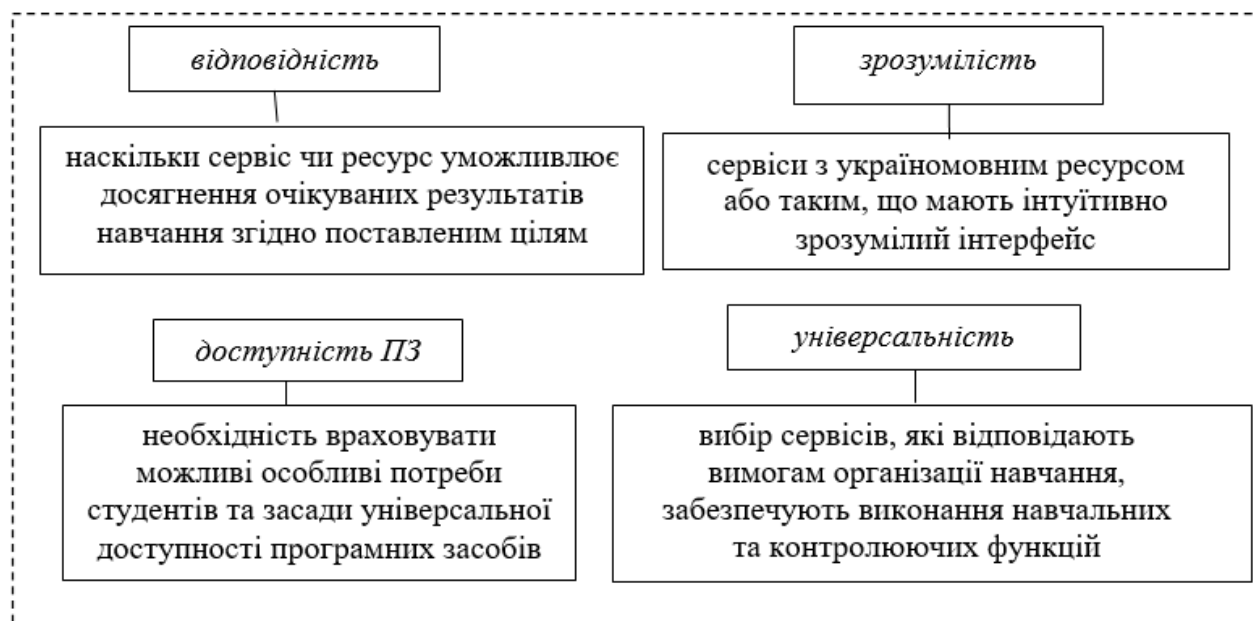

Рис. 2. Критерії вибору мережевих сервісів для самостійної роботи студентів при вивченні дисципліни «Комп'ютерні системи і мережі»

Отже, використання штучного інтелекту в освітньому процесі зумовлює інноваційну трансформацію системи освіти, що дозволяє не тільки надати новизни процесу навчання, але й допомагає здобувачам освіти самореалізуватися в інноваційній діяльності.

Список літератури:

1. Штучний інтелект. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Штучний_інтелект
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>
3. Гетевей П., Гетевей Е. Як штучний інтелект може допомогти освіті. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-shtuchnyj-intelekt-mozhe-dopomogty-osviti/>
4. Чат «На Урок»: спілкування із видатними постатями минулого URL: <https://naurok.com.ua/chat>
5. Візнюк, І., Буглай, Н., Куцак, Л., Поліщук, А., & Киливник, В. (2021). Використання штучного інтелекту в освіті. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 14–22. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22>
6. Вишнякова О. AI та освіта: як штучний інтелект вплине на шкільну освіту. URL: https://lb.ua/blog/olena_vyshniakova/547626_ai_osvita_yak_shtuchniy_intelekt.html

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Хавар Ю.С.

к.т.н., доцент

НУ «Львівська політехніка»

Ганяк І.І.

магістр НУ «Львівська політехніка»

Хома Н.В.

магістр НУ «Львівська політехніка»

Система земельних правовідносин в Україні досі перебуває в стані становлення. Зважаючи на наслідки війни та те, що ринок землі запрацював лише в попередньому році, а значна частина земель не внесена належним чином до ДЗК, процес становлення сталих земельних відносин може тривати ще десятиліття. В цьому контексті є доцільним дослідити системи земельних відносин в інших країнах, де вони уже є сформованими та функціонують без змін протягом тривалого часу. Особливу увагу потрібно звернути на країни Варшавського договору і, в першу чергу, на Польщу, оскільки є досить схожими вихідні умови становлення сфери землеустрою та структури економік.

Сучасна децентралізована система просторового плану (ПП) була створена в 1994 році після падіння комунізму, у 2003 році вона була суттєво змінена. Внаслідок цієї реформи всі міські плани землеустрою, прийняті до 1995 року, втратили чинність. Згодом підготовка та прийняття нових планів відбувалися повільно, і муніципалітети часто мали великі території, які не охоплюються чинним новим планом. Сільське господарство є домінуючим землекористуванням у Польщі. Маючи 59% загальної території, частка с/г угідь є вищою, ніж у багатьох інших країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Використання освоєних земель є близьким до середнього показника ОЕСР на душу населення з площею 462 м². Починаючи з 2000 року, він повільно, але неухильно зростає, як в абсолютному вираженні, так і в розрахунку на особу. Особливо сильно забудовані землі зросли в переважно міських регіонах. Функціональні міські райони зазнали значного зростання освоєних земель у зонах високої економічної активності та нижчого зростання в міських центрах. Ця тенденція супроводжується переміщенням населення з міських центрів у такі зони функціональних міських зон. На рис. 1. наведено адміністративно-територіальний устрій Польщі.

Рис. 1. Адміністративно-територіальний устрій Польщі

У структурі землекористування в Польщі переважають с/г землі та ліси. Найбільші частки землі відводяться під сільське господарство в тих областях, де таке використання є сприятливим через ґрунтові умови та/або високу частку сільського населення. Протягом останнього десятиліття відбулося скорочення використання с/г земель на користь лісів та інших цілей. У найближчі роки слід очікувати посилення цієї тенденції. Крах державних господарств призвів до значної передачі земельних ресурсів у приватні руки за посередництва Казначейського агентства с/г власності. Ціни на землю сильно відрізняються від регіону до регіону, причому найдорожча земля в містах і приміських районах. Найчастіше нові власники прагнуть вивести землю з с/г використання, щоб, можливо, отримати вищу ціну від її продажу.

У Польщі функцію кадастру виконує публічний реєстр, відомий як Земельний кадастр і кадастр будівель, який фіксує фактичні дані про стан та використання землі. Юридичні дані зберігаються в окремому реєстрі, відомому як Земельний та іпотечний реєстр. Кадастр у Польщі має численні недоліки, однак його перевага полягає в тому, що не потрібно будувати систему заново. Існуючі кадастрові дані потрібно вміло використовувати, а якість кадастрових даних має бути адаптована до міжнародних вимог шляхом використання технічних і правових вказівок у сфері модернізації. У Польщі 4 рівні влади: національний уряд, 16 регіональних урядів (воєводство), 380 проміжних урядів (повіт) і 2 478 місцевих урядів (гміна). Що стосується землекористування, відповідні повноваження мають національний, регіональний та місцевий рівні. Національний уряд відіграє пряму роль у просторовому плані через його відповідальність за розробку Національної концепції просторового розвитку (НКПР). Він також відповідає за Закон про ПП та розвиток, який є рамковим законом для системи планування, а також за інші закони, які прямо чи опосередковано впливають на землекористування. Крім того, національний уряд впливає на землекористування через свою відповідальність за великі інвестиції в інфраструктуру.

Воєводства відіграють обмежену роль у ПП через свою відповідальність за регіональні ПП. Повіти мають лише другорядні функції, пов'язані з плануванням. Голова повіту видає необов'язкові висновки щодо місцевих планів. В особливих обставинах повіт може також заснувати архітектурну комісію. Повіти також відповідають за видачу дозволів на планування цих територій. Однак через національну законодавчу базу вони мають набагато менше повноважень впливати на землекористування на територіях, які не охоплені планами землекористування, ніж на територіях, які охоплені.

Основними суб'єктами планування землекористування є органи місцевого самоврядування. Вони несуть відповідальність за створення та затвердження місцевих планів просторового розвитку (ППР), які є єдиними юридично обов'язковими планами зонування в Польщі, хоча вони не охоплюють великі частини міст. Крім того, вони можуть підготувати просторові дослідження, які надають бачення та необов'язкові концепції для територій різного розміру. Формально Польща має ієрархічну систему планування з планами на національному, регіональному та місцевому рівнях. Між регіональними та місцевими планами існує юридична можливість для підготовки планів міст, але поки що такий план не прийнятий. На практиці вплив планів вищого рівня на підпорядковані плани залишається обмеженим.

Єдиними обов'язковими планами землекористування в Польщі є місцеві ППР, які зазвичай складаються у великому масштабі 1: 500 у щільно забудованих районах і в менших масштабах до 1:2 000 для менш забудованих територій. Хоча місцеві ППР мають координувати розвиток і урбанізацію, а муніципалітети зобов'язані їх підготувати, процес підготовки планів не завершено, і все ще існують великі прогалини в охопленні планами. Такі муніципалітети не мають жодного плану зонування значної частини своєї території. Законодавчо місцеві ППР повинні відповідати регіональному ППР. Однак немає механізмів примусового виконання, які б гарантували, що місцеві плани фактично відповідають регіональним. Як наслідок, місцеві ППР на практиці рідко обмежуються НКПР до 2030 року або регіональними ППР. Муніципалітети та регіональні органи влади можуть підготувати

інший документ планування, просторове дослідження. Це стратегічний документ на місцевому рівні, який окреслює основні цілі ПР муніципалітетів. Він може, але не обов'язково, включати детальні плани землекористування в масштабах від 1:5000 до 1:25000. Основною функцією просторового дослідження є розробка бачення для муніципалітету. Хоча це не законодавчий акт, його необхідно враховувати при підготовці місцевих ППР.

Вертикальна координація політики ПП формально забезпечується через ієрархічні відносини між різними рівнями управління. Крім того, плани нижчого рівня повинні відповідати планам вищого рівня. Однак на практиці НКПР до 2030 року та регіональні ППР не мають інструментів для формування місцевого планування. Місцеві ППР також мають бути затверджені на регіональному рівні влади (воєводства). Горизонтальна координація відбувається головним чином на місцевому рівні під час процесу планування через проведення консультацій, який вимагає від державних органів у кількох секторах затвердження місцевих планів. Крім того, велика кількість органів можуть давати висновки щодо місцевих планів, не маючи права накладати на них вето.

Іншим недоліком законодавчих положень є можливість їх ігнорування комунальною владою при прийнятті рішень щодо консолідації землі. Хоча це не потребує тривалого обговорення, ПП та розвиток на місцевому рівні входить до сфери відповідальності гмін. Слід підкреслити, що до 1998 року, до переходу адміністративної системи Польщі, консолідацію землі проводили війти, голови гмінних органів влади, а після реорганізації цю компетенцію взяли старости (Закон від 13 жовтня 1998 року – Положення про виконання Закону Реформування державного управління). Стосовно ПП сільської місцевості слід зазначити, що місцева влада не розробляє жодних документів щодо аграрного простору. Хоча ПП на місцевому рівні регулюється Дослідженням умов і напрямів ПР гміни та місцевими планами зонування, лише варто зазначити, що місцеві плани зонування розробляються лише перед новими несільськогосподарськими інвестиціями (Закон від 27 березня 2003 р. про ПП та розвиток).

Проте дедалі частіше локальними документами у плануванні сільських угідь виступають аграрні плани гмін (AARCS) та аграрні проекти сіл (AARVS). Завдяки широкому діапазону багатовимірних характеристик AARCS та AARVS є відповідними інструментами для трансформації сільської місцевості. Тим не менш, як AARCS, так і AARVS є документами, орієнтованими на стратегію, а не на планування, і хоча їх корисність в організації с/г робіт є незаперечна, але, в той же час, їх корисність для прийняття рішень щодо ПП є досить обмеженою. Крім того, департамент геодезії воєводства відповідає за розробку AARCS та AARVS, що знову ж таки виключає місцеву владу. Крім того, не встановлено жодних зобов'язань щодо розробки планів чи проектів. Але коли AARCS та AARVS стають місцевими нормативними актами (прийнятими радою гміни), їх положення повинні бути прийняті для виконання.

В останні десятиліття після різкої критики на зміну традиційній консолідації земель прийшло повне об'єднання земель. Це також була відповідь на вимогу селян щодо покращення умов життя на селі. Останнє також стало результатом прийняття керівних принципів Спільної с/г політики, а також коригування вимог для отримання вигоди від субсидій ЄС. Варто додати, що офіційні процедури консолідації земель знаходяться під суворим контролем з боку власників землі, землекористувачів, місцевого самоврядування та держави. Хоча це положення впливає з Закону про консолідацію земель, одним із наслідків може бути збільшення термінів консолідації. Тим не менше, було встановлено часове обмеження у 5 років. Це відкриває можливість прискорити процес об'єднання с/г угідь, але не вирішує іншої проблеми, а саме переривання консолідації земель. Вони є наслідком зазвичай необґрунтованих суперечок між сусідами про нібито неточні оцінки вартості землі або невдоволення новими с/г угіддями.

Досвід Польщі вказує на низку недоліків, з якими може стикнутися Україна в період післявоєнного відновлення, особливо зважаючи на ініціативу щодо впровадження ППР. Складність в розробленні, їх висока вартість та відсутність достатньої кількості

кваліфікованих розробників може призвести до того, що такі плани будуть розроблені лише в малій кількості населених пунктів. Цей досвід говорить про те, що державне регулювання земельних відносин потребує чіткості. Створення різних рівнів управління та відсутність чіткого законодавства може призвести до порушення координації та нераціонального використання земельних ресурсів.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПЕРЕКЛАДУ

Хайдер Тетяна Василівна

кандидат філологічних наук, доцент

Національна академія Служби безпеки України

Івасишина Тетяна Анатоліївна

кандидат філологічних наук, доцент

Національна академія Служби безпеки України

За останні десятиліття наукові передумови дискурсу про культуру істотно змінилися. Ознакою нової культурної свідомості є інтерес до постмодернізму як культурного явища, що розуміється широко. Супутніми явищами постмодернізму є *деконструктивізм* (підкреслення ролі контексту, що розуміється як референтно, так і метатекстуально) (Ришард Ніч пише про цю тему: «Визнання включеності тексту в інтертекстуальний простір передбачає суттєву зміну його характеристик: замість схваленої єдності доречно прийняти неоднорідність тексту; стабільна ієрархічна структура витісняється тим, що вважається «множинністю» мінливих засобів організації; зрештою, припущена цілісність значення виявляється ілюзією – з огляду на необхідність поставити під сумнів поняття контексту як закритої та достатньої системи відліку» [7, с. 45].) та *інтертекстуальність*, яка зміщує вищу роль автора, передаючи його прерогативи самому тексті, і, по суті, приписуючи йому продуктивність і розуміючи як відношення між заданим текстом і попереднім текстом, між текстом і жанром, а також між текстом та іншими семіотичними системами. Не стільки мода, скільки – слід сказати – зміна текстової та культурної свідомості призвела до того, що всі відношення між текстами почали називати інтертекстуальними, включно зі зв'язками між оригінальним текстом та його перекладом.

З погляду перекладацької практики дуже часто ключове значення для отримання еквівалентного перекладу має інтертекстуальний діалог, у якому бере участь вихідний текст (оригінал), тому варто торкнутися питання інтертекстуальності.

Нині можна сказати, що феномен інтертекстуальності «зробив» кар'єру в сучасних гуманітарних науках. Попередники цієї нової дисципліни – де Богранд і Дресслер – сприймають інтертекстуальність як один із критеріїв текстовості, посиляючись на фактори, які роблять розуміння висловлювання «залежним від знання іншого чи інших раніше відомих текстів» [5, с. 30]. (На думку авторів, тому існує залежність створення та одержувача даного повідомлення від попереднього знання читачами інших текстів (с. 239). Використання певного типу тексту активізує характерні для нього особливості, що полегшує його сприйняття реципієнтом і розміщує текст у певному контексті. Цю проблему детально розглядає Анна Душак у контексті дослідження лінгвістика тексту. Аналізуючи питання прагматики дискурсу, автор обговорює позицію текстової етнориторики, згідно з якою історичні, соціальні та культурні фактори взаємодіють із системними параметри даної мови, формують специфічні текстові стереотипи, тобто текстові моделі, які виражають специфічні комунікаційні потреби в певних типах ситуацій (пор. 6:284–285, також 285–288). Варто зазначити, що згідно з категоріями, розробленими літературознавцями, цьому типу інтертекстуального відношення відповідає відношення текст-жанр)

Роздуми теоретиків і критиків про інтертекстуальність доводять, що зміни, які відбуваються в сучасних гуманітарних науках, також мають значний вплив на розвиток перекладознавства. Проте досі не розроблено жодного (досить однозначного) інструментарію для опису інтертекстуального діалогу з погляду теорії перекладу (не критики перекладу), а відтак і шляхів його потенційної вербалізації в перекладі. Цей факт, безсумнівно, пов'язаний не стільки з труднощами визначення всіх можливих, потенційних ситуацій і способів посилянь на передтексти (інтертексти), скільки з неможливістю

створення репертуару готових перекладацьких рішень через їхню зумовленість тип претексту (інтертексту), його зв'язування з контекстним контекстом, культурне вкорінення та ступінь його знання в цільовій культурі, і, нарешті, тип інтертекстуального посилення, тобто ступінь його відкритості.

Тому можна однозначно сказати, що інтертекстуальність як поширене, культурне явище, потребує нової теоретичної рефлексії, є викликом не лише для теоретиків перекладу, але передусім для перекладача-практика, оскільки ставить перед ним нові завдання, а в ширшій перспективі – запровадження нової категорії моделі (ідеалу) реципієнта-перекладача-дослідника.

Список літератури:

1. Білоус О.М. До деяких питань теорії художнього перекладу. Наукові записки. Серія: Проблеми філології і методики навчання іноземних мов. Випуск 12. Кіровоград, 1997.
2. Зимомря М. Тотожність та партнерство: студії взаємин найближчих сусідів. Кошалін-Кіровоград, 2000.
3. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. Роздуми і спостереження. Київ, 1972. 216 с.
4. Bednarczyk, A. Różnice strategii (aspekt intertekstualny w oryginale i w przekładzie literackim). Komparatystyka literacka a przekład, Fast, P., Żemła, K. (red.), Katowice, 2000. s. 157–172.
5. De Beaugrande, R.-A., Dressler, W.U. Wstęp do lingwistyki tekstu (przeł A. Szwedek). Warszawa, 1990.
6. Duszak, A. Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa, Warszawa, 1998.
7. Nycz, R., Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza a literaturze, Warszawa, 1995.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ГРАВЦІВ СТУДЕНТСЬКОЇ КОМАНДИ З МІНІ-ФУТБОЛУ

Цимбал Д.В.

Рєпко О.О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Міні-футбол є одним із найпопулярніших та найдоступніших видів спорту в Україні. Перший чемпіонат було проведено у 1993 році у Дніпропетровську. Наразі українські футболісти мають успіхи у багатьох міжнародних змаганнях. Велику популярність цей вид спорту має серед здобувачів вищої освіти. Мабуть кожен заклад вищої освіти має команду з міні-футболу. Але підготовка студентської команди має свої особливості.

Загальна фізична підготовка футболістів є базовою, яка завжди передуює спеціальній. При цьому деякі тренери вважають, що найкращий засіб фізичної підготовки – сама гра. Це суперечить сучасним методичним підходам до тренувального процесу. Недостатня фізична і, як наслідок, функціональна підготовленість обмежує дії футболіста у грі. Тому виправдано попереднє вдосконалення функціональних систем гравця, і на їхньому фоні оптимальна реалізація потенціалу в ігровій діяльності.

Залежно від ситуацій, що складаються в процесі гри, перед спортсменом виникають різноманітні рухові завдання, які він повинен вирішувати оперативно, і від ступеня швидкості та правильності вирішення того чи іншого завдання залежатиме успішність дій. Обстановка, що дуже часто склалася, вимагає абсолютно нового вирішення завдання, "винаходу" руху, раніше спортсмену невідомого. Характер дій футболіста, насамперед, визначається взаємодіями із противником чи партнерами, не регламентується заздалегідь та змінюється відповідно до дій партнерів та суперника. Разом з тим, у ході гри дії футболіста можуть бути у певні моменти певною мірою, стереотипними, циклічними. Однак, в основі дій футболістів лежить передусім реагування на зміну ситуації, умов спортивної боротьби. Відповідно до прийнятої у фізіології спорту класифікації, футбол відноситься до групи нестандартних або ситуаційних вправ. Тут перебіг подій заздалегідь не відомий футболістові і діяти доводиться залежно від ситуації, а не за певними програмами. Ситуаційний характер рухової діяльності у футболі зумовлює провідне значення функцій нервової системи, сенсорних систем та рухового апарату. За всієї різноманітності форм проявів, дії футболіста постійно пов'язані з вирішенням ситуаційних рухових завдань, що вимагають використання механізмів екстраполяції. Екстраполяція (своєрідне передбачення майбутніх подій на базі вже наявної в пам'яті інформації) - найважливіший механізм функціонування нервової системи футболіста. Екстраполяція дозволяє спортсмену ефективно вирішувати складні ситуації, що виникають в обстановці гри, що швидко змінюється. Здатність футболіста до екстраполяції великою мірою залежить від його спортивного досвіду. Висока складність змагальної діяльності футболіста висуває великі вимоги до всіх сторін підготовленості спортсмена: діючи в умовах жорсткого єдиноборства, перебуваючи в нестандартних ситуаціях при дефіциті часу та простору, футболіст повинен надійно та ефективно вирішувати технічні та тактичні завдання, що постійно виникають. Йому необхідно швидко і правильно оцінювати обстановку, що постійно змінюється, створювати вигідну ситуацію і реагувати ефективними діями відповідно до тактичної обстановки [1,6]. Вміння футболістів робити з м'ячем зараз те, що диктує ігрова ситуація, становить основу так званого ігрового стилю. Ігрова і тренувальна діяльність надають комплексний і різнобічний вплив на організм, що займаються, розвивають основні фізичні якості-силу, швидкість, витривалість, спритність, підвищують функціональні можливості організму, формують різні рухові навички. Тому футболіст окрім фізичної підготовленості та працездатності, повинен мати високий рівень психофункціонального стану, координаційних здібностей, техніко-тактичної

майстерності, психологічної стійкості та стресостійкості. Необхідність розвитку та вдосконалення всього цього набору якостей якраз і становить головну складність організації та проведення тренувального процесу у футболі. Однак, незважаючи на більш системний підхід до фізичної підготовки, дані свідчать про те, що навіть при найвищому рівні змагань сучасний гравець все ще схильний до тимчасової та післяматчевої втоми [8].

Підбір фізичного навантаження в міні-футболі (футболі) регламентується з урахуванням віку, статі, рівня тренуваності, а також індивідуальних особливостей розвитку організму. Результати дослідження засвідчили, що ефективність змагальної діяльності в міні-футболі (футзалі) визначається вмілим плануванням обсягу та інтенсивності тренувального навантаження за безпосереднього дотримання та контролю його параметрів у підготовчо-змагальний період річного тренувального циклу [5].

Кореляційний аналіз підтвердив передбачення, що показники спеціальних здібностей висококваліфікованих гравців у міні-футболі є взаємозалежними, сформувалися протягом багаторічної адаптації їх до умов специфічної тренувальної та змагальної діяльності в цьому виді спорту. Все це необхідно враховувати при формуванні структури та змісту тренувального процесу. Також аналіз змагальної діяльності команд і гравців у міні-футболі, витрат енергії під час змагальної і тренувальної роботи, показників рухової діяльності гравців під час гри, кореляційний аналіз спеціальних здібностей гравців спонукає до висновку, що підготовка спортсменів у такому командному ігровому виді спорту як міні-футбол має здійснюватися, з одного боку, з урахуванням специфічних особливостей адаптації гравців до тренувань і змагань у цьому виді спорту, а з іншого, на основі загальних положень теорії періодизації спортивного тренування [7,9].

Дослідження реакції спортсменів в ігрових видах спорту порівняно з циклічними, за показниками психофізіологічного тестування, виявили достовірні відмінності між баскетболістами та плавцями. У кваліфікованих баскетболістів значно менший час на просту реакцію на світловий подразник, на звуковий подразник, час реакції на вибір одного елемента з трьох, і час відгуку на вибір двох елементів із трьох. У плавців час простої реакції на світловий подразник і час реакції на слуховий подразник зменшуються в міру підвищення рівня майстерності. Час складної реакції вибору достовірно не різниться у плавців різної кваліфікації. Це свідчить про важливість психофізіологічних здібностей не тільки для представників ігрових видів спорту, а й для циклічних. Авторами виявлено, що практично за всіма показниками психофізіологічних функцій баскетболісти істотно відрізняються від плавців. У міру вдосконалення навичок плавців час простих реакцій зменшується. У баскетболістів вищої кваліфікації менше часу на прості та складні реакції [3,4].

Велике значення має психологічна підготовка та злагоджена дія команди. Дослідження впливу лідерських якостей спортсменів, показало вплив на ефективність, працездатність і спортивні досягнення. Когнітивна змінна ЕГ визначалася як така, що значно прогресує (0,99 бала) і розцінювалася як позитивна тенденція. Емоційна (1,0 бала) і поведінкова (1,0 бала) також визначаються як позитивні компоненти. Ба більше, це справляє позитивний вплив на низку чинників, включно з упевненістю в команді, стійкістю команди, лідерами спортсменів. продемонстрували свою когнітивну гнучкість і компетентність, щоб забезпечити високі стандарти та сильну трудову етику, допомогти команді впоратися з труднощами, сприяти кращому розвитку командної зіграності, спонукати тренера краще зрозуміти команду, допомогти мінімізувати конфлікти й управляти ними - а це запорука успіху в спортивних командах [2].

Таким чином поліпшення тренувального процесу в міні-футболі в студентському спорті за рахунок вдосконалення планування та індивідуалізації тренувального процесу потребує подальшого вивчення та дослідження.

Список літератури:

1. Coutts, A. J., Crowcroft, S. & Kempton, T. Developing athlete monitoring systems: theoretical basis and practical applications. In *Recovery and Well-being in Sport and Exercise* (eds Kellmann, M. & Beckmann, J.) 17–31 (Routledge, 2021).
2. Ivashchenko, O., Yarmak, O., Galan, Y., Nakonechnyi, I., & Zoriy, Y. (2017). Leadership as a fundamental aspect of the performance of student-athletes in university men's sports teams.
3. Kozina, Z. L., Sobko, I. M., Bazulyuk, T. A., Ryepko, O. A., Lachno, O. G., & Ilnitskaya, A. S. (2015). The applying of the concept of individualization in sport. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(2), Art 27, pp. 172 - 177., 2015
4. Kozina, Z., Prusik, K., Görner, K., Sobko, I., Repko, O., Bazilyuk, T., ... & Korol, S. (2017). Comparative characteristics of psychophysiological indicators in the representatives of cyclic and game sports. *Journal of Physical Education and Sport*, 17(2), 648
5. Leibo, W., Lisenchuk, G., Stasiuk, I., Marzec, A., Zhigadlo, G., Leleka, V., ... & Slavitiak, O. (2021). Training Process Structure of Highly Skilled Players in Mini-Football during the Competitive Period. *Sport Mont*, 19.
6. Modric, T., Versic, S. & Sekulic, D. (2020). Position specific running performances in professional football (soccer): Influence of different tactical formations. *Sports* 8(12), 161
7. Oliva-Lozano, J. et al. Is there any relationship between match running, technical-tactical performance, and team success in professional soccer? A longitudinal study in the first and second divisions of LaLiga. *Biol. Sport* 40(2), 587–594 (2023).
8. Бойченко А. В. Підвищення спортивної майстерності (міні-футбол): теорія та практика; засоби відновлення після фізичних навантажень : методичні настанови / А. В. Бойченко, К. Є. Калінін. – Харків, 2021. – 184 с
9. Стасюк, І., & Стасюк, І. (2017). Дослідження проблеми взаємозв'язку спеціальних здібностей висококваліфікованих гравців у міні-футбол

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТОВАРІВ (ПОСЛУГ) НА РИНОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Цира О.В.

к.ф.н., доцент

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Останнім часом велике значення отримав розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які розкривають свою сутність через економічні, соціальні та правові аспекти, що безпосередньо чинять вплив на міжнародні та державні ринки у питаннях торгівлі та надання сучасних послуг. Майже весь глобальний контент послуг наразі можна отримати значно дешевше, ніж це було можливо раніше. Звісно існують суттєві витрати на реалізацію першого зразку, але подальше копіювання та розповсюдження стає безкоштовним, або за невелику плату через ліцензійні угоди. В свою чергу компанії, що займаються реалізацією товарів (послуг) інформаційно-комунікаційних технологій, в економічній практиці можна ототожнювати з природними монополіями. За визначенням Закону України Про природні монополії ця дефініція зазначена, як «стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги)» [1, с.1]. Тобто, можна констатувати, що природні монополії з економічної точки зору мають високі постійні витрати та низькі граничні витрати виробничої діяльності. В якості прикладу можна навести Інтернет-провайдера, що забезпечує доступ до глобальної мережі Інтернет, спочатку дійсно може понести значні витрати на прокладку кабельних трас та закупівлю певного мережевого обладнання, але подальше постачання послуг буде мати мінімальні витрати.

Отже, постає наступна ситуація, що середні витрати на виробництво будуть значно зменшуватись в залежності від кількості та різноманіття товарів (послуг), що надаються за рахунок того, що постійні витрати будуть розподілятися на більший обсяг зазначених послуг. Таким чином розподіл ринку таких товарів між двома природними монополістами призводить саме до значного збільшення середніх витрат виробництва, інша ситуація буде тоді, коли саме одна компанія займатиметься виробництвом зазначених товарів та суттєво збільшить цей обсяг. Проблема тут полягає саме у тому, що інвестування у загальний капітал вигідніше одноразово (побудова мережі та налаштування відповідного обладнання). З зазначеного, очевидним є те, що природні монополії – це все ж таки монополії і в цьому сенсі компанії, що мають суттєвий капітал займають певну нішу та можуть за рахунок свого монопольного положення суттєво впливати на рівень цін на ринку.

Проте не все так однозначно, звернемо увагу на мережу Інтернет, що має певну динаміку розвитку у багатозначному контексті. Цифровий контент, який розповсюджується цією мережею, має різноманітні формати, які розвиваються та видозмінюються щодня. Згідно з постановою Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про цифровий контент та цифрові послуги» від 12 січня 2023 р. наш уряд приділяє велике значення та акцентує увагу на необхідності регулювання цивільно-правових відносин між постачальниками та споживачами [2, с.1], які є виробниками відповідних послуг та ті, які мають їх отримувати на належному рівні відповідно. Звісно контент може надаватися користувачам за різноманітними економічними моделями у вигляді програмного забезпечення з відкритим кодом, у форматі технічних даних та великої кількості вільного

контенту, що розміщується у довільних веб-ресурсах, окрім цього, контент може бути реалізований у закритому форматі, наприклад, у освітніх та медичних цілях тощо. Але платний цифровий контент негативно впливає на питання науково-дослідного розвитку, оскільки наукові знання та опубліковані наукові праці мають бути доступними для загального вивчення і подальшого розвитку наукової діяльності.

Розглянемо ще й питання програмного забезпечення, що як правило, ототожнюється з програмними додатками/застосунками, що розповсюджуються через спеціалізовані магазини (Google Play, Apple App Store). Ці магазини беруть на себе відповідальність за розповсюдження цифрового контенту та надають певні гарантії щодо його безпеки, тим самим створюючи певне специфічне середовище, в якому є можливість видаляти програмні додатки, що є конкурентками власної продукції. Окрім цього, відповідні магазини мають безпосереднє відношення до розробки власного обладнання, що підтримує дане середовище, яке надає певний спектр товарів (послуг), що є привабливими для споживачів і тим самим захоплювати суттєву долю ринку. Тут спостерігаються певні мережеві ефекти та блокування, що в економіці ототожнюються з цінністю товару (послуги) для одного користувача, що залежить від інших користувачів даного товару (послуги). Також підключення інших компаній-розробників до такого середовища може відбуватись і у форматі віртуальної взаємодії, а виробники програмного забезпечення націлені саме на розробку власних програмних рішень для того, щоб вони були доступні між собою, а це вже питання аутсорсингу і формування доцільної системи торгівельної взаємодії.

Можна констатувати, що велике значення в питаннях розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження цифрових товарів (послуг) має законодавча база та питання ліцензування відповідного контенту, що відіграє суттєву роль на якість пропонованих товарів (послуг), забезпечення контролю над компаніями-виробниками та для знаходження балансу у ринкових відносинах. Економічний аналіз галузі ІКТ відчуває певні проблеми пов'язані з поділом на вузькі ділянки кожної складової та має залежність від великої кількості інших галузей, а за рахунок цього, відповідно, дуже складно структурувати цю галузь. Зазначене дослідження сконцентровано на перспективах розвитку сфери ІКТ, а також вказуються основні інструменти, які могли б допомогти вирішити певні соціально-економічні та правові питання, що виникають з конкретними аспектами у інформаційно-комунікаційних технологіях. Цифрові товари (послуги) безумовно є частиною цієї складної системи та вимагають рішення окремих питань з точки зору організації виробництва, ведення бізнесу та вивчення детальної поведінки й динаміки окремих складових, а також розкривають коло задач, які необхідно осмислити.

Список літератури:

1. Закон України «Про природні монополії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>
2. Проект Закону про цифровий контент та цифрові послуги. Верховна рада. Офіційний веб-ресурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73687

**ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІСТИЧНОГО ДИСКУРСУ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ
УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦЬ
О. ЗАБУЖКО І О. ТОКАРЧУК**

Чала А.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Агаханова О.В.

магістрантка 2 курсу спеціальності 035 Філологія
освітньої програми Філологія. Польська мова та література
Українська мова та література
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

На сьогодні творчий стиль письменників формується під впливом сучасного літературного процесу. Зауважимо, що література початку ХХІ ст., на фоні постмодернізму, вирізняється роллю літератури жіночого авторства. Саме в цей час письменниці у своїх творах проєктують такі наративні парадигми, що є певним джерелом висвітлення важливих для жінок тем. Тому в порівняльному літературознавстві актуальним виявляється дослідження гендерного аспекту, що зумовлює формування нових рецепцій літературних творів. Актуалізація саме жіночої творчості української літератури ХХІ ст. викликає науковий інтерес сучасних дослідників.

Українська феміністична критика бере початок ще з кінця минулого століття, зокрема такі дослідники як В. Агєєва, Н. Зборовська, Т. Кисла, І. Стешин, Г. Улюра та інші досліджували прозу, але залишали поза увагою лірику ХХ ст. Загалом об'єктом тогочасних наукових досліджень були феміністично-гендерні твори, переважна більшість – прозові. Фемінізм – одне з провідних явищ сучасного суспільного та культурного життя, тому й не оминула така тенденція й літературу.

Спроби цілісного аналізу цілісний аналіз жіночих творів належать Т. Гундоровій, Л. Демській, Н. Зборовській, Т. Кириловій, Н. Клименко, С. Павличко, Л. Таран, Ф. Штейнбуку. Серед останніх наукових доробків можна назвати дисертаційні дослідження й монографія таких науковців як В. Косенко, І. Лімборський, З. Мітйай, О. Сухомлинов, Л. Таран, О. Кісь, О. Ромазан, О. Юрчук, С. Філоненко, Ф. Штейнбука, Л. Штохман, Р. Харчук. Актуальним залишається висвітлення творів сучасних письменниць із погляду компаративістики, що дає змогу науково простежити особливості літературних течій ХХІ ст., а саме української та європейської літератур. Тому, об'єктом наукової розвідки обрано творчі доробки Оксани Забужко й Ольги Токарчук.

Визначення в творах феміністичних аспектів не завжди означає, що йдеться саме про гендер, але той факт, що художній твір створений саме жінкою може стати певним поштовхом до означення стереотипності жіночого світосприйняття і людини в ньому. Дослідження творів двох письменниць-сучасниць твори яких є значущими не лише для національної літератури, але й як гарна можливість інтерпретації таких творів саме як жіночі твори, що обов'язково містять особливості проявів гендера.

Творчість Ольги Токарчук малодосліджена в українському літературознавстві. Цікавою є манера висвітлення феміністичних тем у її творах, наприклад, в оповіданні «Profesor Andrews w Warszawie» не одразу впізнається феміністична тема, при чому головний герой – чоловік, що є певним нестандартним художнім образом. Проте, якщо досліджувати лексику цього оповідання, то помічаєш зворотнє. На початку твору

письменниця послуговується великою кількістю іменників на позначення жіночого роду, де за допомогою узгодження їх граматичних форм з прикметниками або дієслівними формами, є вказівка саме на жіноче бачення і тлумачення розвитку сюжету твору, наприклад: *«Jak prawie wszystkie takie szkoły, wywodziła się z psychoanalizy, ale zerwała z korzeniami, opracowała własną metodę, własną teorię, własną historię, własny styl życia, snienia i wychowania dzieci. Profesor A. leciał teraz do Polski z torbą książek, z walizką ciepłych rzeczy – powiedziano mu, że grudzień w Polsce jest wyjątkowo różny i nieprzyjemny»* [3].

Ще однією особливістю є те, що за допомогою художніх символів або образів (наприклад, образ професора Ендрюса) авторка намагається передати нестабільність суспільного та політичного життя своєї країни, певну непередбачуваність тогочасних подій. Психологічний стан професора – це образ тогочасного суспільства Польщі. Це зумовлює певну образну модель: від чоловічого роду утворюється жіночий – через образ професора (чоловічий рід) зображується життя Польщі (жіночий рід); так утворюються фемінітиви в творі. Це є незвичним спосіб вираження своїх феміністичних поглядів, тобто він є авторським. Письменниця не використовує у тексті саме жіночих образів, при чому не порушує питання прав жінок у суспільстві, не акцентує уваги й становище жінок у соціумі, не показує їх рівність із чоловіками. Однак, письменниця майстерно наголошує на значенні жінки в житті сучасного людства засобом майстерного добору лексичних засобів. Ольга Токарчук досить оригінально підходить до реалізації проблеми: замість жіночих образів вводить іменники жіночого роду, кожен з яких виконує певні функції та передає феміністичні настрої авторки.

Провідною темою українських письменників-постмодерністів часто є не психотип людини, а її свідомість, зокрема її відчуття самоінакшості в суспільстві.

Особливістю творчості Оксани Забужко є те, що вона створює приватний простір, індивідуальний міф про жіночий простір. У неї жінка – самодостатня, виконує ті ролі, що традиційно належать чоловічій статі. Зауважимо, що Оксана Забужко у своїх творах, зокрема у романі «Польові дослідження з українського сексу» теж використовує образи-символи, що висвітлюють феміністично-гендерні аспекти, зображується образ психічного стану не окремої людини, а певного феномена – боротьба української жінки в пострадянському суспільстві, яка бореться зі поведінковими стереотипами, що є наслідком історичного минулого України. Центральна проблема роману – проблема ідентичності, насамперед – національної. Авторка так само, як і Ольга Токарчук вдається до лексичних засобів впливу, у такий спосіб художньої реалізації вона прагне викликати сильні емоції, естетичні смаки та ідеологічні стереотипи читачкої аудиторії. Події, що змальовані в романі покликані виконувати роль наративного прийому, а саме – скандально-іронічної гри.

У «Польових дослідженнях з українського сексу» використовується монолог головної героїні, яка постає одразу як суб'єкт, і як об'єкт (героїня, названа так само, як і автор, часто мислить про себе в третій особі), наприклад: «Ще не сьогодні, каже вона собі» [1]. Так виникає ефект не присутності авторської думки, а фактично невласне пряма мова героїні. Саме за допомогою такого художнього способу відбувається ігрове поєднання й іронічне осмислення нерационально й емоційно структурованої лекції та монологу-сповіді-крику ображеної жінки. Її монологи – певний антимаскулінний дискурс. Головна героїня твору відчуває свою самотність через відокремленість від більшості сучасних українців, котрі ще не подолали свою постколоніальну свідомість. Так само вона відчуває самотність поряд із коханим чоловіком, який неспроможний позбутися патріархальних стереотипів. Усі переживання героїні роману і події пов'язані зі статевим життям, втілюються в осмисленні ними своїх стосунків із сексуальними партнерами. Оксана намагається розвинути національну свідомість свого коханого, щоб він позбавився стереотипності як поведінки, так і мислення, що є наслідком соціалізації в колоніальній культурі. Для неї партнер у родині – це національно свідомо особистість, що рівна їй. Усе це передається через тілесність, тобто якщо свідомість не може співіснувати, то й тілесність не припустима.

Аналізований твір О. Забужко є певним посланням у майбутнє через подолання минулого, він має відкритий фінал, де читач може продовжити його власним подіями.

Таким чином, можна дійти висновку, що обрані твори української і польської письменниць сучасності висвітлюють чіткі риси постмодернізму: потяг до архаїки, міфу, культ незалежної особистості, колективного позасвідомого, бачення повсякденного реального життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу, вони демонструють художній світ жінки, її досвід, і художні засоби літературної виразності, що сприяють зображенню жіночих емоцій, типу мислення і світорозуміння.

Письменниці по-своєму розкривають теми соціально-психологічного, гендерно-феміністичного, морально-етичного, історико-національного спрямування, що підтверджує відмінність жіночого погляду на життєві проблеми і їх розв'язання.

Список літератури:

1. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу: роман. Київ: Спадщина, 2011. 208 с.
2. Artyści w Bohemie: Olga Tokarczuk // Bydgoszcz – Naszemiasto.pl. URL: <http://bydgoszcz.naszemiasto.pl/>
3. Tokarczuk O. Profesor Andrews w Warszawie. URL : <https://www.uio.no/studier/emner/hf/ilos/POL1301/v06/undervisningsmateriale/tokarczuk.html>

ОБРАЗ МАТЕРІ В ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Чала А.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Сапелка К.В.

магістрантка 2 курсу спеціальності 035 Філологія,
освітньої програми Філологія. Польська мова та література.
Українська мова та література
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

У літературі та мистецтві з'являються твори про матір і материнство багатьох епох, починаючи з античності (про що свідчить, між іншим, міф про Деметру і Кору), середньовіччя (де досліджено переважно Божественне Материнство) і до сьогодні.

Дуже яскраво проявляється популярність теми материнства поезії на порубіжжі століть. Він створювався тоді, порівняно з епохами попередні, багато текстів, присвячених материнству (вірші М. Конопницької, К. Прзерви-Тетмаєра, Я. Каспровича, Л. Райдель, В. Роліч-Лідер, В. Вольські, Л. Стафф, М. Коморницька, Б. Островська, М. Куліковська). Звичайно, це було пов'язано з ними навіть значні варіації з точки зору поетичної цінності у випадку найвидатніших, найшанованіших митців (наприклад, Конопницька чи Стаффа) Популярність теми материнства помітна дуже чітко поезії рубежу століть.

Мати також описується за допомогою зменшувальних форм: «*mateńka*», «*matula*» або позитивно-оцінювальні епітети, напр. : «Найніжніший і найкраща мати» (М. Шукевич, 3 казок нянь і чудових людей. вірування) - вони відображають любов і вдячність того, хто пам'ятає.

У польській літературі образ матері висвітлюється в творах певними символами, наприклад: «*Matka cierpiąca*», «*Matka Polka*», «*Matka, która wprowadza dziecko w świat*», «*Matka – praktyczna i pracowita gospodyni*», «*Matka – uosobienie wyrozumiałości*», «*Matka „nowoczesna”*», «*Matka okrutna i despotyczna*», «*Nadopiekuńcza miłość matki*», «*Matka postawiona wobec dylematu: miłość do mężczyzny – czy dziecko?*».

Matka cierpiąca (укр. мати-страдниця) – образ матері (у творі позбавленої божественних рис), що стоїть під хрестом, на якому був підвішений її син, також є алегорією відчаю та безсилля всіх страждених матерів (мотив *Stabat Mater*). Долороза – Вічна Матір Скорбот, яка була поширена особливо в середні віки).

Matka Polka (укр. польська матір) – образ польської матері, засудженої на вічні страждання через трагічну долю сина, бо він позначений прокляттям постійної боротьби, приниження та поразки.

Matka, która wprowadza dziecko w świat (укр. мати, яка знайомить дитину зі світом) – образ, про який автори говорять, що матір як людину, яка знайомить дитину зі світом, навчає основних істин світу та етики («Вона перша показала мені місяць і перша сніг на ялинах»).

Matka – praktyczna i pracowita gospodyni (укр. мати – практична і працююча господиня) – образ матері, яка незважаючи на важку працю, завдяки якій вона може підтримувати дім у непривітній для самотніх жінок реальності, вона ніжна й турботлива до дитини.

Matka – uosobienie wyrozumiałości (укр. мати – уособлення розуміння) – образ матері, яка є прикладом ідеальної і справедливої любові до дітей, навіть якщо їхня поведінка жахлива й неприпустима.

Matka «nowoczesna» (укр. «сучасна» мати) – мати, яка хоче бути сучасною та провокаційною жінкою (але також і матір'ю), вона проти традиційних методів виховання й світосприйняття.

Matka okrutna i despotyczna (укр. жорстока і деспотична мати) – позбавлена турботи й ніжності, вона не дозволяє дітям бути самостійними, хоче все контролювати.

Nadopiekuńcza miłość matki (укр. мати, яка виявляє надмірну опіку до дитини) – образ такої матері, яка надмірно дбайлива до своїх дітей або лише до однієї, найулюбленішої.

Matka postawiona wobec dylematu: miłość do mężczyzny – czy dziecko? (укр. мати перед дилемою: любов до чоловіка чи дитини?) – мушена вибирати між коханням до чоловіка та дитиною, яку відмовився бачити її чоловік.

Усі образи, що зазначені вище зображуються польськими письменниками у різні часи, починаючи з середньовіччя, наприклад у творі «*Lament świętokrzyski*» образ матері (у творі позбавленої божественних рис), що стоїть під хрестом, на якому був підвішений її син, також є алегорією відчаю та безсилля всіх страждених матерів (мотив *Stabat Mater*). Долороза – Вічна Матір Скорбот, яка була поширена особливо в середні віки). Або, наприклад, Місіс Роллісон із твору «*III cz. Dziadów*» Адама Міцкевича, яка приїжджає до Новосількова, щоб дізнатися про свого ув'язненого та закатованого сина, є метафорою страждань кожної матері, яка втрачає власну дитину. Можемо простежити на прикладі цих двох творів, що образ «матері-страдниці» актуальний у різні часи становлення польської літератури.

Ще в одному творі Адама Міцкевича «*Do Matki Polki*» ми бачимо образ польської матері, засудженої на вічні страждання через трагічну долю сина, бо він позначений прокляттям постійної боротьби, приниження та поразки. Також подібний образ можна зустріти й у творі Марії Конопницької «*Дум*» мати, щодня з нетерпінням чекає, коли її син Марцись повернеться з фабрики, де він працює кочегаром, стикається з трагедією смерті дитини внаслідок нещасного випадку – єдиною розрадою для неї тоді є вид диму. із заводського димоходу. У творі «*Trenie XIX*» Яна Кохановського уві сні поета з'являється мати поета. Такий же образ використовує і польський поет Констант *Ільдефонс Галчинський* у творі «*Spotkaniu z matką*». Поет говорить про матір як про людину, яка знайомить дитину зі світом, навчає основних істин світу та етики («Вона перша показала мені місяць і перша сніг на ялинах»). Мати як початок і кінець, перше зіткнення з найціннішим у житті – такою є головна тема віршів сучасної збірки Тадеуша Ружевиша у творі «*Matka odchodzi*».

Марія Кірлова героїня твору «*Nad Niemnem*» Елізи Ожешко є прекрасним прикладом чудової домогосподарки – вона фактично сама виховала п'ятьох дітей (Кірло майже не бере участі в сімейних справах), цілковито віддана родині, працьовита, любляча і напрочуд мудра. Ще одним прикладом зображення такого образу матері є Пані Ставська з твору «*Lalki*» Болеслава Пруси. Мати-одиначка доньки Геленки, старається для неї якнайкраще – незважаючи на важку працю, завдяки якій вона може підтримувати дім у непривітній для самотніх жінок реальності, вона ніжна й турботлива до неї. Дитина.

Образ бідної простої жінки, вдови у творі «*Balladyna*» Юліуша Словацького, є прекрасним прикладом ідеальної і справедливої любові до дітей (коли Кіркор намагається одружити своїх доньок, він не прихильно ставиться до жодної з дівчат), навіть якщо їхня поведінка повинна бути покарана.

Особливу увагу привертає образ «сучаної матері», що помітний у творах польських письменників. Млодякова з «*Ferdydurke*» Вітольда Гомбровича демонстративно виступає проти буржуазних умовностей, а відтак і проти традиційних методів навчання. Вона дозволяє своїй дочці Зюсі все, навіть без застережень приймає можливість народження у неї позашлюбної дитини. Або героїня Елеонора у творі «*Tanga*» Славоміра Мрожека будь-який спосіб хоче бути сучасною та провокаційною жінкою (але також і матір'ю), тому вона жодним чином не обмежує свого сина Артура, вона дає йому багато свободи. Однак парадоксальним результатом цього є майже повне зникнення емоційного зв'язку між ними.

Щодо жіночої жорстокості, особливо материнської, то на прикладі героїнь із творів «*Moralności pani Dulskiej*» Габрієли Запольської, «*Zdążyć przed Panem Bogiem*» Марека

Едельмана або ж в оповіданнях Тадеуша Боровського є приклади відмови матерів від своїх дітей. На карту поставлено виживання. Ця жорстокість, як пише Боровський, не дозволяє дати однозначно негативну оцінку – ситуація війни, на думку письменника, була крайньою, повалювала або призупиняла традиційні морально-етичні норми.

Прояв у матері надмірної опіки і наслідки такої опіки над дитиною зоюражується в творі «Nad Niemnem» Елізи Ожешко. Головна героїня після загибелі чоловіка в Січневому повстанні повністю зосереджується на своєму синові Зигмунті – дає йому широку освіту, численні подорожі, звільняє від повсякденних обов'язків. Вихований у таких умовах, Зигмунт стає егоїстом – не поважає не лише матір, а й померлого батька. Або ж у творі «Syzyfowe prase» Стефана Жеромського, де надмірно дбайлива до свого сина Марчіна, який не тільки сильно прив'язаний до матері (для нього її смерть – це метафоричний кінець безтурботного дитинства), але й виявляється ледачим, егоїстичним і безресурсна дитина – перетворення Марцінека на краще відбудеться лише в шкільні роки.

У «Nie-Boska Komedia» Зигмунта Красінського Марія, покинута чоловіком, намагається повернути його за будь-яку ціну — тож сама стає поетом і водночас прирікає свого сина Орціо на таку ж трагічну долю.

Таким чином, з'ясовано, що мати – це дуже важлива людина для кожної людини. Починаючи з моменту зачаття, мама нерозривно супроводжує нас протягом усього життя і, природньо, дуже сильно впливає на нього, особливо в дитинстві та підлітковому віці, коли формується людська свідомість, особистість та ієрархія цінностей. Потім матері вчать дітей функціонувати в суспільстві, передаючи їм певні цінності, ідеали та моделі ставлення. Водночас їх завданням є піклування про дітей та забезпечення їх безпеки та належних умов для емоційного, розумового та освітнього розвитку. Як відомо, матері не завжди добре справляються зі своєю роллю, бо якби це було так, ми б не так часто чули про трагічні історії покинутих або навіть убитих дітей. Різноманітні образи та поведінка матерів у контексті стосунків із дітьми представлені в портреті матерів у польській літературі.

МОВНИЙ АСПЕКТ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Чала А.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Твалавадзе Х.Т.

магістрантка 2 курсу спеціальності 035 Філологія,
освітньої програми Філологія. Польська мова та література.
Українська мова та література
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Через молодіжну говірку, як популярним код сучасних субкультур, як України, так і Польщі можна дізнатися про сучасні засоби деривації зазначених мов, особливості інтернетного спілкування молоді. Привертає увагу роль англومовних скорочень у розвитку сучасного мовлення української і польської молоді, зокрема аббревіатури, слова, скорочені внаслідок відтинання останніх складів, поєднання букв і цифр, нові конструкції, що виникають унаслідок пропуску голосних звуків тощо.

У наш час важко не помітити стрімкий розвиток засобів зв'язку та інформаційних технологій, що видозмінили людське спілкування. Із появою соціальних мереж розпочався новий етап комунікації, що відкриває потужні медійні можливості та привертає увагу до нових тенденцій у комунікативних процесах. Комунікація у кіберпросторі є предметом зацікавленості як лінгвістів, так і соціологів, антропологів, медіаекспертів.

Відомо, що інтернетовий дискурс насамперед відбувається на форумах і чатах. Найбільш популярними серед користувачів соціальних мереж сьогодні є Instagram, Facebook, Twitter. «Вконтакте» (сленг. Контакт) – російський аналог Facebook, останнім часом втрачає свою популярність в Україні. Виключно українськими соціальними мережами сьогодні є WEUA, Ukrainians, Kozakam.com, але широкою популярністю ці медіа-платформи не користуються.

Вивченням цього питання займалися видатні вчені, дослідники, зокрема: А. Грищенко, Е. Берестовська, В. Каптюрова, М. Руденко, О. Синюта, І. Ющук, О. Тараненко, В. Горпинич, Б. Цолик. Дослідниками стилістичних функцій неологізмів були І. Білодід, А. Коваль, О. Пономарів, Л. Кравець. Неологізми української мови останніх десятиліть, зокрема суспільно-політична лексика, вивчалися здебільшого в плані загальних словотвірних, лексико-семантичних та стилістичних тенденцій розвитку (А. Москаленко, І. Шашкін, К. Ленець, О. Сербенська та інші).

Аналізуючи дослідження зарубіжних науковців, можна підкреслити, що на першому місці перебувають пости англійською мовою, на другому – повідомлення японською мовою, на третьому – іспанською. Більшість інформації, яка подається сьогодні в українських версіях соціальних мереж, російськомовна або суржикова.

Проте слід зауважити, що значна частина українськомовної інформації набирає обертів. Якщо раніше українськомовними були здебільшого спільноти українських компаній, ЗМІ, політичні чи громадські організації, то сьогодні дедалі більше блогерів та простих користувачів соціальних мереж розміщують інформацію в постах сучасною українською літературною мовою.

Комунікативна поведінка користувачів соціальних мереж зумовлена певними правилами мережевого етикету, що розкривається у широкому застосуванні зниженої

лексики, жаргонізмів, сленгізмів, вживанні великої кількості аббревіатур та скорочень, використанні смайликів (від англ. smiley – піктограма, що виражає емоцію), що надають емоційно-експресивного забарвлення повідомленню [2].

Так, емотикони компенсують елементи паралінгвального спілкування, виражаючи сум, радість, здивування тощо. Наприклад: :-D,))) – сміх, :-) – щастя, :-(– сум, :-0 – здивування тощо. Інтернет-мова, на нашу думку, – це знакова система, виражена в усній та писемній формах, є основним засобом людського спілкування в мережі Інтернет [4].

Польська мова також має свій сленг, яким активно послуговується не лише молодь, а й старше покоління. Деякі слова настільки міцно вкоренилися у мові, що їх вже важко відрізнити від літературних. Тому тим, хто вивчає польську мову і тим більше тим, хто планує їхати в цю країну (або вже знаходиться в Польщі), просто необхідно знати хоча б найпоширеніші сленгові слова. Наприклад: **elo** – (з англ. hello) – привіт, **baniak** – незадовільна оцінка в школі, **bimberek** – самогон, **boba** – шапка, **choinka wielkanocna** – так кажуть про надмірно нафарбовану або дівчину, яка вдягнена відверто, **chyżo** – швидко, **dostać na garba** – чути неприємні слова від когось, **facetka** – жінка або вчителька, **fajek** – сигарета тощо [4].

Молодь Польщі у комунікації, зокрема й у соціальних мережах, використовує скорочення. Лексичні скорочення є засобом творення мережевого сленгу. Такі лексичні скорочення мають індивідуальну морфологічну структуру знаку, що є еквівалентом слова. При спілкуванні у чатах використовують друкований текст, тому набагато легше реконструювати голосні, а не приголосні. Зауважимо, саме голосні звуки в польській мові дуже легко вгадати на основі контексту. У зв'язку з цим для побудови скорочень використовують найпоширеніші механізми виключення зі слів або словосполучень голосних букв. Найбільш вживаними є такі скорочення: B.P. – *będę później*; *bagaj* – *bagażnik*; *cb* – *ciebie*; *CD* – *Compact Disc*; *dbn* – *dobranoc*; *faktyka* – *faktycznie*; *gamaja* – *gimnazjum*; *siema* – *jak sie masz?* Вказані скорочення добре зарекомендували себе у молодіжному спілкуванні, наприклад: -етрадиційні скорочення нові конструкції – опускання голосних (створені на основі соціальних мереж), н-д: *msz* – *masz*; *nm* – *nam*; *cb* – *ciebie*; *sb* – *siebie*; *wgl* – *w ogóle*; *bd* – *będę*; *pzdr* – *pozdrawienia*; *j t* – *ja też*; *mg* – *mogę*; *jtr* – *jutro*; *dbnnc* – *dobranoc* [5].

Мовлення у соціальних мережах ґрунтується на мовних нормах (лексичних, орфографічних, граматичних, синтаксичних), що й мовлення живе. Мовний аспект спілкування в соціальних мережах репрезентований на різних рівнях.

Так, на лексичному рівні здебільшого послуговуються побутовою лексикою, жаргонізмами, сленгізмами: *забанити*, *хакнуть*. Аббревіація як один зі способів словотвору – характерна особливість спілкування в соціальних мережах. Наприклад, *IMXO* (англ. *In My Humble Opinion*) – по-моєму..., як на мене. *IOl* – (англ. *Laughing Out Loud*) – регочу на всю горлянку, *4u* – (англ. *For You*) – для тебе. Наведені мовні засоби функціонують не лише в мережі, а й переходять у повсякденне розмовне мовлення [3].

Можна виділити запозичення з інших мов, а також власне українські слова, адаптовані під іншомовну версію. Щодня ми чуємо «*гуглити*», «*загуглив*» тощо, що означає шукати певну інформацію в мережі через Google – один із пошукових сервісів; *пост* – повідомлення у соціальних мережах. *Лайкнути* – вподобати на Фейсбуці. *Селфі* – вид фотографії, автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона, фотоапарата чи веб-камери. *Фоловер* – особа, користувач соцмережі, що слідкує за оновленнями статусу чи новинною стрічкою іншого користувача [4].

Українськомовні варіанти: *уподобайкнути* – те саме, що й «лайкнути», утворене поєднанням українського «вподобати» та запозиченого «лайкнути». *Самознимка*, *самосвітлик* (від *сам* + *світл(ина)* + суфікс *-ик-*), *себешечка*, *самоклац*, *себеклац*, *особисточка*, *себенчик* – те саме, що й селфі. *Підписник*, *постежчик*, *відслідковувальник*, *споглядальник* – інтернет-дописувач.

Скорочення слів і основ – ще один із найпоширеніших способів творення сленгових одиниць у соціальних мережах. Наприклад: *комп*, *інфа*, *інет*, *комп*.

Синтаксичні конструкції в соціальних мережах характеризуються лаконічною структурою, оскільки інформація, яка в них передається, має максимально стислий зміст, тому у мовленні користувачів соціальних мереж переважають прості речення [14].

Отже, ми з'ясували, що соціальні мережі вплинули на розвиток української та польської мов, оскільки в мові з'явилися нові запозичення, деякі набули граматичні категорії української мови. Слід зазначити також сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави спричинили появу нових висловлювань, якими активно послуговується молодь у спілкуванні як у соціальних мережах, так і в реальній комунікації. Виникли нові скорочення слів та вигуків слова, що активно переходять із віртуального середовища до реального. Використання нових скорочень у спілкуванні створює можливість формування основ молодіжного сленгу. Наголосимо, що кількісний показник виникнення скорочень у мові стрімко зростає, адже в інтернетній комунікації дуже зручно використовувати короткі та чіткі мовленнєві одиниці. В українській і польській мовах значну роль відіграє поширеність англійських сленгових одиниць, хоча польська мова менше схильна до запозичень із інших мов. Варто підкреслити панування розмовного стилю в соціальних мережах, що надає спілкуванню спонтанності, неофіційності, тенденції до стислості й експресивності. Питання про доцільність такого типу мовлення сучасної молоді серед науковців збуджує численні контрверсії, однак, явище і потребує подальшого ґрунтовного вивчення.

Список літератури:

1. Берестовська Е.М. Молодіжний сленг: формування і функціонування. Питання мовознавства. 2011. №3. С. 32-41.
2. Каптюрова В. В. Сленг соціальних мереж та мікроблогів. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. 2012. С. 134-140.
3. Руденко М. Ю. Аргі, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження: дис.канд. філол. наук. 10.02.15 – загальне мовознавство. Філологічні науки. Слов'янськ. 2019. 270 с.
4. Синюта О. Роль соціальних мереж у зміні мов. International scientific survey journal. 2018. Т. 1, № 3. С. 1-13.
5. Цюлик Б., Круглій О. Молодіжний соціолект як популярний код сучасної субкультури в Польщі, «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи» 2018, т. 8., с. 31-35.
6. Witosz B. Dyskurs i stylistyka. Katowice, 2009. S. 59.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ І ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРАХ

Чала А.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри української лінгвістики літератури та методики навчання
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Харченко Є.М.

магістрантка 2 курсу спеціальності 035 Філологія
освітньої програми Філологія. Польська мова та література
Українська мова та література
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Український художній простір характеризується боротьбою жінок за надання для них політичних, економічних, особистих свобод, що сформувало феміністичний напрям в Україні і, як наслідок – поява численних організацій, що займалися культурно-освітньою, видавничою, політичною, а також добродійною діяльністю.

Здавна жінки ставали героїнями літературних творів, оскільки вони символізували – жінку-матір, жінку-дружину, жінку-коханку були об'єктом захоплення і джерелом розчарувань і страждань, проте майже вся увага спрямовувалася на чоловіків, через те, що чоловік був головою родини, її годувальником, господарем.

Проблемі дослідження концепції особистості жінки в літературі, присвячено чимало праць українських дослідників: В. Агеєва, І. Андрусяк, Г. Біберова, О. Білик, Т. Воробйова, Н. Котенко, М. Крупка та інші.

Наприклад, В. Агеєва у своїй звертає увагу на кризі патріархальних цінностей у модерній культурі, а також розглядає специфіку жіночого письма, особливості його розвитку [].

Жіноча творчість у сучасному українському письменстві спирається на потужну літературну традицію, представлену такими іменами як Ірина Вільде, Марко Вовчок, К. Гриневичева, О. Кобилянська, Н. Кобринська, Н. Королева, Олена Пчілка, О. Теліга, Леся Українка.

Тривалий час у літературі образ жінки репрезентовано за допомогою образів-символів, наприклад: жінки-матері, жінки-берегині, зрідка жінки-воїни, які виправдовували стереотипні очікування суспільства щодо притаманних жінці якостей. Окрему увагу привертає образ-символ жінки-інтелігентки у творах О. Кобилянської, Н. Кобринської, Л. Українки, М. Вовчок, В. Підмогильного, В. Винниченка, І. Франка. Таке протиставлення традиційним стереотипам є певною спробою послабити образ-символ жінки-матері як загальнокультурне явище, що клеймує перебіг життя.

Наприкінці XIX ст. така героїня не могла здолати стереотипів суспільної думки, і її життя ставало маніфестом страждання й боротьби. Такий образ пропагує феміністичні ідеї, але не може подолати опору соціокультурного простору, у якому перебуває. На початку XX ст. у культурному осередку формується образ героїні творів із «іншою» мораллю, героїні, яка дослухається до себе, до власних відчуттів, почуттів і емоцій, до своєї індивідуальності, а не просто як до живої істоти, яка стримує свої почуття й бажання через думку інших [1].

Зауважимо, що жінка-селянка, котра змальовувалася у творах таких письменників, як А. Свидницький, П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, Г. Квітка-Основ'яненко, подекуди перепліталася з образом жінки-матері, що й спричиняло конфлікт між жінкою і суспільством, якщо її поведінки не відповідала наслідуваному образу. Такий конфлікт

зображується у творах за допомогою девіантних форм поведінки, наприклад: пияцтво, самогубство або постриг у монахині, як певна форма втечі жінки від реальності.

Цікавим для наукового дослідження є простежити процес формування просторового буття жінки у європейській культурі. А це можливо, якщо досліджувати його через репресивні чинники патріархального суспільства вікторіанської епохи, тому що саме тоді сформувалося усвідомлення обмеженого приватного простору жінок і способи подолання таких примусових обмежень.

Зауважимо, що незважаючи на достатню кількість наукових розвідок, у яких висвітлено актуальні питання дослідження художніх образів, символів та концептосфери, досі залишається актуальним вивчення образу «жінка» загалом, і проведення порівняльного аналізу образу жінки в творах української та польської художньої літератури зокрема.

Відомо, що роль жінки і її шлях соціалізації постійно змінювалися, а відповідно відображувався в різних жанрах мистецтва, а також у літературних творах. Багаторазово автори творів намагалися показати, що героїні їх творів намагалися вирватися з накладених на них стереотипних поведінок, завдяки чому їх творчість була оригінальною й актуальною. Дослідження образу жінки в українській і польській літературах дає можливість дослідити культурні репрезентації, багатосторонній зміст, зокрема психологічний, культурний і соціальний аспекти.

В українській літературі проблематика самореалізації української жінки, її свободи, була надзвичайно важливою для Ольги Кобилянської. Письменниця належить до тих авторок, які увійшли в літературу, створивши образи сильних духом, вольових, незалежних, емансипованих жінок. Кожен її твір про жінку є глибокою оригінальним у своїй суті. Особливе місце серед її феміністичних творів належить твору «Царівна», через те, що твір є автобіографічним, оскільки в головній героїні О. Кобилянська зображує себе. Головна героїня твору Наталка постійно бореться із нудним стереотипним життям, вона прагне жити як вільна особистість, тому вважає себе «царівною», через те, що не боїться вступити у боротьбу із тодішнім суспільством, вірить у своє особливе призначення.

У новелі «Некультурна» висвітлюється емансипованість головної героїні як природньої, нібито вродженою. Коли письменниця дозволяє більше пізнати свою героїню, то вводить у текст лексеми, що є вказівкою саме на функції жінки в господарюванні, наприклад: «коло хати город, а в городі всячина..., а жовтих гвоздиків цілі грядки [...] в неї ніколи не було дітей [...] вона любить кожну квіткою зокрема [...] в її хаті не порядок і убожество. Довга дубова лавиця, з погорілих дощок збите ліжко...» [2]. Ольга Кобилянська актуалізує проблему нещасливого заміжжя з примусу, розглядаючи його як трагедію жіночої особистості. Поруч із цим показовим є те, що в умовах тогочасного буковинського життя ситуація формується як «чоловік – то всьо, а жінка – то нічо» [2]. Розкриваючи психологічні особливості своєї «некультурної» Параски, письменниця подає наявність у неї як фемінних, так і маскуліних особливостей.

У повісті О.Кобилянської «У неділю рано зілля копала» яскраво помітний конфлікт між бажанням жінки та суспільними вимогами. Письменницю не приваблює тема звичайної тихої домогосподині, вона прагне створити новий тип жінки – жінка, яка прагне до самореалізації, самотності, самоідентифікації, яка не має кліше дружини і матері.

Так само простежується патріархальність у польській літературі, наприклад, поняття слова «жінка» у «Słowniku symboli» В. Копалінського починається реченням: «Kobieta jest wcieleniem zasady negatywnej, pasywnej, symbolizuje Chaos, nieład, niezgodę [...]» [3]. В іншому словнику «Słownik mitów i tradycji kultury», «жінка» означає: «‘niewiaścę wsteczną rozpustną’ (можливо асоціювання з *kob.* ‘chlew’))» [6]. Більше повне значення цього слова подає І. Красінський в поемі «Myszeida»: «Mimo tak wielkie płci naszej zalety, my rządźmy światem, a pamięć kobiety» [5]. Проте саме слово було перефразовано, таке поняття, як «творча жінка», здавалося чимось парадоксальним або смішним. Св. Томас писав: «Tkwiąca w nasieniu męczyzny siła czynna zmierza utworzenia czegoś doskonałego: podobnego do siebie co do płci, a

że rodzi się kobieta, dzieje się to z powodu słabości siły twórczej» [5]. Такий спосіб сприйняття жінки дав народження думки, що вона є чимось нижчим у суспільстві ніж чоловік.

Так само польська література має письменницю-емансипантку Елізу Ожешко. Вона надзвичайно цікавилася проблемою рівності жінок. Своє бачення жінки вона репрезентувала в публіцистичних статтях і в художніх творах. Особливо яскраво письменниця вимальовує своє бачення ролі жінки в романі «Над Німаном».

У романі Елізи Ожешко «Над Німаном» репрезентована галерея жіночих образів. Одні з них – позитивні персонажі роману. До таких належать Юстина Ожельська, Мариня Кірлова та Марта Корчинська. Ці жінки люблять працю, не цураються її, весь день проводять працюючи. Негативні образи твору – це пані Анджейова, Емілія Корчинська, Стажинська та Клотильда. Найвиразнішим негативним жіночим образом твору є Емілія Корчинська, які переклала на плечі бідної родички чоловіка не тільки догляд за господарством, але й виховання своїх дітей, а сама живе в ілюзорному світі і рожевих мріях. Пані Анджейова і Клотильда теж ведуть марний спосіб життя. Перша з них хоч і допомагає часом простим людям, проте зневажає їх, тому її допомога – тільки данина пам'яті загиблому чоловікові, який переживав за бідних і знедолених. Стажинська, хоч і любить працювати, але дуже егоїстична натура. В пошуках нового заміжжя вона відцуралася своїх дітей, віддавши їх на виховання братові першого чоловіка.

Головна героїня Юстина дуже любить природу. Їй подобається милуватися нею. Навіть зірваний букет квітів змушує її дивитися на нього з непідробною цікавістю. Перебування на природі дуже тішить героїню й викликає в душі почуття втіхи, «малює» задоволену посмішку на губах: «Prędko idąc, aby szerokim krokiem towarzyszki swej wyrównać, z zajęciem, prawie miłością przyglądała się ona uzbieranej przed chwilą więzi roślin. Były tam bujne liliowe dzwonki leśne, gwoździki, pachnące smółkij, liście młodych paproci, młodziutkimi szyszkami okryte gałązki sośniny. Wszystko to rzucało jej w twarz falę dzikiej i przenikliwej woni, którą też ona od chwili do chwili wciągała pełnym i długim oddechem swejsilnej, szerokiej piersi. Rozkosz, którą uczuwała wtedy, i upał słońca, w którym nurzała swą odkrytą głowę, rumieńcem powlekły śniade jej policzki; zarazem surowe jej i zamyślane, choć pełne purpurowej krwi usta rozchyliły się w młodym i szczerym śmiechu» [4].

Юстині властиве й почуття гордості. Її обурює те, що бажання аристократа Ружиця одружитися з нею в Корчині сприймають не як знак його симпатії до неї, а як вияв великої милості, адже аристократ дозволяє собі одружитися з незнатною дівчиною, тому ця подія, яка для іншої здавалася б вершиною щастя, її ображає. «Wargijej jak dojrzała wiśnia pełne i purpurowe, przybierały chwilami wyraz dumny i wzgardliwy. Nie wiedzieć dlaczego, to, co innym wydawało się pochlebne i zaszczytne, ją drażniło i obrażało. Wszyscy wprawdzie wiedzieli o tym, że najwybitniejszą cechą jej charakteru była duma. Ale właśnie dumna kobieta powinna była być świetnym zwycięstwem na wpół już odniesionym i otwierającą się przed nią perspektywą czuć się pochlebiona i uszczę» [4].

Польська письменниця протягом усього літературного шляху застосовувала жіночу форму викладу, що еволюціонувала від автобіографізму (особливо твори єврейської й жіночої тематики) в ранній та зрілий період до автентизму й реставрації спостережуваних фактів у пізній творчості.

Відповідно вище розглянутих досліджень, образ жінки-письменниці, мудрої, освіченої, що користується доброю репутацією, з'явився досить пізно, лише в позитивізмі, тоді як більш раннім письменницям довелося зазнати пекла й неприйняття. Зазнали невдачі такі відомі представниці чудової статі, як Сафо, М. Коморницька, П. Кучальська-Рейншміт та багато інших, яких порівнювали з повіями та божевільними і звинувачували в тому, що вони займаються нежіночою працею. Такі негативні думки найкраще підсумував О. Свентоховський, зазначивши: «Świat nie może sobie wyobrazić, ażeby z drobnych ust niewieścich mogły wychodzić inne dźwięki, jak tylko pieszczota i pokora» » [5].

Жінка в ролі письменниці увійшла в літературу в пізній час і таке входження позначилось на її участі в розробці певних жанрів. Не зважаючи на критику, жінки, все ж продовжую працювати у цій творчій сфері.

Побудова нового образу жінки, проблеми жіночої індивідуальності стали головними мотивами жіночої літератури. Жіночий образ в літературі пройшов декілька етапів:

- 1) виключно чоловічий погляд на образ жінки, отримавши роль повії, сварливої баби, бурлачки;
- 2) образ жінки представлений в ранньому модернізмі, як жінки-царівни, або просто «людини»;
- 3) еміграційний образ жінки.

Отже, жіноча проза, яка сформувалась у контексті літературного процесу, є виразником основних його мистецько-світоглядних та художніх тенденцій, має свою специфіку, зумовлену особливістю художнього мислення, «жіночого письма» і природою жіночої творчості. Сучасні твори письменниць демонструють жіночий досвід, художній світ жінки і художні засоби літературної виразності, які сприяють зображенню жіночих емоцій, типу мислення і світорозуміння.

Список літератури:

1. Агеєва В. П. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського. Київ : Факт, 2003. 309 с.
2. Кобилянська О. Ю. Твори : у 2-х т. – Т. 2. Київ : Дніпро, 1988. 597 с.
3. Kopaliński W. Słownik symboli / W. Kopaliński. Łódź : Wydawnictwo: Rytm, 2015. 528 s.
4. Ожешко Е. Над Німаном : роман. Київ : Дніпро, 1981. 501 с
5. Orzeszkowa E., Niemnem N., t. 1–3, wyd. 13, wyd. Czytelnik, Warszawa, 1976. 276 s.
6. Słownik stereotypów i symboli ludowych /pod. red. Jerzy Bartmiński. Lublin, 1996 – 2017.

ВИКОРИСТАННЯ РЕФЛЕКСОТЕРАПІЇ В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ ЗАХВОРЮВАНЬ ШЛУНКОВО-КИШКОВОГО ТАКТУ З ПСИХОЕМОЦІЙНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Чуприна Г.М.

д.мед.н., доцент, професор кафедри неврології і рефлексотерапії
НУОЗ України імені П. Л. Шупика

Свиридова Н.К.

д.мед.н., професор, завідувачка кафедри неврології і рефлексотерапії
НУОЗ України імені П.Л. Шупика

Ханенко Н.В.

к.мед.н., доцент, доцент кафедри неврології і рефлексотерапії
НУОЗ України імені П. Л. Шупика

Сулік Р.В.

к.мед.н., доцент кафедри неврології і рефлексотерапії
НУОЗ України імені П. Л. Шупика
gen7chupryna@gmail.com; 067-405-78-25

Вступ: на кафедрі неврології і рефлексотерапії (РТ) НУОЗ України імені П. Л. Шупика вже давно використовується комплексне лікування, не тільки у разі неврологічних захворювань, а й при різних психосоматичних захворюваннях [1,2,3]. Нижче ми хочемо навести клінічний випадок, де був використаний комплексний підхід до лікування хворого з підгострим гастритом із вторинними вертеброгенним тривалим больовим синдромом (БС) і порушеннями сну у вигляді інсомнії, із застосуванням методів РТ, зокрема методу «балансування гексаграм» (ГГ).

Серед можливих етіологічних чинників найбільш частими у відношенні гастриту, є стресові ситуації на роботі, в побуті, в сім'ї (95,5%), недотримання режиму харчування (79,8%), зловживання алкоголем (18,9%). В 56,3% випадків у хворих з гастритом були виявленні актуальні психогенії, а в 20-25% - вони спостерігались в дитинстві.

Сучасні дослідження реально показали, що методи РТ ефективні в комплексному лікуванні багатьох розладів шлунково-кишкового тракту (ШКТ), включаючи гастралгії, діабетичний гастропарез, гастроптоз, гастрит, пептичну виразкову хворобу, хворобу Крона, післяопераційну атонію шлунка і кишківника, функціональні розлади (синдром подразненої кишки, закреп та діарея). РТ ефективна при всіх захворюваннях ШКТ, адже він іннервується переважно вегетативною нервовою системою, але насамперед тоді, коли є психоемоційний компонент (стрес) в його етіології.

РТ застосовується при лікуванні розладів травлення лише в комплексі лікувальних заходів. Найчастіше використовується поєднання методів РТ і медикаментозного лікування (так само, як в традиційній китайській медицині (ТКМ). Базові препарати китайської фітотерапії при розладах ШКТ: звіробій, солодка, безоар, женьшень.

Виклад основного матеріалу: основна задача методу «балансування ГГ»- це зміна стану «ураженого» меридіану акупунктури (МА) і відповідної йому «ураженої ГГ» до енергетичного стану «сприятливої» ГГ, і, таким чином, позитивна зміна ЧИ «ураженого» МА, відповідного йому органу і ЧИ всього організму. Головні теоретичні засади методу «балансування ГГ») [4]: із «повного комплекту» - 64-х ГГ І Цзину, на основі багатогранного аналізу ГГ, вибирається, по цьому методу 20 ГГ. Перше, що слід по цьому методу зробити, це на основі методів акупунктурної (АП) діагностики знайти «уражений» МА. Потім потрібно підібрати, відповідно до нього, «уражену» ГГ. І вже далі, з 20 можливих варіантів, вибрати «сприятливу» ГГ. На що слід звертати увагу при виборі «сприятливої» ГГ: на відповідність клінічних симптомів хворого і використаних рисок «ураженої» ГГ; наявність

швидкого чи відстроченого клінічного позитивного ефекту після використання «сприятливої» ГГ; відповідність «сприятливої» ГГ сезону АП; результати аналізу «сприятливої» ГГ (верхньої і нижньої її триграм (ТГ) у відповідності до уявлень про теорії У-сін, Ін-Ян, розташування ТГ, функції ТГ; результати аналізу «ураженої» ГГ [4]. Потім потрібно провести процедуру АП по методу «балансування ГГ» (рис. 2).

Особливості клінічного застосування методу «балансування ГГ» - хочемо звернути вашу увагу на те, що він призначений для посилення ефекту від використання інших методів АП. Тому, АП по цьому методу застосовується не часто. Загальна кількість процедур по ньому – 1 сеанс на тиждень АП – лікування. Якщо ж говорити про абсолютну кількість процедур по цьому методу, то ми у своїй практиці проводили їх від 1 до 4, в залежності від загальної тривалості курсу АП-лікування. Треба використати в повній мірі можливості загальної дії «сприятливої» ГГ. Бажано домогтися, щоб «образ» і «символ» «сприятливої» ГГ відповідав тому функціональному стану, що відбуватиметься з пацієнтом у процесі лікування [4].

Підгострий гастрит розглядається в синдромальній діагностиці ТКМ як «синдроми»: «Холод-Вологість атакують шлунок», «Вторгнення Вологості-Жару в шлунок», «Затримка їжі в шлунку»[1]. АП-корекція при цьому: базова – ST 36, 25, CV 12, PC 6; додаткова – ST 34, CV 17, BL 21, «Холод-Вологість» – LI 4, SP 9; «Вологість-Жар» – LI 4, LI 11; «Затримка їжі» – ST 44, CV 21.

Пацієнт В., 56 р. звернувся на кафедру неврології і РТ на початку літа 2015 р. зі скаргами на відчуття переповнення і напруження в животі (переважно в епігастрії), різке зниження апетиту, нудоту, гіркий присмак і відчуття липкої слини у роті, відрижку кислим, печію, довготривалі болі, що віддавали з ділянки епігастрію в спину паравертебрально, на рівні нижньо-грудного відділу хребта, дратівливість. Ці відчуття турбували його більше місяця, внаслідок них він втратив сон і 10 кг ваги, медикаментозне лікування виявилось малоефективним. МРТ- грудного й поперекового відділів хребта: медіальні кири дисків XI і XII грудного і I поперекового хребців. Болючість при пальпації п/в точок нижньогрудного відділу хребта.

Діагноз клінічний: підгострий гастрит з вторинними вертеброгенним тривалим больовим синдромом і порушеннями сну у вигляді інсомнії. АП – діагноз: великий, частий пульс, найбільший у II позиції справа і найменший – у III позиції зліва, що означає: вогонь вражає воду, або шлунок атакує сечовий міхур (за механізмом “дід - онук”, що може бути у разі надмірності шлунка і дефіциту сечового міхура). Отже, у пацієнта Жар шлунка, що вражає Воду сечового міхура. Таким чином, «ураженим» меридіаном є меридіан шлунка, а «ураженою» ГГ є Кань (рис. 1)

Обираємо «сприятливу» ГГ для цього стану. Нею є Цзе, ГГ № 40 (розв’язування – як вирішення якоїсь проблеми). Оцінюючи позитивно ГГ Цзе як «сприятливу» слід зауважити, що: застосування ГГ Цзе відповідає клінічним симптомам хворого (біль в животі з іррадіацією в спину і синдром «Жару шлунка») і сезону АП. Позитивні зрушення в стані хворого з’явилися одразу після застосування методу «балансування гексаграм». Верхня ТГ ГГ № 40 Цзе відноситься до «дерева» (Чжень), а нижня її ТГ – до «води» (Кань), а вони взаємодіють як «мати й син» по У-Сін, що є ефективним при наявності болю. Крім того, точки АП «ураженого» МА, що відповідає «ураженій» ГГ, є найбільш ефективними в клінічному застосуванні методів АП.

АП-рецепт для даного випадку: у пацієнта – чоловіка системне захворювання, без латералізації (болі в епігастрії внаслідок синдрому Жару шлунка), вколюємо ТА ST-42, 41 з лівого боку. З правого боку вколюємо ТА SP-4, 5 (спарений канал, що посилює лікування, ТА для впливу – аналогічні номеру ризок “ураженої” ГГ). Процедуру АП по методу “Балансування ГГ” провели 3 рази під час курсу лікування, який становив 15 процедур (рис. 2). Також застосовували «нозологічну» АП-рецептуру.

Рис. 1. Відповідність в ТКМ рисок «ураженої» ГГ Кань точкам АП меридіану шлунка

Обираємо для АП «протилежні» - 4, 5 риси, тобто у діагностичному плані, у пацієнта проблеми в «грудах і в животі»

Рис. 2. Аналіз ГГ. Обираємо для АП ТА, що відповідають «протилежним» (по відношенню до «сприятливої») – 4,5 рискам «ураженої» ГГ

Висновки: 1. Гастрит зустрічається у практичній діяльності лікаря-рефлексотерапевта і методи РТ ефективні насамперед при психоемоційних порушеннях у разі цього захворювання.

2. В комплексі лікувальних заходів при гастриті ефективним є застосування методу АП «балансування ГГ».

Список літератури:

1. Рефлексотерапія: підручник / [Свиридова Н. К., Морозова О. Г., Чуприна Г. М. та ін.]; за ред.. Н. К. Свиридової, О. Г. Морозової.- К. : ТОВ СІКГРУП Україна, 2017. – Т. 1.- 427 с.
2. Рефлексотерапія: підручник / [Свиридова Н. К., Морозова О. Г., Чуприна Г. М. та ін.]; за ред.. Н. К. Свиридової, О. Г. Морозової.- К. : ТОВ СІКГРУП Україна, 2017. – Т. 2.- 205 с.
3. Рефлексотерапія: підручник / [Свиридова Н. К., Морозова О. Г., Чуприна Г. М. та ін.]; за ред.. Н. К. Свиридової, О. Г. Морозової.- К. : ТОВ СІКГРУП Україна, 2017. – Т. 3.- 476 с.
4. Чуприна Г., Свиридова Н., Ханенко Н., Серeda В. Використання РТ в комплексному лікуванні синдрому професійного вигорання // Збірн. мат. всеукр. наук.- практ. конф., присв. 105-й річниці від дня народж. В. Сухомлинського «Захист психічного здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни та повоєнного часу».- Кропивницький, 5 травня 2023 р., С. 301-304

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Шалько Мірослава Назарівна

к.мед. н., доцент

Класичний приватний університет м. Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0302-9699>

katya_373@ukr.net

Вступ./Introduction. При реалізації ДПП-проектів існують певні проблеми, які негативно впливають на фінансування проектів. До таких слід відносити: об'єкти охорони здоров'я характеризуються високим рівнем зносу, реалізація проектів ДПП має довгостроковий характер, слабка законодавча база у розвиток ДПП, відсутність єдиного підходу до відбору проектів у соціальних галузях, високий рівень ризику приватного партнера, зокрема ризик неповернення вкладених фінансових вкладень.

Разом з тим, з урахуванням існуючих недоліків у різних суб'єкти України реалізуються проекти ДПП у охорони здоров'я, що знаходяться на різних стадіях реалізації.

Добір та оцінка проектів у охороні здоров'я, а також конкретні пропозиції щодо реалізації вищевказаних напрямків присвячена третій розділ цього дослідження.

Реалізація інфраструктурних проектів у галузі охорони здоров'я потребує достатніх фінансових ресурсів. Нині джерелами фінансування можуть виступати бюджети різних рівнів (національний, регіональний, місцевий), приватні інвестиції, позикові кошти. У зв'язку з цим визначення схеми фінансування проектів ДПП є важливим рішенням для публічного та приватного партнера у зв'язку з тим, що від цього залежатиме ефективність всього проекту.

Також важливо визначити критерії оцінки проектів, оскільки це дозволить порівняти можливі варіанти реалізації з урахуванням рівня ризику втрати вкладень.

Мета роботи. / Aim. полягає в дослідженні особливостей реалізації інфраструктурних проектів державно-приватного партнерства у галузі охорони здоров'я.

Матеріали та методи./Materials and methods. В рамках цих документів визначаються інфраструктурні об'єкти, які будуть реалізовані за допомогою публічного та приватного партнера. При реалізації проектів у охороні здоров'я України визначаються критерії оцінки їхньої ефективності.

Для громадського партнера це соціальна (наскільки корисний проект для населення) і бюджетна ефективність (яка кількість коштів від реалізації проекту повернеться до бюджету), для частого партнера – фінансова ефективність (наскільки рентабельний проект). Після визначення критеріїв оцінки проекту проводиться відбір та оцінка ефективності проекту, потім визначається механізм реалізації проекту та здійснюються конкурсні процедури.

Визначення фінансової ефективності є основною при виборі проекту, як правило, в оцінці ефективності проектів використовується метод дисконтованих грошових потоків, оскільки він є найбільш універсальним. Для визначення фінансової(Комерційної) ефективності використовуються такі показники.

Бюджетна ефективність розраховується на основі обсягу фінансової підтримки державного партнера та сплачених податків до бюджету. Для оцінки бюджетної ефективності використовуються аналогічні показники для фінансової ефективності.

Соціальна ефективність показує рівень "корисності" для громадян від реалізації проекту. Для кількісного виміру цієї ефективності застосовують так звану «соціально-економічну ефективність» (далі – ВЕЕ), яку оцінюють за допомогою вартісної оцінки.

Результати та обговорення./Results and discussion. Фінансова (комерційна чи економічна) ефективність є критерієм привабливості проекту для потенційних інвесторів, у

зв'язку з цим, даний параметр буде використовуватися тільки для оцінки правильності вкладень для приватного інвестора.

Таким чином, щодо ефективності ДПП-проектів пропонується використовувати критерії бюджетної та соціально-економічної ефективності.

Проект приймається до виконання у разі позитивних значень BNPV та ENPV, реалізація проекту за допомогою механізму ДПП розглядається за позитивних значень фінансової (комерційної) ефективності, вибір оптимального проекту приймається з урахуванням найкращих показників ефективності.

Залежно від значущості (обсяг фінансування, ефект від реалізації) проекту пропонується поділяти на:

- соціально значущі проекти;
- галузеві (регіональні) проекти;
- локальні проекти. Соціально значущі проекти

Соціально значущі проекти - проекти, що впливають економічне та соціальне становище країни (високий рівень зацікавленості у реалізації цих проектів із боку держави).

Галузеві (регіональні) проекти - проекти, що реалізуються на регіональному рівні за окремими напрямками діяльності (охорона здоров'я, освіта, транспорт, ЖКГ) та впливають на економічне та соціальне становище в окремому регіоні та (або) галузі (у реалізації подібних проектів зацікавлена регіональна влада).

Локальні проекти - проекти з невеликим обсягом фінансування, які полягають на комунальному рівні (у реалізації локальних проектів зацікавлена комунальна влада).

З урахуванням рівня розвитку законодавчої бази у галузі ДПП та галузевої специфіки системи охорони здоров'я України, на нашу думку, найбільш оптимальною формою взаємодії держави та приватного бізнесу є концесійна угода, яка реалізується з допомогою механізму ВОТ. Така взаємодія передбачає, що будівництво та (або) реконструкція об'єкта охорони здоров'я здійснюється за допомогою приватного фінансування. Після закінчення будівельних робіт з об'єкта охорони здоров'я концедент наділяє правами концесіонера з експлуатації даного об'єкта на період, який відображено в угоді (до моменту окупності вкладених коштів). Після чого об'єкт охорони здоров'я передається у користування державі, власником якої вона і була, що особливо важливо у зв'язку із соціальною значимістю даного об'єкта.

У зв'язку з цим алгоритм відбору та оцінки проектів у охороні здоров'я України можна описати так:

1. На першому етапі відбувається вибір проектів щодо оцінки з переліку проектів, які реалізуються з допомогою механізму ДПП.

2. На другому етапі проводиться збір інформації про проект та організацію/фізичну особу, що реалізує даний проект.

3. На третьому етапі здійснюється експрес-аналіз проекту та організації/фізичної особи. На даному етапі проводиться аналіз параметрів (характеристик) проекту, а також організації, яка включає наступні відомості: загальні відомості (історія створення та розвитку організації, цілі та завдання, організаційно-правову форму, кількість і склад засновників, чисельність співробітників, дозвільна документація, ліцензії на ведення діяльності, основні конкурентні переваги, джерела фінансування); аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища (SWOT-аналіз); характеристика організаційної, виробничої та кадрової структури (перелік та склад структурних підрозділів, функції підрозділів, основні бізнес-процеси, трудові ресурси, організаційна культура, виробнича інфраструктура); маркетингові характеристики (цільовий сегмент, загальний стан ринку, сезонність бізнесу, ділова репутація); аналіз ризиків.

4. На четвертому етапі визначається ефективність проекту з урахуванням галузевої власності. Здійснюється розрахунок показників комерційної (NPV, IRR, PP, DPP), бюджетної (BNPV, BIRR, BPP, BDPP) та соціальної (соціально-економічної) ефективності (ENPV, EIRR, EPP, EDPP). Для держави пріоритетною буде соціальна (соціально-економічна) ефективність проекту, тобто, наскільки той чи інший проект принесе користь для населення у вигляді наданих їм медичних послуг.

5. На п'ятому етапі приймається рішення щодо прийняття проекту до реалізації. При розрахунку комерційної ефективності проекту він буде прийнятий до реалізації за умови, що $NPV > 0$.

6. На шостому етапі проводиться порівняння проектів з урахуванням одержаних результатів.

7. На сьомому етапі здійснюється вибір проекту до реалізації та визначається значимість (обсяг фінансування, ефект від реалізації) проекту на основі запропонованої класифікації (соціально значущі, галузеві (регіональні), локальні).

Висновки./Conclusions. Запропонований алгоритм відбору та оцінки ефективності проектів, заснований на покроковому підході до процедури реалізації проекту залученням показників оцінки ефективності (комерційна, бюджетна, соціальна (соціально-економічна)) та визначення їх значущості за обсягом фінансування, ефектом від реалізації проекту з враховуючи розподіл їх за соціально значущими, галузевими, регіональним (локальним) рівням, що враховує специфіку галузі охорони здоров'я України. Це досягається шляхом визначення оптимальної форми реалізації та ефективності проекту.

Проекти соціального призначення в основному реалізуються на основі концесійної схеми, при якій концедент і концесіонер укладають концесійну угоду, консорціум співвиконавців (генеральний підрядник, проектувальник, інженер, страхова компанія) виконують свої функціональні завдання в рамках укладеного договору.

Список літератури:

1. Дубок І.П. Сутність та особливості державно-приватного партнерства. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2014. Вип. 2. С. 139–149.

2. Мартякова О.В. Державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № (13). С. 37–43.

3. Методичні рекомендації для державних та комунальних закладів охорони здоров'я для працівників органів управління у сфері охорони здоров'я для впровадження проектів державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. URL : <http://moz.gov.ua/uploads/1/7840-1234567890.pdf>

4. Мішеніна Н.В. Розвиток механізмів державно-приватного партнерства у сфері природо господарювання в умовах децентралізації. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 1. С. 319–330.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ВІДНОВЛЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПЛАВЦІВ-ПІДВОДНИКІВ

Шевченко М.М.

здобувач вищої освіти ХНПУ ім. Г.С. Сковороди

Вступ. Оптимізація стратегій відновлення є критично важливим аспектом спортивної підготовки та результативності, особливо у високоінтенсивних видах спорту, таких як плавання в ластах. Важливість цієї теми полягає в тому, що правильне відновлення покращує спортивні результати та зменшує ризик травм. Аналізуючи сучасні наукові дані та вивчаючи найбільш поширені та потенційно перспективні методи, необхідно надати цінну інформацію для плавців та їхніх тренерів, щоб оптимізувати їхні тренувальні та відновлювальні програми.

Тренувальний процес в плаванні в ластах характеризуються унікальними вимогами до спортсменів, що вимагають виняткових фізичних і технічних навичок. Спортсмени повинні розвинути значну серцево-судинну витривалість, м'язову силу та гнучкість, одночасно опановуючи вузькоспеціалізовані техніки, такі як поштовх моноластою та підводне ковзання. Тренувальна діяльність включає в себе поєднання високоінтенсивних тренувальних занять, набуття навичок і періодів відновлення, піддаючи плавців значним фізичним і психічним навантаженням. Розуміння та врахування цих специфічних вимог має вирішальне значення для оптимізації продуктивності та підтримки здоров'я і благополуччя спортсменів протягом усієї їхньої кар'єри.

У цьому контексті основною **метою дослідження** є вивчення різних методів відновлення та оцінка їх ефективності, актуальності та потенційних переваг для плавців.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, синтез та узагальнення матеріалу бібліографічних джерел.

Результати та їх обговорення

Аналіз сучасної науково-методичної літератури показав, що існують традиційні і нетрадиційні методи відновлення. За даними аналізу, здійсненого низкою авторів [1,8,10,12] до традиційних методів відновлення відносяться гідротерапія та бальнеологічні процедури. Науково доведено, що гідротерапія і бальнеологічні процедури, такі як мінеральні ванни, гідромасаж, підводний масаж і контрастні ванни, сприяють відновленню, розслабленню і загальному самопочуттю підводних плавців. Дослідження показують, що гідротерапія може зменшити запалення, поліпшити кровообіг, полегшити м'язовий біль і поліпшити релаксацію [11].

Сауни та парові лазні широко використовуються у спорті для відновлення, в тому числі у плаванні в ластах. Вони бувають різних видів: традиційні сауни, інфрачервоні сауни та парові лазні з температурою від 70°C до 100°C для традиційних саун, від 40°C до 60°C для інфрачервоних саун і від 40°C до 50°C з високою вологістю для парових лазень. Ці види теплової терапії зазвичай застосовуються протягом 10-20 хвилин за сеанс, після чого настає період охолодження. Їх основна мета - сприяти розслабленню, зменшенню болю в м'язах і поліпшенню кровообігу, що сприяє одужанню. Сауни і лазні часто використовують після інтенсивних тренувань або змагань, щоб прискорити процес відновлення.

На сьогодні все частіше в роботах, які описують традиційні методи відновлення в спорті зустрічається аутогенне тренування та самонавіювання. За допомогою самонавіювання спортсмени можуть підвищити свої результати на 29% і значно знизити рівень кортизолу за допомогою аутогенного тренування, що допомагає впоратися зі стресом і відновитися. Аутогенне тренування акцентує увагу на самостійно вироблених відчуттях тепла і важкості, в той час як самонавіювання викликає стан, подібний до трансу, за допомогою спеціальних навіювань[2].

Використання дієтичних добавок та фармакологічних засобів протягом відновлення спортсменів є поширений і ефективний метод за даними наукової літератури. Існують різні типи добавок, включаючи білки, вуглеводи, вітаміни, мінерали та ергогенні засоби. Час вживання добавок має важливе значення; наприклад, споживання вуглеводів і білків протягом 2 годин після тренування може оптимізувати накопичення м'язового глікогену і синтез м'язового білка. Такі добавки, як креатин, бета-аланін та амінокислоти з розгалуженим ланцюгом (BCAA), можуть покращити спортивні результати та час відновлення. Наприклад, мета-аналіз показав збільшення на 3,2% результативності короткотривалих високоінтенсивних вправ при прийомі креатину [9].

Традиційний масаж є цінним для відновлення підводних плавців, які плавають у моноластах та біластах, що вимагають значних зусиль від певних груп м'язів, таких як сідниці, квадрицепси, підколінні сухожилля, згиначі стегна та м'язи нижньої частини спини. Під час сеансу масажу терапевти зосереджуються на цих ключових групах м'язів, застосовуючи тиск і такі техніки, як ефлюраж, петріссаж і тертя, щоб зняти м'язову напругу, посилити кровообіг і сприяти розслабленню.

За даними аналізу, здійсненого низкою авторів [3,4,5,7] до нетрадиційних методів відновлення відносяться Апітерапія: Терапевтичне використання продуктів бджільництва - може бути корисною для спортсменів, хоча прямі дослідження на плавцях обмежені. Основними продуктами бджільництва, що використовуються в апітерапії, є бджолиний пилок, перга, маточне молочко, мед, прополіс, які можуть сприяти відновленню, підвищенню імунної функції та зменшенню запалення. Спортсмени можуть вживати бджолиний пилок, мед і маточне молочко перорально, застосовувати масло прополіса місцево або отримувати терапію бджололиною отрутою (мазі) чи за допомогою ін'єкцій. Частота і час апітерапії залежать від індивідуальних потреб і переносимості, етапів тренування і конкретного продукту, що використовується[2].

Ароматерапія сприяє розслабленню та відновленню. Ефірні олії, такі як лаванда, евкаліпт і м'ята, вдихають через дифузори, застосовують місцево в масажних сумішах, додають у воду для ванни або використовують у саунах і парових лазнях завдяки їхнім заспокійливим і знеболюючим властивостям. Дослідження показало, що використання ефірних олій у сауні може збільшити загальний ефект релаксації на 17%. Професійні плавці в ластвах можуть використовувати ароматерапію під час відновлювального періоду з кількома краплями ефірної олії, розведеної в олій-носії або воді. Дослідження показують, що це зменшує стрес і тривогу, опосередковано покращуючи продуктивність [9].

Енергетичні напої, кисневі коктейлі та сокотерапія: Добавки забезпечують необхідні поживні речовини, гідратацію та підвищений рівень кисню, що сприяє покращенню відновлення та витривалості. Їх можна вживати до, під час або після тренувань, а їхній вміст варіюється від кофеїну до натуральних фруктових соків. Дослідження показало, що енергетичні напої, які: елеутерокок, родіола рожева та корінь женьшеню мають адаптогенні властивості, які допомагають покращити фізичну та розумову працездатність, зменшити стрес та покращити загальне самопочуття, а напої які містять кофеїн, покращують витривалість на 3-7% і когнітивні функції на 12% [11].

Висновок. Виходячи з обговорених методів відновлення, найбільш поширеними методами що використовуються у підводному плаванні та інших видах спорту, є різні види масажу, саун, фармакологічних препаратів, енергетичні напої, кисневі коктейлі, сокотерапія, кріотерапія та баночний масаж. Ці методи застосовуються для оптимізації відновлення, підвищення працездатності та запобігання травмам. Масаж, сауна та фармакологічні втручання особливо популярні завдяки своїй здатності розслабляти м'язи, зменшувати запалення та управляти болем. Представлені методи відновлення, покликані допомогти плавцям ефективно відновлювати енергію, боротися з втомою і підтримувати максимальний рівень продуктивності.

Список літератури:

1. Дейнека, Л. П. (2022). Народні та нетрадиційні методи реабілітації.
2. Козіна, Ж. Л., Єрмаков, С. С., & Кожухар, Л. В. (2015). Відновлення працездатності із застосуванням нетрадиційних методів баскетболісток студентських команд. Фізичне виховання та спорт у контексті держної програми розвитку фізичної культури В Україні: досвід, проблеми, перспективи, 131-136.
3. Козіна, Ж. Л., Кожухар, Л. В., Собко, І. М., Вакслер, М. А., Тихонова, А. О., Козина, Ж. Л., ... & Тихонова, А. А. (2015). Методика відновлення працездатності із застосуванням баночного масажу та аутогенного тренування баскетболісток студентських команд.
4. Ляшенко, А. М., & Шевченко, К. В. (2014). методика використання масажу у підготовці плавців. Актуальні проблеми фізкультурної освіти, (9), 78-80.
5. Собко, І. (2007). Ефективність застосування нетрадиційних засобів відновлення працездатності в навчально-тренувальному процесі баскетболісток високого класу. *Physical Education Theory and Methodology*, (7), 31-34.
6. Mero, A., Tornberg, J., Mäntykoski, M., & Puurtinen, R. (2015). Вплив сауни з інфрачервоним випромінюванням на відновлення після тренувань на силу та витривалість у чоловіків. *Springerplus*, 4(1), 1-9.
- Отримано з <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4493260/>
7. Bradley, B. F., Brown, S. L., Chu, S., & Lea, R. W. (2009). Effects of orally administered lavender essential oil on responses to anxiety-provoking film clips. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 24(4), 319-330.
8. Diego, M. A., Jones, N. A., Field, T., Hernandez-Reif, M., Schanberg, S., Kuhn, C., ... & Galamaga, R. (1998). Aromatherapy positively affects mood, EEG patterns of alertness and math computations. *International Journal of Neuroscience*, 96(3-4), 217-224.
<https://doi.org/10.5433/1679-0359.2017v38n4Supl1p2619>
9. Laukkanen, T., Khan, H., Zaccardi, F., & Laukkanen, J. A. (2018). Association between sauna bathing and fatal cardiovascular and all-cause mortality events. *JAMA Internal Medicine*, 175(4), 542-548.
10. Riemann, B. L., Witt, J., & Davies, G. J. (2011). Glenohumeral joint rotation range of motion in competitive swimmers. *Journal of sports sciences*, 29(11), 1191–1199.
<https://doi.org/10.1080/02640414.2011.587441>
11. Souza, D. D. de; da Silva, F. F.; Silva, R. R.; Porto, A. F.; Pimentel, L. R.; Santiago, B. M.; dos Santos, A. P.; Vieira, T. M.; Santos, W. B. S. E.; da Silva, A. R., 2017. Performance and nutritional parameters of lactating cows on pasture receiving castor bean meal. *Semin. Cienc. Agrar.*, 38 (4): 2619-2629 Supplement: 1
12. Weerapong, P., Hume, P. A., & Kolt, G. S. (2005). The mechanisms of massage and effects on performance, muscle recovery, and injury prevention. *Sports Medicine*, 35(3), 235-256.

РОЛЬ АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ У ПІСЛЯВІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Шевченко В.В.

д.т.н., доц., професор кафедри електричних машин

Дунєв О.О.

к.т.н., доц., доцент кафедри електричних машин

Національний технічний університет «ХПІ», Харків, Україна

Сучасна цивілізація неспроможна існувати без електроенергії, споживання якої постійно зростає. Останні 100 років споживання електроенергії збільшується вдвічі кожні 25 років, тобто. зростання становить 3-5% на рік. За оцінками дослідників лише протягом останніх 30 років енергоспоживання планети збільшилося на 39-40%, [1]. У такий період слід робити вибір напрямків розвитку електроенергетики, вибирати сценарій розвитку: підтримувати в робочому стані існуючі потужності, станції, напрями та/або шукати нові рішення. У затвердженій Енергостратегії України до 2035 року, [2], визначено, що в основі нової енергетичної політики країни поставлено мету зниження енергоємності промисловості та виробництва електроенергії до 2030 року в 2 рази та значно збільшити українське виробництво технічного обладнання як для традиційних електростанцій, так і для електростанцій, які працюють на альтернативних джерелах енергії.

Згідно з таким сценарієм, планувалось, що к 2035 року структура потужностей в енергетиці виглядатиме так: АЕС даватимуть до 50 % електроенергії країни, відновлювані джерела енергії (ВІЕ) – до 25 %, гідроенергетика (ГЕС, ГАЕС) – до 13 %, решту будуть забезпечувати ТЕС. ТЕС будуть основними станціями, які підтримують та регулюють баланс активної та реактивної енергії в енергосистемі. Запропонована стратегія була прийнята у 2017 році та включала три етапи: перший – реформування енергетичного сектора (2020 р.); другий – оптимізація та інноваційний розвиток (до 2025 р.); третій – забезпечення сталого розвитку (до 2035 року).

Війна змістила всі терміни, але навіть з урахуванням необхідності повоєнного відновлення зруйнованих електроенергетичних об'єктів, ці напрями будуть збережені [3]. Війна показала вразливість окремих секторів та напрямів розвитку електроенергетики, наголосила на необхідності внесення змін до її розвитку. Основною поправкою стало зниження пріоритетного розвитку лише одного з видів виробництва енергії, підкреслена необхідність рівномірного розвитку різних джерел енергії. Ці висновки були отримані в результаті аналізу досвіду широкомасштабного розвитку відновлюємих джерел енергії (ВДЕ) в різних країнах світу, виконання оцінки його впливу, в тому числі і негативного, на традиційну енергетику, на ринок електроенергії та мережеву інфраструктуру. Було визначено особливості та обмеження включення до загальної енергосистеми ВДЕ.

Згідно з прогнозами експертів, розширення використання поновлюваної енергетики може стати одним із інструментів забезпечення енергетичної безпеки кожної держави. Але для такої країни як Україна електроенергетика від ВДЕ не зможе стати основною. На нашу думку, на найближчі десятиліття основою національної та світової електроенергетики буде атомна енергетика за обов'язкової підтримки в робочому стані електростанцій ТЕС, ГЕС та ГАЕС, розвитку генеруючих потужностей від ВДЕ для локального та внутрішньо-національного використання. Підтримка в робочому стані ТЕС, незважаючи на проблеми екології, необхідна, по-перше, для забезпечення електроенергією споживачів до запуску нових блоків АЕС і, по-друге, для регулювання балансу активної та реактивної енергії в системі.

У світовій практиці, з урахуванням накопичених досвіду та знань, сучасна атомна енергетична галузь займає важливий стан і, згідно з аналізом різних енергетичних агентств,

[4], може до 2050 забезпечити до 25% вироблення електроенергії в світі. Завдяки практично повній відсутності викидів парникових газів у процесі експлуатації, АЕС можуть забезпечити сталий розвиток економіки та промисловості в самих різних країнах, з різним техніко-економічним рівнем розвитку. Очікується, що тенденція переважання в енергетиці АЕС збережеться до 2050 р. При цьому темпи будівництва нових атомних реакторів не стануть перевищувати ті темпи, що відзначалися у минулих десятиліттях, [5]. Цей прогноз може бути переглянутий тільки у разі позитивних результатів у випробуваннях термоядерних реакторів або відкриття нових джерел енергії.

За оцінкою обсягу викидів CO_2 ядерна енергетика є одним із найкращих джерел електроенергії. У доповіді Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) «Global Warming of 1.5°C», зроблено висновок, що для стримування змін клімату у світовому масштабі та для скорочення викидів парникових газів роботи з переходу на використання електроенергії від низько-вуглецевих джерел електроенергії, включаючи АЕС, повинні розпочатися негайно. На рис. 1 показані викиди CO_2 за різних технологій отримання електроенергії, [6].

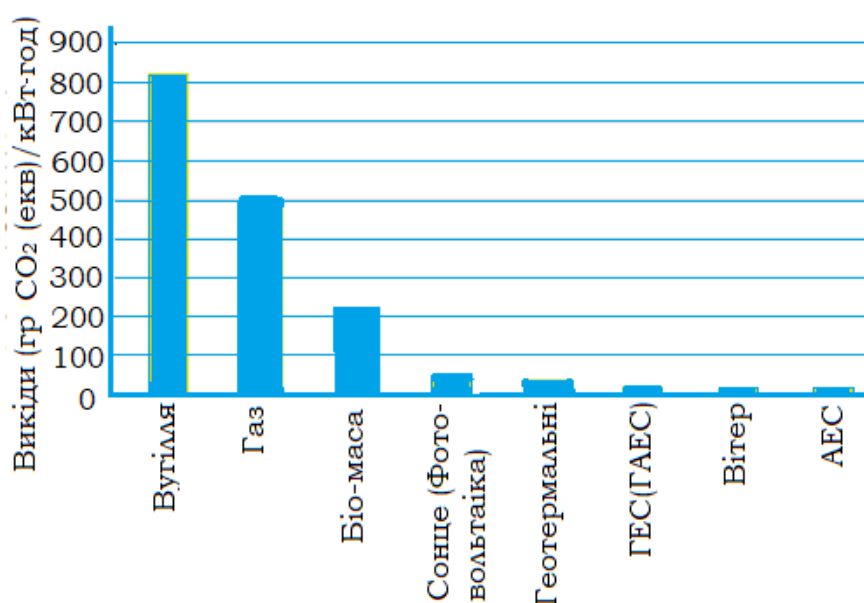

Рисунок 1. Викиди CO_2 для різних технологій одержання електроенергії

У 89 сценаріях щодо пом'якшення наслідків зміни клімату, розглянутих МГЕЗК, передбачається збільшення обсягу ядерної генерації в середньому у 2,5 рази до 2050 року. Якщо розглянути додаткові ефекти від впровадження АЕС, то до 2030 року перехід до енергетики із забезпеченням підвищення температури не більше, ніж на 1,5 °C, передбачає створення майже 85 млн додаткових робочих місць порівняно з 2019 роком, і сприятиме збільшенню світового валового внутрішнього продукту (ВВП). Також слід зазначити переваги АЕС щодо екології та охорони здоров'я населення, забезпечення активізації індустріального розвитку, надійності, довгостроковості, цілодобове стійке забезпечення електроенергією.

В умовах періодичних економічних криз слід пам'ятати, що собівартість електроенергії на АЕС є найменшою порівняно з іншими джерелами. Наприклад, у звіті MEA World Energy Outlook-2018 було показано, що у Китаї вартість генерації на наземних вітро-електростанціях (ВЕС) була вищою на 16 %, ніж вартість виробництва на АЕС, на сонячних електростанціях – на 50 %, на ВЕС морського розташування – на 140 %. При цьому навіть не враховували додаткові витрати на адаптацію мереж та на створення резервних потужностей для компенсації перебоїв у виробленні електроенергії від ВДЕ.

Як негативний фактор слід зазначити, що атомна енергетика у населення асоціюється з аваріями на Чорнобильській АЕС та на Фукусімі-1. Справді, аварії на ядерних об'єктах торкаються інтересів великих груп населення та мають страшні наслідки. Але грамотного, уважного відношення вимагають усі промислові та енергетичні об'єкти. Кожна країна, яка використовує атомну енергетику, відповідає за світову ядерну безпеку. Порушення правил безпеки та експлуатації обладнання АЕС, які визначаються інструкціями МАГАТЕ (Міжнародного агентства з атомної енергії), помилки персоналу призводять до інцидентів та аварій, які мають довгострокові негативні економічні та екологічні наслідки. Наприклад, якщо розглядати лише економічні аспекти, аварія з розплавленням активної зони реактора на АЕС Три-Майл-Айленд у США (1979 р.) завдала збитків близько 7 млрд доларів. Збитки від Чорнобильської аварії становили 8 млрд доларів. Щодня простої двох реакторів АЕС «Браунс-Феррі» (США) завдавав збитків у розмірі 240 тис. доларів, [7,8].

Результати дослідження в країнах ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку, яка на сьогодні об'єднує 38 країн), що були проведені в інституті Пауля Шеррера (Швейцарія) на тему «Дані щодо ядерних аварій», за участю Наукового комітету ООН з дослідження дії атомної радіації (НКДАР ООН) та висновків Комісії з ядерного регулювання США (NRC) показали, що при нормальній експлуатації на АЕС відзначається найнижчий рівень нещасних випадків зі смертельним наслідком, рис. 2.

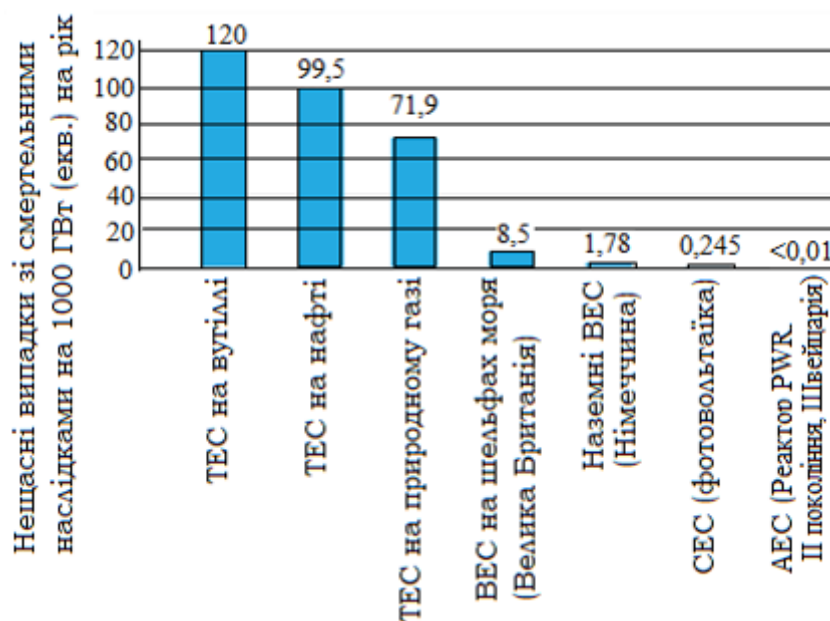

Рисунок 2. Кількість нещасних випадків зі смертельними наслідками на електростанціях у країнах ОЕСР

Робота АЕС завжди була сполучена з ризиком, але війна показала нові аспекти, які необхідно враховувати в майбутньому. З огляду на особливості географічного розташування наявність агресивного сусіда в Україні необхідно вживати особливі заходи для безпеки атомної енергетики: будувати додаткові захисні системи станцій, резервувати обладнання систем передачі і розподілу електроенергії, переходити від повітряних ліній електропередачі до високовольтних кабельних мереж; постійно використовувати програму психологічного захисту та підтримки персоналу АЕС тощо.

Можна зробити висновок, що кожен варіант отримання енергії вимагає продовження активних наукових досліджень, але пайова участь кожного виду різна. Нині основними джерелами отримання електроенергії є генератори ТЕС та АЕС. Відомо, що ТЕС є основними джерелами парникових газів і впливають на глобальне потепління, тому постійно постає питання про їхнє повне закриття. Отже, основними джерелами енергії на планеті залишаться АЕС, кількість блоків яких має збільшуватися, незважаючи на існуючі проблеми

(зберігання відпрацьованого ядерного палива) та негативне ставлення населення до атомної енергетики.

Список літератури:

1. World Energy Transitions. Outlook 2022. Executive Summary and Introduction. [Electronic resource]. Available at: <https://www.irena.org/Digital-Report/World-Energy-Transitions-Outlook-2022>
2. Енергетична стратегія України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». [Електронний ресурс]. Адреса доступу: https://www.gpee.com.ua/news_item/732
3. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Енергетична безпека». – Національна рада з відновлення України від наслідків війни, 2022. – 164 с. [Електронний ресурс]. Адреса доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>
4. Global Energy Trends. Report – 2023. Edition: a troubled, yet promising year for energy transition? [Electronic resource]. Available at: <https://www.enerdata.net/publications/reports-presentations/world-energy-trends.html>
5. What will the electricity of the future look like? [Electronic resource]. Available at: https://www.world-nuclear.org/getmedia/60bb0d52-f5fa-4cac-9914-0150e828eb9f/HARMONY_booklet_2019_Ru.pdf.aspx
6. Potential of generation sources in terms of climate change, IPCC. Mitigation of impacts on climate change. Technical summary. Part of the contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (rus.) [Electronic resource]. Available at: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/WGIIIAR5_SPM_TS_Volume_ru-1.pdf
7. Backgrounder on the Three Mile Island Accident. [Electronic resource]. Available at: <https://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/fact-sheets/3mile-isle.html>
8. Shevchenko Valentina V., Shevchenko Alexander S., Sergiyenko I.V. Proposals for Reducing the Accident Rate on Nuclear Power Plants and Minimizing of Accident Consequences. Bulletin of the Kharkov Regional Institute of Public Health Services. 2019. № 2(88), pp. 31-43. doi: 10.5281/zenodo.2596459.

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПЦІЯ

Шматко М.О.

магістрант

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

marshm@ukr.net

Формування системи економічної безпеки підприємства забезпечує ефективність діяльності підприємства у поточному періоді функціонування та в довгостроковій перспективі. При цьому управління підприємством може здійснюватися лише за умов формування цілісної системи. Тому формування комплексної системи управління економічною безпекою є необхідною умовою забезпечення ефективності діяльності підприємств [1, с.58-59].

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні погрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

Необхідність формування комплексної системи економічної безпеки промислових підприємств зумовлена наступними чинниками: постійною взаємодією промислових підприємств з факторами зовнішнього середовища як основного джерела загроз, що можуть спричинити дестабілізуючий вплив на їх діяльність; наявністю слабких місць у діяльності промислових підприємств і можливістю розробки заходів щодо їх своєчасного усунення; управління економічною безпекою є головним резервом оптимізації основних виробничих процесів виготовлення промислової продукції; вимоги ринкової економіки до забезпечення економічної безпеки як фактору сталого розвитку підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності. Комплексна система економічної безпеки підприємства - це комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованими на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат і забезпечення економічного зростання у майбутньому [2, с 7].

Концепція економічної безпеки підприємства визначає основні цілі, принципи та методи, суб'єкти та об'єкти, а також сукупність організаційних та практичних заходів щодо своєчасного виявлення та попередження як зовнішніх, так і внутрішніх загроз фінансово-економічної діяльності підприємства, захисту його інтересів у взаємодії з іншими суб'єктами господарської діяльності, а також правоохоронними та спеціальними органами та органами юстиції. Концепція є методологічною основою побудови системи економічної безпеки підприємства і призначена для використання при плануванні та здійсненні відповідних заходів. Основними цілями забезпечення економічної безпеки підприємства є участь підрозділів економічної безпеки разом з іншими підрозділами в досягненні максимальної стабільності функціонування підприємства та створення найбільш сприятливих умов для її подальшого розвитку шляхом попередження можливих загроз та негативних впливів на фінансово-економічну діяльність[3, с. 191].

Організація заходів пов'язаних з економічною безпекою підприємства базується на наступних основних принципах [4, с. 129-130]:

1) системність – створення такої системи безпеки, яка забезпечила б захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від небезпек і загроз, форс-мажорних обставин. У забезпеченні безпеки підприємства повинні брати участь всі співробітники підприємства. Організаційною формою комплексного використання сил і засобів повинна стати програма забезпечення безпеки підприємства;

2) своєчасність – виявлення різних деструктивних чинників, вживання заходів щодо запобігання їхній шкідливій дії і нанесення збитку підприємству;

3) безперервність – система безпеки повинна бути побудована так, щоб вона діяла постійно, захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику;

4) плановість – організованість у функціонування системи безпеки. Діяльність щодо забезпечення безпеки організовується на основі єдиного задуму, визначено в комплексній програмі та конкретних планах за окремими напрямками і підвидами безпеки.

Метою формування комплексної системи економічної безпеки підприємства є усунення або мінімізація впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на підприємство та персонал, у тому числі на фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові ресурси, шляхом застосування спеціальних економіко-правових та організаційних заходів. Слід врахувати, що провідна роль щодо забезпечення економічної безпеки належить економіко-правовим і організаційним заходам, а інші заходи (технічні, фізичні тощо) мають допоміжний характер.

До основних завдань комплексної системи економічної безпеки підприємства можна віднести [3, с. 190-191]:

- попередження та своєчасне виявлення потенційних та реальних загроз підприємству, прийняття заходів щодо їх нейтралізації;

- пошук способів та засобів, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства;

- організація взаємодії з правоохоронними і контролюючими органами з метою передбачення і припинення правопорушень, які спрямовані проти інтересів підприємству;

- створення власної служби безпеки підприємства.

- забезпечення економічної ефективності господарської діяльності суб'єкта господарювання, його фінансової стабільності та фінансової незалежності;

- захист співробітників підприємства, його капіталу, майна, законних прав і комерційних інтересів від протиправних посягань з боку конкурентів і кримінальних угруповань;

- збір і аналіз потрібної інформації для опрацювання ефективних і дієвих управлінських рішень з питань стратегії і тактики розвитку системи економічної безпеки підприємства;

- забезпечення високої конкурентоспроможності продукції, товарів і послуг на основі ефективного менеджменту та маркетингу фірми;

- збирання, аналіз і оцінка інформації про партнерів, конкурентів, клієнтів, інших фізичних і юридичних осіб з метою вживання превентивних заходів і запобігання реальним і можливим загроз економічній безпеці;

- забезпечення збереження матеріальних цінностей, коштів і відомостей, що становлять комерційну, підприємницьку та іншу таємницю, яка охороняється законом;

- інші завдання, спрямовані на забезпечення економічної безпеки підприємства та його сталий розвиток.

Ефективне функціонування комплексної системи економічної безпеки підприємства дасть можливість забезпечити високий рівень економічної безпеки, а також буде визначати кінцевий результат діяльності підприємства –прибуток. Запропонована концепція та принципи формування комплексної системи економічної безпеки підприємства сприятимуть забезпеченню досягнення цілей і виконання завдань системи.

Список літератури:

1. Фоміченко І. П. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України / І.П.Фоміченко, С.О.Баркова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. – №3(23). – С. 57–66.
2. Слободяник Т. М. Запровадження комплексної системи економічної безпеки та оцінка її ефективності на сучасному підприємстві / Т.М. Слободяник // Економічний простір. 2008. №12/2. С. 22–27.
3. Мищенко С.П. Концептуальные аспекты экономической безопасности предприятий в рыночной экономике / С.П.Мищенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. №2. С. 190–195.
4. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств: науково-методичний підхід / М.І. Копитко // Управління проектами та розвиток виробництва. 2015. № 3(55). С. 128-132.

ОМБУДСМЕН НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ

Шовкопляс Г.М.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0313-8606>

+380506050221, anyashovkoplyas1@gmail.com

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ефективний захист прав клієнтів небанківських фінансових послуг забезпечується за допомогою створення діючих компенсаційних схем та інституту фінансового омбудсмена, головною метою якого є застосування спрощеної процедури розгляду скарг споживачів до фінансових установ без застосування тривалої судової процедури.

Поняття “ombudsman” (ombudsman – особа, уповноважена до розгляду скарг) виникло в 1809 році у Швеції. Саме тоді шведський парламент створив інституцію для захисту прав громадян, які виступали в судах проти уряду. Ідея введення посади омбудсмена поступово поширювалась на багато інших держав, що відносяться як до системи континентального, так і загального права [1, с. 32]. Сьогодні інститут національних омбудсменів є невід’ємним елементом правової системи більш ніж в 100 країнах, у тому числі в країнах Європейського співтовариства, а також Австралії, Нової Зеландії, Великобританії та ін.

Вперше процедура позасудового вирішення спорів за участю омбудсмена була введена в Німеччині в липні 1992 р. Союзом німецьких банків (VdB). З цього часу швидка і небюрократизована процедура по розбору скарг клієнтів омбудсменом не тільки отримала визнаний авторитет в суспільстві, а й стала невід’ємним елементом загальної концепції роботи з клієнтами німецьких приватних банків. Згодом інститути, створені за моделлю німецького омбудсмена, отримали велике поширення і в інших країнах, причому не тільки європейських. На сьогоднішній день інститут омбудсмена фінансової системи діє вже в багатьох країнах світу (Німеччина, Великобританія, Франція, Нідерланди, Данія, Швеція, Норвегія, Португалія, Італія, Ірландія, Бельгія, ПАР, Литва, Угорщина, Польща, Пакистан, Шрі-Ланка).

Перший інститут омбудсмена фінансової системи в країнах СНД було створено 24 січня 2009 р. в Республіці Вірменія відповідно до закону «Про примирителя фінансової системи». Протягом 2009 р. офіс фінансового омбудсмена Вірменії отримав 378 заяв-скарг на фінансові організації. З прийнятих до розгляду вимог, 61% були вирішені на користь споживачів, і фінансові організації компенсували клієнтам більше 26 млн драмів (близько 2 млн рублів). Крім того, в Республіці Казахстан діє страховий омбудсмен.

Омбудсменом у фінансовій сфері (фінансовим омбудсменом) називають незалежну особу, яка вирішує в позасудовому порядку суперечки між організаціями, що надають фінансові послуги, та їх клієнтами. Найбільш часто омбудсмени вирішують спори, що виникли у банківській сфері, на ринку цінних паперів та сфері страхових послуг. Омбудсмен, також вважають консультантом, який сприяє врегулюванню претензій, має право відмовити в розгляді справи, а при прийнятті до розгляду – дослідити проблему, надати роз’яснення та рекомендації і, як результат, виносити рішення [2, с. 198].

Згідно з правом розвинених країнах у механізмі захисту прав громадян основними завданнями інституту омбудсмена для фінансових ринків є: (а) оперативне вирішення спорів між надавачами фінансових послуг і їх споживачами (одержувачами), (б) розробка рекомендацій фінансовим установам щодо процедур і кращої практики розгляду скарг клієнтів, (в) надання роз’яснень споживачам щодо умов договорів і практики їх виконання, (г) виявлення основних несправедливих умов договорів, що часто застосовуються, та зазначити правові наслідки таких договорів. Що стосується України, зазначимо, що інститут

омбудсмена в нашій державі мало розвинений, далекий до рівня країн Європи, а тому потребує свого подальшого розвитку. Запровадження зарубіжного досвіду та впровадження фінансового омбудсмена суттєво поліпшить захист прав споживачів фінансових послуг. Так, лише в Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових установ, схваленої розпорядженням КМУ від 3 вересня 2009р. № 1026 [3], підкреслювалася необхідність створення сучасної інфраструктури захисту прав споживачів з урахуванням практики країн ЄС: створення асоціацій захисту прав споживачів, запровадження інституту омбудсмена, іншого механізму досудового розгляду скарг і розв'язання спорів та ін. Цей механізм стане одним «із інструментів позасудового врегулювання спірних питань у відносинах між споживачами фінансових послуг і професійними учасниками ринку». Про підтримку створення інституту «фінансового омбудсмена» йшлося і в “Стратегії розвитку фінансового сектора України до 2015 року” [4]. Головною метою створення такого інституту в Україні є розгляд скарг споживачів до фінансових установ без застосування складної і тривалої судової процедури. Таким чином, спрощується і прискорюється, а головне – здешевлюється процедура розв'язання фінансових проблем. Крім того, запровадження цього інституту істотно зменшить навантаження на судову систему і підвищить рівень довіри до ринку фінансових послуг з боку населення. Це є альтернативою судового вирішення спорів і дозволяє простіше і дешевше здійснювати захист прав споживачів фінансових послуг. Основними напрямками державної політики та ключовими заходами щодо розвитку фінансового сектора України згідно зі “Стратегією фінансового сектору України до 2025 року” є посилення захисту прав споживачів та інвесторів фінансових послуг.

На нашу думку, такі завдання свідчать, що поряд із захистом прав споживачів, фінансовий омбудсмен буде сприяти підвищенню довіри до фінансових інститутів.

Щодо визначення місця в системі органів захисту прав споживачів, інститут омбудсмена розглядається як додатковий, але не альтернативний засіб правового захисту в системі механізмів правозахисної діяльності [2, с. 199].

Наприклад, як головні цілі діяльності фінансового омбудсмена в нормативних актах деяких країн закріплено наступні, які, звісно, не вичерпують всіх заходів державного регулювання в досліджуваній сфері правовідносин:

- забезпечити доступну, просту, справедливу позасудову процедуру вирішення цивільно-правових спорів між кредитними організаціями та їх клієнтами;
- надавати консультативну допомогу клієнтам, роз'яснювати їм їхні права та обов'язки;
- формувати розумну практику застосування норм законодавства;
- формувати звичаї ділового обороту, у тому числі з метою подальшого вдосконалення законодавства;
- вести публічну роз'яснювальну роботу з питань застосування законодавства про фінансові послуги.

Отже, доведено необхідність запровадження в Україні інструменту вирішення конфліктів і суперечок між небанківськими фінансовими установами та їх клієнтами у вигляді омбудсмена на ринку небанківських фінансових послуг, який є, свого роду, медіатором між суб'єктами господарювання та споживачами. Він створюється з метою захисту прав клієнтів шляхом розгляду скарг щодо можливих порушень їх законних інтересів внаслідок дій або бездіяльності небанківських фінансових послуг. Омбудсмен на ринку небанківських фінансових послуг є незалежним консультативно-дорадчим органом.

На додачу до всього вищевикладеного слід зазначити, що засоби захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг можуть різнитися залежно від виду фінансових послуг. Ефективний захист прав споживачів фінансових послуг має забезпечувати механізм державного регулювання в цій сфері. Державні регулятори відіграють важливе значення ефективності функціонування всього ринку фінансових послуг. Їх важливість зумовлена потребами створення якісних механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг,

створення умов добросовісної конкуренції, забезпечення працездатного інвестиційного потенціалу.

Якщо система засобів, спрямованих на регулювання ринку небанківських фінансових послуг розроблена правильно та впроваджена належним чином, це одразу знайде своє відображення в довірі до споживачів та клієнтів. Довіра до ринку та захист інтересів останніх підриваються, якщо ринок небанківських фінансових послуг не захищений належним чином від певних ризиків.

Клієнти на ринку небанківських фінансових послуг повинні мати певні гарантії того, що ринок та фінансові установи, які провадять свою господарську діяльність на ньому, є безпечними та надійними, і враховують інтереси всіх сторін.

Як висновок, можна сказати, що забезпечення якісної системи захисту інтересів клієнтів ринку небанківських фінансових послуг стане належним підґрунтям для формування належної економічної системи країни.

Список літератури:

1. Жуковська Г.Р. Олейнюк. Банківський омбудсмен: потреба сьогодення. Вісник Національного банку України. 2005. № 8 (114). С. 32–33.
2. Ткаченко Н.В. Організація омбудсмена в забезпеченні фінансової стійкості страхового ринку. Економіка і регіон. 2009. № 1 (20). С. 195–199.
3. Концепція захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні : схвалено розпорядж. Каб. Міністрів України від 03.09.2009 р. № 1026-р. Кабінет Міністрів України.
4. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2015 року (проект). 2008. Україна фінансова : інформ.-аналіт. портал Укр. агенства фінанс. розвитку.

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАНТАЖНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Шульдінер Ю.В.
доц., к.т.н УкрДУЗТ
Протоковіло Д.О.
магістрант УкрДУЗТ
Стрикачов В.І.
магістрант УкрДУЗТ
Бороденко С.В.
магістрант УкрДУЗТ

Умови, що створилися з початку 20-х років ХХІ століття, утворюють нові задачі, які вимагають швидких та результативних рішень. Вантажопотік за напрямком «Азія – Європа» не просто залишається на високому рівні, а й спостерігаються тенденції приросту. При цьому, для перевезення масових вантажів не завжди доцільно використовувати один вид транспорту – морський. Розвиток інтермодальних та мультимодальних перевезень дозволяє досягти економії як у часі перевезення, так і в його вартості. І велику роль в перевізному процесі виконує вид тари, а саме контейнер. Завдяки його використанню становиться можливим прискорити навантажувально-розвантажувальні операції, мінімізувати витрати на них та підвищити рівень збереженості вантажів під час перевезення. Виготовлення такого виду тари не потребує додаткових затрат, адже вона є універсальною, тобто придатна для перевезення різних вантажів. Результатами підтримання контейнерних перевезень є не просто збільшення обсягів, а й покращити міжнародні відносини безпосередньо країн-перевізників та транзитерів [1].

В Україні вищезначені умови теж потребують розвитку інтермодальних та мультимодальних перевезень. Через військовий стан розірвалися логістичні ланцюги через морські ворота України, які формувалися на протязі восьми років. Але виникла потреба в нових, сухопутних, а інфраструктура переходів до інших країн не достатньо підготовлена до різко зростаючого вантажопотоку. В результаті виникають простої у цих пунктах, наслідками яких у гіршому випадку можуть бути економічна й гуманітарна катастрофи та загибель людей.

Перспективи розвитку залежать від соціально-економічних та політичних обставин в Україні. Тому доцільно виділити кілька основних альтернатив [2,3].

Морські порти залишаються заблокованими, продовжуються військові дії на сході України. В такому разі потреба у збільшенні пропускної спроможності «західних воріт» України буде критичною. Відкриватимуться нові переходи, будуть вжиті заходи з максимально можливого розширення існуючих. Транзит вантажів через небезпечну територію залишатиметься неможливим та недоречним. Нові інфраструктурні об'єкти відкриватимуться здебільшого на суміжних з Україною частинах держав для уникнення загрози їх руйнування.

Морські порти розблоковуються, але військові дії продовжуються. Частина вантажопотоку буде спрямована через підконтрольні Україні порти, але цінні вантажі переміщуватимуться через сухопутний кордон через високу загрозу нанесення удару по портах. Темпи розширення можливостей наземних переміщень будуть дещо нижчі, але через ймовірність повторної блокади розвиток продовжуватиметься. Пункти пропуску максимально розвантажать.

Закінчення війни та бойових дій. В такому разі висока вірогідність повернення транзиту територією України. Такі міри дозволять повернутися до звичних логістичних

ланцюгів, а для держави будуть джерелом гостро потрібних грошових коштів для відновлення України.

В усіх вищеозначених сценаріях розвитку перевезення вантажів у контейнерах є чинником, який пришвидшував та здешевлював би процес перевезень. Тому незалежно від способу розвитку подій, вони мають великі перспективи та можуть принести як окремим вантажовласникам, так і державі в цілому величезну користь. Результатом має бути визнання контейнерних перевезень як одної з стратегічних задач для збереження та відновлення України.

Список літератури:

1. ІНТЕРАКТИВНА МАПА ПУНКТИВ ПРОПУСКУ/КПВВ, які функціонують відповідно до розпорядження КМУ від 13.03.2020 №288-р (зі змінами) [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/map> (дата звернення 25.10.2022) – Назва з екрана.
2. Контейнерная терминалогия: Где переваливаются грузы на пути из Украины в Европу [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: https://cfts.org.ua/articles/konteynernaya_terminalogiya_gde_perevalivayutsya_gruzu_na_puti_iz_ukrainy_v_evropu_1176 (дата звернення 25.10.2022) – Назва з екрана.
3. В Польщі відкрили найбільший контейнерний термінал на 1520 мм, що йде з України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://railexpoua.com/novyny/v-polshchi-vidkryly-naibilshyi-konteynernyi-terminal-na-1520-mm-shcho-ide-z-ukrainy/> (дата звернення 25.10.2022) – Назва з екрана.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

Яковчук Михайло Володимирович

науковий співробітник відділу навчання іноземних мов

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

mjakow978@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2474-6056>

Відповідно до концепції «Нової української школи» вміння спілкуватися іноземними мовами є однією з десяти ключових компетентностей, якими має володіти здобувач освіти. Після закінчення базового предметного навчання (7 – 9 класи) учні закладу загальної середньої освіти, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня B1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності, зокрема і в говорінні, та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Говоріння є продуктивним видом діяльності, в якому особа повідомляє про події та факти, висловлює власні думки, ставлення, переживання, запитує й уточнює інформацію.

Навчання монологічному мовленню, як процесу продуктивному, вимагає від учнів в базовій школі вміння описувати та порівнювати предмети і явища, детально розповідати про почуте, побачене, прочитане і повідомляти інформацію, поєднуючи опис, розповідь і порівняння, що має в собі складне методичне завдання, висловлювати власні думки щодо питань, пов'язаних із повсякденним життям, стисло аргументувати та пояснювати їх.

В базовій школі практикується два види монологічного мовлення: підготовлене і непередготовлене. Підготовлене мовлення – це висловлювання, елементи якого попередньо відпрацьовуються, автоматизуються у понадфразових єдностях, а потім репродукуються у формі повідомлення, розповіді, інформації. Непідготовлене мовлення – це такий рівень володіння мовою, на якому мовець може без підготовки, без опори на попередньо задані мовні одиниці, без спонукання та допомоги з боку викладача використати засвоєний раніше мовний та мовленнєвий матеріал в комбінаціях та ситуаціях, які не мали місця в попередніх видах роботи на занятті. Підготовлене усне мовлення – це один з етапів формування умінь непередготовленого мовлення, яке є метою навчання. Беручи до уваги вікові особливості учнів 7 класу, вважаємо за доцільне надавати перевагу підготовленому монологічному мовленню, яке є легшим і зрозумілішим для учня, тоді як в 8-9 класах із зростанням його пізнавальних та комунікативних потреб, урізноманітненням мовленнєвого апарату – непередготовленому. Учні вживають мовний матеріал – як раніше засвоєний, так і новий, вони намагаються його варіювати та комбінувати. Вони вже можуть вирішувати більш складні комунікативні завдання, конструювати більш змістовні і разом з тим більш розгорнуті у мовному відношенні висловлювання, створювати не лише свої власні розповіді, але й передавати чужі і поступово вони намагаються висловлювати своє ставлення до предмету мовлення, думок і міркувань, які висловлюються чи вже були висловлені раніше іншими співбесідниками.

Монологічне мовлення іноземною мовою в базовій школі характеризується більшою природністю, вмотивованістю та інформативністю. На такому рівні воно вже набуває рис аргументації та міркування. Важливо, що психологічні особливості учнів дозволяють їм виконувати достатньо складні розумові завдання, формулювати висловлювання, які відзначаються самостійністю міркувань. Аналіз наукової методичної, психологічної літератури, а також змісту чинних навчальних програм з іноземних мов [1, с. 55] дає змогу зробити припущення, що в базовій школі монолог покликаний виконувати такі комунікативні функції: 1) повідомлення про певну подію; 2) розповідь; 3) опис об'єкта або явища; 4) розмірковування. Відштовхуючись від цих комунікативних функцій,

виокремлюємо такі типи монологічних висловлювань, які мають уміти генерувати учні за результатами навчання в базовій школі у межах тематики, окресленої навчальною програмою:

- 1) монолог-повідомлення,
- 2) монолог-розповіді,
- 3) монолог-опис,
- 4) монологу-міркування/переконання.

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-повідомлення передбачають повідомити фактичну інформацію (Хто? Що робить? Який/яка/яке/які? Навіщо?), поєднуючи речення в логічній послідовності. У монологі-повідомленні переважають прості розповідні речення з дієсловами в минулому та теперішньому часах, оскільки для повідомлення характерна часова невизначеність [2, с. 173]. Наведемо приклад завдання для реалізації монологу-повідомлення під час вивчення теми «Музика», підтема «Композитори та їх твори»:

Знайди інформацію про іноземного композитора та підготуй розповідь про його життя та творчість.

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-розповіді передбачають здійснення таких мовленнєвих дій:

- розповісти про себе (свого друга, школу, місто/село тощо),
- висловити при цьому свою думку, свою оцінку.

Так, під час вивчення теми «Література», підтема «Моя улюблена книга» можна запропонувати наступний монолог-розповідь:

Підготуй розповідь про свою улюблену книгу, використовуючи наступний план:

- жанр;
- головні герої;
- головні події;
- твої враження

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-опису передбачають опис, наприклад: природи, міста/села, зовнішності тощо, використовуючи слова і словосполучення, що означають якості (добрий/злий, довгий/короткий, високий/низький і т. п.). Наведемо приклад, тема «Природа та погода»:

Опиши природу твого рідного краю.

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-міркування/переконання передбачають висловлення власного оцінного судження про певний об'єкт або явище. Для монологів цього виду особливо характерний причинно-наслідковий зв'язок. В ньому переважно вживаються складнопідрядні речення, а також інфінітивні звороти. Наприклад, тема «Молодіжна культура»:

Вислови своє власне ставлення до розмаїття молодіжних субкультур і течій, оціни їх вплив на твоє життя та життя твоїх однокласників.

Опис і повідомлення залишаються найбільш доступними для учнів середнього шкільного віку й постійно удосконалюються. У свою чергу, розмірковування є чи не найскладнішим видом монологічного мовлення на цьому етапі навчання. Однак ця складність зумовлена не лише рівнем мовної підготовки, але й здатністю особи до логічного мислення, а подекуди й наявністю сформованих ціннісних переконань. Якщо їх немає – не може бути й розмірковування, яке потребує логічної аргументації та відповідних мовних засобів.

Особливі труднощі в процесі непідготовленого мовлення учнів в базовій школі викликає використання мовного матеріалу, оскільки знайоме поняття необхідно в цьому випадку використовувати не лише у відомій, але й у новій ситуації. Тому для розвитку непідготовленого мовлення необхідно створити певні умови, а саме навчальну ситуацію, що є сукупністю умов мовленнєвих і немовленнєвих, необхідних і достатніх для того, щоб здійснилася мовленнєва дія, яка є однією з таких умов. Для наближення до життя створюваних на уроці ситуацій необхідно добирати такі з них, які є зрозумілими для учнів у

межах програмової тематики базової школи і не вимагають додаткових пояснень. Наведемо приклади мовленнєвих ситуацій на розвиток монологічного мовлення:

В твою школу прийшли гості з Німеччини. Розкажи їм, що цікавого відбувається в твоїй школі, зробивши для них екскурсію школою.

Уяви, що ти агент туристичного бюро. Запропонуй своїм німецьким друзям подорож до України і переконай їх у цій необхідності.

До тебе на вечерю сьогодні прийдуть гості. Ти хотів би приготувати їм твою улюблену страву. Яка твоя улюблена страва і які інгредієнти потрібно, щоб приготувати її. Опиши свої дії крок за кроком.

Отже, монологічне мовлення є дуже складним видом мовленнєвої діяльності, оскільки воно вимагає, щоб мовець послідовно, зрозуміло й зв'язно вмів доносити до співрозмовників свої думки. Продукування монологічного висловлювання в базовій школі є ще більш складнішим завданням, адже учні не володіють вільно мовними засобами. Успішність організації навчання іншомовного монологічного мовлення на цьому етапі залежить від урахування психолого-лінгвістичних особливостей учнів та вправ та завдань, які залучають учнів у процес спілкування, мотивуючи їхні дії.

Список літератури:

1. Навчальні програми з іноземних мов. 5–9 класи : наказ МОН України від 12 червня 2017 р. № 804. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf/804/17>
2. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Ленвіт, 2002. 338 с.

НОВІТНЄ ЕКОЛОГІЧНЕ БУДІВНИЦТВО ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

Яцемирська А.І.

здобувач магістратури

спеціальність «Будівництво та цивільна інженерія»

Київського національного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: Шатрова І.А.

Доцент кафедри «Організація і управління будівництвом»

Київського національного університету будівництва та архітектури

Демидова О.О.

Доцент кафедри «Організація і управління будівництвом»

Київського національного університету будівництва та архітектури

Екологічність є одним із важливих пунктів у будівництві для зменшення шкоди навколишнього середовища, споживання матеріалів та енергії, зберігаючи ресурси для майбутніх поколінь. Проводять за стандартами екологічного будівництва аби зменшити викиди CO² і інших забруднюючих речовин, сприяючи боротьбі зі зміною клімату. Застосовують енергоефективні технології у будівництві, що дозволяє знижувати споживання енергії і оптимізувати її використання. «Зелені будівлі» створюють здорове і комфортне середовище для мешканців, знижуючи вплив шкідливих речовин на здоров'я. Можуть бути більш стійкішими до повеней, землетрусів та інших природних лих. Екологічні технології та матеріали можуть знизити вартість будівництва та експлуатації в майбутньому.

Задля оптимізації «зелених будівель» використовуючи новітні технології та їх оптимізації відзначають основні аспекти: енергоефективність, використання відновлюваних матеріалів, управління ресурсами, зелені покриття, управління водними ресурсами, використання «розумних» технологій, модульне будівництво, сертифікація «зелених будівель», врахування людського фактору.

Енергоефективність, одна з ключових характеристик сучасного екологічного будівництва. Науковці та інженери працюють над розробкою нових технологій для зниження енергоспоживання в будівлях. Такі технології можуть включати вдосконалені системи ізоляції, використання енергоефективного обладнання, термомодуляційні системи та технології енергії з тепла вентиляційних систем. Також популярними стають будівлі "нульового енерговикористання", які генерують стільки енергії, скільки витрачають.

З використанням відновлюваних матеріалів у сучасних екологічних будівництвах надається перевага використанню матеріалів, які можуть бути відновлені природою або легко перероблені в кінці життєвого циклу будівлі. Такі матеріали включають бамбук, деревину з лісів, що використовуються стало, волокно коноплі та інші натуральні компоненти.

Оптимізація використання ресурсів є ще однією важливою складовою екологічного будівництва. Системи збору та повторного використання дощової води, ефективні унітази та кранів, а також переробка будівельних відходів стають стандартом у нових проектах.

Ідея використання зелених покриттів у будівництві стає все популярнішою. Зелені дахи, стіни з живої рослинності та вертикальні сади допомагають знизити температуру усередині будівель, покращити якість повітря та знизити викиди CO₂.

Зелені будівлі мають системи збору та повторного використання дощової води, а також ефективне управління використанням води в середині будівлі (економії води при унітазах, кранах, тощо).

Сучасні технології "розумних будівель" дозволяють ефективно керувати споживанням енергії, оптимізувати освітлення та опалення, а також контролювати системи вентиляції та кондиціонування повітря. Це допомагає підтримувати комфортні умови для мешканців та знижувати споживання енергії.

Концепція модульного будівництва, коли окремі блоки або модулі заздалегідь виготовляються в заводах і потім збираються на місці будівництва, зменшує кількість відходів, зменшує час будівництва та мінімізує негативний вплив на довкілля.

Застосування стандартів сертифікації, таких як LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) або BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method), допомагає забезпечити високий рівень сталості та зеленого дизайну будівлі.

Зелені будівлі також повинні сприяти здоров'ю і комфорту мешканців, забезпечуючи належний вентиляційний обмін, природне освітлення та забезпечення комфортних умов проживання.

Екологічне будівництво і його оптимізація продовжують еволюціонувати, пропонуючи нові інноваційні підходи та рішення для забезпечення сталого розвитку у будівництві. Це полягає не тільки в технологічних змінах, але і в свідомому підході до планування, проектування та використання будівель з урахуванням їхнього впливу на довкілля та забезпечення комфортних умов для мешканців.

Щодо оптимізації екологічного будівництва, досліджуються нові матеріали, технології та інноваційні підходи для ще більш ефективного використання ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля. Однією з основних метою є зниження енергоспоживання будівлі та забезпечення максимально можливого використання відновлюваних джерел енергії. Також, досліджуються можливості використання біологічно розкладаючихся матеріалів та інші інноваційні підходи до забудови та експлуатації будівель.

Список літератури:

1. Ковальський В. П. Особливості проектування багатоповерхових енергозберігаючих будівель [Електронний ресурс] / В. П. Ковальський, А. В. Ковальський, Д. В. Смашнюк / Матеріали XLVIII науковотехнічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. – Електрон. текст. дані. – 2019. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp2019/paper/view/7523>.
2. Білик О.А. Зелене будівництво: концепція, причини та тенденції розвитку – Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2016. – Вип. 20(1).
3. Ю. С. Велігоцька. Конспект лекцій з курсу «Методи оптимізації архітектурно-містобудівельних рішень» (для студентів 6 курсу спеціальностей 7.06010202 і 8.06010202 «Містобудування») / Ю. С. Велігоцька; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ, 2015. – 58 с.

Content

Bakulina N.V. INTEGRATED APPROACH TO TEACHING HEBREW IN SCHOOLS OF UKRAINE: IMPLEMENTATION OF THE EDUCATION CONTENT IN CURRICULA, TEXTBOOKS AND MANUALS (ELEMENTARY SCHOOL)	4
Beisembayeva A.A. SOFT MOZART TRAINING FOR FUTURE MUSIC TEACHERS: A NEW APPROACH TO TEACHING MUSIC	7
Davydov O., Shvets O. COASTAL BARRIERS OF NON-TIDAL SEAS: NATURE PROTECTION, ECONOMIC AND STRATEGIC SIGNIFICANCE (ON THE EXAMPLE OF THE BLACK SEA)	10
Dereza B.V. BUSINESS PLANNING OF ENTERPRISE ACTIVITIES	11
Gevorkyan E.S., Morozova O.M., Chyshkala V.O., Trishch R.M. COMPOSITE MATERIALS WITH ADDED OF STABILISED ZIRCONIUM DIOXIDE NANOPOWDERS FOR INSTRUMENTAL APPLICATION	14
Greiciute A. THE IMPORTANCE OF CAREER MANAGEMENT	16
Hlavatska Yu.L. A SYLLABUS AS “RULES OF THE GAME” BETWEEN THE TEACHER AND THE STUDENT (THE CASE STUDY OF THE PROVISION ON THE SYLLABUS OF KHERSON STATE AGRARIAN AND ECONOMIC UNIVERSITY)	18
Khodetskyi O., Ocheretnyi V. THE USES OF LIMESTONE CARBONATE WASTE IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY	21
Kosheleva M.V., Kravchenko A.O., Yeni I.S. FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES	24
Kosheleva M.V., Mykhaylovska O.V. THE CLIL METHOD OF TEACHING: 4 WAYS TO IMPLEMENT THIS METHOD IN CLASS	27
Lacková M. THE ACQUISITION OF ARTICLES BY SLOVAK UNIVERSITY STUDENTS WITH THE HELP OF CORPUS-BASED EXERCISES	30
Levkivska K.V., Kosheleva M.V., Yeni I.S. THE ROLE OF AWARENESS IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE: WAYS TO INCREASE THE LEVEL OF LANGUAGE PROFICIENCY	33
Liubinaitė E., Lipskytė I., Tamulevičienė D. IMPLICATIONS OF FUZZY SET THEORY FOR THE ALLOCATION OF INDIRECT COSTS USING THE ACTIVITY BASED COSTING METHOD	36
Mačiulskaitė A., Zasimauskaitė R., Pudžiuvelytė L. SOFT CAPSULES ASSORTMENT IN LITHUANIA: ANALYSIS OF MEDICAL INDICATIONS, EXCIPIENTS AND ORIGIN COUNTRIES	39
Petik I.O. «UKRAINIAN LIBERATION UNION» CASE (1929) AND HUMAN RIGHTS	43
Petrenko S.V. THE BEHAVIORAL ECONOMICS PRINCIPLES WITHIN THE FRAMEWORK OF PROJECT MANAGEMENT	44
Shapoval Y. EDUTAINMENT: LEARNING AS ENTERTAINMENT	46
Stabrauskienė J., Bernatoniene J., Pudžiuvelytė L. OPTIMIZATION OF SPRAY- DRYING CONDITIONS FOR MICROENCAPSULATION OF CITRUS X PARADISI L PHENOLICS USING MALTODEXTRIN AND SKIM MILK AS WALL MATERIALS	48
Steležuk L.M. THE SOCIAL ASPECT OF VALUE ADDED TAX ON GOODS AND SERVICES	50
Steležuk A. THE GENESIS OF PERSONAL INCOME TAX. CASE STUDY	53

Strykowski T. THE ORIGINS OF TAXATION. ANALYSIS OF THE ANCIENT PERIOD	56
Utobo O., Nwibo M.O. ROLES OF SMALLHOLDER AGRICULTURE IN ACHIEVING FOOD SECURITY AND SUSTAINABLE FOOD PRODUCTION IN EBONYI STATE, NIGERIA	60
Vaicekauskaitė A., Stabrauskienė J., Pudžiuvėlytė L. COMPOSITION AND QUALITY STUDY OF LIPOSOMAL VITAMIN C SUPPLEMENTS FOUND IN LITHUANIAN MARKET	64
Zamaratskaia G., Kravchenko O., Usenko S., Getya A. TEACHERS ATTITUDES TOWARD FLIPPED CLASSROOMS IN UKRAINIAN UNIVERSITIES	67
Zawada S. THE NATIONAL RECONSTRUCTION PLAN AND THE MANAGEMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMIC AND SOCIAL SECURITY	70
Zhuvahina I. REVIEW OF THE STATE OF DIGITALIZATION OF THE EU ECONOMY AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIES	73
Zinchenko V. LANGUAGE POLICY IN UKRAINE: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM	76
Ziuziun V. ANALYSIS OF POSSIBLE RISKS IN HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN IT COMPANIES	79
Абушов Т.А. ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	82
Аврамчук С., Волкогон В., Кравчук А. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ І ЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ КЕРАМІКИ	84
Азман Х. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ	85
Алексєєнко-Лемовська Л.В. ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: РОЛЬ ЕТИЧНИХ ПРАКТИК У ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКУ	87
Алексєєнко-Лемовська Л.В., Рудь О.М. ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ТА ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ТУРИСТИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ	91
Алтиндаг Я. РЕСУРСИ ДЛЯ ЛІДЕРСТВА У НЕСТАБІЛЬНОМУ СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	94
Андріїв Н.М. СУТНІСТЬ ТА ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	96
Андрущенко С.О., Васильєв В.Є. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА ЕЛЕКТРОВОЗАХ ЗМІННОГО СТРУМУ	99
Барабаш А. ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД	101
Баюрчак Н.В. ПОНЯТТЯ «ХАРИЗМАТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО»: ОСНОВНІ ПОНЯТІЙНІ ГРУПИ ТА ПІДХОДИ	104
Безсонний В.Л., Некос А.Н. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВОДНОГО ОБ'ЄКТУ	106
Білас А.А. ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ	109
Білик О.О., Жаровська О.П. ЕЛЕКТРОННЕ УПРАВЛІННЯ ЯК МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	111
Білоусько Т.М. ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-РЕСУРСІВ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	114
Благул С.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСНИХ ІННОВАЦІЙ В ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ	117

Бойко Ю.П., Ємець О.В. ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ	119
Бондаренко Н.А., Пасько О.М. МУЛЬТИМЕДІЙНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	122
Бондарчук О.М., Гайдай К.В. СТРАТЕГІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	125
Василенко О., Донченко О. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	128
Васюк Н.О., Чернишук С.С. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДИТЯЧОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ЛІКАРНІ «ОХМАТДИТ» МОЗ УКРАЇНИ): ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	131
Винаков О.Ф., Савьолова Е.В. АВТОМАТИЗАЦІЯ ОСВІТЛЕННЯ БУДИНКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОЕКТУ MegaD	134
Власов В.С. КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ КЕРУВАННЯ ГІДРОЕКОБЕЗПЕКОЮ ШАХТНИХ ПОЛІВ	137
Волинець М.В. СПЕЦИФІКА РОЗПОДІЛУ ПОВЕДІНКОВИХ РОЛЕЙ У НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУПАХ	139
Ворона Ж. ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	141
Воронкова В.Г., Череп А.В., Нікітенко В.О. ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ, НАУКИ, БІЗНЕСУ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО СТОЛІТТЯ	144
Гагарін О.О., Титенко С.В., Поленова В.А., Феденко В.А. АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ СТУДЕНТІВ	148
Гедзик А.А. РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	152
Гіричук С.М. РОЗВИТОК СПОРТИВНО-ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ	155
Глушеченко Е.М. ГЕРМЕТИЧНІ ХВИЛЕВОДНО-МІКРОСМУЖКОВІ З'ЄДНУВАЧІ ЯК КОМПОНЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ НВЧ АПАРАТУРИ	157
Гнатюк Н.В., Бучацька С.М. USING AUTHENTIC VIDEO CONTENT IN THE ESL CLASSROOM	161
Говоруха О.В., Інкін О.В. ПРОГНОЗ ЗМІН СКЛАДУ ТА МІНЕРАЛІЗАЦІЇ ПІДЗЕМНИХ ВОД ЧЕТВЕРТИННОГО ВОДОНОСНОГО ГОРИЗОНТУ В ПЕРІОД РОБОТИ ІРШАНСЬКОГО ХВОСТОСХОВИЩА	163
Годлюк В.В., Рибачок Д.О. ШЛЯХИ РОЗМІНУВАННЯ УКРАЇНИ	167
Голобородько С.П., Дубинська О.Д., Сидоров С. ПРОДУКТИВНІСТЬ ОДНО-РІЧНИХ КОРМОВИХ АГРОЦЕНОЗІВ РАННІХ ЯРИХ ЗЕРНОВИХ І ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ СКЛАДУ І СПОСОБУ ВИКОРИСТАННЯ В ПІВДЕННОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ	170
Горбунова К.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЛЮВАННЯ	173
Готич В.О. ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	175
Гресько М.В. ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ВПЛИВ І ЗМІНИ У СПРИЙНЯТТІ ДИТЯЧИХ КНИГ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	176
Давидова А.С., Кириленко Н.А., Биканова О.Н. ПОВЕДІНКОВІ РЕАКЦІЇ ЩУРІВ НА ТЛІ ІНТОКСИКАЦІЇ ХЛОРИДОМ АЛЮМІНІЮ	179

Данілова Д.Е., Гунбіна А.І. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ВЗАЄМОДІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	183
Денисюк С.І., Самолюк Н.М. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	185
Дмитренко А.М., Луценко Т.М. ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ КЛІНІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЛЯ МЕДИЧНИХ ВИРОБІВ	188
Дмитрук А.В., Степанюк А.Р. МОДЕРНІЗАЦІЯ АПАРАТУ ДЛЯ ВЛОВЛЮВАННЯ ДВОФАЗНИХ ВКЛЮЧЕНЬ	190
Домбровська Т.М. МЕХАНІЗМ ВРЕГУЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЕНЕРГЕТИЧНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	192
Дубинська О.Д., Титова Л.В., Голобородько С.П., Іутинська Г.О. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ РІЗНИХ ЗА СКОРОСТИГЛІСТЮ СОРТІВ СОЇ ЗА ЕНДОФІТНО-РИЗОБІАЛЬНОЇ ІНОКУЛЯЦІЇ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ	194
Дудка Т.Ю., Алексєєнко-Лемовська Л.В., Соломчак Х.О. ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ, АНІМАЦІЙНИХ ТА EVENT ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	196
Дудка Т.Ю., Алексєєнко-Лемовська Л.В., Соломчак Х.О., Башинська М.І. ВПЛИВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА РЕАЛІЗАЦІЮ ЗАВДАНЬ АНТИКРИЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ЛОГІСТИКИ	198
Дяченко В.С., Дяченко Н.П., Кочегаров В.С., Трітиніченко М.О. DIGITAL-MARKETING ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	200
Єлесіна М.О. СКЛАДОВІ РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТОРА ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	202
Єнгалічев С.О., Семенов С.Г. АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО ГЛИБОКОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ СУТНОСТЕЙ	205
Живага О.В. ОЦІНКА МЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	207
Животова С.Г. МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ ОСВІТИ	211
Жубатканов К. ЭТО ПРАВИЛЬНЫЙ И НЕОБХОДИМЫЙ ШАГ В ДЕЛЕ СОХРАНЕНИЯ МИРА В КАЗАХСТАНЕ И СНГ	215
Журбенко В.М. РОЛЬ ВПЛИВУ ВІЗУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА БЕЗПЕКУ РОБІТ ВИСОКОЇ ЗОРОВОЇ СКЛАДНОСТІ	217
Забарний О.С. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РІПАКІВНИЦТВА НА ВІННИЧЧИНІ	219
Забора В. ФЕНОМЕН МОДИ	221
Завальнюк Є.К., Романюк О.Н., Коробейнікова Т.І. АНАЛІЗ ГРАФІЧНИХ ДВИГУНІВ	224
Заверюха М.М. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІТРОВОЇ ЕНЕРГІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ	227
Загаба Л.М., Ліскіна І.В., Кузовкова С.Д., Мельник О.О. ДОЦІЛЬНІСТЬ ГІСТОХІМІЧНОГО ТА ІМУНОФЛУОРЕСЦЕНТНОГО МЕТОДІВ В ГІСТОЛОГІЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ СОЛІТАРНИХ НЕКРОТИЗОВАНИХ ВОГНИЩЕВИХ УРАЖЕНЬ ЛЕГЕНЬ	230
Захаров О.І. ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИМІРЮВАНЬ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РІВНЯ ДИМНОСТІ ВІДПРАЦЬОВАНИХ ГАЗІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	233

Збанко О.В. ПИТАННЯ АВТОКЕФАЛЬНОГО СТАТУСУ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ВСЕПРАВОСЛАВНОЇ ЄДНОСТІ	235
Золотаренко Т.О. ДО 95-ГО ЮВІЛЕЮ ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА ЯРМАЧЕНКА МИКОЛИ ДМИТРОВИЧА (1928-2010)	238
Іваненко В.Ф., Іваненко Ф.В. БІОЕКОНОМІКА АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	241
Іванков В.М. ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ АНАЛІТИЧНИХ МЕТОДІВ	244
Ілійчук Л.В. ЯКІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	246
Калашник М.П., Айвазян Е.А. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАНРА ПАРТИТИ У СУЧАСНОМУ БАЯННОМУ РЕПЕРТУАРІ	249
Каплієнко А.І. ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ, ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	252
Кашкевич С.О., Вітрук Ю.В., Тупота Є.В. АНАЛІЗ МЕТОДІВ БАГАТО-ШЛЯХОВОЇ МАРШРУТИЗАЦІЇ В ПРОГРАМНО-КОНФІГУРОВАНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖАХ	254
Кобилінська Г.С. ТЕНДЕНЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	257
Ковалевський С.В., Ковалевська О.С., Сидюк Д.М. ВЗАЄМОДІЯ АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ, НАУКОВИХ ДОСЛІДНИКІВ ТА БІЗНЕС-СПІЛЬНОТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ І ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	259
Колодійчук В.А. РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЖУРНАЛІСТИКУ	265
Комаров А.С. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕТАПІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ	268
Комендант А.В. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПРОТЯГОМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	270
Комендант А.В. ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ-ФУТБОЛІСТІВ ПРОТЯГОМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	272
Комісаров К.Ю., Боришполець Ю.В. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СЕМАНТИКИ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВО-ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	275
Конохов С.В. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ: ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТРУКТУРОФОРМУЮЧІ ІМПЕРАТИВИ	278
Король В.С. ІНТЕРЕС УЧНІВ ДО УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	280
Костенко Д.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА ЧЕРЕЗ ЦИФРОВУ ТРАНСФОРМАЦІЮ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ	282
Котляр Д.С. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ШЛЯХ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	284
Краснокутська Н.М., Молчанова Т.І. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ФАРМАЦЕВТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ	286
Кривенко І.П., Скрипка Н.В., Чалий К.О. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗМІШАНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ГОЛОГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ	288
Кузик О.В. УЧАСТЬ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ У ВИСТАВКОВО-ЯРМАРКОВИХ ЗАХОДАХ	290

Кукла О.С., Осадчий С.І. АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КІБЕРФІЗИЧНОЇ СИСТЕМИ У РІЗНИХ СФЕРАХ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА	293
Кучерявий Е.В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕРВІСНИХ ПРОЦЕСІВ ГОТЕЛЮ	295
Лазуренко О.О., Сміла Н.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ	297
Левченко А.В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ	300
Ленко І.В. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	302
Лисюк Т.В. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ	304
Лобач В.П. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК, ЩО ВПЛИВАЄ НА МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ	307
Лях І.М. АНАЛІЗ ПАРАМЕТРІВ ТОПОЛОГІЇ ГЕННОЇ МЕРЕЖІ	311
Макаренко Д.В., Кисільова І.Ю. ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	313
Макренко М.О., Мащенко Л.В., Верба О.В. РОЗРОБКА ФУНКЦІОНАЛУ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДПРАВЛЕННЯ ЛИСТІВ СТУДЕНТАМ, ЯКІ ПЕРЕОБРАЛИ ДИСЦИПЛІНИ	315
Макренко М.О., Мащенко Л.В., Верба О.В. РОЗРОБКА ФУНКЦІОНАЛУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РОЗСИЛКИ СТУДЕНТАМ ТА ВИНЕСЕННЯ НА ОКРЕМИЙ ЛИСТ СТУДЕНТІВ БЕЗ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ	317
Мальченко П.О., Іванов Г.О. МЕТОДИ РОЗГОРТАННЯ БЕЗДРОТОВИХ LTE-МЕРЕЖ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ	319
Мамчур Б.Р. ЗМІНИ ПЛАЦЕНТАРНОГО АНГІОГЕНЕЗУ ПРИ COVID-19	322
Марко С.І. ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕТЕРМІНАНТІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ	324
Медведєва М., Єделєв Р. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КЛІМАТИЧНОЇ НЕЙТРАЛЬНОСТІ	326
Михайличенко М. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: СУТНІСТЬ, КЛЮЧОВІ РИСИ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ	328
Михайлова Л.В., Васильєв В.Є. ВИЗНАЧЕННЯ ЗАКОНУ РОЗПОДІЛУ ПАСАЖИРОПОТОКУ ЯК ВИПАДКОВОЇ ВЕЛИЧИНИ	330
Міщенко Є.Р., Двуреченська О.С. ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ НАТО	333
Мо Гуаньсян СКЛАДОВІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	335
Мороз А.М. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	337
Мужиловський А.А. ІННОВАЦІЙНИЙ КОНСАЛТИНГ ЯК ЧИННИК СУЧАСНОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	340
Муліка О.С. РЕКЛАМНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	342
Нагорна Ю.О., Олексенко В.П. КОНТАМІНАЦІЯ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ	343
Надвірнянський Ю.Р. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ	346
Намчук Я.В. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	348
Негляд А.В. АНАЛІЗ ВИДІВ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР	351

Некос А.Н., Попова Н.В. ДО ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ (НА ПРИКЛАДІ ТОРГІВЕЛЬНИХ СІТОК ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)	353
Некос А.Н., Тістол М.К. СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ Е-ТРАНСПОРТУ	356
Немченко І.В. ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОБРІЇ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ЛЕОНІДА ДАЦЕНКА «МІЙ МАНІФЕСТ...»	359
Нехасенко О.В. РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ	362
Неженцев О.Б. ДИНАМІЧНІ НАВАНТАЖЕННЯ НА МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЮ МОСТОВОГО КРАНА З ЧАСТОТНИМ КЕРУВАННЯМ ПРИ ЙОГО РОЗГОНІ	364
Новіков В.М. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА	366
Олексин Х.Л., Литвин В.В. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ З УРАХУВАННЯМ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	368
Падалко А.А., Дзюба Д.О. ПОЛІМОДАЛЬНА МАЛООПІЇДНА ЗАГАЛЬНА АНЕСТЕЗІЯ ПРИ ПЛАНОВОМУ КЕСАРЕВОМУ РОЗТИНІ	371
Палій А.В. РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ ВІННИЧЧИНИ	375
Пасько О.М., Кравченко М.С. ВПРОВАДЖЕННЯ ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	377
Переяславцева О.О., Переяславцев О.М. ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ПАРАМЕТРІВ, ЩО ПІДВИЩУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ АЕРАЦІЇ В ЕРЛІФТНИХ АПАРАТАХ	379
Петренко Н.С. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРАУДФАНДИНГУ В УКРАЇНІ	381
Пінчук О.П., Іванова С.М. ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНСТИТУЦІЙНІЙ ЕЛЕКТРОННІЙ БІБЛІОТЕЦІ	384
Пінчук О.П., Лупаренко Л.А. ВІДКРИТИЙ ДОСТУП VS ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ: АВТОРСЬКЕ ПРАВО В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	388
Пітерська О.В. ЕСТЕТИКА АНІМАЛІСТИЧНОГО ОБРАЗУ В ОПОВІДАННІ Е. Х. ПОРТЕР «A FOUR-FOOTED FAITH AND A TWO»	392
Поведа Т.П. ЗНАЧЕННЯ КІНЕМАТОГРАФУ ТА ОСОБЛИВОСТІ КІНОПЕРЕКЛАДУ	395
Повидало М.В., Тарануха М.П., Ковальчук С.О., Буслаєва Н.Г. ОСОБЛИВОСТІ СЕЛЕКЦІЇ ГРЕЧКИ ЇСТІВНОЇ З ПІДВИЩЕНОЮ АБІОТИЧНОЮ СТІЙКІСТЮ	398
Повидало М.В., Клименко Т.Є., Гмир А.О., Вєтрова Н.О. СТВОРЕННЯ ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ <i>MEDICAGO</i> × <i>VARIA</i> MARTYN	401
Поворозник М.Ю. МІЖДЕРЖАВНІ І МІЖРЕГІОНАЛЬНІ АСИМЕТРІЇ СВІТОВОГО ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНОГО ОБМІНУ	403
Пономаренко В.І., Шафранова К.В., Артеменко А.Б. МЕДИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ КУРОРТІВ УКРАЇНИ	406
Придальний Б.І., Янюк Д.В. НОВИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ПОЗИЦІЮВАННЯ ТОРЦЯ ПРУТКОВОЇ ЗАГОТОВКИ ПІД ЧАС ТОКАРНОЇ ОБРОБКИ	408
Прилуцький С.Б. ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ДЛЯ ОТРИМАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ДОКАЗІВ	412

Примаченко Г.О., Паринцев А.В., Іванов І.С., Пешко І.С. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	414
Прокопченко С.В. АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОПЕРАТОРІВ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	416
Редько В.Г. КОНЦЕПТИ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ІНШОМОВНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	418
Резанов Е.О. ВИЗНАЧЕННЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА	421
Решетніков М.В. ЧИСТОТІЛ ЗВИЧАЙНИЙ ЯК РЕЗЕРВАТОР БАКТЕРІАЛЬНИХ ІНФЕКЦІЙ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУРАХ	424
Роїк О.М., Криlach С.В. АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ У ФОРМІ ГРАНУЛ	426
Романюк О.Н., Захарчук М.Д., Романюк О.В., Трояновська Т.І. ДОСТУП ДО ЛІЦЕНЗІЙ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ	427
Романюк Н.В., Гриб В.А. ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА ЗАПАМОРОЧЕНЬ. НЕПРАВИЛЬНЕ ЛІКУВАННЯ ЧЕРЕЗ НЕПРАВИЛЬНИЙ ДІАГНОЗ	431
Руденко М.Л. ПАТОМОРФОЛОГІЯ ТА ПАТОФІЗІОЛОГІЯ ВОГНЕПАЛЬНИХ УШКОДЖЕНЬ СУДИН	432
Ручко Л.М. ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	435
Садовська І.Б. ЕВОЛЮЦІОНУВАННЯ ПАРАДИГМ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ	437
Семенов О.М. ПІДГОТОВКА ГОЛКІПЕРІВ В ФУТБОЛІ, ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	439
Сидорко І.І., Байцар Р.І. КРИТЕРІЇ ВИБОРУ МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕНЬ В КЛІНІЧНО-ДІАГНОСТИЧНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ	441
Сидорова Р.В. АКАДЕМІЧНИЙ СПІВ І ФОРМУВАННЯ УНІКАЛЬНОГО ХОРОВОГО ЗВУЧАННЯ В РОБОТІ ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА	443
Синько А.О., Коленко Ю.Г. ЕРОЗИВНО-ВИРАЗКОВІ УРАЖЕННЯ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПОРОЖНИНИ РОТА ТА ІМУНОЛОГІЧНИЙ СТАН: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД	444
Синько А.О., Коленко Ю.Г. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА СТАН МІКРОБІОМУ ПОРОЖНИНИ РОТА ПРИ ХРОНІЧНОМУ РЕЦИДИВУЮЧОМУ АФТОЗНОМУ СТОМАТИТІ	445
Сипченко В.В. УЧАСТЬ БАТЬКІВ У ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОСЯГНЕННЯ СПОРТИВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У СКЕЛЕЛАЗІННІ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ	446
Сілевич М.Ю. ТЕНДЕНЦІЇ В БОУЛДЕРИНГУ ЯК ФАКТОР, ЩО ВПЛИВАЄ НА РЕЗУЛЬТАТ СПОРТСМЕНІВ	449
Січкарь Б.І. ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ КРАСЗНАВЧИХ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ 5-Х КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ	452
Скакун О.В. ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ВИНИКНЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПИЛУ ТА ПОЖЕЖОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПИЛУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ	454
Стаднійчук М.Ю., Ширококов В.Л. ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЛАШТУВАННЯ ДОРОЖНЬОГО ПОКРИТТЯ	456

Тань Л. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	460
Тарасов Д.М. ВЗАЄМОВПЛИВ ПРАВА НА ПРАЦЮ ТА ВОЄННОГО СТАНУ: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ	462
Тарасова Т.Б. ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА	465
Тепаленко І.В. СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ	469
Тернавська Т.А., Муравська С.М. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ»	471
Тимко І.М., Репко Е.О., Тимко Є.М. ОГЛЯД СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ГІРСЬКИХ ГІДІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦЬОГО НАПРЯМКУ В УКРАЇНІ	474
Тимошенко І.П. ПОТЕНЦІАЛ БІЗНЕС-МОДЕЛІ МАРКЕТПЛЕЙС В ОНЛАЙН-КРЕДИТУВАННІ	477
Тимошенко В.О. ЗМЕНШЕННЯ ВИКИДІВ В АТМОСФЕРУ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ЦЕМЕНТУ ЗА РАХУНОК ДОДАВАННЯ ЗОЛИ ВІНОСУ ТЕС	479
Тітяпкин С.С. АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ У ПРИЙМАЛЬНІЙ КОМІСІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	481
Ткач Д.К. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ	485
Ткаченко І.І. НАЙПОШИРЕНІШІ ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	488
Тробюк Н.Ю., Подлиняєва Х.В. ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	490
Трубник І.В., Федорченко А.О. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НАРКОЗАЛЕЖНИМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ	492
Удод О.А., Драмарецька С.І. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НА КЛІНІЧНИХ КАФЕДРАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	496
Філіпов О.О. САМООЦІНКА І ПРАГНЕННЯ ЛЮДИНИ	498
Філонова К.С. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ САМОРУЙНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	501
Флоренко А.Е. ЛОГІЧНІ БЛОКИ ЗДЬЄНЕСА В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ	504
Фурманець С.М. МОВНОЕТИКЕТНА СПЕЦИФІКА ЗВЕРНЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО У ПЕРІОД ВІЙНИ	505
Фучинська Н.Я., Кондур О.С. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТРЕНДІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	508
Хавар Ю.С., Ганяк І.І., Хома Н.В. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	511
Хайдер Т.В., Івасишина Т.А. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПЕРЕКЛАДУ	515
Цимбал Д.В., Репко О.О. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ГРАВЦІВ СТУДЕНТСЬКОЇ КОМАНДИ З МІНІ-ФУТБОЛУ	517
Цира О.В. ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТОВАРІВ (ПОСЛУГ) НА РИНОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	520

Чала А.Г., Агаханова О.В. ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІСТИЧНОГО ДИСКУРСУ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦЬ О. ЗАБУЖКО І О. ТОКАРЧУК	522
Чала А.Г., Сапелка К.В. ОБРАЗ МАТЕРІ В ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	525
Чала А.Г., Твалавадзе Х.Т. МОВНИЙ АСПЕКТ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	528
Чала А.Г., Харченко Є.М. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ І ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРАХ	531
Чуприна Г.М., Свиридова Н.К., Ханенко Н.В., Сулік Р.В. ВИКОРИСТАННЯ РЕФЛЕКСОТЕРАПІЇ В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ ЗАХВОРЮВАНЬ ШЛУНКОВО-КИШКОВОГО ТАКТУ З ПСИХОЕМОЦІЙНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	535
Шалько М.Н. РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	538
Шевченко М.М. АНАЛІЗ МЕТОДІВ ВІДНОВЛЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПЛАВЦІВ-ПІДВОДНИКІВ	541
Шевченко В.В., Дунєв О.О. РОЛЬ АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ У ПІСЛЯВІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ	544
Шматко М.О. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПЦІЯ	548
Шовкопляс Г.М. ОМБУДСМЕН НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ	551
Шульдінер Ю.В., Протоковіло Д.О., Стрикачов В.І., Бороденко С.В. ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАНТАЖНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	554
Яковчук М.В. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ	556
Яцемирська А.І. НОВІТНЄ ЕКОЛОГІЧНЕ БУДІВНИЦТВО ТА ОПТИМІЗАЦІЯ	559